

FEHİM TAŞTEKİN **SURİYE** YIKIL GİT, DİREN KAL!

FEHİM TAŞTEKİN

SURİYE

YIKIL GİT, DİREN KAL!

iletişim

FEHİM TAŞTEKİN • Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!

FEHİM TAŞTEKİN 1972'de Oltu'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü'nde master programına katıldı, bitiremedi. Southampton'da Lewis School of English, Londra'da Evendine College'da İngilizce eğitimi gördü. Gazeteciliğe 1994'te başladı; muhabirlik, editörlük, yöneticilik ve köşe yazarlığı yaptı. Gazetecilik serüveni *Yeni Şafak*, *Son Çağrı*, *Yeni Ufuk*, tekrar *Yeni Şafak*, *Tercüman*, *Radikal* ve *Hürriyet* gazeteleriyle devam etti. Kafkasya üzerine haber-analiz merkezi Ajans Kafkas'ın kurucu editörlüğünü yaptı. Kafkasya ile ilgili çalışmalarından dolayı Abhazya Devlet Başkanı Sergey Bagapş tarafından Üstün Hizmet Madalyası (Ahdz Apşa [Şeref Şan] Nişanı) ve Abhazya Cumhuriyeti vatandaşlığı ile onurlandırıldı. Uluslararası analiz sitesi Al Monitor'un yazarları arasında yer aldı. IMC TV'de dış politika programları yaptı. Evli: Akanda ve Hüdalfa'nın babası.

İletişim Yayınları 2236 • Bugünün Kitapları 192

ISBN-13: 978-975-05-1852-2

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul
2. BASKI 2015, İstanbul
3. BASKI 2015, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Fehim Taştekin, "Halep çarşısı", 2015

FOTOĞRAFLAR Fehim Taştekin

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI ve **CILT** Sena Ofset SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FEHİM TAŞTEKİN

Alacakaranlıkta Ortadoğu

Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!

Biricik eşim 'Açumıj' Nezihe'ye...

İÇİNDEKİLER

<i>SURİYE KRİZİNİN AKTÖRLERİ</i>	15
Sunuş · Ah Suriye Ah!	19
Giriş · “Tırnakları Çekilen” Çocuklar Adına!	21
Birinci Bölüm	25
SİYASET KARMASI: SÜNNİ, ALEVİ, DÜRZİ, HİRİSTİYAN; ARAP, KÜRT... ..	25
Sünniler hep vitrinde oldu.....	28
HAFIZ EL ESAD DÖNEMİNİN ŞİFRELERİ.....	29
Aleviler gibi inandı, Sünniler gibi yaşadı.....	31
HAMA'DAN HAMA'YA: TARİH TEKERRÜR EDİYOR.....	32
Baas'la birlikte İhvan dönüştü.....	33
Cihatçı şiddet dalgası.....	35
Kanlı perde kapanıyor; muzaffer omuzlarda yükseliyor.....	37
Sürgün yılları: Hama'dan Arap Baharı'na.....	40
70 VE 80'LERDEKİ İSYANIN DIŞ CEPHESİ.....	42
BEŞŞAR EL ESAD DÖNEMİ: BABASININ MİRASI İLE UMUT ARASINDA.....	45
SURİYELİ ALEVİLER: MUKTEDİR Mİ, YETİM Mİ?.....	49
Aleviler rejimle bağıını neden koparmadı?.....	53
SURİYE'YE KARŞI SAVAŞIN ANLAMI VE VEKÂLET DÜZENİ.....	55

İkinci Bölüm · 2011	61
DERA: REJİME SADAKATTEN İSYANA!	61
DERA'NIN YANSIMALARI: REJİM TAVİZ VERİYOR!	63
Kürtlere özel ihtimam, Selefilere "peçeli" jest	65
KORKU DUVARI YIKILIRKEN:	
"HAFİZ EL ESAD'IN RESMİNE BAKAMAZDIK!"	66
ŞEBBİHA: HAYALET Mİ DEDİNİZ?	68
Rejimin imdadına yetişen milis güçleri	69
MUHALİFLERLE İLK RANDEVU	72
Ne İhvan ne sol	73
ÇERÇEVE / ALEVİ TEMSİLCİ: BİZ DE İSYANA KATILDIK	74
ÇERÇEVE / "ESAD İKİ HAFTADA GİDER"	76
"GÖSTERİLER BARIŞÇILDI": EFSANE Mİ GERÇEK Mİ?	77
ŞİDDETİN GÖLGESİNDE ULUSAL DİYALOG VE REFORM DENEMELERİ	79
SURİYE ÜZERİNDEN GÖLGELER SAVAŞI	80
SİLAHLANDIRMA ÇABASI GÖSTERİLERLE BİRLİKTE BAŞLADI	82
MUHALİF SAFLARDA İLK ÇATLAKLAR	83
İkinci toplantı Antalya'da	84
ŞİDDETTE DÖNÜM NOKTASI: CİSR EL ŞUĞUR	86
KATLİAMDAN ÇIKARILAN KAHRAMAN: ALBAY HARMUŞ	89
REJİMDEN REFORM; ELÇİLERDEN KIŞKIRTMA	93
KURTARILMIŞ BÖLGE HAMLESİ: HAMA'DA YENİ SAYFA	94
TÜRKİYE, ESAD'LA KÖPRÜLERİ ATARKEN...	95
CIA şefi geldi, "Kardeşim Esad" Nusayri oluverdi	98
Mülteci oyunu ve çok terapi hazırlığı	101
Köprüleri yıkan 6 saat	104
KRİZİN ASKERİLEŞMESİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ	107
ALTERNATİF YÖNETİME GİRİŞ: ULUSAL KONSEY KURULDU	109
SUK'ta istikamet sorunu, sahada "dış müdahale cuması"	110
MÜLTECİ HAYATLAR VE VADİ HALİD'DE SURİYE'DEN YANSIMALAR	111
Vadi Halid pek fırtınalı	114
ARAPLARIN SURİYE BUNALIMI: TAKDİRDEN DÜŞMANLIĞA	116
Kaddafi linç edildi; Libya senaryosu umut oldu	118
BAHREYN'DE DARBEÇİ, SURİYE'DE DEVRİMCİ	119
TÜRKİYE: KÖRFEZ KATARINA ATLARKEN	121
"Erdoğan işporta tezgâhında karpuz satıcısı"	122
Bir yazı hikâyesi: Türkiye'ye gaz ver!	123
RADARDAN HÜRMÜZ RESTLEŞMESİNE: SURİYE NEYİN BEDELİ?	124
Radar bir turnusol kâğıdı	126
Dar geçitte Fars oyunu Washington'ı kasiyor	128

Üçüncü Bölüm · 2012	131
KENDİ ÇÖZÜM GİRİŞİMİNİ ÖLDÜREN ARAP BİRLİĞİ	131
BM toplantısı-öncesi Humus'ta katliam	133
KİRLİ OYUN: ÜSTTEN ÇÖZÜM GİRİŞİMİ, ALTAN SİLAH SEVKİYATI	135
Silahlar Zagreb'den	136
Libya'nın silahları gemilerle taşındı	137
ABD'nin başını yakan "gizli hat"	137
Kuveytliler ve Hariri'nin katkıları	140
Gaziantep'te CIA'in mülakat odası	140
Silah tamam sıra tampon bölgede	142
SURİYE TAHTEREVALLİSİNDEKİ DEHŞET DENGESİ	143
Vicdanları Araf'ta bırakan 2 video	145
BM'Yİ BY-PASS EDEN BM VE ESAD'DAN ANAYASA HAMLESİ	145
MUHALEFET MUHALEFETİN KURDU VE ESAD'IN ŞANSI	146
TÜRKİYE HONDURAS OLUYOR	149
ESAD İSTENMEDİĞİ ZİRVENİN PEŞİN GALİBİ	151
Suriye'de Bağdat ayarı	151
ESAD'I DEVİRME STRATEJİSİNDE YOL HARİTASI	153
ŞAM'A UZANAN YOLDA TÜRK-ACEM DANSI	155
"THE" ŞÖVALYE: SAVAŞA DOĞRU PUPA YELKEN	157
ÇERÇEVE / MUHALİFİN GÖZÜYLE: TÜRKİYE VERMEDEN ALMA PEŞİNDE	159
YASEMİN'İN MÜLTECİLERİ: 30 YIL SONRA YENİDEN	161
BEKDAŞ'IN ÜNLÜLER GEÇİDİNDE DARBE VAR	164
Bab Tuma: Bir Hıristiyan mirası	165
Dera'ya gitme girişimi ve gazeteci titizliği!	165
Emine Erdoğan'ın portresi indirildi, çünkü...	166
BİR EMANET HİKÂYE	167
DERA'DAN BAŞKA BİR FOTOĞRAF: ASKERLER TEPKİLİ	170
ÇERÇEVE / MAKİSSİ: "TÜRKİYE ÇÖZÜMÜN PARÇASI OLMALIYDI"	173
Fidyeci belası	175
"GERÇEK" MUHALEFET KURBAN	176
ÇERÇEVE / ALİ HAYDAR: "ULUSAL DİYALOGLA SİYASİ ÇÖZÜM TEK ÇIKIŞ YOLU"	176
SURİYE'NİN AKP'Sİ ERDOĞAN'A KARŞI	179
"Türkiye arabuluculuk yapabiliirdi"	180
KASYUN'DA HÜZÜN VAKTİ	181
ŞAM'DAN BAKINCA TÜRKİYE	182
LÜBNAN! ABD-SUUD ORTAKLIĞINDA SÜNNİ MİLİTAN DEVŞİRME ÜSSÜ	184
HULA FACİASI: KANLI PUSU, VAHŞİ MANİPÜLASYON!	189
Suçlanan Esad, kurbanlar Esadçı	190
Barış planına kastedildi: Muhalifleri kritik dönemde silaha boğdular	193

TÜRK JETİNİN DÜŞÜRÜLMESİ, BİR KAPASİTE TESTİ	194
ÖNLEYİCİ SALDIRIYLA FİİLİ TAMPON BÖLGE GİRİŞİMİ	196
LES MISERABLES! SURİYE OYUNUNDA CENEVRE TANGOSU	198
CENEVRE'Yİ UNUT! KAPILAR DÜŞSÜN, ŞAM YIKILSIN!	200
Rejimin beynine bomba	201
VE KÜRTLER SAHNEYE ÇIKIYOR	202
HALEP'İN ÖZ EVLATLARI ERDOĞAN'I UTANDIRDI	206
HATAY'IN KORKUSU PEŞAVER OLMAK	208
İstanbul'dan Hatay'a Suriye sancısı ve Neccar'ın müminleri	210
SAVAŞA İTİLEN TÜRKİYE VE DİKİŞ TUTMAYAN ASKERİ CEPHE	211
OSMANLI TEZKERESİ!	215
Sınır buysa her şey normal!	216
AMERİKAN MÜDAHALESİYLE YENİ BİR ÇATI: SMDGUK	216
YENİ YAPILANMA VE TERÖR ÖRGÜTÜ İLAN EDİLEN NUSRA	219
Nusra'nın sırrı: Disiplin, para ve tecrübe	220
ÇERKESLER ATEŞ ÇEMBERİNDE	221
MARAKEŞ TİYATROSU; SURİYE'NİN "BEYAZ" VE "SİYAH" KÜRTLERİ	224
İRAN'IN ÇÖZÜM ÖNERİSİ	226
MEŞUM MİRAS: MEZHEBİ DÜŞMANLIK	228
"Firavunlaşacaksınız"	229

Dördüncü Bölüm - 2013	231
YAĞMALANAN ÜLKE SURİYE	231
"Robin Hood"lar ve "Ebu Ali'nin Devleti"	232
ESAD'IN ÇÖZÜM KRİTERLERİ	234
HİZBULLAH SAHNEYE ÇIKIYOR	236
BİR TEKSASLI İLE HÜKÜMET VE	
TAHTEREVALLİDE SUUD-KATAR DANSI	238
KİMYASAL SALDIRILAR VE OBAMA'NIN KIRMIZI ÇİZGİSİ	242
İSRAİL'DEN KİMYASAL PROPAGANDA VE HAVA SALDIRISI	244
OBAMA'NIN ZOR OYUNU VE OYUNBOZAN DEL PONTE	246
BEYAZ EV'DEN KALANLAR VE DİPLOMASİ SAVAŞI	248
HİZBULLAH'LA DEĞİŞEN DENGELER VE ALEVİLER NAMINA "ZİON" DÜŞÜ	250
İhvancı cephenin Hizbullah öfkesi	253
Hizbullah'ı savaşa çeken üç aşamalı yol	253
ŞAMİL'İN TORUNLARI YOLUNU ŞAŞIRDI:	
BAĞIMSIZ KAFKASYA'DAN KÜRESEL CİHADA	255
Aileleriyle birlikte cihada!	256
Sürgünün çocukları da cihatçıların hedefinde	258
BÖLÜNEN KAİDE VE İŞİD'İN RAKKA EMİRLİĞİ	258

İYİ KAİDE, KÖTÜ KAİDE	259
KİMYASAL FELAKET; YENİDEN	261
Obama'yı kurtaran Rus ruleti!	266
GÖNÜLLÜ KOALİSYON VE TÜRK'ÜN KAPASİTESİ	266
KİMYASAL TEZKERE, GÖZDEN KAÇAN KAİDE VE İSLÂMCI KOALİSYON	268
NOBEL'LE KAYBEDENLER	269
TÜRKİYE'NİN ADI "SARİNCİ"YE ÇIKTI, EYVAH!	271
ÇERÇEVE / ERDOĞAN KIRMIZI ÇİZGİ İLE OBAMA'YI SIKIŞTIRMAK İSTEDİ	273
SARİNLE DEĞİŞMEYENLER VE İLİMLİLER KARMASI!	274
Kuveyt'in parası Çeçen'in kaması!	275
Askerin ciğerini yiyen "ılımlı" savaşı	276
KAİDE İLE KOMŞU OLMANIN KİLOMETRE TAŞLARI	276
TÜRKİYE SINIRLARINDA YAKALANAN KİMYASALLAR	279
20 çuval dolusu kükürt mü? Yok önemi!	280
KOMŞUDAKİ SAVAŞIN ROKETLERİ KONYA VE ADANA'DAN	280
Sır dolu Türkmen: Heysem Topalca	281

Beşinci Bölüm - 2014	283
MİT TIR'LARI SIRRA KADEM BASARKEN	283
YAKAYI ELE VEREN ROKET DOLU MİT TIR'LARI	285
MÜDAHALE PLANI TUTMADI; KRALIN SINIRLERİ BOZULDU!	289
ABD'YE NAZİRE OLARAK SUUD-FRANSIZ AŞKI!	291
ATEŞİ HARLA KRALIN GÖNLÜ OLSUN!	293
Muhalliflere rampa	294
ROJAVA'SIZ CENEVRE: GELİN AMA KÜRT MESELESİNİ AÇMAYIN!	295
SURİYELİ MUHALİFTEN ONE MINUTE: ASIL OSMANLI BİZİZ!	296
Ford: "Nusayri" değil "Alevi" de!	298
ÇERÇEVE / HALEP AFFETMEYECEK!	299
ABD'li elçi: Savaşı bitirmek işimize gelmez	301
TÜRKİYE, ŞAM'A GİDECEĞİM DERKEN BEYRUT'TAN OLDU	302
Menderes'in mirasını sahiplenmek	304
SÜLEYMAN ŞAH TÜRBESİ: İŞİD TEHDİDİ VE	
BARIŞ GÜNLERİNDEN BİR KESİT	306
Erdoğan yol gösterdi!	308
SES BOMBASI: SÜLEYMAN ŞAH'A 8 FÜZE SALLAR, SURİYE'YE GİRERİZ	309
SURİYE BUMERANGI: NİĞDE SALDIRISI	311
İNTİKAM HAMLESİ: UÇAN "HAŞHAŞİ" DÜŞÜRÜLDÜ	312
KESEB BASKINI: ERMENİ SÜRGÜNÜ III	313
ERMENİ'YE TEHCİR, ALEVİ'YE MEZAR	316
MUSA DAĞI'NDAN CASSA BELLA'YA SESSİZ AĞIT	317

TSK'DAN GANİMETÇİLERE MÜTEVAZİ KATKILAR!	320
KESEB, KALAMUN YENİLGİSİNİN TELAFİSİ	322
KÜRTLERE İŞİD KAPANI	323
VALİDEN DEVLETE KAİDE İTİRAFI	325
SINIRLI SINIRSIZ "ABSÜRDİSTAN"	326
ANLI SANDIK KANLI SANDIK: BEŞŞAR'IN ZAFERİ	329
ALACAKARANLIKTA YENİ SAYFA: MEDENİYET HAVZASI MUSUL DÜŞTÜ!	331
KANLI YOL: TERÖRDEN DEVLETE İŞİD	333
Ortaya karışık sapkın adanmışlık: Güç, para, kadın, kan	335
İŞİD'in mali kaynakları	336
MUSUL NEDEN DİRENMEDİ?	337
Şİİ TÜRKMENLERE KAÇACAK YER YOK	339
ÇERÇEVE / KAÇAN VALİ İLE ERBİL BULUŞMASI: İŞİD'İN PANZEHİRİ SÖNNİLİK	340
KÜRT'ÜN ARAP'LA SINIRI: ZAP SUYU	342
TÜRKMENLER DE MİLİSLEŞİYOR	345
ÇERÇEVE / ERŞAD SALIHİ: "TÜRKMEN BÖLGELERİ HEDEF HALİNE GETİRİLDİ"	346
HAYATI SIFIRLANANLAR: YOLLARDA BİR KADIN	350
AH MUSUL SANA NE HALLER OLDU!	352
KAZAN PATLADI BAY OBAMA! MÜTTEFİKLER TEHDİT ALTINDA	354
Ürdün hedefe girince...	356
İŞİD HİLAFETİ: HADİ BUYURUN BİAT VAKTİ!	357
KAİDE'NİN TÜREVİ İLE SAVAŞI	359
İMKÂNSIZ GÖREV: İŞİD'E KARŞI İLİMLİ CEPHE	360
ŞAM'IN TEFİYLE İŞİD'İN PEŞİNDEN!	362
DÜŞMANLAR ORTAK OLDU: HADİ ŞEYTANA "MERHABA" DE!	365
CEHENNEME BU KEZ ARKA KAPIDAN...	367
SINIRSIZ SINIR: İŞİD'İN PETROL YOLLARI	370
Dudak uçuklatan itiraflar	371
TIR'cılarının mazot isyanı	373
İŞİD İLE SUYA ESARET!	374
PATAVATSIZ BIDEN, KÜSKÜN PİRE, KOBANİ RULETİ	377
EĞİT-DONAT: BİR BATAK HİKÂYE, YENİDEN	380
İlmlilara Nusra'dan darbe	383
ZİYA-ÜL HAK MEZARINDAN SURİYE FATİHLERİNE FISILDIYOR	384
Vitrindeki kitaplar kızıla çalmadan!	387

Altıncı Bölüm - 2015	391
ÇALIM SIRASI RUSLARDA	391
Büyük laf yok	393
İSRAİL'İN SEYİR ÇİZGİSİ: İZLEDİ, SİNSİCE VURDU	
VE AÇIKÇA MÜDAHİL OLDU	394

İSRAİL'DEN KAİDE'YE DESTEK!	397
Petrol için tampon bölge	399
EĞİT-DONAT ÇATLAĞI: KAZAYA KALAN NAMAZLARIN ARDINDAN....	400
KUBUR KAÇIRMA ÖPERASYONU	402
ANKARA'NIN GÖZÜYLE: İRAN OSMANLI ŞEHİRLERİNİ İŞGAL EDİYOR!	406
TÜRK-SUUD ÇALIMI VE KAİDE İLE ORTAKLIK	409
Yemen'e karşı Suriye	411
Camp David restleşmesi	416
TÜRKİYE'NİN KORKUSU: KÜRT KORİDORU!	419
SURİYE SEFERİ: ERDOĞAN'IN SAVAŞ OYUNU	422
TAMPONU DÜŞEN TAMPON	426

Yedinci Bölüm..... 429

ÖTEKİ SURİYE	429
Mette çayının anlattıkları	430
Sünni işadaminin başına gelenler	433
Eski Şam direniyor	434
Buti, Selahaddin Eyyubi'nin yanında	434
İŞİD ve Nusra arasında kıvrıla kıvrıla	435
Savaş ekonomisi	438
YIKILAN MEDENİYET: HALEP	438
Elektrik ve su savaşı	440
Halep değil 'harap'	442
YAĞMALANAN ÜLKE	443
FİLİSTİNLİLERİN ELİ TETİKTE	446
Terminalde Rakkalılarla: İŞİD'çi kadınların çoğu Tunuslu	448
YIKILAN VE DİRİLEN KENT: HUMUS	449
Beyt el Ağa'da fetva kitapları	452
Alevilerin hikâyesi	452
Yıkan devlet; yapan devlet	453
Yıkılan şehrin Tedmurlu sığınmacıları	454
TRAJİK BİR DÖNÜŞÜM: PATRONDU "ŞEBBİHA" OLDU	455
LAZKİYE: SÜNNİ İLE ALEVİNİN BİRBİRİNE TUTUNDUĞU ŞEHİR	459
Sahildeki sığınmacılar	461
ERMENİLER TÜRKİYE'YE KIRGIN	462
ÇERÇEVE / ERDOĞAN'IN EZBERİ VE KAYIP BİLANÇOSU	464

Sekizinci Bölüm..... 465

OYUNU BOZAN RUS MÜDAHALESİ	465
SONU OLMAYAN SON SÖZ	469

AHRAR EL ŞAM: İsyan sırasında Hassan Abbud liderliğinde kuruldu. Ebu Halid el Suri gibi bazı eski Kaideciler de destek verdi. Selefi İslamcı ağırlıklı örgüt İdlib, Hama ve Halep bölgesinde silahlı isyana katıldı. ÖSO efsanesi çokünce Türkiye ve Katar tarafından özellikle öne çıkartıldı. Hedefini Esad rejimini yıkıp İslam devleti kurma olarak formüle ederken isyanı 'Safevilerin Şiiliği yayma komplosuna karşı cihat' olarak tanımladı. 9 Eylül 2014'te bombalı saldırıda Abbud ile birlikte 27 yöneticisi öldü. Dış destekle kendini topladı.

DEMOKRATİK BİRLİK PARTİSİ (PYD): Kürtlerin 'Rojava' olarak andığı Batı Kürdistan'daki özerklik hareketinin en önemli siyasi aktörü. 2003'te PKK ile ilintili kadroların öncülüğünde kuruldu. Özellikle 2004 Kamışlı olayları sonrası toplumu örgütleme çalışmaları yürüttü. Tutuklanan yüzlerce üyesi 2011'deki afla bırakıldı. Silahlı isyan ve dış müdahaleyi reddeden Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Kurulu'na katıldı. Temmuz 2012'de Kürt bölgelerinin kontrolünün ele alınmasına ve 2013'te fiili özerkliğin Afrin, Cezire ve Kobani kantonları olarak inşa edilmesine öncülük etti. Kürtlerin talepleriyle ilgili garantiler sunmadığı için SUK'la uzlaşamadı. SUK tarafından rejimle bağlarını koparmamakla suçlandı.

DEMOKRATİK DEĞİŞİM İÇİN KOORDİNASYON KURULU: 2011'de Hasan Abdülazim liderliğinde sol kanattan 13 parti ve hareket tarafından kuruldu. Dış müdahaleyi ve mezhepçi yaklaşımları reddedip rejime karşı sivil direnişi savundu. PYD de kurucuları arasında yer aldı. ABD tarafından Cenevre konferanslarından dışlanırken Rusya'nın davetiyle Moskova'daki görüşmelere katıldı.

HALK SAVUNMA BİRLİKLERİ (YPG): Rojava'nın savunma gücü. Kürtlerin yanı sıra içinde Arap, Süryani ve Osmanlı döneminde bölgeye yerleştirilmiş Çeçenleri de barındırıyor. 2004'te Güney Kürdistan'da PYD'nin inisiyatifi ile kurulan YPG,

2012'de PYD'nin de içinde yer aldığı çatı kuruluşu Kürt Yüksek Konseyi'ne bağlandı. Farklı kesimlerden katılımlar nedeniyle sadece 'PYD'nin silahlı kanadı' olarak tanımlanamaz. Nusra gibi örgütlerin yanı sıra IŞİD'e karşı gösterdiği direnişle ilgi odağı oldu. Türkiye'ye rağmen Ekim 2014'ten itibaren IŞİD'e karşı ABD'den doğrudan silah ve hava desteği almaya başladı. IŞİD'e direnişle dikkat çeken YPG Batı'dan da saflarına savaşılar kattı.

IRAK-ŞAM ISLAM DEVLETİ (IŞİD): Amerikan işgalinin ardından Kaide yapılanması olarak Irak'ta örgütlendi. Farklı isimler aldı. Suriye'deki kanlı sürece Nusra Cephesi'ni kurdurtarak iştirak etti. Nisan 2013'te Irak İslam Devleti ismini Irak-Şam İslam Devleti olarak değiştirdi. Nusra'yı feshetmek kararı yüzünden Kaide'den tart edildi. Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde hakimiyet kuran örgüt Haziran 2014'te Musul'u ele geçirdikten sonra ismini İslam Devleti olarak değiştirip hilafet ilan etti. 'IŞİD'in halifesi' Ebubekir el Bağdadi'ye farklı ülkelerden onlarca örgüt biat etti.

ISLAM ORDUSU: Zehran Alluş, Suudi istihbaratının yardımıyla 2011'de İslam Tugayı'nı kurdu. 2012'de Şam'da 4 üst düzey yetkilinin öldüğü Ulusal Güvenlik Binası'ndaki patlamayı üstlenen İslam Tugayı, 2013'te 50 İslamcı örgütü bir araya getirerek İslam Ordusu'nu oluşturdu. Şam kırsalında etkinlik kazandı.

KADIN SAVUNMA BİRLİKLERİ (YPJ): YPG'nin kadın kolu. 2012'de kuruldu. 2014'te Kobani direnişle dünyanın gündemine oturan YPJ kısa sürede saflarına 7-10 bin savaşı kattı.

NUSRA CEPHESİ: Kaide'nin Suriye kolu. Ebu Bekir Bağdadi'nin emriyle Irak'taki Kaide saflarında yetişmiş Muhammed el Colani tarafından kuruldu. Colani, Nisan 2013'te IŞİD lideri Bağdadi'ye biat etmeyi reddedip doğrudan Kaide lideri Eymen el Zevahiri'ye bağlandı. Hedefi Suriye'de şeri devlet kurmak. Aralık 2012'de ABD'nin terör örgütleri listesine girdi. Suudi Arabistan ve Katar rejim karşıtı cepheyi güçlendirmek için Nusra'yı Kaide'den ayırmaya çalıştı. 2015'te Nusra ve Ahrar el Şam'ın öncülüğündeki selefi ittifak Fetih Ordusu, IŞİD'den sonra sahanın en güçlü aktörü haline geldi.

ÖZGÜR SURIYE ORDUSU (ÖSO): Suriye ordusundan ayrılıp Türkiye'ye kaçan bir grup asker Hüseyin Harmuş komutasında önce 19 Haziran 2011'de Hür Subaylar Hareketi'ni kurdu. Liderlik uyuşmazlığı yüzünden Harmuş'tan ayrılan Riyad el Esad, 29 Temmuz 2011'de Özgür Suriye Ordusu'nu kurdu. ÖSO, ordudan kopan askerler tarafından kurulsa da asker kökenli olanlar azınlıkta kaldı. ÖSO birbiriyle bağı ve koordinasyonu olmayan birçok grup tarafından etiket olarak kullanıldı. Sahadaki duruma hakim olamayan Riyad el Esad'ın yerini destekçi ülkelerin müdahalesiyle önce Selim İdris, sonra Abdulillah el Beşir aldı. Suriye'nin Dostları Grubu'nun desteklediği ÖSO cihatçı örgütler karşısında zamanla eridi.

SURİYE MUHALİF VE DEVRİMCİ GÜÇLER ULUSAL KOALİSYONU (SMDGUK): Muhalif cephedeki temsil sorununu aşmak için SUK'un da katılımıyla Kasım 2012'de Doha'da oluşturdu. Muaz el Hatip'in ardından başkanlığı George Sabra, Ahmet Cerba, Hadî Bahra ve Halid Hoca üstlendi. 89 ülke tarafından Suriye'nin meşru temsilcisi olarak tanındı. 19 Mart 2013'te İstanbul'da Ghassan Hito başkanlığında geçici hükümet kurdu. Dış desteğe rağmen sahayı etkileyebilecek niteliğe kavuşamadı.

SURİYE ULUSAL KONSEYİ (SUK): Esad yönetimine karşı muhalifleri bir çatı altında buluşturmak için 23 Ağustos 2011'de İstanbul'da kuruldu. Şam Deklarasyonu üyeleri ve Müslüman Kardeşler'in öne çıktığı SUK, Suriye içindeki muhalifleri temsil edememek ve Türkiye ile Katar'ın etkisinde kalmakla eleştirildi. Dış müdahale ve silahlanmaya karşı çıkan duruşunu 4 ayda terk etti. Sırasıyla Burhan Gal-yun, Abdülbasit Seyda ve George Sabra liderlik etti. 7 ülke tarafından Suriye'nin meşru temsilcisi olarak tanındı.

Suriye'ye dair farkındalığım çocukluğumda Süreyya Salih'in *Hama Ah* adlı kitabıyla başladı. 1982'deki katliamın anatomisiydi, rejimin zulmettiği mazlumlara ağıt yakmak için kâfiydi. Hikâyelerin içeriği zaman içinde farklılaşsa da Hama belleğime kazanmıştı. 2011'de "Arap Baharı" diye etiketlenen isyan dalgası Suriye kıyılarına vurduğunda çoğumuz işlenmiş bellek ile Suriye'nin gerçekleri arasında bocaladık. Yerel aktörlere göre yeni meydan oku-

Yer yer roket saldırısına maruz kalsa da Şam'da hayat kendi mecrasında.

ma kesinlikle Hama'nın tekerrürü değildi. Ama kısa sürede Hama'nın hayaleti, içinde sol, liberal ve dindar unsurlar barındıran yeni süreci esir aldı. O hayaletin bir yüzünde rejimin 1982'de şiddet döngüsüne son vermiş demir yumruğu, diğer yüzünde mezhepçi ve tekdüze bir itiraz vardı. İslâmcılar ve diğer muhalif güçler yıllar sonra rejimle hesaplaşma fırsatı bulurken Suriye ile hesabı olan dış aktörler de ivedilikle bunu bir vekâlet savaşına dönüştürdü. Birkaç hafta içinde bir "devrim" düşünürken ülkeyi lime lime eden gelişmeler ardi ardına geldi. Bu süreçte önce gerçekler katledildi. Olaylara ve aktörlere dair kirli bir propaganda savaşıyla bütün dünya maniple edildi. Yüzbinlerce insan can verdi, milyonlarca insan yerinden edildi. Ve medeniyet havzaları kör şiddete teslim oldu. İnsanlar gibi şehirler de öldü. Farklı din ve mezhepleri özümsemiş bir toplumsal doku tahrip edildi. Suriye'nin bir kısmı birkaç yılda karanlık bir çağa döndürüldü. 'Hama Ah'tan sonra yüreğimdeki sızı 'ah Suriye ah' Bir muhalif yolun yarısında Türkiye'nin üstlendiği role atfen "Halep sizi affetmeyecek" demişti. Yolun sonunda Suriye'de bizi affedecek şehir kalmadı.

Suriye krizi Irak'taki krizle birleşip içinden sınırları aşan karanlık güçler çıkardı. Bu yüzden kitabın çerçevesi sınırları da aştı. Kriz, Kürtlere sahneye çıkma ve kendi kaderlerine el atma fırsatı da sundu.

Bu kitap bağrında nice medeniyetler barındıran Levant'ın değişim sancısı ve ölüm kalım savaşının kıvrımlarına az da olsa ışık tutma çabasıdır. Bu akademik bir çalışma değil; eski bilgilerine şerhler düşmüş, tüm kesimlere kulak vermeye gayret etmiş, kâh arafta kalmış kâh cephe hattının her iki tarafına geçmiş bir gazetecinin biraz kendi serüvenini paylaşma biraz meseleleri gelişim seyrine göre aktarma biraz da okuyucuyu referanssız bırakmama çabasıdır. Yığınlarca aktör ve faktörün birbirine geçtiği bir sürece dair tespitlerim ve bilgilerimde hatalı unsurlar illaki çıkacaktır. Bundan dolayı peşinen affınıza sığınıyorum. Buradan ismini verebildiğim ya da veremediğim bütün kaynaklarıma, yardımlarını ve katkılarını esirgemeyen dostlarıma, çantamı sırtlanıp giderken sürekli yalnız bıraktığım aileme teşekkür ediyorum.

“Tırnakları Çekilen” Çocuklar Adına!

Tarih 6 Mart 2011. Yer Suriye'nin Ürdün sınırında tarım ve kaçakçılıkla meşgul Dera kenti. Bütün dünyaya pazarlanan hikâyeye göre yaşları 15-17 arasında 12-18 çocuk Tunus ve Mısır'da başlayan isyan dalgasından etkilenerek okulun duvarlarına özgürlüğün adını yazdı. Yazılan slogan medyanın Arap Baharı diye kodladığı zorba, yolsuz ve nepotik rejimlere karşı isyanla-

Şam'da bombalı saldırılar 21 Aralık 2011'de başladı. Sorumlu Nusra'ydı.

rın alamet-i farikası haline gelmiş “El şebab yurid iskat el nizam” yani “Halk rejimin yıkılmasını istiyor” idi.

Muhaberat apar topar gençleri enseledi. İsrail’le köşe kapmaca oynayabilen Ortadoğu’nun en güçlü istihbarat şebekesi, surda delik açılmasına izin verecek değildi! Aileler çocuklarını almak için Vali Faysal Gülsüm’ün kapısını çaldı, olmadı. Ardından emniyet-istihbarat merkezinde Beşşar el Esad’ın teyzesinin oğlu Atıf Necib’e gittiler, kovuldular. Hatta Necib ısrar ederlerse eşleriyle birlikte kendilerini de tutuklatacağı tehdidi savurdu. Ağır bir aşağılamaydı. Sonunda valilik binası basıldı, çocuklar ailelerine teslim edildi. Ama bir sorun vardı: Muhaliflerin iddiasına göre çocukların tınakları çekilmiş, bazılarında da tecavüz edilmişti! Suriye yönetiminin kesinlikle reddettiği bu iddialar üzerine gözler karardı, Eba Zeyd ailesinin aşireti isyan bayrağını çekti. Onlara göre artık bu bir onur meselesi haline gelmişti. 18 Mart 2011’de binlerce kişi sokağa döküldü. Göstericilerin üssü haline gelen El Ömeri Camii’nden çıkan kalabalık ile vali arasındaki diyalog kötü gidince çıkan olaylarda 4 kişi öldü. İçişleri Bakanlığı olayla ilgili soruşturma açarken Devlet Başkanı Esad, Dışişleri Bakan Yardımcısı Faysal Mikdad ile Yerel Yönetimler Bakanı Tamir el Hucce’yi Dera’ya gönderip ailelere taziye mesajını ilettiler. Ardından Esad, Deralıların taleplerine kulak vermeyen Vali Faysal Gülsüm’ü görevden aldı. Gösterilerin devam etmesi üzerine 20 Mart 2011’de Esad bu kez yardımcısı Faruk el Şara’yı hemşehrilerini sakinleştirmesi için Dera’ya gönderdi.

Bu diyalog ve teskin çabaları kâfi gelmedi, isyan kartopu gibi kentlerden kentlere yayıldı. Ekmek ve özgürlük arayışı kısa sürede kanlı bir hesaplaşmaya dönüştü. Kâh güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanması ve muhaliflerin şiddete başvurmaları, kâh aşiretlerin kendi çocuklarını koruma adına öz-savunma pozisyonu alması ve ordudan ayrılan askerlerin silahlarını düzene çevirmesi, kâh üçüncü tarafların gösterilerle yıkılmayacağını öngördükleri rejime karşı “iç savaş” seçeneğini devreye sokup behemehâl muhalifleri silahlandırması Suriye’yi karşılıklı korkunç suçların işlendiği kanlı bir sahneye dönüştürdü.

1982 Hama katliamının yasını tutan lhvan-ı Müslimin (Müslüman Kardeşler), Batı ve Körfez ülkelerine sığınmış sürgün nesli, solcular, küstürülmüş ya da ıskartaya çıkmış eski Baasçılar, rejimin tüm günahlarından haksızca sorumlu tutulan Aleviler başta olmak üzere diğer azınlıklar, zılgıt yemiş Kürtler, velhasıl sistemden memnun olmayanlar ya da mağdurlar 2011’de rejimle hesaplaşma fırsatını yakaladı. Ne var ki değişim için sokaklara dökülen barışçıl insanlar çok geçmeden bazı grupların silaha başvurmaları, fidye için adam kaçırmaları, mezhepçi saldırılar, infazlar ve İslâmcı fanatiklerin öne çıkması yüzünden “Yıkıl git” dedikleri rejime “Şimdilik diren kal” demeyi tercih etti.

Suriye'deki Baasçılık ve Arap milliyetçiliğini besleyen damarları, ülkenin yakın tarihinde İslâmcılarla yaşanan kanlı hesaplaşmaların bıraktığı tortuyu, etnik ve inanç hatlarındaki kırılmanlığı, Baas Partisi'nin bütün hoyratlığına ve çekilméz taraflarına rağmen bu ülkede bir şekilde sağlanmış mezhepsel ve dinsel uyumun kodlarını çözmeden 2011'de başlayan yeni sürecin neden ansızın zehirlendiğini anlamak da zor. Onun için önce makarayı geriye sarıp filmin başında neler olduğuna bakmak lazım.

SİYASET KARMASI: SÜNNİ, ALEVİ, DÜRZİ, HİRİSTİYAN; ARAP, KÜRT...

Ortadoğu'nun izdüşümü sayılan Suriye'de bir ayağı Lübnan'a, diğer ayağı Ürdün'e, bir başka ayağı Suudi Arabistan ve Irak'a, birkaç ayağı birden Türkiye'ye uzanan etnik ve dinsel mozaik bu ülkenin asıl gücü olduğu kadar komplolara ve tahriklere açık tarafını oluşturuyor. 2011'den sonra Suriye bu

Şam'da Emeviye Camii önünde günlük yaşam. Temmuz 2015.

eşsiz mozaik'in çatırdadığı ve sonra yavaşça "Suriyelilik" kimliği etrafında yeniden toparlandığı iki farklı süreç yaşadı.

Bütün lanet taraflarına rağmen rejim, Hafız el Esad'ın darbeler zincirinin son halkası olduğu günden beri siyaseten iyi kötü bir istikrar yakaladı. İstikrar, Suriye toplumunun ciddi şekilde prim verdiği bir neticeydi. İstikrar adına Esad'ın devlet başkanı olarak ülkenin genel politikalarına, başkomutan olarak orduya ve Baas Partisi Genel Sekreteri olarak siyasal hayata hükmetmesine rıza gösteren halkın reform talepleri, Soğuk Savaş düzeni çözüldükten sonra da kendini ortaya koyacak bir mecra bulamadı. Hafız el Esad'ın siyasi varisi olarak gördüğü oğlu Basil'in 1994'te trafik kazasında ölümünün ardından Londra'dan apar topar ülkeye getirterek devlet başkanlığına hazırladığı iki numaralı oğlu Beşşar reformlar için umut kaynağıydı.

Suriye'nin tarihsel ve çevresel koşulların şekillendirdiği toplumsal ve siyasal dokusuna barışçıl enstrümanların dışında müdahalelerin vekâlet savaşını beraberinde getirmesi kaçınılmazdı. Yanlış ve çarpıtılmış bilgiler üzerine analizlerin merkezine alınan "Ezen Alevi azınlık, ezilen Sünni çoğunluk" söylemini hoyratça kullanıp Suriye ile ilgili hesap yapanların miyopluğu da Sünni Arap'la Alevi Arap'ı, Dürzî Arap'la Sünni Çerkes'i; Müslüman'la Hıristiyan'ı (Ermeni, Süryani, Keldani) bir arada yaşatan medeniyetler havzasının vereceği refleksi görememesiydi. Ve nihayetinde silahlı kalkışmalar tertipleterek toplumsal doku fena halde tahrip edildi. Sosyal ve kültürel olarak iç içe geçmiş bu toplumda düne kadar birbirinin mezhebi ya da dinini sormayı ayıp sayan insanlar, kanlı sürecin ilk evresinde eski bir dostun yemek davetini "Acaba bir tuzak mı" diyerek reddetme noktasına geldi.

Aleviler Baas döneminde bürokraside nüfuslarıyla orantısız bir güce ulaşmış olsa da aslında rejim önemli ölçüde Sünni sütunlar üzerinde kaldı.

William L. Cleveland'e göre "Yeni iktidar yapısında yer almayı başaran Sünniler eski kentli eşraftan çok mütevazı geçmişlerden geliyordu. Dolayısıyla yeni rejim Aleviliğin yanı sıra kesinlikle köy kökenliydi ve kent temelli eşraf ailelerin aleyhine taşranın yükselişini temsil ediyordu. Esad döneminde devletin yeni seçkinleri 1940'lar ve 1950'lerde Baas Partisi'ni kuran reformculardan farklıydı. Partinin kurucuları Mişel Eflak ve Salah Bitar Şam kökenliydi ve fikirlerini Paris'te Avrupa edebiyatı ve felsefe okurken oluşturmuşlardı... Esad rejiminin yetkilileri köylerden ve kasabalardan geliyordu."¹

Toplumun değişimi sahiplendiği sağlıklı bir geçiş süreci olmadığı takdirde karmaşık sosyolojik ve siyasal yapısı nedeniyle ülkenin türbülanslara savrulması şaşırtıcı değildi.

Toplumsal zemindeki çatlaklar paradoksal olarak Esad ailesinin iktidarda uzun süre kalmasını kolaylaştıran önemli birer faktördü. Hafız el Esad dar-

1 William L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2004, s. 444.

beyle gelip darbeler dönemini kapatan bir lider olarak siyasal yaşamdaki yerini perçinledi. Esad'a kadarki döneme baktığımızda siyasi zeminin ne kadar kırılğan olduğu net olarak görülüyor:

Fransızların çekilmesinin ardından kırsalı iktidara taşıyan Hüsnü el Zaim, ilk Cumhurbaşkanı Şükrü Kuvvetli'yi 30 Mart 1949'da devirdi. İlk darbenin mimarı Şamlı bir Kürt, darbeyi yiyen Konya asıllı Sünni bir Türk'tü. Zaim sırtını Kürtler ve Çerkeslere dayadı. Şam'daki başkanlık muhafızlarının neredeyse tamamı Çerkeslerden oluşuyordu. Başbakan da Hamalı Kürt Muhsin el Barazi'ydi.

Kısa bir süre sonra Arap milliyetçisi Sami el Hinnavi, 14 Ağustos 1949'da darbe yaptıktan sonra Mezze Hapishanesi'ne tıktığı Zaim ve Barazi'yi öldürttü. Aynı yıl Hinnavi'ye darbe yapan ise "darbedası" Hamalı Kürt Edip Şişekli'ydi (Çiçekli). Bir süre tutuklu kaldıktan sonra Lübnan'a sürgüne gönderilen Hinnavi, 1950'de Barazi'nin yeğeni Herşo tarafından Beyrut'ta öldürüldü. İntikam alınmıştı.

Şişekli'nin Hinnavi'ye olan öfkesinin kaynağında Irak'la birleşmeyi hedefleyen Haşimilere verdiği destek yatıyordu. Şişekli hem Haşimi etkisine hem merkeze mesafeli duran Dürzilere savaş açtı. Şişekli'nin sonunu da Dürzi lider Sultan el Atraş ve Irak'la birleşme taraftarı devrik Devlet Başkanı Haşim el Atassi getirdi. Lübnan'a kaçan Şişekli, Dürzi lider Kemal Canbolat'ın ölüm tehdidi üzerine Brezilya'ya sığındı. 1964'te Rio de Janeiro'da bir Dürzi genç tarafından öldürüldü.

Arap milliyetçiliği Suriye siyasetinde hep etkili oldu. Dış politikaya da renk veren bu milliyetçi damar ülkeyi Irak'la değil ama 1958'de Mısır ile ortak devlet olmaya kadar götürdü. Kuşkusuz siyaseten Mısır ile Irak arasında sarkaca dönen Suriye'deki bu yön arayışının toplumsal bir yansıması da vardı. Sözelimi Şamlı Sünni eşraf Mısır'la birleşmeye sıcak bakarken Halepli Sünni eşrafın yüzü Irak'a dönüktü.

1960'ların ilk yarısına kadar Şamlı, Halepli, Hamalı politikacılar Suriye'nin politikasına yön verdi. İktidar kavgalarında mezhepsel farklılıklar da ayrıştırıcı faktör olageldi. 1962'de Sünni subayların başarısız darbe girişimleri, bir takım Sünni askerlerin tasfiyesiyle sonuçlandı.

Baas ise farklı kesimleri ortak bir ideolojide birleştirdi. Baas'ın iki kurucusundan Mişel Eflak Hıristiyan, Salah Bitar Sünni'ydi. Baas'ta Salah Bitar ılımlıları, Alevi Salah Cedit radikalleri temsil ediyordu. Siyasi süreçte 1963'te Baasçıların darbesiyle yeni bir sayfa açılırken oluşturulan askeri konseyin 14 üyesinden beşi Alevi'ydi. Darbe sonrası Salah Cedit ve Hafız el Esad gibi Alevi subaylar etkin konum elde etti.

23 Şubat 1966'da Cedit'in darbesiyle azınlık mensupları askeri komuta da biraz daha öne çıktı. Darbeler döneminde orduda Sünni-Alevi ya da Ale-

vi-Dürzi gerilimi zaman zaman ciddi boyutlara ulaştı. Güç mücadeleleri sırasında kolayca mezhep aidiyetlerine göre saflaşmalar oluyordu. 1970'te Savunma Bakanı Hafız el Esad'ın "düzeltme hareketi" dediği müdahaleyle iktidarı ele geçirmesinden sonra da azınlıklar güçlenmeye devam etti.

Sünniler hep vitrinde oldu

Esad yönetimi tesis ederken Saraya el Difa'nın (Savunma Birliği) başına kardeşi Rifat Esad'ı atasa da Sünnileri ve Hıristiyanları gözardı etmedi. Sözcüleri Esad'ın kurmayları arasında Başbakan Abdurrauf el Kasım, Genelkurmay Başkanı Hikmet el Şihabi, Savunma Bakanı Mustafa Tılas, Dışişleri Bakanı Abdülhalim Haddam Sünni'ydi. Başbakanlık hep Sünnilerde kalırken Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı koltuklarında Sünniler ve Hıristiyanlar oturdu. Mustafa Tılas'tan sonra Savunma Bakanlığı koltuğuna Rum Ortodoks Yusuf Şakkur geçti. 1970-1978 arası Hava Kuvvetleri Komutanlığı yapan Tümgeneral Naci Cemil Kasım da Sünni'ydi. Haddam Dışişleri'nden sonra Devlet Başkan Yardımcılığı görevi yürüttü. Esad döneminde Genel İstihbarat Direktörlüğü görevinde bulunan General Mecid Said ve halefi Beşir Neccar da Sünni'ydi.

Eşi Sünni olan Beşşar el Esad da babası gibi dengeleri korudu. Suriye'de isyan patlak verdikten sonra 18 Temmuz 2012'de Şam'da çok iyi planlanmış bombalı saldırıda ölenlerden Savunma Bakanı Davud Raciha Ortodoks, eski Savunma Bakanı ve devlet başkanlığı danışmanı Hasan Türkıranı Sünni Türkmen, Genelkurmay Başkan Yardımcısı Asif Şevket Alevi, Askeri İstihbarat Şefi Hişam İhtiyar Sünni'ydi. Esad'ın yardımcısı Faruk el Şara da selefi Haddam gibi Sünni'ydi. Sükûnet döneminde Dışişleri koltuğunda oturan Sünni politikacı Velid Muallim kriz zamanında da görevini sürdürdü. Siyaset, Sünni'nin Alevi ile rekabetini barındırdığı gibi Alevi'nin Alevi'yle rekabetine de açtı.

1950-1960'larda ordu içindeki kesif mezhepçi kimlik tanımlamaları sonraki yıllarda görünür olmaktan çıktı ve etkisini daha karmaşık yollarla göstermeye başladı.

Baas döneminde muhalefet ise giderek "Sünni İslâmcı" tona büründü. Baas ilk kötülüğü "Arap Kemerı" projesiyle Cezre bölgesini Araplaştırmak suretiyle Kürtlere yaptı. Partinin siciline, Baas'a kadar yasal yollarla siyaset yapıp daha sonra yeraltı faaliyetlerine girişen ve Alevi yetkililere suikastlarla gündeme gelen İhvan-ı Müslimin'e (Müslüman Kardeşler) karşı 1980'de Cısr el Şuğur'da, 1982'de Hama'da gerçekleştirilen katliamlar eklendi.

Çok kesif siyasi çalkantılarla şekillenmiş bir siyasi sistemde mezhebi karakterlerin tamamen izale edildiği söylenemez ama her şeyi mezhepsel aidi-

yetlerin belirlediğini düşünmek de yanıltıcı. Bu tür bir bakış açısı, 2011'de isyan çıktığında iki haftada rejimi devirip Emeviye Camii'nde namaz kılarak bölgenin efendisi olmayı düşleyen yeni Osmanlıları yarı yolda bıraktı. Ordu da umulan "mezhebi" çözülme çok sınırlı kaldığı gibi bölgenin üstü kapanmış eski yaraları da hunharca açıldı.

HAFIZ EL ESAD DÖNEMİNİN ŞİFRELERİ

Fransızlardan bağımsızlığın kazanıldığı 1946'dan 1970'e kadar süren çalkantılı dönemi en iyi betimleyen şey "Suriye'de erken kalkan darbe yapar" sözüydü. Bu dönemi bitiren Hafız el Esad uzun süren iktidarını sadece Hama katliamında kendini gösteren demir yumruğuna mı borçluydu?

Etrafında Rıfat Esad gibi iktidar safahatına dalan yakın akrabaları kısa sürede nefret figürüne dönüşürken Esad neden hâlâ sarsılmaz ve karizmatikti? Bu noktada hem Esad'ın toplumsal desteğini perçinlemek üzere attığı adımlar hem rakiplerini etkisiz hale getirmek amacıyla başvurduğu taktikler hem de Hama'daki dehşet sahnesine kadar İhvan-ı Müslimin'in başını çektiği şiddet tarihi incelenmeye değer.

Bu üç konunun Suriye'nin yakın siyasi tarihini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymadan 2011'de barışçıl gösterilerle başlayıp kısa sürede kana bulanana süreci kavramak zorlaşıyor.

Cleveland'ın dediği gibi Esad tedbirli, hesapçı ve pragmatikti. Aynı zamanda halkı etkileyecek düzeyde mütevazı bir hayatı vardı.

Halk desteğini genişletmek için Baas ilkelerini uygularken esneklik gösteriyordu. Sosyalist çağrışımlı kendine münhasır politikaları sürdürmekle birlikte önceki Baasçı rejimlerden daha hoşgörülüydü. 1963 darbesiyle iktidara gelen Baas Partisi reformlarla kent esnafına karşı siyasal ve ekonomik kampanyalar yürüttü. Rejim 1965'te 100 şirketi millileştirdi, büyük toprak sahiplerinin topraklarına el koyup dağıttı. Ertesi yıl etkin ailelerin fertleri devlet kurumlarından uzaklaştırıldı. Yeni rejim köylüler, kasabalılar ile orta sınıf kentliler (öğretmenler, memurlar ve üniversite öğrencileri) arasında bir ittifak kurarak kendi siyasal seçkinlerini yarattı.²

Esad ise iktidar hiyerarşisine belli oranda akrabalarını getirerek kendi geleceğini güvenceye alırken rejimin Sünni payandalarında da yeni ayarlamalara gitti. Rejimin dayanakları arasına Aleviler, Hıristiyanlar ve diğer azınlıklarla birlikte köylüler ve kasabalılar eklendi. İktidarın yeni sosyolojik yapısı Baas'ın kuruluş yıllarındaki bileşkeden farklıydı. Baas'ın kurucuları sonuç itibarıyla Batı eğitilmiş ve kentliydi. Esad yönetimi ise daha çok taşralıların yükselişini temsil ediyordu. Şöyle ki Esad'ın içinde yer aldığı ekip 1966'da

2 Modern Ortadoğu Tarihi, s. 444-445.

bir iç darbeye Emin el Hafız'ı devirip rejimi, önemli ölçüde Baas'ın ilk kadrolarından temizledi. Eflak ve Bitar bir daha dönmek üzere yurdu terk etti. Biri Rum Ortodoks, diğeri Sünni Arap idi. Baas bir Sünni, Alevi ve Hıristiyan koalisyonuydu. Bitar-Eflak ikilisine daha sonra İskenderun'da eğitim görmüş Alevi Zeki Arsuzi katılmıştı.

1970'te çıkartılan aftan 8 yıl sonra Şam'a dönen ama Esad'la 5 saatlik görüşmede uzlaşma yolu bulamayan Bitar, Paris'e dönüp çıkardığı *El Ihya el Arabi* dergisiyle Suriye yönetimine karşı kampanya yürüttü.

İhvan'ın mezhebi nedeniyle mahkûm ettiği Esad, iktidarını perçinlerken Cedid gibi Alevi yol arkadaşlarını da tasfiye etmekten çekinmedi. 1966 müdahalesinin ardından Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın yanı sıra Savunma Bakanlığı'nı üstlenen Esad, askeri kanadı idare ederken siyasi kanatta Baas'ın kontrolü Salah Cedid'deydi. İsrail'in Golan (Colan) Tepeleri'ni işgal ettiği Haziran 1967 Savaşı'nda Suriye'nin yenilgisiyle karizması çizilen Esad, faturayı Kasım 1970'te Cedid'e keserek yönetime el koydu.

Baas'ın eski askeri komite üyelerinden Tümgeneral Muhammed Ümran da Alevi'ydi, 1966 darbesiyle üstü çizildi, ardından sürgüne gittiği Trablus'ta 1972'de Muhaberat tarafından öldürüldü. Esad ve Cedid, tasfiye edilen Ümran'ı orduda Alevileri kayırarak mezhepçiliği körüklemekle suçluyordu. Aslında Cedid'in kendisi de aynı suçlamaların muhatabıydı. Ancak Esad'ın Cedid'i uzaklaştırması, üstü çizilen Ümran'ın daha sonra suikasta uğraması düşmanlıkta kıstasın mezhep farklılığı değil siyasi rekabet olduğunu gösterdi.

Kısa süre sonra Esad, Baas Partisi'nin genel sekreterliğini de üstlenerek tek adam oldu. Cleveland'ın tespitiyle "Esad'ın gözünde İsrail'le çatışma diğer bütün dış politika konularının üzerindedir. Ona göre İsrail, hedeflerini ABD'nin belirlediği yayılmacı bir devlettir. Esad, Suriye'nin görevinin İsrail tehdidine direnmek ve Arap birliği davasına çalışmak olduğuna inanıyordu."³

Esad, İsrail'in 1967'de işgal ettiği Golan Tepeleri'ni geri almak için Rusya'nın desteği ile askeri kapasitesini arttırdı. 1967'den 1980'e kadar ordudaki asker sayısı 50 binden 400 bine çıktı. 1973'te Mısır'la birlikte planlanan savaş Suriye'ye hedeflenen zaferi getirmedi. Esad İsrail'le ateşkes karşılığında sadece Kuneytra'yı geri almayı başardı. Golan'da bu kısmi zafer bile Suriye'yi komşu ülkelerin kendi siyasi egemenlik alanlarına katmak için sürekli el attığı ülke olmaktan çıkarıp Ortadoğu siyasetinin merkezine oturttu.

Esad halk desteğini arttırmak için önceki Baas iktidarlarında görülmeyen seçilmiş Halk Konseyi'ni oluşturdu. Elbette konsey Esad'ın gölgesinde kaldı ama halkın siyasal katılımına yönelik bir jest olarak algılandı.

3 Modern Ortadoğu Tarihi, s. 447

Esad, Baas'ın ekonomideki devletçi ilkelerini de Sünni işadamları lehine esneterek rejimin temel dayanaklarından birini korudu. Baas gelinceye kadar Şam ile Halep esnafının tercihleri ülkenin siyasetine her zaman yön verdi. Esad güç bileşenlerinde sıralamanın değişmesinden rahatsız olan Şam ve Halep eşrafını hepten karşısına almamak için bazı jestlerde bulundu. Yine de eski nüfuzlarını kaybeden kesimlerin yeni İslâmcı muhalefete destek olmasını önleyemedi.

Aleviler gibi inandı, Sünniler gibi yaşadı

Köyden gelip devlet başkanlığına yükselen ilk Alevi olan Hafız el Esad'ın kendini Sünni Müslüman çoğunluğa kabul ettirmek gibi bir sorunu oldu. Ülkenin "laik" kimliğini vurgulamak için 1973'te "İslâm, cumhurbaşkanı- nın dini ve yasamanın kaynağıdır" diyen anayasa maddesini kaldırmak istediğinde kendi ayağına kurşun sıkıldığını anladı ve geri adım attı. Protesto gösterileri organize eden lhvan için bu değişiklik Esad'ın Müslüman olmadığı- nın deliliydi. Bu noktadan sonra Esad'ın yapması gereken gerçek bir Müslü- man olduğunu göstermekti!

Esad, lhvan'ın İslâmcı söylemini kırmak için 1973'te kişisel servetinden Hama'da medreselere ve Humus'ta dini yardım kurumlarına bağış yaptı, 1974'te de imamların maaşlarında artışta bulundu.⁴

Farklı bir sosyal taban üzerine bina edilen Baas rejimine karşı itirazın di- li Esad'ın iktidara gelmesinin ardından mezhebi bir karakter aldı. lhvan, Ba- as'la birlikte kaybettiği zemini geri getirmek için Sünni çoğunluğu harekete geçirebilecek argümanlar geliştirirken Esad'ın mezhebi kimliğine gönderme yapıyordu. lhvan'ın Baas'la düşmanlığı Esad ile başlamadı ama "Müslüman bir ülkede kâfir devlet başkanı olamaz" vurgusu ve Alevi düşmanlığı Esad döneminde örgütün güttüğü siyasetin ana parametresi haline geldi. lhvan ve diğer Selefî-cihatçı örgütler özellikle Alevileri "sapkın" bir mezhebin üyeleri olarak itibarsızlaştırmak için Alevi değil "Nusayri" kelimesini kullanıyordu. Alevi'den Hz. Ali'nin yolundan gidenler kastedilirken "Nusayri" ile Kur'an'a getirdiği daha farklı ve esnek yorumla ana akım mezheplerce dışlanmış olan Muhammed bin Nusayr'ın takipçilerine atıf yapılıyor. Nusayr'ın izinden gi- denlere Birinci Dünya Savaşı'na kadar Nusayri deniliyordu ve Fransız man- da döneminden sonra Alevi kullanımı yaygınlık kazandı. Alevilerin kendi iç dünyalarında Nusayri kelimesi rahatsız edici değildi. Ama dışarıdan Sünni İslâmcı kesimlerin bu tanıma yüklediği anlam sorun teşkil ediyordu. Çünkü "Nusayri" tanımının seçilmesinde "sapkınlık" yaftası ile mahkûm etme kastı vardı. Esad Alevi kimliğinden kaynaklanan handikabı aşmak ve lhvan'ın atış

4 Radwan Ziadeh, *Power and Policy in Syria*, I.B.Tauris, Londra-New York, 139-140.

menzülinden kurtulmak için Lübnanlı ünlü Şii alim İmam Musa Sadr'dan Suriye'deki Alevilerin Şia mezhebine bağlı Müslümanlar olduğuna dair fetva da aldı. Ayrıca 80 Alevi din adamı ortak bildiri yayımlayıp kitap olarak Kur'an'a inandıklarını ve Şiiler gibi isnaaşera (12 imam) inancına bağlı olduklarını belirtme gereği duydu.⁵ Esad, Cuma günleri Sünnilerle omuz omuza namaz kılarak Müslüman olduğunu göstermeye çalıştı. Ancak bunların hiçbiri Baas ile İslâmcılar arasında şiddete dönüşen nefreti azaltmadı.

Alevilere karşı birikmiş nefret 2011'de başlayan isyanın mezhepçi bir savaşa dönüşmesinde de kendini gösterdi. Suriye cephesinde açılan yeni perdede kısa sürede inisiyatif alan cihatçılar, 14. yüzyılda "Nusayriler (Aleviler) Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğer pek çok putperestten daha kâfirdir... Öldürülmeleri farzdır. Zira onlar İslâm'ın en kötü mürtetleridir... Hiç kuşkusuz bu kişilerle cihat etmek en büyük ibadetlerden ve en üstün farzlardandır" diye fetvalar veren İbn-i Teymiyye'nin takipçileriydi.

Hafız el Esad'ın kadın-erkek eşitliğine yönelik adımlar atması da İslâmcı kesimleri rahatsız etti. Kadınların parlamentoya girmesi, yargıçlık dahil farklı meslek dallarında çalışması, hatta 1976'da kültür bakanlığı koltuğuna bir kadının atanması Ortadoğu koşullarında kayda değer reformlardı. Ama anayasada dinin yeriyile ilgili değişiklik girişiminde olduğu gibi kadınlarla ilgili açılımlar da İhvan'ın protestoları ile karşılaştı.

HAMA'DAN HAMA'YA: TARİH TEKERRÜR EDİYOR

Mart 2011'de gösterilerin neden hızlıca silahlı kalkışmaya dönüştüğünü, halkın neden sokaklardan çekildiğini ve Esad yanlısı gösterilerin neden muhaliflerin gösterilerinden daha fazla kalabalık çektiğini anlamak için Suriye'deki şiddet tarihine de bakmak gerekiyor.

1970-1980'lerde yaşananlardan dolayı İslâmcı muhalefete karşı toplumsal hafızanın güçlü rezervleri var. 2011'de başlayan süreç de bir süreliğine "İslâmcı" karakter arz etmediği görüntüsü vermesine rağmen cihatçı Selefilerin hemen sahne alması eski anıları canlandırdı. Şiddet ve korkuyla sarmalanmış o anılar hem toplumsal refleksi tayin edecek kadar diri hem de siyasal otoritenin muhalif sesleri bastırmasında elverişli bir araçtı. 2011'de Suriye genelinde rejime karşı gösterilerin silahlı mücadeleye dönüşmesi 1982'de kapanan kanlı perdenin devamı gibiydi.

Yeni isyan süreci ile 1982'de bastırılan silahlı kalkışmanın dış bağlantıları ve ittifak ilişkileri arasında dikkat çekici paralellikler var.

Kahire'de El Ezher Üniversitesi'nde hukuk eğitimi aldığı dönemde İhvan'ın lideri Hasan el Benna ile tanışan Humus doğumlu Mustafa Sibai, ülke-

⁵ *Power and Policy in Syria*, s. 140-141.

sine dönüştü 1945-1946'da dağınık haldeki İslâmî cemiyet ve dernekleri bir araya getirerek Suriye İhvan'ını kurdu. Dönemin ruhuna uygun bir şekilde sosyal adaletçi görüşleri benimseyen Sibai kendinden sonra örgütün liderliğini üstlenen haleflerinin aksine Selefi değildi. Sibai döneminde toprak mülkiyetine sınırlamalar getirmekten ve milli ekonomiden bahseden İhvan meşru siyasal hareket olarak meclis seçimlerine katıldı. Solcu, milliyetçi ve İslâmcı düşüncenin yükselişte olduğu bir dönemde İhvan, 1949'da düzenlenen seçimlerde İslâmcı Sosyalist Cephe olarak % 2,6 oy kazanıp 142 koltuklu meclise 4 vekil soktu. 1950'de yeni anayasa taslağına İhvan'ın "Devletin ve cumhurbaşkanının dini İslâm'dır" ibaresini koydurtmak istemesi hararetli tartışmalara yol açtı. Diğer partilerin direnci kırılmayınca Sibai pazarlıklar sonucu "Devlet başkanının dini İslâm'dır" ifadesini kabul ettirdi. Sibai "laik anayasa içerisinde İslâmî unsurların olması gerektiğini" savunuyordu.⁶

Hüsnü Zaim ve Edip Çiçekli'nin ardı ardına gelen askeri darbeleriyle zaıflayan İhvan 1954 ve 1957 seçimlerinde fazla başarılı olamadı. Mısır'da Cemal Abdünnasır'ın 1954'teki darbesinin ardından İhvan'ın ana gövdesi bastırılırken Suriye İhvan'ı de benzer tazyikle karşı karşıya kaldı. Suriye ile Mısır arasında ortak devletin (Birleşik Arap Cumhuriyeti) kurulduğu 1958'den sonra baskı daha da arttı. Nasır kendisine yönelik suikast girişiminin faturasını hem Mısır hem Suriye'deki İhvan'a kesmişti.

Mısır-Suriye ortak devletine halkın teveccühü nedeniyle karşı çıkamayan ama Mısır'da İhvan'a karşı uygulanan baskı yüzünden de Nasır'ı destekliyor görünmek istemeyen Sibai dar sokakta *İslâmî Sosyalizm* adlı kitabı yazarak yürümeye çalıştı.

İhvan, 1958-1961 arası gerek yükselen Arap milliyetçiliği gerekse Nasirizmin etkisiyle fazla varlık gösteremedi. 1961'de Suudi Arabistan ve Ürdün'ün desteklediği sağcıların darbesiyle ortak devletin bozulması, İhvan'ın önünü bir kez daha açtı. Örgüt 1961'de düzenlenen seçimde % 5,7 oyla meclise 10 vekil gönderdi.

Baas'la birlikte İhvan dönüştü

1963'te Baas'ın iktidara gelmesiyle İhvan yeni bir sayfa açtı. Sibai'nin sosyalist eğilimli fikirlerine rağmen İhvan'ın tabanı da tarımsal ya da kırsal kesimler değil iktidarı taşıyan geleneksel kentli sütunlardı. İhvan, Baas rejiminin bu kesimlerde yol açtığı rahatsızlığı önce İslâmcı protest bir dille sonra şiddetle ortaya koydu.

Sibai döneminde İhvan, sufi hareketler dahil diğer İslâmî cemaatlerle barışıktı.

6 Radwan Ziadeh, *Power and Policy in Syria*, I.B.Tauris, Londra-New York, s. 136-137

1957'den itibaren örgüt, Sibai'nin halefi Issam el Attar'ın liderliğinde yavaş yavaş Selefleşti. Kur'an ve sünnete dönüşü savunan Attar, bu iki temel kaynaktan uzaklaştıkları gerekçesiyle geleneksel mezhepler ve cemaatleri reddediyordu. Mısır'daki ana örgütten daha fazla İslâmî devlet kurma hedefine yönelik İhvan meclisin yanı sıra ordu içinde de var olmanın yollarını aradı. Şam asıllı Attar, Baas iktidara gelince ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Önce Mekke'ye giden Attar daha sonra Almanya'nın Aachen kentine yerleşti. İhvan'ın Belçika ve Hollanda sınırında küçük bir kent olan Aachen'de belirgin bir şekilde varlık göstermesinin nedeni bu. Baas'ın baskıları arttırmasına paralel olarak örgüt silahlı mücadele anlamında cihat ilan etmeyi tartışmaya açtı. İhvan'a göre "laik kâfir" Baas rejimi yıkılmalıydı, Baas'a göre "tehlikeli fanatikler" toplumdan sökülüp atılmalıydı. Attar'la birlikte Şam kanadı Baas yönetimine karşı şiddeti reddederken Hama, Humus ve Haleplilerin yer aldığı radikal kanat aksini savunuyordu. Özellikle örgütün Halep sorumlusu Abdülfettah Ebu Gudde ile Hama sorumlusu Mervan Hadid silah kullanmanın artık kaçınılmaz olduğuna inanıyordu. Silahlı mücadele eşliğinde sivil itaatsizlik öneren Ebu Gudde, İslâmî bir devlet kurulmadan İhvan'ın siyasal sistemin bir parçası olmasına da karşıydı. Attar ise Müslümanları temsil eden sivil hükümeti yeterli görüyordu. Mısır'da eğitim gördüğü sıralarda tefsir serisi *Fizilal-il Kur'an* ve radikallerin el kitabı *Yoldaki İşaretler*'in yazarı Seyyid Kutub'dan etkilenen Mervan Hadid, Ebu Gudde'den de keskindi ve açıkça şiddeti savunuyordu. Nitekim Attar'ın yurtdışından örgütü idare etmekte zorlandığı yeni dönemde Mervan Hadid ve Said Havva ilk silahlı kalışmasını Hama'da gerçekleştirdi.

İslâmcı kaynaklara göre Nisan 1964'te sınıfta tahtaya İslâm'a hakaret içeren ifade yazdığı iddiasıyla bir profesör öğrencileri tarafından linç edildi. Okula gelen polis müdürü de lince öncülük eden öğrenciyi öldürdü. Mervan Halid buna karşı ortaokul ve lise öğrencilerinin de katılımıyla Sultan Camii'nde direniş organize edip adalet için sorumlu müdürün getirilmesini istedi. Cami silahlı isyanın ana üssüne dönüştü. Bunun üzerine ordu direnenleri öldürüp camiyi yerle bir etti.

Bağımsız kaynaklara göre kentte Mervan Hadid ile Said Havva'nın ateşli söylevleriyle rejime karşı isyan hali vardı. Hadid ve arkadaşlarının kurduğu ve sonradan El Tali'a el Mukatila (Savaşan Öncü Birlik) adını alan "Kataib el Muhammed" (Muhammed Müfrezeleri) adlı örgüt Baasçılara karşı infazlara başladı. Katli vacip denilen Baasçılar Hama sokaklarında korumasız yürüyemez hale geldi.⁷ Sultan Camii'nin imamını Şeyh Mahmud el Hamid'in gaza getirdiği, Baas'tan hoşnut olmayan tüccarlar ve köklü ailelerin finanse ettiği fanatik gençler sokaklarda barikatlar kurdu, içki satan dükkânları yağma-

7 Line Khatib, *Islamic Revivalism in Syria*, Routledge, 2011, s. 48-49.

ladı ve buldukları Baas üyelerini haklamaya başladı. Bardağı taşıran olay Baas'ın Ulusal Muhafızları'ndan Munzir el Şimali adlı İsmaili bir gencin öldürülüp uzuvlarının keşilmesi idi. Baasçıların iktidara getirdiği Sünni Devlet Başkanı Emîn el Hafız'ın emriyle ordu harekete geçti. Camiyi kuşatan askerlerle çıkan çatışmada çok sayıda kişi ölürken ibadethane de yerle bir edildi.⁸ “Hama İsyanı” diye anılan olaylar 29 gün sürdü. Operasyonda 115 kişi ölürken Hadid tutuklandı ve bir süre sonra bırakıldı.⁹ Bu olay İhvan'da cihatçı kanadın güçlenmesine ve ayrışmalara yol açtı. Örgüt içinde liderlik mücadelesi cihatçıların zaferiyle sonuçlandı. Attar diskalifiye edilerek liderliğe 1973'te Ebu Gudde getirildi. İhvan'ın yeni liderliğinin gözünde Suriye rejimi zorba, yolsuz, mezhepsel olarak sapkın ve İslâm'ın düşmanıydı. Tarikatlar dahil İslâmî cemaatleri kuşatma çabası güden Sibaî'nin örgütü, Attar ile Selefilik'in kök saldırdığı ikinci evresini yaşadıktan sonra üçüncü evrede Kutubcu çizgiye kaydı. Bu döneme damgasını vuran da şiddet olaylarıydı. Hadid'in cihat için organize ettiği “Kataib el Muhammed” in militanları Irak, Ürdün ve Suudi Arabistan'dan destek aldı. Keskin gidişat yüzünden İhvan liderliği, Hadid'e mesafe koydu ama bu Kataib el Muhammed'in örgütün silahlı kanadı olduğu kanaatini değiştirmede.

Cihatçı şiddet dalgası

Hama'da 1964'te Hadid'in meydan okumasına rejimin verdiği sert yanıtın yankısı daha geçmeden 1965'te sanayi ve dış ticareti millileştirme hamlesi Şam'da isyanı körükledi, esnaf kepenk kapattı. İslâmcılardan rejime karşı meydan okumalar artarken Haziran 1967'de İsrail'le savaşta Suriye'nin Golan Tepeleri'ni kaybetmesiyle Baas rejimi sarsıldı. Golan artık İhvan'ın elinde önemli bir kozdu. 1973'te Golan Tepeleri'ndeki işgale son vermek için harekete geçen ama sadece Kuneytra'yı geri alarak rüzgârı tersine çeviren Esad ise her zaman İhvan'ın arkasında İsrail'le anlaşma yoluna giren Mısır ve Siyonistler olduğu tezini işledi.

1976'da Suriye'nin iç savaşa sürüklenen Lübnan'a asker göndermesinin ardından şiddetin pimi çekildi. İhvan hükümet yetkililerinin yanı sıra doktor, öğretmen ve rejimin profesyonel kadrolarına yönelik suikastlara başladı. Kurbanların çoğu Alevi'ydi.

Ekim 1976'da Hama'daki garnizon komutanı Ali Haydar, Şubat 1977'de Şam Üniversitesi Rektörü Muhammed Fazıl, Haziran 1977'de füze birliklerinin komutanı Abdülhamid Ruzzuk, Mart 1978'de ünlü doktor İbrahim Na-

8 Patrick Seale, *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*, University of California Press, 1989, s. 92-93.

9 Alison Pargeter, *The Muslim Brotherhood: From Opposition to Power*, Saqi Books, 2013, s. 72-80.

ama, Ağustos 1978'de İçişleri Bakanlığı Polis Dairesi Müdürü Ahmet Halil, Nisan 1979'da Yüksek Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısı Adil Mini, Ağustos 1979'da Hafız el Esad'ın özel doktoru Muhammed Şhade Halil, Aralık 1980'de Esad'ın yakın arkadaşları arasında yer alan kalp doktoru Yusuf Sayıgh ve Ulusal İlerici Cephe lideri Derviş el Zuni öldürüldü.¹⁰ Alevi liderler Şeyh Yusuf Sarim ve Nadir Husari Ağustos 1979'da Lazkiye'de öldürüldüklerinde Aleviler ile Sünniler arasında çatışma çıktı.¹¹

Bu suikastlar 16 Haziran 1979'da Halep Topçu Okulu'nda Alevi öğrencilerin katledilmesiyle zirve yaptı. İhvan'la bağlantılı Yüzbaşı İbrahim Yusuf öğrencileri yemekhaneye çağdırdıktan sonra arkadaşlarıyla birlikte Sünnileri ayırıp Alevi katletti. Resmi açıklamaya göre 32, gayriresmi bilgilere göre 83 kişi kurşuna dizildi. Katliamı ordu içindeki uzantılarıyla gerçekleştiren El Tali'a el Mukatila (Savaşan Öncü Birlik) adlı örgüttü. Katliam planı Kuneytralı Adnan Ukla'ya aitti. Ukla ile sorunları olan İhvan liderliği saldırı ile bağlantılı oldukları suçlamasını reddetti. Rejim ise İhvan'ı suçlamakta kararlıydı.

İhvan, 1975'te Adnan Saadeddin'i liderliğe taşıyan örgütün genel merkezi, Almanya'da yaşayan Attar'a kulak veren Şam kanadı ve Ukla'nın aktif olduğu El Tali'a el Mukatila arasında bölünmüştü.¹²

Okul katliamından sonra rejim demir yumruğunu gösterirken Baas yetkilileri ve Alevilere karşı saldırılar iyice tırmandı. Karakollar, askeri araçlar, kırsallar, fabrikalar hedef haline gelirken sadece Halep'te 2 yılda öldürülenlerin sayısı 300'ü buldu. Buna karşın güvenlik güçlerinin operasyonlarında da 2.000'i aşkın İslamcı militan öldürüldü. Binlerce kişi de işkenenin kol gezdiği hapisanelere tıkıldı. Bu şiddet ortamında Hama ve Halep'te gerillalar sokaklara barikatlar kuruyor, binaları kundaklıyor ve tehditle esnafa kepenk indirtiyordu. Baas yetkilileri evlerinden alınıp ailelerinin gözleri önünde öldürülüyordu. Bunlardan biri de Hama'da yatağından kaldırılıp karısı ve çocukları önünde öldürüldükten sonra cesedi sokağa atılan parti yetkilisi Abdülaziz el Adi idi. Katliamlara karşı sesini yükselten ünlü din adamı Şeyh Muhammed Şami 2 Şubat 1980'de imamlık yaptığı camide öldürüldü.¹³

Halep'teki isyan Hama, Humus, İdlib ve Deyr el Zor'a da sıçradı.

10 Patrick Seale, *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*, University of California Press, 1989, s. 317-331.

11 Nikolas van Dam, *Suriye'de İhtidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 153.

12 Radwan Ziadeh, *Power and Policy in Syria*, I.B. Tauris, 2011, s. 147-148.

13 *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*, s. 324-325.

1980'e gelindiğinde isyancılar açısından rejim savunma pozisyonuna geçmişti ve Esad gidiciydi! 2011'de gösteriler silahlı mücadeleye evrildiğinde, dünya liderlerinin dillendirdiği gibi, militanların söylediği 30 yıl önce söylenenlere benziyordu: "Beşşar el Esad'ın günleri sayılı."

23 Aralık 1979'da başlayıp iki hafta süren Baas Partisi'nin 7 Bölgesel Kongresi'nde Hafız el Esad'dan sonra ikinci adam konumuna yükseltilen Rifat Esad, Joseph Stalin'in Bolşevik devrimini kurtarmak için yaptığı gibi Suriye devletini korumak için gerekirse kan dökülebileceğini savundu. İnişiyatif alan Rifat Esad devletin bütün gücüyle İslâmcı militanizmi ortadan kaldırmak için harekete geçti. Bu yeni bir evreydi. Ağır silahların sokaklara sürüldüğü yeni sürece her kentte Halk Örgütleri adı altında Baas üyelerini silahlandıran seferberlik eşlik etti.¹⁴ Artık sivillerden oluşan milis güçleri de iş başındaydı. Oğul Beşşar el Esad da rejimi ipten döndürmek için babasının yolunu izleyerek 31 yıl sonra Ulusal Savunma Gücü'nü organize edecekti. Rifat Esad ölümcül gücünü ilk olarak Hama ile İdlib arasındaki Cisr el Şuğur'da test etti.

26 Haziran 1980'de Esad, Şam'da sarayın önünde Afrikalı bir misafirini beklerken iki el bombası ve otomatik silah atışıyla gerçekleştirilen saldırıdan korumalarının kendilerini siper etmesi sayesinde kurtuldu.

Rejim buna çok ağır bir katliamla yanıt verdi; Rifat Esad'ın emriyle helikopterlerle Palmira (Tedmur) Hapishanesi'ne gönderilen özel birlikler İhvan üyesi 550 tutukluyu hücrelerinde öldürdü.¹⁵

Esad bununla yetinmeyip Temmuz 1980'de İhvan'a üye olanlara ölüm cezası öngören 49 nolu yasayı çıkarttı. Kendiliğinden teslim olanların idam edilmeyeceği garantisine üzerine 1.052 kişi teslim oldu.

İçerideki sindirme hareketi sınırları da aştı. Temmuz 1980'de Suriyeli komandolar Ürdün'de İhvan'ın askeri eğitim kampını bastı. Ardından Beyrut'ta muhalif gazeteciler Riyad Taha ve Salim el Lavzi öldürüldü. Mart 1981'de suikastçılar Aachen'da İssam el Attar için gitti ama kapıyı açan eşi Bayan el Tantavi'yi öldürdü.

İhvan'ın liderlerinden Ebu Nasır el Beyanuni Ağustos 1980'de Esad'ın mezhebine atfen "sapkın" rejimi yıkmak ve dinden sapanları gerçek dinden ayırmak için kutsal bir cihadın şart olduğunu kaydetti.

İhvan, mücadeleyi büyütme için Ekim 1980'de farklı gruplarla İslâmî Cephe'yi kurdu. Ebu Nasır el Beyanuni'nin liderliğini üstlendiği yeni çatı ör-

14 *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*, s. 327

15 Nikolas van Dam, *Suriye'de İhtidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 174.

gütünde Ulema Birliği, Ulema Cemiyeti, Asiller Cemiyeti, Ebu Zer Cemiyeti gibi örgütler yer aldı.

İhvan liderleri Ali Sadreddin el Beyanuni, Adnan Saadeddin ve Said Havva Kasım 1980'de "Suriye'de İslâm Devrimi ve Devrimin Şartı" başlıklı 65 sayfalık bir bildiri yayımladı. Bildiride rejimi devirmenin yolunun silahlı isyan olduğu anlatılıyordu.¹⁶

Ocak 1981'de yayımlanan bildiride ise "inananlar" ve "dinden sapanlar" ayırımıyla hatlar iyice belirlendi. Burada dinden sapanlardan kasıt Alevilerdi.

1981'de silahlı eylemler yeniden başladı ve Hama direnişin yeniden merkezi haline geldi.

İslâm bayrağı altında ifade özgürlüğü, serbest seçimler, bağımsız yargı ve toprak reformu vaat eden örgüt en ses getiren saldırılarını Şam'da düzenledi. Ağustos'ta başbakanlık önünde, Eylül'de Hava Kuvvetleri Karargâhı önünde, Ekim'de Rus askeri uzmanların bulunduğu merkezin önünde, Kasım'da istihbarat binalarının bulunduğu Azbakiye bölgesinde bomba yüklü araçlar patlatıldı. Azbakiye'deki saldırıda 64 kişi öldü, 135 kişi yaralandı.

1982'de Hama'daki katliamı tetikleyen şey ise 2 Şubat'ı 3 Şubat'a bağlayan gece saat 2'de yerel gerilla lideri Ömer Cevvad'ın peşine düşen askeri birliğin çatılara konuşlanmış keskin nişancılar tarafından pusuya düşürülmesiydi. Çok sayıda asker ölürken saklandığı yerde dört bir taraftan kuşatılan Cevvad telsizden bütün örgüt hücrelerine başkaldırı çağrısı yaptı. Çağrı camilerin minarelerinden duyuruldu. Hücrelerinden çıkan örgüt üyeleri Baas Partisi'nin ofislerini ve karakolları bastı. Baas yetkililerinin evlerine baskınlar düzenlendi. Tarım üzerine Fransa'da doktora yapmış Vali Muhammed Harba'nın konutu kuşatıldı. Korumaları takviye güç gelinceye kadar 5 saat direndi. Sabaha kadar düzenlenen baskınlarda Baas'ın önde gelen isimlerinden 70 kişi öldürüldü. İslâmcı gerillalar Hama'nın özgürleştiğini duyururken ordunun kenti kuşatması gecikmedi. Operasyona Rifat Esad'ın Savunma Birlikleri (Saraya el Difa), Özel Kuvvetler (Kuvvat el Hassa), 47. Tank Tugayı, 21. Mekanize Tugayı, Askeri İstihbarat ve Baas'ın milis güçleri katıldı. 3 hafta süren çatışmalarda ağır silahlar kullanıldı. Rejim kaynaklarına göre 3 bin, muhaliflere göre 20 bin insan öldü. Patrick Seale gerçekçi rakamın 5 bin ile 10 bin arasında olduğunu belirtiyor.

İsyan kanlı bir şekilde bastırılırken Esad, Şam'da 7 Mart'ta Konuklar Sarayı'nın balkonundan halka seslendikten sonra kalabalığın arasına karıştı ve Temsilciler Meclisi'ne kadar omuzlar üzerinde taşındı. Olayın tanığı gazeteci Cengiz Çandar yaşananları şöyle anlatıyor:

16 Dr. Liad Porat, "The Syrian Muslim Brotherhood and the Asad Regime", *Middle East Brief*, No: 47, Aralık 2010.

“Halkın önünde nadir görülen Esad, kanlı Hama olaylarından sonra ilk kez konuşacak. Üstelik açık havada. Bu ‘Büyük Halk Yürüyüşü’ belli ki salt Baas’ın iktidara gelişini kutlamak amacıyla değil. Tüm dünyada Suriye’de rejimin güçlü olduğunu, halkın rejimi desteklediğini kanıtlamak amacıyla. Baas’a övgü ve destek; lhvan’a lanet... lhvan emperyalizmin uşakları olarak damgalanıyor. Olayların arkasında Irak’ın parmağı olduğu öne sürülerek Baas rejiminin düşman kardeşi Bağdat’taki Baas rejimi de suçlanıyor. Esad sürekli tezahüratlarla kesilen konuşmasında Irak lideri Saddam Hüseyin’den ağır sıfatlarla söz ediyor. Hama olaylarıyla ilgili ABD ve lhvan’ı suçladıktan sonra şöyle konuşuyor: ‘Bu kez Hama’daki kan banyosunda en fazla katkısı olan kardeş ülke Irak’ın yöneticisidir... Irak kasabının Suriye ve Irak’ta cinayet işleme iştahı var.’ Esad konuşmasını bitirdikten sonra kendisine bağlılık gösterileri yapan topluluğa dönüp ‘Haydin sizinle Millet Meclisi’ne dek yürüyelim’ diyor. Konuklar Sarayı’nın balkonundan aşağı inen Reis’in ayakları yere değmiyor. Omuzlar üzerinde Millet Meclisi’ne dek gidiliyor.”¹⁷

Thomas Friedman, Hama’daki yıkımı yerinde görmüş bir gazeteci olarak “neden” sorusunun yanıtını ararken şu yorumu yapıyor: “Hama katliamı görece yeni ulus-devlette, Suriye’yi 20. yüzyılın seküler bir cumhuriyeti olarak inşa etme yolunda elde edilen her şeyi tersine çevirmeyi amaçlayan gerici unsurları –yani İslâmcı fundamentalistleri– bertaraf etmeye çalışan modernizm yanlısı bir devlet başkanının doğal tepkisi olarak görülmeli. Dolayısıyla eğer Hama katliamından sonra birileri Suriye’de tarafsız bir kamuoyu yoklaması gerçekleştirebilseydi, Esad’ın isyana yaklaşımı muhtemelen Sünni Müslümanlar dahil halkın büyük çoğunluğundan onay alırdı. Herhalde şöyle derlerdi: Lübnan gibi 14 yıl iç savaş yerine Hama’da yaşanan bir ay daha iyidir.”¹⁸

Friedman ayrıca imha siyasetini anlamaya çalışırken bir Bedevi hikâyesine yer veriyor:

“Çölde asla yapmaman gereken şey sana gelişigüzel dayatılan şeylere izin vermemendir. Eğer biri senin suyunun yarısını çalarsa asla ‘Bu kez izin veriyorum hadi git fakat bir dahakine yakalanma’ demezsin. Çünkü bu yalnız kurtlar dünyasında başı belaya giren herkes bir koyun haline gelebilir. Yaşlı bir adam ile onun hindisine dair Bedevi hikâyesinin altını çizdiği bir nokta: Bir gün yaşlı Bedevi, hindi etinin cinsel gücünü arttırdığını keşfediyor. Bir hindi alıyor, her gün onu beslerken etini yediğinde bir boğaya dönüşeceğini düşünüyor. Bir gün hindi çalınıyor. Oğullarını çağırıp ‘Çocuklar büyük tehlikedeyiz, hindim çalındı’ diyor. Oğulları ‘Baba hindiyi ne yapacaksın’ diye gülüyor.

17 Cengiz Çandar, *Ortadoğu Çıkmazı*, Hil Yayın, İstanbul, 1983, s. 86-87

18 Thomas Friedman, *From Beirut to Jerusalem*, Picador, New York, s. 100-101.

'Orasını boş verin, ne yapacağım önemli değil, siz hindiyi getirin' diyor. Ama oğulları umursamayıp hindiyi unutup. Birkaç hafta sonra adamın devesi çalınıyor. Oğulları gelip 'Baba deven çalındı, ne yapalım' diyor. İhtiyar 'Hindimi bulun' yanıtını veriyor. Birkaç hafta sonra adamın atı çalınıyor. Oğulları 'Baba atın çalındı, ne yapalım' diyor. Yanıt aynı: 'Gidin hindimi bulun.' Sonunda biri kızına tecavüz ediyor. Adam çocuklarını çağırıyor ve şunu söylüyor: 'Bütün bunların sebebi hindi, benim hindimi alabildiklerini anladıklarında biz her şeyimizi kaybettik.' Hama Hafız el Esad'ın hindisiydi. Esad işin başında belli düzeyde Hama'nın Aleviler ile Sünniler arasında kabilevari bir çatışma olduğunu fark etti. Aynı şekilde Hama'nın sadece bir semtinde Sünni İhvan'a izin verildiğinde Alevi kanının su gibi akacağını ve diğer bütün rakiplerinin bundan nemalanacağını anladı. Sadece isyanı bastırmadı her bir Suriyelinin boğazında hissedebileceği bir yıkınıla intikam aldı."¹⁹

İhvan sürekli olarak Alevileri "kâfir", "dinden çıkmış" ve "sapkın" olarak niteleyip cihat çağrısı yaparken Baas Partisi kayıplardan bahsettiğinde Alevi ya da Sünni diye mezhep vurgusu yapmadı. Mezhep belirtmek Baas için bir tabuydu. Hama'daki operasyonun bütün sorumluluğunu taşıyan Saraya el Difa'nın başındaki Rifat Esad, Kuvvat el Hassa'nın komutanı Tümgeneral Ali Haydar, 47 Tank Tugayı'nın komutanı Albay Nedim Abbas, 21. Mekanize Tugayı'nın komutanı Albay Fuad İsmail, Askeri İstihbarat'ın başındaki Albay Yahya Zeydan Alevi olsa da bu birliklerde görev alan askerlerin % 70'i Sünni'di. Aleviler yıllardır kendilerini hedef alan İslâmcı örgütlerin iktidarı ele geçirdiklerinde kaybedenin sadece Esad ve yakın çevresi değil bütün Aleviler olacağından korkuyordu. Bu korku 2011'de tekerrür ederken özellikle azınlıklar kendi kaderlerini rejimin geleceğiyle ilişkilendirdi. 1982'den sonra şiddet tamamen durmadı. Mesela 1986'da Şam'da düzenlenen bombalı saldırılarda yüzlerce kişi yaşamını yitirdi.

Sürgün yılları: Hama'dan Arap Baharı'na

Katliam sonrası İhvan üyeleri Ürdün, Irak, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi ülkelere sığındı. Birçoğu buralardan Avrupa'ya dağıldı. Yeni dönemde örgüt yurtdışı çalışmalarında özellikle Londra'yı merkez seçti. Muhammed Mahmud Savvaf gibi bazı üyeler Yalova'ya yerleşti.

1976'den 1982'deki Hama katliamına kadar isyanı Suudi Arabistan'dan yönetirken bir taraftan da Riyad Üniversitesi'nde hocalık yapan Gudde, 1983'te siyasi faaliyetleri bırakıp Cidde Üniversitesi'nde akademik çalışmalarına devam etti. Sürgünde rejime karşı mücadelesini yürütürken örgütün

19 From Beirut to Jerusalem, s. 89-90.

üşlubu değişti, solcular dahil düne kadar din dışı olarak etiketledikleri muhalif gruplarla işbirliği yapmaya başladı.

11 Mart 1982'de İhvan'ın da içinde yer aldığı muhalif örgütler Paris'te Suriye'nin Özgürlüğü İçin Ulusal İttifak'ı kurdu. İttifakta Bağdat merkezli Arap Sosyalist Baas Partisi'nin Suriye kolu, Komünist Parti'den Riyad Türk, Sosyalist Birlik'ten Cesim Elvan ve Muhammed el Carah, sosyalist Ekrem Hurani de vardı.²⁰ İttifak hedefini Esad rejimini devirmek olarak koyarken İhvan'ın "İslâm devletin dini olmalı ve şeriat anayasanın esası olmalı" ilkesine de itirazı yoktu.²¹

Sonradan Suriye Ulusal Özgürlük Cephesi adını alan ittifak Hama katliamından sonra Esad'ın öldürülmesi yönünde çağrı da yaptı. Yine İhvan'ın öncülüğünde Şubat 1990'da Suriye'yi Kurtarma İçin Ulusal Cephe kurulurken Ali Sadreddin el Beyanuni ana hedeflerinin rejimi devirmek olduğunu kaydetti. 2005'te Şam Deklarasyonu'na katılarak sivil değişim çağrısına eşlik eden İhvan'ın sürgündeki çizgisi 2006'da "Şeytanla yatağa girdi" yorumlarına yol açacak kadar esnedi. İhvan'ın yeni müttefiki eski Hama Valisi ve eski Devlet Başkan Yardımcısı Abdülhalim Haddam'ın öncülüğündeki Ulusal Kurtuluş Cephesi idi. İhvan artık rejim değişikliği için ulusal yaklaşımdan bahsetmeye başlamıştı.

Esad da 1990'larda İslâmî çevrelere yönelik politikasını yumuşattı; yeni camiler inşa edildi ve hapisteki örgüt üyelerinden bazıları bırakıldı. Ali Beyanuni 1997'de Esad'ın İhvan üyelerinin siyasi faaliyetlerde bulunmaması kaydıyla ülkeye dönmeleri şartını reddederken bir şart daha koştı: "İhvan'ın dönüşü için önce 49 nolu yasa kaldırılmalı."

Ufaktan diyalog çabalarına rağmen Esad'ın ölümüne kadar saldırılar eksik olmadı. İhvan iktidarın Beşşar el Esad'a devrine şiddetle karşı çıksa da yeni dönemde saldırılardan kaçındı. Esad'ın İhvan üyelerini hapisten çıkarmaya ve dönüşlere izin vermeye devam etmesi ortamı yumuşatıyordu. Bu arada İsrail ve ABD'nin baskılarıyla diğer Arap ülkelerinin kapıları yüzüne kapattığı İhvan'ın Filistin kolu Hamas'a 2001'de kucak açan ülke Suriye oldu. Hamas'ın siyasi büro şefi Halid Meşal, Ürdün'den sürüldükten sonra kısa süreliğine Katar'da kalmış, ardından Şam'da Beşşar el Esad'ın kanatları altına girmişti. Esad, İhvan'ın faaliyetlerine izin verilmesi talebini reddederken Ali Beyanuni de birçok kişinin kredi açtığı yeni liderin reform vaadini fantezi olarak niteledi.

Beyanuni liderliği Ağustos 2010'da Hamalı Muhammed Riyad el Şukfa'ya bırakırken İhvan'ın rejime yaklaşımında bir değişiklik olmadı.

Ve 2011 isyanı İhvan'a hesaplaşma fırsatı verse de örgüt gelişmelere yön

20 T. Y. Ismael, J. S. Ismael, *The Communist Movement in Syria and Lebanon*, University Press of Florida, 1998, s. 197

21 Dr. Liad Porat, "The Syrian Muslim Brotherhood and the Asad Regime", *Middle East Brief*, No: 47, Aralık 2010.

verebilecek kadar sahaya hâkim değildi. Doğrudan silahlı bir grupla isyana katılmak yerine Tevhit Tugayı gibi farklı grupları destekleyerek kendine yer açma yolunu seçti.

70 VE 80'LERDEKİ İSYANIN DIŞ CEPHESİ

Suriye hükümetine göre ABD'nin müttefikleri Irak, Ürdün, Suudi Arabistan'ın yanı sıra İsrail'de Menahem Begin hükümeti ile Lübnan'da Falanjistler ve Güney Lübnan Ordusu silahlı isyan sürecini destekliyordu. İddiaya göre İsrail silah yardımı yapıyor, Güney Lübnan Ordusu da askeri kamplarda militanları eğitiyordu. Ürdün'de eğitim kampı zaten özel birliklerin baskınıyla deşifre olmuş, hatta Suudi destekli *El Mecelle*, militanların Ürdün'den çekilmiş görüntülerini yayımlamıştı. Esad yönetimine savaş açan Ribal Esad da geçmişten söz açılınca vakti zamanında babası Rıfat'ın ezip geçtiği lhvan'la ilgili "Saddam Hüseyin lhvan'ı finanse etti, Irak ve Sudan'da eğitildiler. Bu yüzden Baas lhvan'ı hain ilan etti" diyecekti.²²

Suriye'ye karşı bu ittifakın altında yatan en önemli uluslararası etken İsrail ile Mısır'ın 1975'te Sina Barış Anlaşması ve 1979'da Camp David Anlaşması'nı imzalamasıydı. Mısır lideri Enver Sedat'ın 1977'de Kudüs'ü ziyareti Şam'ı kızdırmıştı. Esad ile Sedat arasındaki düşmanlık söylevlere de yansiyordu. Esad İsrail'le barışa karşı çıkan Suriye'nin süreci sekteye uğratmaması ve kendi iç sorunlarıyla boğuşması için lhvan üzerinden bir savaş yürütülmesini düşünüyordu.

30 Haziran 1979'daki Şam Radyosu'ndan yayımlanan konuşmasında Esad, mezhep ayrımcılığına ve İslâm'ın istismar edilmesine izin vermeyeceklerini belirtirken Mısır'ı da suçladı:

lhvan kararını 1975'te biz ve Sedat rejimi arasındaki çizgi belirginleştiği zaman verdi. O sırada aldıkları karar mezhepler arası çatışma yaratacak bir strateji izlemektir... Bu çetenin İslâm ile hiçbir alakası yoktur. Baas Partisi dinler arası ayırım gözetmeyen milliyetçi sosyalist bir partidir. Dini bütün bir Müslüman olarak herkesi inançlı olmaya ve İslâm'a aykırı düşen sofuluk ve fanatizmle mücadele etmeye çağırıyorum."²³

Halep'te Alevi subay adaylarının katlinden sonra da Yüksek Güvenlik Mahkemesi, Sedat ve Siyonistleri sorumlu tutmuştu.

Konuşmalarında genelde Suriye yönetiminden bahsederken "Alevi Baas" ifadesini kullanan Sedat ise 1 Mayıs 1979'da Kahire Radyosu'ndan yayımlanan konuşmasında şunları söyledi: "Golan hakkında konuşmaya hazırlanmıştım. Ama hayır bırakın onun hakkında şu pis Aleviler konuşsun... Onla-

22 Robert Fisk, "Freedom, democracy and human rights in Syria", *Independent*, 16 Eylül 2010.

23 Nikolas van Dam, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 156-157

ra Golan'ı verebilirdim ama Aleviler iktidarda olduğu sürece bundan ben sorumlu değilim... (Suudi Kralı) Faysal, Hafız el Esad'ın hem Alevi hem Baasçı olduğunu söyledi ve 'Biri öbüründen beterdir' dedi."²⁴

El Ahbar gazetesine göre "Alevi Baas iktidarının Suriye halkına gaddarlığını bilenler için Halep katliamı şaşırtıcı değildi."²⁵ Bu çerçevede Alevi-Sünni kavgasıyla ilgili Nikolas van Dam'ın vardığı sonuç şu:

"Her ne kadar Suriye'nin bu dönemde 'Alevi toplumu' tarafından yönetildiğini söylemek doğru olmasa da bu durum, Alevi olmayanları (hatta bazı Alevileri bile) rejimi bu şekilde tanımlamaktan alıkoymadı. Alevilerin öldürülmesinden sorumlu olan, Suriye'deki Baas rejimine muhalif, kökten dinci Sünni Müslümanların da yapmak istediği aynen buydu: Mezhep kutuplaşmasını bilinçli olarak körükleyerek rejimi 'mezhepçi' olarak göstermek, böylece Alevi hâkimiyetindeki Baas rejimine karşı Alevi olmayan çoğunluğun desteğini kazanmak. Bu amaç doğrultusunda Alevi azınlık ile Sünni çoğunluk arasında, belki de sayıca çoğunlukta olmaları sayesinde kazanabileceklerini umdukları, mezhepler arası çatışma çıkarmaya çalıştılar. Oysa sayıları yaklaşık bir milyonu bulan Suriyeli Alevilerin birçoğu ordu, polis ve güvenlik güçlerinde önemli görevlerde bulunuyordu. Çıkabilecek mezhepler arası bir çatışmada kaçınılmaz olarak çok fazla kan dökülür, sonucu önceden kestirmekse imkânsız olurdu."²⁶

İhvan'ın Irak Baas Partisi ile ilişki kurması nedeniyle Saddam Hüseyin de Suriye'deki karışıklıkların destekçisi olarak afişe ediliyordu.

Irak medyası Esad ve ekibini "Müslüman halka musallat olmuş Alevi zümresi" diye resmediyordu. Suriye medyası ise Saddam Hüseyin için 'Şii Müslümanların başına bela olmuş Tikriti zümresi' ifadesini kullanırdı.²⁷

İhvan'ın şiddete yönelmesi ile Suriye'nin dış politikada yeni maceralara atılması arasındaki paralellik dikkat çekiciydi.

Suriye ordusunun, iç savaş sırasında Dürzilerin başını çektiği solcular ve Filistin Kurtuluş Örgütü'ne (FKÖ) karşı Hıristiyanları korumak için Lübnan'a girmesi İslamcı kesimleri kızdırmıştı. Esad, 1975'teki Beyrut ziyareti sırasında Cumhurbaşkanı Süleyman Farancıye'ye Lübnan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğini koruma sözü verdi. Esad ertesi yıl iç savaş patlak verince krizin çözümü için diplomatik yolları denedi. Yardımcısı Abdülhalim Haddam'ın adı bu iş için Şam-Beyrut arasında mekik dokuduğu için "vali"ye çıktı.²⁸

24 *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, s. 153-154.

25 *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, s. 154.

26 *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, s. 160.

27 Faik Bulut, *İslamcı Örgütler, Tüm Zamanlar*, İstanbul, 1994.

28 *Power and Policy in Syria*, s. 99-100

Solcu koalisyonun lideri Kemal Canbolat, 17. yüzyılın Dürzi kahramanlarından Fahreddin'in adına atfen "Fahreddin Ordusu"nu kurup bütün Müslüman ve solcu güçleri birleştireceğini ve Hıristiyan güçlere karşı topyekün savaş başlatacağını ilan etmişti. Bunun üzerine Esad, 27 Mart 1976'da Canbolat'la 7 saat süren hararetili bir toplantı yapıp bu plandan vazgeçirmeye çalıştı. Esad'a göre Canbolat'ın başlatacağı bir savaş İsrail'in elini güçlendirecek ve sonunda Suriye'yi de tehlikeye atacaktı.²⁹ Esad "Neden savaşı tırmandırıyorsun? (Yeni) Anayasa Belgesi'ndeki reformlar sizin taleplerinizin % 95'ini karşılıyor" diye sorarken Canbolat "Tepemizde 140 yıldır duran Hıristiyanlardan kurtulmak istiyoruz" yanıtını verdi.

Müdahale daveti Farancıye'nin halefi İlyas Sarkis ve Arap Birliği'nden geldi. İsrail'in Filistinlilerin Lübnan'dan yaptığı saldırılara son vermek için bu ülkeye girme ihtimali vardı. Beri tarafta Suriye İsrail'in, İsrail de Suriye'nin Lübnan'a müdahalesini büyük bir tehlike olarak görüyordu. Suriye'nin sınırlı yer ve sayıda asker konuşlandırmasına rıza gösteren ABD, İsrail ile çatışma halinde olmayan Marunilerin korunması karşılığında Şam'a "İsrail müdahale etmeyecek" garantisi verdi. Esad'a göre müdahale "Lübnan'ın birliğini korumak ve yabancı müdahaleyi önlemek için ulusal bir görevdi."

Suriye ordusu Mayıs 1976'da Trablus'ta FKÖ ve Dürzilerin liderliğindeki sol ittifak Lübnan Ulusal Hareketi'ni geri çekilmeye zorlayıp Bekaa Vadisi'ndeki Zahle'de Hıristiyanlar etrafındaki kuşatmayı yardı. Ancak "kırmızı çizgi"yi aşıp Sayda'ya ulaştığında FKÖ'nün kurduğu pusuda aldığı darbe Suriye'yi hesapta olmayan şekilde Lübnan'ın derinliklerine çekti. Eski Hıristiyan Cumhurbaşkanı Kâmil Şamun'un oğlu Danie'nin liderlik ettiği Lübnan Kaplanları'nın FKÖ ile savaşırken kuşatma altında tuttuğu Tel el Zaater kampında 2-3 bin kişi öldü. 30 bin kişilik kampta Filistinlilerle birlikte Şii'ler de kalıyordu.³⁰ Bu katliamla iç savaş derinleşirken Suriye, Lübnan'ı kurtarmaya gelen güçten iç savaşın parçasına dönüştü. 1973'te "Arapların aslanı" diye anılan Esad artık belli kesimler için Arapların katiliydi.

İtibar kaybeden Esad yine de Ekim 1976'da Riyad ve Kahire'de düzenlenen Arap Birliği zirvelerinde işgal gücünü "Arap Caydırıcı Gücü" olarak meşrulaştırmayı, hatta Suudi Arabistan ve Kuveyt'ten finansal destek almayı başardı. Sözde 5 Arap ülkesi 30 bin kişilik yeni güce asker verecekti ama Suriye tek başına kaldı. 1989'daki Taif Anlaşması'na kadar 14 yıl süren Lübnan iç savaşı bir tarafta Maruni (Hıristiyan) Falañjistler diğer tarafta FKÖ ve solcuların olduğu basit bir savaş değildi. İsrail'in kışkırtmaları ve işgalinin de etkisiyle saflar sürekli değişti: Suriye ordusu ile FKÖ, FKÖ ile Falañjistler, Şii Emel ile FKÖ, FKÖ ile Lübnan Kaplanları, Maruni Lübnan Güçleri

29 *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*, s. 280-281.

30 *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*, s. 284.

ile Suriye ordusu, Falanjistlerle Lübnan Kaplanları, Lübnan Güçleri ile Dürziler, Dürzilerle Suriye ordusu birbiriyle savaştı. Dünün düşmanları yarının müttefikleri, dünyanın müttefikleri yarının düşmanlarıydı. FKÖ de Dürziler de Maruniiler de Suriye'ye kâh düşman kâh müttefik oldu. Çapraz düşmanlıklar ve ittifaklarla gelişen süreç iç savaş bittikten sonra da Suriye'ye Lübnan siyasetini yoğurma ve İsrail'i tehdit altında tutma fırsatı sundu. Bu karmaşadan Suriye'nin en güçlü müttefiki Hizbullah da çıktı.

Esad, Suriye içinde olduğu gibi Lübnan'da da gruplar arası dengeleri ustaca kullandı.

Demir yumruk olduğu kadar usta bir müzakereciydi. Arap-İsrail barışı için 1974-1980 arasında Şam'ın kapılarını defalarca aşındırılmış olan Amerikalı Senatör James Abourezk'in "Son derece zeki" dediği Esad, ABD ile müzakereden kaçmadı. Hafız el Esad, Kuveyt'i işgal eden Irak'a karşı ABD'nin yürüttüğü Birinci Körfez Savaşı'na destek verdi. Esad, İran-Irak savaşında 8 yıl boyunca İranlıların yanında yer almıştı. Amerikalı diplomatlar Esad'la yapılan görüşmeleri "bladder diplomacy" (Mesane Diplomasisi) diye tanımlıyordu: "Biz tuvalet molası için kıvranırken o koltuğunda istifini bozmadan 7-8 saat müzakere edebiliyordu."³¹ ABD'nin Şam Büyükelçisi Edward Djerejian, Dışişleri Bakanı James Baker'i Esad'la görüşmeye girmeden önce uyar-dığını anlatıyor:

"Tatlı, çay ve limonata ikram edeceklerdir. Çok içme çünkü tuvaletin gelir ve Esad tuvalete çıkmayacaktır."

Baker'in yanıtı ise "Ben dünyanın en güçlü ülkesinin dışişleri bakanıyım. O kalkmazsa ben kalkarım" oldu.³² Ama görüşme sürerken fırsatını bulup tuvalete kaçan Baker değil Djerejian oldu.

BEŞŞAR EL ESAD DÖNEMİ: BABASININ MİRASI İLE UMUT ARASINDA

Hafız el Esad'ın 10 Haziran 2000'de ölmesinin ardından beklendiği gibi oğlu Beşşar, Baas Partisi'nin referandumunda sunduğu tek aday olarak % 97 alıp babasının çizmelerini giydi. Hafız el Esad o çizmeleri bırakmadan önce oğlunu kısa sürede askeri eğitimden geçirerek Silahlı Kuvvetler Komutanlığı'na yükseltirken iç politikadan uzak tutup uluslararası gelişmelerle ilgilenmesini sağladı.

Londra'da tıp eğitimi alıp göz doktoru olan Beşşar el Esad babasının iktidarından sonra umut verdi. Britanya'da Suriye asıllı ünlü kardiyolog Fevaz

31 Reese Erlich, *Inside Syria*, Prometheus Books, 2014, s. 64.

32 'Energy and U.S. Foreign Policy', www.pstx.org/index.php?option=com_content&view=article&id=255:energy-and-us-foreign-policy&catid=18&Itemid=188

Akhras ve emekli diplomat Sahar Itri'nin kızı olarak dünyaya gelen, bilgisayar bilimi ve Fransız edebiyatı alanlarında eğitim alan Esmâ ise Suriye'nin "first lady"si oldu. Beşşar-Esmâ çifti Suriye'nin yeni vitrininde geleceği temsil ediyordu. Beşşar el Esad daha liderlik koltuğuna geçmeden "Suriye Bilgisayar Derneği" başkanı olarak internetin ülkeye gelmesine öncülük ederek değişimden yana olduğunu gösterdi.

Hafız el Esad'ın otoriter tarzıyla yakaladığı siyasi istikrar Beşşar ile devam etse de rejim artan oranda reform sancısı çekmekteydi. 2005'te solcu ve İslâmcıların başını çektiği bir grubun yayımladığı Şam Deklarasyonu toplumdaki reform özleminin en bariz şekilde dışa vurumuydu. Beşşar el Esad henüz çiçeği burnunda başkan iken ekonomik alanda bazı liberal açılımların yanı sıra rejimin işkencehanesi Mezze Hapishanesi'ni kapattı, siyasi tutukluların dörtte üçünü bıraktı, sivil toplum örgütlerine ve özgür tartışma platformlarına izin verdi, ifade özgürlüğü ve internet üzerinden insanların dış dünyayla etkileşiminin önünü açtı. Bu süreç Şam Baharı olarak literatüre girdi. Ancak Esad sistemi istenildiği ölçüde dönüştüremedi, Baas'ın tekeli ve direncini kıramadı.

Rıdvan Ziyade'nin tespitiyle yaş ortalaması 60'ın üzerinde, çoğu üniversite eğitimi bile almamış, çok azı Batı'daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmeleri görme fırsatı bulmuş Hafız el Esad döneminin yönetici kadroları Beşşar el Esad'ın özel üniversite, banka ve diğer ekonomik reform önerilerine büyük bir kuşkuyla yaklaştı. Yerleşik bürokrasi de direnç gösterdi. Ekonomik reformlar bile Baas mantalitesinin direnci ile karşılaştı. Açılımlar, yolsuzluk ve kayırma geleneğinin şekillendirdiği kurumsal yapılar, ticarete çöreklenmiş monopolist çevreler de bariyer işlevi gördü. Beşşar el Esad eski kadrolarla çatışmak yerine boşluklardan yararlanarak kademeli bir şekilde değişim yapabileceğini düşündü ama ortaya gerçek bir reform süreci çıkmadı.³³

Esad değişim bekleyen muhalefetle diyalog zemini aradı. Kürt vatandaşlara yönelik olarak da Kürtçe kitap, kaset ve dil kurslarına müsaade etti. 2001'de yasadışı muamelesi görmelerine rağmen 6 Kürt partisinin oluşturduğu Kürt Demokratik İttifakı'yla iletişime geçti. 2002'de Haseke'ye giderek bir Kürt şehrini ziyaret eden ilk devlet başkanı oldu.³⁴

Bir yanda değişim sancısı sürerken diğer yanda muhalefetin faaliyetleri rejimin baskıcı ve kuşkucu refleksiyle yüzleşti. 2001'de milletvekilleri Riyad Seyf ve Memun el Homsî ile Ulusal Diyalog Platformu'ndan Kemal Lebvanî, Velid Bunni, Arif Dalile ve Hasan Sadun gibi isimler tutuklandı. Riyad Seyf siyasi duruşunun yanı sıra telefon şirketleri ile ilgili yolsuzlukları afişe ederek rejimin bazı unsurlarını kızdırmıştı. Suriye Komünist Partisi'nden Ri-

33 Radwan Ziadeh, *Power and Policy in Syria*, I.B. Tauris, 2011, s. 48-49.

34 [www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=55234&tarih=02/11/2002](http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=55234& tarih=02/11/2002)

yad Türk de El Cezire'ye röportaj verdikten sonra hapse atıldı. İhvan da 2001'de Suriye toplumundaki kuşkuları dağıtmak için şiddeti terk edip diyalog, insan hakları ve demokratik siyaseti öncelediğini bir deklarasyonla duyurdu.³⁵

Baskıcı refleks yüzünden Esad'ın değişim kapasitesine dair soru işaretleri artarken 2003 seçimleri gelip çatığında Ulusal Demokrasi koalisyonu altında buluşan muhalifler demokratik standartlar olmadığı için sandığı boykot etti. Baas Partisi, seçim sisteminin Ulusal İlerici Cephe'ye ayırdığı 167 koltuktan 137'sini kazanırken kalan koltuklar bağımsızlara gitti.³⁶

Siyasi partiler ve seçim yasa-sı değişmediği için sonraki seçimlerde de Baas'ın tekeli kırılmadı. Basın-Yayın Yasası ve Çalışma Yasası gibi yasaların değiştirilmesi ise olumlu adımlar olarak kayda geçti.

Muhalif cephede reform talebine yönelik en elle tutulur örgütlenme 2005'te Şam Deklarasyonu ile ortaya çıktı.

Esad, Haziran 2005'teki Baas Kongresi'nde bazı değişikliklere gitti. 42 yıldır yürürlükte olan olağanüstü hal yasa-sı yumuşatılırken, bağımsız siyasi partilere ve Kürtler arasında kimlikleri olmayanlara vatandaşlık vermek konusunda yeşil ışık yakıldı. Türkiye ve Irak'tan yasadışı yollarla Suriye'ye sızmış Kürtleri tespit etmek için 5 Ekim 1962'de Haseke vilayetinde nüfus sayımı yapılmıştı. 1945'ten önce Suriye'de olduğunu ispat etmeyenler nüfusa "ecanib" (yabancılar) olarak geçirildi. Sayıma katılmayanlar ise "maktumin" (kayıtsız kaçak) olarak kaydedildi. "Ecanib" ve "maktumin" kategorisine alınanlar için artık toprak, ev ve araba gibi mal-mülk sahibi olma hakkı yoktu. "Ecanib", Muhaberat'ın onayının ardından İçişleri'nin verdi-

Beşşar el Esad ve eşi Esmâ (Akhras), çocukları ile birlikte
(Esad ailesi tarafından medyaya dağıtıldı).

35 *Power and Policy in Syria*, s. 68-69.

36 *Power and Policy in Syria*, s. 56-57.

gi iki yıllık izin kâğıdı ile yurtdışına çıkabilirken “maktumin” bu haktan da mahrumdu. “Ecanib” bitirme belgesi olmaksızın üniversiteye gidebilirken “maktumin”e bu hak da tanınmadı. “Maktumin”in çocukları okula gidebiliyordu. Ama gidenlere de diploma verilmiyordu. Beşşar el Esad’ın vatandaşlık hakkını tanıyan yasayı onayladığı 7 Nisan 2011’e kadar “ecanib” ve “maktumin” sınıfındaki Kürtlerin sayısının 300-400 bin arasında olduğu tahmin ediliyordu.

Yeniden genel sekreterliğe seçilen Beşşar el Esad, yönetim kurulu üyelerinin sayısını 21’den 14’e indirerek kendine yakın ve nispeten genç isimlerin seçilmesini sağladı. Babasından kalma yaşlı kadrolar nispeten bu şekilde tasfiye edildi. Yeni siyasi partilere izin veren değişikliğe “dini ve etnik parti kurulamaz” kaydı konuldu. Bu şartlar özellikle lhvan ve Kürt hareketleri ilgilendiriyordu. Hükümet üyelerinin Baas kadrosundan atanması zorunluluğu kalkarken, keyfi tutuklama ve yargılamaya imkân veren olağanüstü hal yasasındaki ulusal güvenlik çerçevesi “savaş gibi önemli durumlarla” sınırlandı. Yeni basın yayın üst kurulu kurulması, basın özgürlüğünün artırılması ve özel yayın organlarına izin verilmesi kararlaştırıldı. Evlenmek, dükkân açmak, üniversiteye girmek ve yurtdışına çıkmak için istihbarattan izin alma zorunluluğu kaldırıldı.

İşkence, gözaltında ölüm, kayıp vakaları, yargısız infazlarla feci bir sicile sahip olan rejimi dönüştürmede bu adımlar yeterli olmadı.

Peki, reform ve şeffaflık sözü veren Beşşar el Esad neden bir noktadan sonra babasının izinden gitmeye başladı?

ABD’nin 2003’te Irak’ı işgal etmesi ve 3 milyona yakın Iraklı mültecinin getirdiği sorunlar, İsrail’in Irak’la birlikte Suriye’nin de aradan çıkarılması yönünde ABD’yi tahrik etmesi, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ile rejim değişikliklerini kafaya koyan Bush yönetiminin artan tehditleri, 2004’te Kamışlı’da bir futbol karşılaşmasında çıkan çatışma üzerine Kürtlerin başkaldırması, 2005’te Refik el Hariri suikastı nedeniyle Suriye’nin Lübnan’da 29 yıldır süren askeri varlığına son verilmesi ve uluslararası tecridin artması, İsrail’in 2006’da Lübnan’a yönelik yürüttüğü “33 Gün Savaşı” ve 2008’de Gazze’yi yakıp yıkan saldırıları Suriye’nin gündemini reformlardan yeniden güvenlik eksenli önlemlere kaydırды.

Tabii siyaset ve bürokrasideki eski tüfekler de içeriden yaptığı frenlerle değişimi yavaşlattı. Başlangıçta diyalogdan yana tavır almış olan Esad 2006’da gazeteci Reese Erlich’e verdiği röportajında muhalefet partilerine izin verilmesi talebini Amerikan komplosu olarak niteledi. Esad, rejimi otoriter ve totaliter olarak niteleyip demokratik değişim isteyen Şam Deklarasyonu’nu da ABD ve İsrail’in bölgeyi istikrarsızlaştırma girişimi olarak görüyordu: “Deklarasyonu Lübnan’da ABD’yi Suriye’yi işgal etmeye çağıran bir grup yazdı.

Onlarla işbirliği içinde hazırlandı. Bu bir ihanettir.”³⁷ Değişim umudu yaratan bir liderin kısa sürede geldiği nokta buydu. Fakat deklarasyonda yer alan “işgal altındaki toprakların kurtarılması ve Golan’ın geri alınması” çağrısı mızrağın çuvala sığmadığı noktaydı. Yine de rejim bunun arkasında Amerikan ve Yahudi parmağı aradı.

SURİYELİ ALEVİLER: MUKTEDİR Mİ, YETİM Mİ?

2011’den itibaren Suriye krizinde başı çeken Türkiye’nin politikalarında-ki çarpıklık kendisine “Alevi” diyen topluluğu “Nusayri” diye tanımlamakla başlayıp “Suriye’de Alevi azınlık rejimi var” ahkâmıyla gösterdi. “Halep ve Şam’da ticareti elinde tutun ve ülke nüfusunun % 74-75’ini oluşturan Sünni çoğunluğun Alevi azınlığın diktatörlüğüne başkaldırması halinde rejimin birkaç hafta içinde çökeceği” Ankara’daki hükümet erbabı ve danışmanların en temel stratejik argümanıydı. Suriye’deki sorunun adı “Baas rejimi” iken Türkiye’deki siyaset ve medya akan kanın sorumlusu olarak Alevileri diline doladı. Ve rejimin üzerine oturduğu Sünni zemin gözardı edildi. Bu analizden gidenlerin ezberi “Halep neden ayaklanmadı” sorusuyla bozuldu. Halbuki daha çok Sünni kimliği ile zikredilen Halep kenti Hama, Humus ve Dera gibi Hafız el Esad dönemindeki isyanlarda başı çekmişti. Rejimin Sünnilerle geliştirdiği ittifakın kodları çözülmeden Suriye yönetimine ömür biçildi. Başbakan Tayyip Erdoğan’ın dilinden köşe yazılarına kadar her yerde “Nusayri rejimi” ifadesi klişe gibi oturdu. Sahi kimdi bu Aleviler? Gerçekten rejimin sahibi onlar mıydı?

Aleviler, özellikle Fransız manda döneminden itibaren Sünni ve Hıristiyanların ilgilenmediği askerlik alanında dikey yükselmeye başladı. Baas içinde de etkinleştiler. Zamanla istihbarat servisi Muhaberat ve orduda kilit yerlere gelseler de bu iki kurumu asıl şekillendiren Alevilik değil Baasçı ideoloji oldu.

Gerek Osmanlı gerek Fransız sömürgesi döneminde Suriye’de toprak sahipleri güçlüydü. Toprak ağaları üzerinden siyaset etme geleneğini sürdüren Osmanlı da işlerini Sünni elitlerle götürdü. Osmanlı taktiğini Fransızlar da sürdürdü. Toprağa ve ticari ağlara hükmeden Sünni feodal yapılarla çatışma yerine onları kazanma siyaseti cariydi. Bu feodal yapıda fakir Sünnilere düşen marabalıktı. Toprak ağaları ürünün dörtte biri karşılığında toprakları marabalara işlemeleri için kiraya verirdi. Tohum ve biçer-döver ihtiyacını da ağalar karşılardı. Maraba “dörtte bir” anlamına gelen “rub’a” kelimesinden geliyor. Baas döneminde toprak reformuna gidilmesi marabaları sevindirirken ağaları üzdü. Anayasayla meclis koltuklarının yarısı işçi ve köylülere tahsis edildi.

37 Reese Erlich, *Inside Syria*, Prometheus Books, New York, 2014, s. 74 ve 77.

İhvan'la Baas arasındaki ayrışmanın temelinde yatan sosyal ve ekonomik faktör de yeni siyasi akımın nevi şahsına münhasır sosyalist yaklaşımıydı.

Baas'ın orta ve altı tabakada hızlı yayılması, feodalizmi tehdit eden sosyalist bir anlayışının olması eski düzenin sahiplerini rahatsız etti. Ancak İhvan doğrudan çıkışını bu temelden yapmak yerine Baas'ı dinsizlikle suçlayarak yeni bir mücadele sayfası açtı. Baas'ın toprak reformu yapmaya çalıştığı yıllarda İhvan'ın başkaldırıya geçmesi tesadüf değildi. Burada bir paradoks da yok değil. İhvan'ın kurucusu Mustafa Sibai sosyalizmden esinlenme fikirleri Müslümanlar arasına sokmuş bir isimdi. Siyasal sistemdeki yönetici elitin kentten kırsala kayması klasik güç dengelerini etkilerken İhvan da kaybeden sınıfların körüklediği öfkenin sokaklara taşıyıcısı oldu.

Hafız el Esad döneminde toprak sahiplerini teskin edecek geri adımlar da atıldı. Esad köylü ve işçi sınıfının desteğine zamanla Sünni orta kesimin desteğini de eklemeyi başardı.

Aleviler eskiden yeterince işleyecek toprağı olmadığından şehirlere gider hizmetçilik gibi sektörlerde çalışırdı. Ayrıca çocuklar Sünni ve Hıristiyan zenginlerin hizmetine verilirdi. Genç kızların istisnaları Aleviler arasında konuşulmayan ama ağır yaralar bırakmış bir tarihti. Modern Suriye doğarken Alevilerin bu fasit daireden çıkmak için önlerinde iki yol vardı: Ya üniversiteye gidip okuyacaklardı ya da orduya katılacaklardı. Okul masraflarına katlanamayanlar asker olmayı tercih etti çünkü subay okuluna yazılır yazılmaz maaşa bağlanıyorlardı. Askerlik Sünni kesimlerin küçümsediği bir alandı. Hıristiyanlar da memurluk değil zanaat ve ticaretle uğraşmaktan yanaydı. Alevilerle birlikte Dürziler ve Çerkesler de orduya teveccüh etti.

Prof. Joshua Landis'e göre Aleviler mahrum bırakıldıkları fırsatlara orduya ulaştı:

“Aleviler orduya resmen akın etti. Günde üç öğün yemek, kıyafet ve silah taşımak istediler. Geçmişte elde edemedikleri, gelecekte de elde etmeleri zor şeylerdi bunlar. Orduda öncü oldular. Fransızlar 1946'da bölgeden çekildiklerinde Aleviler düşük rütbelerdeydi. 1956'de ise ordudaki astsubayların yaklaşık % 65'i Alevi'ydi.”³⁸

Bu oranları çok abartılı bulan araştırmacılar da var.

Orduda bir Alevileşmeden bahsedilecekse bunun Baas'dan da önce ivme kazanmış bir süreç olduğu belirtilmeli. Hafız el Esad'ın kendi iktidarını güvenceye almak için komutanın Sünnilerde olduğu güvenlik ve istihbarat birimlerinde alt düzeydeki Alevi subaylarla kontrolü sağladığına dair bir kanaat var. Philippe Droz-Vincent'e göre “Hafız el Esad her bir muharip birim-

38 Suriye Alevileri: Katliamdan iktidara, BBC, 14.03.2013. www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/03/130314_suriye_alevileri_1

de ona kanla bağı bir Alevi subayın kontrolü altında olması gerektiğine dair yazılı olmayan bir kural koyarak birliklerde kapsamlı organik mühendislik yürüttü.”³⁹

Bu teori Baas rejimi yerine Alevi rejimi tanımını tercih edenlerin çıkış noktası. Ancak daha önce de belirttiğim gibi Esad iktidara geldiğinde otoritesini kendine sadık isimlerle tahkim ederken ister Sünni ister Alevi olsun sorun çıkartan kim varsa hepsini temizledi. Hatta 1983'te kalp hastalığından tedaviye başlarken ülkeyi yönetmesi için oluşturduğu 6 kişilik konsey tamamen Sünnilerden oluşuyordu. Hafız el Esad'ın aradığı sadakatti. Kırsaldan gelen Sünni subaylar Esad'ın hizmetindeydi. Bu gerçeği Philippe Droz-Vincent de yadsımıyor. Yine Droz-Vincent'in tespitiyle ülke genelinde askerlerin % 70'i Sünni, % 25'i Aleviydi.⁴⁰

Aleviler 2011'de patlak veren isyan kısa sürede mezhepçi bir karakter alınca rejimin kaderini kendi kaderleri saydı. 1970'lerde Baas'la birlikte topraktan gelen imtiyazını kaybettiği için Esad'larla husumeti olan Halepli bir işadamaına “Lazkiye'deki Aleviler neden rejimle bağlarını koparmadı” diye sorduğumda sarsıcı bir yanıt verdi:

“Aleviler aşağılandıkları günlere dönmeyi asla kabul etmeyecekler. Çocukluk günlerimden Alevilere nasıl bakıldığını ve kadınların nasıl istismar edildiğini gayet iyi hatırlıyorum. Ölürler de bir daha asla aşağılanmayı kabul etmezler.”

Aleviler ortodoks Sünniliğin hâkim olduğu yüzyıllarda katliamlardan korunmak için doğudan batıda, Akdeniz hattındaki dağlık bölgelere sığındı. Tarihin derinliklerinde üzeri küllenmiş korku siyasal tepkileri tayin edebiliyor. Prof. Fawaz Gerges de temeli yüzyıllar öncesine dayanan “zulüm ve baskının” hâlâ Alevi toplumunun üzerinde etkili olduğunu söylüyor:

“Alevi toplumu, derinden gelen bir zulüm ve mağduriyet duygusu içinde, yüzyıllar boyu baskı altında tutulduklarını hissediyor. Şimdi Suriye'de olanları da, kendilerini zayıflatmayı, yok etmeyi ve dışlamayı hedefleyen tarihi çabaların bir uzantısı olarak görüyor.”⁴¹

Üst düzey görevlere gelmeleri Alevileri toptan rejimin sahibi yapmadığı gibi Sünnileri de topyekün rejimin düşmanı haline getirmedi. Rejimin fanatik savunucuları arasında her zaman Sünniler de vardı Aleviler de. Tersinden rejimin düşmanları arasında Aleviler de oldu Sünniler de.

39 Philippe Droz-Vincent, “The Military amidst Uprising and Transitions in the Arab World”, *The New Middle East*, Cambridge University Press, 2014, s. 194.

40 “The Military amidst Uprising and Transitions in the Arab World”, s. 194.

41 Suriye Alevileri: Katliamdan iktidara, BBC, 14.03.2013 www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/03/130314_suriye_alevileri_1

Patrick Seale herkesin kendi mezhep ve aşiret aidiyetini muhafaza etmesine karşın Baas rejiminin aşiret ya da inanç bağları yerine modern vatandaşlık anlayışını ikame etmeye çalıştığını ve Alevilerin genelde aşiret bağlarıyla anılmaktan hoşnut olmadığını not ederken Kardaha ailesinden bir temsilcinin şu sözünü aktarıyor: “Burada aşiret ya da aile yok. Esad’ın liderliğindeki Baas ailesinin üyeleriyiz.”⁴²

Peki, sıradan Alevilerin sosyolojik profili nasıldı?

2012’de Suriye’deki kaynaklarımdan derlediğim bilgiler ışığında nüfusun % 12-13’ünü oluşturan Alevilerle ilgili tablo şuydu:

- Sünniler Şam ve Halep’teki tüccarlık geleneğini sürdürürken şehirdeki Alevilerin en önemli geçim kaynağı ordu oldu. Hıristiyanlar özellikle Ermeniler kuyumculuk sektörüne hâkimdi. Asker sınıfı Aleviler, tüccar sınıfı Hıristiyan ve Sünniler ayrımının istisnaları da var.
- Muhaberat gibi yerler dışında tüm memuriyet kollarında Sünniler baskın. Hatta Alevi bölgelerinde de Sünni kadrolaşma olgusu var. İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı’na bağlı teşkilatlarda Sünniler % 80 oranında baskın. İçişleri’nde hâkimiyet İdliliblilerde, Dışişleri’nde ise Deralılarda. Her iki kent de Sünni. Toplum içinde Dışişleri’ndeki başarısızlıklardan dolayı birbirlerini kayırdıkları ve hemşehricilik yaptıkları gerekçesiyle Deralılar suçlanıyor.
- Ekonomiden bürokrasi ve siyasete tüm alanlarda verilen güç savaşı Alevi iktidarını güçlendirme adına yapılmadı. Diğer kesimlerde de istisnalar hariç bu savaş mezhepsel güç mücadelesi olarak görülmedi. Alevi düzeni değil Baas düzeni her şeyi belirleyendi.
- Siyaset ve bürokraside Esadlar, ekonomide Mahlulfların öne çıkmasına rağmen Aleviler ekonomik açıdan toplumun en alt tabakasını oluşturuyor. Köylerde küçük çaplı tarım işleriyle uğraşan Alevilerin Şam’da devlet çarkının nasıl döndüğünü bilen Rami Mahluf olma ve neticesinde SyriaTel gibi ballı ihaleleri alma şansı sıfır.
- Alevilerin köylerinde görülen yol, su, elektrik, ilkokul, sağlık ocağı hizmetleri tüm köyler için başlatılan hamlelerin parçasıydı.
- Meselenin din boyutuna gelince: Diyanet’te Hıristiyan, Şiiiler ve diğer kesimlerin temsilcileri varken Alevilerin yok.
- Türkiye’deki gibi Suriye’de cemevleri yok. Birçok köyde minareli küçük mescitler var. Mescitler genellikle din adamlarının türbelerinin yanında inşa edilmiş. Aleviler genelde ibadetlerini evde yapıyor. Namaz kılanlar ise bu ibadeti Caferi esaslarına göre ifa ediyor. Beşşar el Esad ise babası gibi camiye gittiğinde Sünniler gibi namaz kılıyor.

42 Patrick Seale, *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*, University of California Press, 1989, s. 8.

- Devletten dini yapılar ya da öğretim için maddi yardım almayan tek kesim Aleviler.
- Sünniler ve Hıristiyanlar için yeterli nicelik sağlandığında devlet ibadethane inşa ediyor. Ama bu kural Aleviler için geçerli değil. Bu konuda Alevilerin durumu Türkiye’den farksız.
- Okullarda din derslerinde Sünni müfredat geçerli. Bu durum Alevilerin yoğun olduğu yerlerde zaman zaman tartışmalara yol açabiliyor. Yine de devlet Hıristiyanlara tanıdığı kendi dinini kendi öğretmeninden öğrenme hakkını Alevilere vermiyor.
- Piyasada Alevileri “zındık” ya da “kestiği yenmez” ilan eden kitapların satışına da engel yok!

Bu verilerden çıkan sonuç; Esad ailesi, Esad ismini kullanıp fiili imtiyaz alanları yaratan (Şebbiha) ve üst düzey kadrolarda olup rejimden faydalanan azınlık bir grup hariç Aleviler, Baas rejiminden abartıldığı kadar himaye görmedi. Rejimdeki Alevi ton buyken Türkiye’de Hatay’daki Arap Aleviler mezhepleri nedeniyle Suriye rejimine yakınlık göstermekle suçlandı. Hatay’da bir Alevi dedesine Suriye duyarlılığının nedenini sorduğumda yanıtı dokunaklıydı:

“Baas rejiminden önce Aleviler daha görünür haldeydi. Rejimin laik karakteri hep öne çıktı. Oradaki Alevilerle bağımız yok. Biz savaşa karşıyız, ölenin Sünni ya da Alevi olması ne fark eder? Savaş yanı başımızda oluyor, buradaki Sünni Arapların da Alevi Arapların da sınırın karşı tarafında aileleri var.”

Tabii onlar suçlandıkça ve Türkiye’nin desteklediği gruplar mezhepçi saldırılarını sıklaştırdıkça Hatay yöresindeki Araplarda da Alevi farkındalığı ve Esad’la bir bağ kurma eğilimi başladı. Türkiye’den yapılan mezhepçi okumanın Suriye’de karşılığı yoktu.

Aleviler rejimle bağını neden koparmadı?

Kriz sürecinde İstanbul ve Kahire başta olmak üzere muhaliflerin düzenlediği toplantılara Alevilerin de katılması nedeniyle Alevilerin rejimle bağını kopardığına dair genellemeler çok yapıldı. Bu analizlerden biri de *Foreign Affairs*’te çıkan makaleydi. Makaleye göre bu kopuşu başlatan “Esad’ın kuzeni Dureyd Esad’ın, Tabka askeri üssünde 120 askerin infaz edilmesinin ardından Ağustos 2014’te Savunma Bakanı Fahd Casım Freyc’e istifa çağrısında bulunmasıydı.

Şam’da yaşayan gazeteci Mehmet Serim, bu makaleye bir reddiye yazıp Aleviler arasındaki rejim karşıtlarını şöyle sıraladı:

“1- Kronik muhalifler: Bunlar 60’lı yıllardan bu yana Arap milliyetçisi/sol/ko-münist parti ya da hareketler içinde yer almış, yaşları 20 ile 80 arasında de-ğişen ve halen sadece Esad’a değil aynı zamanda tüm Baas ve burjuva parti-lerine karşı olan insanlar. Sayıları da az değil, yaklaşık 100 bin olduğu belir-tiliyor. Bunların binlercesi Baas iktidarı boyunca hapis yattı, işkence gördü, baskı altında tutuldu.

2- Din adamları: Katı laik Esadların Alevi bir aileden gelmelerinin dışında Alevilik ile resmi bir ilişkileri bulunmuyor. Ortadoğu’da liderler genellikle di-ni bir zümreden gelirler ve o dini zümre adına siyaset yaparlar. Lübnan örne-ğinde olduğu gibi. Ancak Suriye’de böyle bir durum söz konusu değil. Dolayısıyla toplum içinde kanaat önderleri olarak Alevi din adamları ile Esad(lar) arasında hiçbir zaman ilişki olmadı.

Din adamlarının çoğu siyasete tamamen karşı. Alevilerin dinsel bir toplu-luk olarak sade bir hayat yaşaması gerektiğini düşünüyorlar. Siyaseti ‘kirlilik’ olarak değerlendirdikleri için de iktidarla ilişkileri ‘Allah ülkemizi ve reisimi-zi korusun’ duasından öteye gitmemiştir.

3- Kitleler: Bunlar kimisi çiftçi, kimisi memur, kimisi asker, kimisi esnaf.

4- Mutlu azınlık: Bunların içinde Esad ailesi, yüksek rütbeli subaylar, bürok-ratlar ve işadamları var. Her türlü yolsuzluğa bulaşmışlar. Aleviler içinde ikti-dar ile ilişki içinde olan tek zümre bunlar. Alevilik ile ilişkileri sadece köyle-rine yaptırdıkları villaları arada bir ziyaretten ibaret olan bu kitle ‘Şam dinine’ mensup. Bunların içinde Alevi Rami Mahluf da var, Sünni Greyvatiler de var.

Alevilerin geneli Esad’a değil Esad’ın uygulamaları olduğunu düşündükle-ri hatalara tepki gösteriyor. Freyc’e gerçekten tepki gösterildi. Özellikle 17. Birlik ve Tabka askeri üssünün kaybedilmesi ve askerlerin onur kırıcı şekil-de infaz edilmesi sadece Aleviler değil herkesin tepkisini çekti... Eleştirilerde Freyc’in mezhebi dile getirilmedi.”⁴³

Alevi kimliğine vurgu yapılan Esad halbuki Freyc etrafındaki tartışmalar sırasında Savunma Bakanı’na itaatsizlik eden kuzeni Hafız Mahluf’u Şam İst-tihbarat Dairesi Başkanlığı’ndan aldı. Yani Sünni generale karşı Alevi kuzen feda edildi!

Lazkiyeli Alevilerin Esad’a tepkileri de “Binlerce yönetim yanlısı ölürken neden teröristlere babası gibi sert tepki vermiyor” sorusundan ibaretti. Sa-dece Lazkiye’ye bağlı Ceble’de 2014’e kadar 8 bin Alevi asker öldü. Aleviler oransal olarak çok kayıp verdi ve ordu hâlâ Sünni ağırlıklı. Üstelik Hıristi-yan, İsmaili, Dürzi ve Çerkesler de orduda yer alıyor.

Fakirlik, eğer üst düzey bürokratlara yakın değillerse, Alevilerin de pran-gası Sünnilerin de.

43 www.ydh.com.tr/HD13449_suriyedeki-alevilere-dair-bir-cehaletin-analizi.html

Suriye’de kimi Alevi bürokratların buldukları yerlerde kendilerini belli etmek ve böylece iltimaslı konuma gelmek için Arapçayı “sahil ağzı” ile konuşmalarına dair çok sayıda hikâye dinlemek mümkün. Ancak iltimas, rüşvet ve yolsuzluk bu ülkede mezhepler ve dinler üstü bir hastalık. Serim’in tespitiyle “Yolsuzluk hangi din ya da mezhepten olursa olsun istisnasız tüm üst kamu çalışanlarını sarmış durumda. Şam’daki Alevilerin ezici çoğunluğu ise ister öğretmen, ister albay, ister başka görev ve düzeyde memur olsun gecekondulu mahallelerinde çoğu sıvasız, içinde doğru dürüst eşyası olmayan evlerde yaşıyor. Şam’da Mezze 86, Iss el Verver gibi yerler bunun örnekleridir. Bu insanlar işlerine dolmuşla gidip gelirler.”

SURİYE’YE KARŞI SAVAŞIN ANLAMI VE VEKÂLET DÜZENİ

2011’de Esad rejimine karşı sessizlik duvarını aşan kitlelerin çılgılığı üzerinden “gölge” savaşlarının başlaması gecikmedi. Tabiatı gereği oyunun aktörleri harıçtendi. Suriye’de statükonun bozulması halk hareketiyle değişimin yaşandığı Mısır ya da Tunus’la kıyaslanamayacak kadar bölgesel etkilere sahip. 4 ülkeye yayılmış “büyük Kürdistan” idealinin güneybatıdaki parçası olması, Golan Tepeleri’ne çöreklenmiş İsrail’le teknik olarak savaş halinde bulunması, İsrail’e karşı bölgede en ciddi tehlike sayılan Lübnan’daki Hizbullah örgütünü besleyen kanal olması, 1999’da Ürdün’den “terör” suçlamasıyla kovulmuş olan Hamas lideri Halid Meşal’e 2001’den itibaren himaye sunması, Lübnan siyasetinde oyun kurucu ya da oyun bozucu olarak hâlâ etkisini sürdürmesi, Arap Birliği içinde Filistin davası konusunda ayrık durması, bölgesel düzlemde İran, küresel düzlemde Soğuk Savaş döneminden beri Rusya ile müttefiklik ilişkisi içinde olması, bu iki güçle geliştirdiği ittifakla Suudi Arabistan eksenindeki Körfez ülkelerinin sınırlarını bozması ve en önemlisi ABD’nin patronluğundaki küresel düzene ve Camp David Anlaşması ile kurulan Ortadoğu düzenine aykırı duruşu Suriye’yi apayrı bir yere oturtuyor.

Suriye’de açılacak bir cephenin vekâlet savaşına dönüşmesi ve bölgesel fay hatlarını tetiklemesi kaçınılmazdı. Bu yüzden Suriye’nin oturduğu çevresel ve uluslararası bağlamlar önemli:

RUSYA: Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu’da Rusya ile geliştirilen ittifak ilişkisi Hafız el Esad’ın 8 Ekim 1980’de Moskova’da SSCB lideri Leonid Brejnev ile Dostluk ve İşbirliği Anlaşması’na imza atmasıyla ileri bir noktaya taşındı. Anlaşma Suriye’nin olası bir kriz ya da işgalde Rusya tarafından korunmasını da içeriyordu. 24 Nisan 1987’de Mikhail Gorbaçov, Moskova’nın Suriye’ye desteğinin süreceğini teyit etti. Rusya Federasyonu Başkanı Boris Yeltsin, 5-6 Temmuz 1999’da Moskova’da ağırladığı Hafız el Esad’a ittifak ilişkisinin baki olduğunu kaydetti. İlişkiler soğumaya yüz tutmuşken 24-

27 Ocak 2005'te Moskova'yı ziyaret eden Beşşar el Esad, Vladimir Putin'den Sovyet döneminde temeli atılan ayrıcalıklı ilişkilerin süreceği garantisini aldı. Esad 2008'de Gürcistan'ın Güney Osetya'ya saldırması üzerine çıkan savaşta Rusya'yı destekledi. ABD'nin Doğu Avrupa ve Güney Kafkasya'ya yönelmesine misilleme olarak Rusya'nın SSCB döneminin küresel etki alanına yeniden el atarken yaptığı işlerden biri de 2009'dan itibaren Tartus üssünü yenilemekti. Dmitri Medvedev ise 10-11 Mayıs 2010'da Şam'a Rusya Federasyonu Başkanı sıfatıyla gerçekleştirdiği ilk ziyarette doğalgaz ve petrol tesislerinin inşası için yardım sözü verdi.

2011'de Libya konusunda BM Güvenlik Konseyi'nde Batı ile ortak hareket etmekte (başlangıçta) sakınca görmeyen Rusya sıra Suriye'ye gelince gardını aldı. Moskova, BM'de Suriye aleyhindeki kararları veto ederek Akdeniz'deki müttefikini korudu. Rusya, Libya'da "uçuşa yasak bölge" oluşturma yetkisinin aşıldığını belirtip aynı hatanın Suriye'de yapılmasına izin vermedi. Rusya'nın Libya için çıkartılan kararın askeri müdahaleye bahane yapılacağını öngöremediğine inanmak zor. Rusya'yı Suriye'de farklı davranmaya zorlayan şey bu ülkenin Soğuk Savaş'tan beri müttefiki olmasıydı. Rusya'nın Akdeniz'deki yegâne üssü Tartus'taydı. 2011'de isyan patlak verdiğinde Rusya uluslararası baskılara aldırmadan Suriye'ye silah göndermeye devam etti. Yani Rusya bu süreçte Suriye ile ortak savunma anlaşmasının gereğini yapmaktan geri durmadı.

İRAN: Suriye'deki krize paralel olarak Amerikan donanma gemisi USS Bataan, Suriye açıklarında pozisyon alırken İran da denizaltı ve savaş gemilerini Akdeniz'e doğru yola çıkardı. İran donanma güçleri Haziran 2011'de Kızıldeniz'e vardı. Direniş eksenini çözme planının nihai hedefi olan İran'ın Suriye'ye bu kadar sahip çıkacağı beklenmiyordu. Halbuki İran, 1979'daki İslâm Devrimi'nin ardından Arap dünyasından gördüğü ağır tecrite karşın Suriye'yi hep en istikrarlı destekçisi olarak yanında buldu. İslâmcı bir rejimin Arap sokaklarındaki feneri laik bir rejimdi. Birbirine zıt iki rejimi müttefik yapan ortak düşmanlarıydı: ABD, İsrail ve Saddam'ın Irak'ı. İki ülke hep birbirini kolladı. Yaygın yanılmanın aksine bu dostluğun tutkallı Esad ailesinin Alevi, İranlı mollaların Şii olması değildi. Aksine İranlılar Suriye'nin koyu laik karakterinden, Suriyeliler de İran'ın Suriye'yi Şiileştirme ihtimalinden hoşnutsuzluklarını dillendirirdi.

İrak'ta 2003, Lübnan'da 2005'ten sonra yaşanan yeni gelişmeler yüzünden Suriye etrafında kara bulutlar artınca Tahran 2006'da Şam ile Ortak Savunma Anlaşması imzalayarak müttefikinin yanında durdu. İran'ın zor zamanlarında yanında bulduğu Suriye'yi yalnız bırakmaya niyeti yoktu. Bazı muhaliflerin işgalci olmakla suçladığı İran'ın Suriye'ye desteğinin yasal dayanağı da Şam'la yaptığı ortak savunma anlaşmasıydı.

ABD: Washington'ın öteden beri beklentisi, bugünden yarına Suriye'de rejimin devrilmesi değil Şam'ın İran'dan uzaklaşması, Hizbullah ve Hamas'la bağını koparması ve nihayetinde İsrail'le barışmasıydı. ABD Ortadoğu'daki en büyük darbeyi, İran ve Suriye destekli Hizbullah'tan aldı. 1983'te Beyrut'ta Deniz Piyadeleri'nin üssüne düzenlenen bombalı saldırıda 241 Amerikan askeri, aynı gün başka bir üsse düzenlenen saldırıda 58 Fransız askeri öldü. Bunun üzerine ABD ve Fransa İsrail'in güvenliğini temin için buldukları Lübnan'dan çekildi. ABD saldırıdan o tarihlerde henüz resmen kuruluşu ilan edilmemiş olan Hizbullah'ı sorumlu tuttu. İran, Ayetullah Humeyni'nin İmam Mehdi gelmeden dini zümrenin iktidarı ele almasına cevaz veren "Velayet-i Fakih" formülü konusunda Şii Emel Hareketi lideri Ayetullah Musa Sadr'la anlaşamayınca Hizbullah'ın organize olmasına yardım ederek Ortadoğu'da kendine bir nüfuz kanalı açmıştı. Suriye ordusunun denetimindeki Bekaa Vadisi'nde Hizbullah'ın eğitimi Devrim Muhafızları'nın yardımıyla yürütüldü. 1985'te kuruluşunu ilan eden Hizbullah, ABD'nin suçlamalarını hep reddetti.

ABD'nin Hariri suikastının ardından çektiği büyükelçiyi tekrar Şam'a göndermeden önce diplomatik diyaloga girmesi, Irak'ta El Kaide'ye karşı mücadelede ortaklığın tesis edilmesi ve bunlara paralel olarak komşularla sıfır sorun parolasıyla Türkiye-Suriye dostluğunun kurulmasının temelinde şu beklenti vardı: Şam Tahran'a sırtını çevirsin ve ABD'nin bir römork gibi arkasından sürüklediği uluslararası topluma dönsün. Ama bu beklentilerin karşılığı yoktu. ABD'nin atadığı yeni büyükelçi Robert Ford 16 Ocak 2011'de Şam'a ayak bastığında artık açılan o sayfa "diyalog" değil "devrim"e kodlanmıştı.

Ford, Irak işgali sürerken 2004-2005'te Bağdat'ta büyükelçilik yapan John Negroponte'nin ekibindeydi. Negroponte, 1981-1985'te Tegucigalpa'da büyükelçi iken Honduras'ta üstlenen Nikaragualı Kontraları idare etmekle meşguldü. Kontraların Nikaragua diktatörü Somoza'yı deviren solcu Sandinista iktidarına karşı yürüttüğü savaşta 50 bin sivil yaşamını yitirdi. BM Daimi Büyükelçisi iken Saddam'a karşı Güvenlik Konseyi'nden çıkartılan kararın da mimarı olan Negroponte, Honduras deneyimini Irak'a da taşımakla eleştiriliyordu.⁴⁴ Ford da Negroponte'nin Nikaragua'da izlediği taktikleri Suriye'de uygulamaya geçirdi. Suriye'nin Honduras'ı ise Türkiye ile Ürdün oluverdi. Ford muhaliflerin teşekkülünde kilit organizatör olarak ülkeden ülkeye mekik dokudu.

İSRAIL: İsrail için Esad yönetimi İran, Hizbullah ve Hamas ile birlikte direniş ekseninde yer alması nedeniyle baş düşmandı. 1976'da işgal edilen Golan Tepeleri'ni özgürleştirmek için 1973'te başlatılan savaş sırasında imzala-

44 Michel Chossudovsky, "The Pentagon's Salvador Option: The Deployment of Death Squads in Iraq and Syria", *Global Research*, 16.08.2011.

nan ateşkese rağmen Suriye ile İsrail teknik olarak savaştaydı. Esad yönetimin dışlarının sökülmesi açısından İsrail için isyan süreci bulunmaz bir fırsattı. İsrail ve ABD'nin arzuladığı Suriye'nin içe kapalı patlama senaryosu ile dize getirilmesiydi. Bu kurguda önemli olan yangının İsrail'in eteklerine sıçramadan sürmesiydi. Esad yönetimi ise Nekbe⁴⁵ ve Nekse'nin⁴⁶ yıldönümlerinde Filistinlilerin Golan'daki güvenlik şeridine gitmelerine yeşil ışık yakarak ABD'ye gelişmelerin İsrail'in de keyfini kaçıracağı mesajını verdi. Gelişmelere İsrail'e olası etkilerin göz ardı ederek Suriye politikası belirlemesi mümkün gözükmeyen ABD de Şam'ın bu mesajını aldığını sonraki aylarda izlediği seyir çizgisiyle göstermiş oldu.

TÜRKİYE: Hatay'ın Türkiye'ye katılması, Şam'ın PKK ve sol örgütlere kapılarını açması iki ülke arasındaki soğuk savaş şekillendiren iki temel etken oldu. 9 Ekim 1998'de PKK lideri Abdullah Öcalan'ın Şam'dan çıkarılması ve ardından 20 Ekim 1998'de PKK'nin yasaklanmasını öngören Adana Anlaşması⁴⁷ yeni sayfanın açılmasına imkân verdi. AKP döneminde bu ilişkiler, "komşularla sıfır sorun" ilkesi çerçevesinde ortak kabine toplantılarına kadar vardı. Libya'ya NATO müdahalesini önce reddedip ardından çark eden Türkiye, Suriye'de de "kardeşim" dediği Beşşar el Esad'ı feda etmeme ile Batılı müttefiklerinin baskısı arasında kaldı.

Libya'da henüz sonuç elde edilememiş olması ve Esad'a alternatif bir yapının çıkartılamaması nedeniyle başlangıçta kimse Suriye'ye askeri operasyonu ağına almadı. Bunun yerine Esad'a uluslararası baskıyı arttırma yolu denenirken Türkiye'nin rolü öne çıktı. Britanya Dışişleri Bakanı William Hague'in "Türkiye'nin Suriye üzerindeki etkisini kullanmaya ihtiyacımız var" demesi boşuna değildi. Ayrıca Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile ABD'li mevkidaşı Hillary Clinton'ın 10 Haziran 2011'de Abu Dabi'de Esad'a baskıyı arttırmak için ortak çalışma yollarını tartışmış olması önemliydi. Tabii basın daha fazla Clinton'ın, ikinci kez dede olan Davutoğlu'nu beşlik çakarak kutlamasıyla ilgiliydi.⁴⁸ Türkiye, Esad'ın gönderilmesi konusunda Batılı müttefikleriyle aynı katarı bindiğinde hesap değişti ve yeni Osmanlılar hızlıca Şam'ın efendisi olma rüyasına kapıldı.

Başbakan Tayyip Erdoğan 12 Haziran 2011 seçimlerinin ardından balkon konuşmasında "İstanbul kadar, Saraybosna kazanmıştır. İzmir kadar Bey-

45 Filistinliler, İsrail'in 1948'de kuruluşunun ardından yüzlerce kasaba ve köyde etnik temizlik yapılması, evlerin yakılıp kıyılması ve nihayetinde 700 bin Filistinlinin sürülmesini her yıl 15 Mayıs'ta "nekbe" yani "felaket günü" olarak anıyor.

46 İsrail'in 1967'de Altı Gün Savaşları'yla Batı Şeria ve Gazze'yi işgal etmesini ve 300 bini aşkın insanın sürülmesini her yıl 5 Haziran'da "neke" yani "başarısızlık günü" olarak anıyor.

47 www.mafhoum.com/press/50P2.htm; <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/hur/turk/98/10/21/gundem/anlasma.htm>

48 www.sabah.com.tr/dunya/2011/06/10/ikinci-torunu-kutladilar

rut kazanmıştır. Ankara kadar Şam kazanmıştır. Diyarbakır kadar Ramallah, Batı Şeria, Kudüs, Gazze kazanmıştır” diye seslenirken Türkiye'nin sınır ötesi diplomatik operasyonlarda olabildiğince aktif olacağını haberini verdi.⁴⁹ Nitekim beklendiği gibi Suriye mesaisi hızlı başladı. Türkiye kısa sürede muhaliflerin sivil ve askeri kanadının organize edildiği Honduras'a benzedi. Üstlendiği role kendi rengini vermeye çalıştıkça Suriye krizi Türkiye'nin krizine dönüştü.

SUUDI ARABİSTAN: Arap Birliği'nde aynı çatı altında olsalar da uluslararası ilişkilerde Suriye ile Suudi Arabistan iki farklı kamptaydı. Suriye'nin desteklediği İran'a karşı Saddam üzerinden yürütülen savaşın ana finansörü Suudi Arabistan'dı. Lübnan ve Filistin'de de Suudiler hep Suriye'nin düşmanlarıyla iş tuttu. Mısır ve Tunus'ta diktatörlerin ardından gözyaşı döken Suud, Suriye'ye sıra gelince devrimci kesildi.

KATAR: Suudilerin gölgesinden çıkmaya çalışan Katar, Suriye krizine kadar karmaşık ilişkilere sahipti. Amerikan müttefiki olarak Amerikan düşmanlarıyla çalışmak Katar'ın alamet-i farikasıydı. Katar, ABD'nin bölgedeki karakolu haline gelirken 2010'da İran'la savunma anlaşması imzalayacak kadar da esnekti. İran'a yakın durmanın sebep-i hikmeti 2 ülkenin doğalgaz havzasını paylaşıyor olması. Katar emiri ABD'nin düşman bellediği Beşşar el Esad'ın da dostuydu, tıpkı Tayyip Erdoğan gibi. İsrail'e ticaret ofisleri açtıran Katar beri tarafta Hamas'ı himaye etmek suretiyle Filistin'de, 2006'daki savaş sonrası yeniden imar sürecinde Hizbullah'a destek vererek Lübnan'da oyun kurucu olmaya çalıştı. Hem İsrail'in düşmanlarını hem de İsraili liderleri finanse etti. Katar'ın dış politika serüveni Türkiye'nin 2000'lerdeki seyir defterini andırıyordu. Doğalgazdan aldığı ekonomik güç, ABD'nin 3 askeri üsle sunduğu güvenlik garantisi ve El Cezire kanalıyla elde ettiği nüfuz üstünlüğüyle diplomasi ciddi ivme kazandı. 2008'de Lübnan'da Hizbullah ile Gelecek Hareketi'nin uzlaşmasında, Fetih ile Hamas'ın masaya oturmasında, Darfur-Hartum ve Sudan-Çad arasındaki görüşmelerde ve Doha'da temsilcilik açan Taliban ve ABD'nin flörtünde üstlendiği arabuluculukla kendine etki alanları açtı. Başlangıçta Suudilerle birlikte Katarlılar da Esad'ın reform çabalarına alkış tutarken Türkiye gibi müdahaleden yana çark etti. 2011'den itibaren Libya ve Suriye'de asileri silahlandırarak Arap isyanlarına müdahale etmek gibi boyunu aşan işlere kalkıştı. Bölgenin siyasi haritası değişirken İhvan'ın finansörü oldu.

Gölge savaşının ortaya çıkan net sonucu ise kışkırtılan mezhebi düşmanlıktı. Çok aktörlü bir savaşın toplum üzerindeki ayrıştırıcı etkisi ve Suri-

49 www.aksam.com.tr/siyaset/farkli-heyecanlari-ayni-anda-yasiyoruz/haber-47293

ye'nin kırılğan etnik, dinsel ve mezhepsel bileşenleri bizi bir noktadan sonra ülkenin parçalanacağına dair senaryolarla baş başa bıraktı.

İhtimal senaryolarına göre yeni Suriye haritaları tedavüle çıkartıldı, 1920'lerde Fransızların yaptığı gibi. O zaman Osmanlı bakiyesi topraklar üzerinde "Lübnan Devleti", "Şam Devleti", "Halep Devleti", Lazkiye çevresinde "Alevi Devleti", Cebel-i Dürzî çevresinde "Dürzî Devleti" kurulmuştu. Tabloda eksik olan kuzeydoğudaki Kürt bölgesi, Kürtlerin deyimiyle Rojova yani Batı Kürdistan'dı. Suriye'deki kanlı sürecin pek çok aşamasında bölünme hesapları değişik varyasyonlarıyla tartışılrsa da senaryoların ayakları havadaydı. Akdeniz şeridine özel önem veren Esad'ın son çare olarak Lazkiye-Tarsus hattına çekilip Alevi devleti kuracağı senaryosu pazarlandı ama ordunun o bölgeye sıkı sıkıya tutmasında iki temel saik vardı: Birincisi buralar rejime en sadık nüfusu barındırıyordu; ikincisi silahlı grupların denizle ve haliyle uluslararası lojistik destekle buluşmasını önlemek istiyordu.

Suriye'nin yakın tarihi, şiddetin kökenleri, iç dengeler, bölgesel ve uluslararası konumuna dair arka plan bilgilerinden sonra 2011'de patlak veren isyan sürecinin bu ülkeyi nereye götürdüğüne bakabiliriz.

DERA: REJİME SADAKATTEN İSYANA!

Arap Baharı diye anılan, 28 günde Tunus diktatörü Zeynel Abidin bin Ali'yi, 18 günde Mısır diktatörü Hüsnü Mübarek'i deviren isyan sürecinde sıra Suriye'ye geldiğinde birçok aktörün hesaplarını alt üst eden bir dirençle karşı-

77

Dera'da Leyla Mihran eylemciydi, silahlı eylemler yüzünden rejimin safına geçti.

laşıldı. İsyân devrim değil birtakım kamu hizmetlerinin düzeltilmesi talebiyle başladı. Dera'da duvarlara yazı yazan gençlerin başına gelenler ise gösterilerin kitleselleşmesinde katalizör etkisi yaptı.

İsyânın özellikle Dera'da tetiklenmesinin nedenleri önemli. Ürdün sınırına yakınlığı nedeniyle dış etkenlere ve müdahalelere açık olmasının yanı sıra kuraklığa bağlı olarak halkın ekonomik refah düzeyinin düşmesi temel etkenlerin başında geliyor. Suriye'de saha araştırmaları yapmış Brezilyalı akademisyen Paulo Gabriel Hilu Pinto'ya göre "Şam'ın güneyindeki verimli tarım bölgesi Havran'ın en önemli şehri olan Dera, kuraklık yıllarından doğrudan etkilendi. Devlet kaynaklarının yetersizliği ve yetkililerin kaynakları kötü yönetmesi kuraklığın olumsuz etkilerini büyüttü. Bunun sonucunda şehir işsizlik ve yoksullukta keskin bir yükseliş yaşadı. Buna ek olarak Dera'nın sınır bölgesinde bulunması, rejimin güvenlik aygıtının yoğun bir şekilde bölgede bulunması demektir ve şehir sakinleri Esad'ın yönetiminde olduğu 10 yıl boyunca baskının ve hükümet yetkililerinin talancı yolsuzluklarının artışıyla yoğun bir şekilde hissetti. Dera'nın coğrafi ve sosyolojik özellikleri Suriye ayaklanmasının arkasındaki temel nedensel unsurları oluşturuyordu: Artan yoksulluk, kırsal bölgelerde azalan devlet hizmeti ve yatırımları, şiddetli baskı ortamı ve kaynakları kurutan yolsuzluk. Dolayısıyla Dera'nın ayaklanmada ilk patlama noktası olması şaşırtıcı değil."¹

Kuraklık Havran ile birlikte Irak sınırları ile Fırat Nehri'nin kuzey şeridinde yer alan Cezire bölgesini de vurdu. Cezire'deki Arap yerleşim merkezlerinde muhalefetin dilinin radikal İslâmcılığa evrilmesi 2003 sonrası işgal altındaki Irak'ta gelişen "direnişçi" yapılanmalarla bağlantılı olmakla birlikte kuraklık militan devşirmede önemli bir alt yapı oluşturdu.

Prof. Fawaz Gerges de Hilu Pinto'nun tespitini teyit ediyor: "Suriye isyanı Dera'da, kırsal ve tarımsal bir bölgede başladı. Burası Esad'ın toplumsal destek üssüydü. Bir dizi faktör Dera, Deyr el Zor ve Rastan gibi tarımsal bölgeleri Esad yanlısı olmaktan düşmana dönüştürdü. Bu faktörler arasında şunlar yer alıyor: 2000'den itibaren ucuz ithal tarımsal ürünlere Suriye piyasalarını açan neo-liberal politikalar, 2005'ten itibaren kırsalda tarımla uğraşanları dışarıdan gıda yardımına bağımlı hale getiren kuraklık, merkezi iktidar için önemli görülmediği için Şam'ın bu bölgelerde atıyapı yatırımlarından uzak durması."²

Rami Zurayk ve Anne Gough da "Beşşar el Esad 2000'de tarımsal ürünlerle desteği kesti ve Suriye piyasalarını ucuz ithal ürünlere açtı. Bunun sonucunda kırsal alanlar yaşam kaynağı olarak tarıma bel bağlayamaz hale geldi.

1 Paulo Gabriel Hilu Pinto, "Syria", (der. Paul Amar ve Vijay Prashad) *Dispatches from the Arab Spring: Understanding the New Middle East*, LeftWord Books, 2013 [Arap Baharı'ndan Kesitler: Yeni Ortadoğu'yu Anlamak, Intifada Yayınları, 2014].

2 (Ed.) Fawaz A. Gerges, *The New Middle East*, Cambridge University Press, 2014, s. 13.

Kırsal alanlarda devlet desteğinin erozyona uğraması halkın rejime karşı örgütlenmesine yol açtı... Suriye’de 9 milyon insan kırsalda yaşıyor. Tarım ana geçim kaynağı ve iş gücünün % 55’ini istihdam ediyor... Son dönemdeki şiddet olayları durumu daha da kötüleştirdi; yakıt ve gübre yokluğuna yol açtı. Bunun sonucunda Dera’daki arazilerin % 70’i ekilemedi, Idlib ve Guta’da tarımcılık durdu” tespitini yapıyor.³ BM’ye göre de Suriye’de kuraklık yüzünden 300 bin aile iş bulmak için kırsaldan şehirlere göç etti.⁴

Özetle Baas yönetimi kuraklığa ilaveten liberal politikalarla tarıma desteği keserek kırsal kesimleri kaybederken şiddet olayları tarımla beslenen aileleri tamamen perişan etti.

Küresel çapta yaşanan gıda fiyatlarındaki artışta Suriye müstesna değil. Hayat pahalılığına paralel olarak kamuda artan rüşvetçilik, polis ve muhaberrattaki haraççılık ve zorbalık halkı bezdiren unsurlar. Dera’da başka bir faktör de kentin siyasal profilinin ses vermeye elverişli olması. Paris’te sürgünde yaşayan muhalif liderlerden Dr. Heysem el Menna kendi memleketi Dera’nın isyana öncülük etmesinin nedenlerini irdelerken bu kentin Filistin direnişi, Cezayir bağımsızlık savaşı ve diğer Arap ülkelerinin özgürlük mücadelelerine verdiği katkısı hatırlatıyor.

DERA’NIN YANSIMALARI: REJİM TAVİZ VERİYOR!

Dera’daki olay hem korkunun yıkılınası hem de başka yerlerde de gösterilerin ivme kazanması açısından bir milattı.

19 Mart 2011’de Dera için ilan edilen “Öfke Günü”nde Cuma namazı sonrası gösteriler düzenlendi. İki aydır sosyal medya üzerinden yapılan çıkışlar ya da farklı kentlerde düzenlenen gösteriler cılız kalmış ve “devrim” için umut vermemişti. İlk kez 27 Ocak 2011’de seslerini Facebook’tan duyuran muhalifler sokaklarda henüz karşılık bulamamıştı. Talepleri olağanüstü hal yasasının kaldırılması, reforma gidilmesi, yolsuzlukla mücadele edilmesi, medya üzerindeki baskıların sona erdirilmesi ve internetle ilgili kısıtlamaların kaldırılmasıydı. Henüz ne Beşşar el Esad’ı doğrudan hedef alan ne de “İrhal irhal, yeskutu el nizam” (Git git, yıkılıyor rejim) diyen vardı.

Hama katliamının 21. yıl dönümü olan 2 Şubat 2011’de sosyal medya üzerinden ilan edilen “Öfke Günü” hayal kırıklığı yaşattı. İki gün sonra sürgündeki eski Devlet Başkan Yardımcısı Abdülhalim Haddam’ın çağrısıyla düzenlenen “Öfke Günü” gösterisinde de katılım istenilen düzeyde değildi. 18 Şubat’ta da bazı kentlerde duvarlara rejim karşıtı sloganlar yazıldı.

3 Rami Zurayk ve Anne Gough “Bread and Olive Oil”, *The New Middle East* s. 112, 123 ve 124, Cambridge University Press, 2014.

4 www.irinnews.org/Ir/report/88139/syria-over-a-million-people-affected-by-drought

22 Şubat'ta başkent Şam'da Libya Büyükelçiliği'nin önünde "Libyalı devrimcilere destek" gösterisi yapıldı. 23 Şubat'ta Haddam'ın liderliğindeki Ulusal Kurtuluş Cephesi tarafından bazı kentlerde bildiriler dağıtıldı. 15 Mart'ta Şam'da Hamidiye Çarşısı'nda, 15-16 Mart'ta İçişleri Bakanlığı'nın önünde gösteriler düzenlendi. El Cezire sınırlı sayıda insanın iştirak ettiği bu gösterileri de büyük bir halk isyanı olarak yansıttı. 16 Mart'taki gösterilerde çok sayıda kişi gözaltına alındı. Ancak bunların hiçbiri Dera'daki olay kadar etkili olmadı. Hatta Esad gösterilerin organize edildiği platform olmasına rağmen Facebook üzerinde 5 yıldır süren yasağı kaldıracak kadar kendinden emindi. Göstericilerin "Allah, Suriye, özgürlük bize yeter" (Allah, Suriyye, hurriye ve bes) sloganına karşılık Esad'dan yana "Allah, Suriye, Beşşar bize yeter", "Kulna maek ya Beşşar" (Hepimiz sizinleyiz ey Beşşar), "Nuhibbek" (Seni seviyoruz) ya da "Kanımız canımız sana feda olsun ey Beşşar" sloganlarının atıldığı karşıt gösteriler ya da kampanyalar eksik değildi. Şam ve ticaret başkenti Halep'te Esad lehine dikkat çekici nümâyişler rejimin destek noktaları ve direnme kapasitesiyle ilgili ciddi bir ipucuydu.

Dera'da Esad'ın girişimleriyle gerilim tam düştü derken 20 Mart'taki gösteride iş çığrından çıktı. Adalet Sarayı, Baas Partisi'nin ofisleri, valinin konutu, emniyete ait araçlar yakıldı.

Kundaklanan yerler arasında Rami Mahluf'un cep telefonu şirketi SyriaTell de vardı. Mahluf, Beşşar el Esad'ın teyzesinin oğlu, çocukluk arkadaşı ve ülkenin en güçlü işadamıydı. Mahluf'un ortak olduğu GSM şirketleri SyriaTell ve '94'ün cebini şişirmek için sokaklardaki telefon kulübelerinin kasıtlı olarak tahrip edildiği ve halkın cep telefonu kullanmaya mecbur bırakıldığı iddia ediliyordu. Mahluf, Hafız el Esad'dan sonra Beşşar el Esad'ın "sosyal piyasa ekonomisi" çerçevesinde kamu hizmetleri ve toplumsal kurumları öne çıkartan Baasçı düzeni esnetmek için giriştiği liberal ekonomik reformlar sayesinde daha da zenginleşen imtiyazcı ve yolsuz sınıfın simgesiydi. Ekonomiye hükmeden Ghreyvati, Hamişo, Şellah ve Nahhas gibi ailelere kimse dokunmazken Mahluf, Esad'la akrabalık bağı nedeniyle nefretin odağındaydı. Göstericilerin icra ettiği ilk şov Mahluf'un dağıttığı SİM kartlarının yakılmasıydı. Ordu birlikleri kente sevk edilirken 21 Mart'taki gösterilerde kullanılan gerçek mercimlerle 15 kişi yaşamını yitirdi. Rejime göre şiddetin müsebbibi muhaliflerdi.

Esad'ın danışmanı Buseyna Şaban 24 Mart'taki açıklamasında Dera'daki sorunun göstericiler arasına saklanıp güvenlik güçlerine ateş açan kişilerden kaynaklandığını söyledi.

25 Mart'a gelindiğinde "Allah, Suriye, özgürlük bize yeter" sloganlarının atıldığı gösteriler Şam kırsalında Duma ve Harasta'nın yanı sıra Hama, Humus, Banyas, Lazkiye, Deyr el Zor, Haseke ve Kamışlı'ya yayıldı. Ancak gösterilerin büyümesi ihtimaline karşı Esad bazı adımlar atma gereği duydu:

- 8 Mart 2011'de kısmi af ile bazı tutuklular bırakıldı.
- 19 Mart'ta yasa değişikliği ile askerlik süresi 21 aydan 18 aya düşürüldü.
- 25 Mart'ta 260 siyasi tutuklu bırakıldı.
- 29 Mart'ta Başbakan Naci Itri istifasını sundu.
- 30 Mart'ta olağanüstü halin kaldırılması, öldürülen sivil ve polislerle ilgili sorumluların bulunması ve 1962'deki nüfus sayımı sırasında 120 bin Kürt'ü vatandaşlık haklarından mahrum bırakan düzenlemenin gözden geçirilmesi için özel komisyonlar oluşturuldu.

30 Mart'ta 5 şehirde düzenlenen gösterilerde Esad'ın reform çabalarına destek verildi. Muhaliflere göre ise bu adımlar makyajdan ibaretti, Esad ciddiyetten uzaktı, yetkiler devlet başkanının tekelindeyken başbakan değiştirmenin anlamı yoktu. Gösteriler, şiddet, tutuklama operasyonları ve gözaltında işkence iddiaları hız kesmedi.

Kürtlere özel ihtimam, Selefilere "peçeli" jest

Esad Kürtlerin gösterilere katılmasının önüne geçmek için erken davranıp Kürt aşiret liderleriyle görüştü. 2004'te Kamışlı'da bir futbol karşılaşmasında çıkan olayların ateşlediği isyanla öfkesini göstermiş olan Kürtlerin durumu özel bir dikkat gerektiriyordu. Esad başbakanlık koltuğunu 4 Nisan'da Adil Sefer'e emanet ettikten bir gün sonra Kamışlılı Kürt temsilcileri ağırlayıp sorunlarını dinledi. Diğer muhaliflerin dillendirdiği reformlar, 1963'ten beri yürürlükte olan olağanüstü hal yasasının kaldırılması ve tutukluların bırakılması gibi taleplere ilaveten 1962 sayımıyla "ecanib" ve "maktumin" olarak sınıflandırılan Kürtlere vatandaşlık verilmesi talebi gündeme getirildi. Görüşmeye katılan aşiret liderlerinden çoğu reform vaadine kredi açmaktan yanaydı. Jest olarak Nevruz'da tutuklanmış 48 Kürt'ü bırakan Esad, 7 Nisan'da Kürtlere vatandaşlık hakkını tanıyan yasal değişikliği onaylayarak sözünü tuttu.⁵ Bu adımla Esad Kürt bölgesinde isyan dalgasını nispeten kesse de talep listesinin tamamının yerine getirilmesinde ısrar eden Kürt liderler az değildi.

Cuma namazı sonrası cami önlerinde başlayan gösterilerde özgürlük vurgusu yavaş yavaş yerini dini söylemlere bırakmaya başlarken Esad 6 Nisan'da Selefi kesimlerin hoşuna gidecek bir açılım yaptı:

- 2010'da peçe taktıkları için görevlerine son verilen yaklaşık 1.200 memur ve öğretmenin işlerine dönüşüne yeşil ışık yakıldı.
- Ülkenin tek kumarhanesi kapatıldı.

Bu iki adım da isyanın mütedeyyin tabana yayılmasını önleme amacı taşıyordu.

5 <http://in.reuters.com/article/2011/04/07/id1NIndia-56185220110407>; www.bbc.com/news/world-middle-east-12995174

Yetersiz bulunan reform çabalarına paralel olarak şiddet artmaya devam etti. 8 Nisan'daki gösterilerde Baas binaları kundaklanırken Humus'ta silahlı pusuda 19 asker öldürüldü, 75 asker yaralandı. 10 Nisan'da Banyas'ta 9 asker öldürüldü. Halbuki göstericilerin en çok kullandığı sloganlardan biri "Silmiiye silmiiye" (Barışçıl barışçıl) idi. Esad çok tartışılan 30 Mart'taki konuşmasında da reformlardan bahsederken ülkeye komplo kurulduğunu, provokasyonlara başvurulduğunu, halkı tahrik için manipülasyon yapıldığını söylemişti.

Esad, 21 Nisan'da taleplerin başında yer alan olağanüstü hal yasasının kaldırılmasını öngören kararnameyi onayladı. Kararname çerçevesinde devlet güvenlik mahkemeleri kaldırıldı. Ayrıca sivil gösteri hakkı, İçişleri Bakanlığı'nın iznine bağlı olmak kaydıyla tanındı. Muhaliflerin bir kısmı bu adımları olumlu bulurken bir kısmı taleplerin çitasını yükseltti: "Reformlar için geç kalındı artık rejim değişmelidir."

Olağanüstü hal yasasının olmadığı ilk günde yani 22 Nisan'da farklı kentlerde düzenlenen ve muhaliflere göre 103 kişinin ölümüyle sonuçlanan gösterilerde dillendirilen talep Baas'ın tekelindeki sisteme son verilip çok partili döneme geçilmesi idi.

Anayasa'nın 8. maddesine göre Baas Partisi yönetimin hâkimiydi. Diğer siyasi partiler Baas Partisi liderliğinde Ulusal İlerici Cephe adı verilen şemsiye içerisinde varlık gösteriyordu. Bu cephede Baas Partisi'nin yanı sıra Arap Sosyalist Hareketi, Arap Sosyalist Birliği, Suriye Komünist Partisi, Sosyal Demokrat Birlikçiler, Sosyalist Birlikçiler, Suriye Sosyal Milliyetçi Parti, Demokrat Sosyalist Birlikçi Parti, Arap Demokrat Birlikçi Parti ve Ulusal Ant Hareketi yer alıyordu. Baas'ın devlet başkanlığı için seçtiği tek aday referandumda halkın oyuna sunuluyordu.

Suriye ordusunun Libya'daki gibi çözümlenmeyeceğine dair tartışmalar yaşanırken şiddeti protesto için ordudan ayrılmalar başladı. İlk haber Deira'dandı. Nisan'ın ortasından itibaren 5'i rütbeli 15 asker muhaliflere katıldı.

KORKU DUVARI YIKILIRKEN: "HAFIZ EL ESAD'IN RESMİNE BAKAMAZDIK!"

Herkesin olup bitenlerin künhüne varmaya çalıştığı bir dönemde Türkiye'de yaşayan Suriyeli bir işadamı arayıp Humus'tan bir gencin İstanbul'a geldiğini, görüşmek isteyip istemediğini sordu. Humus'ta 17 Nisan'da çok sayıda kişinin öldüğü gösterilere katıldığını söyleyen bu gençle buluştum. Gösterilere katılanların ortak söylemi "Korku duvarını yıktık" sözü onun da dilindeydi. Ne var ki gerçek adının gizlenmesini istedi, "Adımı Muhammed Abbara olarak yaz" dedi. 21 yaşında, üniversite öğrencisiydi. Olaylar sonrası tutuklama

kampanyası sürerken kaçıp İstanbul'a geldiğini söyledi. Anlattığı, Suriye'de yaşananları "Beşşar el Esad, babası Hafız el Esad'ın 1982'de Hama'da yaptığı gibi barışçıl gösterileri silahla bastırıyor, masumları sınır tanımadan katlediyor" algısının zihinlere yerleşmesinde etkili olan hikâyelerden bir hikâyeydi:

"Bir gün önce gösteriler sırasında 20 kişi öldürülmüştü. Gündüz bu kişilerin cenazeleri kaldırıldı. Akşam gösteri olacağını duyduk. İnsanlar meydana akıyordu. Siyasi kimlikleri yoktu. Ben de katılmak istedim. Ailemden izin istedim. Karşı çıktılar. Oturdum babamla konuştum; 'Ölenlerin kanı benimkinden daha mı değersiz. Seni anlıyorum, bakmakla yükümlü olduğun bir ailen var. Ama benim yok. İzin ver gideyim' dedim. İkna oldu. Ama annemi ikna edemedim. Sonunda babamın oluruyla gittim. Dablan caddesinden meydana girişte gençler kontrol noktası kurmuştu, en ufak kesici aletin alana sokulmasına izin vermiyorlardı. Meydan tıklım tıklım doluydu. Müslümanlar namaz kıldı, Hıristiyanlar ve diğerleri ayakta bekledi. İmam Şeyh Sehil mikrofonla konuşurken biz 'Müslümanlar, Hıristiyanlar, Aleviler tektir', 'Bir bir Suriye bir' diye slogan attık. Tek istediğimiz onur ve hürriyetti. Hayatımda ilk kez yaşadığım bir şeydi, halkın gerçekten bir olduğunu hissettim. Kadınlar çoğunluktaydı. Çocuklar vardı. Hiç ummadığım arkadaşlarım oradaydı. Çoğu ailesine rağmen gelmişti. Biz korkudan Hafız el Esad'ın resmine bile bakamazdık. Ama herkes ölümü göze alarak gelmişti. Her an polisin ateş açabileceğini bildiğimiz halde coşkuluyduk. İnsanlar meydandakilere ekmek ve su dağıtıyordu. Tam kaynaşma vardı. Yanımdaki arkadaşım 'İlk kez hürriyetin ne olduğunu gördüm' dedi. Gösteriden önce imamlar polise gidip 'Halk ölümlerden dolayı öfkeli, müdahale etmeyin, sabaha kadar gösteri yapalım. Her şey barışçıl olacak. Böylece halk deşarj olur' deyip izin istedi. Polis de izin verdi. Ama amcam gece 12.30'da arayıp 'Elektrikleri kesip ateş açacaklar, hemen eve dön' dedi. Dönmedim. 1 saat sonra Şeyh Sehil kalabalığa 'Polis emir verdi, yarın saat içinde meydanın boşaltılmasını istiyorlar' diye duyuru yaptı. Meydanın yarısı boşaldı. Biz de 10 dakika yürüme mesafesindeki arkadaşımızın evine gittik. Bir saat sonra silah sesleri gelmeye başladı. Mahir Esad'ın 4. Tümeni kalabalığı tarıyordu. 45 dakika sürdü. Sonra meydana gittik. Sadece askerler kalmıştı. Birkaç bina yanmıştı. Gösterilere ne bir parti ne bir cemaat ne de bir örgüt ya da grup önderlik ediyor. Zaten Baas'tan başka parti yok. Sokaklarda lhvan'ın da varlığına şahit olmadım. Biz interneti kullanıyoruz. Hepimiz biliyoruz ki Cuma namazı sonrası randevumuz var. Artık herkes kendi cenazesinin gösterisini yapıyor. En önemlisi korku duvarını yıktık. Herkes meydana öleceğini bilerek gidiyor. Gençler olarak Beşşar el Esad'ı severdik. Onunla sorunumuz yoktu. Esad'ın iki yüzü olduğunu anladık. Sadece yumuşak ve genç yüzünü görüyorduk. Şimdi habis yüzünü gösterdi. Bu-

nu beklemiyorduk. Halk şimdi 'Katilleri durduramıyorsa neden o koltukta oturuyor' diye soruyor. Esad ciddi bir adam olsaydı reformlara yönelik adım atardı. Demokratik bir seçim istiyoruz, emrivaki istemiyoruz. Hayalimde belli bir lider yok. Askerler baskın sonrası ölü ve yaralıları Vatani Hastanesi'ne taşımıştı. Halk sadece 5 cesedi meydandan alabildi. Ağır yaralılara müdahale etmeyip ölüme terk ettiler. Hafif yaralı olanları müdahalenin ardından cezaevine götürdüler. O hastaneye götürülenler geri dönmedi. Diğer tüm hastanelere hiçbir yaralı kabul etmemeleri emredildi. Bazılarının cesetleri verildi, bazıları verilmedi. Cenazeler sırasında da kalabalığa ateş edildi. Yaklaşık 200 kişinin akıbeti meçhul. Humus'ta bugüne kadar tutukluların sayısı 10 bini geçti. Müsenna Lisesi hapishaneye çevrildi.

ŞEBBİHA: HAYALET Mİ DEDİNİZ?

Muhalif eylemci Abbara'ya göre göstericilere ve cenaze törenlerine ateş açan istihbarat ya da rejimin milis gücü "Şebbiha"ydı. Asker ya da polisler de onlar ateş açıyordu. Birçok olayda muhaliflere kulak verdiğimizde fail hep aynıydı: "Şebbiha" Anlatılanları çok da teyit etme şansımız yoktu, gencecik bir delikanlıydı, samimi görünüyordu, anlattıklarına "eyvallah" dedik. Anlatılanlar insanları öldürme yeteneğini defalarca test etmiş, işkencede sınır tanımayan, rüşvet ve yolsuzluk batağında yüzen rezil bir rejimden beklenmeyecek şeyler değildi. Ama Suriye'deki sürecin üçüncü kol diyebileceğimiz aktörlerce bir iç çatışmaya dönüştürülürken biz gazetecilerin de propaganda savaşının birer parçası haline getirildiği aşikârdı. Bazılarımız bunun için zaten gönüllüydü. En azından hiçbirimiz işin başında Şam ve Dera'dan Tartus ve Lazkiye'ye, Hama ve Humus'tan Halep ve Idlib'e kadar geniş bir alanda tüm operasyonları yürüttüğü söylenen 4. Tugay'ın bir Leviathan gibi dört bir yana nasıl uzanabildiğini sormadık. Beşşar el Esad'ın kardeşi Mahir'in kontrolünde olduğu söylenen 4. Tugay'ın normalde görevi İsrail'in olası işgaline karşı Şam'da stratejik yerleri korumaktı. Ama nasıl bir tugaysa bugün Şam'da, yarın Dera'da öteki gün Humus'ta ejderha kesiliyordu. Mahir'in mezhepsel kimliğinden hareketle "katliamcı" 4. Tugay'la Alevi bağlantısı o kadar hızlı kuruluverdi ki ortaya çıkan resim şuydu: "Alevi rejim Sünni çoğunluğa zulmediyor, katlediyor."

Şebbiha'nın katiller sürüsü olduğu fikri kafamıza yatmıştı. Uzun süre her kanlı olayın faili otomatik olarak haber bültenlerinde anında beliriyordu: "Şebbiha"

Bunun Türk basınında ilk tanımını yapma talihsizliği de bendenize düşmüştü. Muhaliflerden derlediğim bilgilerdi. Verilen bilginin sorunlu ve güdümlü olduğunu sonraki gelişmelerde net olarak anlayacaktık.

Radikal'deki 28 Nisan 2011 tarihli yazıma "Suriye'de gösteriler sırasında hem asker hem göstericilere ateş açan Şebbiha bizim için bir gizem ama Suriyeliler için ne amaçları ne de kim oldukları sır değil. Muhaliflere göre Şebbiha ordunun halka karşı daha fazla şiddet kullanmasını tahrik için askerlere de saldırıyor. Üyeleri uzun bıyık ve sakal bırakıp saçlarını kazıtıyor. Herkes bu insanların kim olduğunu bilir" diye girmiş ve muhalif bir ismin "Şebbiha" ile ilgili çizdiği portreyi şöyle aktarmıştım:

"Şebbiha rejimin kirli işlerini yaptırdığı mafyoz bir yapılanma için kullanılan yakıştırma. Doğrudan anlamı yok. Hayalet anlamına gelen 'Şebah' kelimesinden türetilmiş. Limuzin için de 'hayalet araba' anlamında Şebah deniliyor. Şebbiha'nın halkın lügatindeki anlamı şu: 'Limuzini yürüten adamlar.' Şebbiha vakti zamanında Hafız el Esad, Mahir Esad ve Rifat'ın işlerini yürüten bir çete vardı. Üçlü arasında ihtilaf çıkınca Rifat ekarte edildi ve yurtdışına çıktı. Rifat'ın çetede ki adamları açıkta kaldı. Mahir Esad, Asif Şevket ve Rami Mahluf çeteyi yeniden organize etti. Bu çete kıyı boyunda özellikle kaçakçılık ve gümrük işlerini organize ediyor. Çete üyeleri ağırlıklı olarak Alevilerden oluşuyor. Suriye'de olaylar çıkınca bu çete isyan eden kentlere gönderildi."

Bu yazıdan sonra Şam'dan konuştuğum bağımsız bir kaynak, muhaliflerin eski bir şebekenin güncellenmiş hali olarak "rejimin acımasız milis gücü" diye takdim ettiği grubun aslında bulunduğu bölgenin mezhebi dağılımına bağlı olarak Alevi, Sünni, Hıristiyan ya da Dürzi ağırlıklı olduğunu söyledi. "Şebbiha"nın içeriği ve bileşenleri zamanla ciddi şekilde farklılaştı. Bu konudaki bilgiler yanlış ve eksikti.

Rejimin imdadına yetişen milis güçleri

Bir tanım olarak "Şebbiha" kullanımı 1980'lerde ortaya çıktı. Ne yasal ne de devletin gizli ya da örtülü bir birimiydi. Üst düzey kadrolarda yer alan kişilerin yasadışı işlerini özellikle kaçakçılık çarkını döndürmek için oluşturulan bir şebekeydi. İşin içinde Hafız el Esad'ın kuzeni Nemr Esad, kardeşi Rifat Esad ve yeğeni Fevvez Esad vardı. Suriye'den devletin sübvanses etmesi nedeniyle ucuz olan gıda ve sigara gibi tarım ürünlerini Lübnan'a sevk edip karşılığında ülkeye silah ve lüks araba sokuyorlardı. Tartus, Lazkiye, Banyas ve Ceble gibi sahil bölgelerinde kaçakçılıkla işe başlayan şebeke daha sonra kapsamını genişletip tam anlamıyla mafyalaştı.

Güçleri sınırsız ve şımarık bir güruhtu. Rifat Esad'ın sahip olduğu güç onlara da dokunulmazlık zırhı kazandırıyor. Şebeke üyelerinin "Şebbiha" olarak anılmasının nedeni de camları siyah filmle karartılmış Mercedes S600

otomobil kullanırken hayaleti andırmalarıydı. Ancak grubun sınır tanımazlığı dönemin Devlet Başkanı Hafız el Esad'ı rahatsız etti. Esad'ın oğlu Basil Esad, Şebbiha'ya savaş açtı. Hatta bir seferinde Basil'in şebekeye öncülük eden bir kuzenini adamlarının önünde dövdükten sonra Mercedes'in üzerine çıkıp "Götürün bu şerefsizi" diye bağırdığı bir efsane gibi anlatılmaktaydı. Şebekeyi hırpalayan ama yok edemeyen Basil 21 Ocak 1994'te 32 yaşında havaalanına giderken sisli bir havada trafik kazasında öldü. Ölümünde Şebbiha'nın parmağını arayanlar oldu. Nikolas van Dam, Basil ile ilgili şu tespitleri aktarıyor:

"Yolsuzlukla lekelenmeyen az sayıda ileri gelenden biri olarak tanınıyordu. Basil'e, yolsuzluk ve kaçakçılıkla mücadele ya da Esad ailesi üyelerinin de karıştığı anlaşmazlıklarda arabuluculuk gibi özel görevler verilebiliyordu. Başkanlık Muhafız Alayı'nda kurmay subay ve Başkanlık Güvenlik Teşkilatı'nın komutanı olan Basil Esad, aynı zamanda binbaşı rütbesiyle bir zırhlı tugayın komutanlığını da yapıyordu. Dürüst, samimi, çalışkan ve her zaman başkalarına yardıma hazır, son derece aktif, çok yönlü olması gibi özellikleri sayesinde Basil, bir bakıma Suriye'de yeni kuşağın gözünde milli bir ideal olmak gibi sembolik bir işlevi yerine getiriyordu."⁶

Rıfat Esad, Hafız el Esad'ın kalp rahatsızlığını fırsat bilip 1984'te başarısız bir darbeye kalkışınca Suriye'yi terk etmek zorunda kaldı ve Şebbiha'nın gücü azaldı. Esad'ın 2000'de ölümünün ardından devlet başkanı olan oğlu Beşşar, Şebbiha'ya karşı operasyon başlatıp çok sayıda şebeke üyesini hapse attırdı. Genel kanaat Esad'ın akrabalık bağları üzerinden yapılanmış Şebbiha örgütlenmesinin Beşşar el Esad döneminde bitirildiği yönünde. Peki, neden isyanla birlikte Şebbiha ismi yeniden duyulmaya başladı? Bu soruyu Şam'da bir gazeteciye sorduğumda şu yanıtı verdi:

"İsyan başladığında bu işin aktörlerinin mevzuya çok iyi hazırlandığı anlaşılırdı. Suriyelilerin tamamen unuttuğu Şebbiha kavramını yeniden hatırlattılar. Çünkü 'Esad bizi öldürüyor' deselerdi çok inandırıcı olmayacaktı. Ama Şebbiha ürkütücüydü ve halk arasında panik yaratmak için elverişli bir malzemeydi. Aslında Şebbiha serseri bir mafyaydı ama siyasi olaylarla bağlantılı bir şekilde anılır oldu."

Peki, barışçıl göstericilere saldırıp terör estiren siviller kimdi? Sopalarla göstericilere saldıranların Baas Partisi'nin gençlik örgütlenmesine mensup kişiler- olduğu yönünde bir kanaat vardı. Bunların çete işleriyle meşgul Şebbiha ile ilgisi yoktu ama bu isimle etiketlendiler.

Şiddetin çift taraflı geliştiği süreçte rejim adına fiili durum yaratan sivil

6 Nikolas van Dam, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 210-211.

unsurlar 2012'de "Halk Komiteleri" (El Lican el Şa'biyye) olarak sahneye çıktı. Yönetimin kontrolünde olduğu bütün yerleşim birimlerinde oluşturulan halk komiteleri mezhebi olarak sanıldığı gibi tamamen Alevilerden oluşmuyordu. Sahil bölgesinde çoğunluğu Alevi olan Halk Komiteleri diğer yerlerde bölge Sünniyse ağırlıklı olarak Sünnilerden, Alevi ise Alevilerden, Hıristiyan ise Hıristiyanlardan oluşuyordu. Mesela Dürzi bölgesi Süveyde'deki komitelerin üyeleri Dürzi idi. Bu birliklerin çoğunun yaptığı da ordunun olmadığı yerlerde yerleşim merkezlerinin giriş çıkışlarında kontrolü sağlamaktı.

300 bin civarında askeri bulunan ordunun gerilla savaşında yetersiz kalması ve aynı anda onlarca bölgede konuşlanması mümkün olmayınca milis güçlerine ihtiyaç arttı. Birçok yerde silahlı gruplara karşı kendiliğinden organize olan gönüllü gruplar 2012'de rejimin müdahalesiyle yerel Halk Komiteleri yeniden yapılandırılarak düzenli orduya paralel hareket eden ulusal milis güçlerine dönüştürüldü.

Bu komiteler 2012'nin sonunda Ulusal Savunma Gücü (Kuvvet el Difa el Vatani) adını aldı. Devlet milislere silahın yanı sıra aylık 150 dolar civarında maaş vermeye başladı. Bunlardan bir kısmının eğitimini ve donatımını İran üstlendi. Reuters, 4 Nisan 2013 tarihli haberinde Lazkiye'deki üstün alınan kişilerin Tahran Uluslararası Havalanı'na götürüldüğünü, bu kişilerin gizli bir yerde 60'şar kişilik gruplar halinde 15 günlük gerilla eğitiminden geçildiğini kaydetti.⁷

Ulusal Savunma Gücü merkezi bir yapılanma ile operasyonlara katılmaya başladı. Bazen öncü birlik olarak operasyon yaparken bazen ordunun ardından ele geçirilen bölgelerde koruma görevi üstlendi. Ancak hepsinin ordu eşliğinde operasyonlara katıldığını söylemek mümkün değil. Üye sayısı Ağustos 2013 itibarıyla 100 bini bulan bu birliklerin çoğunluğu eskiden olduğu gibi şehirlerin giriş çıkışlarını kontrol ediyordu. Bu birlikler bir noktadan sonra rejime ve topluma sorun yaratmaya da başladı. Bazıları girdikleri yerlerde talancılıkla nam saldı. Bu yüzden zaman zaman ordu birlikleriyle çatışmaya da girdiler. Bu birliklerde yer alanlardan bazıları yağma, hırsızlık ve adam kaçırma suçlarından yargılanıp hapse atıldı. Ancak bu kadar ağır çatışma ortamında devletin bel bağladığı bu tür milis yapılanmaları içindeki suçlarla gerçekten mücadele edebildiğini söylemek mümkün değil. Bunlar bilinen Şebbihalar gibi değillerdi ama bazılarının sonu Şebbihalar gibi oldu.

7 www.reuters.com/article/2013/04/04/us-syria-iran-training-insight-idUSBRE9330DW20130404

MUHALİFLERLE İLK RANDEVU

Yolun başında “Suriye’de Esad rejimine karşı isyana kimlerin önderlik ettiği” bir muamma gibiydi. 26 Nisan 2011’de Grand Cevahir Oteli, Suriye içindeki muhaliflerle özellikle 1982’de Hama katliamı sonrası yurtdışına çıkmış diasporik muhalefetin buluşmasına sahne oldu. Suriye İçin İstanbul Buluşması adı verilen bu konferans muhaliflerin ilk uluslararası toplantısıydı. Toplantıyı izlemek üzere davet edildiğimi sanmışım ama konuşma yapmak üzere kürsüye çağrılmam sürpriz oldu. Hazırlıksız yaptığım konuşmamın içeriğinden önce izlenimlerimi aktarayım. Toplantı birçok açıdan bir ilkti. Birçok muhalif figür ötekini ilk kez tanıma fırsatı buluyordu. Birbirine çok kuşkuyla bakan laik, solcu ve İslâmcılar ortak bir amaç için kafa kafaya vermeyi deniyordu. Konuştuğum temsilcilerin verdiği ilk izlenimden “niyetleri berrak bir muhalefet” profili çıkıyordu. Katılımcılar arasında Suriye İslâm Alimleri Birliği Başkanı Şeyh Muhammed el Sabuni, İhvan Genel Sekreteri Muhammed Şukfa, Mecit kabilesi şeyhi Abdurrahim Mecit, Şalon aşireti lideri Şeyh Muhammed Şalon, Adalet ve Kalkınma Hareketi lideri Enes el Abde, Kürt lider Rabban Ramazan, Suriye İnsan Hakları Örgütü’nden Velid Saffur ve Abdülhaziz Abdurrahman, Türkmen temsilci Tarık Cevzici ve Kürt araştırmacı Abdülbasit Seyda gibi isimler vardı.

Muhaliflerin ortak bir çatıda buluşma amacıyla düzenledikleri ilk toplantıda Alevi azınlıkla Sünni çoğunluğun, Humus’ta Sünni Araplarla Şii Araplar ve Hıristiyanların, kuzeyde Kürtlerle Arapların, Halep’te Araplarla Türkmenlerin, Kürtlerle Arapların ya da Kürtlerle Türkmenlerin, Cebel-i Dürzi’de Dürzilerle Arapların ya da Golan’da Çerkeslerle Arapların birbirleriyle savaşıyorlarına dair senaryoları boşa çıkarmak istercesine Suriye’nin hemen hemen bütün yelpazesi “fitneye karşı” saf tutmuş gibi bir görüntü verildi. Herkes kendi meşrebinin Suriye’de en güçlü muhalif grup olduğunu düşünse de İhvan’dan solculara, liberal gruplardan aşiret liderlerine kadar herkesin ittifak ettiği bir şey vardı: Eylemlere hiçbir parti ya da grup önderlik etmiyor. Bu işi internetten organize olan gençler götürüyor. “Zamanı değil, rejim sizi yok eder” diye uyarın aşiret liderleri gençlere söz geçiremiyor. Muhalif parti ve gruplar da el mahkûm gençleri destekliyor.

Derdim isyanın, isyana katılanların şifrelerini çözmekti; konferansa Suriye gençliği adına katılan İbrahim Abdülmelik’e “Kimsiniz, arkanızda kim var” diye sordum, mükemmel İngilizcesiyle deklare ediverdi: “Din yok, mezhep yok, ırk yok. Suriye milliyetçisiyiz, Suriye için varız. Tek istediğimiz özgürlük.”

Tercihan apolitik bir durum, ideolojiler henüz ayrıştırıcı değildi sanki. Naif bir çıkarsamayla meşreplerin arka plana itildiği bir isyan kardeşliğiydi

bu. Toplantıya katılan temsilciler gaddar bir rejimin canına okumaya konuşlanmış bir yelpazeydi.

Ne İhvan ne sol

İsyanın lokomotifinin solcular mı, İslâmcılar mı olduğu konusunda görüşler muhtelifti. 1982’de Hama katliamını takip eden yıllarda muhalefetin tüm kanatları tamamen silindiği için Suriye’de sokaklara bakıp kantarın kimden yana ağır bastığını görmek zordu. Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan ve Irak’a yayılmış Rula kabilesinin lideri M. Selame el Şalan’a göre “Ne solcular ne de İhvan lokomotif değil. Her iki kanadın tabanı gösterilere katılıyor. Ama solcular medya ile bağlantıları sayesinde uluslararası kamuoyunda öne çıkıyor. Baas’ın ‘sosyalist’ olması halkı solculardan soğuttu.”

Sürgünde yaşayan bir doktor, İhvan’la ilgili “30 yılda silindiler ama İhvan’ın ruhu sokaklarda. Normal koşullarda % 30 oy alırlar” tespitini yaparken solcu Vecdi Mustafa, İhvan’ın rolü ve gücünün abartıldığını söyledi: “En fazla % 10 oy alırlar.”

Toplantıda İhvan’ın siyasi basiretine dair tereddütleri sezme de mümkündü. İhvan’ın rejim içindeki güç savaşını kaybedip Batı’ya sığınan eski Devlet Başkan Yardımcısı Abdulhalim Haddam ile ortaklık kurması, Hama katliamının mimarı sayılan Rifat Esad’la işbirliğine göz kırpması ve eski İhvanlıların ABD’den yardım aldığı iddiası bu şüpheleri besliyordu. Bir İhvan üyesi tabanda oluşan rahatsızlık nedeniyle eski Baasçılarla “meşum” ortaklığın 2009’da bitirildiğini belirtip ekledi: “Hatadan dönüldü.”

Toplantıda en sancılı mesele şuydu: Muhalefet rejime karşı alternatif bir omurga ortaya çıkarma konusunda açmaz içindeydi. 1961’de Baasçılara direnip 600 bin kişiyle sürgüne giden babasından liderliği devralmış Şalan bile temsil kabiliyeti yüksek olmasına rağmen Suriye’deki kabile üyeleri üzerinde siyaseten belirleyici olamadığını itiraf etti: “Ama siyaset yapma imkânım olursa kabileyi arkamdan sürükleyebilirim.”

Toplantıda etnik ve mezhebi çatışma olasılığına karşı muhalefetin duyarlı olduğu görülüyordu. Kamışlılı Kürt temsilci Muhammed İbrahim’e göre “Esad 400 bin Kürt’e vatandaşlık tanınacağı açıklamasıyla Kürtleri Araplardan koparmak istedi ama başaramadı.” Kürtlere göre “2004’te Arap çeteleri istihbaratın koruması altında Kürt ve Hıristiyanların işyerlerini yağmalamış, etnik çatışma körüklenmişti. Kürt bölgesindeki Araplara da silah dağıtılmıştı.” Burada bir çatışma potansiyeli var. Vatandaş sayılmadıkları için toprak üzerinde hak iddia edemeyen Kürtlerin işledikleri araziler Tabka barajının mağduru Araplara verilmişti. Bu mesele 2 halk arasında bir mayın olarak duruyordu.

Muhafiflerin olası bir iç savaşı önlemek için “Alevi rejim” ifadesinden kaçınıp “Rejimi tekeline almış Esad ailesi” tanımını tercih etmesi dikkat çekiciydi. İfışe edilen üç isim vardı: Beşşar el Esad’ın kardeşi Mahir Esad, Askeri İstihbarat Şefi Asif Şevket, Esad’ın kuzeni Rami Mahluf. Muhafiflerin çizdiği portreye göre askerden Mahir, istihbarattan Asif, paradan Mahluf sorumluuydu. Ailenin saltanatını sürdürmek için kan dökeceği ama ordunun niha-yetinde tabandan bölünüp oyunu bozacağı ise muhafiflerin ortak teselliydi.

Önde gelen muhafif birkaç ismin hemen ardından konuşma yapmak üzere kürsüye davet edildim. Beş dakikalık konuşmamda şu mesajı verdim:

“Eğer mezhepçilik yaparsanız devrim süreci zehirlenir. Eğer etnik milliyetçilik yaparsanız Suriye’yi bir arada tutamazsınız. Eğer silaha sarılırsanız devrim rayından çıkar. Eğer Libya’da olduğu gibi dış müdahale çağrısı yaparsanız bu devrim sizin devriminiz olmaktan çıkar.”

Oturuma ara verildiğinde organizatörlerden biri yanıma gelerek Arapça tuttuğu notları gösterdi. “Bütün bu konuşmaların içinde bir tek senin sözlerini not aldım” dedi. Bu dört hususun bildiri metnine yansımış olmasından da ziyadesiyle memnundum. Günün sonunda yayımlanan sonuç bildirisinde şu hususlar yer aldı:

1. Suriye halkı bütün dünya halkları gibi özgür ve onurlu yaşamayı hak etmektedir.

2. Akan kan bir an önce durdurulmalı, işkence ve keyfi tutuklamalara derhal son verilmelidir.

3. Dünya basınının Suriye’ye girmesi sağlanmalı ve iletişim kanallarının önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır.

4. Özgürlükler konusunda gerekli düzenlemeler yapılmalı, baskıcı anlayış terk edilmelidir.

ALEVİ TEMSİLCİ: BİZ DE İSYANA KATILDIK

Toplantıya katılanlardan biri de Alevi asıllı solcu Vecdi Mustafa idi. 10 yıl Suriye’de hapis yattıktan sonra yurtdışına kaçmış. 2009’dan beri Viyana’da yaşıyordu.

• *Bu isyanda Aleviler nerede duruyor?*

– Bir yanıyla doğru, bir yanıyla yanlış. Ama rejim herkesi eziyor. Aleviler de tutuklanıyor, işkence görüyor. Hamidiye’de gösterilerin görüntülerini cep telefonuyla kaydedip bütün dünyaya geçen bir Alevi’ydi. Aleviler Lazkiye ve Cebile’deki ayaklanmaya destek verdi. Gösterilerde tutuklanan çok sayıda Alevi var.

• *Sünnilerin iktidara gelmesi halinde Aleviler ve Hıristiyanların yok edileceği söylemine ne diyorsunuz?*

– Bu söylemi Esâd rejimi kullanıyor. Sünni-Alevi diye bir örgütlenme yok.

• *Gösterilerde muhalefet partilerinin rolü nedir?*

– Gösteriler belli bir örgütün işi değil. Bu iş, görüşleri birbirinden farklı olan gençlerin internet üzerinden yaptıkları çağrılarla başladı. Bu gençler babaları hapislerde yatmış insanların çocuklarıdır.

• *Ya solun lhvan'la ilişkisi...*

– lhvan'la geçmişte sorunlar yaşadık. Ama birlikte hapis yattık, zamanla görüşler değişti. Eski si gibi "İslâmî rejim getireceğiz" demiyorlar, "Demokrasi istiyoruz" diyorlar.

• *Muhalifleri ABD'nin finanse ettiği suçlamasına ne diyorsunuz?*

– Dış yardım yok. ABD'den gelecek yardıma bir tek kişi sıcak bakmaz.

• *ABD'nin Barada TV'ye 6 milyon dolar aktardığı haberine ne diyorsunuz?¹*

– Barada'nın hiçbir etkisi yok.

• *Ordu bölünür mü?*

– Komuta kademesinde bölünme zor ama alt düzeyde olabilir.

• *Olası bir iktidar değişiminde nasıl bir manzara çıkar? Bir lhvan iktidarı beklenebilir mi?*

– Muhalefet ağırlıklı olarak solcu. lhvan dışarıda güçlü ama içeride o kadar değil.

• *Olası bir rejim değişikliğinde İran ve İsrail ile ilişkiler ne yönde etkilenir?*

– Halk İran'ı rejimin destekçisi olarak görüyor. İran'la ilişkiler mutlaka değişir. İsrail'le barış olur mu şimdiden bir şey demek zor. Halkın İsrail karşıtı bir duruşu var ve demokratik bir değişim İsrail için kötüye işaret.

Toplantıdaki azınlıklarla ilgili hava olumlu olsa da Alevilerle ilgili fasıl ülke iç savaşa sürüklenirken oldukça tartışmalı bir hal aldı. Silahlı grupların Alevileri hedef alan saldırıları rejimin mağduru olma konusunda diğerleriyle aynı kefedeyken yer alan Alevileri isyan dalgasından uzak tuttu. Aleviler Esad'ın etrafında iyice kenetlendi.

1 WikiLeaks'in sızdırdığı gizli belgelere göre ABD, 2006'dan beri Suriye içindeki muhalif gruplar ile Londra merkezli Barada TV'ye en az 6,3 milyon dolar yardım etti. Barada TV, eski lhvanlılarla ilintili Adalet ve Kalkınma Hareketi tarafından Nisan 2009'da kuruldu. Belgeler yardımın Dışişleri'nin Ortadoğu Ortaklık Girişimi programı çerçevesinde Los Angeles merkezli Demokrasi Konseyi üzerinden aktarıldığını gösteriyor. ABD Dışişleri Sözcüsü Edgar Vasquez, Suriye programına 7,5 milyon dolar ayrıldığını teyit ederken gizli yazışmalardan biri, 2005-2010 arasında 12 milyon dolarlık tahsisattan bahsediyor. Bu konuda detaylı bilgi için: www.washingtonpost.com/world/us-secretly-backed-syrian-opposition-groups-cables-released-by-wikileaks-show/2011/04/14/AF1p9hwD_story.html

5. Siyasi yasaklar kaldırılmalı ve tutuklular bırakılmalıdır

6. Etnik, dini, mezhebi, bölgesel bütün ayrımcılıklara karşı olunmalı, bütün toplum kesimlerine eşit mesafede davranılmalıdır.

7 Çok partili sisteme geçilmeli, seçime gidilmeli, yeni bir anayasa yapılmalıdır.

8. Meşru haklarımızı sivil ve demokratik eylemlerle talep etmeye devam edeceğiz. Suriye'ye karşı dış müdahalelere, bölünmeye yol açacak girişimlere ve silahlanmaya karşıyız.

Bu toplantı sırasında otelin lobisinde Hamalı bir işadama, bana dehşet içinden gençlerin başına gelenleri anlatıp Suriye'de isyanı dış güçlerin kışkırttığı savına şiddetle karşı çıktı. Dera'da yaşananlar, Suriye şiddet bataklığına saptığında muhaliflerin "devrim sürecinin barışçıl başladığı" ve "isyanın bir komplo olmadığı" kampanyası için kullanılan bir hikâye olarak uzun sü-

"ESAD İKİ HAFTADA GİDER"

Düşük düzeyde de olsa toplantıdaki Alevi varlığı rejimin her an düşeceğine dair hesapları daha iyimser kılıyordu. Konferansta Kürt temsilciler dahil muhaliflerin elini öperek hürmetlerini sunduğu Mekke'de yaşayan Suriye İslâm Âlimleri Birliği Başkanı Prof. Ali Sabuni'ye rejime bir ömür biçmesini istediğimde yanıt 2 haftaydı. Mini söyleşi muhaliflerin Suriye okumalarının düzeyini de ele veriyordu:

• *Suriye'de etnik veya dinsel çatışma riski var mı?*

– Hayır, çatışma tehlikesi yok. Bu toplantı bunun kanıtı. Fitne çıkarıp bizi bu tehlikeye düşürmeye çalışıyorlar. Ama halk Baas'ın gerçek yüzünü gördü.

• *Muhalefetin başarıma şansı var mı?*

– Gecenin karanlığı sona eriyor. Herkes zalime karşı birleşti.

• *Dışarıdan destek alıyor musunuz?*

– Dışarıdan destek yok. Bu tamamen halk hareketidir. Rejim barışçıl gösterilere karşı şiddet kullandıkça halk gösterilerde ısrar ediyor.

• *Sizce rejim buna ne kadar dayanır?*

– Geri dönüş yok. İki haftaya hayırlı netice alırız.

• *Neden 2 hafta?*

– Zulüm zirveye ulaştı, iniş başladı, o yüzden iki haftalık ömür biçiyorum.

• *Türk hükümetinden beklentiniz nedir?*

– Erdoğan kimsenin yapamadığını yapıp İsrail'e karşı sesini yükseltti. Zulmün durması için aynı duruşu Suriye için sergilemesini istiyoruz.

re tedavülde kaldı. Ancak Nisan 2012'de Dera'ya bizzat gidip olayları bir de oradaki insanlardan dinleyince barışçıl gösterinin ilk hikâyesi, benim için farklılaştı. Rejime, olaylara ve gruplara dair bilgiler eksik, abartılı ya da yalnıtcıydı.

“GÖSTERİLER BARIŞÇILDI”: EFSANE Mİ GERÇEK Mİ?

Muhaliflere göre “gösteriler tamamen barışçıldı; eğer çatışma olduysa o da rejime bağlı askerlerle orduyu terk edip halkı koruyan askerler arasındaydı. Ayrıca Şebbiha devrim sürecini kirletmek için hem güvenlik güçlerine hem göstericilere ateş açıyordu. Meşru müdafaa hakkı Temmuz 2011'den itibaren kullanıldı.” Ancak madalyonun öteki yüzü farklıydı:

• Silahlı kişiler Mart'ın son haftasında Dera el Mahata ile Dera el Beled arasında askeri konvoyu pusuya düşürdü. Bazı kaynaklara göre bu pusuda 60 asker öldürüldü. Ancak hükümet devletin zaaf içinde olduğu izlenimi vermemek için kayıpları sakladı. Muhaliflerin Londra'da kurduğu Suriye İnsan Hakları Gözlemevi ölü bilançosunu 18-19 diye verirken krizin ilk haftalarında Esad'ın halka kulak vermesi için birkaç kez Dera'ya gönderdiği Dışişleri Bakan Yardımcısı Faysal Mikdad o gün 24 askerinin öldüğünü kaydetti. Mikdad'a göre hükümet bu bilgiyi gerilimi tırmandırmamak için halktan gizledi.⁸

• 23 Mart'ta Dera'da iki asker, 25 Mart'ta Lazkiye'de 1 asker, 9 Nisan'da Duma'da bir asker, 10 Nisan'da Humus'ta bir asker ve 10 Nisan'da Banyas'ta 9 asker öldürüldü. Bunlar ordunun ilk kayıplarıydı. Nisan'da ordu Muaddamiye, Idlib, Harasta, Masmiye, Tel Kelah ve Şam kırsalında da kayıplar verdi. 23 Nisan'da Dera'ya bağlı Neva'da 7 asker katledildi. Bu ölümler ordunun henüz kentlerde konuşlanmadığı dönemde yaşandı. Ordunun Dera'da konuşlandığı tarih 25 Nisan. Savunma Bakanlığı'nın raporuna göre o gün Dera'da 19 asker öldürülmüştü.

• Ordudaki Sünni askerleri rejime karşı kışkırtmak için Dera'da camilerde Hz. Osman ve Hz. Ömer isminin yazılı olduğu yazılar tahrif edildi; duvarlara “Beşşar'dan başka tanrı yoktur” yazısı yazıldı. Bu çirkinliği rejim askerlerinin yaptığı iddiası yayıldı. Suriye'ye savaşa giden Tunuslu cihatçı Ebu Kusey ise Tunus Televizyonu'na röportajında Sünni askerleri ordudan ayrılmaya teşvik için yazılar üzerinde tahrifat yapma görevinin kendisine verildiğini anlattı: “Bir seferinde cami yıkıldı, ordudaki Sünniler bundan etkilendi ve orduyu terk ettiler. Bunu bir taktik olarak tercih ettik, ‘Bakın Alevi-Şiiler ne yapıyor’, ‘Bakın Şiiler Beşşar'la’ diyebilmek için... Evet, cami orduyu suçlamak için yıkıldı. Bu bir taktikti. Sünni askerler ordudan ayrılıp bizim safı-

8 <http://rt.com/op-edge/157412-syria-hidden-massacre-2011/>

mıza geçsin diye. Eğer cami yıkılmadıysa yazıları 'Yalnızca Allah, Suriye ve Beşşar', 'Ülkeden başka tanrı yoktur', 'Baas'tan başka peygamber yoktur' diye tahrir ediyorduk.”⁹

• 17 Nisan'da General Abdu Hudr el Tellavi, Humus'ta iki oğlu ve yeğeni ile birlikte öldürüldü. Aynı gün Humus'ta İyad Harfuş adlı komutan evinin yanında suikasta uğradı.

• 19 Nisan'da Albay Muhammed Abdu Haddur¹⁰ otomobilinde öldürüldü ve uzuvları kesildi. Bütün bunlar “barışçıl” gösterilere paralel işlenen cinayetlerdi. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin kayıp bilançosunda askerler de muhalif gibi sunuluyordu. Kurban listesinde İsrail'in öldürdüğü Filistinliler de vardı.¹¹

• İnsan Hakları Örgütü (HRW) de bu propagandaya alet olan “saygın” kuruluşlar arasındaydı. HRW'nin tanıkların ifadelerine dayanan raporuna göre güvenlik güçleri göstericileri dağıtmak için önce biber gazı, ardından gerçek mermi kullanıyor, keskin nişancılar cenaze törenlerine çatılardan ateş açıyor ve güvenlik güçleri camileri tahrip ediyordu.¹² HRW'ye göre Eylül 2011'e kadar gösteriler tamamen barışçıldı! Tabii HRW 2012'de hikâyesini değiştirip muhalefet saflarında işlenen suçlara da ışık tutmaya başladı.¹³ 2012'de HRW'nin Suriye sorumlusu Ole Solvag göstericiler arasından askerlere ateş açıldığını belgeledi.¹⁴

• Dera'ya giden gazetecilerden Reese Elrich, göstericilerin “Barışçıl, barışçıl, barışçıl; ne Alevi ne Sünni, ulusal birlik istiyoruz” diye bağırıldığını belirtilirken silah kullanımıyla ilgili de Mahmud adlı göstericinin şunları söylediğini aktardı:

“Halk molotof ve tüfek kullanıyordu. Fakat bu rejimin göstericileri öldürmesine bir tepkiydi. Dera büyük aşiretleriyle bilinir. Kendilerini savunmak için silah kullandılar. İnsanlar tutuklandığında ve evlerine baskın yapıldığında silah kullandılar.”¹⁵

Dera rejim yanlısı bir kentti. Hariri ailesinden birinin ifadesiyle “Cenaze yoksa insanların toplanması için neden de yok. Bu yüzden iki seçenek vardı: Ya güvenlik güçleri göstericilere ateş açacaktı ya da gizli militanlar. Başlan-

9 <https://www.youtube.com/watch?v=fQ8awN8GLAk>

10 <https://www.youtube.com/watch?v=ao0YwhHtEUK>

11 <http://english.al-akhbar.com/node/4645>

12 “We've Never Seen Such Horror”, June 2011. www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria-a0611webwcover.pdf

13 HRW, Syria: Armed Opposition Groups Committing Abuses, 20.03.2012.

14 Syria: The hidden massacre, Sharmine Narwani, 07.05.2014; <http://rt.com/op-edge/157412-syria-hidden-massacre-2011/>

15 *Inside Syria*, s. 83-85.

gıçta insanların % 99'u ateş açanların güvenlik güçleri olduğuna inanıyordu. Sonra kanaatleri değişti, üçüncü bir kol vardı.”¹⁶

• Humus'ta Müslüman-Hıristiyan diyalogu için çaba harcayan ve 2014'te öldürülen Hollandalı Papaz Frans van der Lugt, 13 Ocak 2012'de gözlemlerini şöyle aktardı:

“Başından itibaren protesto hareketleri tamamen barışçıl değildi. Başından itibaren gösterilerde yürüyen ve polise ilk ateşi açan silahlı göstericilere tanık oldum. Genelde güvenlik güçlerinin şiddeti silahlı asilerin acımasız şiddetine bir tepkiydi.”¹⁷

Frans van der Lugt Eylül 2011'de de “Silahlı gruplar başından beri var. Bu muhalefet silahlı ve hükümeti suçlamak amacıyla gaddarlığa ve şiddete başvuruyor. Hükümetin çok sayıda adamı bunlar tarafından işkenceye maruz kaldı ya da öldürüldü” diye yazdı.¹⁸

• Suriye İnsan Hakları Gözlemevi Müdürü Rami Abdurrahman isyanın üçüncü yılında “Hikâye ordunun kışladan ayrılanları öldürdüğünü söylüyordu, buna asla inanmadım çünkü bu bir propagandaydı” itirafında bulundu.

• El Cezire muhabiri Ali Haşim, Nisan-Mayıs 2011'de Lübnan sınırından Suriye'ye geçen silahlı adamların ve çatışmaların görüntülerini çekti ama kanal kayıtları yayımlamayı reddetti.¹⁹ İstifa eden Haşim, El Cezire'nin dezenformasyon için tanesi 50 bin dolar olan Thuraya uydu telefonları ile uydu üzerinden internet erişimi sağlayan BGAN aygıtlarını Lübnan, Ürdün ve Türkiye üzerinden muhaliflere ulaştırdığını kaydetti.²⁰

ŞİDDETİN GÖLGESİNDE ULUSAL DİYALOG VE REFORM DENEMELERİ

Reform taleplerine küçük adımlarla karşılık veren Esad yönetimi gösterilerin önünü alamayınca diyalog çabalarına yeniden girişti. 12 Mayıs'ta Esad'ın danışmanı Buseyna Şaban'la görüşen muhalifler gerçek bir diyalog için güvenlik odaklı çözüm arayışlarına son verilmesi gerektiğini vurgularken meydanlardan verilen yanıt şuydu:

“Ma fi hivar, irhal Beşşar” (Diyalog yok, terk et Beşşar).

İlk diyalog girişimine damgasını vuran husus Esad'ın barışçıl göstericilere

16 Sharmine Narwani Syria: The hidden massacre.

17 <https://mediawerkgroepsyrie.wordpress.com/2012/01/13/bij-defaitisme-is-niemand-gebaat/>

18 <http://community.dewereldmorgen.be/blog/mario-bergen/2011/09/12/jezu-etenpater-fransvan-der-lugt-informeert-vanuit-syri>

19 <http://english.al-akhbar.com/blogs/sandbox/surprise-video-changes-syria-timeline>

20 www.islamicinvitationturkey.com/2012/04/03/ali-hashim-al-jazeera-channel-smuggled-thuraya-communication-devices-into-syria-through-turkey/

re ateş açılmaması ve ateş açan güvenlik görevlilerinin cezalandırılacağı yönündeki emriydi.

Esad 31 Mayıs'ta bir adım daha atarak rejimin kırmızı çizgileri içinde yer alan lhvan dahil tüm siyasi tutukluların bırakılmasını öngören genel af yasasını imzaladı.

Af ilanına paralel olarak Devlet Başkan Yardımcısı Faruk el Şara'nın sorumluluğunda ulusal diyalog süreci başlatıldı. Binlerce kişinin özgürlüğüne kavuştuğu genel af olumlu ama yetersiz bulunurken diyalog çağrısı da karşılıksız kaldı. Şara başkanlığındaki Diyalog Konseyi Hazırlık Komitesi fazla yol alamadı. Muhalefetin diyalog için öne sürdüğü şartlardan en kritiği Baas Partisi'ni ülkenin yönetici partisi olarak tayin eden anayasanın 8. maddesinin değiştirilmesiydi. Bu talebe karşılık Başbakan Adil Sefer 5 Haziran'da yeni partiler kanununun hazırlığı için komisyon kurulmasını kararlaştırdı. Ulusal diyalog girişiminden sonuç alamayan Esad bu kez 12 Kürt partisini görüşmeye davet etti, onlardan da olumlu yanıt alamadı. Kamışlı'da daveti müzakere eden Kürt partilerden Yekiti'nin lideri Fuad Aliko bu tür bir görüşme için uygun koşulların oluşmasını beklediklerini belirtti. Demokratik Birlik Partisi (PYD) Eşbaşkanı Salih Müslim de mevcut siyasi iklimin görüşmeye elverişli olmadığını vurgulayıp ateşkes ve güvenlik güçlerinin şehirlerden çekilmesi gerektiğini kaydetti.²¹ Muhaliflere göre Esad bu tür girişimlerle sadece zaman kazanıyordu.

SURİYE ÜZERİNDEN GÖLGELER SAVAŞI

Suriye rejimi için başında şiddet olaylarını barışçıl eylemlerden ayrı tutup ona göre strateji geliştirmek yerine tüm gösterilere “düşman komplosu” diyerek vekâlet savaşı için pusuda bekleyenlere davetiye çıkardı. Silahlı gruplar güvenlik güçlerine saldırılar düzenleyerek rejime güç kullanma gerekçesi sundu. Şam'a göre “asıl şiddete başvuranlar Ürdün'deki Selefi gruplar ve Lübnan'da Saad el Hariri liderliğindeki Gelecek Hareketi'nin silahlandığı teröristlerdi”

ABD ve Britanya da göstericilerin bastırılması için İran ve Hizbullah'ın Suriye'ye adam gönderdiği iddiasıyla suyu bulandırıyor. Sanal örgütlenmelere karşı teknik takipte geri kalan Muhaberat'ın İranlı uzmanlardan destek gördüğü inkâr edilmiyordu ama bölgenin en şedit ordusu ve istihbaratının hariçten askere ihtiyacı olduğu tartışılır bir durumdu. İran da “ABD ve Siyonist rejim (İsrail) terörist grupları kışkırtıyor, operasyonları baltalıyor” diyerek safını belirledi. İranlı yorumcular silahların Türkiye'den gittiğini dillendirerek Ankara'yı isyanı kışkırtan taraf olarak resmetmeye başladı. Tür-

21 www.ekurd.net/mismas/articles/misc2011/6/syriakurd328.htm

kiye'nin bir komşusunun iç savaşa sürüklenmesine katkı sunacak şekilde sınırlarını silah geçişine açmış olması kimsenin kabullenebileceği bir durum değildi. Bu gerçek Ortadoğu'da oynadığı rolle birçok aktörü rahatsız eden İran tarafından dillendirildiği için kulak tıkandı. Tabii İran haklı çıktı.

ABD'nin de öteden beri Suriyeli bazı muhalifleri desteklediği sır değil di. Hatta elinde Iraklı Ahmed Çelebi'nin Suriyeli versiyonu bile vardı: Ferid Kadri (Farid Ghadri). İsyanın "Siyonist komplo" olduğunu savunanların işaret ettiği bir isimdi. Nam-ı diğer "Frank Ghadri" Yahudi lobisinin en önemli kuruluşu AIPAC'ın üyesiydi. Savunma taşeronu ve işadamıydı.

ABD merkezli Suriye Reform Partisi'nin kurucusu ve başkanı olan Kadri, İsrail'de yayımlanan *Yediot Ahronot* gazetesinde İsraillilere "Devrimi kucaklamaktan korkmayın" diye seslenen bir yazı kaleme aldı:

"Esad askerlerinizi kaçırmak için Hizbullah'ı silahlandırıyor; çocuklarınızın yüreğine korku salmak için Hamas'ı güçlendiriyor; çoğu, toprağınızı kavurmuş ve ağlayan analarınızın, kızlarınızın ve kadınlarınızın kalplerini ateşe vermiş olan bilinen her terörist örgütü koruyor. Yine de dünya, İsrail başınında hâlâ 'Gelen gideni arar' ifadelerini okuyor. Esad'ın İsrail'e yağdırdığı onca terörden sonra onun kabul etmeye razı olduğunuz bir 'şer' olduğunuzu ileri sürmek neredeyse mazoşizmin sınırına dayanmak demek oluyor... Esad'ın alternatifi özgürlüktür. Tek parti yönetimine alternatif demokrasidir. Bu devrimde, daha iyi bir hayat için Suriyeliler öldü ve İhvan'ın çıkıp da İsrail'den ya da başka sebeplerden filan bahsedeceğinden şüphe ediyorum. Bu onların sonu olur... Suriyeliler mükemmel olmaktan çok uzak. Çoğu nefret sanatı konusunda eğitilmiştir. Yahudiler mi? Denize dökün. Kudüs mü? Kanımızın son damlasına kadar bizim. Holokost mu? Bir alay. Sözleri, korkularının efendisini (Esad'ı) korumaya yönelik diye onları suçlamayın. Onun yerine devam eden devrime bakın. Suriyelilerin haykırdığı sözleri dinleyin. Size ya da ülkenize dair değil. Esad ve onun kusurlarına dair. Esad'dan sonra yaralanmış ulusu yeniden inşa etme görevi geliyor. Bu nedenle devrimimizi kucaklamaktan korkmayın."²²

Britanya'nın yedeğinde de "Hama Kasabı" lakaplı eski Devlet Başkan Yardımcısı Rifat Esad vardı. 1983'te Hafız el Esad hastalığı yüzünden idareyi 6 Sünni'den oluşan geçici yönetim konseyine devretmişti. Konseyde kendisine yer verilmemesine bozulan Rifat Esad 1984'te emrindeki 50 bin askeri Şam sokaklarına sürüp darbe girişiminde bulununca ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştı.²³ Hafız el Esad kızı Buşra'nın telkinleriyle aile içi kavgaya yol açma-

22 'Embrace Syrian revolution', Farid Ghadri, 04.02.2011, www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4051017,00.html

23 Clement Hall, *The History of Syria 1900-2012*.

mak için Rifat Esad'ı yargılamaktan vazgeçmişti. Rifat Esad'ın 2010'da Londra'da Mayfair'de yaşadığı mülke 10,3 milyon dolar değer biçildi. 2014'te Paris'teki mülklerinin değeri ise 100 milyon doları buluyordu. Rifat Esad'ın oğlu Ribal'ın Britanya Dışişleri Bakanı William Hauge ile görüşmesi Londra ile dirsek temasının göstergesiydi. Ribal devrim projesini Batılılara pazarlamakla meşguldü. *Independent*'tan Robert Fisk, olaylar başlamadan aylar önce bulunduğu Ribal Esad'la ilgili izlenimlerini şöyle yazdı:

“Bir savaş suçlusunun oğlu gibi görünmüyor. Akıcı İngilizce, Fransızca ve Arapça; 35 yaşında, Boston eğitilmiş, kendine güvenen; Şam elitinden, mermer kemerli bir otelde oturmuş, Suriye'de özgürlük, demokrasi ve insan haklarından bahsediyor, babası Rifat'ın savaş suçlusunu reddediyor. Komik tabii. Geriye gidince Şubat 1982'te Asi nehrinin kıyısında Hama'da Esad rejimi ile Sünni asiler arasında kanlı savaş sırasında camiyi bombalarken Rifat'ın tanklarının yanındaydım... Ariel Şaron ile birlikte savaş suçları mahkemesinde sanık sandalyesinde oturması gereken Rifat şimdi Londra'nın merkezinde yaşıyor... 'Babam Hama'da değildi', 'Babam darbe istemedi, eline kan bulaşmasının diye Suriye'yi terk etti' diyor... Bilgece kafasını sallıyor, aslında her şeyi biliyor... Suriye'nin İran'la bağlarını kesmesini istiyor ama İsrail'e değinmiyor.”²⁴

Fransa da eski Devlet Başkan Yardımcısı Abdulhalim Haddam'ı himaye ediyordu. Şam rejiminin destekçileri, bu kişileri olayların arkasındaki aktörler olarak göstermeye çalışsa da eski Baasçıların isyan edenler üzerindeki etkisi çok sınırlıydı. Sürgündeki diğer muhalifler de bu figürlere mesafeliydi.

SİLAHLANDIRMA ÇABASI GÖSTERİLERLE BİRLİKTE BAŞLADI

Muhalifler İstanbul'daki ilk toplantıda “Dışarıdan destek yok” diyordu ama daha bir ay geçmeden Suudi Arabistan, Ürdün, Lübnan ya da ABD bağlantılı muhaliflerin “maşa olarak kullanıldığı” endişesi öne çıktı. İddialara göre Suudi Prensi Türki bin Abdülaziz, Sünni kökenli Abdulhalim Haddam'ın oğlu Cemal'e 400 bin dolarlık çek verdi; Haddam kaos çıkarmak için göstericileri silahlandırmaya çalışıyordu; Birleşik Arap Emirlikleri göstericilerin organizesinde kullanılmak üzere Thuraya marka mobil uydu telefonu sağladı; babası eski Lübnan Başbakanı Refik el Hariri'nin öldürülmesinden sorumlu tuttuğu Suriye'den intikam almaya çalışan eski Başbakan Saad el Hariri muhalifleri silahlandırmak için adamlarını seferber etti. İlk aylarda muhaliflerin genelinde “silahlanmanın rejimin bir tuzağı olduğu” yönünde bir hassasiyet dikkat çekse de özellikle Humus'un Telbise ve Rastan kasabalarından gelen haberler sürecin silahlı mücadeleye evrildiğini gösteriyordu.

24 Robert Fisk, “Freedom, democracy and human rights in Syria”, *Independent*, 16 Eylül 2010.

Arap İnsan Hakları Komisyonu'nun sözcüsü ve Suriye Demokratik Değişim İçin Koordinasyon Kurulu'nun temsilcilerinden Dr. Heysem Menna, isyanın henüz birinci ayında memleketi Dera'daki gençlerin ihtiyaçları üzerine Paris'te bir kâfede bulunduğu Suriyeli heyetin muhalifleri silahlandırma teklifinde bulunduğunu ifşa etti.²⁵ Teklifi yapan kişi çift pasaportlu Suriyeli bir işadımıydı. Şoke olan Menna teklifi reddetti. Muhalifleri silahlandırma önerisi Saad el Hariri'nin emrindeki bazı Lübnanlılardan da geldi. Menna'ya göre Dera'daki aşiretler ve aileler arasında yalan haberler yayan, mezhepsel söylemler kullanan ve kan dökülmesi için çağrı yapan ajanlar vardı. Eski milletvekili Memun el Homsî Hizbullah militanlarının, Şam Deklarasyonu'ndan Abdülrezzak Eid de İran ajanlarının Dera'da olduğunu öne sürmüştü. Menna'ya göre bu iddialar da asılsızdı. Menna, El Meyadin'deki röportajında Batı'nın Suriye krizine nasıl yaklaştığını, daha doğrusu Suriye krizini nasıl körüklediğini ve kendi emelleri için kullanmaya çalıştığını gözler önüne seren iki örnek verdi. Menna, bir İtalyan diplomatın "Esad'ın düşmesi üzerine yoğunlaşırsanız sizi tanırız" teklifine "Sizin beni tanımanıza ihtiyacım yok" yanıtını verdi.²⁶ Menna, ABD'li elçi Robert Ford'un "Arkanda iki tabur asker olsaydı seni desteklerdik" sözüne de "Sende Nikaragua sendromu var" karşılığını verdi.

MUHALİF SAFLARDA İLK ÇATLAKLAR

Haziran 2011 gelip çatığında muhaliflerden birçoğu bir tıkanma yaşandığını ve sokağın gücüyle Esad rejimini devirmenin zor olduğunu teslim etmeye başladı.

Muhalefet deyince hemen Şam Deklarasyonu'nun mimarlarından solcu Michel Kilo ve eski vekil Riyad Seyf, Abdulhalim Haddam, 1982'deki Hama katliamının sorumlusu Rifat Esad ve oğlu Ribal, İslâmî kanatta Ali Beyanuni, Riyad Şukfa ve Muhammed Tayfur gibi lhvan'dan isimler akla geliyordu ama bunların dışında insan hakları örgütü, dernek, girişim ya da forum şeklinde örgütlenerek faaliyet yürüten düzinelerce figür ve ayrıca Kürt gruplar vardı. Ve tabii meydanların nabzını Facebook, Twitter ve YouTube gibi iletişim araçlarıyla Paris, Berlin, Londra, Riyad ya da Beyrut'tan tutmaya çalışan e-eylemciler... Suriye içinde örgütlü muhalefetten bahsetmek de imkânsızdı. Bütün örgütlenme çabaları dışarıdaydı. Nisan'daki İstanbul buluşması tanışma toplantısından çok da ileri gidememişti. Dışarıda örgütlenme çabası için-

25 *El Menar*, "Syria, in the Eye of the Storm - Part 1, Nedal Hmedeh", 14.04.2011; www.almanar.com.lb/english/adetails.php?eid=10363&rcid=23&fromval=1

26 Mehmet Serim, "Utanmaz adamlar ve Heysem Menna", *YDH*, 31.12.2014; www.ydh.com.tr/HD13517_utalmaz-adamlar-ve-heysem-menna.html

deki gruplar Suriye sokaklarını temsil edemiyordu. En büyük handikap da buradaydı. Grupların birbirlerine karşı güven sorunu yaşaması da ikinci açmazdı. Bir grup “İsyanın arkasında İslâmcılar var” diyen rejime aradığı bahaneyi vermemek için İhvan’ı, diğer bir grup “Rejimin manipülasyonu olabilir” diyerek eski Esadçıları dışarda tutma çabası içindeydi. İhvan’ın ılımlı kanaatine kapılar açıldı. Zaten onlar da tüm platformlarda profili düşük tutuyordu. İnternette dolaşan “devrimci” deklarasyonlar bir yana samimi ortamlarda “devrim” oldukça tasarruflu kullanılan bir kelimeydi. Haliyle tercihlerde bulunulmuyordu. Bir yanda Mişel Kilo gibi “müzakereci çözüm”ü yeğleyenler, diğer yanda “Esad reform yapmaya muktedir değil” diyerek isyanı büyütme isteyenler. Bundan sonra ne olacak sorusunun yanıtı ise kimsede yoktu.

İkinci toplantı Antalya’da

Şiddet olayları etnik ve mezhebi fay hatlarını harekete geçirdi. İsrail işgaline karşı direnişin birleştirdiği Şii-Sünni yakınlaşması kaybolmaya başladı. Suriye’nin desteklediği Şii Hizbullah’ın lideri Hasan Nasrallah isyanı “İsrail’e karşı İran-Suriye ittifakını bozmaya, antiemperyalist ülkeleri tasfiye etmeye yönelik bir Batılı komplo” diye okuduğu için artık Sünni âlemin bir kesiminde defterden siliniyor, sokaklarda fotoğrafları yırtılıyordu. Suriye’nin en kritik müttefiki İran, muhalifler arasında istenmeyen bir ülke haline geldi. Tüm bölgede saflar ayrışıyordu. Suriye her geçen gün isyanı silahlı direnişe çevirme ve ülkeyi Libya’daki gibi iç savaşa sürükleme senaryosuna yaklaşıyordu.

Felaket senaryolarının boşa çıkarılması konusunda kimilerinin umudu hâlâ Beşşar el Esad’dı. Muhalefetin paramparça halinden hareketle Suriye liderinin herkesi şaşırtacak radikal adımlarla reform yolunu açabileceğini düşünenler vardı.

Esad’la çözümün mümkün olmadığını düşünen yurtdışındaki muhalifler ise devrim sözünü artık fazla tasarrufa gitmeden kullanıyordu. 26 Nisan’da İstanbul’da yaklaşık 40 temsilcinin katılımıyla gerçekleşen ilk buluşmanın ardından 31 Mayıs-2 Haziran 2011’de Antalya’da daha geniş katılımlı bir toplantı yapıldı. Değişim İçin Suriye Konferansı adı verilen Antalya buluşmasında 300’e yakın muhalifin ortak talebi devrim oldu. Artık reformların yetersiz ve geç kalınmış adımlar olduğu belirtiliyor, Esad’ı devirip demokratik geçişi gerçekleştirecek bir yol haritasından bahsediliyordu. Muhalefetin birleştirilmesi ve Libya’da Bingazi’de üstlenip başkent Trablus’a yürüyen muhaliflerin yaptığı gibi Suriye’de de bir ulusal geçiş konseyinin kurulması gündemdeydi. Konferansta “istişare heyeti” adıyla 31 kişilik bir konsey ve “icra kurulu” adıyla 9 kişilik bir yürütme organı belirlenip sonuç bildirisinde bir geçici hükümet kurulması yönünde çağrı yapıldı.

Birçok muhalif ismin ihtiyatla yaklaştığı İhvan, İstanbul'da olduğu gibi bu konferansta da öne çıkmamaya çalıştı. Hatta İhvan, Milhem Derubi tarafından temsil edildiği halde örgütün sözcüsü Zuheyr Salim resmi olarak toplantıya katılmadıklarını açıkladı. İsyan dalgasındaki ilk ideolojik çatlak da bu konferansta kendini gösterdi. 2005'te öldürülen Kürt alim Muhammed Maşuk el Haznevi'nin oğlu Muhammed Murad el Haznevi'nin İslâm emirliği peşinde olmadıklarını söyleyip "Din ve devlet işlerinin ayrı tutulması gerekir" diyerek laikliğe vurgu yapması İslâmcıların canını sıktı. Kürt ve Arap muhalefeti arasındaki çatlağın bir diğer kaynağı ev sahibinin Türkiye olmasıydı. Demokratik Birlik Partisi (PYD), Kürt Demokrat Parti, Sol Parti, Azadi Partisi, Kürt Müstakbel Hareketi ve Kürt İlerici Demokrat Parti dahil 12 Kürt partisi konferansı boykot ederek Türkiye'ye güvenmediklerini ortaya koydu. Yekiti, Rıfak ve Demokratik Kürdistan Partisi ise bireysel olarak katılmayı tercih etti. Haznevi, 12 Kürt partinin boykotuyla ilgili şunları söyledi:

"Böyle bir konferansla bir sonuç alınamayacağını düşünüyorlar. İkinci olarak da Türkiye'nin daha kendi Kürt sorununu çözmeden böyle bir konferansın Antalya'da yapılmasına izin vermesini samimiyetsizlik olarak değerlendiriyor olabilirler."²⁷

Konferansın ikinci gününde Haznevi, Kürtlerin anadilde eğitim ve özerklik taleplerini dile getirince iki aşiret liderinin sert tepkisiyle karşılaştı. Sesi ni yükselten iki aşiret lideri salondan çıkartıldı. Konferansın sonuç bildirisinde kritik maddeler şunlardı:

1- Baas rejiminin yıkılması için ayaklanan halkın istekleri desteklenmelidir.

2- Esad bütün yetkilerini geçici olarak yardımcısına devretmelidir. En kısa sürede geçici hükümet konseyi seçilmelidir. Bir yıl içinde Esad'ın çekilmesi ile yeni anayasa oluşturulmalı ve seçimlerle beraber yeni hükümet kurulmalıdır.

3- Halk ayaklanmasının amacına ulaşması için barışçıl, ulusal, toprak bütünlüğünü savunan, yabancı askeri güçlerin müdahalesini kabul etmeyen ve hiçbir etnik yapının mağdur edilmediği bir oluşum desteklenmektedir.

4- Tüm katılımcılar halkın Araplar, Kürtler, Süryaniler, Türkmenler, Çerkesler ve Ermeniler gibi birçok farklı milliyetlerden oluştuğunu teyit ediyor.

5- Konferans sonucunda 31 kişilik istişare heyeti seçimi % 80 katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu heyet içinden 9 kişilik icra kurulu seçilmiştir. Kurul halkın demokratik mücadelesinin başarısı için çalışacaktır."

27 "Konferansta Kürt Gerginliği," *Özgür Gündem* 03 Haziran 2011.

Antalya Konferansı'nı 4-5 Haziran'da Brüksel'de İhvan'ın damgasını vurduğu bir başka toplantı takip etti. İhvan konferansın amacını "Suriye devrimine destek için ulusal koalisyon kurma" şeklinde deklare etti. Muhalefetin Avrupa ayağını toplamaya yönelik bu konferansa Kürtler de nispeten katılım gösterdi. Konferansta dile getirilen talepler Antalya'ya göre daha mütevazıydı. Sonuç bildirisinde Esad'ın görevini bırakma çağrısından ziyade Suriye içindeki devrimcilerin taleplerine bağlılık ifade edildi. "Ulusal" ve "sivil" devrim vurgusuyla birlikte dış müdahaleye karşı çıktı.

ŞİDDETE DÖNÜM NOKTASI: CİSR EL ŞUĞUR

2011 yazı boyunca ülke dışında toplanan muhalifler devrimin sivil olduğunu dillendirmeye devam etse de sahada durum başkaydı. Ta başından itibaren asker ve polis cenazeleri de geliyordu. Dışarıdaki muhalefetin söylemleri İdlib kentine bağlı Cisir el Şuğur ilçesinde 123 güvenlik görevlisinin feci şekilde katledildiği olayla birlikte duvara çarptı. Olay "ideolojik şiddet" in Suriye'de sivil isyan sürecini çoktan çaldığını bütün çarpıklığıyla ortaya koyan dehşetengiz bir semboldü. Güvenlik güçleri öldürüldükten sonra uzuvları kesildi, nehre atıldı ya da iş makineleriyle açılan mezarlara topluca gömüldü. El Kaidevari örgütler sahnedeydi ama muhalefet bunu kabullenmiyordu. Bu nedenle olay biz gazetecilere "halkı savunan askerlerle rejim güçleri arasındaki çatışma" olarak sunuldu. Nitekim ben de İstanbul merkezli bir muhalif temsilci ve Cisir el Şuğur'dan bir aktivistten telefonla aldığım bilgiler ışığında toparladığım, 8 Haziran 2011'de *Radikal*'de yayınlanmadan önce teyit için epey çaba harcadığım ama sonradan muhalifler tarafından fena halde yanıltıldığımı anladığım şu yazıyı kaleme almıştım:

"Bu bir örgüt saldırısı değil halka ateş açmayı reddeden güvenlik güçleri ile Beşşar el Esad'ın kardeşi Mahir Esad'a bağlı askerlerin çatışmasıydı. Cisir el Şuğur'da 3 hafta önce Baas Partisi'nin binası yakılmıştı. Kasaba bir nevi kurtarılmış bir bölge haline geldi. Coğrafi koşullara bağlı olarak giriş-çıkışlar kolayca kontrol edildiği için askeri birlikler içeri giremiyordu. Bu yüzden pazar günü helikopterlerle saldırı düzenlendi. 123 kişinin ölümüyle sonuçlanan ordudaki çatlak ise Said Ramazan el Buti'nin bir askerinin 'Göstericileri vurmazsak, kesinlikle öldürüleceğiz, nasıl davranacağız' diye sorduğu soru üzerine 5 Haziran'da verdiği şu fetvayla büyüdü: 'Öleceğinizi bilseniz bile halka ateş açmayın.' Ardından Esad rejimine 30 yıl hizmet etmiş eski Savunma Bakanı Mustafa Tılas'ın yakın akrabası Üsteğmen Abdurrezzak Tılas üniformasını atıp silah arkadaşlarına halkı korumaları çağrısı yaptı. Bundan etkilenen Cisir el Şuğur'daki askeri birlik, pazartesi kasabaya gönderilen rejime sadık birliğe

pusu kurdu. Pusuda kaç kişinin öldüğü bilinmiyor. Pusu sonrası karakol ya da kamu binalarına baskın da olmadı.”

Yanıtılan sadece ben değil AFP ve AP gibi uluslararası ajanslar da muhalif aktivist ya da Türkiye’ye kaçan ilçe sakinlerinin anlattıklarına dayanarak bulanık bir tablo çizdi. Bilgi yemleriyle yanıtıldığımızı anlamak uzun sürmedi.

Cisr el Şuğur’a kadar şiddet olaylarından tamamen güvenlik güçleri ve Şebbiha milislerini sorumlu tutan o kadar çok hikâye dinledik ki aksini düşünmeye mahal kalmıyordu.

Bizi muhalefetin direnişinin tamamen sivil olduğuna inandıran o hikâyelerden biri de şuydu:

Suriye’den Türkiye’ye kaçan Lazkiyeli Ayhan gerçek kimliğini gizleyerek bana şunları anlattı:

“1 Mayıs 2011’de evlerin önüne 15-20 silah bıraktılar. Halkın ileri gelenleri silahları toplayıp emniyete götürerek ‘Alın silahlarınızı’ dedi. Güvenlik güçleri çıldırıyor. Çünkü onlar ateş ettiğinde karşılık verilsin istiyorlar. Bir polis 10 yakınının eline silahları tutuşturup göstericileri bastırmaya götürüyor. Doğudaki aşiretler silahlanabilir ama gösterilerin merkezi olan Lazkiye, Şam ve Dera gibi batı bölgelerinde bu zor. Lazkiye zaten Esad’ın memleketi. Esad son konuşmasında (21 Haziran 2011) yaptığı gibi halkın karşısına halkı çıkartarak çatışmayı körüklüyor. Esad’ın konuştuğu günün gecesi saat 00.15’te istihbarat güçleri Türkmen köylerindeki muhtarlara emir verdi: Yarın tüm Türkmenler Gebelli’de toplanacak ve Türkiye karşıtı bir gösteri için Lazkiye’ye götürülecek. Tehditlerle köylüler otobüslere bindirilerek götürüldü. Banyas’ta Türk bayrağı taşıyanlar tutuklandı, Lazkiye’de tutuklananlar arasında 20 Türkmen var. Gösterilerde çekilen görüntüleri Türk telefonu hatlarıyla medyaya geçiyoruz, bu da ciddi bir hassasiyet oluşturdu. Ben görüntü geçen biri olarak deşifre oldum ve bu yüzden Türkiye’ye kaçtım. Banyas’taki arkadaşlarım cep telefonlarıyla çektikleri görüntüleri bana (40 km ötedeki Isabelli Köyü’ne) getiriyorlardı. Ben de Turkcell ve Vodafone hatlarımla El Cezire’ye geçiyordum. Beni fark ettikleri an kaçtım. Yerime ağabeyimi tutukladılar. ‘Ayhan gelmezse seni bırakmayız’ demişler. 1,5 ay tutuklu kaldı. En büyük suç videoları yaymak. Dışarıya bilgi verenler öldürülüyor.”

“Sahi acılı ve öfkeli ailelerin kapılarına o silahları bırakan kimdi” sorusunu sormak o dönem “Esadçı” yaftasını yemek için kâfiydi!

Cisr el Şuğur’da da “Halkı koruyan askerle halka ateş açan askerin savaşı” diye gösterilen olayın aslı şuydu:

Eylemcilere göre 3 Haziran’da Cuma sonrası gösteride çıkan olaylarda Ba-

sil el Masri adlı genç öldü. Ertesi gün cenaze kaldırılırken posta merkezinin çatısından açılan ateşe ateşle karşılık verildi. Göstericilere göre çatıdan ateş açan askeri istihbaratçılardı. Asıl katliam bir sonraki gün yaşandı.

Gazeteci Andrea Glioti, Cisir el Şuğur'dan kaçıp Reyhanlı'ya gelenlerle yaptığı görüşmeleri 5 Nisan 2012'de *Mecelle* dergisinde kaleme aldı.²⁸ Glioti'ya konuşan Osman adlı gence göre 20 Mayıs 2011'de 15 işçinin otobüsten indirilerek öldürüldüğü saldırıdan itibaren göstericiler silahla karşılık vermeye hazırды. Ömer adlı genç ise şöyle diyordu:

“3 Haziran 2011'de gösteri sırasında silahları yanımıza alıp sakladık. Postaneden Askeri Muhaberat bize ateş açtığında biz de karşılık verdik, onlardan birkaçını öldürdük,” dedi. Ammar Talib Muaz adlı kişi ise Suriye televizyonunda yayımlanan itirafında Basil el Masri'nin öldürülmesi üzerine silahları alıp karakolu bastıklarını anlattı. Muaz'a göre ertesi gün sabah 8'de önde gelen ailelerin çağrısı ile Sameea meydanında toplanan kalabalığa silah ve cephaneye dağıtıldı. Yaklaşık 800 kişilik grup karakolu kuşatarak öğlene kadar ateş açtı. Patlayıcı yüklü bir araçla güvenlik kapısı havaya uçurulunca içerideki askerler dışarı çıkıp teslim oldu ama hepsi öldürüldü. Silahlı grup binaya girerek kalan asker ve polisleri de öldürdü. Andrea Glioti'un konuştuğu Tarık Abdülhak adlı bir başkası ise “Karakoldaki kuşatma 3 saat sürdü. Her şeyi denedik, dinamitleri kullandık, mutfak tüpü patlattık. Sonunda hayatta kalan görevliler patlama seslerinden deliye dönmüş halde dışarı çıktı”

Bu olay üzerine Suriye ordusunun gönderdiği takviye güçlerine karşı silahlı direniş 6 Haziran'a kadar sürdü. Ömer katliamından sonraki durumu şöyle aktardı:

“Askeri güvenliği alt ettikten sonra kontrol noktaları kurduk ve ordunun girmesini önlemek için yollara mayınlar döşedik.”²⁹

Bu anlatımlardan çıkan sonuç: Eylemciler gösteriler sırasında silahlıydı, açılan ateşe karşılık verdiler ve karakol basarak katliam yaptılar. Suriye hükümeti ise keskin nişancı ateşini reddedip silahlı kişilerin hem asker hem sivillere ateş açtığını kaydetti. Öldürülen askerlerin bazılarının kol ve bacakları kesilerek Asi Nehri'ne atıldı. Suriye yönetimi bu dehşete tanıklık etmeleri için Şam'dan 70 kadar yabancı diplomatı Cisir el Şuğur'a götürdü. Yabancı gazetecilerin de eşlik ettiği diplomatlara Cisir el Şuğur yakınlarında kazılmış toplu mezarlardan çıkartılan asker ve polis cesetleri gösterildi. Adli tıp uzmanı Zahir Hacc kurbanların kol ve bacaklarının kesik olduğunu belirtir-

28 Andrea Glioti, “Secrets from Jisir Al-Shughour” *The Majalla*, 05.04.2012; <http://eng.majalla.com/2012/04/article55230561>

29 Andrea Glioti, “Secrets from Jisir Al-Shughour” *The Majalla*, 05.04.2012.

ken bölgeye yakın bir yerde maden işleten Cemal Süleyman toplu mezarların nasıl kazıldığını anlattı:

“6 Haziran’da çok sayıda araba geldi ve gelenler kardeşimden iş makinesi istedi. Kardeşim tehdit altında çukur kazdı. Kazı bittiginde araçlardan indirdikleri 20 kadar cesedi çukura gömdüler.”³⁰

Independent’tan Robert Fisk yaklaşık iki yıl sonra Cisir el Şuğur’da olanlarla ilgili askerlerin tarafında yakaladığı bir hikâyeyi şöyle aktardı:

“Bana gösterilen askeri istatistikler, bu berbat savaşta Lazkiye’de 1.900, Tartus’ta 1.500 askerin öldürüldüğünü ortaya koyuyor. Fakat insan kayıplarını anlamak için Lazkiye’nin üzerindeki tepelerde Alevi ve Hıristiyan karışık köylerin istatistiklerini de eklemelisiniz. Mesela Hayalin’de, 2 bin kişilik köy 22 askerini yitirmiş ve 16’sı da kayıp olarak kayıtlara geçmiş. Yani gerçekte 38 ölü. Çoğu Haziran 2011’de Suriye ordusunun bir isyancı pususunda 89 askerini kaybettiği Cisir el Şuğur’da öldürülmüş. Fuad isimli bir köylü, komşu köyden gelen bir kişinin hayatta kaldığını söyledi. ‘Ona, diğer adamlara ne olduğunu sormak için telefon ettim. O bana cevaben ‘Bilmiyorum çünkü gözlerimi çıkardılar’ dedi. ‘Birilerinin onu alıp götürdüğünü, infaz edileceğini düşündüğünü fakat kendisini ambulansa bulduğunu ve Lazkiye’deki bir hastaneye götürüldüğünü söyledi’ dedi. Cisir el Şuğur’da ölenlerden birinin cenazesi gelmiş, fakat yakınları, tabutun içinde sadece bacaklarını bulmuş. Fuad bana dedi ki; ‘Hayalin’den son şehit sadece 2 gün önce öldü. Ali Hasan adında bir askerdi. Yeni evlenmişti. Cesedini bile vermediler.’”³¹

Takviye güçleri Cisir el Şuğur’a ulaşmadan neredeyse bütün kent sakinleri birkaç km ötedeki Türkiye’ye ve Halep taraflarına kaçmıştı. Bu kaçışta acı bir tecrübenin etkisi de vardı.

1970-1980’lerde Ihvan’ın güçlü olduğu Cisir el Şuğur rejime karşı intikam hisleri çok güçlü olan bir yerdi. Ihvan üyeleri benzer bir isyan sırasında karakol basıp silahları ele geçirmiş, ordu birlikleri de 9 Mayıs 1980’de ağır bir operasyonla 150-200 kişiyi katledip isyanı bitirmişti. İlk akla gelen 29 yıl sonra bu olayın intikamının alınmış olduğuydu.

KATLIAMDAN ÇIKARILAN KAHRAMAN: ALBAY HARMUŞ

Cisir el Şuğur’da 123 güvenlik görevlisinin feci şekilde öldürüldüğü olayların asıl sürprizi ordudan ayrılan askerlerle Hür Subaylar Hareketi adındaki ilk silahlı birliği oluşturan Yarbay Hüseyin Harmuş oldu. Halka ateş açmaya-

30 www.english.alahednews.com.lb/essaydetails.php?eid=14351&cid=540#.VTCrQCG8PGc

31 Robert Fisk, “They may be fighting for Syria, not Assad”, *Independent*, 26 Nisan 2013.

rak orduyu terk ettiğini ilan eden ilk üst düzey komutan olan Harmuş katliamdan birkaç gün sonra internete yüklenen bir videoda halka ateş açmayı reddedip ordudan ayrıldığını duyurarak muhaliflerin gözünde kahramana dönüşüverdi.³² Harmuş, *Time*'a demecinde Cisir el Şuğur'a düzeni sağlamak için gönderildiğini ancak ordunun bombardımana başlaması üzerine 30 adamıyla birlikte saf değiştirip halka katıldığını öne sürdü. Bir süre sonra BBC'nin ulaştığı Harmuş, ilk hikâyeyi orduyu köşeye sıkıştırmak için uydurduğunu ve 30 kişiyle değil tek başına ayrıldığını belirtti: "O sırada ben orada değildim. Cisir el Şuğur'a 9 Haziran'da ulaştım. Oraya vardığımda Suriye ordusu da yoktu."³³

Harmuş, MIT elemanı Önder Sığircıkoğlu tarafından 29 Ağustos 2011'de Türkiye'de kaldığı kamptan kaçırılarak Suriyeli yetkililere teslim edildikten sonra 16 Eylül 2011'de Suriye TV'de dördüncü bir hikâye ile karşımıza çıktı. Ordudan 2010'da güvenlik kursundan geçemeyince ayrıldığını ve direnişe katıldığına dair videoyu bundan aylar sonra kaydettiğini söyledi: "Şiddet yüzünden Türkiye'ye kaçtım. Halka ateş açanlar silahlı milislerdi. Katliamdan silahlı kişiler sorumludur. Asla sivilleri öldür emri almadım."³⁴

Dört çelişkili ifade ile şaşırtan Harmuş'un gerçekte katliamda rolü neydi, katliamın sorumluluğunu neden üstlendi?

Harmuş katliamdan hemen sonra El Arabiye, El Cezire, Orient, Safa ve Visal kanallarına verdiği demeçlerde ordunun insanları katlettiğini, bu yüzden göstericilerin safına geçtiklerini, askeri birliklerin Cisir el Şuğur'a girişini önlemek için mücadele ettiklerini ve yollara mayın döşediklerini anlattı. Harmuş ayrıca "Iran ve Hizbullah'ın keskin nişancılarını çatılardan halka ateş açarken bizzat gördüğünü" iddia etti.³⁵ Halbuki o tarihte ne Hizbullah militanları ne de İranlı askeri danışmanlar Suriye'ye intikal etmişti. Hizbullah iki yıl sonra Kusayr savaşı ile iç savaşa müdahil oldu.

Alptekin Dursunoğlu ve İsa Eren'in *Suriye'de Vekâlet Savaşı* kitabında Hatay'da Firas adlı Özgür Suriye Ordusu savaşçısı şunları söylüyor:

"Cihatçı gruplar Mayıs (2011) ortalarında İdlib'in önde gelenleri aracılığıyla güvenlik güçlerine çekilmeleri çağrısında bulundu, güvenlik güçlerinin kenten çekilmemeleri halinde kendilerine karşı savaşacaklarını söylediler. Güvenlik güçlerinin çekilmemesi üzerine Cisir el Şuğur'da 123 polis ve askerin öldürüldüğü eylemi gerçekleştirdiler. Fakat uluslararası düzlemde eylemin meşruiyet kazanması için eylemi Yarbay Harmuş'un üstlenmesine karar

32 <https://www.youtube.com/watch?v=mLAA9NSC9fo>

33 www.bbc.com/news/world-middle-east-13857654

34 www.youtube.com/watch?v=CKX7iKd5sKs

35 www.aljazeera.net/mob/f6451603-4dff-4ca1-9c10-122741d17432/78967d84-ebca-498d-8157-39325b0c00ca

verdiler. Çünkü Harmuş, Suriye ordusundan ayrılmış bir subaydı ve eylemi onun üstlenmesi, olayın El Kaide ile bağlantılı olarak görülmesini ve uluslararası toplumda olumsuz karşılanmasını önlemişti.”³⁶

Cisr el Şuğur’da cihatçı Selefilere işin içinde olduğuna dair iki gösterge vardı:

Biri asker ve polislerin kol ve bacaklarının kesilmesi. Bu, Maide Suresi’nin 33. ayetinde geçen “Yeryüzünde bozgunculuğa çalışanların cezası ancak öldürülmeleri, asılmaları ya da elleriyle ayaklarının çaprazca kesilmesi veya sürülmeleridir” hükmünü yerine getirdiklerini iddia eden El Kaidecilerin başvurduğu bir yöntem. İkincisi Suudi Arabistan’da yaşayan Hamalı eski asker Şeyh Adnan Arur’un olaya sahip çıkmış olması. Gerek televizyon programlarından seslenerek gerek sahaya bizzat giderek ordudan ayrılan askerlere yön vermeye çalışan Adnan Arur, Cisr el Şuğur’daki “başarılı eylemi” nedeniyle Harmuş’un rütbesini yarbaylıktan albaylığa yükseltti! Safa TV’deki programda Arur “Senin rütbeni yükseltmeye karar verdim. Bu, Suriye halkının seni ödüllendirmesidir” derken Türkiye’den telefonla bağlanan Harmuş’un yanıtı şuydu: “Ey değerli şeyhim, bana verdiğiniz bu rütbeden ötürü teşekkür ediyorum.”³⁷ Asilerin saflarında işler şeyhin rütbe verdiği bir düzeyde ilerliyordu.

Harmuş, 9 Temmuz 2011’de, Visal televizyonunda Arur ve oğlu Hazim tarafından sunulan “Suriye Halkı Ne İstiyor?” programına telefonla bağlanarak “Suriye devrimine önderlik eden Şeyh Arur’u selamlıyorum” dedi. Arur, “Albay Harmuş” ifadesini “Yarbay Harmuş” diye düzelten oğluna çıktı:

“Ben ne söylediğimi biliyorum. Onların (Suriye ordusunun) terfi ettirmelerini kabul ediyorsunuz da şeyhlerin terfi ettirmesini neden kabul etmiyorsunuz? Bu konuda karar alındı. Artık tartışmaya gerek yok. Bu konuda sizi bir kez daha uyaracağım.”³⁸

Türkiye’ye kaçtıktan sonra 19 Haziran’da Hür Subaylar Hareketi’ni kuran Harmuş’a 4 Temmuz 2011’de ordudan ayrılan Riyad el Esad da katıldı. Riyad el Esad, Harmuş ile görüş ayrılığına düşüp 29 Temmuz 2011’de Özgür Suriye Ordusu’nu (ÖSO) kurarken Şeyh Arur kendisinden talimat alan bu ikilinin arasındaki sorunu düzeltmek için de devredeydi. Şeyh Arur, ÖSO dışında başka bir silahlı gücün meşruiyetini kabul etmeyeceğini belirterek Harmuş’u liderlik sevdasından vazgeçirmeye çalıştı. Arur sorunun çözümü konusunda Harmuş’tan söz aldığını duyurduktan hemen sonra televizyondan şu açıklamayı yaptı:

36 Aİptekin Dursunoğlu-İsa Eren, *Suriye’de Vekâlet Savaşı*, Önsöz Yayınları, İstanbul, 2014, s. 866.

37 www.hicrethaber.com/haber.php?haber_id=16831

38 *Suriye’de Vekâlet Savaşı*, s. 866-867. İlgili video: <http://vimeo.com/26420597>

“Bu konuşmamızdan tam 12 saat sonra Harmuş’un yanında bulunanlar beni aradılar ve Türkiyeli emniyet yetkililerinin kendisini aldığını haber verdiler. Ben de kendilerine önemli değil; çünkü onlar Türk’tür (dolayısıyla güvenlidir) dedim. Fakat sonrasında Harmuş’tan haber alamadık. Harmuş’un kaybolmasından Türkler sorumludur. Kaçırılmaması için böylesine üst düzey bir subayın korunması gerekiyordu. Bu, Türkiye’nin alnında kara bir lekedir... Harmuş ya doğrudan Suriye’ye teslim edildi ya da geç bir saatte, hiç kimse-nin olmadığı bir yere bırakıldı, Suriye istihbaratı da Harmuş’u oradan aldı.”³⁹

Harmuş’un 29 Ağustos 2011’de Suriye’ye kaçırılmasıyla ilgili bir dava açıldı. Bu davada 20 yıl hapis cezasına çarptırılan Önder Sığırcıkoğlu 32 aydır tutuklu bulunduğu Osmaniye Cezaevi’nden yarı açık cezaevine nakil sırasında kayıplara karıştı. Uzun bir aradan sonra ortaya çıkan Sığırcıkoğlu, gazeteci Ömer Ödemiş’e şunları anlattı:

“2011 yılı Haziran ayının 10 ya da 11’i idi. Kurumum tarafından Suriyeli muhaliflerden bir albayın kampa geldiğini bildirdiler. Bu albayla ilgili görevi bana verdiler. Yaptığım tespitlerde gelen albayın Cisir el Şuğur’da oluşturulan silahlı muhalefetin lideri Hüseyin Harmuş olduğunu öğrendim. Harmuş ile mülakat yaptık. 11. Tümen’de Humus şehrinde askeri inşaat dairesinde görevli olduğunu, patlayıcı konusunda uzman olduğunu söyledi. Cisir el Şuğur’daki silahlı direnişi organize ettiğini belirtti. Bu direniş sürecinde burada, Suriye güvenlik görevlilerin de Cisir el Şuğur postanesindeki gizli dinleme yapan görevlileri etkisiz hale getirdiklerini, postaneyi ele geçirdiklerini, daha sonra kendisinin hazırladığı bir bombayı traktör römorkunda askeri birliğe götürüp, orada patlattığını, çatışma halinde olduğu kişilerin patlama sonrası sağ olanlarının kendilerine teslim olmak zorunda kaldıklarını, teslim olanların 138 tanesini öldürttüğünü anlattı. Bu kişinin diri diri insanları keserek Asi Nehri’ne atan kişi olduğunu öğrendim... Çalıştığım kurumun bu katillere bu kadar önem vermesi beni çok çok olumsuz etkiliyordu. Onlarca yıllık dostluğumuz olduğu komşu ülkemizde cinayetler işleyenler, katliamlar yapanlarla ilişkiye geçiyor, operasyonel telefonlar veriyor ve barınıp, kollanmalarına, Suriye’ye tekrar gidip gelmelerine olanak yaratıyorduk... O günlerde birkaç kez o bölgede çalışmak istemediğimi sorumlularına bildirdim. Arapçayı ve bölgeyi iyi bilmem nedeniyle bu isteğim dikkate alınmadı... Harmuş’un kaçırılmasını ben planladım ve ilişkilerim içerisinde olan birkaç kişiye yardım etmeleri için teklif götürdüm. Onlar da kabul edince Harmuş’u arabama alıp Suriye’ye götürecek arkadaşlara teslim ettim. Bu katil Suriye’de adaletin karşısına çıkartılarak katlettiği yüzlerce insanın hesabını verdi. Ben bunu asla para için yapmadım.”⁴⁰

39 Suriye’de Vekâlet Savaşı, s. 869.

40 <http://odatv.com/n.php?n=katil-albaya-ben-kacirdim-1201151200>

Cisr el Şuğur katliamıyla bir şekilde ilintili olan Harmuş'un Türkiye'de devrimin komutanı olarak himaye edilmesinin ötesinde katliamda kullanılan silahların Türkiye'den sokulup sokulmadığı da tartışma konusu oldu.

Önce Halep Valisi Ali Mansura kullanılan silahların Türkiye'den sokulduğunu öne sürdü. Bu iddianın dayanağı olay mahallinde bulunan mermi kovanelerinin bir kısmının Makine ve Kimya Endüstrisi'ne (MKE) ait olmasıydı. Bu mermileri görüntüleyen ve haberini yapan Anadolu Ajansı'nın Şam muhabiri Hediye Levent'in işine anında son verildi.

22 Haziran 2011'de Dışişleri Bakanı Velid Muallim "Güvenlik güçlerinin öldürüldüğü şiddet olaylarının El Kaide tarafından gerçekleştirildiği gerçeğini gizleyemem" dedikten sonra AB'ye "Avrupa'dan kimse Suriye'yi ziyaret etmedi. Bizi dinlemiyorlar, Suriye'yi sadece dışarıdaki Suriyelilerden öğreniyorlar. Yabancı medya kuruluşları Cisr el Şuğur'da gerçekte ne olduğuna dair dürüstçe yayın yapmadı" diye çattı. Muallim asıl mesajı Türkiye'ye verdi:

"Türkiye'deki mültecilere gelince; bu mültecilerin kaçmaya ve oradaki çadırlarda yaşamaya mecbur bırakıldıklarını biliyorum. Bu çadırlar Suriye ordusu Cisr el Şuğur'a girmeden haftalarca önce dikildi. Onlara evlerine dönmeleri çağrısında bulunuyoruz. Başkan Esad evlerine dönmeleri için garanti verdi. Bu mültecilerin evlerine dönmeleri için Türkiye'deki dostlarımıza bize yardımcı olmaları çağrısında bulunuyoruz. Türkiye'yle iyi ilişkilerimizi sürdürmek istiyoruz. Bu imtiyazlı ilişkiler için yıllardır harcadığımız çabaların heba olmasını istemiyoruz. Umarım Türkiye pozisyonunu gözden geçirir."⁴¹

Türkiye'nin Şam Büyükelçiliği önünde de gösteriler yapıldı. Suriye artık sabotaj ve komplo olarak nitelendirdiği gelişmelerden Türkiye'yi sorumlu tutuyordu.

REJİMDEN REFORM; ELÇİLERDEN KIŞKIRTMA

Cisr el Şuğur'un yarattığı şok devam ederken Esad üçüncü konuşmasını 20 Haziran'da yapıp muhaliflerin derdinin reform olmadığını savundu. Bir saatlik konuşmasında ulusal diyalog sözünü yineleyen Esad reformlara devam edeceklerini, genel seçime gidileceğini ve özgürlüklerin genişletileceğini vaat ederken yaşanan kaosu sabotajcıların eylemlerine bağlayıp ülkeye komplo kurulduğunu ve fitne çıkartıldığını vurguladı.⁴² Muhaliflerin iddiasına göre Esad'ın genel af ilan etmesinin nedeni hapishanelerde yer kalmaması, ulusal diyalog ve reforma yönelik vaatlerin nedeni de zaman kazanma çabası-

41 www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-13872866; www.haberx.com/suriye_turkiye_pozisyonunu_gozden_gecirsin%2817,n,10708772,247%29.aspx

42 www.reuters.com/article/2011/06/20/us-syria-idUSTRE75J0AV20110620

di. Muhaliflerin diyalogu reddedip artık devrimden başka yol yok dediği bir ortamda Devlet Başkan Yardımcısı Faruk Şara başkanlığındaki ulusal diyalog komitesi 10 Temmuz 2011'de toplandı. Milletvekili, sanatçı, aydın ve bağımsız siyasi figürlerden oluşan 200 kişinin katıldığı toplantıda özellikle çok partili döneme geçiş için "Baas Partisi devletin ve toplumun yöneticisidir" diyen anayasanın 8. maddesinin kaldırılması dahil değişiklik önerileri ele alındı. Şara'nın "bütün vatandaşların eşit olduğu demokratik ve çoğulcu bir devlete geçişe yol açması" temennisiyle başlattığı diyalog toplantısı Yerel Koordinasyon Komiteleri, Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Kurulu gibi muhalif örgütler tarafından boykot edildi.⁴³ Muhaliflere göre tanklar şehirlere sürülmüşken, bu kadar insan ölmüşken ve insanlar hapsilere tıkmışken diyalogun önemi yoktu. Halbuki Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ne göre isyanın ilk 5 ayında ölen 2.150 kişiden 406'sı askerdi. Sivil diye kayda geçenlerin kaçının silahlı militan olduğu da belli değildi. Belli ki ülke iç savaşa sürükleniyordu. Yani diyalog daha fazla kan akmadan krizin çözümü için hayatiydi.

Bu diyalog çabalarına karşı Batılı ülkelerin tutumunu da not etmekte fayda var. ABD ve Fransa'nın Şam Büyükelçileri Robert Ford ile Eric Chevallier'in 8 Temmuz 2011'de Hama'ya gidip göstericilere destek sundu. Özellikle Ford göstericiler tarafından güllerle karşılandı. Elçilerin destek sunduğu gösteriler o hafta "Diyaloğa Hayır Cuması" adı altında yapıldı.⁴⁴ Ziyaretten dört gün sonra rejimin izin vermesi üzerine Esad yanlıları Şam'da Amerikan elçiliği önünde Ford'u protesto etti. George W. Bush'a Bağdat'ta yapıldığı gibi burada da pabuçlar gösterildi. Pabuçların altında "Kirli Elçi" yazıyordu.

Adil Sefer başkanlığındaki yeni hükümetin 6 Haziran'da siyasi partiler yasasını hazırlamak üzere kurduğu özel komisyon 25 Temmuz'da Baas Partisi'nin tekeline son veren yasa tasarısını tamamladı. Partilerin kurulmasına imkân veren tasarı 6 Ağustos'ta Esad tarafından imzalanarak yasalaştı. Ancak anayasanın 8. maddesiyle Baas üstünlüğünü korurken bu yeni yasanın işlevselliği tartışmalıydı. Muhalifler Baas'ın vesayetinin bitmediğini vurguladı.

KURTARILMIŞ BÖLGE HAMLESİ: HAMA'DA YENİ SAYFA

Rejimin diyalog ve reform çabaları sürerken 31 Temmuz 2011'de Hama'da 84 ile 150 arasında kişinin öldüğü operasyon krizi yeni bir eşiğe taşıdı. Hama, ÖSO'nun kısa sürede geldiği noktayı, krizin nasıl şekil değiştirdiğini ve bundan sonra ülkede silahlı grupların kendilerine hâkimiyet alanları açmasına giden yolun nasıl başladığını gösteren bir sahneydi. Öncesinde Suudi Ara-

43 www.theguardian.com/world/2011/jul/10/syrian-national-dialogue-boycotted-by-opposition

44 www.dp-news.com/en/detail.aspx?articleid=89416; www.bbc.com/news/world-middle-east-14096981

bistan'da mukim Hamalı Şeyh Adnan Arur, Visal TV'den silahlı gruplara 19 Temmuz 2011'de şu talimatı verdi:

“Şehirlerin giriş-çıkışlarına barikatlar kurun. Güvenlik güçlerinin şehirlere girmesini engellemek için denetim yapın. Tehlike anında barikalarda bulunanlar diğerlerine haber versin. Gerekirse büyük hendekler kazın.”⁴⁵

Arur'un talimatlarına uygun şekilde barikatlar kuruldu, karakollar basıldı. Amaç kurtarılmış bir bölge yaratmaktı. Bunlar olurken oyunun kuralları da değişmişti: Kısa süre önce kuruluşu ilan edilen ÖSO'nun elinde artık 5 tank vardı. Bu hazırlıklara paralel olarak uluslararası toplumu teyakkuza geçiren haberler de servis ediliyordu. Rejimin camileri bombaladığı iddiası bu haberlerden biriydi. Bir diğeri Asi Nehri'nden çıkan cesetlerle ilgiliydi. Cesetlerden rejim güçleri sorumlu tutuldu. Ancak cesetlerin Hama'da öldürülen askerlere ait olduğu ortaya çıktı. Yayımlanan bir videoda cesetleri atanlar tekbir getiriyordu. Ramazan'ın başlamış olması da İslâm dünyasının duyarlılığını arttırmıştı. Kenti kuşatmış olan ordu 31 Temmuz'da tanklarla vurmaya başladı. Bazı muhalif kaynaklar 84 kişinin öldüğünden bahsederken El Cezire ölenlerin sayısını 150 olarak verdi. Deyr el Zor'da da çatışmalar patlak vermişti.

Çatışmalar 1 Ağustos'ta da devam ederken durumu değerlendiren BM Güvenlik Konseyi, 2 Ağustos'ta insan hakları ihlalleri ve sivillere karşı şiddet kullanılması nedeniyle Suriye yönetimini kınadı. AB de bazı Suriyeli yetkililere seyahat yasağını içeren yaptırım kararıyla tepkisini gösterdi. Pek çok açıdan dönüm noktası olan Hama katliamından sonra artık Suriye yönetimine karşı uluslararası tecridin koşulları oluşmuştu. Kanlı oyunun Hama'da sahnelenmesi bu kentin geçmişindeki feci hatıralar nedeniyle de insanlardaki duyarlılığı katladı. lhvan, rejimin 29 yıl sonra Hama'da yeni bir soykırım yaptığını öne sürdü.

TÜRKİYE, ESAD'LA KÖPRÜLERİ ATARKEN...

Suriye, Türkiye'nin komşularla sıfır sorun politikasının ekseninde olan ülkedy. Burada elde edilecek başarı Ortadoğu'nun derinliklerine giden yolları da açacaktı. Tunus'ta Zeynel Abidin bin Ali'yi, Mısır'da Hüsnü Mübarek'i haftalar içinde deviren isyan dalgası Türkiye'ye bir süreden beri Arap sokaklarında kazandığı sempatinin siyaseten de meyvelerini verebileceği yeni aktörlerle birlikte çalışma şansı sunuyordu. Bu aktör ağırlıklı olarak lhvan'dı. O yüzden giden diktatörün arkasından ağlamayıp “ilkesel politika” adı altında kendini halkların meşru taleplerinin sözcüsü olarak lanse etti.

Hüsnü Mübarek'in devrildiği 11 Şubat 2011'de Gürcistan'ın Acara Özerk Bölgesi'nin başkenti Batum'da Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile birliktey-

45 Aktaran: Suriye'de Vekâlet Savaşı.

dim. Davutoğlu, Türkiye'nin hinterlandı olarak değerlendirdiği bölgelere giderken yaptığı gibi Gürcistan ziyaretine sembolik bir kentle başladı. Devlet Başkanı Mihail Saakaşvili ile görüşmelerin planlandığı başkent Tiflis yerine Batum'a inen Davutoğlu, tıpkı Doğu Türkistan'ın (Şincan Özerk Bölgesi) kültür başkenti Kaşgar'dan başladığı Çin ziyaretindeki gibi gezisini Cuma'ya denk getirdi. Cuma namazında halkla buluşmanın bağları diriltmede sarsıcı bir etkisi olduğu kesin. Bakan özel uçakla Gürcistan'a giderken de bu tercihin altını birkaç kez çizdi. Uçaktan iner inmez önce camiye gittik. Her taraf kar kaplı, hava buz kesiyor, zaman zaman yağmur serpiştiriyordu. Tarihi cami tıklım tıklım doluydu. 1828-1829'daki göç dalgası ve 1877-1878'deki Osmanlı-Rus savaşlarının ardından Anadolu'ya göç etmiş Müslüman Gürcülerden geriye 400-500 bin kişi kalmış. İlk kez Türkiye'den bir dışişleri bakanı Acaralarla camide buluştu. Davutoğlu'nun keyfi yerindeydi, "milli bir davanın lideri" gibi karşılandı. Tiflis'e gitmek üzere havaalanına gittik ama Dışişleri'nin özel kiraladığı uçağın pilotu "de-icing" yapılamadığından havalanamayacağını söyleyince Batum'da kalakaldık. Bu da bize Davutoğlu ile baş başa sohbet imkânı verdi. Otelde sözde Kafkasya'yı konuşacaktık ama daha sohbetin başında Mübarek'in gösterilere daha fazla direnemeyip istifa ettiği haberi geldi. Davutoğlu'nun cep telefonu susmadı. Mübarek'e "Bizler insanız, faniyiz. Baki olan saygıyla anılmaktır. Halkın insani taleplerine kulak verin. Seninle birlikte sadece kefenin gelecek" diye seslenip gitmesini salık vermiş olan Başbakan Tayyip Erdoğan 15 dakika içinde iki kez aradı. Davutoğlu'nu yabancı mevkidaşları da aradı. Her arandığında kalkıp yan odaya geçerek görüşmesini tamamlayan Davutoğlu, "Bak Fehim, tarihi bir anı birlikte yaşıyoruz" demeyi de ihmal etmedi.

Davutoğlu söze şöyle başladı:

"Perşembe gece 3,5 saat uyudum. Bir taraftan Mısır'daki büyükelçiyle konuşuyordum. Son telefon görüşmesini de 01.30'da başbakanla yaptım. O da uyumamıştı. Takip ediyordu. Hüsnü Mübarek'ten istifa gece gelir diye umuyorduk. Şansını denedi, yetkilerini büyük ölçüde yardımcısı Ömer Süleyman'a devretti. Ama halk kabul etmedi. Dolayısıyla ordu açıklama yapabilir diye bekliyorduk. Çünkü ordu bunun için ısrar etti ama Mübarek direndi. 8,5 milyon insanın gösteri yapacağına dair bilgiler aldık. Bugün (dün) bütün şehirlerde gösterilere katılanlar 15 milyon civarında."

Erdoğan, Mübarek'e kefeni hatırlatarak çekilmesi çağrısı yapan tek liderdi. Davutoğlu'na göre gelişmeleri doğru okuyarak Türkiye risk aldı ve haklı çıktı. "Çünkü doğru olan buydu. Halkın açık talepleri vardı. Mısır krallık sonrasında ortaya çıkan Arap milliyetçiliğinin merkezi. Uzun bir otoriter rejimler dönemi yaşadı. Ümit ederiz ki halkın talepleri doğrultusunda bir yapı ortaya çıkar. Arap dünyasının atardamarı Mısır. Bu açıdan domino etkisinin

pozitif yönde olmasını bekliyoruz. Çünkü kaos çıkmadı, dedi. Davutoğlu, yetkinin orduya devredilmesini de şöyle yorumladı:

“Yetki Süleyman’a ya da mevcut siyasi aktörlerden birine devredilmiş olsaydı, Mübarek’in etkisi devam edecek diye düşünürlerdik. Mısır ordusu bölgenin ulusal niteliğe sahip ordularından birisi. Türk ordusuna benziyor; toplumun her kesiminden asker alır ve toplumla iç içedir. Ne herhangi bir etnisite ve mezhebe ne de şahsa dayalıdır. Bu yönüyle son olaylarda gerçekten rüştünü ispat etti. Denge unsuru oldu. Halk nezdinde itibar kazandı. Dolayısıyla halk gücün orduya devrini istiyordu. Ordu düzenli bir geçiş sağlayabilecek meşruiyete ve güce sahip. Demokratik bir geçiş için şu anda daha uygun şartlar var.”

Davutoğlu “rejimin devamlılığı ile demokratik geçiş arasındaki hassas ilişkiye” dair soruya şu yanıtı verdi:

“Rejim dediğimiz biraz da kişilere bağlı. Devletin devamlılığı önemli. Mısır güçlü bir devlet, yönetim değişti. Devleti sarsınadan yönetimi değiştirmek gerekiyor. Irak’ta kurumlar yıkılarak yönetim değiştirildi. Kaos çıktı. Şimdiye kadar ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton dahil görüştüğümüz kişilere şunu vurguladık: Devletin devamlılığı sarsılmamalı, yönetim değişmeli ve bir yol haritası konulmalı. Hatta Münih’te bizi örnek verdim. Bizde rejim değişti ama devlet kurumları devam etti. İtfaiye teşkilatı dahil kurumlar cumhuriyete intikal etti. Mısır nihayetinde bir Arap cumhuriyeti. Cumhuriyetin demokratik nitelik kazanması önemli. Bu meydan okumadaki en önemli şey cumhuriyetin demokrasi ile buluşmasıdır.”

Peki ya Erdoğan’ın çıkışından sonra “model ülke” olarak daha fazla öne çıkarılan Türkiye’nin önerdiği bir yol haritası var mıydı? Yanıtı şöyle oldu: “Bu Mısır halkının iradesidir. Öncelikle adil ve şeffaf bir seçim ortamının sağlanması için seçim ve partiler kanununun değişmesi gerekiyor. Anayasa askıya alındı. Meşru bir anayasa için anayasayı yapacak meşru bir meclisin olması gerekir.”

Davutoğlu, Clinton’la görüşmelerinde Ortadoğu’da demokratikleşme için Mısır fırsatının kaçmaması gerektiği mesajı verdiğini aktardı:

“Birçok kişi risk aldığımızı düşündü. Çok ciddi bir risk. Ama şunu söyledik: Mısır için bu riski almak gerekir. Meşruiyetini halktan alan bir yönetimin bölgeye olumlu etkileri olacak. Çok umutluyum. Artık bölgede pozitif domino etkisi olacak. Ters olmuş olsaydı negatif etkisi olurdu. Daha önce 2 kez fırsat kaçtı. Doksanlı yılların başlarında Doğu Avrupa’da rejimler çökerken Cezayir ve Tunus gibi yerlerde seçimler oldu. Ama İslâmî radikalizm geliyor argümanına şans tanındı, otoriter rejimlerin önü açıldı. İkinci ola-

rak Irak savaşının ardından Bush yönetiminin demokrasi getirme girişimleri olduğunda bir şans doğdu. Bölgede üç seçim yapıldı. Irak'taki başarı olarak yansıtıldı. Mısır'da birçok yolsuzluk yapıldı ama Mısır tebrik edildi, ilerleme oldu diye... Tek doğru dürüst seçim Filistin'de yapıldı ama Hamas kazandığı için kabul edilmedi. Ortadoğudaki toplumların uluslararası toplum güveni sarsıldı. Şimdi üçüncü fırsat kaçmamalı. Tunus'ta başladığında demecim şuydu: Artık uzun dönemli yönetimlerin sonuna gelindi. Mısır'da kamu düzeni bozulmadan sağlanmalı. Ve yol haritasının sonunda demokratik bir yapı ortaya çıkmalı.”

Bu röportaj Libya'da askeri müdahaleden yana çark edinceye kadar Arap Baharı ile ilgili Ankara'nın yaklaşımını sergiliyordu.

Libya'daki isyan süreci hızlıca silahlı çatışmalara dönüşünce halkların meşru taleplerinin reformlar yoluyla karşılanması gerektiğine dair söylem de tökezledi. Ankara'nın Muammer Kaddafi'yi desteklediğine dair haberler üzerine Bingazi'deki Türkiye konsolosluğu göstericilerin hedefi haline geldi. Dış müdahaleye şiddetle karşı çıkan Türkiye, NATO'nun harekât merkezini İzmir'e taşıyacak kadar müdahaleye ortak oldu. Halbuki Erdoğan 21 Şubat 2011'de sonradan dillere pelesenk olan şu çıkışı yapmıştı:

“NATO Libya'ya müdahale etmeli midir? Böyle bir saçmalık olur mu yahu? NATO'nun ne işi var Libya'da? Böyle bir şey düşünülemez.”⁴⁶

Milyar dolarlık yatırımların selameti için Kaddafi'nin yanında duruyormuş gibi yapıp ardından kazanana oynayan Erdoğan, krizin çözümü konusunda kendisinden arabuluculuk yapmasını bekleyen Kaddafi'yi gözden çıkardı.

CIA şefi geldi, “Kardeşim Esad” Nusayri oluverdi

Sıra Suriye'ye geldiğinde Erdoğan yine kazananın yanında olmak için suları test etti. Çok değil Dera'daki gösterilerden birkaç gün önce 7 Mart 2011'de Erdoğan, “Kardeşim Esad” diye seslendiği Suriye lideriyle ortaklığı ileri bir boyuta taşıyan adım atmıştı. Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasında ortak vize uygulamasını öngören “Şamgen” planıyla ilgili mutabakat sağlanmıştı.⁴⁷ Bölgesel entegrasyon adına bu fikir Erdoğan'dan çıkmıştı.

Esad ile alınan yoldan hemen dönmek zordu. Bu yüzden Esad'ın reformlara yönelik atacağı adım son yıllarda inşa edilmiş ortaklıkları kurtarabilirdi.

46 www.ntv.com.tr/arsiv/id/25187334/

47 www.milliyet.com.tr/samgen-vizesinde-anlasmaya-varildi-/inttur/haberdetay/07.03.2011/1361069/default.htm

Ankara'nın reform çabalarına yardımcı olması yeni Suriye'nin geleceğinde Türkiye'ye daha fazla yer açardı. Türkiye ile Suriye arasında 911 kilometrelik bir sınır vardı ve Esad'ın muhalifleri teskin edecek reformlara yönelmesi Ankara'nın yüzleşeceği riskleri de azaltırdı. Bu yüzden 25 Mart 2011'de Erdoğan, Esad'ı arayarak açıklanan reform paketinden dolayı kutlayıp Suriye liderini ileri adımlar için cesaretlendirdi.⁴⁸

28 Mart'ta gazetecilerle sohbetinde MIT Müsteşarı Hakan Fidan'ı Şam'a gönderdiğini açıklayan Erdoğan, telefonda konuştuğu Esad'ın olağanüstü hal yasasının kaldırılması, siyasi partiler yasasının değiştirilmesi dahil bir dizi reform hazırlıklarından bahsettiğini söylerken gelişmelere bigâne kalmalarının nedenini Suriye ile yüzlerce kilometrelik sınıra ve akrabalık ilişkilerine bağladı.⁴⁹

Ancak bu açıklamalardan önce CIA Başkanı Leon Panetta'nın Ankara'ya gelip Hakan Fidan, hükümet ve Genelkurmay yetkilileriyle Suriye'yi konuştuğu ortaya çıktı. Görüşmelerde "Suriye'nin kritik eşikte olduğu", "derin devletin önemli unsurları olarak Nusayri etkinliğinin Esad'ın kararlarında yönlendirici olduğu" değerlendirmesi yapıldı.⁵⁰

Panetta'nın 5 gün süren, "gizli gizli" koduyla gerçekleşen ve karartma uygulanan ziyareti kamuoyundan sır gibi saklanmıştı.

Bu ziyaretin ardından Ankara'nın yeni politikasındaki kısırlar aynı zamanda Suriye'yi bir terör yumağına çeviren politikaların nasıl şekillendiği konusunda fikir veriyordu.

Ayrıca bu süreç içerisinde Dışişleri Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde Genelkurmay ve MIT'in katılımıyla "gizli" kodla yapılan çalışmalarda "ülkelerdeki liderlerin gücü", "isyanın dağılımı, katılım oranı", "isyan çıkan ülkelerdeki Türklerin varlığı" ve "askeri operasyon ve insani yardımın gerekliliği" başlıklarıyla senaryolar ele alındı.⁵¹

28 Nisan 2011'deki MGK toplantısına hazırlık bağlamında yürütülen bu çalışmalarda "Rejim değişikliği beklenmiyor" notu düşülse de bunlar Suriye'de isyanın çok erken aşamasında Washington ve Ankara'nın rejim değişikliği senaryosuna hazırlandığını da gösteriyordu.

Ve hükümet meseleye mezhepçi gözle bakıyordu. Davutoğlu, 6 Nisan 2011'de Katar ve Bahreyn'deki temaslarının ardından Şam'a giderek Esad ve Velid Muallim'le görüştü.⁵²

48 www.zaman.com.tr/dunya_besar-esedi-telefonla-aradi-reform-karari-icin-kutladi_1113511.html

49 www.sabah.com.tr/gundem/2011/03/28/basbakandan_onemli_aciklamalar

50 www.sabah.com.tr/gundem/2011/04/26/cia-baskanindan-cok-gizli-ziyaret

51 www.sabah.com.tr/gundem/2011/04/07/arap-isyanlari-icin-turkiye-senaryolari

52 www.ihha.com.tr/haber-davutoglu-bessar-esadla-gorustu-168352/

Davutoğlu, Erdoğan'ın şu dört mesajını ilettiler:

– Başta olağanüstü hal olmak üzere reform için adım atın. Muhaliflerle görüşün.

– Eşiniz Sünni, Sünnilere yaklaşımınızın olumlu yönlerini topluma anlatın.

– Reform sürecinde Türkiye olarak destek vermeye hazırız.

– Sadece Mısır-Tunus değil, bölgede yaşanan örnekler ortada. Suriye'deki bir dönüşüm tüm Ortadoğu'yu etkiler.⁵³

CIA Başkanı Panetta ile görüşmede yapılan “derin devletin Nusayri unsurlarının Esad'ı yönlendirdiği” tespitinin Esad'la müzakerelerde de öne çıktığı anlaşıldı. Sonradan çok kanırta kanırta altı çizilen mezhebi vurgu başından beri vardı ama kimse Alevi-Sünni ayırımının Suriye'de siyaseti etkileme kapasitesiyle ilgili öngörülerin tutarlılığını sorgulamadı.

Türkiye'nin şam bunalımının yönünü tayin eden bir diğer faktör tabii BM Güvenlik Konseyi'nde Suriye aleyhine oluşan hava ve uluslararası aktörlerin ortak cephe oluşturma çabasıydı. Beyaz Saray, 25 Nisan'da Erdoğan ile Obama'nın telefonda görüşüp “Suriye hükümetinin şiddete başvurmaya derhal son vermesi ve Suriye vatandaşlarının demokratik arzularını yansıtan anlamlı reformları derhal hayata geçirmesi gerektiği konusunda mutabakata vardığını açıkladı.⁵⁴ Erdoğan ardından Esad'la görüşüp mesajı ilettiler.⁵⁵

27 Nisan'da *Hürriyet*, Türkiye'nin duruşunu üç başlıkta anlatıyordu:

– Türkiye, Suriye'de yönetimde kim olursa olsun istikrar istiyor.

– Ankara Suriye'de kısa ve orta vadede istikrarın ancak Esad tarafından sağlanacağına inanıyor. Bu çerçevede “Ankara Reformlara, Esad'la devam” diyor.

– Suriye ile ekonomik ilişkiler yaşamsal önemde.⁵⁶

Ankara 28 Nisan'da MİT Müsteşarı Fidan ve DPT Müsteşarı Kemal Madenoğlu başkanlığında 6 kişilik bir heyeti şam'a gönderip “Türkiye reformlar için her türlü katkıya hazır” mesajı verdi.⁵⁷ Üç gün önce Esad'ın, telefonda Erdoğan'a Türkiye'nin tecrübelerinden faydalanmak istediğini söylediği, bunun üzerine heyetin gönderildiği kaydedildi. Heyet Olağanüstü Hal Yasası'nın kaldırılması süreci, geçiş döneminde askerinin yetkilerinin devri, çok partili sisteme geçiş süreci, siyasi partiler kanunu, seçim yasağı ve basın kanunu gibi konularda Türkiye'nin deneyimlerini anlattı.⁵⁸

53 www.sabah.com.tr/gundem/2011/04/07/esada-4-mesaj-37080996689

54 www.hurriyet.com.tr/planet/17645733.asp

55 www.hurriyet.com.tr/planet/17641453.asp

56 www.hurriyet.com.tr/planet/17648398.asp

57 www.hurriyet.com.tr/planet/17660749.asp

58 www.sabah.com.tr/dunya/2011/04/29/cok-partili-sisteme-gec

Erdoğan da bu temasları değerlendirirken olaya nasıl baktığını şu sözlerle anlattı:

“Beşşar’ın kendisi Nusayri, eşi Sünni’dir. Böyle bir özellik, kendisini aslında Suriye’de güçlü kılan bir yapı. Şu anda muhalefet edenlerin ciddi bir kısmı aslında başta Beşşar’a karşı çıkmıyorlardı. ‘Bizim Beşşar’dan sıkıntımız yok’ diyorlardı. ‘Bizim sıkıntımız rejimle ilgili’. ‘Biz de partimizi kuralım, biz de bu yarışın içinde yerimizi alalım.’ Siyasi tutuklular noktasında ciddi sıkıntılar vardı, bunları ortadan kaldıralım. Şunu söyledim, ‘Siz Cumhurbaşkanı olmayın, ben de Başbakan olmayayım. Bir kardeş olarak birlikte konuşalım, birlikte dertleşelim.’ Bu anlayış içinde bunları görüştük. Hatta bizim parti çalışmalarının nasıl olduğunu da inceledi. Dedik; ‘Deneyimlerimizi sizinle paylaşıyoruz.’ Tabii olumsuz bir bakış getirmedim, ama adımı da atmadım. Şimdi bu iş patladı. Yapmayacağım demiyor, ‘Yapacağım’ diyor, ama bir yerden veya birileri tarafından bir engeller mi var, bir tereddüt içinde mi, bir kararsızlık mı yaşıyor, bunu doğrusu çözmekte sıkıntı yaşıyorum. Çünkü sonunda bu bizi vuracak. Yayıla dağı çıktı ortaya.”⁵⁹

Ancak adımların atılmadığı doğru değildi. Esad birtakım kararlar aldı ve diğer reformlar için de komisyonlar kurdu. Peki, sorun neydi, neden Türkiye memnun değildi? Esad kontrolsüz bir açılım yerine peyderpey ilerlemekten yanaydı. Erdoğan’ın kamuoyuna yansıtılmak istemediği şey Esad’ın ülke içinde silahlı grupların estirdiği terörle ilgili anlattıklarıydı. Erdoğan, Esad’ın anlattıklarını hep “Tabii kendi de durumla ilgili bir şeyler anlattı” diye geçiştirip ayrıntıya girmiyordu. Ayrıca Türkiye çok partili hayata geçişte yardım önerirken terör örgütü olarak yasaklanmış olan İhvan’ın behemehâl siyasal sisteme dahil edilmesini istiyordu.

Mülteci oyunu ve şok terapi hazırlığı

28 Nisan 2011’de Suriye’yi kınayan bir bildiri metni BM Güvenlik Konseyi’nde Rusya, Çin ve Lübnan’a takıldı ama Britanya, Fransa, Almanya ve Portekiz Şam yönetimine karşı ortak açıklama ile tavrını ortaya koydu. Ertesi gün ABD Başkanı Barack Obama, Suriyeli güvenlik yetkilileri Mahir Esed, Atif Necib ve Ali Memluk’ü yaptırım listesine aldı.

Suriye üzerinde baskıyı arttıran bu uluslararası iklimin ruhuna uygun olarak Türkiye fiili mülteci baskısıyla karşılaştı. Hatay-Yayıla dağı’nın karşısındaki Harapcöz ve çevresinde yaşayan 250 Suriyeli, 29 Nisan’da sınırdan geçti. Güveççi köyü yakınındaki tel örgüyü aşan grup, ellerindeki Türk bayraklarıyla Türkçe “Türkler gibi yaşamak istiyoruz”, “Demokrasi istiyoruz”, “Er-

⁵⁹ www.zaman.com.tr/politika_erdogan-siyaset-meydanina-sorulari-cevapladi_1128941.html

doğan'ın bize sahip çıkmasını istiyoruz" diye slogan attı. Karısı ve 6 çocuğuy-
la sınırı geçen Muhammed Simeydo da "Türkiye'ye sığınmak isteyen binler-
ce Suriye vatandaşı var. Suriye'de insanlar katlediliyor. Bu nedenle evimizi
terk etmek zorunda kaldık" dedi.⁶⁰

Halbuki o tarihlerde gelen mültecilerin yaşadığı yerlerde çatışma yoktu.
Konya'dan apar topar Ankara'ya dönen Davutoğlu, Dışişleri, İçişleri, Genel-
kurmay ve MIT yetkilileriyle acilen "mülteci zirvesi" yaptı. Sınırdaki askeri ön-
lemler alındı.

Benzer şekilde Nisan 2011'de Asi nehrini geçerek Hatay-Hacıpaşa'ya ge-
len ilk mültecileri karşılayan ve daha sonra bölgede oluşturulan kamplardan
birinin yöneticiliğini yapan kamu görevlisine mülteciler meselesini sordum.
Yetkili mülteci akınının organize bir durum olduğunu ve uluslararası toplu-
mu kışkırtma amacı taşıdığını belirterek olanları şöyle anlattı:

"İlk gelenleri ben karşıladım, sınırdan geçirdim. İranlı milisler ve Hizbullah
üyelerinin Sünnileri katlettiğini, kadınlara tecavüz ettiklerini söylüyorlardı.
Hepimiz bunlara inandık, evlerimizi bu mültecilere açtık. Ama hiçbirimiz o
sıralarda oralarda çatışma olup olmadığına bakmadık, gerçekten İranlıların
orada olup olmadığını sormadık. Demek ki bir mezhep savaşı tezgâhlandı ve
biz de burada kullanıldık."

Muhالیfler Mübarek'ten sonra Kaddafi'ye de çekil çağrısı yapan Erdoğan'ın
aynısını Esad için de yapmasını istiyordu. Mayıs başında Dera'da Erdoğan'ın
Kaddafi'ye "Artık çekil" diye seslenmesinin ardından Dera'da düzenlenen
mitingde "Teşekkürler Erdoğan" pankartı taşındı ve sloganları atıldı. Erdo-
ğan onlar için "Arap dünyasında benzersiz devlet adamı" idi.⁶¹

Erdoğan 14 Mayıs 2011'de uyarıların ayarını bir derece daha yükseltti:

"Suriye'de parçalanmanın, mezhep çatışmasının doğmasına yönelik endişe-
lerimiz var."⁶²

18 Mayıs'ta ABD'den Türkiye'nin duruşuna bir ayar çekme girişimi geldi.
Başkan Barack Obama, Ortadoğu ile ilgili yapacağı konuşmadan bir gün
önce ABD'nin Ankara Büyükelçisi Francis J. Ricciardone ile Erdoğan'a me-
saj gönderdi. Ricciardone, Yenimahalle'de helikopter pistinde 50 dakika-
lık görüşmede Esad'ın reform konusunda çok yavaş hareket ettiğini belir-
tip "Esad'a karşı ortak dil kullanmalıyız, mesajlarımızı senkronize etmeli-
yiz" dedi. Erdoğan da "Bölge zaten büyük bir değişimden geçiyor. Bölgenin

60 <http://haber.gazetevatan.com/suriyedeki-kriz-sinirimiza-dayandi/374269/1/Haber>; www.sabah.com.tr/dunya/2011/04/30/250-kisi-turkiyeye-sigindi

61 www.sabah.com.tr/dunya/2011/05/05/suriyede-erdogan-mitingi

62 www.zaman.com.tr/politika_erdogan-esad-ile-10-gundur-gorusmedim_1134301.html

denmeleri daha fazla sarsılmamalı. Acele etmeyin, düzenli geçiş sağlanmalı” yanıtını verdi.⁶³

25 Mayıs’ta *New York Times*’a konuşan Davutoğlu da “Şimdi Esad’ın ihtiyacı olan şey halkın kalbini kazanmak için mümkün olan en kısa zamanda şok terapidir,” dedi.⁶⁴

Davutoğlu, 9 Haziran’da Abu Dabi’de Libya Temas Grubu toplantısında ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ve Fransa Dışişleri Bakanı Alain Juppe ile yaptığı görüşmelerin ardından “Bize reform konusunda söz verdi ama adım atmadı. Esad’ın artık işi zor,” dedi.⁶⁵

3-6 Haziran 2011’de Cisir el Şuğur katliamından sonra ordunun bölgeye intikal etmesi üzerine kaçan 2.500 kişi Türkiye’ye sığınınca oyunun kuraları da değişti.

10 Haziran’da Türkiye’ye sığınanların sayısı 3 bini aşarken Suriyeliler yazdıkları mektupta Erdoğan’ı bölgenin lideri ilan edip müdahale çağrısı yaptı:

“Suriye halkı her zaman olduğu için sizi bu topraklardaki Müslümanların lideri olarak kabul ediyor. Mektubumuz ile birlikte sizlere özellikle Humus ve Dera’da yaşanan katliamları gözler önüne seren videoları iletiyoruz. İkinci bir Hama katliamına izin vermeyeceğiz sözünüzü asla unutmayacağız, fakat Suriye’nin her bir köşesi gerçek katliamlara sahne oluyor. Mektubumuzu bizleri kurtarabilecek olan lidere en içten sevgi ve saygılarımızı ileterek bitiriyoruz.”⁶⁶

Erdoğan ise 11 Haziran’daki konuşmasında 3 gün önce Esad’la konuştuğunu anımsatıp ilişkilerin kopacağına haberini verdi:

“Maalesef Esad ailesi özellikle de Mahir Esad insani davranmıyor. Ve düşünün yani, öldürdükleri kadınların tepesinde öyle bir çirkin görüntü veriyorlar ki, yani bu görüntüler yenilir, yutulur görüntüler değil. Eee tabii bu ister istemez BM Güvenlik Konseyi’ni de devreye sokuyor ve şu anda orada da hazırlıklar var. Türkiye olarak biz bunların karşısında kalkıp da yani hâlâ Suriye diyemeyiz. Görüntüler ortada iken Esad bana farklı şeyler söyledi. Biz gelişmelere daha fazla sessiz kalamayız. İyi ilişkiler ilelebet süremez.”⁶⁷

Erdoğan Suriye’yi Türkiye’nin iç meselesi olarak nitelerken gelinen noktaya şuydu:

63 www.sabah.com.tr/dunya/2011/05/18/yumusak-gecis-olmalı

64 “Turkey Calls for Syrian Reforms on Order of ‘Shock Therapy’”, Anthony Shadid 25.05.2011; www.nytimes.com/2011/05/26/world/europe/26turkey.html?_r=0

65 www.sabah.com.tr/gundem/2011/06/11/davutoglu-esad-sozunu-tutmadı

66 www.haberturk.com/dunya/haber/638695-sinirda-3-bin-kisilik-can-kasabasi

67 www.haberturk.com/dunya/haber/638822-800-bin-suriyeliye-haziriz

“Ankara, Erdoğan’ın (7 Haziran 2011’de) Esad ile yaptığı görüşmeden sonra ümidini kesti. Bu nedenle BM’nin alacağı bir yaptırım kararını desteklemeye başladı.”⁶⁸

12 Haziran’da Şam’daki Türkiye Büyükelçiliği önünde Türkiye aleyhine gösteri düzenlenirken Dera’da Erdoğan’a destek vardı. Göstericiler “Teşekkürler Erdoğan”, “Seni seviyoruz” yazılı pankartlar taşıdı.⁶⁹ Erdoğan’ın “vahşet görüntüleri” dediği bazı görsel materyalle ilgili rahatsızlığını telefonda dile getirmesinin ardından Esad, özel temsilcisi Hasan Türkmani’yi Ankara’ya gönderdi. Türkmani’nin “Görüntüler eski” izahatıyla ikna olmayan Erdoğan “Eski ya da yeni, sonuçta vahşet var” yanıtını verip uluslararası toplumda artık Suriye için yapılacak bir şey kalmadığını söyledi.⁷⁰

Köprüleri yıkan 6 saat

Bölgede düzen kurucu olduğunu iddia eden AKP yönetimi, Şam üzerinde son yıllarda edindiği etkiyi kullanarak kendini kanıtlamaya çalışıyordu. “Suriye benim iç meselem” derken, son derece üstünkörü olmasına rağmen mezhebi yaklaşımlarla akıl verirken, Esad’ın alttan alan tutumunu yanlış yorumlayıp birtakım talepleri dayatmaya kalkışırken “kardeşim Esad” hitabıyla başlayan süreçte edindiği krediye güveniyordu. O yüzden Esad’a “git” demek için sabırsızlanan Batılı ortaklarına “Siz bu meseleyi bana bırakın” diyerek öne çıktı. Ankara’nın rehberliğinde bir reform süreci işleseydi Türkiye’nin bölgeye etki etme kapasitesi daha da artacaktı. İşler Ankara’nın takvimine göre işlemeyince AKP yönetimi büyük bir hayal kırıklığı ve öfkeyle diplomasi defterini kapattı, dış politikasında büyük bir savrulmaya yol açacak istikamete saptı. 9 Ağustos 2011’de Ahmet Davutoğlu’nun Şam’da Beşşar el Esad ve Velid Muallim’le yaptığı toplam 6 saatlik görüşme köprülerin atıldığı son temastı.

Davutoğlu yol haritası belirleme, askeri operasyonları durdurma ve reformlara yön verme konusunda ısrarını sürdürdü.

Ankara’daki diplomatik kaynaklara göre görüşmede Esad son 6 ay içinde attığı reform adımlarını anlatıp “Buna rağmen sokaklardaki şiddet olayları durmadı. Çoğunluğu gençlerden oluşan çeteler türedi. Bu çeteler güvenlik güçlerine kanlı saldırılar düzenliyor. Ancak siz bu saldırıların hiçbirini görmediniz, kınamadınız” diye sitem etti. Davutoğlu ise ABD ve Avrupa’nın Suriye konusundaki planları hakkında Esad’a bilgi verip Şam’dan reform adım-

68 www.radikal.com.tr/dunya/suriyede_tampon_bolge_kurulabilir-1052433

69 www.zaman.com.tr/dunya_derada-erdogana-destek-gosterisi_1146853.html

70 www.hurriyet.com.tr/planet/18050413.asp

ları gelmezse Türkiye'nin Batı karşısında "Diplomasiye öncelik verelim" görüşünü savunmakta zorlanacağını söyledi.

SANA'ya göre ise Esad kapsamlı reform sürecini tamamlamaya kararlı olduğunu belirtirken "Teröristlerin peşini bırakmayacağız" dedi.⁷¹

Şam Davutoğlu ve Erdoğan'ın Batılılar ya da Körfez ülkeleri namına birtakım mesajlar götürmesinden rahatsızdı. Şam'da benim konuştuğum yetkililere göre "Suriye'nin ABD, İsrail ya da Suudi Arabistan'ın başını çektiği Körfez'in ve 'uluslararası toplum' diye etiketlenen Batılı aktörlerle korkutulmaya ihtiyacı yoktu. Suriye bu güçlerle zaten onlarca yıldır soğuk savaş içindeydi."

Davutoğlu, Esad'ın bu konudaki rahatsızlığına binaen hiç kimseden mesaj taşımadığını belirtti. Ziyaretten hemen önce ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Davutoğlu'nu arayıp "Şam'a vereceğiniz mesajlarda uluslararası toplum ile birlikte hareket etmemiz büyük önem taşıyor. Tek ses olalım" demiş, ABD Dışişleri Bakanlığı Suriye Masası Şefi Frederic Hof ile Ankara Büyükelçisi Francis Ricciardone de Ankara'da temaslarda bulunmuştu. Hof'un Washington'dan getirdiği mesaj netti:

"Obama bir an önce harekete geçilmesini istiyor. Reformlar konusunda Esad'dan ümidini kesti. Bundan dolayı sert tedbirlerin devreye girmesinden yanayız."⁷²

Davutoğlu bu mesajların gölgesinde Şam'a gitti. Hatta ziyaret öncesinde Türk basını "Esad'ın son şansı" ve "Esad'a Saddam benzeri uyarı" başlıkları altında Davutoğlu'nun çantasında "Suriye adım atmazsa uluslararası toplumda tecrit edilir; Suudi Arabistan'dan sonra diğer ülkelerle elçilerini çekerse rejim meşruiyetini yitirir; Suriye yönetimine ekonomik yaptırımlar uygulanır" mesajıyla gittiğini yazdı.⁷³ Görüşme öncesi Muallim'in müzakere ettiği ortağı ise Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'du.

Türkiye, Esad reformlar konusunda adım atmadığı için köprülerin atıldığını savunurken toplantıda gerçekte nasıl bir diyalogun yaşandığı sır gi-bi saklandı.

Ancak diplomatik ilişkiler kesilip Türkiye sivil ve askeri muhalefeti organize etmeye koyulurken Şam fazla detaya girmeden bazı can alıcı bilgiler paylaşmaya başladı.

Velid Muallim, Türkiye'den bir grup gazeteciyle Şam'da konuşurken "Ankara'nın tavrındaki değişiklik Suriye'nin demokratikleşme konusunda Tür-

71 www.hurriyet.com.tr/planet/18446872.asp

72 www.hurriyet.com.tr/gundem/18444813.asp

73 www.yeniasir.com.tr/dishaberler/2011/08/09/esadin-son-sansi; www.sabah.com.tr/dunya/2011/08/09/ankaradan-son-uyari; www.milliyet.com.tr/esad-a-saddam-benzeri-uyari/dunya/dunyadetay/09.08.2011/1424255/default.htm

kıye'ye verdiği sözleri tutmamasından mı kaynaklanıyor?" sorusuna şu yanıtı verdi:

"Hayır, (İhvan konusunda) söz vermedik. Esad şöyle dedi: 'Onlara Suriye'ye parti olarak değil ama şahıslar olarak dönme izni verdik. Ulusal diyalog sürecinin de parti olarak değil, şahıs olarak parçası olabilirler.' Bu cevap Başbakan Erdoğan'ı mutsuz etti. Türkiye ilk günden beri çatışmada olumsuz rol oynadı. Verdikleri dersi almadık diye Türkiye neden böyle hevesli? Biz misliyle karşılık vermiyoruz. Türk hükümetiyle 10 yıldır el ele çalışıyoruz. Birçok alanda işbirliği yapıyoruz. Türkiye için Arap dünyasında elçiyiz. Olanlara şaşırıyorum. Türkiye eski rotasından 180 derece döndü. Referandum demokrasiye hızlı bir geçiş sağlayacak ama Türkiye artık 'bismillah' desek inanmıyor. Erdoğan geçmişte Esad ile her görüşmesinde İhvan ile diyalog çağrısı yapardı. Bizim bu örgütle 1980'e uzanan bir tarihimiz var. İki lider arasındaki temel çatışma bu. Suriye, Türkiye, Lübnan, Irak ve Ürdün'den oluşan bir bölgesel işbirliği konseyi kurma hayalimize de bu çatışma engel oldu."⁷⁴

Kanada gazetesi *Winnipeg Free Press*'in Ortadoğu muhabiri Samuel Segev Batılı diplomatik kaynaklara dayanarak 9 Ağustos 2011'de Esad'ın Davutoğlu'na "Osmanlı sultanlarının dönemi kapandı. Suriye Arap kimliğinin yerine Osmanlıcılığın geçmesini asla kabul etmeyecek. Ankara bir kez daha Arap dünyasının karar merkezi olamaz" dediğini yazdı.⁷⁵

Esad ise Ekim 2011'de *Sunday Telegraph*'a Arap Baharı sürecinde diğer liderlerden farklı yanıt verdiğini ancak terörün tırmandırıldığını söyledi:

"Gösterilerin altıncı gününde reformlara başladım. Reformları ahyon olarak gören insanlar şüpheliydi ama problemler azalmaya başlayınca halk hükümete destek vermeye başladı."⁷⁶

Dayatmacı bir yaklaşım Arap âleminde Osmanlı alerjisini kaşıyordu. Kendini direniş ekseninde gören Suriye'nin ABD ile korkutulması rahatsız ediciydi. İhvan'ın yasal parti statüsüne dönmesi talebine ne yönetim ne de halk hazırdı. Türkiye diyalogla Suriye'yi dönüştürme hamlelerinde bu üç yanlış da yaptı.

Davutoğlu'nun Esad'la pazarlığı ABD, Fransa, Almanya, Britanya gibi Batılı ülkeler ile Suudi Arabistan'ın başını çektiği Körfez ülkeleri adına yaptığı uluslararası kampanyanın renginin hızlıca değişmesinden de anlaşılıyor-

74 www.hurriyet.com.tr/planet/20014040.asp

75 Samuel Segev, "Arabs spurn Ottoman overtures", *Winnipeg Free Press*, 10.4.2011. www.winnipegfreepress.com/opinion/analysis/arabs-spurn-ottoman-overtures-131034778.html

76 *Sunday Telegraph*, "Assad: challenge Syria at your peril", 29.10.2011. www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8857898/Assad-challenge-Syria-at-your-peril.html

du. Davutoğlu'nun Esad'a iktidara dışarıdan desteklenen muhaliflerin ortak edilmesi dahil beklenen adımları atması için 10 gün süre verdiği konuşuluyordu. Sürenin bitiminde Esad'ın fişini çekme kararları Batı başkentlerinden ardi ardına geldi. 18 Ağustos 2011'de ABD Başkanı Barack Obama, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, Almanya Şansölyesi Angela Merkel ve Britanya Başbakanı David Cameron hep birlikte Esad'a çekil çağrısı yapıp yaptırımlar için koordinasyona geçileceğini duyurdu.⁷⁷

KRİZİN ASKERİLEŞMESİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

Şam ve Washington ile yürütülen temas ve telefon trafiğine paralel olarak Türkiye, Suriyeli muhalifleri hem askeri hem sivil olarak örgütleme yoluna girdi. Ankara'nın kendine özgüveni tavan yapmıştı. Erdoğan'ın başdanışmanı İbrahim Kalın "Ortadoğu'da bugün statüko değişiyorsa Türkiye'nin son 7-8 yılda ortaya koyduğu performansın da etkilediği bir değişim sürecidir. Biz örnek olarak bu değişim sürecine katkıda bulunduk. Arap dünyasında hiç görülmemiş biçimde bir Türkiye ilgisi oluştu son yıllarda" diyordu.⁷⁸

Bu özgüvenle 11 Nisan'da İstanbul'da ve 31 Mayıs-2 Haziran'da Antalya'da yapılan toplantılarla muhaliflerin sivil kanadı organize olmaya başlarken Türkiye hâlâ rejim ve muhaliflere eşit mesafede duran aktör ve objektif arabulucu pozunu veriyordu. Davutoğlu sanki ihtiyaçları varmış gibi rejim yanlılarının da Türkiye'de toplantı yapabileceğini söyledi.⁷⁹

Türkiye dış müdahale olmadan Esad'la kısa ve orta vadeli istikrarı sağlamaya dönük çabalar olarak lanse ettiği girişimlerinin gölgesinde muhaliflerin örgütlenmesine ev sahipliği yapıyordu. Suriye bataklığındaki rolünden dolayı gelen eleştirileri "Biz krizin reformlar yoluyla çözülmesi için çok çabaladık" savıyla tersleyen Ankara oyunu pek de temiz oynamıyordu.

Cisr el Şuğur'da 123 askerin öldüğü olayın sorumluluğunu üstlenen firari Yarbay Hüseyin Harmuş, Türkiye'ye sığındıktan sonra 19 Haziran 2011'de ordudan ayrılmış diğer askerlerle birlikte Hür Subaylar Hareketi'ni kurdu. 1990-1996 yılları arasında askeri teknoloji üzerine Moskova'da eğitim alan Harmuş iyi derecede Rusça biliyordu.⁸⁰

Hür Subaylar Hareketi'ne 4 Temmuz 2011'de ordudan ayrılan Riyad el Esad gibi üst düzey subaylar da katıldı. Ancak kısa sürede liderlik yarışı kı-

77 *Washington Post*, "Assad must go", 18.08.2011. www.washingtonpost.com/politics/assad-must-go-obama-says/2011/08/18/gIQAelheOJ_story.html

78 www.hurriyet.com.tr/gundem/17735010.asp

79 <http://m.amerikaninseesi.com/a/suriye-muhalefeti-stanbulda-topland-125683513/905065.html>

80 *Suriye'de Vekâlet Savaşı*, s. 863.

zışırken faaliyetlerini Türkiye'den yürüten Riyad el Esad 29 Temmuz'da Özgür Suriye Ordusu'nu (ÖSO) kurdu.⁸¹

Riyad el Esad'ın komutasını kabul etmesi konusunda Şeyh Adnan Arur gibi adamların baskısı altında kalan Harmuş'un 29 Ağustos'ta Türkiye'de kaldığı kamptan kaçırılıp Suriye'ye teslim edilmesiyle birlikte grubu da çok geçmeden dağıldı. Hür Subaylar Hareketi'nin en önemli askeri birliği Halid Bin Velid Tugayları, ÖSO'ya katıldı. Haziran 2011'den sonra Suriye ordusunu hedef alan birçok saldırıya imza atan grup, Ekim 2011'de 4 ayda 1.000 Suriye askerini öldürdüklerini, 50'ye yakın askeri araç ve tankı imha ettiklerini açıkladı. Suriye ordusu, 2011 sonunda Halid Bin Velid Tugayları'nı çökertti.⁸² Binbaşı Abdurrahman Şeyh Ali, Kasım 2011'de öldürüldü.⁸³

4 Aralık'ta ordudan ayrılan Binbaşı Ahmed Bahbuh, Halid Bin Velid Tugayları'nı yeniden kursa da Harmuş'un diğer adamları gibi ÖSO şemsiyesi altında faaliyetlerini sürdürdü.

ÖSO internet sayfasında ordunun ana üssünün Hatay olduğunu yazacak kadar Türkiye'ye angajeydi.⁸⁴ Türkiye sığınan askerleri sivil mültecilerden ayrı Apaydın Kampı'na yerleştirdi. Mültecilerle ilgili hukuk askerleri ayrı yerde tutmayı gerektiriyordu ama misafirler buradan askeri faaliyet yürütüyordu. Apaydın silahlı isyanın koordinasyon merkezi haline geldi. Mülteci kamplarından birinde yöneticilik yapmış bir Türk yetkili Apaydın'la ilgili bana şunları söyledi: "Suriyeli komutanlar telsiz ve bilgisayarlarla donatılmış masalardan savaşı koordine ediyorlardı. Kurtarılmış bölgeler oluşturulduktan sonra komuta Suriye içine kaydırıldı. Kamptan bir gecede 150 askerinin sınırı geçip savaşa katıldığını ve sonra döndüğünü bilirim."

ÖSO savaşçı sayısının Kasım 2011 itibariyle 10-15 bin arasında olduğunu açıkladı. Elbette bu rakam sadece askerlerden oluşmuyordu. Çünkü Suriye cephesinde örgütlenen silahlı grupların çoğu ÖSO tabelasını kullanıyordu. Riyad el Esad bunları kontrol edebilecek pozisyonda değildi.

Suriye ordusundan kopuşları arttırmak için içeriden ve dışarıdan ciddi bir çaba harcanıyordu. Şeyh Arur rütbeli subaylarla temas kurup ÖSO'ya katılmaları yönünde telkinlerde bulunuyordu. Binbaşı Mahir Rahmun Naimi, Hür Subaylar Hareketi'nin ÖSO'ya katılımının Arur'un tavsiyeleri üzerine gerçekleştiğini söyledi.⁸⁵

Sadece ikna değil tehdit mekanizması da devredeydi. Bazı askerlerin or-

81 *Suriye'de Vekâlet Savaşı*, s. 868.

82 *Suriye'de Vekâlet Savaşı*, s. 872.

83 *Suriye'de Vekâlet Savaşı*, s. 873.

84 ÖSO'nun internet sitesinde irtibat bilgi notu şöyleydi: "Contact Us: FREE SYRIAN ARMY, Main Base: Hatay, Turkey, Phone:00905369631274."

85 *Suriye'de Vekâlet Savaşı*, s. 878.

dudan ayrılmalarını sağlamak için aileleri tehdit ediliyordu. Yakınları tehdit edilen askerlerden bazılarının hikâyelerini bizzat dinledim. Robert Fisk de 2013'te Keseb yakınlarında Nokta 45 adlı mevzide ordudan ayrılmaları için baskı gören askerlerin hikâyelerini şöyle aktardı:

"İsyancıların, asker ailelerini tehdit etmesi uzun süredir var olan bir olgu. Fakat bir er bana, sevimsizce, ağabeyine nasıl da onu orduyu terk etmeye ikna etme emri verildiğini anlattı. 'Reddettiğim zaman ağabeyimin bacaklarını kırdılar' dedi. Bu tür bir deneyim yaşamış başka birinin olup olmadığını sorduğumda 18 yaşındaki bir er getirildi. Ben onunla konuşurken subaylar odadan çıktı. Zeki bir gençti fakat hikâyesini basit şekilde anlattı. Yaptığı bir propaganda konuşması değildi. 'İdlib vilayetindenim. Babama gelip bana orada ihtiyaçları olduğunu söylediler. Fakat babam reddetti ve 'Eğer oğlum istiyorsanız gidin ve buraya getirin; eğer bunu yaparsanız onu karşılamak üzere beni burada bulmayacaksınız' dedi. Arkasından babam, ailesinin çoğunu Lübnan'a gönderdi. Babam ve annem hâlâ orada ve hâlâ tehdit ediliyorlar. Daha sonra subaylara, ordudan kaçan herkesin ailesi tehdit edildiği için kaçtığına inanmadığımı, bazı askerlerin rejimle derinden ters düşmüş olması gerektiğini söylüyorum. Katılıyorlar fakat ordunun güçlü kaldığı konusunda ısrar ediyorlar."⁸⁶

İster kendi istekleriyle ister baskıyla olsun ordudan ayrılanların bir kısmı iç savaşın bir parçası olmayıp yurtdışına çıktı.

ALTERNATİF YÖNETİME GİRİŞ: ULUSAL KONSEY KURULDU

Yaptırımlardan askeri harekâta kadar tüm müdahale seçenekleri rejime Suriye'nin Dostları Grubu olarak organize olan ülkelerin niyetlerini sorgulama fırsatı verdi. Üzerine ihale edilmişçesine Ankara askeri ve siyasi müdahaleye doğru sürükleniyordu. Bir süre avında Türkiye'ye baş avcı rolü biçilmişti. ABD, 2011'de Libya'ya şamarı Fransız eliyle atmıştı. Suriye'ye de Osmanlı tokadını münasip görüyordu. Tabii ABD kendi sunacağı katkıların kapsamını belirlemek için de önce Esad'ın alternatifini görmek istiyordu. Alternatif yönetimin Amerikan çıkarları ve İsrail'in güvenliğini garantiye alması şarttı. Bu noktada en büyük beklenti Türkiye gibi bölgesel müttefiklerin Suriye muhalefetini yoğurup ete kemiğe büründürmesiydi. Muhalefet henüz Amerikan çıkarları için garantiler sunacak noktada değildi. Sorun da buradaydı.

Libya'daki senaryonun izinden giden uluslararası aktörler Suriye'de Esad'ı devirip bir geçiş yönetimi tesis edebilmek için 23 Ağustos 2011'de İstanbul'da farklı grupları bir araya getirerek Suriye Ulusal Konseyi'ni (SUK) kur-

⁸⁶ Robert Fisk, "They may be fighting for Syria, not Assad. They may also be winning", *Independent*, 26.04.2013.

du. Hür Subaylar Hareketi ve ÖSO örneğindeki gibi SUK'un ev sahibi de Türkiye idi. Bu oluşumun arkasındaki iki önemli bölgesel güç ise Katar ve Suudi Arabistan'dı. Elbette orkestra şefi bir süredir Ortadoğu hamurunu bölgesel oyuncu olmak için can atan yerel ortaklarına bırakmış olan ABD idi. Her zaman olduğu gibi şefin yanında cazgır rolünde Fransa, sinsi planların adamı Sherlock Holmes kılıklı Britanya vardı.

SUK insan hakları, basın özgürlüğü, çok partili sistem ve bağımsız yargı temelinde modern, demokratik ve sivil bir devlet inşa etme hedefini deklare etti.

SUK, Suriye'nin % 60'ını temsil ettiği iddiasındaydı. Kürt partilerden sadece Mişel Temmo'nun Kürt Gelecek Hareketi SUK'a katıldı. Temmo da Ekim 2011'de Kamışlı'da karanlık bir suikasta kurban gitti. SUK'la ilgili Kürtlerin en büyük çekincesi kendi Kürtlerine haklarını tanımayan Türkiye'nin etkisi altında olmasıydı. Sonradan Demokratik Birlik Partisi'ne (PYD) karşı Ankara'nın fiili müttefiki haline gelmekten çekinmeyen Kürdistan Demokrat Partisi-Suriye Genel Sekreteri Abdulhakim Beşar bile "SUK çok fazla Türkiye'nin nüfuzu altında. Kürtlerin haklarının tanınacağına dair yazılı ve uluslararası garantiler verilmeli. Haklarımızı elde edersek Türkiye de kendi Kürt nüfusunun haklarını tanıma yükümlülüğü altına girer" diyordu.⁸⁷ Beşar'ın dile getirdiği haklar 4 başlıktaydı:

- Hükümetin yetkilerinin dağıtılması (adem-i merkeziyetçilik).
 - Laik devlet.
 - Kürt meselesinin anayasal olarak tanınması, Kürtlerin tarihi vatanlarında yaşadığının kabul edilmesi, Kürtlere uygulanan ayrımcı politikalara son verilmesi.
 - Suriye'nin bütünlüğü içerisinde kendi kaderini tayin hakkının verilmesi.
- İhvan'ın sahne önünde görünmemeye çalışsa da perde arkasında aktif katılım gösterdiği SUK'ta başkanlık koltuğuna Paris'te meskûn akademisyen Burhan Galyun oturtuldu. İhvan'a göre Galyun hem Batılıların desteğini almak için makul bir tercihti hem de Suriye içindeki devrimcileri temsil ediyordu. Ancak Galyun'un herhangi bir grup üzerinde etkisi yoktu.

SUK'ta istikamet sorunu, sahada "dış müdahale cuması"

Temsil ve meşruiyet sorununa rağmen Katar, Suudi Arabistan ve Türkiye üçlüsü SUK üzerinden devrim yapma serüveninde ısrar etti. SUK sözcüsü Besma Kodmani, 28 Ekim 2011'de Libya senaryosunun Suriye'de tekrarlanma-

87 Michael Weiss, "Syrian Kurd Leader: Revolution Won't Succeed Without Minorities", *The Atlantic*, 20.05. 2012; www.theatlantic.com/international/archive/2012/01/syrian-kurd-leader-revolution-wont-succeed-without-minorities/251660/

ması, devrimin askerleştirilmemesi ve mezhepçi karaktere bürünmemesi gerektiğini kaydetti.⁸⁸

Kodman'ın dile getirdiği hassasiyetlere rağmen sahadaki muhalefet çoktan silaha sarılmıştı. Rusya ve Çin'in BM Güvenlik Konseyi'ndeki veto kartları nedeniyle dış müdahalenin yolu kapalı olduğu için SUK ve destekçilerinin umudu orduyu terk eden askerlerin sayısının artması ve bu şekilde ÖSO'nun rejimi devirecek kadar güçlenmesiydi. Muhalifler 9 Eylül'deki gösterilerin adını "Uluslararası Koruma Cuması" koyarak dış müdahale çağrısı yaparken sahada halihazırda silahlı kalkışmayı sürdüren ÖSO da 27 Eylül 2011'de silahlı mücadele başlattığını resmen ilan etti. Sivil direnişle devrim yapma ülküsüyle yola çıktığı iddiasındaki SUK ise Ocak 2012'de ÖSO'yu devrimin silahlı kolu olarak tanıdı.

Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin verilerine göre Ekim 2011 itibariyle öldürülen 3.442 kişiden 827'si askerdi. Buna rağmen "Esad'a karşı gösteriler barışçıl" savını her platformda tekrarlayan, silahlı grupların yaptığı katliamların görüntüleri ortaya çıkınca "Devrimci güçler meşru müdafaa için silah kullanıyor" savına tutunan ve bir noktadan sonra resmen silahlı mücadele başlattıklarını duyuran muhalifler düne kadar reddettikleri Libya senaryosunda oyunculuğa razı olmuştu. Değişim talepleri bölgesel ve uluslararası aktörlerin stratejik hesaplarına kurban edilen halk açısından kritik soru şuydu:

Etnik ve mezhepsel çatışmaları, coğrafi parçalanmaları ve Irak'taki gibi medeniyet havzalarının yok edilmesini ve bir vekâlet düzeni içinde dış müdahaleleri beraberinde getirecek silahlı bir süreç Suriye halkına arzu ettiği özgürlüğü verecek miydi? Yanıt Irak, Afganistan ve Libya aynasındaydı. Despotik rejimleri halklar kendi iradeleriyle devirmedikçe taşıma devrim projelerinin sonu hüsrandı.

MÜLTECİ HAYATLAR VE VADİ HALİD'DE SURIYE'DEN YANSIMALAR

Çok derin acılar ve izler bırakan Hama isyanı ve katliamından 29 yıl sonra çatışmalar yeni aktörlerle sahnelenirken Türkiye'de gördüğümüz mülteci akınının bir benzerini Lübnan ve Ürdün yaşıyordu. Ağustos 2011'de Hama ve Humus'ta çatışmalar sürerken bunun yansımalarını rahatlıkla gördüğüm Suriye'nin Lübnan sınırındaydım. Çatışmaların yoğunlaştığı bölgelerden kaçanlar ilk etapta Lübnan'da kendilerine sığınak buluyordu. Lübnan'ın Trablus ve Akkar bölgeleri aynı zamanda Suriye'deki çatışmaları besleyen damarlardı.

88 www.todayszaman.com/diplomacy_in-fight-against-assad-syrian-opposition-looks-for-its-own-model-of-revolution_261271.html

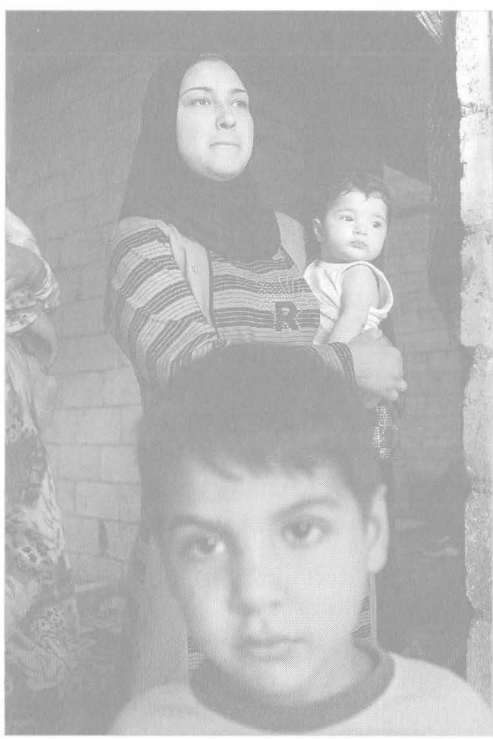
Lübnan, Suriye'nin aynası. Birçok grubun ya Suriye ile dostluğu ya da düşmanlığı var. Cengiz Çandar'ın ifadesiyle "Suriye üzerinde hesap yapan ya da Suriye'yi belli bir tutuma zorlamak isteyen çeşitli güçlerin bu amaçları için mutlaka Suriye içerisinde bir oyun sahneye koymaya ihtiyaçları yok. Bunu Lübnan'da yapma olanakları var."⁸⁹ Tabii bu tespit Suriye'nin Lübnan'da Arap Caydırıcı Gücü şemsiyesi altında asker bulundurduğu dönemlerin ruhuna dair. Ama Suriye'nin Lübnan'daki askeri varlığı 2005'te sona ermiş olsa da girift ilişkiler hâlâ sürüyordu. Suriye, Lübnan'ı etkileme kapasitesini korurken Lübnan da Suriye içindeki yangını körükleyen unsurlar barındırıyordu. Ülkenin kuzeyindeki Sünni hatlar gerek militan geçişi gerek silah akışında işlev görüyordu. Yani Suriye'ye müdahale etmek isteyenler Lübnan'ı bir fırlatma rampası gibi kullanıyordu. Mülteci akını da sadece mülteci akınından ibaret değildi.

Lübnan siyaseti daha Atatürk Havaalanı'nda "Daha önce İsrail'e gittiniz mi? Gittiyseniz Lübnan'a alınmazsınız" uyarısıyla renk vermekteydi. Lübnan çarمیha gerilmiş İsa gibi. Filistinli mülteciler, mülteciler üzerinden çikartılmış iç savaş, Suriye'nin derin nüfuzu, suikastlar, bir eli siyasette öteki eli İsrail'e karşı silahta olan Hizbullah, hem toplum hem iktidardaki mezhepsel bölünme... Tabii mülteci denilince Suriyelilerden önce Filistinliler akla geliyor. Önce Filistinli mültecilerin kamplarına gittim. Mülteci sorununun nasıl kalıcı hale geldiğini ve ne tür siyasal-sosyal komplikasyonlara yol açtığını görmek için bu kamplar incelenmeye değer. Beyrut'un şirin Paris havası, Burc el Berece'de hoyratça bir fırça darbesi alıyor. Burası gecekondu yığınınna dönüşmüş bir kamp. Filistinli liderlerin fotoğraflarıyla süslü girişten sonra 63 yıllık bir zaman tüneli başlıyor. Elektrik, su, telefon gibi tüm şebekenin sarmaşık misali binadan binaya sarmalandığı, gökyüzünün kaybolduğu bir labirent. Bazen omuz genişliğine kadar düşen daracık sokaklar sarsıcı. Sloganlar, şehit fotoğrafları, direnişin dili grafitiler yediden yetmiş herkesin aklında "Bir gün Filistin'e döneceğiz" mesajını canlı tutuyordu. 88 yaşındaki Ali Muhammed 1948'de Akka'dan bir gece vakti yalınayak sürülmüş. "Bunca yıl sonra kaldı mı bir hayalin" diye sordum. "Torunlarımla eve dönmek" dedi. 16 yaşında kampa yerleşmiş 76'lık yoldaşı Mustafa Şehadi ekledi: "Burada bir bebek dünyaya geldiğinde ezanla birlikte Filistin'i okuruz. Son nefesimizde de Filistin deriz."

Şehadi dedesinin Yemen'de Osmanlı ordusuna katıldığını hatırlattı. "Hayat nasıl gidiyor" sorusunun yanıtı ortaktı: "En kötüsü insan yerine konulmamak. Kimliğimiz yok." Ama labirentteki kasvet insanları karartmamış, sıkıntıdan bu mahpushanenin duvarlarını tekmeleyen yoktu. Herkes birbiriyle selamlaşıyordu, çocukların gözleri ışıltılıydı. 1,5 kilometrekarelik alan-

⁸⁹ Cengiz Çandar, *Ortadoğu Çıkmazı*, Hil Yayın, İstanbul, 1983, s. 101.

da 25 bin insan iç içe, sırt sırta yaşıyordu. Labirentin hücrelerinde güzellik ve bilardo salonu da yer bulmuş. Bunun gibi 11 kamp daha var. Kamplardaki yoğunluğu anlamak için Beyrut'taki Şatila'da 1982'de İsrail'in gözetiminde Falanjistlerin katlettiği 360 kişinin üst üste gömüldüğü odayı görmek yeterli. Lübnan hükümeti sayıları 400 bini bulan Filistinli mültecilere vatandaşlık vermiyordu; inşaat işçiliği ve amelikten başka bir işi reva görmüyordu. İnsanın "Bu ne tahammül, bu ne zül!" diyesi geliyor. Sürüldükten sonra Berecne'de evlenmiş bir çiftin çocuğu olan 43 yaşındaki Muhammed Maruf binbir çileyle mühendislik okumuş. Filistinlilerin 72 meslekten men edildiğini,

Vadi Halid'de mülteciler. Ağustos 2011.

ni, kendisinin de tesisatçılık yaptığını söyledi nasırlı ellerini göstererek. Bu bir mahrumiyet siyaseti. Amaç Filistinlileri Lübnan'ı terk etmeye zorlamak. Maruf "Sünni Filistinlilere vatandaşlık vererek mezhepsel-demografik dengeyi bozmak istemiyorlar" diyerek faturayı Sünniler dışındaki kanatlara kesti. Özellikle de Şiilere. "Şii Hizbullah 2005'ten sonra iktidar ortağı. Onlarca yıllık sefalette ötekiler ve Filistinli liderlerin payı yok mu" diye sorduğumda "Haklısın" dedi Maruf. Sonra Trablus'a 16 km mesafede yer alan Nehr el Berid kampına gittim. 2007'de Lübnan ordusunun Feth el İslâm örgütüne karşı operasyonunda yıkılan 30 bin nüfuslu kamp Burc el Berecne'den daha ferah. Beyrut ve Trablus'taki kamplarda gördüğüm bir ayrıntı şuydu: Filistinli liderler dışında hariçten duvarları üç figür süslüyordu: Saddam Hüseyin, Tayyip Erdoğan ve Kurtlar Vadisi dizisindeki Polat Alemdar karakteri. Bu, Filistin davasının lidersizlikten düştüğü kronik umutsuzluğun da göstergesiydi. Bu diyarın hayalleri tutunacak dallar arıyordu. Erdoğan resminin asılmasını 2009'da Davos'taki forumda moderatöre "One Minute" deyip İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez'e "Siz öldürmeyi iyi bilirsiniz" diye çıkışmasına borçluydu. İsrail'in kuruluşu ve işgaller nedeniyle sürülmüş Filistinliler

Lübnan, Ürdün ve Suriye'deki siyasi kamplaşmalar ve çatışmaların birer parçası olageldi. Bu durum 2011'de Suriye karıştığında da tekrarlanmaya başladı. Sünni, Şii, Dürzî ve Hıristiyanlara taksim edilmiş kozmopolit Beyrut'tan tarihin dehlizlerinden süzülen Trablus'a uzanırken siyasi iklim değişiyordu. Suriye'nin yürek yakan sıcağı Trablus'ta kazan kaynatıyordu. Sünni damar güçlü atıyordu. Özellikle Selefilerin Alevi olarak resmetmeye çalıştığı Suriye rejimine karşı isyanın Trablus bölgesinde çok hızlı yankı bulmasının nedeni buydu. Sünni bölgede Hizbullah ve İran karşıtlığı tavan yaparken bir süredir Türkiye yükselen değeri. Türkiye'nin başlangıçta edindiği kredi, beklentiler karşılanmayınca Suriyeli mültecilerin gözünde bile kısa sürede karşılıksız çeke dönüştü. Mültecilerin istediği Erdoğan'ın esip gürelediği kadar Esad'ın sonunu getirecek somut müdahalelerde bulunmasıydı.

Vadi Halid pek fırtınalı

Suriye'deki şiddet yüzünden Trablus gibi kentin doğusundaki Akkar bölgesi de istim üzerindeydi. Hatay gibi Suriyeli mültecilerin akınına uğradı. Vadi Halid'in ahvali tıpkı havası gibi; kavurucu Ağustos sıcağının yerini ne zaman güçlü bir rüzgâra bırakacağı belli olmuyor. Tepelerdeki Suriye köylerinden sınıra süzülen mülteciler vadiyi allak bullak etmiş. Her gelen yeni bir acı getiriyordu. Vadiye yayılmış 20 köy sınırın ötesindeki akrabalarından gelen haberlerle kavruluyordu. Kendimi Suriye'deymiş gibi hissettim. Cep telefona Rami Mahluf'un şebekesinden "Suriye'ye hoş geldiniz" mesajı düştü. 500 civarında mülteci aile vardı. Sayı günbegün değişiyordu; kâh yenileri geliyor kâh gece vakti evinin yolunu tutanlar oluyordu. Kimi akrabalarının yanına yerleşmiş, kimi inşaatları ve okulları mesken tutmuştu. Hammud belde-sinde mültecilerin kaldığı okulda iftar vardı. Hammud Belediye Başkanı Naci Ramazan mültecilere siper olmuştu. "Mültecileri kabul etme Lübnan rejimine hedef olursun diye uyardılar ama her şeyi göze aldım. Bunlar komşumuz, nasıl gelme derim" dedi. Lübnan içinden baskının nereden geldiğini söylemek istemezken Suriye'den "âhlaksız bir teklif" geldiğini söyledi: "Tel Kelah Belediye Başkanı bizzat gelerek para teklif etti. 'Senin ne çıkarın var? Para lazımsa verelim' dedi. Aileleri teslim etmemi istedi. Reddettim. Kendi evime iki aile yerleştirdim. Aileleri teslim edersen sınırı geçer geçmez ölürler."

Beyrut'tan baskı olup olmadığını sordum, yanıt şuydu: "Saad el Hariri başbakanken arayıp soruyorlardı. Hizbullah hükümet kurunca geceleri evden çıkamaz oldum."

Hariri'nin Lübnan sınırından asileri silahlandırdığı suçlamasını hatırlattığımda "Esad silahlanma konusunda Türkiye, Ürdün ve Lübnan'ı suçluyor. Amaç gerçekleri karartmak. İleri gelenler Esad'a gidip durumu anlattı. O da

silahlı kişilerin görüntülerini gösterdi. O görüntüler Muhaberat'ın işi, kurmaca.” Gerçekte silah da vardı çatışma da. Suçlanan ülkelerden de silahlı gruplara cephanę akıyordu.

Bana telefonunda ayağı matkapla delindiği öne sürülen bir gencin görüntülerini izlettiren başkanın son sözü şu oldu: “Türkiye müdahale ederse alkışlarız.”

Tel Kelahlı Halid Akkari de “Ümidimizi Türkiye'ye bağlamıştık. Türk hükümeti neden uluslararası toplumu harekete geçirmiyor. Neden Suriye elçisini kovmuyor?” diye sordu. Akkari yanına gelen altı yaşındaki oğlunu gösterip ekledi: “Bunun adı bile sınırdaki arananlar listesinde.”

Sınırdan 20 km içerideki Tel Kelah'ta gösterilerin öncüsü olan merkez camisinin imamını da Hiş'a sığınanlar arasındaydı. İmam el Akkari kendi hikâyesini şöyle dillendirdi:

“Gösteri sonrası askerler kenti kuşattı. Sabah 5'te ateş açmaya başladılar. Üç gün sürdü, 27 kişi öldü. Amcamın çocuklarını öldürdüler. Beni de tutukladılar. Ama halk ayağa kalkınca 24 saat sonra bıraktılar. Sadece Sünni köyleleri topa tuttular. Ben hayatımda hiç Sünni-Alevi ayrımı yapmadım. Ama dün kadar komşumuz olan Aleviler Muhaberat'la birlikte hareket etmeye başladı. Burada teslim edilmekten korkuyoruz. Buradan dönenlerin akıbetinin ne olacağı bilinmez. En büyük sorun; yaralıları tedavi edemiyoruz, hastanede ilaç yok. Ordudan kaçmış yaralı askerler var, güvende değiller, onları gizli yerlerde tedavi ediyoruz.

Muhalefetin silahlı çatışmaya karıştığı gerçeğini “Direnişin silahı yok” diyerek reddeden Akkari'nin bir diğer iddiası şuydu: “Burada Hizbullah tarafından tehdit ediliyoruz. Sınır bölgesinde güvenliği Hizbullah'a bıraktılar.”

Humus'tan 2 ay önce gelen 7 çocuk annesi Hamide Hasan da gösterilere katılma nedenini şöyle anlattı:

“Bizi insan yerine koymadılar, hep hakir gördüler. Ehliyet çıkarmak bile işkence. Bir sürü belge istiyorlar, belgeleri rüşvetsiz alamıyorsun. Çocuk doğuruyorsun rüşvetsiz kayıt yaptıramıyorsun. Hiç Suriyeli olduğum için iftihar edemedim. Hep aşağılandık, ezildik, bari çocuklarımız uyarınca yaşasın. Gençler ‘Ya ölüm ya özgürlük’ dedi, biz de arkalarında durduk. Askerler geldi. Herkes evlere kapatıldı. Dışarı adım atana ateş açıyorlar. Ekmek almaya gidip de ölmeden döndüğümüzde şükreliyorduk. Komşumun 2 çocuğunu öldürdüler. Cep telefonuyla konuşanlar görüntü alıyorlar diye hedef oluyor.”

Hamide Hasan çocuklarının beşini getirebilmiş; inşaatta çalışan eşi de geri dönmüş. Eşinin 2 yıl hapis yattığını belirten Hamide Hasan “Çalmadığımız kapı kalmadı, neden içeri alındığını öğrenemedik. Sonunda ‘yanlışlık ol-

du, kusura bakmayın' diyerek bıraktılar" dedi. Bir gün önce gelmiş yaşlı bir kadın ise "Her evden kayıp var. Rejim karartıyor, Pazar günü (31 Temmuz 2011) Hama'da 150 kişi öldürdüler. Halk hürriyet istiyor" diye ekledi. Idlib'den Hişa köyüne sığınmış Mesud'un evi yakılmış.

Tel Kelah'ta ölümden dönmüş Kürt asıllı genç Muhammed Valu'nun hikâyesi de şuydu:

"İstedigimiz, insan gibi yaşamak. Ellerimizde zeytin dallarıyla yürüdük. Bir çakı bile yoktu. Bir gün baktık ki şehir kuşatılmış. Bizi ayaklar altında ezdiler. 'Söyle, özgürlük mü istiyorsun' diyerek tepindiler. Biri bıçakla alnımı kesti. Balta darbesinden zor kurtuldum. Arkadaşlarım hastaneye götürdü. Ama hastaneye gaz bombası atılmıştı, personel kaçıyordu. Askerler beni yine yakalayıp ayaklar altında ezdi. 1 saat kanlar içinde yattım. Gözlerimi açtığımda buradaki hastanedeydim. Beni öldü diye bir kenara atmışlar. Arkadaşlarım bulup getirmiş."

Valu gösterilere Alevilerin katılıp katılmadığı konusunda "Bazı bölgelerde onlar da gösterilere katıldı. Fakat istihbarat Alevileri aramıza sokarak bilgi topluyor. Bu yüzden artık Alevilere şüpheyile bakılıyor" dedi. Türkmen gençi Suheyb Aslan da 15 Mart'ta 7-8 bin kişinin katıldığı gösteride "Tahtacıların" saldırısına uğradıklarını söyledi. Tel Kelah'a bağlı Arıda köyünden Ahmet ise askerlerin bir ayda 30-40 kişiyi öldürdüğünü ama her gece insanların balkon ve çatılardan tekbir getirerek rejimi protesto etmesini önleyemediğini belirtti.

Mülteci çocukların bizi kamptan uğurlarken attıkları slogan Cuma ve te ravih sonrası atılan sloganla aynıydı: "Halk rejimin devrilmesini istiyor."

Yaşadığım tecrübeler bana Suriye'de hangi taraf olursa olsun anlatılanları "acaba" diyerek dinlemeyi öğretti. Acıların arasına çoğu zaman abartılı, eksik ya da yanlış bilgiler karışıyordu.

ARAPLARIN SURİYE BUNALIMI: TAKDİRDEN DÜŞMANLIĞA

Arap Birliği üyelerinin Suriye politikası da Türkiye'ninki gibi çok keskin virajlarla savruldu. Halbuki gösteriler başladığında Hüsnü Mübarek, Muammer Kaddafi, Zeynel Abidin bin Ali, Ali Abdullah Salih'ten farklı olarak reformlara yönelik adımlar atan Beşşar el Esad Arap liderlerden tebrik mesajları almıştı. İlk mesaj da sonradan isyanın ana finansörüne dönüşen Katar'dan geldi. 28 Mart 2011'de Katar Emiri Şeyh Hamad bin Halife el Sani, Kuveyt Emiri El Sabah, Bahreyn Emiri Hamad el Halife, Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani, Sudan Devlet Başkanı Ömer el Beşir Suriye liderini arayarak destek verdi. Telefonla destek mesajı 29 Mart'ta Suudi Kralı Abdullah, 30 Mart'ta

BAE Emiri Şeyh Halife el Nahyan'dan geldi. Katar emiri telefonla yetinmeyip 3 Nisan'da Esad'a mektup göndererek komplolara maruz kalan Suriye'nin yanında olduklarını ilettiler.⁹⁰

Katar'ın hali pek tutarsızdı. Bir kere Katar'ın Şam'a gönderdiği özel elçilerle krizin Suriye içerisinde çözülmesi yönünde çaba harcarsa da devlete ait El Cezire televizyonu Mısır ve Tunus'ta olduğu gibi Suriye'de de isyanın mikrofonuydu. Müslüman Alimleri Birliği Başkanı Yusuf el Karadavi de, El-Cezire'den verdiği vaazlarla "Suriye devrimine" destek çağrıları yapıyordu. Sünniciliğin önde gideni Karadavi, Bahreyn'de tamamen barışçıl olan gösterilere destek vermeyi de mezhebi nedenlerle reddetmişti.

Bırakın demokratik değerleri en temel insan haklarından halklarını mahrum bırakan Körfez şeyhleri Suriye'de reform istemenin derin çelişkisi içindeydi. Arap Birliği, Haziran 2013'e kadar ne yapacağını bilemez haldeydi. Körfez şeyhleri Batılı ülkelerin Suriye yönetimine karşı sertleşmelerine paralel olarak trajik bir çark yaşadı.

13 Haziran 2011'de ilk kez Suriye'yi görüşen Arap Birliği bu ülkenin üyeliğini askıya alma önerisini karara bağlayamadı. Amr Musa'nın ardından Arap Birliği Genel Sekreterliği'ni üstlenen Nebil el Arabi 13 Temmuz'da Şam'a gidip Esad'dan reformların devam edeceği sözünü aldı. El Cezire'nin yanlış, abartılı ve manipülatif yayınları nedeniyle Esad yanlılarının Katar Büyükelçiliği'ne saldırması Körfez'le nazik dengeyi bozdu. 18 Temmuz 2011'de Katar elçiliğini kapatırken bu adımı 8 Ağustos'ta Suudi Arabistan, Kuveyt ve Bahreyn izledi.⁹¹ Körfez'in ortak tepkisi Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun "Esad'a son şans" koduyla Şam'da yaptığı 6 saatlik görüşme öncesinde Suriye üzerindeki baskıyı artırma amacı taşıyordu. Filistin davasının baskısıyla oluşturulsa da hiçbir derde deva olamamış Arap Birliği, Suriye'ye karşı şahin kesildi ve 27 Ağustos'ta Esad'a "Askerleri şehir merkezlerinden çek, zarar görenlere tazminat öde, tutukluları bırak, 2014 seçimlerine kadar reformları tamamlamak üzere ilkesel açıklama yap, orduyu siyasetin dışına çek, muhaliflerle diyaloga geç, muhaliflerin kabul edeceği bir ismin başbakanlığında ulusal hükümet kur" diyen bir çözüm planı teklif etti. Tabii Esad bunu içişlerine müdahale sayıp reddetti. Mekik diplomasisinin ardından Suriye, 2 Kasım 2011'de Arap Birliği'nin yeni barış planını kabul etti. Buna göre tanklar şehirlerden çekilecek, tutuklular bırakılacak, 15 gün içinde muhaliflerle görüşmeler başlayacak, Arap Birliği ve medyaya durumu gözleme izni verilecekti.⁹²

90 *Suriye'de Vekâlet Savaşı*, s. 148-149.

91 Voice of America, "Three Gulf States Withdraw Ambassadors From Syria", 08.08.2011 www.voanews.com/content/saudi-arabia-recalls-ambassador-to-syria-127200838/143486.html

92 www.bbc.com/news/world-middle-east-15560322

Kaddafi linç edildi; Libya senaryosu umut oldu

Libya'da Albay Muammer Kaddafi'nin 20 Ekim 2011'de linç edilmesiyle uluslararası düzenle sorunlu bir rejimin tarihe gömülmesinin ardından Suriye'ye müdahale daha görünür hale geldi. Beşşar el Esad tehdidi hissetmiş olmalı ki hemen gardını alıp uyardı: "Batılı ülkeler kesinlikle baskıyı arttıracak. Fakat Suriye her açıdan Mısır, Tunus ve Yemen'den farklıdır. Tarihsel olarak farklıdır. Politik olarak farklıdır. Suriye bölgenin merkezidir. Kırılğan bir hattır, eğer zeminle oynarsanız depreme yol açarsınız. Yeni bir Afganistan ya da onlarca Afganistan mı istiyorsunuz? Suriye'de bir problem bütün bölgeyi yakar. Eğer plan Suriye'yi bölmekse bu bütün bölgeyi bölmektir."⁹³

Diyaloğu reddeden muhalifler ise "Arap Birliği, Suriye'nin üyeliğini askıya alsın, Arapların gözetiminde siviller için uluslararası koruma sağlansın, Suriye Ulusal Konseyi (SUK) tanınsın" diye çıktı. Hatta eski Devlet Başkan Yardımcısı Abdulhalim Haddam "Uluslararası toplum katliamı durdurmak için harekete geçmezse Suriye halkı nefsi müdafaa hakkını kullanarak silahlanacak" dedi.⁹⁴

Muhelif cepheden bakıldığında plan Esad'a zaman kazandırıyor. Diğer yandan plan (eğer uygulanmazsa) olası dış müdahalenin önündeki Arap engelini kaldırmış olacaktı. Arap Birliği'nin onayı olmadan müdahale imkânsız gözüküyordu. Yol haritası işe yaramazsa Arap liderler "Denedik olmadı, çare kalmadı" diyebilecekti. Planın can alıcı noktası askerlerin kentlerden çekilmesi ve muhaliflerle müzakere masasına oturulmasıydı.

Ağustos 2011'de Türkiye'ye de 10 gün içerisinde operasyonları bitirme sözü verilmişti. Ama bu söz tutulamadı. Askerlerin şehirlerden çekilmesi aslında rejim açısından riskli bir oyundu. Görüşlerine başvurduğum Suriyeli muhalif Mahmud Osman'ın tespiti şuydu:

"Tanklar çekilirse halk rejim düşünceye kadar evlerine dönmez. Tahrir'deki gibi."

Zira tanklar çekildiğinde silahlı grupların kontrol ettikleri alanlar genişledi. Diğer kritik nokta ise diyalogdu. Dahili muhalefetle diyalog kanallarını arayan Esad, dış destekli SUK'a "Zamanımı onlarla harcamam" diyerek burun kıvrırmıştı. Muhalifler de diretiyordu: "Artık geç, rejim yıkılmalı."

Arap Birliği, planı sunmadan önce SUK'la Kahire'de görüştü. SUK'un duruşu şuydu: "Sadece şiddeti sona erdirmeyi görüşürüz."

Bazılarına göre de diyalog ihanetti. Planda ilerleme sağlanamayınca 10

93 *Sunday Telegraph*, "Assad: challenge Syria at your peril", 29.10.2011. www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8857898/Assad-challenge-Syria-at-your-peril.html

94 *Suriye'de Vekâlet Savaşı*, s. 174-175.

gün içinde yaptırım sopası devreye sokuldu. Suriye'nin şartları yerine getirdiği savunmasını reddeden Arap Birliği, ABD'nin ambargo çağrısına paralel olarak 12 Kasım 2011'deki zirvede Suriye'nin üyeliğini askıya almakla kalmayıp elçilerin çekilmesine ve yaptırım uygulanmasına karar verdi. Yine de Nebil el Arabi diplomatik mekiği sürdürdü. Arabi, Şam'ın kabul ettiği planın uygulamasını denetlemek üzere 500 gözlemci göndermek için çalışıyordu. Ancak gözlemci heyetinin oluşumu ve hangi koşullarda çalışacaklarıyla ilgili protokolde pürüzler çıkınca sıra yaptırımlara geldi. 27 Kasım'da Arap Birliği zirvesinde Suriye ile mali ilişkilerin kesilmesi ve uçuşlara son verilmesini kararlaştırıldı. Şam'ın gözlemci heyetiyle ilgili protokole imza atmasında ısrar eden Arap Birliği, 1 Aralık'ta ileri bir adım daha atarak 17 üst düzey Suriyeli yetkiliye seyahat yasağı getirdi. Suriye'yi yaptırımlarla kısıp almaya çalışan Arap Birliği'nin Suudi Arabistan ve Katar gibi üyeleri meseleyi BM Güvenlik Konseyi'ne taşıma tehdidi eşliğinde Yemen formülünü öne sürdü. Plana göre Esad yetkilerini yardımcısına bırakacak, yönetim ve muhalifler ortak geçiş hükümeti kuracak, üç ayda yeni anayasa hazırlanacak ve referandumun ardından 6 ay içerisinde ülke seçimlere gidecekti. Planın Esad'ın ülkeyi terk etmesini de içerdiği öne sürüldü.⁹⁵ Ancak Cezayir gibi üyeler çözümün içeride sağlanmasından yanaydı.

8 Aralık 2011'de değişiklik taleplerinin kabul edilmesi üzerine Şam, Arap Birliği ile gözlemci protokolünü imzaladı. Şam bunu yaparak yaptırımlar ve aleyhteki kampanyanın sona erdirilmesi şartını koştu ancak yaptırımlar kaldırılmadı. Rusya'nın tavsiyelerine kulak veren Suriye bu manevra ile Arap Birliği'nin BM'ye gitme planını boşa çıkarmak istedi. SUK temsilcileri, Arap Birliği gözlemcilerinin Suriye'ye gönderilmesinin yetmeyeceğini belirtip meselenin BM'ye götürülmesinde ısrar ederken, ÖSO da protokole imza atılmasının sahadaki durumu değiştirmedigini belirtip, silahlı mücadeleye devam edeceklerini duyurdu.

BAHREYN'DE DARBECİ, SURIYE'DE DEVRİMCİ

Suriye'deki isyan dalgası 5 ayı geride bıraktığında çevre ülkelerin stratejik hesapları Suriye halkının haklı değişim taleplerini çoktan yuttu: Daha birkaç ay önce Bahreyn'de sokaktan gelen değişim baskısıyla sallanan Kral Halife'nin koltuğunu dipçikle mıhlayan Suudi Kralı Abdullah, örtülü düşmanı Suriye'de sokağın sesine tercüman kesildi. Bu açık bir ikiyüzlülüktü; Körfez ülkelerinin Suriye'deki hesaplarının Suriye halkının talepleriyle ilgisi yoktu. Haşmetmeab biliyordu ki çoğunluğu Şii olan Bahreyn'de rejim değişikliği İran'ı kendisine kapı komşusu yapacaktı. Kral Abdullah bunu önlemek için

95 Suriye'de Vekâlet Savaşı, s. 208-245.

seferber oldu. Suudiler, Arap NATO'su süsü verdikleri, Körfez İşbirliği Konseyi'nin ortak gücü "Yarımada Kalkanı" nı Bahreyn'e soktu.

Suudi Arabistan'dan 1.000, Birleşik Arap Emirlikleri'nden 500 polisin eşlik ettiği Yarımada Kalkanı 14 Mart 2011'de Bahreyn'e girip göstericileri bastırmakla kalmadı, gösterilerin simgesi haline gelen İnci Meydanı'ndaki heykeli yıktı.

Suriye'de ise rejim değişikliği İran'ın Arap hinterlandına açılan en önemli kapıyı kapatacağı.

Bahreyn önce Osmanlı, sonra Britanya'nın, İran'ın bölgesel yayılmasını önlemek için kullandığı bariyerdi. Artık bu bariyeri 5. Filo ile ABD tutuyordu. 1971'deki bağımsızlığın ardından Birleşik Krallık donanmasından boşalan üslere oturan ABD için Bahreyn, 1979 İran İslâm Devrimi'nden sonra daha da kritik üs haline geldi. ABD'nin İran'ı durdurma emeli ile Sünni Arap âleminin patronu Suudi Arabistan'ın çıkarları burada çakışıyordu. Petrolün geçiş hattı üzerindeki Bahreyn, ABD için karakol, Suudiler için Şiiliğe karşı tampon vazifesi görüyordu. Bu kale 2011'de nüfusun % 70'ini oluşturan ama Sünni azınlığın tahakkümü altındaki Şiilerin başkaldırısıyla sarsıldı. Bahreyn bölgesel dengeleri etkileme açısından Mısır ve Libya'dan daha kritik bir yerde duruyordu. Libya kendi kabuğu içerisinde kavrulacak bir bölgesel çerçeveye sahipti. Mısır ise Arap âleminde domino etkisi yapacak kapasitede olsa da ABD'nin müdahalelerine ve pazarlıklara açıktı. Washington, Camp David'den beri her yıl 1 milyar dolar yardımla beslediği Mısır ordusu üzerinden bu ülkenin süreçlerini etkileme kapasitesine sahipti. Ancak Bahreyn'de 228 yıllık Halife hanedanlığının düşmesi, Suudiler ve müttefiklerinin mezhebi korkularla dillendirdikleri "Şii Hilali"nin yol alması, ABD için de Ortadoğu'daki stratejinin zora girmesi anlamına geliyordu. O yüzden Suudilerin Bahreyn'de gösterileri askeri müdahaleyle bastırma amacı güden 'davetli işgali'ne İran dışında ses çıkaran olmadı.

Suudi Kralı, Bahreyn üzerinden İran'a cüretkâr bir poz veriyordu. Bahreyn'e müdahalenin gerekçesi de "çakma" idi: "Bir üyeye yönelik güvenlik tehdidi bütün üyeye yapılmış sayılır."

Suudilerin ABD ile birlikte Saddam Hüseyin'i finanse edip silahlandırdıkları İran-Irak savaşı sırasında kurulmuş "Yarımada Kalkanı" ilk kez asil hedefe karşı seferber edilmiş oldu. (1990'larda Saddam'a karşı devreye sokulmuştu.) Suudiler kadar Şii hilali korkusu yaşayan Bahreyn, 2009'da Yemen'de Husi isyanının bastırılması için Kalkan'ın kullanılmasında ısrar etmişti. Şiiliğin Zeydiyye koluna mensup Husiler, kendi mezheplerinden olan Ali Abdullah Salih'e karşı isyanda başı çekiyordu.

Suudiler, Bahreyn ve Yemen'de Şiilerin galebe çalması halinde kendi Şii nüfusuyla başının belaya gireceğinden korkuyordu. Resmi veri yok ama Su-

ndi Arabistan'da Şiilerin oranı % 10-15 civarında. Riyad, yıllardır İran'a savurduğu bumerangın petrol zengini doğuda meskûn Şiiler üzerinden kendisine dönməsinden endişe ediyordu. ABD açısından da Körfez'de sular zamansız ısınmıştı. 2011 sonuna dek Irak'tan çekilecekti ve askeri açıdan Ortadoğu'daki gardı düşmüş olacaktı. Şiilerin iktidara geçtiği Irak, Amerikalılar gittikten sonra doğal olarak daha fazla İran'ın nüfuzu altına girecekti.

İran, Irak'taki gibi elini kolunu oynatmasa bile bölgedeki siyasi türbülansın en fazla yarar sağlayan ülkeydi. Bu yüzden Tahran, bazı İranlıların 14. cyalet olarak gördüğü Bahreyn'e Suudi çıkarması karşısında soğukkanlı tepki veriyordu. 2011'de Libyalıların yaptığı gibi silaha sarılmayıp sadece sokak çylemleriyle Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin düşüşünü görmek için 13 ay beklemiş olan İranlılar, Ortadoğu'yu kasıp kavuran gelişmeler karşısında da sabırlıydı.

TÜRKİYE: KÖRFEZ KATARINA ATLARKEN

Türkiye'nin sonuçsuz girişimlerinden sonra Arap Birliği'nin yol haritası, Suriye'yi iç savaş ve bölünme sürecinden çekip alacak fırsattı. Türkiye, Esad'ın yerine getiremeyeceği aşikâr olan talepler konusunda süre tanıyarak "Şam'la konuşabilen yegâne ülke" ayrıcalığını yitirdi. Şimdi diplomaside top Arap Birliği'nin ayağındaydı. Dış müdahaleye ve yaptırımlara "sadece halklara zarar veriyor" diyerek karşı çıkan Türkiye, yaptırımlara destek vererek Arap Birliği'nin arkasına takılan ülke durumuna düştü. Bu adımlar atılırken daha ilk evresinde isyanın barışçıl tabiatını bozan silahlı grupların şiddet için rejime bahane sunduğu gerçeği ve "halka ateş açmayı reddedip ordudan ayrıldıklarını" öne süren eski askerlerin direniş hatları kurmasıyla oluşan iç savaş riski görmezden gelindi. Türkiye Şam'la köprüleri atmak suretiyle yaptırımcı ve müdahaleci safa savrulmuş oldu. "Mezhep çatışmasını önleyeceğim" derken çatışmanın tarafı oluverdi. Artık Ankara, ÖSO'yu desteklediği haberlerini yalanlama gereği duymuyordu. Görüşüğüm muhalifler "Bu destek asi askerlere kapılarını açıp güvenliklerini sağlama ile sınırlı" dese de silahlar Türkiye'den gidiyordu. Restleşme ikliminde "Şam yine PKK kartına oynuyor" diye hayıflanılanlar Şam, Beyrut ve Tahran'dan görünen Türkiye resmine bakmıyordu. İşte o resimde şu vardı:

"Türkiye teröristlere kucak açıyor. Direniş hattına karşı NATO'nun biçtiği rolü oynuyor."

Suudilerin Suriye'deki sürece bodoslama dalmalarından da ağır bir rekabet kokusu yükseliyordu. Esad rejimini devirme konusunda hedefler çakışsa da Suriye sahnesinde herkes birbirine rakipti. Bu rekabet Suriye muhalefeti şekillendirilirken ziyadesiyle kendini ele verdi.

Türkiye'nin Şam'la geliştirdiği ilişkiler sayesinde Suriye'yi İran'dan uzaklaştırma projesi George W. Bush'tan Barack Obama'ya devreden bir politikaydı. Kuzeyden Ankara, güneyden Riyad'ın Şam'ı dürtmesi Washington açısından "Şam'da kayısı" misaliydi. Ancak ABD, Irak ve Afganistan bataklığına dönüşmüşken, Libya kaosta yüzerken, Yemen ve Somali'de İslâmcılara karşı operasyonlar sürerken Suriye gibi bir kurt kapanına doğrudan girmeyi göze alamıyordu. Genel kabul gören görüş şuydu: Suriye'ye müdahale İran'la ve Lübnan'da Hizbullah'la kafa kafaya gelmek, İsrail'in güvenliğini riske atmak demektir. O yüzden ABD bölgedeki müttefikleri üzerinden durumu idare ediyordu. Baş diplomat Hillary Clinton niyetlerini Ağustos 2011'de çok güzel açıkladı:

"Türkiye 'Esad gitmeli' derse, Kral Abdullah bunu söylerse, diğerleri bunu söylerse Esad bunu görmezden gelemez."⁹⁶ Tam bu noktada Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Clinton'un sözünü ettiği "diğerleri" ile yani Mısır ve Ürdün'le temaslar için kolları sıvadı.

Sözde hükümet akan kanı durdurmak isterken dış müdahaleye karşıydı. Suriye'de her türlü karmaşa, çatışma, iç savaş ya da dış müdahale senaryolarından en fazla etkilenecek komşu Türkiye'ydі. Suriye'nin kaçan ya da kaçırılan keçileri bile Türkiye'nin başına belaydı.⁹⁷ Ne var ki iyi niyetin tevil edemediği bir süreç hızla geliyordu: Davutoğlu'nun son ziyareti Şam'a veda ziyaretine dönüşünce birdenbire Ankara ABD'nin başını çektiği uluslararası kanadın üreteceği seçeneklere açık hale geldi.

"Erdoğan işporta tezgâhında karpuz satıcısı"

Türkiye, Suriye krizinde üstlendiği role paralel gelişen bir başka gerçeğin de farkında değildi. Erdoğan'ın 2009'da Davos'ta Şimon Perez'e çıkışmasının ardından "kahraman" diye alkışlandığı Arap sokaklarında Suriye yüzünden artık başka sesler yükseliyordu. Türkiye ile ilgili rüzgâr tersine dönüyordu. Bu çerçevede eski Lübnan Çevre Bakanı Viem Vehhab'ın El Cedid TV'de dile getirdiği tehditler şaşırtıcıydı:

"O 'karpuz satıcısı' Suriye'nin bir metresini işgal ederse Suriye ve başka yerlerden Türkiye'ye 100 bin füze düşecek. Bu Beşşar ve ordunun kararı... Direniş ekseninin kararı... NATO bir uçak gönderirse İsrail'e 100 bin füze düşer-

96 Elise Labott, "U.S. will call for Syrian leader to step down", CNN, 18.08.2011; <http://edition.cnn.com/2011/POLITICS/08/18/us.syria.call/>

97 Türkiye Ziraatçılar Derneği Genel Başkanı İbrahim Yetkin, Suriye'deki olaylar nedeniyle Mayıs 2011'den Ağustos 2011'e kadar Suriye sınırından kaçak yollarla 80-90 bin civarında keçi getirildiğini iddia ederek "Yakında Türkiye-Suriye arasında bir keçi krizi çıkacak diye düşünüyoruz" dedi. www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18481231.asp

cek.. Erdoğan'ın tek hedefi Filistin bayrağını İran'dan uzaklaştırmak. Karpuz satıcısı gibi yüksek sesle bağırırsa daha çok satacağını sanıyor.”

Kendi kültürel-havzasıyla barıştığını iddia eden Türkiye bir hatta yükselirken öteki hatta kaybediyordu. “Arapların kahramanı” algısı Suriye aynasında bumeranga dönüşüyordu.

Sonuç olarak Suriye’de iç savaşı çözüm sananlar hızla arttı. Türkiye de bu tayfaya katıldı. Düne dek müdahaleye karşı çıkan muhaliflerin “uçuşa yasak bölge” isteyen bir çizgiye gelmesi trajikti. Bu, tam da kötücül senaryo için pusuda bekleyenlerin istediği bir kıvamdı. Bu türden dış müdahalelerin ilk koşulu içeriden talebin olması. Bu koşul oluşuyordu. İkinci koşul iç savaş hali. Suriye Ulusal Konseyi, Ekim 2011 itibariyle 1000 kadar asker öldürdüğünü gizlemeyen ÖSO’ya “sadece sivilleri koruyup saldırmaması” telkininde bulunsa da düşük yoğunluklu iç savaş sürüyordu. Üçüncüsü çevresel koşullar. Burada sorun vardı. Arap Birliği nihayetinde müdahaleye yeşil ışık yakabilir ama İran, Lübnan, hatta Irak müdahaleci koalisyonu geri adıma zorlayan faktörlerdi. Dördüncüsü küresel dengeler. Burada da Çin’in itirazları bir yana asıl frenleyici güç Rusya, Suriye için kalkandı.

Bir yazı hikâyesi: Türkiye’ye gaz ver!

Türkiye’nin Batı adına Şam’la konuşabilen tek ülke olma vasfını 8 Ağustos 2011’de yitirmesinin ardından Ankara’nın ABD, Avrupalı müttefikler ve Körfez şeyhleri ile uygun adım pozisyonu heyecan yarattı. Artık Türkiye’den daha cesur adımlar atması isteniyordu. Türklerin yapabileceklerini görmek için sabırsızlananlar vardı. Bu bağlamda bir yazı hikâyesini paylaşayım:

Almanya’nın saygın gazetelerinden *Die Zeit* benden “Esad rejiminin haksızlığına karşı haykırış olabilir, aynı zamanda Türk hükümetine ‘harekete geçin’ diyebilir” notuyla bir makale yazmamı istedi. Duruşumun farklı olduğunu, bu tür bir yazıyı yazamayacağımı söyledim. “Size içerik dayatmıyoruz” diyerek çark ettiler. “Peki, o zaman” dedim ve Türkiye’nin neden frene basması gerektiğine dair bir yazı yazdım. Yazıyı gönderince tatmin olmadılar, askeri değil diplomasiyi önceleyen çözüm önerimi açmamı istediler. “Türkiye ÖSO’yu dizginleyebilir, İran dahil Esad’ın bütün dostlarını toplayıp Şam’a çıkarma yapabilir” şeklinde eklemeler yaptım. Başka izahatlar istediler, istifimi bozmadan yeni ilaveler yaptım. Yazı basılmadan önce şu not geldi: “Hiç kimse görüşlerini paylaşmıyor ama yayımlıyoruz.”

24 Kasım 2011’de yayımlanan yazının mesajı şuydu:

“Türkiye Esad’la dostluğuna güvenerek Suriye’yi radikal manevralarla reform yoluna sokabileceği iyimserliğine kapılmıştı. Kendine aşırı güvenin ver-

diği rahatlıkla Esad'a 15 gün süre tanırken aslında kendi kredibilitesini riske atmıştı. Darbe artığı Türkiye Anayasası'ndan 30 yıldır kurtulamayan Türkiye, Esad'dan bir çırpıda her şeyini borçlu olduğu Baas rejimini çöpe atmasını beklemişti. Vaat edilmiş sözler tutulmayınca da Türkiye Esad'ı defterden sil-di. Böylece Batılı dostlarının istediği yere savruldu. Liderler şiddetle reddetse de Türkiye artık operasyonun ihale edildiği ülke konumunda."⁹⁸

Batı'da da Türkiye'ye Suriye'ye müdahale davetleri yapılırken en dikkat çekici çıkış İhvan'dan geldi. 17 Kasım 2011'de İhvan lideri Riyad Şükfa İstanbul'da düzenlediği basın toplantısında şunu söyledi:

"Suriye'ye dış müdahale bir zorunluluk haline gelirse, Suriye halkı, Batı'dan değil, Türkiye'den gelecek bir müdahaleyi kabul edecektir."⁹⁹

RADARDAN HÜR MÜZ RESTLEŞMESİNE: SURIYE NEYİN BEDELİ?

2011'in sonuna doğru Suudi Arabistan ve Katar'ın arkasından sürüklediği diktatörler kulübü Arap Birliği, Türkiye ile birlikte Suriye'de rejimi devirmek için riskli adımlara yöneldi. Türkiye ve Araplar sahada oyuncu; ABD ile AB'nin müdahaleci güçleri tribünlerde amigo. O zaman Batılıların çizdiği resme bakılırsa Türkiye'den daha kıymetli bölgesel güç yoktu. Suriye ile sıfır sorun politikası çerçevesinde ilişkiler geliştirirken Türkiye'nin Batı'dan koptuğunu ve ekseninin kaydığını yazıp duran medyanın dili birdenbire değişti. Artık "bölgesel aktör" Türkiye'ye gaz veren vereneydi. Suriye cephesinde Batı arkada suflör, Arap Birliği ve Türkiye önde oyuncu rolüne bürünmüştü. Göz yaşartan Arap-Türk ittifakının, muhaliflerin özgürlük arayışına denk düşen bir yanı var mıydı? Despotlukta yarışanlar Suriye için demokrasi katarına binmişti. Bahreyn'de barışçıl gösterileri askeri müdahaleyle boğan, Tunus'ta Zeynel Abidin Bin Ali ve Mısır'da Hüsnü Mübarek devrilirken cinnet geçiren Suudi Arabistan, nedense Libya ve Suriye için özgürlükçüydü. Suudilerin patron olduğu Körfez İşbirliği Örgütü'nün 5 üyesi aynı zamanda Libya'da Kaddafi'yi katleden koalisyonun en kritik kanadıydı. Çünkü Kaddafi, Arap Birliği'nde Suudilerin forsunu bozan bir liderdi. Suriye de Araplar içinde ayrık bir ülkeydi. Ve ABD'nin Ortadoğu "puzzle"ında ters duran bir parçaydı. Onlarca yıldır Amerikan çıkarlarını Suudiler temsil ederken Suriye bölgede Rusya'nın müttefikiydi. Irak'ı Şiilere kaptıran Suudi-

98 Fehim Tastekin, "Arabischer Frühling, türkischer Herbst", *Die Zeit*, No: 48/2011, 26.11.2011; www.zeit.de/2011/48/P-Syrien

99 "Suriye'ye Batı değil Türkiye müdahale etsin", *Anadolu Ajansı*, 17.11.2011; www.ntv.com.tr/arsiv/id/25298180

ler, bu curcunada Suriye'yi yedeklemeye çalışıyordu. İsrail'le sorunsuz Sün-ni bir ittifak hem Körfez, hem Türkiye hem de ABD'nin çıkarlarıyla örtüşüyordu. Böyle bir operasyon haliyle "direniş kanadı"nı besleyen İran'a karşı dolaylı savaşı gerektiriyordu. Bu savaşı zorlaştıran da İran'dan Suriye, Lübnan ve Filistin'e uzanan direniş hattının sanıldığı gibi sadece Şii dayanışması olmaması ve Suriye'deki Baas rejiminin basitçe Alevilere dayanmayıp Sün-nilerden de destek görmesiydi.

ABD, Suriye'ye doğrudan müdahil olmak istemiyordu. Müdahale için herkes kılı kırk yarıyordu. Libya'da "uçuşa yasak bölge" diye ucube bir karar-la "uluslararası meşruiyet" sorununu aşmışlardı. Çin'in İran'la derin ekonomi-k ilişkileri, Rusya'nın Akdeniz'de tek deniz üssünün Tartus'ta bulunması BM'de işleri zorlaştırıyordu.

Rusya ve Çin'i aşmaları zor olduğundan BM'yi bypass eden bir müdahale biçimini göze almaları gerekiyordu. En az Rusya'nın gösterdiği direnç kadar Suriye'nin, NATO'nun tanıyamadığı Rus silahlarıyla dolu askeri kapasitesi caydırıcı bir faktördü. Daha önemlisi ABD, işin içine çekilmeleri halinde İran ve Hizbullah'ın bölgedeki Amerikan hedeflerini vurmasından korkuyordu. Hal böyle olunca vekâlet savaşı öne çıktı ve ihale Türkiye ile Arap Birliği'ne kaldı. Eğer Türk-Arap ittifakının eli kulağındaki diplomatik, ekonomi-k ve siyasi yaptırımları netice vermezse ayakta kalmayı başarmış bir Esad rejimi özellikle Ankara için dünden daha fazla tehlikeli hale gelecekti. Hükümet bu denklemlerle yaşayamazdı! Muhaliflerin askeri kanadı ÖSO ile siyasi kanadı SUK'a verdiği destekle iç savaşın tarafı olan Türkiye, şimdiye kadar "aman olmasın" diye titizlendiği dış müdahaleyi kısa sürede en çok isteyen ülke haline geldi. Erdoğan'ın "Kardeşim Esad" hitabından "Beşşar, sen!"¹⁰⁰ tehdidine dönüşen üslubunun Türkiye'yi götürdüğü yer müdahalecilikti. Kuşkusuz Esad'ın ömrü ekonomik kayıplarını Çin gibi Asya ülkeleriyle telafi edebilmesine, BM'deki destekçisi ve silah tedarikçisi Rusya ile İran'ın tutumuna bağlıydı. Esad'ın yaşam hatları kesilmediği sürece bu süreç bu gidişatla "Türkiye'nin savaşına" dönüşecekti. Bu çok tehlikeli bir istikametti...

Peki Türkiye neden savruldu? Sadece 911 km sınırı olan Suriye ile değil, 454 km sınırı paylaştığı İran'la "düşman komşu" durumuna düşmeyi, Rusya ile "soğuk savaş"a dönmeyi neden göze aldı? Erdoğan yaptırımlara karşı "Halkları cezalandırmaktan başka işe yaramıyor" diyerek sergilediği ilkesel duruşu neden terk etti? "Verdiğim elektriği keserim" uyarısıyla başlayan yaptırım tehditlerini "smart sanction" (akıllı yaptırım) teziyle izah etmek mümkün müydü? Sanki Türkiye elektriği kesince Esad'ın sara-

100 Erdoğan, "Cezaevlerinde binlerce siyasi bulunduran Beşşar! Sen Türk bayrağına saldıranları da bulup ceza vermelisin. Özür yetmez, sorumluların bulunmasını istiyoruz" diye çıkışı.

yı karacaktı!¹⁰¹ Ki Esad sarayda değil Şam'da bir sokakta kendi evinde yaşıyordu. Türkiye geçmişte Suriye-İsrail, Hamas-Fetih, Batı-İran arasındaki müzakerelerde eşit mesafede herkesle konuşarak yakaladığı eşsiz pozisyonunu neden çöpe attı? Neden başından barışçıl gösterilere paralel gelişen silahlı direnişi görmeyip Esad'ı da aşan şartlar koştu? Türkiye, İsrail'le restleşme nedeniyle üzerinde oluşan baskıları bertaraf etmek için Suriye'yi mi feda ediyordu? Ki Suriye'deki sürecin en fazla İsrail'i rahatlattığı kısa sürede görüldü. İsrail lobisinin 2009'dan itibaren artan Türkiye mesaisinde de azalma görüldü.

Türkiye önce İran ve Rusya'ya karşı Eylül 2011'de NATO radarının Kürecik'e kurulmasını kabul ederek bir süredir "Türkiye Batı'dan kopuyor" diyenlerin ağzını kapadı.¹⁰² Sonra ABD'nin Irak'taki askeri varlığını Incirlik'e taşımasına izin verdi. Obama, AfPak savaşında ağırlığı konvansiyonel güçlerden predetora (insansız hava araçları) vermenin avantajını gördü. Irak'ta eğitici kılıfıyla dahi olsa asker bırakmama kararındaki rahatlığın kaynağı Incirlik'ti. Tabii Incirlik'te biriken savaş takımları Türkiye'nin Suriye'de topa girmesinde cesaret verici unsurlardan biriydi.

Türkiye'nin ardı ardına dönemeçlere sert girmesi ABD'nin pek hoşuna gitmişti. Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Yardımcısı Ben Rhodes, "Türkiye'nin güçlü duruşunu çok memnuniyetle karşıladık" diyordu.¹⁰³ Elbette ABD başka stratejik planlamalar yüzünden Ortadoğu'daki profilini düşürürken bölgesel müttefiklerine ihtiyacı artıyordu. Türk imajının parlatılıp ön safalara itilmesinin başka izahı da yoktu. Batılı gazetelerden de Erdoğan'a övgüler gelmeye başlamıştı. *Daily Telegraph*'in yorumu şuydu: "Yakın zamana değin komşularıyla sıfır sorun politikası vaat eden Türkiye'nin şu an Suriye'ye karşı uluslararası baskıların başını çekiyor olacağını kimse tahmin edemezdi."¹⁰⁴

Radar bir turnusol kâğıdı

Türkiye'nin "Arap Baharı" hengâmesiyle iştigal ederken NATO kalkanına bağlı radarın Kürecik'e kurulmasını kabul etmesi Suriye'deki olaylar etrafında ortaya çıkan yeni risklerle bağlantılıydı. Ancak radar kimi hedef alır-

101 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, Suriye ile ilişkiler konusunda "Şu anda oraya elektrik veriyoruz. Bu seyir devam ederse tüm bu kararları gözden geçirmek zorunda kalabiliriz" dedi. (www.gazetevatan.com/turkiye-den-suriye-ye-elektrik-tehdidi-411020-gundem/)

102 NATO'nun Füze Savunma Kalkanı kapsamında Malatya-Kürecik'e yerleştirilecek radarla ilgili anlaşmaya Türkiye adına Dışişleri Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu ve ABD adına Ankara Büyükelçisi Francis Ricciardone imza attı. www.aljazeera.com.tr/haber/fuze-kalkani-radar-ussu-ku-recike-kurulacak

103 www.aljazeera.com.tr/haber/erdoganin-suriye-cikisi-ses-getirdi

104 www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8891553/Syria-Turkey-warns-Bashar-al-Assad-he-is-on-knife-edge.html

sa alsın Türkiye'nin komşularla sıfır sorun politikasını anlamsızlaştıran bir tercihti. Suriye'deki kriz radarın Kürecik'e yerleştirilmesinin psikolojik zeminini hazırlarken bu gelişme İran'la ilişkileri de zehirledi. Sistemin hedefi netti: Suriye'ye arka çıkan İran. Elbette hükümet hedefin İran olmadığına ısrarlıydı. Halbuki Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy "Biz kediye kedi deriz, tehdit İran" derken gayet açık sözlüydü. 8 Aralık'ta Brüksel'deki NATO zirvesinde ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da kediye "kedi" dedi:

"Kalkan Rusya'ya yönelik değil. Açıkçası bu İran'la ilgili."

Rusya'nın kalkını kendisine tehdit olarak algılayıp Kaliningrad'daki füze rampalarını Avrupa başkentlerine çevirmesi Soğuk Savaş artığı bir histeri olarak yorumlandı. Ama Rus stratejik aklının çizdiği çerçeve, bunun basit bir tepkisellik olmadığını gösteriyordu. Bu yüzden Türkiye'nin nasıl bir trene bindirildiğini anlamak için Rusya cenahına bakmak zihin açıcıydı. *Nezavisimaya Gazeta*'ya göre İran'a yönelik olası bir saldırıya karşı Rusya gardını aldı:

– Ermenistan'daki 102. askeri üs Ekim-Kasım itibariyle tamamen modernize edildi.

– Erivan yakınındaki askeri birimler Türkiye sınırına yakın Gümrü'ye transfer edildi.

– 1 Aralık'ta Abhazya ve Güney Osetya'daki askeri üsler alarına geçirildi.

– Karadeniz Filosu'ndaki gemiler Gürcistan sınırına yakın yerlere konuşlandırıldı.

– Dağıstan'ın Hazar kıyısındaki İzberbaş'ta Bal-E füze sistemiyle donatılmış güdümlü füze taburuna savaşa hazır olmaları emri verildi.

– Hazar Filosu'ndaki güdümlü füze gemileri Astrahan'dan Mahaçkale ve Kaspiysk bölgesine sevk edildi. Savaş gemisi "Volgodonsk" ve füze gemisi "Dağıstan", filonun amiral gemisi "Tataristan"a katıldı.

– Krasnodar'a İskender-E füzeleri yerleştirildi. (Menzilinde Malatya da var.)

Bir de Suriye'ye müdahale için kolları sıvayanlara gözdağı olarak da yorumlanan Kuznetsov'un seyir defteri vardı. Kuzey Filosu'ndaki uçak gemisi Kuznetsov'un Tartus'a hareketi hem Suriye'ye destek hem de ABD'nin İran'a karşı olası savaşında farklı bir yerden pozisyon almak anlamına geliyordu.

Daha endişe verici olan şuydu: Diplomatik çevrelerde "Devletler arasında ebedi dostluk ve düşmanlık olmaz" sözü Türkiye'nin 300 yıldır barış içinde yaşadığı İran için döndürülmeye başladı. Belki radar hükümet açısından iyi bir manevraydı. Ankara radarı kabul ederek eksen kayması tartışmalarının önünü aldı, İsrail'le bozuşmaktan kaynaklanan baskılardan kurtuldu ve ABD ile stratejik ortaklık etrafında oluşan bulutları dağıttı. Washington'da radara biçilen kıyın net çok büyüktü. Peki, radarın Türkiye'nin bölgesel güç olma he-

saplarını bozan bir etkisi yok muydu? Sonuçta Türkiye, Soğuk Savaş'ta NATO'nun biçtiği rolün "update" edilmiş halini üstlenip ona göre tepkiler geliştiriyordu. İran'la kalkan gerilimi, müdahil olunan Suriye'deki isyan ve tarafı haline gelinen Irak'taki Şii-Sünni hesaplaşması derken Türkiye, bütün komşularını düşman saydığı günlere dönüyordu. Komşulukta hazan mevsimi yaşıyordu.

Dar geçitte Fars oyunu Washington'ı kasiyor

Suriye krizi, İran'a yönelik olası hamleler için bir ön cephe temizliği sayılırdı. Tahran-Şam arasındaki bağları koparmak için nasıl bir baskı kurulduğunu ve Suriye'den sonra İran'a sıra geldiğinde neler olabileceğini öngörmek için 2011'in sonunda Körfez'deki hava önemliydi. İran, 24 Aralık 2011-2 Ocak 2012 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Velayet 90 tatbikatı sırasında petrol ambargosuna karşı Hürmüz'ü kapatacağı tehdidiyle Körfez'in sularını köpürttü. Tam da ABD Başkanı Barack Obama'nın 6 Kasım 2012'deki seçimi garantilemek için İran Merkez Bankası'na yaptırıma imza atarak şahinleştiği, Yahudi lobileri ve Neo-Con'ların Cumhuriyetçi adayları İran'a saldırı için açık arttırmaya soktuğu bir sırada... Fars (Basra) Körfezi'ni Umman Denizi'ne kavuşturan Hürmüz, dünyada tüketilen petrolün % 20'si, deniz yoluyla sevk edilen petrolün % 40'ının geçtiği stratejik bir boğaz. Körfez'den çıkartılan petrolün % 90'ı bu boğazdan geçiyordu. Boğazda günde ortalama 15 milyon varil petrolle 14 gemi yüzüyordu. Haliyle İran'ın elindeki en büyük koz Hürmüz'dü.

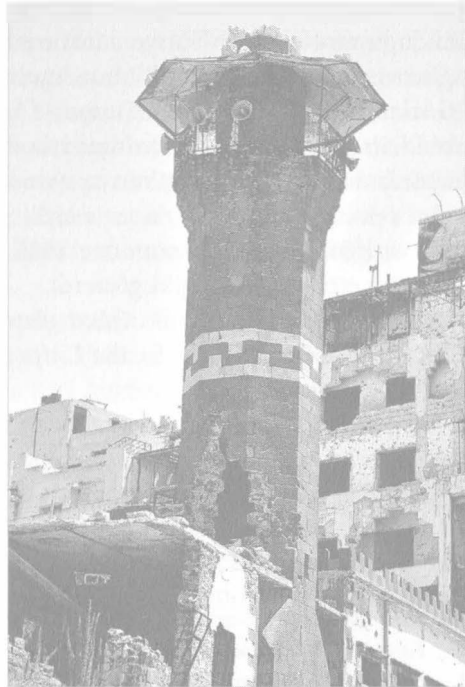
İran'ın "Su içmek kadar kolay" dediği Hürmüz'ü kapatma yeteneğiyle ilgili soru işaretleri mevcuttu. En dar geçidi 54 km olan Hürmüz'de trafiği iki şekilde bloke edebilirdi: Mayın döşeyerek ya da birkaç gemiyi torpido ya da füzeyle batırarak. İran-Irak Savaşı'nda Suudi Arabistan ve Kuveyt'in Saddam'a desteğini kesmek için birkaç gemiyi batırmıştı. Tabii kendi gemileri de batırılmıştı. Hatta 1988'de İran mayını Kuveyt tankerlerini koruyan Samuel B. Roberts gemisinde delik açınca ABD, İran'ın 4 savaş gemisini batırmıştı. Ne var ki aradan geçen zamanda bilek gücünde dengeler değişti. İran'ın savunma ve ateş gücü onlarca kat arttı. Artık bölgede 26 denizaltı ve onlarca savaş gemisi bulunduran İran'ın kapasitesi caydırıcı boyuttaydı. Ancak müttefiklerinin güvenliğini deruhte eden ABD de kararlıydı. Nitekim Bahreyn'deki 5. Filo, "Velayet 90"ın atış menziline uçak gemisini sokarak gözdağı vermekten çekinmedi. Hürmüz tehdidi bir savaş ilanından çok ABD'nin hareket alanını kısıtlamaya yönelik manevraydı.

İran tehdidinin bir karşılığı vardı. Bir kere Suudi Arabistan ve avensisi Hürmüz'ü bypass çabasına girişmişti. Suudilerin İran-Irak Savaşı sırasın-

da Irak petrolü için inşa ettiği IPSA hattı ile Lübnan üzerinden Akdeniz'e varan Trans-Arap Hattı'nın diriltilmesi gündemdeydi. 1947'de inşa edilen Trans-Arap Hattı 1990'dan beri atıldı. Birleşik Arap Emirlikleri de Habşan havzasından Umman'daki Fuceyra Limanı'na giden hattı Aralık 2011'de açtı. Ama bunlar hiç kâfi değildi. Üstelik Katar, Kuveyt, Irak'ın güney yatakları ve İran'ın kendisi için de Hürmüz'den başka çıkış yoktu. Körfez ülkeleri açısından Suriye'de rejim düştüğünde petrol ve doğalgaz Akdeniz'e ulaştırmak için bütün bu zahmetlere de gerek kalmayacaktı. Özellikle Katar, Suriye üzerinden doğalgaz hattı için can atıyordu.

KENDİ ÇÖZÜM GİRİŞİMİNİ ÖLDÜREN ARAP BİRLİĞİ

Suriye'de kanlı perde 2011 yılını 3.420 sivil, 1.277 asker ve polisin canı pahasına kapattı. İsyan sürecine örtülü olarak yapılan müdahaleler ve gizli operasyonlar 2012'de daha görünür hale geldi. Bir tarafta BM-Arap Birliği Gözlem Misyonu Suriye'de krizin çözümü için patinaj yaparken diğer tarafta Şam'a Yemen modelini kabul ettiremeyen Suudi Arabistan ve Katar artık Libya senaryosunu Suriye'ye taşıyacak ortamı hazırlamak için kolları sıvadı. Diyalogu reddeden muhalifler gözlem misyonundan memnun değildi. Gözlemcilerin Suriye'ye ulaşmasına paralel olarak çatışmaların tırmanması da tesadüf değildi. 21 Aralık 2011'de Idlib'deki çatışmalarda 56 kişi ölüyor, 23 Aralık'ta Şam'da Nusra'nın düzenlediği bombalı saldırıda en az 40 kişi can verdi. Ölülerden dış müdahale için BM'ye gitmeyip Şam'la çözüm ça-

Humus isyanının bedelini ağır ödedi.

bası içerisine girdiği için Arap Birliği de sorumlu tutuluyordu. 23 Aralık'taki gösterilerde "Hain Arabi" sloganıyla Arap Birliği Genel Sekreteri Nebil el Arabi hedef alınırken müdahaleci muhalif de gözlem misyonunu karalamakla meşguldü.¹ Heyetin "durumun ürkütücü olmadığı, Humus'ta silahlı militanlar görüldüğü, tankların kentın dışına çekildiğine" dair ilk izlenimleri de muhalifleri kızdırdı. Bu durumdan Suudi Arabistan ve Katar da memnun değildi. El Arabiye ve El Cezire'ye çıkarak açıklamalarda bulunan Cezayirli gözlemci Enver Malik heyete açıkça savaş ilan etti. İşkenceye maruz kalmış cesetler bulunduğunu, tutukluların aç bırakılıp işkence edildiğini, keskin nişancılar gördüğünü, Suriye'ye dışarıdan silah sokulmadığını, bırakılan tutukluların tekrar hapsedildiğini anlatıp rejime alet olmamak için heyetten çekildiğini söyledi. Ancak Enver Maliki'nin gözlemlerini otel odasından bildirdiği ve Katar'dan 500 bin Euro rüşvet aldığı gerekçesiyle heyetten atıldığı ortaya çıktı.²

Gözlemci heyetinin Başkanı Sudanlı Mustafa Dabi 3 Ocak 2012'de misyonun başarısız olduğu eleştirilerini reddedip önemli kazanımlar elde edildiğini, tankların şehirlerden çekildiğini ve 3.500 tutuklunun bırakıldığını açıkladı.³

Katar gözlemcilerin çerçevenin dışına çıktığını ve hatalar yaptığını açıklayarak misyonu bitirmek için kolları sıvarken Mustafa Dabi, Arap Birliği'ne sunduğu raporda hem Suriye yönetimi hem muhaliflerin protokolü ihlal ettiğini ve şiddetin tek taraflı olmadığını kaydetti. Katar'la paslaşan ABD de "Gözlemciler süresiz olarak Suriye'de kalmaz" diyerek misyonun sona ermesi için sesini yükseltti. Ordunun da ciddi kayıplar verdiği bir süreçte gözlemde bulunan Arap Birliği'nin misyonu, 22 Ocak'ta üye ülkelerin gözlemcilerini çekmeye başlamasıyla sona erdi. Suriye "Rapor Suriye'de silahlı grupların varlığını, bunların kamu-özel mülkiyete ve orduya saldırılar düzenlediğini teyit etti" diyerek tepki gösterdi.

Sırada Katar'ın Arap Barış Gücü gönderilmesi önerisi vardı.⁴ El Arabi bu öneri karşısında realistti: "Şartlar Libya senaryosunun Suriye'de uygulanmasına müsaade etmiyor."

Arap Birliği'ni işbirliği yapmamakla suçlayan Esad 15 Ocak'ta genel af ilan etti.

Silah teslimatının hemen ardından ÖSO komutanı Riyad el Esad, rejimin sivil göstericilerle değil silahla devrileceğini deklare etti. Riyad el Esad, Arap Birliği'ne Suriye dosyasını BM Güvenlik Konseyi'ne teslim etmesi çağrısında

1 Suriye'de Vekâlet Savaşı, s. 214-215.

2 Suriye'de Vekâlet Savaşı, s. 226-227

3 Suriye'de Vekâlet Savaşı, s. 229.

4 www.reuters.com/article/2012/01/14/us-syria-idUSTRE8041A820120114

bulundu. Suriye Ulusal Konseyi de BM'nin 7 maddeye dayanarak Suriye'ye müdahale etmesini istedi.

Gözlemcilerin raporunu gündemden düşürmeye çalışan Katar, Kasım'dan beri üzerinde dürdükleri Yemen modelinin kabul edilmemesi halinde Suriye'yi BM'ye taşıyacaklarını açıkladı. Arap Birliği'nin 22 Ocak'ta onayladığı yetki devri planı⁵ 4 Şubat'ta BM Genel Kurulu'na sunuldu. Tabii Libya'daki gibi askeri müdahaleye kapı aralayacağı gerekçesiyle tasarı Rusya ve Çin tarafından veto edildi.⁶ Son iki aylık süreçte yaşananlardan Katar ve Suudi Arabistan'ın dış müdahalenin önündeki seçenekleri tüketmek için gözlem misyonuna razı oldukları anlaşılıyordu.

BM toplantısı öncesi Humus'ta katliam

BM Güvenlik Konseyi'ndeki oylama öncesi Humus'ta korkunç bir katliam yaşandı. 3 Şubat'taki katliamın BM'yi etkilemek için tezgâhlandığına dair bir kanaat oluştu. Anlatılanlara göre önce asiler, kontrol noktalarına saldırarak 12 askeri öldürdü. Bunun ardından ordunun ölümcül operasyonu başladı. Ancak olay ilk kareleri sansürlenmiş film gibi sunuldu. El Arabiye televizyonu saldırıda 337 kişinin öldüğünü ve 1.300 kişinin yaralandığını ileri sürdü. Muhalif kaynaklara göre ordunun bombardımanında 36 ev yıkıldı, 345 kişi öldü, 1.600 kişi yaralandı. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi ölü sayısını 217 olarak verdi. Kısa süre sonra BBC ölü sayısını 55'e çekti. BBC'ye göre muhaliflerin kurduğu Yerel Koordinasyon Komiteleri 39'u Halidiye semtinde olmak üzere toplam 55 ceset bulduklarını kaydetti.⁷ Başta Türkiye'de hükümet olmak üzere Suriye'ye müdahaleden yana tavır sergileyen liderler 345 rakamı üzerinden "Rejim gitmeli" çıkışları yaparak BM'yi etkilemeye çalıştı. Şam'a göre ise meydana dizilerek teşhir edilen cesetler, muhaliflerin daha önce kaçırıp öldürdüğü kişilere aitti.

Katliam haberlerine paralel olarak Suriye'nin Kahire, Kuveyt, Amman ve Londra'daki elçilikleri saldırılara uğradı. Türkiye'de AKP yönetimi BBC'nin rakamı aşağı çekmesinden sonra da 345 kurban rakamını telaffuz etmeyi sürdürerek Esad karşıtlığını kamçımlarken kamuoyunun hassasiyetlerini tahrik eden başka bir gelişme daha yaşandı: Suriye'deki çatışmalarda atılan mermiler Hatay'ın Güveççi köyüne düştü. Buna kanal kanal dolaşan SUK üyelerinin "PKK'lılar Esad güçlerinin yanında yer alıp halka ateş açıyor" iddiası eklendi. Hem BM'deki aktörleri askeri müdahaleye razı etme, hem de Türkiye'yi savaşın içine çekme yönünde tehlikeli bir oyundu bu. Türk kamuoyu-

5 www.reuters.com/article/2012/01/22/us-syria-idUSTRE8041A820120122

6 www.theguardian.com/world/2012/feb/04/assad-obama-resign-un-resolution

7 www.bbc.com/news/world-middle-east-16883911

yu da bu kıskırtmaya açıktı. Özellikle İslâmcı kesimlerde bir gazavat havasıdır gidiyordu.

Bu olaydan birkaç ay önce İstanbul'da muhaliflerin bir başka konferansında ben de konuşmacıydım. Sonradan rektörlükle ödüllendirilen bir tarih profesörü "Suriye'den Filistin'e kadar bütün bu coğrafyayı kurtarmak üzere inşallah 'Birinci Tayyip' dönemi ilan ederiz" deyince kulaklarıma inanmadım. Bir yazar Erdoğan'a "Selahaddin Eyyubi" rolü biçerken Anadolu Ajansı'nda yönetici pozisyonunda bir gazeteci "Kurtuluş Sünni Türkiye'nin liderliğinde" dedi. Salonda bu parolaya "amenna" demeyen yoktu. Ankara'nın tepeden aldığı pozisyonun aşağıdaki karşılığı buydu.

Sıra bana geldiğinde "Beni ilk konferansınıza da davet etmiş, konuşma şansını vermişsiniz. O zaman dış müdahale, silahlı direniş, mezhepçilik ve etnik milliyetçiliğin barışçıl süreci zehirleyeceğini, devrim hareketini rayından çıkartacağını söylemiştim. Bunların 4 madde olarak sonuç bildirisine girmesi beni umutlandırmıştı. Aradan geçen süre içerisinde bu dört ilkeye de ihanet ettiniz. Uluslararası komplonun bir parçası oluverdiniz" dedim. Salon karıştı, kürsüden inerken ön sıralarda laf atanlar oldu. Sözlü saldırıda bulunanların hepsi kanlı sürecin devrim olduğuna inanan Türkiyeli İslâmcılardı. Davetin sahibi Suriyeliler ise "Size katılmıyoruz, nefsi müdafaa için silaha sarıldık ama senin görüşlerin de bizim için değerli" mealinde sözler sarf etti. Bu salondaki ruh hali medyanın ezici çoğunluğunun manşetlerine de yansyordu.

BM'ye sunulan tasarı tarafların şiddete son vermesini ve Esad'ın yetkiyi devretmesini isteyip aksi halde başka önlemler alınacağını vazediyordu.⁸ Tasarıya tam destek sunan Türkiye dönüşü çok zor bir noktaya gelmişti. Batı-Arap kampının ÖSO'nun iç savaşı büyüterek rejimi devirmesi seçeneğine oynuyordu. Nitekim Türkiye'nin himayesindeki ÖSO lideri Riyad el Esad saldırıları arttıracaklarını ilan etti. Bundan sonra 4 Şubat'ta Rusya ve Çin'in veto edeceğini bile bile BM'ye tasarı sunan aktörlerin yeni seçeneği iç savaşı kızıştırmaktı. Libya'daki gibi Araplar eliyle muhaliflerin silahlandırılması süreci daha da hızlanacaktı. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın "Libya Temas Grubu"na benzer şekilde Suriyeli muhaliflere destek grubu oluşturulması çağrısı, Amerikalı Senatör Joe Lieberman'ın "Muhalifleri silahlandırmalıyız"⁹ çıkışı bunun işaretiydi. Hem askeri hem sivil alanda kurgulanan alternatif üretme sürecini uluslararası alanda yürütmek için de Suriye'nin Dostları Grubu oluşturuldu. Dostlar Grubu'nun kurulacağı Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy tarafından ilan edildi. Eski sömürge gücü burada inisiyatif almak için acele ediyordu. (Dostlar'ın ilk toplantısı da Arap isyanlarının ilk

8 www.un.org/press/en/2012/sc10536.doc.htm; www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middle-east/syria/9061975/Text-of-the-UN-resolution-on-Syria-which-Russia-and-China-vetoed.html

9 <http://antiwar.com/blog/2012/02/05/joe-lieberman-calls-for-arming-the-syrian-opposition/>

başladığı yer olan Tunus'ta 24 Şubat 2012'de yapıldı.) Bundan sonraki adımlar BM Güvenlik Konseyi'ni by-pass ederek yol almaya yönelikti.

BM'deki başarısız denemeden sonra şiddetlenen iç savaşın faturası da Esad'a kalkan oldukları gerekçesiyle Rusya ve Çin'e kesildi. Batı medyasında Rus dış politikasının yeniden Putinleştiğine dair tespitler sıklaştı. Vetocu kanadın endişelerine bakan yoktu. Her şeyden önce müdahaleci kanat Libya'da inandırıcılığını yitirmişti. "Uçuşa yasak bölge kararı" askeri müdahaleyle rejim değişikliği için kullanıldı. Suriye'ye karşı cephede başı Suudiler ve Katarlılar çekiyordu. Suriye'nin BM Daimi Temsilcisi Beşşar Caferi ise "Kadınlara futbol izlemeyi yasaklayan Suudi Arabistan'ın demokrasiden bahsetme hakkı yok" diyerek Körfez'in özgürlükçü pozunu sorguladı. Dış müdahaleden özgürlük bekleyenler, Irak'ın yüzbinlerce insanını toprağa verdiği halde belini doğrultmadığını ve terör bataklığına saplandığını unutmuştu. İşin bir de stratejik yönü var ki akan şey kan olunca bu da teferruata dönüşüyordu. Bu noktada İranlı liderlerin sıklıkla tekrarladıkları "Suriye direnişin bedelini ödüyor" sözünü ve İsrail Başbakan Yardımcısı Moşe Yaloon'un "Esad rejimi yıkılırsa şeytan eksenini zayıflar"¹⁰ tespitini yan yana koyduğumuzda Suriye'deki hesap daha anlaşılır hale geliyor.

Rusya veto nedeniyle ağır ithamlarla karşılaşsa da aslında Batı-Arap ittifakının kötü sicili ve silah zoruyla rejim değiştirme yönelimi "Uluslararası bir komplo ile karşı karşıyayız" diyerek halkı yanında tutmaya çalışan Esad yönetiminin elini güçlendirdi.

KİRLİ OYUN: ÜSTTEN ÇÖZÜM GİRİŞİMİ, ALTAN SİLAH SEVKİYATI

Körfez liderleri ile Batılı müttefiklerinin Suriye krizini iç savaşa sürüklemekten reformlar yoluyla çözmekte samimi olmadıklarını gösteren onlarca hakikat sonradan ortaya çıktı.

Suriye'de bir yandan Arap Birliği gözlemcileri çalışmalarını sürdürürken diğer taraftan heyeti itibarsızlaştırmak için elinden geleni yapan Katar ve Suudi Arabistan, ÖSO'ya uçaklarla silah sevkiyatı başlatarak çözüm çabalarını sabote etti. Halbuki Ocak 2012'de gözlemciler hem ordu güçleri hem silahlı muhalif güçlerin saldırılara son verdiğini denetlemek için Şam kırsalı, Hama, Humus ve Dera'da incelemelerde bulunuyordu.

Ocak 2012'de *The Guardian* muhabiri, Körfez'den 5 kişinin Reyhanlı üzerinden Atme'ye 50 kutu silah ve mühimmatı teslim edişine şahitlik etti.¹¹

10 www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/israel-s-vice-pm-fall-of-assad-could-weaken-mideast-axis-of-evil-1.411154

11 www.theguardian.com/world/2012/jun/22/saudi-arabia-syria-rebel-army

Asıl bombayı 14 ay sonra *New York Times* patlattı. Gazete Türk ve yabancı yetkililer ile muhalif komutanlara dayanarak CIA'in koordinasyonunda Türkiye üzerinden yapılan silah sevkiyatını açığa çıkardı.¹² Sevkiyatta Ankara Esenboğa ve İstanbul Atatürk havaalanları kullanılıyordu. Sevkiyata katılanlar Katar, Suudi Arabistan ve Ürdün askeri kargo uçaklarıydı. Silah trafiği'ni CIA, Türkiye ile organize halinde denetliyordu. CIA ayrıca Arap ülkelerinin Hırvatistan'dan silah temin etmesinde de organizatör görevi üstlenmişti.

Silahlar Zagreb'den

Amerikalı bir yetkilinin "Silah Nehri Operasyonu" diye andığı sevkiyat 3 Ocak 2012'de Katar'a ait iki Air Force C-130 tipi kargo uçağının İstanbul'a inmesiyle başladı.

26 Nisan ve 4 Mayıs 2012'de yine Katar Emirliği'ne ait uçaklar Esenboğa Havalimanı'na tam 6 kez iniş yaptı. Ekim'den itibaren Ürdün de işin içine girdi. 2012'de Ürdün, Katar ve Suudi Arabistan askeri kargo uçaklarıyla çoğu Ankara, az bir kısmı İstanbul ve Ürdün'deki havaalanlarına olmak üzere 160'ın üzerinde uçuş gerçekleştirdi. Havaalanından ağır silah yükünün karayoluyla taşınmasında sorumluluk Türkiye'ye aitti.

26 Nisan'dan 4 Mayıs'a kadar Katar C-17 askeri kargo uçağı Ebu Ubeyd Hava Üssü'nden Esenboğa'ya 6 sefer düzenledi. 8 Ağustos 2012'ye kadar 14 uçuş daha gerçekleşti. Esad'a karşı muhalif güçlerin yavaş ilerleyişinden dolayı Türk ve Arap hükümetlerin düş kırıklığı derinleşirken ABD'de Kasım'da yapılan başkanlık seçimlerinden sonra sevkiyat arttı. Ürdün ise Kasım'da devreye sokuldu. Ürdün'e ait iki uçak parasını Suudi Arabistan'ın ödediği silahları taşımak için Amman ile Zagreb arasında mekik dokuyordu. Ürdün'e taşınan silahlardan bir kısmı Suriye'nin güney cephesine gönderilirken bir kısmı da diğerleri gibi Ankara üzerinden kuzey cephesine aktarılıyordu. Ürdün Hava Kuvvetleri'ne ait C-130 uçakları Esenboğa'ya ilk seferini Kasım'da yaptı. Ürdün aralıktan Şubat 2013'e kadar Ilyuşin tipi uçaklarla Zagreb-Amman arasında 36 sefer gerçekleştirdi. Ocak 2013'te Ürdün-Türkiye arasında 5 uçuş oldu. Suudi uçakları da bu trafikte yer aldı.

Hırvat gazetesi *Jutarnji List* ise 7 Mart 2013 tarihli haberinde Kasım 2012-Şubat 2013 arasında Zagreb (Pleso) Uluslararası Havaalanı'ndan Suriyeli asilere 75 uçak seferiyle 3 bin ton silah taşındığını kaydetti. Habere göre ABD'nin organizasyonu ile Hırvatistan ve diğer Avrupa ülkelerinden temin edilen silahların taşınmasında THY de yer aldı. İlk 2 ya da 3 sefer Tur-

12 "Arms Airlift to Syria Rebels Expands, With Aid From CIA", *New York Times*, C. J. Chivers-Eric Schmitt, 24.03.2013. www.nytimes.com/2013/03/25/world/middleeast/arms-airlift-to-syrian-rebels-expands-with-cia-aid.html?_r=0

kish Cargo'nun A310 uçaklarıyla yapıldı. Diğer seferler Ürdün'e ait Ilyuşin 76MF uçaklarıyla gerçekleştirildi.¹³

Libya'nın silahları gemilerle taşındı

Washington Post ise Şubat 2013'te muhaliflere Ürdün üzerinden yeni silahların gönderildiğini yazarken işin içinde Batılı müttefiklerle birlikte Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar'ın olduğunu yineledi.¹⁴ Artık muhaliflerin yayımladığı videolarda M-79 tanksavarlar, M-60, M79 OSA ve RPG-22 tipi roketatarlar, Milkor MGL/RBG-6 bomba fırlatıcıları İdlib, Dera, Hama ve Halep gibi yerlerde görülüyordu.¹⁵ Bunlar gaminet değildi çünkü Suriye ordusunun envanterinde bu tür silahlar yoktu.

Hırvatistan menşeli silahlar hem Zagreb'den uçaklarla hem de gemilerle Libya'dan taşınıyordu. Bu tür silahlar Zagreb tarafından Kaddafi döneminde Libya'ya satılmıştı. Libya'dan gelen silahlara suçüstü de yapıldı. Türkiye hükümeti Suriye'ye silah sevkiyatıyla ilgisinin olmadığını söylerken 27 Nisan 2012'de Lütfullah-II adlı gemi silah yüküyle Lübnan'da yakayı ele verdi. Lübnan Deniz Kuvvetleri bir istihbarat üzerine Trablus'a doğru giden gemiyi Beyrut'un 50 km kuzeyindeki Selaata limanına yanaşmaya zorladı. Aranan gemide üç konteyner içinde hafif otomatik silahlar, 12.7'lik makineli tüfekler, roket fırlatıcılar, 120 mm'lik havan topları, omuzdan tank ve uçaklara fırlatılan roketler bulundu. *El Sefir* gazetesine göre Trablus'ta bir Suriyeliye teslim edilecek olan silahları görünürde Suudi Arabistan'da yaşayan iki Suriyeli işadama finanse etti. Lübnan makamları, silahların Libya'nın Bingazi limanından yüklendiğini, geminin Lübnan'a gelmeden önce Türkiye'de İskenderun limanına ve Mısır'ın İskenderiye limanına uğradığını tespit etti. Trablus limanında silahları teslim almayı bekleyen bir Suriye vatandaşı tutuklandı. Sierra Leone'de kayıtlı ama Mısır bayrağı taşıyan geminin kaptanı da Suriyeliydi.

ABD'nin başını yakan "gizli hat"

ABD muhalifleri silahlandırma sürecinin neresindeydi? Başkan Barack Obama, 2012'nin başında gizli istihbarat belgesini imzalayarak Suriyeli asilere

13 Jutarnji List, "Zagreb je postao međunarodni centar za dostavu naoružanja sirijskoj oporbi", 07.03.2013; www.jutarnji.hr/u-4-mjeseca-za-siriju-s--plesaa--otislo-75-avionaa-sa-3000-t-oruzja/1089573/

14 "In Syria, new influx of weapons to rebels tilts the battle against Assad", 23.02.2013. www.washingtonpost.com/world/in-syria-new-influx-of-weapons-to-rebels-tilts-the-battle-against-assad/2013/02/23/a6bf2bc0-7dfb-11e2-9073-e9dda4ac6a66_story.html

15 Mchael Weiss, "Who just started arming Syria rebels?", 20.02.2013; <https://now.mmedia.me/lb/en/commentaryanalysis/who-just-started-arming-syria-rebels>

yardım için yetki verdi. Bu yetki çerçevesinde ABD, Adana'da kurulan gizli komuta merkezinde (nerve center) Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan'la işbirliğine başladı.¹⁶ ABD'nin sivil muhalefetin organizasyonu bir yana silahlı süreçle ilgili krizin ilk iki yılında üstlendiği roller şöyleydi:

– CIA, silah yardımı alacak grupları belirlemek ve bunların El Kaide bağlantılı gruplara geçmesini önlemek.

– Hırvatistan gibi Avrupa ülkelerinden silahları temin edip Suudi Arabistan, Katar, Türkiye ve Ürdün aracılığıyla Suriye'ye gönderilmesini sağlamak.

– Libya'da yıkılan rejimin stoklarından ve Katar eliyle fanatik gruplara dağıtılan silahları toplayıp gemilerle Türkiye üzerinden Suriye'ye gönderilmesini organize etmek.

– Silahlı muhalifleri Türkiye ve Ürdün'de eğitmek. Bu eğitime verilen silahların nasıl kullanılacağını öğretmek de dahil.

Pulitzer ödüllü Amerikalı gazeteci Seymour Hersh, *London Review of Books*'taki yazısında ABD'nin Libya'daki rolüne dair şu bilgileri verdi:

“ABD, 2012'nin başlarında CIA'in deyimiyle 'gizli hat' (rat line) adlı kanallarla Suriyeli muhaliflere ulaştırılmak üzere Libya'dan Türkiye'nin güneyine silah ve cephane gönderdi. Silahları teslim alan muhaliflerin çoğu El Kaide bağlantılı cihatçılardı.”¹⁷

Hersh'e göre 11 Eylül 2012'de silah organizasyonu için Bingazi'de bulunan Trablus Büyükelçisi Christopher Stevens'in öldürülmesi üzerine ABD kendi namına transfere son verdi ama Türkiye, Libya silahlarını muhaliflere aktarmaya devam etti. Gizli hattın durmasına Ankara çok tepkiliydi: “Erdoğan sinirlenmişti, boşlukta bırakılmış hissediyordu. Onun parasıydı ve hattın kesilmesini ihanet olarak görüyordu.”

Bingazi saldırısıyla ilgili Senato İstihbarat Komitesi'ne sunulan raporun gizli ekinde 2012 başlarında Obama ve Erdoğan arasında varılan gizli anlaşmaya yer verildi. Hersh'e göre “Bu anlaşma, gizli hatta dairdi. Şartlara göre, Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar'la birlikte bu hatta fon sağlıyordu; CIA ise İngiliz dış istihbarat servisi MI6 ile birlikte Libya'nın devrik lideri Muammer Kaddafi'nin silahlarının Suriye'ye gönderilmesinden sorumluydu. Bunun için Libya'da Avustralya'ya ait görünen paravan şirketler kuruldu. Genellikle kendisini kimin işe aldığını bilmeyen Amerikalı emekli askerler de tedarik ve teslimatla ilgileniyordu.”

Hersh'in “ABD gizli hattı durdurdu” demesine rağmen *Sunday Times* ga-

16 Mark Hosenball, “Obama authorizes secret U.S. support for Syrian rebels”, Reuters, 01.08.2012: www.reuters.com/article/2012/08/01/us-usa-syria-obama-order-idUSBRE8701OK20120801

17 Seymour M. Hersh, The Red Line and the Rat Line, *London Review of Books*, cilt 36 No. 8 17 April 2014; www.lrb.co.uk/v36/n08/seymour-m-hersh/the-red-line-and-the-rat-line

zetesi, 9 Aralık 2012'de ABD'nin Libya'nın silahlarını Ortadoğu'daki müt-tefikleri aracılığıyla Suriye'ye göndermek için gizli bir operasyon başlattı-gını yazdı.¹⁸ Gönderilmesi öngörülen silahlar arasında SA-7 uçaksavar fü-zeleri, tanksavarlar ve havan topları da vardı. Business Insider ise Aralık 2012'ye kadar Libya'dan Suriye'ye ziyadesiyle silah gönderildiğine dikkat çekti.¹⁹

Libya'dan akışla ilgili bazı bilgiler medyaya da sızdı. 6 Eylül 2012'de 400 ton silah taşıyan Al Entisar adlı Libya gemisi Iskenderun Limanı'na yükü-nü indirdi. Yükleme organizasyonu organize eden Amerikalı Büyükelçi Stevens, Binga-zi'de öldürülmeden önceki son toplantısını Türkiye'nin Trablus Başkon-solosu Ali Sait Akın ile yapmıştı. Stevens, Trablus Askeri Konsey Başka-nı Abdülhakim Belhac ile de işbirliği yapıyordu. ABD'nin gözünde El Kai-de liderliğinden devrimcilığe terfi eden Belhac, Kasım 2011'de silah sevki-yatı ve eğitimi konusunda İstanbul'da ve Suriye sınırında ÖSO komutanla-ryla buluşmuştu.²⁰ Kaddafi'ye karşı desteklenen gruplardan birinin neden Stevens'i öldürdüğü sorusu tartışılırken ABD'li yetkililer, Obama'nın Mart 2011'de Libyalı milislere silah desteğine onay verdiğini ama Katar'ın bun-ları kendilerinden habersiz tehlikeli gruplara dağıttığını savundu.²¹ Son-radan anlaşıldı ki Stevens, Libya'da "kötü ellere geçen" SA-7 gibi silahla-rı toplayıp Suriye'ye göndermenin peşindeydi. Bu iş için CIA casusları sa-haya gönderilmişti.

Washington Institute'ten Jeffrey White, silah akışının sahaya yansıması-na dair 10 Ocak 2013'teki yazısında muhaliflerin eline ulaşmış silahları şö-y-le sıraladı:

BMP zırhlı araçları; T-55, T-62 ve T-72 tankları; 122 mm, 130 mm ve 152 mm'lik toplar; 82 mm ve 120 mm'lik havanlar; 12.7 mm ve 14.5 mm'lik makineli tüfekler; ZU-23, radar güdümlü ZSU-23/4 Shilka ve 57 mm'lik uçaksavarlar, MANPADs (SA-7/16/24) karadan havaya omuzdan fırlatmalı roketatarlar, SA-8 Gecko yerden havaya füzeler; Metis-M ATGMs güdümlü roketatarlar, RPG-29 roketatarlar ve 73 mm'lik SPG-9 geri tep-mesiz silahlar.²²

18 Covert US plan to arm rebels, 09.12.2012, *The Sunday Times*, www.thesundaytimes.co.uk/sto/news/uk_news/National/article1173125.ece

19 www.businessinsider.com/obama-admin-admits-to-covertly-sending-heavy-weapons-to-syrian-rebels-2012-12#ixzz3c16cQYc9

20 www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8919057/Leading-Libyan-Islamist-met-Free-Syrian-Army-opposition-group.html

21 www.nytimes.com/2012/12/06/world/africa/weapons-sent-to-libyan-rebels-with-us-approval-fell-into-islamist-hands.html?_r=0

22 Jeffrey White, Syria's Rebels Gain Heavy Weapons, 10 Ocak 2013. www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/syrias-rebels-gain-heavy-weapons

Kuveytliler ve Hariri'nin katkıları

Burada kimsenin üzerinde durmadığı Kuveyt'e de bir fasıl açmak gerekiyor. Şeyh Haccac ve Şafi el Acemi gibi Kuveytli din adamları ve eski milletvekili Velid el Tabatabai gibi nüfuzlu siyasetçiler cihadi Selefililerin finansmanında ciddi rol oynadı. Bir seferinde Suriye'deki militanlara Türkiye aracılığıyla verilen uçaksavarların parasını Kuveyt'in ödediğini gururla anlatan Tabatabai "Suriye'ye Türkiye'den geçip İdlib'e gittik, orada durum güvenli; ancak Suriye savaş uçakları zaman zaman kenti bombalıyor" dedi. Silah sevkiyatının Lübnan ayağında da Saad el Hariri'nin liderliğini yaptığı Müstakbel Hareketi'nin milletvekillerinden Ukab Sakr vardı. Suriye halkına yardım konusunda Hariri tarafından görevlendirildiğini söyleyen Sakr, *El Ahbar* gazetesi ve OTV'nin yayımladığı telefon konuşmalarıyla kendini ele verdi. Türkiye ziyareti sırasında ÖSO komutanlarıyla konuşan Sakr ne tür silahlara ihtiyacı olduğunu sorup tedarik için söz veriyordu. Konuşmaları inkâr etmeyen Sakr, *El Şark el Avsat* gazetesine şu itirafta bulundu:

"Yaptıklarımın gurur duyuyorum. Ne yaptıysam Lübnan'ın menfaatleri için yaptım."²³

Gaziantep'te CIA'in mülakat odası

2012 baharında ÖSO "Cephane kalmadı" diye feveran ederken CIA ile MIT İstanbul'da oluşturulan operasyon odasıyla silahlı eylemleri ve seçilen gruplara silah sevkiyatını koordine etmeye çalışıyordu.²⁴

New York Times'ın 24 Mart 2013 tarihli haberinde Suriye'nin Dostları Grubu'nun bayraklaştırdığı ÖSO'nun nasıl bir kaygan zeminde oturduğuna dair asi komutanların ifadeleri de yer aldı. İslâmcı Sukur el Şam'ın komutanlarından Abdurrahman Ayaçi silah akışının yetersizliğini anlatmak için "bir açılıp bir kapanan vana" benzetmesini yaparken Hasan Abbud silah dağıtılan grupların belirlenmesindeki adaletsizlikten yakınıyordu: "Devrimci olduğunu iddia eden sahte ÖSO tugayları var, silahlar ellerine ulaştığında parayla satıyorlar."²⁵

ABD, Türkiye, Katar, Suudi Arabistan ve Ürdün beşlisinin içinde yer aldığı silah sevkiyatıyla Suriye'ye ulaşan silahlar ertesi gün parayı bastırانların eline geçiyordu. Peki, parası olan kimdi? Parayı döken Körfez'le derin bağları

23 Hariri and Sakr Caught Red-Handed, Radwan Mortada, 30.11.2012; <http://english.al-akhbar.com/node/14195>

24 *Inside Syria*, s. 94.

25 C. J. Chivers-Eric Schmitt, "Arms Airlift to Syria Rebels Expands, With Aid From CIA", *New York Times*, 24.03.2013.

olan cihatçı örgütlerdi. Amerikalı yetkililer CIA'nin rolünü "silahların radikal grupların eline geçmesini önlemek" diye tanımlasa da El Kaide ile bağlantılı Nusra Cephesi terör listesine alınincaya kadar örgütler arasında gerçek bir ayırım gözetilmedi. İlimli-radikal ayrımı yapıldığı izlenimi yaratan "hassasiyet" de pratikte işe yaramıyordu. ÖSO'ya verilen silahlar "ortak operasyonlarda cephane paylaşımı" ya da "satış" yoluyla el değiştiriyordu. Mesela *The Daily Star*'a konuşan bir ÖSO yetkilisi, Ürdün üzerinden gönderilen Avrupa yapımı tanksavar füzelerin Nusra'nın eline nasıl geçtiğini şöyle anlatıyordu: "Suudi Arabistan, ÖSO'ya tanesi 5 bin dolar olan tanksavarla destek oldu. Birkaç gün içinde Nusra tanesine 15 bin dolar ödedi. Açıkçası silahlar giriyor ve anında satılıyor."²⁶

Amerikalı yetkililere bakacak olursak bu dönemde Başkan Obama muhaliflere doğrudan silah verilmesine karşıydı. Ne var ki CIA silah sevkiyatının kilit organizatörüydü. Amerikalı yetkililere göre CIA'nin tedarik dışında ikinci görevi silahların hangi gruplara verileceğini belirlemektir.

Newsweek muhabiri Mike Giglio, CIA'nin muhaliflerle ilişkisine ve sınırdan geçirilenlere dair gözlemlerini şöyle paylaştı:²⁷

Ağustos 2012'de Halep'ten bir gazeteci, üç meslektaşı ile CIA ile buluşmak üzere Gaziantep'e gitti. Lobi muhaliflerle doluydu. Sırası gelen konferans salonuna geçip "Esad'ı devirmenize yardım için buradayız" diyen iki CIA yetkilisinin "yoklama" mülakatından geçiyordu. Muhaliflerin safına katılan gazeteci bir başka otelde ABD Dışişleri'nin Suriyeli muhalifler için düzenlenen eğitim seminerine de katıldı. CIA yetkilileri ağır silah isteyen muhaliflerin El Kaide ile bağlantılı olup olmadıklarını, Batı'ya düşman olup olmadıklarını anlamaya çalışıyordu. Taleplere göre ihtiyaç listesi yapan CIA yetkililerinin Fetih Tugayı gibi gruplara dediği şeydi: "ABD önce ölümcül olmayan askeri yardım yapacak, sonra yardım alan grupların güvenilir olup olmadığını gördükten sonra sıra silaha gelecek."

Hâlihazırda ABD'nin müttefikleri Suudi Arabistan ve Katar silah akışını sağlıyordu. Bu toplantıları organize eden eski Savunma Bakanı Mustafa Tılas'ın oğlu Firas idi. Silahlı muhalifler uzun süre ABD'yi sözünü tutmamakla ve kendilerini oyalamakla eleştirdi. Fakat Suudi Arabistan ve Katar'ın silah sevkiyatını ABD'nin onayı ve CIA'nin organizasyonu olmadan yapamayacağı aşikârdı. Gaziantep'te CIA muhaliflerle meşgulken Antakya'da sınıra geceleri silah bırakma operasyonları sürüyordu. Bu işten sorumlu Za-Za kod adlı Abdurrahman el Helak azar azar gelen silahların yetersizliğinin

²⁶ Lauren Williams, "Special arms for Syria rebels fall into Nusra hands", *The Daily Star*, 04.10.2013.

²⁷ Mike Giglio, "Did the CIA Betray Syria's Rebels?", *Newsweek*, 12.02.2013; www.newsweek.com/did-cia-betray-syrias-rebels-63267

den bahsediyordu. ZaZa silahların hangi gruplara gideceğine dair talimatların MIT ve CIA'den geldiğini söylerken bir itirafta da bulundu: "Ne Türkiye ne Amerika silahların nereye gideceğini kontrol edebilir. Asiler nasıl isterse öyle dağıtıyor."²⁸

Silah tamam sıra tampon bölgede

Silah sevkiyatı için havaalanları, karayolları ve sınırlarını açan Türkiye ve Ürdün bu şekilde kendilerini savaşın içine çekebilecek riskli bir oyunun parçası haline geldi. Silah sevkiyatına paralel olarak Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tampon bölge oluşturulması için kulis yapıyordu. Davutoğlu, 28 Eylül 2012'de BM Genel Kurulu sırasında BBC'ye Suriye'nin kuzeyinde mülteciler için güvenli tampon bölgelerin oluşturulması gerektiğini söyledi.²⁹ Davutoğlu, PBS'e de "Suriye sınırında iktidar boşluğu var. PKK ve El Kaide gibi terör örgütleri bu boşluğu doldurmaya çalışabilir. Hatta bugün Türkiye içinde PKK terör eylemleri görüyoruz, bu iktidar boşluğunu kullanıyorlar" dedi.³⁰ Davutoğlu bu talebi mülteciler ve iktidar boşluğunu doldurma adına dile getiriyordu ama asıl hedef Libya senaryosunun Suriye'ye taşınmasıydı.

The Times, 26 Ocak 2012'de Kahire'de Arap Birliği toplantısı sırasında Suudi Arabistan ile Katar'ın muhalifleri finanse etmesi konusunda gizli bir anlaşmanın sağlandığını, bir muhalif temsilcinin de Türkiye'nin Suriye'nin üslerini ve silah depolarını bombalayıp tampon bölge oluşturulmasına öncülük etmesini öngören planlardan bahsettiğini yazdı.³¹

Türkiye'nin üstlendiği ama inkâr ettiği rolle ilgili eski CIA yetkilisi ve Council for the National Interest'in müdürü Philip Giraldi, *The American Conservative* dergisinde şunları kaydetti:

"NATO, Amerikan vekili olarak öncü rolü üstlenen Türkiye üzerinden Suriye'deki savaşa müdahil olmuş durumda. Davutoğlu Batılı müttefikler arasında bir mutabakat sağlandığı an Türkiye'nin işgale hazır olduğunu itiraf etti. Müdahale, Libya operasyonunu haklı çıkarmak için başvurulmuş koruma sorumluluğu doktrini çerçevesinde sivilleri koruma adına insani prensipler temelinde olacak. Türk kaynaklar müdahalenin Türkiye-Suriye sınırında tampon bölge oluşturarak başlayacağını ve sonra genişleyeceğini söylüyor. Halep kurtuluş güçlerinin en değerli hedefi olacak. İşaretlenmemiş NATO uçakları Libya'da ölen Kaddafi'nin silahlarını ve Libya Ulusal Geçiş Konseyi'nin gö-

28 Mike Giglio, "Did the CIA Betray Syria's Rebels?", *Newsweek*, 02.12.2013.

29 www.bbc.com/news/world-middle-east-19753795

30 www.pbs.org/newshour/bb/world-july-dec12-turkey2_09-26/

31 Secret deal to supply arms to resistance, *The Times*, 26.01.2012; www.thetimes.co.uk/tto/news/world/middleeast/article3298221.ece

nüllülerini Suriye sınırında İskenderun'a yakın Türk askeri üslerine taşıyor. İskenderun ayrıca ÖSO'nun ikametgâhı. Fransız ve Britanyalı özel güçler sahada asileri eğitirken CIA ve ABD Özel Kuvvetler asilere iletişim ekipmanları veriyor ve Suriye ordusuyla karşı karşıya kalmamaları için istihbarat desteği sağlıyor.”³²

Ağustos 2011'de Davutoğlu-Esad arasındaki son görüşmede Ankara'nın silahlı grupların eylemlerini gözardı etmesinden yakınan Suriye bir yıl sonra Türkiye'yi BM'ye şikâyet etti. 9 Eylül 2012'de BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun'a mektup yazan Suriye Dışişleri, Türkiye'yi masum Suriyelileri öldürmek ve kaosu yaymak için binlerce Kaideci, tekfirci ve Vehhabi teröristin geçişine izin vermekle suçladı.³³

SURİYE TAHTEREVALLİSİNDEKİ DEHŞET DENGESİ

Suriye konusunda Şubat 2012'de kartlar yeniden karıldı. Dışarıdan müdahalelerle rejim değiştirmek için yol arayan kampla, barışçıl çözüm isteyen kamptaki aktörler birbirlerinin sınırlarını BM koridorlarında test etti. Esad karşıtı cephe, 4 Şubat'ta BM Güvenlik Konseyi'nde Rusya ve Çin vetosuna takılan tasarıyı bu kez BM Genel Kurulu'na taşıdı. Arap planına destek ifade eden ve Suriye yönetimini şiddet kullanımından dolayı kınayan tasarı 16 Şubat 2012'deki oylamada 12 “hayır”, 17 “çekimser” oya karşın 137 oyla kabul edildi.³⁴

Esad'ın yetkilerini devretmesini ve demokratik ve çoğulcu sisteme geçişin sağlanmasını öngören planı destekleyen bu tasarı bağlayıcı olmasa da BM Güvenlik Konseyi'nde veto kartını kullanan Rusya ve Çin'in elini zayıflattı. Rusya, insani yardım koridoru konusunda yumuşama sinyali verirken Çin, Şam'a elçi gönderip uyarılarda bulundu. Ancak diplomatik sis dağılınca herkesin pozisyonunu koruduğu anlaşıldı. Çin ve Rusya BM Güvenlik Konseyi'nde askeri müdahaleye kapı aralayan tüm girişimleri bloke etmeye devam etti. İnsani yardım koridorunun da Suriye'nin rızası olmadan açılması mümkün değildi. Suriye yönetimi açısından Türkiye üzerinden açılacak bir koridorun tampon bölgeye dönüşme riski vardı. Bu doğrudan “Bingazi (Libya) modeli”ni akla getiriyordu.

Ancak uluslararası alanda Suriye açısından durum nazikleşse de BM'deki Rus-Çin desteğinin dışında Esad yönetiminin ömrünü uzatan başka kanallar da işliyordu: Irak ve Lübnan Suriye'nin ekonomik ambargoyu delmesine yardımcı oluyordu. İran'ın müttefiki Venezuela dizel yakıt taşıyan tan-

32 NATO vs. Syria, By Philip Giraldo, *The American Conservative*, February 2011. www.theamericanconservative.com/articles/nato-vs-syria/ (19.01.2011)

33 “Syria accuses Turkey of allowing al-Qaida transit”, 16.09.2012, Associated Press.

34 www.un.org/press/en/2012/ga11207.doc.htm

Halep'in eski çarşısı çatışmalarda en fazla zarar gören yerlerden biri.

ker göndererek Esad'a nefes aldırdı. Ajanslar haberi "Tank yakıtı Hugo Chavez'den" diye verse de Suriyelilerin ısınması dizel yakıtla bağlıydı. İran da boş durmuyordu. İran'a ait bir savaş gemisi Süveyş'ten geçip Tartus'a demir attı. Benzer psikolojik desteği Kasım 2011'de Rus donanması vermişti. Rusya ayrıca Ocak 2012'de silah göndermişti. Suriye tahterevallisinde dehşet dengesi bu şekilde devam etti.

Bu dehşet dengesinin en az konuşulan tarafı ise şuydu: Suriye'ye dünyanın dört bir tarafından cihatçılar Esad yönetimine karşı savaş için akıyordu.

Afganistan'daki Rus ordusuna karşı yürütülen cihat günlerinden beri Kaide ideolojisinden beslenen "küresel mücahitler" in tanığıyız. Bir "mobil mücahit" nesli oluştu. Bunlar birinin kahramanı, diğerinin teröristiydi. İşin içine silah girince "sınır tanımayan mücahitler" in sahnede yerini alması artık uzun sürmüyordu. Irak'ta 2013'ten sonra hem işgalci Amerikan güçlerine hem iktidara gelen Şii'lere karşı savaş deneyimi kazanan milisler Suriye'den de uzak durmadılar!

Suriye kısa sürede El Kaide'nin de yeni master alanı haline geldi. ÖSO'nun kendisini El Kaide'den uzak tuttuğunu söylemesinin de bir anlamı yoktu. Barışçıl çözüm seçeneklerinin çalıştırılmadığı süreç uzadıkça hâlihazırda kendi "taburları" arasında bile güven krizi yaşayan ÖSO'nun kontrol edemediği silahlı hücreler çoğalıyordu.

Vicdanları Araf'ta bırakan 2 video

2012'nin Şubatı'nda adresime peşi sıra iki e-posta düştü. Birinde Humus'ta bombardımanda çenesi parçalanmış bir çocuk ile bir ayağı kopmuş başka bir çocuğun video görüntüsü vardı. Dehşetengiz bir manzaraydı. Öteki videoda ise olan şuydu: ÖSO'nun silahlı milisleri, halkın önünde rejimin gayriresmi milis gücü Şebbiha üyesi olduğu iddiasıyla bir genci idam ediyordu. Bu da akıl almaz bir manzaraydı. Kuşkusuz videolar propaganda savaşının parçası, ama Suriye'de olup bitenlerin de özeti idi. Sahada barut kokusuyla kendinden geçenlerden geçilmezken Batı-Arap ittifakı öngörülemez silahlı gruplara kredi açıyordu. Ve rejim değiştirme uğruna Ortadoğu'da cehennem kapıları yeniden aralanırken birileri Türkiye'ye "zebanilik" rolü biçiyordu. Maalesef AKP yönetimi de bu rol için çok iştahlıydı. Bir süredir Arap finansmanı ile Ürdün'de bir kampta milisler sessiz sedasız eğitiliyordu. 19 Şubat 2012'de TSK'nın Hail'de firar eden Suriyeli askerlere kamp kurduğu ve harçlık ödediğine dair haberler basına sızınca Türkiye'nin rolüne dair soru işaretleri oluşmaya başladı.³⁵ Bu kamp askeri personelin sivil mültecilerden ayrı bir yerde tutulmasının ötesinde komşu bir ülkedeki silahlı bir kalkışmayı yöneten üs haline geldi.

BM'Yİ BY-PASS EDEN BM VE ESAD'DAN ANAYASA HAMLESİ

BM Genel Kurulu'nda ezici çoğunluğun Esad rejimine karşı sergilediği ortak tutumun ardından BM ve Arap Birliği ortaklığında yeni bir girişim başlatıldı. 23 Şubat 2012'de eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan BM-Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi olarak atandı. Annan altı maddelik bir yol haritası sundu:

Ölümlerin durması, insani yardımların ulaştırılması, tutukluların bırakılması, medyaya dolaşım özgürlüğü, barışçıl gösteri hakkı, Suriye halkının meşru taleplerini gerçekleştirmek ve endişelerini yatıştırmak için bütün renkleri kapsayan siyasi çalışmada işbirliği yapılması. Suriye yönetimi 10-11 Mart'ta Şam'da temaslarda bulunan Annan'ın önerilerini kabul ederken BM Güvenlik Konseyi de 21 Mart'ta plana destek verdi.

24 Şubat'ta Suriye'nin Dostları Grubu ilk toplantısını 70 ülkenin katılımıyla Tunus'ta yaptı. Suriye Ulusal Konseyi, Suriye halkının meşru bir temsilcisi olarak tanındı. Sonuç bildirisinde Suriye'ye silah sokulmasının hem Suriye hem bölge ülkeleri için tehlike arz ettiği belirtildi ancak Dostlar Grubu'nun çekirdek takımı zaten perde arkasında bu işi yapıyordu. Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Suud el Faysal da silah göndermiyorlarmış gibi muhaliflerin silahlandırılmasının harika bir fikir olduğunu belirtti.³⁶ Türki-

35 www.sabah.com.tr/gundem/2012/02/19/firar-eden-suriyeli-askerlere-tsk-yardimi

36 www.theguardian.com/world/2012/feb/24/saudi-arabia-backs-arming-syrian-opposition

ye üzerinden muhaliflere silah sevkiyatında başı çeken Katar ise Arap barış gücü oluşturulmasında ısrarlıydı. SUK da ÖSO'ya silah verilmesi çağrısını yineledi. Suriye içinde örgütlü olan Suriye Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Kurulu ise silahlı mücadele ve dış müdahaleye karşı deklarasyonunun dikkate alınmaması nedeniyle Tunus toplantısına katılmayı reddetti.

Muhaliif cephedeki bu gelişmelere karşın Beşşar el Esad 26 Şubat 2012'de yeni anayasa paketini referanduma sunarak uluslararası platformda eli kanlı bir rejime kalkan oldukları gerekçesiyle şimşekleri üzerine çeken Çin ve Rusya gibi müttefiklerinin pozisyonunu güçlendirdi. Ekim 2011'de kurulan 29 üyeli anayasa komitesinin hazırladığı taslak katılımın % 57,4 olduğu referandumda % 89,4 oyla kabul edildi.

Anayasadaki en önemli değişiklik genel seçimlerde Baas Partisi'nin tekeline ve devlet başkanlığı seçimlerinde Baas'ın önerdiği tek adayın referandumda sunulması prensibine son verilmesiydi. 1973 Anayasası'nın 8. maddesinde "Baas Partisi ülke ve toplumun lideridir" deniliyordu. Yeni anayasa da Baasçılıkla ilgili referans kalmadı. 8. madde "siyasi sistemin çoğulcu siyasi prensibe dayanması ve iktidarın demokratik olarak seçim sandığında belirlenmesi"ni öngörüyordu.

Hafız el Esad döneminde bir ara değiştirilmek istenince lhvan'ı ayaklandıran "Devlet başkanının dini İslâm'dır; İslâm hukuku yasamanın ana kaynağıdır" maddesi korundu. "Hıristiyanların hamisi" rejim, İslâmcı kesimlere koz vermemek için % 12'lik Hıristiyan nüfusun devlet başkanı çıkarmasının önünü yine kesmiş oldu. Devlet başkanının görev süresi 7 yıllık iki dönemle sınırlandırıldı. Devlet başkanlığına adaylık için meclisten 35 vekil tarafından önerilmesi şartı koşuldu. Devlet başkanının Baas'ın "birlik, özgürlük ve sosyalizm" üçlüsüne bağlı kalacağına dair yemin cümlesi de silindi. Sosyalist ekonomi, eğitim, ordu, kültür ve toplumdaki bahsedilen maddeler de kaldırıldı. Tabii ki diğer reform kararları gibi yeni anayasa da içerideki belli partiler hariç muhalifler tarafından kabul edilmedi.

MUHALEFET MUHALEFETİN KURDU VE ESAD'IN ŞANSI

İslâmcılardan gelen silahlı meydan okumalara 1982'de Hama katliamıyla verdiği yanıt Hafız el Esad'ı paradoksal olarak "cani" değil kitlelerin gözünde "kahraman" yapmıştı. Arap isyanları Suriye'yi de içine aldığı anda oğul Esad da aynı yoldaydı ama bir fark vardı: Beşşar'ın bir ayağı babasının postalında, diğer ayağı değişimden yana çizmedeydi. Muhaliiflerin bir süredir kaleye dönüştürdüğü Humus'un Mart 2012'de düşmesinin ardından onlarca kentte Esad lehine gösteriler "deja vu" hissi verdi. Ne var ki babadan miras "de-

mir eldiven” Beşşar için iktidarın garantisi değildi. Esad’ın da şanslı olduğu birkaç nokta vardı:

Birincisi düşmanları burun kıvırsa da reformlara yönelik attığı adımlarla rejimin yaslandığı sütunları ayakta tutuyor ve arada kalan kitlelerin muhalif safa geçmesini önliyordu.

İkincisi sürekli “mitoz” bölünmeye uğrayan muhalefetin biçare hali Esad’a yarıyordu.

Üçüncüsü muhalefetin dışarıda örgütlenmesi ve bölgeyle ilgili özel ajanlara sahip dış güçler tarafından desteklenmesi “devrim” diye lanse edilen kalkışmaya dair halkın arasında kuşkuları arttırıyordu. Yıllarca ABD ve İsrail ile hesaplaşan Baas ideolojisiyle yetişmiş nesillerde dış müdahale ile ilgili şaşırtıcı bir hassasiyet vardı. Bu hassasiyet rejim düşmanı muhalefetin bir kısmı için de geçerliydi.

Dördüncüsü halkın Esad’a verdiği destek her şeye rağmen sürüyordu. Qatar Foundation’ın (Katar Vakfı) finanse ettiği “The Doha Debates”, YouGov Siraj adlı kuruluşa Suriye’de bir kamuoyu araştırması yaptırdı. Araştırmaya göre ankete katılan Suriyelilerin % 55’i Esad’ın görevde kalmasını istiyordu. “Esad kalmalı” diyenler aynı zamanda devlet başkanının serbest seçimleri garanti etmesini talep ediyordu. Sonuç, halkın değişimden yana olduğunu ama silahlı kalkışmanın ülkeyi iç savaşa götürüyor olmasından dolayı Esad’dan vazgeçmediğini gösteriyordu. Muhaliflerin finansörü Katar bu araştırma ile kendi ayağına kurşun sıktı. Sonuçlar sınırlı katılımıyla ve internet üzerinden yapıldı diye itibarsızlaştırıldı.

Türkiye’nin yönlendirmesiyle Libya senaryosunu Suriye’ye taşımak üzere 2 Ekim 2011’de İstanbul’da kurulan Suriye Ulusal Konseyi (SUK) giderek kadükleşti. 26 Şubat 2012’de İhvan’ın ağırlığını protesto eden 20 kişi “SUK sokakları temsil etmiyor” diyerek ayrılıp Suriye Vatanseverler Grubu’nu kurdu. Ardından 13 Mart’ta 3 önemli isim Kemal Lebvani, Heysem Malih ve Katrin Teli, SUK’a bayrak açtı. SUK’a suçlama ÖSO’yu silahlandırmak için gerekeni yapmamasıydı. Lebvani SUK’u liberallerin arkasına saklanan fanatiklerin (İhvan) paravanı olarak görüyordu:

“Bazıları kişisel çıkar peşinde ve İhvan sahada etkisini artırmak için yardım ve silahları tekeline almaya çalışıyor. Yeni bir diktatör istemiyoruz. İhvan konsey içinde dominant. İhvan’ın bir Hama kolu, bir Şam kolu ve bir Halep kolu var. Hama kolu Katar ve Türkiye tarafından destekleniyor ve finanse ediliyor.”³⁷

Hama kolu tarihsel olarak da İhvan’ın silahlı cihadı savunan kanadıydı. İhvan temsilcisi Melhem Drubi ise bu eleştirilere “Kimseyi dışlamak ve mesele-

37 “Fragmented Syria opposition emboldens Assad”, Reuters, 28.03.2012, London. www.reuters.com/article/2012/03/28/us-syria-opposition-idUSBRE82ROUT20120328

yi tekeline alma gündemimiz yok” yanıtını verdi. Hem baba Esad hem oğul Esad döneminde hapis yatmış hukukçu Heysem Malih ise Sorbonne’da profesör olan SUK Başkanı Burhan Galyun’u otokratik alışkanlıklar içinde olmakla suçladı:

“Baas Partisi gibi davranıyorlar. Galyun son konuşmasını İstanbul’da yazdı, bize göstermedi. Kofi Annan’la görüşmeye Ankara’ya gittiler, bize bilgi vermediler. Bu bir felâket. Liderlikte tekellik var, şeffaflık yok.”

Bu şeffaflığın olmamasının nedeni SUK içinde her bir kanadın bir ülkenin çıkarlarına demir atmasıydı. Özellikle Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye’nin tuttuğu taraflar SUK içinde rekabet halindeydi. Tabii bir de Fransa gibi Batılı ülkelerle bağlantılı olan taraflar vardı. Herkes Suriye’nin geleceğini parsellemenin yolunun SUK’u parsellemekten geçtiğini sanıyordu.

Muhallifler İstanbul’da otel odalarında vekâlet savaşının birer parçası haline gelirken El Kaide Şam ve Halep’teki bombalı saldırılarla kendine alan açmakla meşguldü.

17 Mart 2012’ye gelince 5 farklı grup yine İstanbul’da SUK’tan bağımsız bir şemsiye ile sahneye çıktı. Anadolu Ajansı, haberi “Suriye muhalefetine Suriye Ulusal Konseyi’ne destek” başlığıyla verse de her daim isyana mikrofon tutan El Cezire bile bunu “SUK’ta çatlak” olarak değerlendirdi. Adı konulmayan yeni koalisyon Ammar el Kurabi’nin başını çektiği Demokratik Değişim Hareketi, İslâmcı İmaduddin el Raşid’e bağlı Vatan Hareketi, El Bakara aşireti lideri Nevaf el Beşir’in Kurtuluş ve Kalkınma Bloku, Türkmen Ulusal Bloku, Kürt Yeni Hayat Hareketi’nden oluşuyordu. Kritik 4 istek vardı:

“İnsani yardım koridoru açılsın, tampon bölge oluşturulsun, uçuşa yasak bölge ilan edilsin, özgür ordu silahlandırılınsın.”³⁸

Kurabi, SUK dışında kalan muhalefeti bir araya getirmek istediklerini söylerken Raşid, SUK’u “zamanla kaybolacak geçici yapı”, kendi koalisyonlarını da “Esad devrildikten sonra da yaşayacak oluşum” olarak görüyordu. Beşir’e göre SUK’un Suriye içindeki gelişmeler üzerinde hiçbir etkisi yoktu. Türkiye’nin kontrolünde diye Kürt partiler zaten SUK’u tanımamıştı. Suriye içinde gösterilerin yayılmasında etkili olan ve çoğu soldan 13 grup ve 3 Kürt partiden oluşan Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Komiteleri de SUK’u kökü dışarıda salon muhalefeti olarak görüyordu. Bu grup ayrıca dış müdahaleye karşı çıktığı için de SUK’la yolları ayırıyordu.

ÖSO ile SUK arasındaki ilişki de zoraki idi. Hatta Tunus’taki “Suriye’nin Dostları” toplantısında SUK, Türkiye’de askeri konsey kuracağını ilan edince

ÖSO komutanı Riyad el Esad “Tanımayız” restini çekti. Nitekim çok geçmeden Türkiye’de askerlerin muhaliflere silah sevkiyatını organize etmek için askeri konsey kuracağı-duyuruldu. 7 Şubat 2012’de tam da bu amaç için General Mustafa el Şeyh, Yüksek Askeri Devrim Konseyi’ni kurdu. El Şeyh ile ÖSO komutanı Riyad el Esad arasında liderlik krizi vardı. Askerler tarafından temeli atılsa da Tevhid Tugayı gibi askerlikle ilgisi olmayan sivillerin oluşturduğu milis güçlerini de şemsiye olarak kullanan ÖSO’ya yüklenen önem de abartılıydı. Askeri oluşumların aralarındaki güven bunalımı hep yüksek oldu.

Hem silahlı hem sivil kanatta yaşanan bölünme, SUK’u “Suriye’nin meşru bir temsilcisi” olarak tanıyan “Suriye’nin Dostları”nı da açığa düşürdü. Muhalefet kireç taşı gibi dağılıyordu. Ama kendilerini rejimi değiştirmeye kilitleyen “Dostlar Grubu” için bunun önemi yoktu! Bu yüzden Rusya ve Çin’in siyasi çözüm çabası Dostlar Grubu nezdinde karşılık bulmadı. BM ve Arap Birliği Özel Temsilcisi Kofi Annan’ın girişimlerine kendileri bile şans tanımadı. Alevi azınlığa dayandığı iddiasıyla yönetime karşı “Sünni” refleks kışkırtılıyordu ama Hama’da muhalifleri bastıran birliklerin Sünnilerden oluştuğu, hatta rejimin milis gücü Şebbiha’nın Sünni-Alevi-Şii-Hıristiyan-Dürzi karışık olduğu, Irak’taki El Kaide’nin Suriye uzantısı olarak ortaya çıkan Nusra Cephesi’nin daha işin başında silahlı direniş ilan ettiği, silahlı eylemlerin rejimin değişmesini isteyen kesimleri bile Esad’ın yanına ittiği, Aleviler ve diğer azınlıkların kendilerini tehlikede hissettikleri gibi gerçekler görmezden gelindi. Ama mesele akan kanın durması değildi. Arap Birliği Sekreteri Nebil el Arabi artık gayet net konuşuyordu: “Suriye muhalefeti krizden sadece Libya senaryosu ile çıkılacağına inanıyor.”

TÜRKİYE HONDURAS OLUYOR

Suriyeli muhalifler uçuşa yasak bölge ve tampon bölge talepleriyle Libya senaryosuna oynuyordu. Ne var ki uluslararası müdahale konseptleri olarak ortaya çıkan “koruma sorumluluğu” ya da “insani müdahale” tezleriyle dilendirilen bu senaryo Rusya ve Çin’in vetosu yüzünden işlemiyordu. Libya senaryosuna benzer bir dış müdahale zemin bulamadığı için geriye BM’yi atlayıp ÖSO aracılığıyla “iç savaş”ı kızıştırarak rejimi devirme seçeneği kalıyordu. Bu çerçevede ABD, Britanya ve Fransa’nın 1998’e kadar terör örgütü listesinde tuttuğu Kosova Kurtuluş Ordusu’ndan gerilla taktikleri öğrenmek için 26 Nisan 2012’de Priştine’ye Ammar Abdulhamid başkanlığında bir heyet bile gönderildi.³⁹

Türkiye krizin askerileşmesinde baş aktördü. Türkiye’nin “bölgesel sorunlara bölgesel çözümler bulunmalı” yaklaşımı Libya’daki gibi NATO adına

39 <http://rt.com/news/syrian-opposition-studies-terror-tactics-in-kosovo-585/>

üstlenilen “gizli görev” ile zaten çöpe atılmıştı. Ama hükümet yetkilileri sıçrama tahtası ve lojistik destek hattına dönüşen Türkiye’nin iç savaşı körükleyen ülke durumuna düştüğü tespitini zinhar kabul etmiyordu. Hatta Türk makamları, Türkiye’nin durumunu, Nikaragua’da solcu Sandinista iktidarını devirmek için saldırılar düzenleyen Kontralara topraklarını açan Honduras’a benzettiği için *Guardian* yazarı Jonathan Steele’e tepkiliydi. Gerçeğin ifşasına tahammülleri yoktu.

Jonathan Steel’in dediği şeydu:

“Müdahale, Rusya ve Çin’in (Libya’ya uçuşa yasak bölge tasarısı konusunda) Güvenlik Konseyi’nde Batılıların hilesine duydukları öfkeden dolayı Libya örneğini takip etmiyor. Güç kullanılmasına imkân veren bir BM kararını kabul etmeyecekler. Model daha eskiye, ‘insani müdahale’ ve ‘koruma sorumluluğu’nun geliştirilip sıklıkla istismar edilmesinden öncesine, Soğuk Savaş dönemine ait bir model. (Eski ABD Başkanı) Ronald Reagan’ın, Kontralara verdiği desteği hatırlayın. Reagan, Honduras’taki üslerinden, Nikaragua’daki Sandinistalara saldırılar düzenleyip devirmeleri için Kontralara eğitip, silahlandırmıştı. Şimdi Honduras’ın yerine Türkiye’yi, sözde ÖSO’nun kurulduğu güvenli bölgeyi koyun. Batı medyasının bu konudaki sessizliği de dramatik. Hiçbir haberci, eski CIA ajanı Philip Giraldi’nin geçtiğimiz günlerde yazdığı önemli makaleyi takip etmedi. Giraldi, NATO üyesi Türkiye’nin Washington’ın aracısı haline geldiğini ve işaretsiz NATO uçaklarının Libyalı gönüllüleri ve Kaddafi’nin cephaneliğinden alınan silahları taşıdığını yazdı. Giraldi ayrıca Fransız ve Britanyalı özel güçlerin bölgede olduğunu, CIA ve Amerikalı özel güçlerin de muhabere ve istihbarat malzemesi verdiğini söyledi... Saygın bir kamuoyu araştırması, çoğu Suriyelinin Beşşar el Esad’ın Cumhurbaşkanı olarak kalmasını desteklediğini gösteriyor.⁴⁰ Sizce bu büyük bir haber olmaz mı? Özellikle de, Suriye’deki krizle ilgili egemen anlatımdan farklı bir şey söyleniyorsa ve medya için beklenmeyen bir olgu, açıkça görülenden daha çok haber değeri taşıyorsa.”⁴¹

Suriye’ye karşı Türkiye üzerinden NATO ve Körfez ülkelerinin örtülü savaşı yürürken kimse çıkıp “rehabilitasyon” adı altında güneyde arz-ı endam eden hatta bir otelde vukuat çıkaran Libyalı milislerin varlığını sorgulama gereği bile duymadı. Herkes hikâyenin El Cezire ve El Arabiye kanallarının sattığı tarafıyla ilgileniyordu. Türkiye’de bu iki uluslararası propaganda aygıtının işlevini de devlete ait Anadolu Ajansı görüyordu. Bu savaş Hatay’da General Mustafa el Şeyh’in 5 Şubat 2012’de verdiği ilk röportajında dillen-

40 Qatar Foundation’ın YouGov Siraj’a yaptırdığı ankette halkın % 55’i Beşşar el Esad’ın kalmasını istedi.

41 Jonathan Steele, “Most Syrians back President Assad, but you’d never know from western media”, *The Guardian*, 17.01.2012.

dirdiği “Kışları terk edenler ya da kışlara gitmeyenler nedeniyle ordunun askeri ve teknik kapasitesinin sadece yüzde 30-40’ı savaşa hazır. Kalan askerlerin morali bozuk, Sünni subayların çoğu kaçtı, tutuklandı ya da saf değiştirdi. Ordu en geç 15 Mart’a kadar çöker” öngörüsü üzerine yürüyordu.⁴² Ama aktörler Esad için biçilen ömrü defalarda güncellemek zorunda kaldı.

ESAD İSTENMEDİĞİ ZİRVENİN PEŞİN GALİBİ

Suriye krizi Arap Birliği’ni de parçaladı. Arap Birliği 1990’dan beri ilk kez Bağdat’ta 29 Mart 2012’de toplandı.⁴³ Tam da Suriye’nin Arap siyasi atlasında yeniden merkeze alındığı bir dönemde. Aktörler ve eksenler değişse de Arap Birliği’ni doğuran koşulların izdüşümü sayılabilecek bir güncellik söz konusuydu. Dün Suriye çekiştirilen bir ülkeydi ve Arap aktörler kendi güçlerini Suriye ile tamamlamanın derdindeydi. Bugün de öyle. Arap âleminde Suriye’siz siyaset zor. Irak Kralı Faysal bin Hüseyin’in tüm hayali birleşik Irak-Suriye devletinin kralı olmaktı. Suriye Arap Krallığı’nı kurduktan kısa süre sonra Fransızların zoruyla çıkarılınca Irak’a kral olsa da gözü Şam’da kalmıştı. Faysal’ın kardeşi Abdullah da Ürdün’e kral yapıldıktan sonra bölgesel güç olmak için Bilad-ı Şam’ı “Büyük Suriye” olarak idealize ediyordu. Hayali “Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin” ortak devletinin kralı olmaktı. Bölgesel liderlikte Şam’la yarışan Mısır da, Suriye’yi Bağdat ve Amman’a kaptıracak değildi. Nitekim tarih, 1958-1961 arasında Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında Mısır-Suriye ortak devletine şahit oldu. Bu devlet Yemen’in de katılmasıyla Birleşik Arap Devletleri adını aldı. Cemal Abdülnasır’ın öncülüğündeki ortak devlete karşı Nuri Sait Paşa’nın başkanlığında 1958’de Irak-Ürdün Birliği kuruldu. Ne var ki bu devletin ömrü Kral 2. Faysal’ın sarayında öldürülmesi ve Nuri Sait Paşa’nın kadın kıyafeti içinde evinden kaçmaya çalışırken linç edilmesiyle sonuçlanan General Abdülkerim Kasım’ın yaptığı darbe yüzünden 55 gün sürdü.⁴⁴

Suriye’de Bağdat ayarı

Arap Birliği, Suriye ile birlikte büyüme hayallerinin çarpıştığı bir siyasal ortamda doğdu. Körfez’in efendisi Suudi Arabistan ise Ürdün ve Irak’taki Hâşimi krallarının Suriye ile bölgesel güç olmasını istemiyordu. Tercihini ayırı ve zayıf Suriye’den yanaydı.

42 Richard Spencer, “Syria’s most senior defector: Assad’s army is close to collapse”, *Daily Telegraph*, 05.02.2012.

43 www.bbc.com/news/world-middle-east-17544431

44 Mahmut Dikerdem, *Ortadoğu’da Devrim Yılları*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1977, s. 176-180.

Yani Suriye'nin önemi hiç değişmedi. Değişen şeydu: Irak ve Ürdün'ün Suriye'yi yanına alarak nüfuzunu arttırma hayalini kapatan 1979'dan sonra İran oldu. 2003'ten sonra Irak'ta Şiilerin iktidara gelmesinin sancısıyla kıvranan Suudi Arabistan, Suriye'deki isyanı bu ülkenin eksenini değiştirmek için altın fırsat olarak gördü. 29 Mart 2012'deki Bağdat toplantısının Suriye açısından kritik tarafına gelince; dönem başkanlığı Katar'dan Irak'a geçiyordu. Katar Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Şeyh Hamad bin Casim el Sani, Suudi liderlerle birlikte son 1 yılda Suriye'de rejim değişikliğini Arap Birliği'nin siyasi hedefine dönüştürmeyi başardı. İsrail'e karşı sergilenemeyen ortak Arap iradesi, Suriye'ye karşı şekillenebildi. Ve Suriye'nin üyeliği askıya alındı. Örgüt benzer zılgıtı Camp David Antlaşması nedeniyle Mısır'a atmış ama Kahire, İsrail'le ilişkilerinden taviz vermeden 10 yıl sonra birliğe dönebilmişti. Aslında Katar Mart 2009'da devraldığı dönem başkanlığını Mart 2010'da Libya'ya bırakmıştı. Sıra Mart 2011'de Irak'a geçmesi gerekirken Libya'da isyan çıkınca Bağdat zirvesi ertelenmiş ve Libya'nın üyeliği askıya alınmış, böylece Katar kritik süreçte koltuğu gasp etmişti! Dış politikada yavaşça İran'a yaklaşan Irak Başbakanı Nuri el Maliki'nin Suriye'ye yönelik tutumu Katar-Suudi yaklaşımından çok farklıydı. Haliyle bu Arap Birliği'nin gündemine de yansdı. Zirvede Suriye lideri Beşşar el Esad'ın çekilmesinin istenmeyeceği peşinen ilan edildi. "Suriye'nin Dostları"nın meşru temsilci olarak tanıdığı Suriye Ulusal Konseyi'ne de Bağdat yolu kapatıldı. Maliki, Irak'taki tecrübelerden hareketle "Çatışmanın herhangi bir tarafın silahlandırılması bölgesel ve uluslararası vekâlet savaşına yol açar" uyarısında bulundu.⁴⁵

Zirvenin bir diğer önemi Maliki hükümeti, bu sayede Arap tecridinden kurtulma fırsatı elde etmişti. Maliki konuklar gelmeden yıkık-dökük yol, bina ve parkları adam etmek için 400 milyon dolar harcadı. Kuveyt'le Saddam Hüseyin döneminden kalma 500 milyon dolarlık tazminat meselesini çözdü, Suudi Arabistan'la tutuklu değişimi anlaşmasını imzaladı, Mısırlı işçilere 500 bin dolar tazminat ödedi.⁴⁶ Suudi Arabistan'la diplomatik ilişkiler tesis edildi. Şii başbakandan Körfez İşbirliği Konseyi üyelerinin asla hazzetmediği aşikârdı. Körfez ülkeleri, Şii iktidara tepki olarak Saddam sonrası Irak'a elçi göndermekten kaçınmıştı. Bazı emir ya da kralların Bağdat'a gitmek için Sünni Devlet Başkan Yardımcısı Tarık el Haşimi hakkındaki davanın düşürülmesi ve Irak'ın Suriye konusunda tutum değiştirmesi gibi şartlar koştuğu da iddia edildi. Buna karşın Bağdat, 22 liderden sekizinin katılmasını bile büyük başarı saydı. Manama'daki göstericilerin bastırılmasını eleştirdi diye Irak'a dış bileyen Bahreyn gibi zirveye gitmeyi peşinen reddedenler de vardı. Körfez ülkelerinin Irak'ın Arap Birliği dönem başkanlığından beklentisi,

45 www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/03/20123291358332628976.html

46 www.reuters.com/article/2012/03/29/us-iraq-summit-idUSBRE82S08X20120329

Bağdat'ın Tahran ile Arap dünyası arasında tercihini netleştirmesiydi. Ancak Maliki'nin mezhep paydaşlığı bir yana Irak'ın su ve elektrik ihtiyacını gide- ren İran'a sırt çevirmesi mümkün değildi.

Saddam döneminde Tahran ve Şam'da sürgün yaşamış biri olarak Ma- liki'nin Körfez ülkeleriyle yolculuğu hiç de kolay olmadı. Irak'ın dönem başkanlığı, Suriye konusunda Türkiye'nin Arap Birliği ile kurduğu ortak- lığı da etkiledi. Nitekim Arap Birliği ile oluşturulan "Türk-Arap İşbirliği Forumu"na rağmen Türkiye'nin zirveye katılım talebi, Arap olmayan diğer 29 ülkeyle birlikte reddedildi. Arap kuşatmasını yarmaya şiddetle ihtiyaç du- yan Irak'ın, dönem başkanlığını akıllıca yönetmesi halinde ülkedeki mezhep geriliminin düşebileceği, Körfez'in İran'la örtülü savaşının geriletebileceği ve Suriye'de "şiddetsiz" çözüm arayışlarının öne çıkabileceği beklentisi vardı. Tabii hem Maliki'nin iş tutuş tarzı, hem kral ve emirlerin mezhepçi kini yü- zünden bunların hiçbiri olmadı.

ESAD'I DEVİRME STRATEJİSİNDE YOL HARİTASI

Suriye'de Esad rejimine karşı mücadele ve aktörlerin değişmesine paralel olarak Türkiye'nin stratejisi de halden hale giriyordu. Yanıtı en çok aran- nan soru "Türkiye'nin Suriye politikası ne?" idi. 26 Mart 2012'de İstanbul'da Conrad Otel'de Dışişleri Bakanlığı'ndan üst düzey yetkili benim de aralarında bulunduğum bir grup gazeteciyle "off the record" sohbet gerçekleştirdi. Sohbetten çıkan sonuç şuydu:

Türkiye'nin Suriye siyaseti iç ve dış faktörlere bağlı olarak yolda diziliyor- du. Askeri müdahale, tampon bölge ya da muhaliflerin silahlandırılması gibi gri bırakılan alanlar bir yana net olan tek şey hükümetin, Esad rejimini bitir- meye endekslı bir sürece öncülük etmeye devam edeceğiydi. "Eninde sonun- da bu rejim gidecek." Parola buydu. Ankara bunda oldukça ısrarlıydı. BM- Arap Birliği Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın siyasi çözüm arayışına da fazla prim verilmiyordu. Bütün bir strateji muhaliflerin hem sivil hem askeri alan- da tek çatı altında toplanmasına bağlıydı. Bu açıdan yetkili sohbet toplantı- sı ile aynı gün İstanbul'da başlayan Suriye Ulusal Konseyi'nin (SUK) toplantı- sına kritik önem atfettiklerini vurguladı. 200 farklı grubun davetli olduğu toplantıdan beklentiler, aynı zamanda Ankara'nın Esad'ı devirme stratejisi- nin temel taşlarını oluşturuyordu:

- Muhalifler tüm kesimleri temsil eden bir yapı ortaya çıkaracak.
- Kürtlerin katılımı sağlanacak.
- Muhalifler nasıl bir Suriye inşa edeceklerine dair bir ulusal sözleşme bel- gesi yayımlayacak.
- ÖSO ile SUK arasındaki ilişkiler tanzim edilecek.

– ÖSO kendi başına hareket eden çete görüntüsünden kurtulacak ve SUK'a bağlı kalacak.

– SUK “kurucu meclis” gibi olacak.

– Böylece 1 Nisan 2012’de İstanbul’da “Suriye’nin Dostları Grubu” toplantısına giderken bu bütünlük sağlanmış olacak. Ve Dostlar Grubu, SUK’ı “Suriye halkının tek temsilcisi” olarak kabul edecek.

Tunus’taki ilk toplantıda SUK ‘Suriye’nin bir temsilcisi’ olarak tanınmıştı.

Diplomatik tecridin derinleştirilmesi ise Türkiye’nin benimsediği stratejinin bir diğer ayağını oluşturuyordu. Ancak tecridin ne kadar işe yarayacağı tartışmalıydı. Çünkü sürecin askeri boyutuyla, özellikle asi orduya biçilen rolle ilgili belirsizlikler vardı. ABD Başkanı Barack Obama’nın Başbakan Tayyip Erdoğan’la Seul’deki toplantısından sonra verilen bilgilere göre ABD muhaliflere iletişim araçları dahil “nonlethal” yani “öldürücü olmayan” yardımlara başlamıştı. Hem birbirinden kopuk milis güçleri organize etmek hem de ÖSO ile SUK arasında eşgüdüm sağlamak yani “siyasal talimatların sahaya ulaşmasını temin etmek” açısından “nonlethal” yardım çok önemseniyordu. Muhalifleri silahlandırma konusunda Batı müteredditti. “Silahların nereye gideceğine” dair endişeler vardı. Muhalefetin “tekin” olması isteniyordu. Türk yetkiliye göre bazı çekinceleri olsa da ABD, Esad’ın gitmesi konusunda netti. Tabii Kasım 2012’deki seçime dek ABD askeri seçeneği öne çıkarmak istemiyordu. Hem askeri müdahalenin nasıl olacağına dair tereddütler vardı hem de şu anda şartların elverişli olmadığı düşünülüyordu. “İnsani müdahale” seçeneğini dışlayan yoktu. Ankara, Bosna’da olduğu gibi “koruma sorumluluğu” tezini öne çıkartırken müdahale için belli aşamalardan geçilmesi ve uluslararası mutabakat sağlanması gerektiğine vurgu yapıyordu. Avrupa ise Türk yetkilinin deyimiyle “reel politik ile sahada olup bitenler arasında gelgitler yaşıyordu.” Esad sonrası İslâmcı bir rejimin doğacağı ve Hıristiyan azınlığın tehlikeye gireceği gibi kaygılarla Avrupa frene basıyordu. Türk yetkilinin mülahazasına göre Esad destekçisi ülkelerin tutumu da sürecin yönünü belirleyecekti. Bu çerçevede Ankara’nın beklentisi Rusya’nın kazanan tarafta olmak için son bir manevrayla Esad’a “güle güle” demesiydi. Rusya için öngörülen bu iyimserliğe karşın İran’ın çark edeceğine dair hiçbir belirti yoktu. Irak da Esad’ı devirme planında bir sorun olarak görülüyordu. Bağdat’ın teminatlarının aksine İran’ın Irak üzerinden Suriye’ye sevkiyatları sürüyordu.

Özetle Ankara’nın dillendirdiği strateji muhaliflerin organize olma yeteneğine ve Esad destekçisi cephenin çark etme ihtimaline bel bağlıyordu. Kürtlerin SUK’a katılımıyla ilgili temennide olduğu gibi her cümle “olursa” diye başlıyordu.

Yetkili rejimin kısa sürede devrileceğine dair öngörülerin tutmamasını da sahadaki koşullara, muhaliflerin dağınıklığına, uluslararası toplumun gelgit-

li tutumuna, Rusya'nın BM kanallarını tıkamasına ve İran gibi bölgesel aktörlerin Şam'a desteği kesmemesine bağlıyordu.

ŞAM'A UZANAN YOLDA TÜRK-ACEM DANSI

26 Mart 2012'de İstanbul'da Türk Dışişleri'nin toplantısında Ankara'nın öngörülerini dinledikten birkaç gün sonra yolum İranlı diplomatlarla kesişti.

Suriye krizi farklı siyasal tercihler ve bölgesel nüfuz çatışmalarına rağmen çok eskiden beri pek çok konuda birbirini gayet iyi anlayan, iki zıt kampta yer alsalar da bunu çatışma nedenine dönüştürmeyen İran ile Türkiye arasındaki ilişkileri şarmpole doğru sürüklüyordu. Gerilim, krizin çözümüne ilişkin birbirine zıt iki tercihten kaynaklanıyordu. Türkiye, Suriye muhalefetini hem sivil hem askeri cephede şekillendirirken hedefi Esad rejimini bitirmektir. İran ise Körfez ülkeleri ve ABD'nin gazına gelen Irak'la 1980-1988 arasında savaşmak durumunda kalırken Batı'nın dayattığı tecrit ve ambargolar karşısında sadık kalan müttefiki Suriye'yi kaybetmek istemiyordu. İran, hem Tahran'la bağları, hem İsrail'le ilgili pozisyonu nedeniyle Suriye'ye karşı komplo kurulduğunda ısrarlıydı.

İranlı diplomatlara, Suriye kördüğümünün çözümüne ilişkin İran'ın yaklaşımını sorduğumda anlattıklarından çıkan sonuç şuydu:

– Dini lider Ayetullah Ali Hamaney 2011 yazında İstanbul'a heyet gönderip muhaliflerin hükümete ortak olması suretiyle krizin aşılmasını önerdi. Ama muhalifler heyetle görüşmeyi reddetti. Yine de İran, muhalifleri iktidara ortak ederek krizi aşma yaklaşımını sürdürdü.

– Baas rejimi esasen İran'a da ters. Suriye'de reform şart. Batı'nın nezaretinde geniş çaplı bir reform yapılabilir.

– Beşşar el Esad'ın halk desteği inkâr edilemez. Babası Hafız'dan sonra Beşşar halkın rejime bağlılığını arttırdı. İran'la birlikte 6 ülkenin ortak kamuoyu araştırması Suriye halkının hâlâ % 61-64'ünün Esad'ı desteklediğini gösterdi. Bu nedenle Esad'ın kaderine halk karar vermeli. Adil ve şeffaf seçimler yapılmalı.

– Türkiye'nin "Tüm çabamız dış müdahaleyi önlemek için" savına rağmen İran, Ankara'nın girişimlerini dış müdahale olarak görüyordu. Malatya'daki NATO kalkanı İran'a karşı olduğu halde Tahran bunu ilişkiler için tehdit olarak görmedi ve anlayışla karşıladı. Ancak Türkiye'nin Suriye konusundaki yaklaşımı öfkeye neden olmaktadır.

İhvan da İran'ın arabuluculuk çabasını ve teklifini teyit etti. İhvan Genel Mürşid Yardımcısı Muhammed Faruk Tayfur, Kuveyt gazetesi *El Vatanı*'a demecinde İran'ın Esad'ın görevinde kalması şartıyla İhvan'a 4 bakanlık teklif ettiğini ama reddettiklerini açıkladı. Tayfur Suriye'deki şartlar de-

gişince İran'ın bu kez Esad'ın kalmasına karşılık bütün bakanlıkları lhvan'a veren bir formül için Suriye ile örgüt arasında arabuluculuk teklif ettiğini öne sürdü. Tayfur'a göre Hamaney Ekim 2011'de arabuluculuk için İstanbul'a üç heyet gönderdi. lhvan, Hamaney'in ofisinden gelen heyete şu yanıtı verdi:

“Esad'ın görevine devam etmesini hiçbir şekilde kabul etmiyoruz. Suriye yönetiminin yanında duran İran'ın arabuluculuğunu da kabul etmiyoruz.”⁴⁷

Esasen BM-Arap Birliği Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın sunduğu, BM Güvenlik Konseyi'nin başkanlık açıklamasıyla destek verdiği, Esad'ın da kabul ettiği çözüm planı⁴⁸ “Esad gitmeli” çizgisinde olan ülkelerin önünde fren vazifesi gördü. Buna karşın siyasi diyalogu da içeren plan İran'ın beklentileriyle örtüşüyordu. Zira Dışişleri Sözcüsü Ramin Mihmanperest plana desteği şöyle açıkladı:

“Sorun siyasi yollarla, her türlü acelecilik ve müdahalecilikten uzak bir şekilde çözülmeli. İran, Suriye halkının taleplerini ve Suriye liderinin uyguladığı reformları garanti ederek barış ve istikrarın tesisini ve ulusal diyalogu temin edecek girişimlerin yanında.”⁴⁹

İran'ın rejim değişikliğine odaklı Türk stratejisine ikna edilmesi zordu.

28 Mart 2012'de Tahran'da Başbakan Tayyip Erdoğan ile İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad arasındaki görüşmenin bir gün ertelenmesi uzlaşmazlığın derinliğini gösteriyordu. Bu mesele “Acem oyunu” klişesiyle izah edilemeyecek kadar ciddiydi. Ertelemeye gerekçe yapılan Ahmedinecad'ın sağlık sorunları için bahanesiydi. Görüşüğüm İranlı kaynaklar, Ahmedinecad'ın New York'taki BM Genel Kurulu toplantısından beri sağlık sorunları yaşadığını ama bunların görüşmelere engel teşkil etmediğini, erteleme nin Suriye konusundaki derin görüş ayrılığının giderilememesinden kaynaklandığını söyledi. İki taraf da her şeyi berbat edecek gerilimli bir yüzleşmeden kaçınmıştı.

İki ülkeyi Suriye konusunda buluşturacak tek somut zemin Annan'ın sunduğu 6 maddelik planı. Ne var ki böyle bir buluşma, Ankara'nın mevcut stratejiden çark etmesini gerektiriyordu.

29 Mart 2012'de Bağdat'taki Arap Birliği zirvesi de Esad'a karşı sürecin Arap ayağının çöktüğünü gösterdi. Dönem başkanlığını Katar'dan devralan Irak, Esad'a “git” denilmesini engelledi. Avrupa'nın da frene basmasıyla mü-

47 Suriye'de Vekâlet Savaşı, s. 726-727

48 <http://english.ahram.org/NewsContent/2/8/37811/World/Region/Syria-accepts-Annan-peace-plan.aspx>

49 http://english.pravda.ru/hotspots/terror/27-03-2012/120895-Iran_supports_Annan_plan-0/

dahaleci tarafın manevra alanı daraldı. Suriye halkının “tek temsilcisi” olarak tanınmak üzere örgütlenen SUK, Kürtler, müdahaleye karşı çıkan muhalifler ve ŞUK’u demokratik bulmayan bazı grupları çatısı altında toplayamadı. Velhasıl Türkiye’nin başını çektiği Dostlar Grubu, 1 Nisan’daki İstanbul buluşmasına birkaç cephede yenik gidiyordu. Kendine bölgesel aktör ve oyun kurucu rolünü yakıştıran Türkiye’nin kurduğu oyunun risk çizelgesi yükseliyordu.

“THE” ŞÖVALYE: SAVAŞA DOĞRU PUPA YELKEN

Esad rejimini devirmeye yönelik süreçte muhalif ve müttefiklerinin 1 Nisan 2012’deki İstanbul buluşması, Suriye meselesinin ne denli çetrefilli olduğunu, Suriye’nin Dostları Grubu’nun da ne derin bir dehlize girdiğini bir kez daha gösterdi. Gerek konuşmalar gerekse sonuç bildirisi, BM-Arap Birliği Özel Temsilcisi Kofi Annan’ın çabalarına destek ifadelerini içerse de özü itibarıyla “Dostlar”ın yol haritası, Annan’ın 6 maddelik planına karşıydı. Birbirine zıt iki tercih vardı: Annan Planı ateşkes ve diyaloga dayalı siyasi çözümü öngörüyordu. Haliyle siyasi çözüm Esad rejimiyle masaya oturmayı, ateşkes de sadece rejime değil muhaliflere de “silah bırak” demeyi gerektiriyordu.

Dostlar ise çareyi rejim değişikliğinde görüyordu. Burada ihtilaf bunun nasıl ve ne zaman olması gerektiği sorusunda çıkıyordu. Başbakan Erdoğan ev sahibi olarak bütün dünya medyasının dikkat kesildiği açılış konuşmasında “Rejimin iktidarda kalmasını sağlayacak hiçbir planı desteklememiz söz konusu olamaz... Zalim ile kurbanı aynı kefeye koyan her girişim şiddete zaman kazandıracaktır” diyerek Annan Planı’nı peşinen gömdü. Benim de aralarında bulunduğum yüzlerce gazeteci tarafından izlenen toplantıda Erdoğan çözümü silahlı mücadelede gördüğünü de açık etti:

“BM Güvenlik Konseyi üzerine düşen görevden bir kez daha kaçınırsa Suriye halkının meşru müdafaa hakkının desteklenmesinden başka hiçbir seçenek kalmayacak.”

Erdoğan perdeyi yüksek bir hedefle açtı. Ama merakla beklediğimiz Erdoğan’ın duruşunun sonuç bildirisine ne kadar yansıtacağıydı.

Muhaliflerin silahlı mücadelesine verilen bu açık destek, muhalifleri silahlandırma ve askeri müdahalenin de zeminini hazırlıyordu. Silahlandırılma, Dostlar’ı da bölen bir konuydu. Suudi Arabistan ve Katar’ın dışında açıkça silahlanma çağrısı yapan yoktu. “Rejim derhal gitmelidir” diyen ABD ve Avrupa kanadı bile kontrollü gitmekten yanaydı. Obama yönetimi, İsrail’in güvenliğini ve ABD’nin bölgesel çıkarlarını riske edecek şekilde Suriye’nin

Lübnanlaşmasını istemiyordu. ABD kontrollü çöküş stratejisi çerçevesinde müdahale şartlarının olgunlaşmasını, muhalefetin müttefiklerine taahhüt verecek ve bunu karşılayacak düzeye getirilmesini bekliyordu. Bizzat ateşine kömür attığı Suriye yangını artık kendi yüzünde hissetmeye başlayan Türkiye ise acele ediyordu.

Suriye Ulusal Konseyi'nin (SUK) tanınmasındaki kelime oyunları bile Türkiye pupa yelken iken Batı'nın yelkenleri düşürdüğünü gösterdi. 24 Şubat 2012'de Tunus'ta yapılan ilk Dostlar Grubu toplantısında SUK için İngilizcede "meşru bir temsilci" anlamına gelen "a legitimate representative" ifadesi kullanılmıştı. Türkiye'nin hedefi "tek meşru temsilci" yani "the legitimate representative" ifadesiyle SUK'un tanınmasıydı. Sonuç bildirisinde muhalifler "a"den "the"ya terfi edemedi.

İstanbul bildirisinde tanımlar "Bütün Suriyelilerin meşru bir temsilcisi", "Muhaliflerin toplandığı tek çatı" ve "Önde gelen muhatap" şeklinde üçlendi. Bu "Suriye Kürt Konseyi" ve "Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Konseyi" gibi diğer çatı örgütlerinin dışlandığı, sivil ve askeri yarıdımaların SUK'a yapılacağı anlamına geliyordu.

Sözün özü Türkiye, SUK'ı yegâne temsilci olarak kabul ettirme hedefini tutturamadı. Kulislerde toplantıyı boykot eden Rusya ve Çin'in öfkesini çekmemek ve bir sonraki BM süreçlerini peşinen tıkamamak için "the" ifadesinden feragat edildiği de söyleniyordu. Ama Almanya ve Britanya gibi müttefiklerin itirazı da belirleyici oldu. Türkiye, Şam'daki elçilerin çekilmesinin ötesinde Suriye'nin yabancı ülkelerdeki elçilerinin sınır dışı edilmesi gibi daha ileri adımlar atılarak diplomatik tecridi derinleştirmek istiyordu. Ayrıca yegâne temsilci olarak tanınma umutlarını Paris toplantısına bırakan muhaliflerin güvenlik bölgesi kurulması talebi de karşılık bulmadı. SUK, toplantı öncesi ÖSO'nun silahlandırılması talebini dillendirse de kabul görmeyeceğini bildiğinden bunu talep listesine koymadı.

Sonuç olarak İstanbul, ton farklarıyla Tunus'un tekrarından öteye geçemedi. Annan toplantısının kendi planına karşı olduğunu gördüğü için taraf-sızlığını koruma adına İstanbul'a gelmedi. AB Dış Politika Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton da yoktu. 29 Mart'ta Arap Birliği dönem başkanlığını, Suriye'ye müdahale için Arapları arkasından sürükleyen Katar'dan devralan Irak, silahlanmaya ve dış müdahaleye karşı net tutum sergileyip bir bürokrat göndermekle yetindi. İleride Annan'ın başarısızlığa uğratılan girişimleri "Diplomatik çabalar çöktü, müdahale kaçınılmaz" retoriği için kullanılacaktı. Ama şimdilik ittifakın Batı kanadı, Suriye'yi aceleye getirmekten yana değildi. Politikasını keskinleştiren Türkiye ise kendi ayaklarına habire gemici düğümü atıyordu. Çark etmek zorunda kalabileceği günleri düşünmeden kendi kendini kılmıdayamayacak hale sokuyordu.

MUHALİFİN GÖZÜYLE: TÜRKİYE VERMEDEN ALMA PEŞİNDE

İstanbul'da 1 Nisan 2012'de yapılan "Suriye'nin Dostları" toplantısından bir hafta önce hem "salon muhalefeti" diye iğnelenen diasporik Suriyelilerin aksine sahadan gelen hem de silahlanma sürecine uzun süre direnen ama sonunda bunun kaçınılmaz bir gidişat olduğuna inanmaya başlayan bir muhalifle buluştum. Adı Menhel Berîş, İdlîb-Serakıp'tan. Yerel Koordinasyon Komiteleri'nin siyasi büro üyesi. Kendini Arap değil Suriyeli olarak tanımladı. Bir elinde gelişmiş Blackberry ile isyanın online takipçisi. Bir simit sarayında oturdum, söze "Ben duble espresso alayım" diyerek başladı. Beşşar el Esad'ı devirmeye azmetmiş muhalifler çoğu insan için muammaydı. Özellikle ülke içindkiler üzerlerine fener tutulmaya muhtaçtı. Sürekli değişen Suriye'deki sürecin o anki zaman dilimine dair Berîş'in anlattıkları şöyleydi:

• *Komitelerin isyan sürecindeki rolü nedir?*

– Komiteler devrimin başında aktivistler tarafından kuruldu. Ancak üyelere bazıları devrimden önce de politize olmuş kişiler. Farklı kentlerde eşgüdüm oluşturmak gerekiyordu. Mayıs 2011'de komiteler ortaya çıktı. İlk başta 2 devrimci yapı vardı; Devrimci Gençler Birliği ve Yerel Koordinasyon Komiteleri. Komiteler daha solcu. Birlik ise İslâmcı.

• *İhvan nerede?*

– Eylül'den sonra İhvan'ın içinde olduğu bir yapılanma oluştu. İslâmcılar Suriye Yüksek Devrim Konseyi'ni kurdu. Şu an devrimci mücadelede 3 ana hat var: Komiteler. General Mustafa Ahmed el Şeyh'in başkanlığındaki Genel Devrim Konseyi. Bunun içinde de İslâmcılar var. Örgütsel-ideolojik yapısı çok bariz değil. Bir de Yüksek Devrim Konseyi var, burada Selefiler ağırlıklı. Seküler olan tek grup Komiteler.

• *Komitelerin silahlı mücadeleye karşı tutumu nedir?*

– Uzun süre devrimin barışçıl olması gerektiğini savunduk. Dünyadaki diğer örneklerle baktığımızda barışçıl hareketlerin çok daha fazla başarıya ulaştığını görüyorduk. Ayrıca Suriye'nin hassas bir durumu var. Sünniler, Aleviler, Hıristiyanlar, Kürtler ve Dürziler var. Etnik ve dini olarak zengin bir ülke. Güvenlik ve orduda üst düzeyde Aleviler var. Devrim sürecinin silahlı direnişe dönüşmesinin Alevi karşıtı olarak görülmesi tehlikesi vardı.

• *Üst düzeyde çok sayıda Sünni de var. Genelkurmay başkanı da Alevi değil Hıristiyan.*

– Karar verme mekanizmasında olanlar yok. Herkes bilir ki karar veren ordu değil Muhaberat'tır. Biz Tunus, Mısır ya da Türkiye'ye benzemiyoruz.

• *Hangi noktadan sonra Komiteler silahlı direnişe destek vermeye başladı?*

– Biz hâlâ devrimin silahla yapılmasını desteklemiyoruz. Devletin şiddeti arttıkça ordu içinde de bölünmeler başladı. Ordudan firar edenler halka ateş açmayı reddeden askerlerdir. Onlar sivil halkı koruyor.

• *Ancak muhalifler 3 binin üzerinde güvenlik görevlisi öldürdü. Artık saldırı pozisyonundalar.*

– Doğrudur.

• *Bu durumda Komiteler hâlâ silahlı yapıları destekliyor mu?*

– Kesinlikle şiddete karşıyız ama nefsi müdafaa yapan insanlar var.

• *Silahlı milis güçlerle İhvan'ın ilişkisi nedir?*

– Silahlı direnişçilere silah temin eden birden fazla taraf var; Selefiler, İhvan ve varlıklı kişiler.

• *Dışarıdan savaşı geliyor mu?*

– Mesela Cebel-i Zaviye'yi iyi biliyorum, Libya'lıların geldiği söyleniyor ama Suriyelilerin dışında kimse yok orada. Cebel-i Zaviye ve İdlib'de Selefiler barınmayıp çıktılar.

• *Onlar dışarıdan gelen Selefiler miydi?*

– Hayır, oralı insanlar. Her yerde Selefiler var. Diğer silahlı gruplarla aralarındaki ihtilaflar yüzünden şehirden çıktılar.

• *Ne tür sorunlar yaşandı?*

– Selefilerin İslâmci söylemlerinden kaynaklanan sorunlar... Mesela Alevilere kâfir deyip küfrediyorlar. Çünkü insanların derdi Alevilerin kâfir olup olmadığı değil rejim.

• *Bunların Suudi bağlantıları var mı?*

– Suudi Arabistan'da yaşayan Selefilerin Suriyeli Selefilerle dayanışması mümkün. Ama Suudi hükümetinin Selefilere yardım etmesi mümkün değil. Çünkü Selefilerden korkuyorlar.

• *Ürdün'ün silahlanma sürecinde bir etkisi var mı?*

– Hayır. Silahlanmanın arkasında belli bir devletin olduğunu iddia edemeyiz. Özgür Ordu'nun en ağır silahı RPG. RPG'lerin çoğu Irak'tan geliyor. Kaleşnikoflar da Irak'tan.

• *Türkiye'den gelen bir şey var mı?*

– Türkiye'den silah giriyordur ama ne tür silahların girdiğini bilmiyorum.

• *Komiteler diyalog konusunda ne düşünüyor?*

– Rejimle diyalogu reddediyoruz.

• *Arap Birliği'nin Yemen modelini kabul ediyor musunuz?*

– Hayır. Bu kadar katliamlar yaptıktan sonra rejim bunların hesabını vermeli.

• *Ancak rejim öyle gidici gözüküyor.*

– En sonunda düşecek. Korkumuz Esad'ın gidip gitmemesi değil Suriye'nin geleceği. İç savaş, karmaşa yıllarca sürebilir. Silahlı direniş süreci çıkmaza sürüklendi.

• *Çözümü nerede görüyorsunuz?*

– Tabii ki silahsız mücadele esas çözüm.

• *Ama barışçıl bir süreç kaldı mı, bu şansı yitirdiler...*

– Kesinlikle doğru değil. Geçen hafta birçok yerde gösteriler vardı. Rakka'da şehrin neredeyse tamamı, 50 bine yakın gösterici vardı. Bir tane dahi silah atılmadı.

• *Rejim de en az o kadar insanı kendi lehine sokaklara döküyor...*

– Doğru değil. Halep ve Şam dışında nerede gösteri var?

• *En az 11 kentte Esad yanlısı gösteriler oldu.*

– Rejim yanlılarının giremeyeceği şehirler var. Ama Dera'da sadece asker ve aileleriyle eylem yapabilirler. Önceden Şam'da Emeviye meydanına 2-3 milyon insan toplayabiliyorlardı. Şimdi 15-20 bini aşmaz.

• *Suriye Ulusal Konseyi'ne destek veriyor musunuz?*

– Veriyoruz.

• *Ama Konsey'in Suriye içindeki olaylar üzerinde etkisi çok.*

– İçerideki muhalifler bütün sorunlara rağmen Konsey'in onları temsil eden tek güç ve ehven-i şer (kötünün iyisi) olduğuna ikna oldu.

• *Dış müdahaleye nasıl bakıyorsunuz?*

– Silahlı mücadeleye karşıyız diyoruz ama bizim önerdiğimiz çözüm gerçekçi olmayabilir. NATO müdahalesi gibi dışarıdan müdahale Suriye'yi infilak ettirir.

• *Türkiye'nin tampon bölge oluşturma senaryosuna ne diyorsunuz?*

– Adana Anlaşması'na göre 5 km'lik bir güvenlik bölgesi var. Tampon bölge bu 5 km'lik şeritte olabilir. İdlib ve Cebel-i Zaviye bölgesinde tampon bölge oluşturma planı üzerine çalışmalar yapıldı. Tampon bölgede ÖSO kampları kurabilir.

• *Bu PKK'ye karşı bir anlaşma. Anlaşmayı bu şekilde uygulamak savaş nedeni.*

– Türkiye 1998'de Öcalan'ı almak için yaptığı gibi sınıra gelip savaş açmakla tehdit edebilir. Ama Türkiye'nin pozisyonu çok kötü.

• *Neden?*

– Türkiye hiçbir şey vermeden bölgeden hep almaya alışık. ABD'nin istediğini yapıyor.

• *Sizce Amerikalıların ne istediği belli mi?*

– Suriye'nin zayıflamasını istiyorlar, hem rejimin hem de halkın. Libya'da 10 günde Kaddafi'nin gitmesi için karar aldılar. Mısır'da 18 günde harekete geçtiler. ABD'lilerin söylediği "Muhalefet parçalı, Esad giderse kimin geleceği belirsiz."

YASEMİN'İN MÜLTECİLERİ: 30 YIL SONRA YENİDEN

Esad rejimine karşı isyanla oluşan krizin sınırı aştığı yerlerden biri de Ürdün. Lübnan'da Trablus bölgesindeki Vadi Halid'de duyduğum trajik öyküler Amman'ın Yasemin mahallesinde de dolaşıyordu. Burası Hama katliamı sırasında Hafız el Esad'dan kaçan Suriyelilerin yoğunlaştığı bir yer. Tarih tekerrür ediyordu. Bir zamanlar Hama'dan gelenler 30 yıl sonra Beşşar el Esad'dan kaçanları evlerine alıyordu. 15 Nisan 2012'de Amman'da Suriyeli mültecileri ziyaret etmeden önce ilk durağım kaldığım otele yürüme mesafesinde olan Türkiye Büyükelçiliği. Büyükelçi Ali Köprülü elçilik dışındaydı,

geldiğimi öğrenince “Beklesin, oturup konuşalım” diye haber gönderdi. 30 dakika sonra geldi, Ürdün ve bölgedeki gidişatla ilgili izlenimlerini ve deneyimlerini dinledim. Büyükelçi, Suriye dosyasının taşıdığı bölgesel riskleri ve Ortadoğu'nun gerçek dinamiklerini hafife alan Ankara'nın yaklaşımlarından dolayı ziyadesiyle endişeliydi. Elçiliklerden gelen uyarıları dikkate almayan, “second track” diplomasisiyle iş gören yani gayriresmi sivil unsurlarla çalışan, bagajında ideolojik angajmanlar bulunduran ve büyük iddialar eşliğinde etki alanını genişletmeye bu kadar hevesli olmasına rağmen bölgeyi tanımayan hükümetin hızla duvara çarpacağını anlattı.

Sohbetin ardından gideceğim adrese beni elçilik kâtipi kendi aracıyla bırakırken Amerikan Büyükelçiliği'nin önünden geçtik. “Burada kaç kişi çalışıyor” diye sordum, kâtip “5 ile 7 bin arasında” dedi. Peki, Ortadoğu'ya hükmetmeye can atan Türkiye'nin Amman Büyükelçiliği'nde kaç kişi çalışıyor? Elçiyle birlikte üç diplomat. Arapça bilen sayısı ise bir.

Daha sonra Yasemin mahallesinin yolunu tuttum. Mültecilerin her biri bir yakınının yanına yerleşmiş. Halid Muhammed Ebu Zeyd, Dera'nın Deal kasabasından. 30 yaşında bir muhasebeciydi. ÖSO'nun propaganda neferiydi. Görevi kamerayla rejim güçlerine suçüstü yapmak. Bu uğurda sakatlanmış, bir elinin üç parmağı kurşunların isabet etmesiyle kopmuş. Halid'in parmaklarını yitirdiği gerçek ama hikâyesi biraz kurgu kokuyordu. Ne kadarı doğru bilmek imkânsız. 31 Aralık 2011'de sakatlandığı olayı şöyle anlattı:

“Sabah 200 tank eşliğinde 10 bin asker baskın yaptı. Elimdeki kamerayla insanların kafalarına nasıl vurduklarını çekiyordum. Cihad'ın evine girdiler. Cihad bizim çektiğimiz görüntüleri internete ve El Cezire gibi kanallara göndermekle görevliydi. Cihad çatı katında su deposuna saklandı. Anne ve babasını dövdüler, yerini öğrenmek için. Kızlarına tecavüz etmekle tehdit ettiler. Sonunda babası Cihad'ın yerini söyledi. Önce Cihad'ın bulunduğu depoya elektrik kablosunu sarkıttılar. Sonra onu çıkartıp gözlerini ve ellerini bağladılar. Kızlara ve kadınlara tecavüz ettiler. Ben bizim evin çatısından çekim yapıyordum. Diğer çatılardaki keskin nişancılar elime ateş açıp yaraladılar. Evden çıkıp kaçtım. Peşime düştüler, bir eve sığındım, meğer ebenin yeriymiş. Hemen müdahale etti, parmağımı sardı. İzimi sürüp oraya geldiler. Arka odaya saklandım. Yerdeki kanları sorduklarında ebe, ‘Operasyondan korkan bir kadın düşük yaptı, kanlar onun’ dedi. İçeri girmeye kalkıştıklarında ebe ‘Girerseniz kendimi öldürürüm’ deyince vazgeçtiler. Saldıranlar İranlı ve Hizbullahçydılar.”

Operasyona İranlılar ve Hizbullahçıların katıldığından nasıl emin olduğunuzu sordum. Yanıtı “İranlıların kafaları fiziksel olarak farklı. Bakınca anlaşılıyor. Hizbullahçıların dövmeleri var. Ayrıca bizim askerlerimiz sakal bıraka-

maz” oldu. Tabii yanıt inandırıcı olmaktan uzaktı.⁵⁰ Deralı Kevser Ebu Zeyd de eş durumundan mülteci olmuş: “Gösterilere katıldığım için aranan biriydim. Eşim hastaydı. Hastaneye götüremedim, tutuklanabilirdik. Bu yüzden Ürdün’e geldik.”

İngilizce öğretmeni Yesar Avir de Ocak 2012’de Ürdün’e sığınmış. 23 Mart 2011’de “Kanlı Çarşamba” olarak anılan olayların baş kahramanı. Hikâyesi şöyle:

“Dera’nın köy ve kasabalarından insanları topladık. Amacımız Dera’nın merkezinde Ömer Camii’ndeki kuşatmayı yarmaktı. Ellerimizde zeytin dallarıyla yürüdük. Kentin kuzey kapısından girmeye çalıştık ama bizi dağıttılar. Farklı yollardan kente girip meydana gelmeyi başardık. Birdenbire kurşunlar üzerimize yağdı. Çatı katlarından ateş ediliyordu. O ana kadar kimse “İskatı nizam” (Rejim yıkılsın) diye bağırıyordu. Yerlerde ceset ve yaralılar vardı. Ben de ayağımdan yaralandım. Ambulanslar geçiyor ama yaralıları almıyorlardı. Görevliler sırtıp duruyordu. Dera Devlet Hastanesi’nde vücudumdaki kurşunu çıkartamadılar. Şam’a naklettiler. Orada da bir şey yapamadılar. Sonunda özel bir hastanede tanınan bir doktor müdahale etti, masrafları kendi cebimden ödedim. 4 ay yattım. Dera’ya döndüğümde gençler beni tekerlekli sandalye üzerinde meydana götürdü, değneklerle ayağa kalktım, halka seslendim, kasideler okudum. Arap Birliği gözlemcileri geldiğinde onlarla görüşmek üzere muhalifler beni temsilci seçti. Onları mağdurlarla ve kurban yakınlarıyla görüştük. Emniyetin beni aradığını öğrendim. Siyasi polis eve telefon açıp merkeze gelmemi istedi. Bizim bölge Özgür Ordu’nun kontrolündeydi, askerler giremiyordu. Ölü ya da diri beni ele geçireceklerdi, yasadışı yollardan Ürdün’e geçtim. İki gün sonra Suriye Halk Televizyonu’na çıkıp olanları anlatınca Dera’daki aileme baskı yapmaya başladılar. 10 gün sonra üç çocuk ve eşimi Dera’dan çıkartıp buraya getirttim. Bu bölgede 30 yaralı var. 20 senelik Baas üyesiydim, istifa ettim.”

“Kanlı Çarşamba”da madalyonun öteki yüzünü ise Dera’ya gidip olayın karşı taraftaki kahramanlarından dinleyince bir nebze görme fırsatım olacaktı.

Avir isyanın barışçıl olduğunda ısrarlıydı. Barışçıl gösterilere paralel silahlı grupların devreye girdiğine dair itirazımı reddetse de Nisan 2012’ye dek 3.500 güvenlik görevlisinin de öldürüldüğünü hatırlattığımda “3.500 ölü rakamı doğru olabilir” dedi. Ürdün’de askeri eğitim kampı açıldığı ve silah geçişinin sağlandığına dair haberlerle ilgili de “Hayır. Silahlı yardım Ürdün devleti için kırmızı çizgidir” yanıtını verdi. İran, Irak’tan Şii lider Mukteda Sadr’ın grubu ve Lübnan’daki Hizbullah’ın Suriye rejimine aktif destek ver-

50 İranlılar ve Hizbullah devreye girdi ama çok sonra.

diği iddiasını Avir de dillendirdi. Türkiye'nin hem sivil hem askeri muhalefete kapılarını açması da Avir'i tatmin etmiş değildi. "Türkiye neden destek olmuyor? Sadece konuşuyor; söz var eylem yok. Bu da belli yere kadar gider" derken, Kilis'teki kampın dibinde iki Türk'ün yaralandığı sınır çatışmasına atfen "Suriye ordusu sınırdan ateş açıp Türkleri öldürdü. Türkiye buna karşı bile bir şey yapamadı. Hatta burada mülteciler 'Türkiye'ye de himaye lazım' diye dalga geçiyor" ifadelerini kullandı.

BEKDAŞ'IN ÜNLÜLER GEÇİDİNDE DARBE VAR

16 Nisan 2012'de Amman'da bir taksiye atlayıp Suriye'nin Cebir sınırına yöneldim. Sınırdaki Enformasyon Bakanlığı'ndan akredite olduğuma dair faks gelmediği için fotoğraf makinemle geçemeyeceğim söylendi. "Daireler kapandı, bu saatten sonra da faks gelmez. Amman'a dön, yarın gel" dedi umursamaz yetkili. Direttim, sonunda müdürle görüşmeyi başardım. Nezaketle dinledi, bakanlıktaki ilgili kişinin telefonunu verdim, aradı, sordu. İki saatlik uğraşının sonunda "Yarın sabah ilk iş Şam'dan kâğıdı faks çektirmek" kaydıyla işlemlerimi yapıp makinemle geçmemi sağladılar. Tabii taksi beni beklemediği için sınırdan Şam'a yeni bir taksi tuttum.

Suriye'ye girdikten sonra Şam'a kadar iki kontrol noktasından geçtim. Üstünkörü bir kontrol. Bagajlara bile bakılmadı. Suriye için cehennem zamanı diye düşünenler Şam'ı görünce başka bir ülkeye geldiklerini sanabilirdi. Karanlık basmış, her taraf ışıl ışıl. Herkes sokakta, dükkânlar açık. Dinlenme ve eğlenme mekânları tıklım tıklımdı. Bu manzaraya bakınca Şam'ın Esad'a biatı sağlam gözüküyordu. Ama kent korku perdesinin altındaydı. Bir işgal gücü tarafından kirletilme ve yıkılma korkusu. Bir nevi Bağdat sendro-

Hamidiye Çarşısı'nın girişi. Nisan 2012.

Hamidiye Çarşısı'nın girişi. Nisan 2012.

mu. Yine de bu sis perdesi Şam'ı Şam yapan karakterini perdeleyemiyordu. Karanlık çöktü diye kepenkleri indirmek için acele eden yoktu. Konakladığım yer Bab Turna'da hayat geceleri de canlıydı.

Bab Tuma: Bir Hıristiyan mirası

Daracık sokaklarda birbirine abanmış tarihi evler, tam birbirine kavuşacakken mimarın öylesine asılı bıraktığı balkonlar. Hani Osmanlı evi dediğimiz türden binalar. Yerleşim alanları eğlence ve dinlence mekânlarına dönüştürülmüş. Alternatifi bol. Ara sokaklara gizlenmiş konaktan çevrilme lokanta ya da oteller son derece otantik. Konakladığım Oriental Otel aynı zamanda restoran. Avluda gecenin 12'sine kadar canlı müzik eşliğinde insanlar yiyip içiyor. Avluya nazır balkon havasındaki duman odası, nargile sefası için bulunmaz bir yer. Öteki avlunun etrafındaki odalar otel olarak tasarlanmış. Tarihi aile konakları ticaret zincirinin parçası oluvermiş. Canlı oryantal müzik sefasının sürdüğü lokantalardan bir diğeri Beyt Şami. 200 yıllık konak burası. Akşam yemeği için seçtiğim mekân. Adana-Urfa benzeri kebab çeşitleri eşliğinde "tabbule" (salata), "humus", "baba gannuş" (patlıcanlı garnitür salata), "polo" (öğütülmüş yeşil naneli ve limonlu içecek) tatmaya değer. Hediyelek eşya dükkânlarının dizili olduğu ana yol tarihi bir kapı-kemer ile bitiyor.

Olaylara rağmen geç saatlerde kadınlar tek başına sokaklarda yürüyebiliyordu. Suriye'de kadının yeri diğer Arap ülkelerinden oldukça farklı. Bu ülkede kadınlar 1949'da seçme, 1953'te seçilme hakkı elde etti. Bu, bazı Avrupa ülkelerinden de ileri bir adımdı. Kadının sıkıntı yaşadığı yerler de 2011'deki isyanın güçlü olduğu muhafazakâr bölgelerdi.

Dera'ya gitme girişimi ve gazeteci titizliği!

17 Nisan 2012'de sabahın köründe ayaktaydım. Bir grup gazeteci ile birlikte sıcak bölge teftişine çıkacaktık. Buluşma yeri Enformasyon Bakanlığı. Diğer gazetecileri beklerken bir yetkiliye muhaliflerin İran ve Hizbullah'la ilgili suçlamalarını sordum, gülerek yanıt verdi: "Hıfz el Nizam diye bir birim kuruldu. Bir nevi çevik kuvvet. Bunların kısa sakal bırakmalarına izin veriliyor. Ve üniformaları tamamen siyah. Bunları Hizbullahçı sanıyorlar. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah bu suçlamalar yüzünden Hizbullah üyelerinin Suriye'ye gitmelerini yasakladı. Turist olarak bile gelemiyorlar. İran ve Ruslarla ilgili iddialar gerçekten çok komik." (Tabii Hizbullah sonraki gelişmelere bağlı olarak Suriye'deki çatışmalarda müdahil oldu.)

Enformasyon Bakanlığı aracılığıyla ilgili makamlardan Dera'ya gitme izni çıkardık. Annan Planı çerçevesinde askeri birliklerin çekilmesi ve ateşkesin

ardından gazetecilere serbest dolaşım imkânının tanınması gerekiyordu. Suriye de bu mutabakat çerçevesinde gazetecilere Dera'ya gitme izni verdi. Çok tehlikeli diye Humus ve İdlib gazetecilere kapalıydı. Bahane; "Keskin nişancıya kurban gidebilirsiniz" "Serbest dolaşım"ın Suriye versiyonunda kural şuydu: "İzin aldıktan sonra oraya sizi biz götürür ve güvenliğinizi sağlarız ama kentte serbest dolaşabilir ve halkla röportaj yapabilirsiniz." Bir avuç gazeteciydik. Enformasyon Bakanlığı'nın önünde iki araca doluştuk. Brezilyalı gazeteci Lourival Santanna "Üzgünüm bu kadar kalabalıkla ben gelemeyeceğim. Bu sahadaki gerçeği etkiler" diyerek araçtan indi. Avustralyalı Petra Ransaver ve Kanadalı bir televizyoncu da ona katıldı. Ama asıl sebep kalabalıktan ziyade iki Rus gazetecinin varlığıydı. Batılı meslektaşlarım Rusya'nın Suriye'de rejimden yana tutumu nedeniyle muhaliflerin Rus gazeteciler varken rahat konuşamayacağını düşünüyordu. Halbuki Dera'ya gittiğimizde herkes kentte ayrı ayrı dolaşma imkânına sahip olacaktı. Enformasyon Bakanlığı yetkilileriyle anlaşmamız böyleydi. Sınırlama olmayacaktı ve isteyen istediği yere gidip röportaj yapabilecekti. Suriyeli yetkililer "Herkes tek tek organizasyon yapamayız. Bunun için valilik güvenlik tahsis ediyor. Toplu gideriz, isteyen tek başına dolaşır" dediyse de ikna edemedi. Ve program iptal edildi.

Emine Erdoğan'ın portresi indirildi, çünkü...

Dera yolculuğu yatınca biraz halkın nabzını yoklamak için dolaştım. Hamidiye Çarşısı kentin alamet-i farikası. İçinden geçerken Bekdaş soluklanmak için "soğuk" üslubuyla sizi çağırıyor. Her saat iç içe geçmiş mekânlarıyla dopdolu. Sahibi Muhammed Hamdi Bekdaş tipik bir esnaf. Dükkânın başında. Müessesenin ürün garantisi gibi hep orada. Uzun değneklerle dondurma döven 4 usta. Maraş dondurmasından bildik manzara. Ve öte yanda kazan başında külah dolduran çıraklar. Enfes dondurma harareti kesmek için birebir.

Şam'ın nabzını en iyi tarihi dondurmacının onur fotoğraflarında yaptığı operasyon anlatıyordu. Muhammed Hamdi Bekdaş duvara astığı ünlü ziyaretçilerden bazılarının fotoğraflarını kaldırmış. Ürdün Kralı Abdullah ve Emine Erdoğan da kaldırılanlar arasındaydı. Kıstas; "Suriye'ye cephe alanlar bu duvarda yer alamaz."

Birkaç aylık bebeğiyle alışverişe çıkmış olan Sevsen Akkad "Kimseyi desteklemiyorum, tek istediğim güvenliğin olması" dedi. Şitti Mittı (şekerleme) satan gencin derdi üç-beş kuruş kazanmaktı: "Meydana çıkacak vaktim yok. Hep tezgâhtayım." Çarşı esnafı Esad'a laf kondurtmadı. Şam'ın sıkıntılı bölgelerinden Harasta'dan İyad el Masri dün de bugün de Esadçı'ydı: "Eve gi-

derken 50 silahlı kişi görüyorum. Bunlar ordudan ayrılan askerler değil. oğunu mahalleden tanıyorum. Geceleri kontrol noktalarına saldırıyorlar. İşsiz güçsüz gençler. Beğ barışçıl gösteri sözüne de inanmıyorum. Bu silahlar birden ortaya çıktı. Her şey önceden planlanmış. Rejim yıkılsın diyorlar. Anayasa değişti rejim gitti. Daha ne istiyorlar? Özgürlük mü? Daha önce gece dörtte evden çıkıp istediğim yere gidebiliyordum, benim için özgürlük buydu. Rejimin düşmesi şeytanın cennet düşlemesi gibi bir şey. Türkiye de neden sırtını döndü anlamıyorum.”

Çarşının çıkışında bir Nuruosmaniye manzarası. Orada da bir cami var: Ünlü Emeviye Camii. Motosikletini park eden ünlü oyuncu Eyman Rida'ya rastladım, bir iki kelam etmek istedim. İş siyasete gelince elini ağzına götürüp fermuar hareketi çekti. Belli ki Esad'a laf etse rejimle, karşıtlarına laf etse muhalefetle başı derde girecek.

Oradan şehrin başka bir noktasına giderken bindiğim taksici Ahmet de dini bütün bir adam ama o da Esad'dan yanaydı: “Ben Sünniyim. Esad adam gibi adam. Ama çevresi kötü. Muhalifleri desteklemiyorum, silaha sarıldılar ve kan aktı. İşte bu haram. Benim için Erdoğan da mücrim, Obama da.”

BİR EMANET HİKÂYE

Enformasyon Bakanlığı yetkilisine çatışma bölgelerinden gelen mültecileri ziyaret edip edemeyeceğimi sordum. Şaşırdı. Çünkü Suriye içinde kalan mültecilerin rejim yanlısı olduğu yönünde yaygın bir kanaat vardı ve yabancı gazetecilerin aradığı mağdurlar da bu türden göçmenler değildi. Özellikle Şam'ın güneyinde Seyyide Zeynep Mahallesi'ne gitmek istediğimi söyledim. Yetkili “İlk kez bir yabancı gazeteci Seyyide Zeynep'e gitmek istiyor” dedi. Gerekli ayarlamayı yaptı, akşama doğru yola çıktık. Mahalle gayet sakindi. Bir aracıyla buluştuk, bizi Humus'tan kaçanlardan bir kısmının yerleştirildiği bir binaya götürdü. Önce Abdullah Hamşu Ebutamir'e kulak verdim. Yüreginde fırtınalar kopuyordu. Son sözü içime saplandı: “Bu hikâye bir emanettir sana, olduğu gibi aktar.” Bir saat boyunca sakin sakin ve vakarla konuşan adamın sonunda zembereği boşaldı, hüngür hüngür ağladı.

2012 itibariyle 1 milyonu aşkın insan ülke içinde sığınmacı durumuna düştü. Hamşu Ebutamir 72 yaşında bir ayakkabıcı. Şia mezhebinden. Humus'un Beyyada mahallesinden. İşte hikâyesi:

“İki oğlumu kaçırdılar gün ortasında. Evi basıp götürdüler, iki gün sonra cesetler parçalanmış halde bulundu. Bunu Erdoğan'ın desteklediği 'özgürlükçüler' yaptı. Birinin iki, diğerinin üç çocuğu var. Oğullarımın hiçbir siyasi faaliyeti yoktu. Baasçı da değildiler. Benim gibi ayakkabıcıydılar. Barışçıl gösteri

dedikleri işte bu. Oğullarımın tek suçu onlara katılmamalarıydı. Bunun Esatçı olup olmamakla ilgisi yok. Onlara katılırsan özgürlükçü, katılmazsan düşmansın. Kendilerini polis olarak tanıtıyorlar. Bizim kapımıza gelen ‘Ben albayım’ dedi. Halbuki mahalleden tanıdığım biriydi, albay falan değildi. Üçüncü oğlum Yusuf’u araçta yer kalmadığı için sadece dövüp bıraktılar. Üç evimiz vardı, hepsini talan ettiler. Bana birileri biz de Sünnilerden iki kişi öldürelim diye geldi. Reddettim. Daha fazla kalma şansımız yoktu, çaresiz geldik buraya. Bu hikâye bir emanettir sana, olduğu gibi aktar.”

Seyyide Zeynep Mahallesi’nde Abdullah Hamşu Ebutamir gibi yüreğinde fırtınaların koptuğu çok insan vardı. Bir apart otelin her katı, birinin “devrim” ötekinin “terörist komplo” olarak gördüğü ama çift taraflı trajediler doğuran Suriye’deki 13 aylık sancılı sürecin öteki yüzüne dair hikâyeler barındırıyordu.

Bu kez başka bir dairedeydik. Akıl almaz bir hikâyeye kulak verdik. Nizam Muhammed el Ebbir, bir ayakkabı fabrikasında memurdu. Öldürüldüğünde El Arabiye televizyonu, “Askerler öldürdü” diye haberini yaptı. El Cezire televizyonu da “Hizbullahçı” diye gösterdi. Ama hikâye bu değildi. Nizam’ın ağabeyi Haydar el Ebbir’in anlattıkları Suriye’de yüzyıllardır bir arada yaşayan insanları nasıl mezhepsel düşmanlara dönüştürdüğünü de gösteriyordu. Söz Haydar el Ebbir’de:

“Nizam’ın evinin yakınında gösteri yapılıyordu. Muhalifler bize katıl diye ısrar etti, o da gösterilere katılmayı reddetti. Bunun üzerine hakaret ettiler. Daha sonra evine taş ve molotofkokteyli attılar. Ardından ateş açıldı. O mahalleden çık diye ısrar ettik. Benim kimse ile sorunum yok diyerek evden ayrılmak istemedi. Sonunda Halid bin Velid Tugayı dedikleri (muhalif) grup evinin önünde Nizam’ı öldürdü. İki çocuğunu ve eşini başka bir yere taşıdık. Oğlu eski evdeki kuşlara yem vermek için gittiğinde onun başına silah dayadılar. Büyük nümayiş yaptılar, kimileri öldür diye bağırıyordu. Araya ihtiyarlar girdi, çocuğu ellerinden aldı. Bir süre sonra gittikleri ikinci evde de rahat bırakmadılar. Nizam’ın ailesini oradan da taşımaya karar verdik. Eşyaları yüklerken siyah bir araçla gelip ateş etmeye başladılar. Kardeşim Arif’in karnına 8 kurşun isabet etti. Oğlum Abdülmünim, kuzenim Ahmed ve ben de yaralandım. Üçüncü eve taşıdıktan sonra Nizam’ın oğlu Muhammed Ali’ye sokakta ateş açtılar, kurşun ayağına girdi, 80 gün geçti hâlâ çıkarttıramadık. Ona yardıma koşan çocuğu da orada öldürdüler. Sonra Şam’a geldik. Nerede Şii varsa arayıp peşine düşüyorlar. Siz bunlara nasıl devrimci dersiniz? Bunların bir kısmı mahalleden bir kısmı adi suçlu. Ya hapisten çıkmış ya da uyuşturucu bağımlısı. Onları kullanıyorlar. Biz Humus’ta iken öldürülen Şii sayısı 200’ü bulmuştu. 1.500 Şii aile oradan uzaklaştı. Yüzyıllardır birlikte yaşa-

diğımız komşularımızın bize silah doğrultmasını anlamıyorum. Aynı mahal-
lenin insanlarıydık. Mahallemizin adı Der Balbi. Mahallemiz Sünni, Alevi, Şii
ve Hıristiyan diye dört bölgeye ayrılmış durumda. Tabii Humus'ta Sünniler
de bize yardım etti. Şam'da da Sünnilerden yardım görüyoruz. 3 gün önce ak-
rabamız olan bir polis evini kontrol için Humus'a gitti. Onu da kaçırdılar. Ba-
bası 1982'de Lübnan'da İsrail'le çatışmada şehit olmuştu.”

İranlılar ya da Hizbullah üyeleriyle bir bağlantılarının olup olmadığını sor-
dum:

“Hayır. Burada ne Hizbullahçılar var ne de İranlılar. Olaylar çıktıktan sonra
da İranlılar buraya gelmedi. Şii liderlerden bir tek 2006'dan önce Lübnan'dan
Ayetullah Hüseyin Fadlallah gelip camiyi ziyaret etmişti. Bizi koruyan milis
gücümüz de yok. Ta başından 'Aleviler mezara, Hıristiyanlar Beyrut'a' diye
slogan atıyorlar. 300 kişi toplam Arap Birliği gözlemcileriyle görüşmek iste-
dik ama görüşemedik.”

Biz konuşurken hastaneye kontrole giden Arif ve Muhammed Ali dön-
dü. Arif 45 yaşında, tamamen çökmüş. Karnındaki kurşun izlerini gösterdi.
Arifin iki eşi var, biri Şii diğeri Sünni. Konuşacak halde değildi, vücudunda-
ki yara izleri her şeyi zaten anlatıyordu.

Humus'tan kaçanlardan bir diğeri, 18 gün önce kaçırılan anne ve babası
iki gün önce bırakılmış ama henüz Şam'a ulaşmadıkları için güvenliklerin-
den endişe ederek kimliğini gizlemeyi tercih etti. Kendini M. C. diye tanıttı.

“Evin kapısını kırıp girdiler. Annem ve babamı tutuklularla takas etmek için
kaçırdıklarını söylediler. Evimiz yakıldı, talan edildi. 18 gün boyunca dövüp
işkence etmişler. Ordu mahallenin ileri gelenleriyle konuşup bir çözüm bul-
du. Şu taktiği güttüler: Humus'ta kontrol ettikleri bölgeden kadın ve çocukla-
rı gönderdiler. Bizim taraftan kaçırdıklarını orada tutuyorlar. Eğer ordu ope-
rasyon yaparsa ölen siviller bizimkiler oluyor. Ordunun uzunca süre operas-
yon için beklemesinin nedeni de bu. Humus'ta biri kaçırıldı, 70 bin dolar fid-
ye istendi. Halk parayı kendi arasında toplayıp adamı kurtardı.”

M.C.'ye göre Humus'ta silahlı kişilerin kaçırdığı kişi sayısı 400'ü buldu.
Humus'un % 5'i Şii, % 10'u Alevi ve % 5'i Hıristiyan. “Aranızda başka husu-
met yoksa Şiilere karşı bu öfkenin kaynağı İran'ın rejime desteği galiba” de-
diğimde şu yanıtı verdi:

“Sokağa ilk çıktıklarında attıkları slogan şuydu: 'La Hizbullah, la İran, bedna
Müslim ihaf Allah' (Ne Hizbullah, ne İran, biz ancak Allah'tan korkan Müs-
lüman istiyoruz). Arap Baharı'nın içine tekfirciliği soktular. Açıkça Şii, Alevi
ya da Hıristiyanların yani bizden olmayanların kanı ve malı helaldir diye fetva

veriyorlar. Birkaç gün önce iki motosikletli Şam'da Afganistan asıllı Şii alim Seyyid Muhammed Nasır'ı namaz sonrası evinin yakınında tarayarak öldürdü. Humus'ta Şiilere yönelik saldırılara karşı çıkan Sünniler de ölüm korkusuyla fazla seslerini çıkartmıyor. Silahlı kişiler hem göstericilere hem askerlere ateş açıyor, böylece El Cezire'ye malzeme çıkıyor. Akrabamız öldürüldü, El Cezire Hizbullah askeri diye yalan haber yaptı.”

Araya giren Ebutamir “Benim oğullarımın görüntülerini de Suudi kana-
lı Beyan ‘Askerler tarafından öldürüldü’ diyerek sundu” diye ekledi. Ebutamir'in dayakla kurtulan oğlu Yusuf da “Gösterilerin ikinci gününde bazı göstericilerde silah vardı. Humus'ta gözümün önünde silah dolusu 4 araç yakalandı” dedi. Suriye'de en korkulan şey gerilimin mezhep çatışmasına dönüşmesiydi. Seyyide Zeynep'ten dönerken taksiciye “Alevi misin” diye sordum. “Ben Suriyeliyim” dedi. Yandan geçen araçtan “Suriye Suriye” nakaratlı şarkının sözleri yayılıyordu etrafa. Gün içinde bu şarkı çok yerde kulağıma çaldı. Taksiciyle sohbeti ilerletince annesinin Alevi babasının Sünni olduğunu öğrendim. Esad'a inancı tamdı: “Bugün seçim olsa % 70 oy alır. Benim ailem 3 bin kişilik, ona oy vermeyecek tek kişi çıkmaz. Sünniler de oy verir, Kürtler de. Humus'ta da yine Esad kazanır.”

DERA'DAN BAŞKA BİR FOTOĞRAF: ASKERLER TEPKİLİ

17 Nisan 2012'de Batılı gazetecilerin itirazları nedeniyle gerçekleştiremediğimiz Dera programı ertesi gün Ruslar olmadan dört gazeteci için yeniden yapıldı. Zeytin tarlalarını seyre koyularak Dera'ya yol aldık. Çok sayıda kontrol noktası vardı. Bir yabancıнын bunları izinsiz atlatması zor. Yol boyunca gözüm askeri araçları aradı. BM-Arap Birliği Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın arabuluculuğunda 12 Mart 2012'de sağlanan ateşkesin şartları gereği ağır silahların kentlerden çekilmesi gerekiyordu. Gönüllü olarak bize rehberlik eden işadamı Enes el Cezayiri'ye “Tankları nereye sakladınız” diye takıldım, güldü. “Ağaçların arkasında” diyerek dalga geçti. Dera'nın girişinde yol kenarında bekleyen “merasim” (protokol) yazılı polis aracı önümüze düştü.

İlk durak Emniyet Müdürlüğü. Müdür Muhammed Esad, 13 aydır olup bitenden, tüm ölümlerden silahlı grupları sorumlu tuttu. “Martta barışçıl gösteriler yapıldı. Halkın taleplerini dinledik. Sonra 22 Mart'ta aynı gün 18 tane kamu binasını yaktılar. Şaşırdık” dedi. Gösterilerin patlak vermesine neden olan çocukların hikâyesini hatırlattım. Duvara slogan yazdıkları için işkence gördüklerini, ailelerin valiyle görüşme taleplerinin reddedildiğini ve sonunda bunun öfke patlamasına yol açtığını söyledim. Reddetti. “Beşşar el Esad bile ‘Evet hatalar yaptık’ dedi, valiyi açığa aldı, güvenlik güçlerine ‘Ateş

etmeyeceksiniz' diye emir verdi, demek ki silah kullanılıyordu" diye itiraz ettim. Müdür devam etti: "Adam kaçırma ve soygun vakaları devam ediyor. Ordu savunma pozisyonunda, saldırı olursa karşılık veriyor. Ağır silahlar çekildi, kentte sadece kontrol noktaları kaldı." Silahlı gruplara ilişkin müdürün sınıflandırması da şuydu:

"Yol kesiciler, El Kaide, Vehhabiler."

"Başta güce dayalı yöntemler yerine siyasi çözüm arasaydınız işler bu noktaya gelir miydi" sorusuna "İnsanların haklı taleplerini istismar ettiler. Demir yollarını, elektrik santralini ve boru hatlarını bombaladılar. Çocukların okula gitmesine mani oldular" diye yanıt verdi. "Peki, siz hiç mi hata yapmadınız?" diye üstelediğimde "Haklı talepler bu şekilde silahla istenmez. Arap gözlemcileri kullanarak Dera'da silah depoladılar. 12 Mart'taki ateşkesten beri kentte 50 saldırı oldu. Dükkânları açanları tehdit ediyor, ateş açıyorlar" dedi. Raporajı yaparken benim şaşırdığım şey ise "Ruslar bizimle gelirse halk bizimle korkmadan konuşamaz" diye gazetecilik hassasiyeti gösteren Batılı meslektaşlarının müdürü köşeye sıkıştırarak bir tek soru sormamalarıydı.

İkinci durak hastaneydi. İki gün önce evine düzenlenen baskında öldürülen bir polisin cesedini gösterdiler. Hastanenin önü asker ve polisten geçilmiyordu. "Böyle bir kuşatma altında hiçbir yaralı muhalif hastaneye gelmez" dediğimde yetkili "Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir hastanede silahla yaralanmış kişi sorgulanmadan bırakılmaz" yanıtını verdi. Öldürülen polisin babası Musa Said, oğlu Gazi'nin evden zorla avluya çıkartıldıktan sonra 5 çocuğu ve eşinin gözleri önünde öldürüldüğünü söyledi. "Gazi hiç operasyonlara katılmış mıydı?" diye sorduğumda yanıtı şu oldu: "Bana yemin etti, kimseyi öldürmedim, kimseye eziyet etmedim diye." Cenaze başında bir kadın "Siz bunları El Cezire'de göremezsiniz" deyip hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak uzaklaştı.

Üçüncü durağımız 22 Mart 2011'de kundaklanan adalet binasıydı. Tüm evraklar kül olmuş. Tabii kaçakçılıkla nam salmış bölgenin onlarca yıllık sicil kayıtları da. Askerlerden polisler, meydanda görüştüğümüz sıradan insanlara kadar herkesin "Kim neden yaktı" sorusuna ağız birliğiyle verdikleri yanıt aynıydı: "Suçlular, uyuşturucu tacirleri, kaçakçılar olayları fırsat bildi ve ilk önce adliye binasını kundakladı. Kötü sicil yok oldu."

Dışarıda askerlerle selamlaştım; birkaç soru sorunca, araçlarına isabet eden kurşunların açtıkları delikleri gösterip muhaliflerin suç sicilini sayıp döktüler. Biri Cisir el Şuğur'da 123 güvenlik görevlisinin bina içinde kuşatılıp öldürüldüğü ve cesetlerinin parçalandığı olayın video kaydını telefonuna yüklemiş, "Bak izle" dedi ve dehşet içinde izledim. "Nereden aldın?" diye sorduğumda "Kendileri bunu övünmek için dağıtıyor" dedi. Sivil kayıpları hatırlattığımda bir asker "Biz sivillere nasıl saldırırız, biz halkız" yanıtını verdi.

“Cesetleri tekmeleyen askerlerin görüntülerini gördüm” dediğimde biri “Bunlar kurgu” derken bir başkası “Biz askeriz, çatışmada öldürsek bile cesedi bırakır çekiliriz” diye itiraz etti. Birkaç asker soruma sinirlenip uzaklaştı. Dera’dan bir genç bana ilk gösterilerde ambulanstan açılan ateşle göstericilerin öldüğünü anlatmıştı. Bu olayı askerlere sordum. Biri öne çıktı: “Hayır. O ambulanstan silahlı kişiler bize ateş açtı, benim arkadaşım öldü.”

Muhalefet saflarında İngilizce öğretmeni Yesar Avir’in bana “Yağmur gibi kurşun yağdı” diyerek anlattığı 23 Mart 2011 “Kanlı Çarşamba” olayının asker versiyonu ise şuydu:

“Önde çocukları ve kadınları dizmişlerdi. Arkada erkekler vardı. Arkadaki silahlı erkekler ateş açtı, 2 asker öldü, sonra ortalık karıştı.

Bir müddet sonra oradan ayrılırken bir asker gelip ceset tekmeleme suçlaması yüzünden bana çok kırıldığını söyledi. Asker olduklarını, kendi insanlarına zalimce ve gaddarca işler yapamayacaklarını belirtti.

Konuşma esnasında uzaktan patlama sesleri geldi. Irkildik tabii ama askerler “Kuru gürültü, halka korku salmak için bunu yapıyorlar” diyerek geçiştirdi.

Yanmış binanın önündeki meydanın çaycısı Fuad Mesalime, 18 Mart’ta gösteri sırasında çıkan çatışmada iki ateş arasında kaldığını belirtip kurşunların delip geçtiği seyyar tezgâhının camlarını gösterdi. Leyla Mihran adında bir memure önümü kesip şehirde sadece küçük bir grubun terör estirdiğini ve çoğunluğun Esad’ın yanında olduğunu öne sürüp ekledi: “Gösteriler başladığında ben de katıldım. Çünkü Baas rejiminin değişmesini istiyordum. Ama silahlı saldırılar olunca evlerimize çekildik.”

Sokakta karşılaştığım Ali Abazid adlı kişi farklı bir detay verdi:

“Evet çocukların işkence görmesi bu işi tetikledi. Ben de hürriyet için gösterilere katıldım. Ama bunun hariçten bir plan olduğunu gördüm ve gösterilere katılmaktan vazgeçtim. Sonra devlet de bazı adımlar attı. (Dışişleri Bakan Yardımcısı) Faysal Mikdat ile bir üst düzey hükümet yetkilisi gelip devlet adına Deralılardan özür diledi. Yeni anayasa yapıldı. Gösteriler durmasın diye dışarıdan para gönderildi.”

“Para dağıtıldığına dair kanıt var mı?” diye sorduğumda “Bunun kanıtı benim. Yakındaki camide Şeyh Ahmet Sayasna bize para verdi. Gösteri başına 500 Suriye lirası. Ben de aldım” dedi. “Hani hürriyet içindi” dediğimde ekledi: “Hürriyet içindi doğru ama parayı ihtiyacım olduğu için aldım.”

Yanıdaki adam da gösteriye katılma ve lastik yakma karşılığında 500 Suriye lirası verildiğini öne sürdü. Paranın kaynağı Sayasna da sonradan Suudi Arabistan’a kaçmış.

MAKDİSSİ: “TÜRKİYE ÇÖZÜMÜN PARÇASI OLMALIYDI”

Dera'dan dönüşte Dışişleri Sözcüsü Cihad Makdissi ile randevum vardı. Enformasyon Bakanlığı'nda bana eşlik edecek kişiyi bekliyordum. Siren sesleri gelmeye başladı, neler oluyor diye pencereye koştum; caddeden BM amblemlili araçlar geçiyordu. Bakanlık yetkilisi “BM gözlemci heyeti, Sheraton Otel'e gidiyor olabilirler” dedi. Atlayıp taksiye otele gittim ama orada değillerdi. Yarım saat sonra Dışişleri Bakanlığı'na vardığımda BM heyetinin Makdissi ile toplantıda olduğunu öğrendim. Suriye gündemi BM heyetinin ateşkesi yerinde gözlem misyonuna kilitlenmiş durumdaydı.

• *Annan Planı'nı denetleyecek gözlemci ekibiyle neler konuştunuz?*

– Bu Annan'ın teknik ekibiydi, BM gözlem operasyonunun çalışma koşullarını belirlemeye çalışıyoruz.

• *Ateşkesi koruyabilecek misiniz?*

– Şimdiye kadar fena gitmedi. Hükümet ateşkesine tamamen bağlı. Ama diğer taraf pek çok ihlalde bulundu. Sadece dün 80 ateşkes ihlali tespit ettik. Bunları yer, zaman ve kayıp-yaralılar dahil bütün detayları ile Annan'a bildirdik.

• *Annan planının işe yarayacağına inanıyor musunuz?*

– Annan planı doğru yönde bir adım. Uluslararası toplum Suriye'ye baskı yerine destek verirse plan çözüm getirebilir. Siyasi çözüm krizin tek çözümü.

• *Planda en kritik nokta muhalefetle diyalog. SUK ile masaya oturacak mısınız?*

– Siyasi çözüme inanan herkesi memnuniyetle karşılayacağız. Yeter ki askeri çözümü ve yabancı müdahalesini reddetsinler. Her iki tarafın birbirini kabul etmesi gerekiyor. Diğer tarafa baktığımızda şu var: Rusya müzakerelere ev sahipliği önerdi, hükümet kabul etti ama dış muhalefet “hayır” dedi. Kimse Suriye'yi suçlayamaz.

• *Sonuçta masaya oturduğunuzda iktidarı paylaşmak zorundasınız. Buna hazır mısınız?*

– Bu masadaki müzakerelere bağlı. Eğer oturmadan ne istediğini söylersen bu önkoşul olur. Değdiğimiz şu: Kapı açık, gelin her şeyi masada konuşalım. Bu Suriye'nin çözümüdür, Batılıların kafasındaki çözüm değil.

• *Davutoğlu ile Esad 6 saatlik toplantıda ne konuştu?*

– Bilmiyorum!

• *O toplantıdan sonra Türkiye-Suriye arasındaki tüm köprüler atıldı. Yeniden işlerin rayına oturması ihtimali var mı?*

– Bizim Türkiye ile değil mevcut Türk hükümeti ile sorumuz var. Sorunu çözmek istiyorlarsa ciddi bir şekilde pozisyonlarını gözden geçirmeleri gerekiyor. Türkiye Suriyelilere yardım etmeye karar verdiğinde mesele çözülür. Suriye'nin ihtiyacı evrimdir, silahlı çatışma değil. Türkiye yardım etmek istiyorsa Suriye sokaklarını askerileştirmek ve silahlı gruplara himaye sunmak yerine masada diyaloga girmeleri için onları ikna eder. Türkiye'den umduğumuz budur.

• *Suriye'de ele geçirilen iki Türk gazetecinin akıbeti hakkında bir bilgi var mı?*

– Suriye'ye nasıl girmişler! Tüm gazetecileri Enformasyon Bakanlığı'nın kendilerine yardımcı

olabilmesi için yasal yollarla ülkeye girmeye çağırıyoruz. Suriye'ye yasadışı girdiklerinde bunların olmasından korkuyoruz. Onları bulmaya çalışıyoruz.

• *Yani Türk gazetecileri hükümet kurumlarının elinde değil?*

– Yerlerini bulursak derhal Türk yetkililere haber vereceğiz. Kimseyi rehine olarak tutmak gibi bir derdimiz yok.

• *Türk istihbaratçıların da Suriye'de tutulduklarına dair spekülasyonlar var.*

– Bilmiyorum, olabilir de olmayabilir de. Ama doğru olan gazetecilerin yerini, onlara yasadışı olarak girmelerine yardımcı olan ve Türkiye'de ağırlanan silahlı gruplara sormaktır.

• *Ancak gazetecilere mütercimlik yapan kişi, onların ele geçirildiği köyde birkaç gün tutulduktan sonra Suriye istihbaratına teslim edildiğini söylüyor.¹*

– Kiraladıkları mütercim iyiymiş! Bütün bilgiler onda demek, ilginç.

• *Hükümetiniz Türkiye'den Suriye'ye silah sokulduğunu söylüyor. Elinizde delil var mı?*

– Türkiye'den silah sokuluyor derken silahların Türk hükümetinden geldiğini kastetmiyoruz. Coğrafyadan bahsediyoruz. Bu bölgede yer edinen silahlı gruplar silahları nereden getiriyor? Uzaydan mı?

• *Yani doğrudan Türk hükümetini suçlamıyorsunuz?*

– Hayır, Türk hükümetini sınırlarında bunlara göz yumduğu için suçluyoruz. Türkiye'nin silah verdiğini söylemiyoruz.

• *Son olarak çatışmalar daha ne kadar sürer, öngörünüz var mı?*

– Savaş çözüm değil. İnsanların önkoşulsuz masaya oturmasını istiyoruz. Diyalog olmazsa kriz sürer. Suriye'yi korumaktan daha önemli bir şey yok.

• *Mayıs'taki seçimlerin derde deva olacağına inanıyor musunuz?*

– Bu sadece çözümün bir parçası. Sonunda temsil gücü daha fazla bir meclis olacak. Doğru yönde bir gelişme ama bu nihai bir çözüm değil.

Makdissi'nin bilgi vermek istemediği Türk istihbaratçı ya da özel timcilerle ilgili olarak iki yıl sonra Hatay'da MIT ile işbirliğini yaptığını söyleyen bir kaçakçı özel sohbetimiz sırasında Türk ekibinin Hacıpaşa'da Asi nehri üzerinden Suriye'ye girdiğini anlattı: "Suriye tarafına geçtikten birkaç saat sonra yakalandılar. Ne Arapça biliyorlardı ne de doğru düzgün sahayı tanıyorlardı."

El Kuds el Arabi gazetesinin Şam muhabiri Kamil Sakr da 4 Türk subayının sınırı geçtikten sonra Halep yakınlarındaki Kveyris Askeri Havaalanı yakınında rejim güçlerinde yakalandığını öne sürdü.² Türkiye'de Genelkurmay bu haberleri yalanladı.

1 Makdissi'nin haberimiz yok dediği gazeteciler Adem Özköse ve Hamit Coşkun 70 gün tutuldukları cezaevinden İHH ve İranlı yetkililerin yürüttüğü girişimler sonucu 12 Mayıs 2012'de bırakıldı. İranlılara teslim edilen ve Tahran üzerinden İstanbul'a getirilen gazeteciler, muhaberatın kendilerine en çok sorduğu sorunun "Ahmet Davutoğlu sizi neden bu kadar çok istiyor, ajan mısınız?" olduğunu aktardı.

2 www.ydh.com.tr/HD11276_halepte-yakalanan-turk-subaylari-muhalifler-ihbar-etti.html

Son durağımız çatışmaların yaşandığı ve muhaliflerin üsse dönüştürdüğü Hz. Ömer Camii'nin bulunduğu mahalle oldu. Mahallenin dükkânlarının neredeyse tamamı kapalı. Bazı evlerin duvarları kurşun izleriyle dolu. Sokaklar birkaç çocuk dışında ıssız. Taşlardan ve lastiklerden bariyerler her yerde. Bir cenaze kalkacak duyumu üzerine camiye gittik. Camide kimse yoktu. Silahlı muhaliflerin geceleri mahalleye geldiği söylendi.

Bilgi yanlıştı. Bunun üzerine mezarlığa gittik, ortada bir cenaze yoktu ama mezarlıkta kepçe meşguldü. Henüz sahibi olmayan mezarı kazıyordu, nasıl olsa birileri gelecekti. Görevli neredeyse her gün mezar kazdıklarını anlatı. Çok sayıda yeni mezar dikkat çekiyordu, manzara Dera'nın 13 aylık acılarının özetiydi.

Fidyeci belası

Suriye'de değişim isteyen kitlelerin sokaklardan geri çekilmesinin nedenlerinin başında kendine "özgürlükçü" diyen grupların suikast, şiddet, yağma ve fidye için adam kaçıрма eylemleri geliyordu. Dera, Humus ve İdliblilerden dinlediğim hikâyelerden çıkardığım sonuç buydu. Bize aracıyla eşlik eden çikolata üreticisi Enes el Cezayiri, Dera dönüşünde kendi hikâyesini anlattı: "Üç ay önce halamın oğlu Nidal kaçırdıldı, 2 milyon dolar fidye istendi. Pazarlık sonucu 600 bin dolarla Nidal'ı kurtardık. Nidal 38 yaşında. Daha sonra Nidal'ın küçüğü 32 yaşındaki kardeşi Ahmet başka bir çete tarafından ka-

şam'da şaalan semtinin gazete bayii Keyyal'in vitrininde Vatan, Baas ve Sevra başköşede.

çırıldı. Onun için para yerine 5 kalaşnikof istediler. Silahları temin ettik ve Ahmet de bırakıldı. 1,5 ay önce halamın bir diğer oğlu 29 yaşındaki Sami kaçırıldı ve ondan hâlâ haber bekliyoruz. Henüz fidye için arayan olmadı. Gelirken bana neden gazetecilere eşlik ettiğimi sormuştun, nedeni işte ailemin başına gelenler. Dünyanın bu olup bitenleri görmesini istiyorum.”

Iddia o ki Humus'un tarihi Hıristiyan yerleşim merkezi Mihardi'den 13 ayda kaçırılanların sayısı 200'ü geçti. Adam kaçırma ve tehditler yüzünden Mihardi neredeyse tamamen boşaldı ve çetelerce yağmalandı.

“GERÇEK” MUHALEFET KURBAN

Ateşkes süreci boyunca çatışmalar Humus ve Dera gibi yerlerde yer yer sürerken Esad'ın küçük çaplı reformlarıyla siyasi arenada da bir hareketlilik başladı. Baas'ın tekeli kırılrsa da onlarca yıldır devletin ta kendisine dönüşmüş olması nedeniyle kısa sürede belinin kırılması imkânsız görünüyordu. Şam'dayken en fazla merak ettiğim konu yasal muhalefetin pozisyonuydu.

ALİ HAYDAR: “ULUSAL DİYALOGLA SİYASİ ÇÖZÜM TEK ÇIKIŞ YOLU”

Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi rejim ile silahlı muhalefet arasında sıkışıp kalan muhalif partilerin önde gelenlerinden biri. 1932'de “Bilad-ı Şam”ı yani Lübnan, Ürdün, Suriye ve Filistin'i kurtarmak için kurulmuş bir bölge partisi. Yani sadece Suriye'de Baas iktidarının uzun bir dönem yasakladığı partinin tabanı 2005'te siyaset yapmasına izin verilince giderek gençleşmiş. 19 Nisan 2012'de partinin binasını ziyaret ettiğimde gençlerin çoğunlukta olduğu hareketli bir ortamla karşılaştım. Partinin başkanı Ali Haydar “dahili muhalefetin” diğer liderleri gibi rejime karşı isyan konusunda kırmızı çizgiyi şöyle çizdi: “Silahlı gruplar barışçıl değişim sürecine zarar verdi. Bu gidişatın sonu yabancı güçlerin işgali ve ülkenin parçalanmasıdır. Ulusal diyalogla siyasi çözüm tek çıkış yolu.”

Haydar “İstanbul Konseyi” diye andığı Suriye Ulusal Konseyi'nin halkı temsil etmediğini söylerken Türkiye'yi de gerçek muhalefeti görmezden gelip Amerikan politikalarını yürütmekle suçladı. Üç dönem vekillik yapmış ve rejimi yerden yere vurmaktan geri durmayan eski bir siyasetçinin bana “Suriye siyasetinin en makul adamlarından biri” diye bahsettiği Haydar, Şam'da partiye bağlı bir komite binasında sorularımı yanıtladı:

• Suriye nereye gidiyor?

– Önce nereden geldiğini anlatayım: Suriye bu bölgenin merkezinde olan bir ülke. Düşmanları var: Yakında İsrail, uzakta ABD. Aynı zamanda iç sorunları var. 10 yıl önce bu sistemin gücünü yitirdiğini, tek parti sisteminin artık yürüemeyeceğini söyledik. Bu sistem derin sorunlara yol açtı. Tunus'taki dalganın buraya geleceği belliydi. İki sebeple: Düşman bu fırsatı kullanacaktı. İkincisi halkın talepleri haklıydı. Ve gösteriler başladı. Barışçıl değişim hareketiyle birlikte olduk. Ama hızlıca dışarıdan müdahale oldu. Hem para hem silah gelmeye başladı. Biz devlet ile onlar arasında kaldık. İki cephe arasında kurban olduk. Artık durum rejim ile silahlı gruplar arasında bir meseleye dönüştü. Bir tarafta devrim süreci diğer yanda rejimin silahlı gruplarla savaşı.

• *Rejimin silah kullanması muhalefeti silahlanmaya teşvik etmedi mi?*

– Asla. Devlet ağır silah kullanmadı, barışçıl gösterilere aylarca müdahale etmedi. 30 muhalif grup silah kullanmayı reddetti.

• *Muhalifler rejim güçlerinin göstericilere ve cenazelere saldırdığını ve savunma amacıyla silahlандıklarını söylüyor.*

– Kendini korumak için füze mi ihtiyaç var? Köprüleri havaya uçurmanın, insanları kimliği ve mezhebine göre öldürmenin nefsi müdafaa ile ne ilgisi var? Silahlı grupların barışçıl gösterilerle alakası yok.

• *Yalnız Beşşar el Esad bile olayların bu noktaya gelmesinde sorumlulukları olduğunu kabul ederken muhalefetin rejime laf kondurtmamasını anlamıyorum.*

– Doğru söylüyorsun. Zaten çözüm de tam burada başlıyor: Herkes hatalarını itiraf etsin, diyalogun tek yol olduğuna inansın. Siyasi çözümden başka seçenek yok. Çünkü çatışmalar ülkeyi bölünmeye götürüyor.

• *Bölünmenin temeli var mı?*

– Tarih boyunca iç savaşlar hep bölünmeyle sonuçlanmıştır. Ama şu aşamada Suriye'deki durum iç savaş boyutuna varmaz. Bir tarafın yenmesinin çözüm olmayacağını kabul etmeliyiz. O yüzden bütün Suriyeliler diyaloga geçmeli. Çatışma dış müdahaleyi getirir. Parti olarak rejim değil tamamen kendi özel kaynaklarımızdan edindiğimiz bilgilere göre silahlı gruplara dışarıdan para ve silah akıyor.

• *Nereden geliyor?*

– Türkiye sınırları, Irak-Suriye sınırındaki Kuriye bölgesi ve Lübnan'ın Vadi Halid bölgesinden geliyor. Bu bilgiler kesin. Partimizin Lübnan kolunun edindiği bilgilere göre Lübnan'ın Akkar bölgesinde silahlı grupları eğiten bir kamp var. Filistinlilerin kaldığı Berid Nehri Kampı'na benzer bir kamp. Ürdün'de de kamp vardı ama Amman yönetimi bunun önünü aldı. Çünkü süreç Ürdün'ün de aleyhine dönmeye başladı. Ürdün-Suriye-Irak sınırları arasındaki üçgende Amerikalıların kullandığı bir kamp vardı. Silahlı muhalif gruplar Amerikalılar tarafından eğitiliyordu.

• *Hâlâ devam ediyor mu?*

– Şu anda detaylı bilgin yok. Ayrıca İsrail yapımı hafif ve ağır silahlar da Suriye içine sızdırıldı.

• *Katar ve Suudi Arabistan'ın rolü nedir?*

– Katar ve Suudi Arabistan, ABD çıkarlarını temsil etmek için 30 yıldır rekabet halindedir. ABD'li Katar'a yönelmişinden beri rekabet hızlandı. Katar, Amerikalılar için daha az maliyetli ve daha az sorunlu. Suudi Arabistan'ın çok iç sorunları var. Katar devletten çok bir şirkete benziyor. Yerel halkın nüfusa oranı % 40.

Ama Suriye konusunda iki ülke rekabet halinde değil, Suriye'ye karşı uzlaşma içindeler. Her ülke kendi adamlarını destekliyor.

• *Görüşüğüm Yerel Koordinasyon Komiteleri (Tensikiyat) temsilcileri Selefilerin varlığının abartıldığını, hattâ Humus'ta barınmadıklarını söylüyor.*

– Hayır bu doğru değil. Onları Humus'tan ordu temizledi. Salı günü (17 Nisan 2012) Cisir el Şu-

ğur'a 5 km mesafedeydim. Hâlâ orada silahlı gruplar orduyla çatışıyor. Son iki günde bu gruplar Humus'a, sivil alanlara roket attı.

• *Partinizin gösterileri organize eden Tensikiyat'la bir bağı oldu mu?*

– Tensikiyat genel bir isimlendirme. İçinde çok çeşitli gruplar var. Aralarında koordinasyon da yok. Hatta bazı yerlerde birbirleriyle çatışıyorlar. Bizim barışçıl gruplarla bağlantılarımız var.

• *Olaylarda İran ve Hizbullah'ın rolü nedir?*

– Hizbullah'ın Suriye topraklarında hiçbir rolü yok. Adamları da yok. Lübnan'da da güneydeler. İran'ın devlet olarak Suriye ile ilişkileri çok eski. Burada bir tek İranlı asker bulamazsın. En fazla bilgi alışverişi ve para yardımı olabilir.

• *Seçimler ne değiştirecek?*

– İsrarla şunu söyledik: Önce ulusal diyalog olmalıydı. Sonra anayasa ve meclis seçimleri. Muhalefetin bir kısmı rejimle masaya oturmayı kabul etmediği için diyalogdan başlayamadık. İçerideki kriz farklı bir boyut kazanınca çözümün başka bir yerden başlamasını kabul ettik. Yeni anayasa-yı birçok açıdan eleştiriyoruz ama önemli değişiklikleri de içeriyor: Anayasa Baas'ı liderlik konumunu ve tek partili yapıyı bitirdi, çok partili sistemin önünü açtı, cumhurbaşkanının görev süresini sınırladı. Sırada yeni meclis ve ulusal birlik hükümetinin kurulması var.

• *Fakat seçim şiddet yüzünden birçok bölgede yapılamayacak.*

– Doğru ama bu bir başlangıç. Başka adımlar da atılacak. Siyaset mümkün olanla yapılabilir. Ulusal diyalogla yeni hükümetin kurulması önemli. Suriye'yi sevenler seçime katılmalı. Ne kadar oy alacağımızın önemi yok. Siyasal süreçte isteklerimizi ifade edebiliriz. İngiliz anketine göre, Esad'a destek % 57. Muhalefet ve Esad destekçilerinin ortak görüşü şu: Sorun var, çözmeliyiz. Nasıl halledeceğiz? Önemli olan bu.

• *Suriye Ulusal Konseyi hakkında ne düşünüyorsunuz?*

– "İstanbul Konseyi"nin Suriye'yle alakası yok. Halkı temsil etmiyorlar. Gerçek muhalefet burada. Batı medyası gerçek muhalefetten bahsetmediği gibi rejim de gerçek muhalefetten hiç bahsetmiyor.

• *Annan Planı işe yarayacak mı?*

– Planın başarısı dışarıya bağlı. Rusya-Çin ve ABD'nin varacağı uzlaşa önemli. ABD çıkış arıyor, öngördüğü plan iflas etti. Ruslar da ABD'lileri ikna edecek bir çözüm arıyor. Rusya ile ABD arasında üst düzeyde pazarlıklar sürüyor. ABD'liler bir taraftan Ruslarla konuşurken diğer yandan Suudi Arabistan ve Katar'dan silahlı grupları desteklemesini istiyor. Bu krizden en kârlı çıkışı yapmak için uğraşılıyor.

• *Bu çıkış arayışında Türkiye'nin rolü olabilir mi?*

– Türkiye'nin rolü olumsuz. Tüm taraflara eşit mesafede duramadı, taraf tuttu. Mezhepsel tutum takındı. ABD politikalarına paralel bir çizgi benimsedi. Gerçek muhalefeti görmezden geldi. Türkiye'deki partilerle görüştü. Hükümet, bizi biliyor ama temas kurmuyor. Silahlı tarafı desteklemeyi tercih ediyor. İstanbul Konseyi'ni tek temsilci gibi dünyaya gösterdi. Türkiye'nin bu politikadan dönmesi lazım. Siyasi çözüme odaklanmalı.

Ben Haydar ile konuşurken bir ara muhalefetin önemli isimlerinden Kadri Cemil geldi. Sohbeti onunla devam ettirecektik ama işi çıktı, gitti. 26 Mayıs 2012'deki seçimde meclise giren Haydar ve Cemil, 23 Haziran 2012'de Esad'ın muhalefetle uzlaşısı için kurduğu yeni ulusal mutabakat hükümetine katıldı. Kabinede ekonomiden sorumlu başbakan yardımcılığı görevini üstlenen Cemil, 29 Ekim 2013'te yönetimle anlaşmazlığa düşünce bakanlıktan uzaklaştırıldı. Moskova ziyaretinde "muhalliflerin siyasi çözüm için görüşmeleri kabul etmesi halinde Esad'ın istifa edebileceğini" belirterek şimşekleri üzerine çeken Cemil'le iplerin kopmasına yol açan şey Şam'dan habersiz ülkeden ayrılması ve 26 Ekim'de Cenevre'de ABD'nin eski Şam Büyükelçisi Robert Ford ile çözüm sürecini konuşmasıydı.⁵¹ Görüşme, 23 Kasım'daki Cenevre Konferansı'na giden süreçte gerçekleşmişti. Suriye Televizyonu'ndan yayımlanan açıklamada "Cemil'in görevlerini yerine getirmediği, izinsiz ülkeden ayrıldığı ve hükümetle koordinasyon olmadan ülke dışında çalışmalar yürüttüğü" belirtildi.⁵² Şam'daki görüşmemizden 2 hafta sonra 2 Mayıs'ta oğlunu silahlı grupların saldırısında kaybeden Ali Haydar ise Ulusal Uzlaşma Bakanı olarak muhaleflerin silah bırakması konusunda oldukça cesur çalışmalar yürüttü.

SURİYE'NİN AKP'Sİ ERDOĞAN'A KARŞI

Şam'da 19 Nisan 2012'de Ensar Partisi Başkanı Yağmur Derviş el Zuni'nin kapısını çaldım. Ensar muhafazakâr bir parti olarak öne çıktı. Partiler yasasının değişmesinin ardından kurulan 9 yeni partiden biriydi. Erdoğan'a karşı oluşan öfkeden çekindikleri için açıkça dillendirmeseler de Suriye'nin AKP'si olarak görülüyorlardı. Hedefi Esad rejiminin yerine demokratik bir sistem kurmaktı. Sloganları: Hak, hürriyet, adalet ve kalkınma. Laikliği din özgürlüğünün garantisi olarak görüyorlardı. Parolaları: "İslâmcı değiliz ama dindarız, bütün dinlere de eşitiz." Derviş el Zuni ile parti merkezinde Suriye'nin içine sürüklendiği felaketi konuştum. Türkiye'nin Suriye politikasından memnun değildi; Erdoğan'ın muhalefetle devlet arasında arabuluculuk yapmak yerine taraf olmasına da kızgındı.

Ensar, Baas Partisi'nin tekeline son veren yeni anayasayı boykot eden partiler arasındaydı. El Zuni bunun için üç neden sıraladı:

"Anayasa Baas'ın tekeline son verip diğer partilere kapıyı açtı ve sosyalizmi sildi ama pratikte bir şey değişmedi. İkincisi yargı bağımsızlığını garan-

51 <http://uk.reuters.com/article/2013/10/29/uk-syria-crisis-minister-idUKBRE99S0VD20131029>

52 www.aawsat.net/2013/10/article55320823/syria-assad-fires-deputy-pm

ti etmiyor. Yargı yürütmeye bağlı hale geldi. Eski anayasa yargıya daha fazla bağımsızlık veriyordu. Üçüncüsü yetkiler cumhurbaşkanında toplandı. Yüksek Mahkeme üyelerini atama yetkisi var. Yüksek Mahkeme cumhurbaşkanı adaylarının ehliyeti hakkında karar veren bir merci, kendisini atayan başkan karşısında nasıl bağımsız olabilir? Cumhurbaşkanı aynı zamanda ordu komutanı. Üstelik hükümeti atama ve meclisi feshetme yetkisine de sahip. Yeni anayasanın üç yıl sonra yürürlüğe girmesi öngörüldü. Yenisinde eleştirdiğimiz maddeleri değiştirmek için de bir 18 ay daha beklememiz gerekiyor. Baas Partisi hâlâ devlet binalarını kullanıyor. Okullarda hâlâ Baas'ın söylevleri öğretiliyor. Ordu mensupları da hâlâ Baas üyesi. Bunlar yasaklanmalıydı.”

El Zuni'nin Mayıs'taki genel seçimlere de itirazı vardı: “Evet seçime katılmak gerekiyor ama zamanlama yanlış. Bütün bölgelerde aday gösterildiğini söyleyemeyiz. Bazı bölgelerde de oy kullanılamaz. Humus ve İdlib'de adaylarımız kuşatma yüzünden evlerinden çıkıp adaylık başvurusu yapamadı.”

El Zuni'ye göre silahlı çatışmaya dönüşen kriz nedeniyle Beşşar el Esad'ın halk desteğinde fazla değişim olmasa da Baas ağır darbe aldı:

“Seçim olaylardan önce olsaydı Baas kazanırdı. Gerçek bir seçim olursa Baas silinir.”

El Zuni, Ihvan'a da karşı olduklarını vurgularken Ihvan'ın sokaklardaki gücünü sorunca “Hiçbir etkisi yok” dedi. Barışçıl gösterilerin silahlı mücadeleye dönüşmesiyle ilgili tespitleri de şöyle:

“Halkın en önemli isteği özgürlüktü. Gösteriler başlangıçta barışçıldı. Devlet güç kullandığı için olaylar büyüdü. Dış güçlerin etkisiyle bazıları silahlandı. Dış güçler şiddet ortamını iç savaşa dönüştürmek istedi. Olaylardan sonra yavaşça silahlar ortaya çıktı. Silahlı gruplar halkın taleplerini istismar etti. Değişim sürecini yolundan çıkardı. Bu halkın aleyhine oldu. Bu çeteler hem göstericilere hem askerlere ateş edip saldırıları ordunun üzerine atarak çatışmaları büyötmek istedi.”

“Türkiye arabuluculuk yapabiliirdi”

ÖSO ile ilgili de “Kimse ordudan ayrılanların sayısını bilmiyor. Bazıları ordudan ayrılrsa da Özgür Ordu'ya katılmadı. Çok az kişi katılmış olabilir” diyen El Zuni, SUK'a da zerre miktarı prim vermedi: “Değişim buradan olur, dışarıdan değil. Dışarıdakiler 5 yıldızlı otellerde Suriye halkı adına konuşuyor. Suriyeliler onların kim olduklarını bile bilmiyor. Halk arasında destekleri yok. Bazı göstericiler SUK bizi temsil ediyor diye pankart açtı ama son-

ra 'Bunlar bizi öldürüyor' diyerek indirdiler. Değişim istiyorlarsa buraya gelinler. Biz dış bağlantıyı ihanet sayıyoruz. Artık tek çözüm yolu diyalog.”

El Zuni'nin SUÇ-ve ÖSO'nun rejimi devirme kapasitesiyle ilgili görüşü de şöyleydi: “Asla rejimi deviremezler. Tabii ABD Irak'taki gibi yaparsa başka. Tunus ve Libya'daki devrimler onları yanlış bir fikre sürükledi. ABD ve Rusya arasındaki ayrılık nedeniyle de müdahale edemezler.”

Ninesi Türk, dedesi Arap olan El Zuni, Türkiye'nin tutturduğu yola da tepkiliydi: “Türkiye'nin dostluğuna hâlâ güvenmek istiyoruz. Türkiye tüm halkın yanında durmalı. Erdoğan'dan muhalefetle devlet arasında arabuluculuk istiyoruz. Türkiye kendini çözümden uzaklaştırarak büyük hata yaptı. Şimdi taraf tutuyor.”

KASYUN'DA HÜZÜN VAKTİ

Şam'da gün batımında Kasyun dağında olmaktan iyisi yok. Çatışma, ölüm ve müdahale gibi boğucu olayları takip etmekten bunalıp emektar siyasetçi Dr. Şeref Abaza ile birlikte Kasyun'a çıktım. Efsaneye göre Habil ile Kabil'in savaştığı dağ. Kabil'in Habil'i öldürdüğü Mağarat ül Dem burada. Şam'ı kuzeyden yüce bir balkon gibi kuşatan dağı yaran yol lokanta ve çayhanelerle dizili. Şam ayaklarınızın altında. Lübnan sağ tarafınıza, Ürdün karşınıza, Irak sol tarafınıza düşüyor. Kafkasya asıllı Şeref Abaza “İşte Şam-ı Şerif” deyip ekledi: “Bizim Çerkesler 1860'larda Kafkasya'dan sürüldükten sonra Osmanlı tarafından buralara yerleştirildi. Şam'a yaklaştıklarında ayakkabılarını çıkartıp kenti yalın ayak yürümüşler. Şerefli diyara saygısızlık etmemek için.”

Şam işte böyle bir imge. Selahaddin Eyyubi, İbni Arabi, Seyyide Zeynep gibi onlarca şahsiyetin gömüldüğü İslâm dünyasının Dimaşk'ı. Kasyun'dan bakarken rejim değiştirmeye endekli “iç savaş”, “dış müdahale” ve “işgal”e dair senaryolar film şeridi gibi geçti zihnimden, içim ürperdi.

Şam'a nazır bir restoranda yemek yerken Şeref Abaza'ya kulak verdim, dilindeki kemiği attı, içtenlikle bir sistem eleştirisi yaptı. Kendisi 3 dönem milletvekilliği yapmış biri. Biraz dik başlıydı ama yine de Hafız el Esad'ın itibar ettiği siyasetçilerden biriydi. Oğul Esad döneminde aktif siyasette yer almasa da Saray'a çok da uzak değildi.

İki saati aşkın süren bir sohbette Abaza'nın tespitleri özetle şöyleydi:

“Suriye'de zengin elit kesimle güvenlik-istihbarat güçleri kirli bir ittifak kurdu. Bu zamanla toplumu, ekonomiyi ve devleti kemirdi. Her şeyi kirletti. İşte temel sorun bu. Mesele Alevilerin iktidarda olması ya da Sünnilerin dışlanması değil. Zaten Alevi-Sünni ayırımını düne kadar duyuyorduk. Bu ayırım dışarıdan kışkırtılarak gündeme gelen bir ayırım. Suriye içindeki gerçeği yan-

sitan bir ayrımın değil. Suriye'ye büyük bir komplot kuruldu. Bu kirli düzene karşı insanlar ilk kez seslerini yükselttiklerinde casuslara fırsat doğdu. Gösteticiler arasına sızan bu ajanlar askerlerin ve polislerin üzerine ateş açtı. Şiddeti körüklemek, Suriye'yi direniş ekseninden koparmak ve parçalamak istedikler. Şiddet olayları başlangıçta rejimin işine yaradı. Silahlar devreye girdiğinde süreç rejimin güçlü olduğu alana çekilmiş oldu. Ancak durum rejim için de kötüye gitti. Şiddet şiddeti doğurdu. Bu yüzden durumun kötüye gideceğini erken fark edip bazı tedbirler aldılar. Yasalar değişti. Mesela Baas rejimi kâğıt üzerinde de olsa sona erdi. Tutuklular bırakıldı vs. Tabii yaratılan şiddet ortamı dışarıdan müdahale etmek isteyenlere de fırsat verdi. ABD ve İsrail Suriye'yi çözmek için hiçbir fırsatı kaçırmaz. Şimdi bu amaç için Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar gibi ülkeleri kullanıyorlar. Bakın bu teröristlere yardım eden Türk subayları Suriye içinde yakalandı, şimdi devletin elindedir. Bu güçler Suriye ordusunun gücünü küçümsüyorlar, Rusya'nın bu oyuna sessiz kalmayacağını unutupuyorlar. Rusya'nın Tartus'ta üssü var. Rusya'yı Akdeniz'den çıkarmak istiyorlar ama bu o kadar kolay değil. Suriye halkı bu oyunun farkında. Bakın artık eskisi gibi gösteriler yok, peki neden kesildi? Çünkü bu toplumun aydınları, ilerici güçleri Suriye'nin parçalanmaması için şimdilik rejimin yanında olmaları gerektiğini düşünüyor. Sokakta kalanlar değişim isteyenler değil bombalı eylemlere başvuran teröristler. Eğer muhalefetin ne düşündüğünü öğrenmek istiyorsan silahı ve dış müdahaleyi reddeden gerçek vatanseverlerle konuş."

ŞAM'DAN BAKINCA TÜRKİYE

Şam'da "Sahi Türk elçiliğini neden tahliye ettiniz?" diye iğneledi bir Suriyeli. 18 Nisan 2012'de Ulusal Kurtuluş Günü'nde Beşşar el Esad lehine nümayiş olacağı duyumu üzerine Seb'a Bahrat Meydanı'ndaydım. Türk Büyükelçiliği'nin tam karşısında bekliyordum. Böylesi sarkastik bir sorunun yüzüme çalınması doğaldı. Diplomatik mürettebatın Şam ya da Beyrut'tan bir uçakla değil de gemiyle "gizli operasyon" havasında dönmesini kimse makul karışlamıyordu. Ardı ardına gelen sorular, içinde cevabı da barındırıyordu: "Elçilik saldırıya mı uğradı? Kuşatılmış mıydı? Neden böyle gizemli bir operasyon havasıyla çekip gittiler?"

Gidişat Türkiye'nin itibarını sıfırlıyordu. "Türkiye bölgesel aktör" lafını edebileceğiniz platformlar azalıyordu. Görüştüğüm Suriyelilerin söylediği şeydu:

"Halkın meşru taleplerle yaptığı gösteriler istismar edildi, Suriye'ye karşı büyük bir oyun tezgâhlandı. Türkiye, Batılı müttefikler adına Katar ve Suudi

Arabistan'la birlikte bu oyunu üstlendi. Artık bu bizim için Suriye meselesidir. Türkiye, ülkemize kastediyor.”

Olay “Suriye meselesi”ne dönüşünce kendilerini “Ben de düzenin değişmesini istiyorum, ben de gösterilere katıldım” diyenlerin gözünde de rejimin zalimliğine dair itirazlar öteleniyordu.

Annan Planı'nın Türkiye'nin silahlı gruplar eliyle rejimi yıkmaya yönelik hesaplarını bozduğunu düşünen çoktu. Silahlı eylemler 3 yerde yoğunlaşıyordu: Türkiye sınırında İdlib, Ürdün sınırında Dera ve Lübnan sınırında Humus. Lübnan-Suriye sınırında eskiden kaçakçılık için kullanılan tünellerden şimdi cephane geçiyordu. Sınırlardaki geçişkenliğin altını çizen Suriyeliler ağız birliğiyle şunu diyordu:

“Türkiye silahlı gruplara desteği kessin, bu kriz 3 günde biter.”

Türkiye “müdahaleci” politikayı ilerletebilmek için “Nusayri azınlık rejimi” söyleminde ısrar edip çatışma ve kayıplara dair abartılardan medet umar hale geldi. Suriye’de silahlı grupların cürümlerini de rejime mal eden Türkiye siyaseti, silahlı eylemlerin içerideki muhalefeti de kendi kabuğuna çekilmeye mecbur ettiğini ve bu durumun rejimin elini güçlendirdiği gerçeğinden kaçtı. Türk yetkililerin Suriye’yi mezhepsel kodlar üzerinden okuması da ciddi sorundu. “Sünni misin, Alevi mi?” sorusu, yerleşik Suriyeli kültürü açısından inciticiydi. Bu soru karşısında tepkiyle “Ben Suriyeliyim” yanıtını aldığım çok insan oldu. Zaten çatışmayı büyütme isteyenler mezhep ve din bazlı saldırılar düzenliyordu. Atlanan şey şuydu: Güçlü bir “Sünni” payanda olmasaydı rejim zaten çökerdi. Herkesin itiraf ettiği rejim sorununu “Nusayri rejimi” diye dar bir kalıba indirgemek mezhepçiliğin ta kendisiydi.

Rejimin günahları, yedeğindeki Sünni unsurlarının da günahları. Suudi Arabistan’da meskün Şeyh Adnan Arur gibi adamlar rejim yanlılarının, özellikle Alevi ve Şiilerin canları ve mallarının helal olduğu yönünde verdikleri fetvalarla mezhepsel saldırıları kışkırtıyordu. Böylece toplumun dokusu tahrip ediliyor ve kalıcı düşmanlık tohumları ekiliyordu.

Şam’dan yazdıklarım sicili kabarık bir rejimi aklama değil değişim sürecinin rayından nasıl çıkartıldığını gösterme ve adil bir fotoğraf çıkarma çabasıydı. Suriye’deyken ilk yazımı da özellikle muhaliflerin anlattıklarına ayırdım. Gazete yönetiminin “İstersen yazılarına dönünce başla, sana orada sıkıntı olmasın” uyarısını “Hayır özellikle buradayken yayımlanmasını istiyorum” diye reddettim. İlk yazım çıktığı gün Enformasyon Bakanlığı’na gittiğimde ilgili yetkilinin bilgisayarında benim yazım açıktı. “Yazını okudum, muhaliflerin anlattıklarına inanmasam da tarafsız yansıtmışsın” dedi.

Ürdün'de muhaliflerin aktardıkları ışığında yazdığım hikâyelerin öteki versiyonlarını Suriye içinde dinleme fırsatım oldu.

Evet, madalyonun iki yüzü var demek suç olmamalıydı. Şiddet üzerinden barış içinde yaşayan açık bir toplum inşa edilemeyeceğini görmek zor değildi. Kardeş kanını “Bizden değil” diyerek helal sayanlar ve yağmacıların devreye girdiği bir süreçten devrim çıkması mümkün değildi. Artık BM müdahalesinden umudu kesen Ankara, sınırdaki oldubittilerle NATO'yu “müttefiki koruma” adına işin içine çekmeye çalışıyordu. Irak'ın başına gelenleri unutmayan Suriyeliler, bu hamleleri apaçık düşmanlık olarak görüyordu. Türkiye'nin düşman sınırları (Suriye ile 911 km, Irak'la 331 km, İran'la 454 km) Suriye siyaseti yüzünden büyüyordu.

LÜBNAN! ABD-SUUD ORTAKLIĞINDA SÜNNİ MİLİTAN DEVŞİRME ÜSSÜ

Şam'dan Beyrut'a gitmek için anlaştığım taksici ana durağına gidip başka birine devretti beni. “Merak etme sorun yok, benim hastaneye gitmem gerekiyor, bu arkadaşla birlikteyiz” dedi. Yeni sürücünün hazırlanması için 15 dakika bekledim. “Çıkmadan önce terminalden izin kâğıdı alacağım” dedi. Terminale girerken “Ehleyn, azizi” dedi, sürücünün yanaklarından öptü. Muhabbet şahane! Gıpta ettim. Lakin üç beş saniye sonra mimiklerim düştü, görevli çaktırmadan payına düşeni aldı, alan memnun veren memnun. “Azizi”, mütevazı tarafından rüşvet ve “maasselame” Yurtdışına çıkış için kaydını yaptırdıktan sonra aynı sahne çıkış memuruyla tekrarlandı. “Azizi” “keyfek”, “biheyr” üçlemesinin ardından o da payını alınca sürücüyü “Benim sana vereceğim paradan geriye ne kaldı” diye takıldım. Taksicinin yol kenarlarında durup soğuk içecek ikramı da eksik olmadı. Terminaldeki manzara Suriye'de değişimin nereden başlaması gerektiğini anlatıyordu. Toplumsal dönüşüm olmadan, toplum kendini rüşvet ve yolsuzluklardan arındırmadan rejimin de dönüşmesinin mümkün olmadığına dair tipik bir örnekti.

Lübnan, insanların hiç savaş olmayacakmış gibi hayatlarını sürdürdüğü, yarın savaş çıkacakmış gibi silahıyla yatağa girdiği bir ülke! Etnik, aşiretsel, mezhepsel ve siyasal uzantılarıyla bu ülke Suriye'nin izdüşümü. Suriye'de çıkan bir yangın Lübnan'ı da, Ürdün'ü de, Filistin'i de yakma potansiyeline sahip. Kuzeyde Trablus ya da Akkar'ın insana yaşattığı his Lübnan'dan çok Suriye'dir. Sonradan konulan sınırlar bu geçişkenliği hiçbir zaman kesmedi. Sınırdaki Vadi Halid'de dünkü kaçakçılık yolları artık Esad karşıtı silahlı muhalifler için işliyordu. Bölge rejimin düşmanı savaşçılar için soluklanma, ihtiyaç giderme, tedavi görme üssüne dönüştü. Yerel yönetimler de bu işte gönüllüydü. İsyanın büyütülmesinde önemli bir rol bu bölgede tırmanan ge-

rilimin Trablus'u aşırp Beyrut'a da sıçraması an meselesiydi, nitekim sıçradı. 12 Mayıs 2012'de Esad rejimine karşı eylemlerde başı çeken Şadi Mevlevi ile birlikte 5 Sünni "terör" suçlamasıyla tutuklanınca Sünni-Alevi çatışması patlak verdi. İddiaya göre Mevlevi'ye komplo kuruldu. Bundan sorumlu tutulan birimin Genel Güvenlik İdaresi olması nedeniyle Hizbullah parmağı arandı. Çünkü birimin başındaki Abbas İbrahim eskiden Hizbullah üyesiydi. Lübnan'da güvenlik ve ordu mezhebi hatlar üzerinde şekillenmiş durumda. İç Güvenlik Gücü de Suriye karşıtlarının karargâhıydı. Trablus'taki çatışmanın merkezi, 1975-1990'daki savaş yıllarından beri henüz barışın yolunu bulamamış olan tepenin başındaki Alevi "Cebel Muhsin" ile tepenin eteklerinde Sünni "Bab el Tebbane" semtleri. Bir tarafın kalbi Esad için atıyor, diğeri Esad'ı devirmek için yumruk sıkıyordu.

Sünnilerin bir kısmı 1976'da Lübnan iç savaşına müdahil olan Suriye'nin yıllarca kendilerini ezdiğini düşünüyordu. Onlar açısından Suriye ordusu, Lübnan siyasetini felç eden işgalci güçtü. Malum 2005'te Suudilerin has adamı eski Başbakan Refik el Hariri suikasta kurban gidince Suriye, oluşan baskı karşısında 30 yıllık askeri varlığına son vermişti. Suriye'yi "garantör" olarak gören Aleviler ise Selefilerin tehdidi altındaydı. Gerilimin doymuşluk oranı o kadar yüksek ki 20 Mayıs 2012'de Akkar'da kontrol noktasında dur emrine uymayan Sünni Şeyh Ahmed Abdulvahit'in askerler tarafından öldürülmesi çatışmanın Beyrut'a sıçraması için yetti. Ajanslar bunu Sünni-Şii (Hizbullah) çatışması diye verse de olay Saad el Hariri'nin liderliğindeki "Gelecek Hareketi" ile Alevi azınlığa ait Arap Demokratik Parti üyeleri arasındaydı. Ardından Suriye'de 11 Lübnanlı Şii hacının kaçırılmasıyla bu gerilimin içine Hizbullah'ın da çekilmesi istendi. Sokaklar barut fıçısı olsa da siyasi liderler bu kez dikkatliydi. İç savaşın ne olduğunu en iyi onlar biliyordu. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah çatışmanın Lübnan'a taşınması yönünde tuzaklar olduğunu düşünüyordu. Ona göre, Hizbullah'ı iç çatışmaya çekerek İsrail'e karşı tuttuğu silahların meşruiyetinin yitirilmesi amacı güdüüyordu. Ayrıca Hizbullah, Haziran 2013 seçimi öncesi olası çatışmalarla siyasi zemini kaybetmek istemiyordu. Lübnan iç savaşı sırasında Suriye ile ters düşüp ülkeyi terk eden, dönünce de Hizbullah'la ittifak kuran Özgür Vatansever Hareketi'nin Hıristiyan lideri General Mişel Avn da gelişmeleri "Amaç Lübnan'ı direniş hattından çıkarmak" diye yorumluyordu. İç savaş çıkarsa bu sanıldığı gibi sadece Sünni-Şii çatışması olarak kalmayabilirdi.

Kuzeyde güçlerini arttıran Feth el İslâm ve diğeri Selefi gruplar, Suriye'de çatışmanın zaten içindeydiler. Esasen Sünni militanizm, Hizbullah 2006'da iktidar ortağı olduğundan beri tırmanıştaydı. "Suriye'de gösteriler patlak verdiğinde nasıl oldu da cihatçı Selefilere bu kadar hızlı sahne aldı?" sorusunun yanıtını arayanlar Lübnan'ın Sünni hatlarına da göz atmalıydı. ABD, İs-

rail ve Suudi Arabistan bölgede El Kaide sempatzanı savaşçılardan “Arap lejyonu” oluşturmaya çalışmıştı. Amaç Hizbullah’la savaşmak, Suriye’de rejimi devirmek ve İran’a karşı ortak cephe oluşturmaktı.

Seymour Hersh’in Mart 2007’de *Newyorker*’da kaleme aldığı “The Redirection”⁵³ başlıklı yazı, Suriye-Lübnan sınırındaki cihat seferberliğinin dinamiklerine dair çarpıcı bilgiler içeriyordu. Hersh’in Başkan George W. Bush yönetiminden yetkililer, eski CIA ajanları, Batılı diplomatlar ve yerel kaynaklardan aktardığı bilgilere göre Irak’ta durumlar kötüye giderken Washington, Ortadoğu stratejisini değiştirdi. Yeni strateji Bush yönetimini İran’la daha açık bir şekilde karşı karşıya getirdi ve kendisini şiiilerle Sünniler arasında genişleyen mezhep atışması içine sürükledi. Bush yönetimi, İran’ı köşeeye sıkıştırmak için Ortadoğu’daki önceliklerini yeniden belirledi. şii Hizbullah’ı zayıflatmak için örtülü operasyonlarda Suudi Arabistan ile işbirliği yapmaya başladı. ABD aynı zamanda İran ve Suriye’yi hedefleyen örtülü operasyonlarda yer aldı. Bu faaliyetlerin yan ürününü desteklenen Sünni aşırılıklı gruplardı ki bunlar ABD’ye düşman ve El Kaide’ye sempatikti. Örtülü operasyonların finansmanını Suudi Arabistan karşılıyordu. Bu stratejinin arkasında ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Ulusal Güvenlik Danışmanı Elliott Abrams, ABD’nin Bağdat Büyükelçisi Zalmay Halilzad ve Suudi Arabistan Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Prens Bender bin Sultan yer alıyordu.

Politika değişikliği, Suudi Arabistan’la İsrail’i yeni stratejik yakınlığın eşiğine getirdi çünkü her iki ülke de İran’ı tehdit olarak görüyordu. Bu noktada ABD Dışışleri Bakanlığı Dış İlişkiler Politika Kurulu’ndan Veli Nasr şu değerlendirmeyi yaptı: “Suudiler ve ABD yönetiminde görev alan bazı yetkililer, en büyük tehlikenin İran’dan geldiğini ifade ederken Sünni radikallerin daha az tehlikeli bir düşman olduğunu söylüyor. Bu, Suudi çizgisinin zaferidir. Suudiler hatırı sayılır finansal enstrümanlara sahipler... Selefililerle derin ilişkileri var. İran tehdit olduğunda Suudiler, İslâmcı radikallerin en kötülelerini mobilize edebildiler. Ancak bir kez kutuyu açtığınızda onları tekrar kutuya sokmak imkânsızdır.”

ABD’nin İran’ın Ortadoğu’daki gücünü azaltına yönündeki çabaları ağırlıklı olarak Suudi Arabistan ve Prens Bender’e dayanıyordu. Prens Bender 2005’e kadar Washington büyükelçisi olarak görev yaptı ve gerek Bush gerekse Cheney’le son derece sıkı ilişkiler geliştirdi. Kasım 2006’da Cheney, Suudi Arabistan’a uçarak Kral Abdullah ve Bender’le sürpriz bir görüşme yaptı. Kral, ABD’nin çekilmesi durumunda Irak’taki Sünnileri destekleyecekleri uyarısında bulundu. Hersh’e konuşan Frederic Hof “Suudiler, dünyayı halen Osmanlı İmparatorluğu’nda Sünni Müslümanların Müslüman ülkeleri

53 Seymour M. Hersh, “The Redirection”, *Newyorker*, 05.03.2007 www.newyorker.com/magazine/2007/03/05/the-redirection

yönettiği Şiilerin ise en aşağı sınıf olarak görüldüğü dönem gibi görüyor” diyordu. Yine ABD yönetiminden bir danışman, Bender ve diğer Suudilerin Beyaz Saray’ı aşırılık yanlısı dini gruplarla ilgili olarak Amerikalılara “Bu hareketi biz yarattık, onu kontrol edebiliriz” diye teminat verdiğini söyleyip ekliyordu: “Biz Selefilerin bomba atmalarını istemiyoruz. Bizim istediğimiz bu bombaları Hizbullah’ın, Mukteda Sadr’ın, İran ve tabii Hizbullah’ın ve İran’la çalışmaya devam ederlerse Suriyelilerin üzerine atmaları.”

Hersh’e bilgi veren yetkililere göre İran’ı kuşatma stratejisinin dört ayağı vardı:

– İsrail’in güvenliğinin temini; Sünni devletlerin Yahudi devletinin İran hakkındaki endişelerini paylaşması.

– Suudilerin, İran destekli Hamas’ı İsrail’e saldırıları kesmeye ve iktidarı El Fetih’le paylaşmaya zorlaması.

– Bush yönetiminin Şii yükselişini etkisiz hale getirmek için Sünni ülkelerle çalışması.

– Suudilerin, Suriye’de Esad yönetimini zayıflatmak için fon ve lojistik yardım sağlaması. İsraililere göre bu tarz baskılar Suriye yönetimini daha uzlaşmacı yapabiliirdi. Suriye, Hizbullah’ın silah kanalıydı. Suudiler ise eski Lübnan Başbakanı Refik el Hariri’nin Beyrut’ta öldürülmesinden dolayı (kanıt olmasa da) Suriye yönetimine kızgındı. Milyarder Sünni Hariri, Prens Bender’le yakın ilişkilere sahipti.

ABD-Suudi ilişkilerinin İran’dan sonraki odak noktası Lübnan’dı. Başbakan Fuad Sinyora, Hizbullah’ın öncülük ettiği bir muhalefete karşı mücadele veriyordu. Hersh’in kaynaklarına göre Sinyora’ya örtülü destek veren ABD, Şii etkisine direnebilmesi için Sünnilere para saçıyordu. Böylece istenmeyen sonuçlara yol açabilecek bir sürü kötü adamı da finanse etmiş oluyordu. Sinyora hükümeti ve müttefikleri, bu paraların Kuzey Lübnan’da, Bekaa vadisinde ve güneyde Filistin mülteci kamplarında bulunan radikal Sünni grupların eline geçmesine izin veriyordu. El Kaide’yle ideolojik bağlara sahip bu gruplar Hizbullah’a karşı tampon vazifesi görüyordu. İngiliz istihbarat servisi MI6’in eski elemanı Alastair Crooke, bu durumla ilgili “Lübnan yönetimi, bu insanlara kapılarını açıyor. Bu çok tehlikeli olabilir” diyordu. Beslenen örgütlerden biri Nehr el Berid Filistin Mülteci Kampı’nda ortaya çıkan Feth el İslâm, diğeri güneyde Ayn el Hilva Kampı’ndaki Esbat el Ensar idi. Silah ve para desteği Sinyora hükümetiyle ilişkili askeri yetkililerden geliyordu.

Saad el Hariri babasından miras kalan 4 milyar dolarlık servetten 48 milyon dolarını Dinniye’deki İslâmcı militan bir gruba aktardı. Bu grubun militanları Afganistan’da El Kaide kampında eğitim almıştı.

Ocak 2007’de Beyrut’ta Sünnilerle Hizbullah üyeleri arasında sokak çatışması yaşanınca Prens Bender, Tahran’a uçtu. Beyaz Saray’ın Bender’e tevdi

ettiği görev İranlılarla Suriye arasında sorun çıkarmaktı. Suriye'nin İsrail'le yaptığı görüşmeler nedeniyle Şam-Tahran ilişkileri nazikti. Suudilerin amacı bir gedik açmaktı. Ama bir büyükelçinin ifadesiyle "Bu işe yaramadı. Suriye ve İran kesinlikle birbirlerine ihanet etmedi." Esad'ı seri katil olarak gören Dürzi lider Velid Canbolat da, 2006'da Cheney'e şu tavsiyeyi verdi: "Şayet ABD Suriye'ye karşı harekete geçecekse konuşması gerekenlerden biri Suriye lhvan'ıdır."

"Redirection stratejisi" Canbolat'ın arzu ettiği minvalde lhvan'a yaradı. Eski Suriye Başkan Yardımcısı Abdülhalim Haddam ile lhvan'ın ortak olduğu Suriye Ulusal Kurtuluş Cephesi ile ilgili üst düzey bir CIA yetkilisi şunu söylüyordu: "Amerikalılar siyasi ve finansal destek sağladılar. Suudiler finansal destekte başı çektiler." Paris'te yaşayan Haddam, Beyaz Saray'ın bilgisi dahilinde Suudilerden para alıyordu.

CIA'in Lübnan'daki eski ajanı Robert Baer ise Hizbullah'ı "İran sponsorluğunda bir terör örgütü" olarak nitelese de "şimdi Sünni Arapların felaket bir savaşa hazırlandığını" belirtiyordu: "Biz Lübnan Hıristiyanlarını koruyacak birilerine muhtacız. Bunu bir zamanlar Fransızlar ve ABD yapabiliyordu, şimdi ise bu görevi yüklenerek olan Nasrallah ve Şiilerdir."⁵⁴

Hersh'in verdiği bilgiler şunu gösteriyordu: 2005'te Hariri'nin öldürülmesinden sorumlu tutulan Suriye'nin askerlerini Lübnan'dan çekmek zorunda kalması Şam karşıtı cephe için büyük bir zaferdi. Ancak Suriye'den beslenen Hizbullah'ın 2006'da İsrail'e yenilgiyi tattığı "33 Gün Savaşı"ndan sonra dengeler Batı-Suud destekli cephe aleyhine yeniden değişti. Suriye'yi İran'dan koparmak, Suriye'yi Hizbullah'ın beslediği kanal olmaktan çıkarmak ve Hamas'ı bu eksenden koparmak temel stratejiydi. Bu amaç doğrultusunda CIA, Suudiler ve Hariri ailesi kutsal ittifak yapıp El Kaide'yle aynı ideolojiye sahip Sünni örgütleri palazlandırdı. Her şeye rağmen Hizbullah'ın Lübnan siyasetini belirleyen ana faktör olması önlenemedi. Üstelik bu süreçte Robert Baer'in öngördüğü gibi Hizbullah kendisine yakın Hıristiyanların da hem müttefiki hem hamisi oldu. Ancak beslenen cihatçı Selefilere kendilerine Lübnan'da biçilen rolü, Suriye krizi patlak verir vermez bu ülkede oynama şansı buldu. Suriye'de bir tarafın "devrim", diğer tarafın "uluslararası komplo" olarak nitelediği isyanın hızlıca silahlı bir sürece dönüşmesindeki militan kaynaklarından biri Amerikan-Suud ortaklığının Lübnan'da beslediği radikal Sünni damardı. Yine bu çerçevede Ürdünlü cihatçı Selefilere ile Hafız el Esad'dan kaçıp Lübnan ve Ürdün'e sığınmış Suriyeli İslâmcıların rolünü de zikretmek gerekiyor.

Suriye'de konuşlanan cihatçı Selefi gruplar, ilerleyen süreçte Hizbullah'ın Şam yönetimi lehine Suriye'deki çatışmalara müdahil olmasına paralel ola-

54 Seymour M. Hersh, "The Redirection", *Newyorker*, 05.03.2007

rak Lübnan'dan da cephe açma girişimlerinde bulundu. Şam'da yönetime müdahale etmenin neden Ortadoğu'ya müdahale etmek anlamına geldiğini anlatan olaylar, kanlı oyunun sonraki bölümlerinde ardı ardına gelmeye başladı. Şam'daki fay hatları periferideki hatları da tetikliyordu.

HULA FACİASI: KANLI PUSU, VAHŞİ MANİPÜLASYON!

26 Mayıs 2012'de bilgisayar ekranlarınıza insanın kanını donduran bir fotoğraf düştü.

Bosna'yı çağrıştıran bir görüntüydü. Humus'un Hula köyünde bir gün önce 49'u çocuk, 34'ü kadın 108 kişi katledilmişti. Gazeteler "1995 Srebrenitsa

2012 Hula" kıyaslamasıyla iki olayın görüntülerini yan yana gördü. Muhalliflerin verdiği bilgilere göre cesetler toprakla ancak mahalle arasındaki boşlukta buluşabildi çünkü mezarlık yolu tehlikeliydi. Kahrolmak için yeterli bir manzaraydı. Cellat kimdi? Bu kan banyosunda kimin ne çıkarı vardı? Yanıt önemliydi çünkü bu manzaradan uluslararası müdahale zemini şekilleni-yordu. ABD'nin BM Büyükelçisi Susan Rice hemen BM'yi aradan çıkaran seçenekleri dillendirdi. Müdahale edebileceklerinden değil; "fermanlı başı" diğ-er ara formüllerin önünü açmak için masaya en kötücül senaryoyu sürüyordu. Rusya'yı bir şeylere ikna etmeleri gerekiyordu. Tam bu curcunada Rusya lideri Vladimir Putin'in önüne "Yemen formülü" konuldu. Yemen formülü Suriye'de "Libya senaryosu"nu yürütemeyen güçler için bir "kaçış" planıydı.

Katliam tam da Suriye'ye 6 maddelik planını kabul ettirmiş olan BM-Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın Şam'a ikinci ziyaretine denk geldi. Plan çerçevesinde ateşkesi denetlemek için ilk gözlemci heyeti 14 Nisan 2012'de Suriye'ye intikal etmişti. BM'ye ateşkes zaman zaman ihlal edil-se de planın yürürlükte olduğunu rapor eden Annan, BM Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip üyeleri Rusya ve Çin'den tam destek almıştı. Rusya Annan Planı sayesinde rejimin daha fazla kan dökmesinin önüne geçile-bileceğini düşünen dahili muhalefetin temsilcileri Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Kurulu da Moskova'ya gidip Rusya'dan Esad yönetimi-ne baskı istemişti. Katliamın yol açtığı öfkeli ortamda 28 Mayıs'ta Şam'a gi-den Annan, ertesi gün Esad'la bir araya geldiğinde Suriye'nin dönüşü olma-yan bir noktaya ulaştığı uyarısı yaptı. Katliama tepki olarak birçok devlet el-çisini Şam'dan çekerken Suriye'ye tecrit genişliyordu. Hula katliamının so-rumluluğunu üstlenmeyen yönetime göre silahlı gruplar dehşet uyandıran katliamla Annan Planı'nı hedef aldı. ÖSO komutanı Riyad el Esad'ın katli-amdan sonra Annan'dan barış planının başarısız olduğunu ilan etmesini is-temesi anlamlıydı. Riyad el Esad ayrıca operasyonlara yeniden başlayacak-larını duyurdu. Silahlı gruplar arasında koordinasyon sağlamak için oluştu-

gulan Askeri Konsey Sözcüsü Sami el Kurdi de bundan böyle Annan planına bağlı kalmayacaklarını ilan etti. Krizin barışçıl çözümünü isteyen tarafların önu bu kez Hula ile kesilmiş oldu.

Suçlanan Esad, kurbanlar Esadcı

Peki, Hula'da ne olmuştu? Muhaliflere göre katliamı ordu desteğinde Şeb-biha yaptı. Yani hükümetin "hayalet" milisleri. Artık tüm cinayetleri bu "hayalet" e mal etmek modaydı. Sıcağı sıcağına Şam'dan bir gazeteci dostum şunu söyledi:

"Olay çok karmaşık, haftalar önce muhaliflerin kaçırdığı 35 Alevi'nin cesedi de Hula'daki cesetler arasında. Hükümet kaçırılanların listesini BM'ye vermişti."

BM gözlemcisi köye gitti, katliamın yaşandığını teyit etti ama faille ilgili bölümü muğlak bıraktı. Hükümet de yürüttüğü resmi soruşturmada şu sonuçlara vardı:

"Rastan, Sa'an, Burckay, Samalin gibi yerlerden gelip Hula'dakilerle birleşen 600-800 silahlı kişi, Cuma sonrası 5 farklı güvenlik noktasında eş zamanlı saldırılar başlattı. Saldırıların odağında Taldo ve El Saat'taki güvenlik noktaları vardı. Saldırılarda havan topları, roketatarlar ve makineli tüfekler de kullanıldı. Bu saldırılara eş zamanlı olarak barışçıl ailelere saldırılar oldu. İlk hedef Milletvekili Abdülmuti Meşleb'in yakınlarıydı. Ailelerin katledildiği bölge güvenlik güçlerinin konuşlandığı noktalara uzak. Katliamın nedeni bombardıman değil. Çünkü cesetlerde yanık, evlerde hasar yok. İnsanlar ateşli silahlar ve kesici aletlerle yakın mesafeden katledildi. Kurbanlar devlet yanlısı ve muhaliflere katılmayı reddeden kişiler."

Soruşturma Komisyonu Başkanı Tuğgeneral Kasım Cemal Süleyman'a göre katledilen aileler silahlı muhalif gruplarla anlaşmazlık içindeydi ve düzenlenen gösterilere ya da silahlı eylemlere katılmayı reddediyorlardı. Süleyman, olay günü Hula bölgesindeki 5 güvenlik noktasına yönelik saldırılar olduğunu, askerlerin kendilerini savunmaya çalıştıklarını ve eylemlerin devleti bölgeden tamamen kovmaya dönük olduğunu savundu.

Taldu, Kfar Laha ve Teldaha diye üç bölgeden oluşan Hula'da araştırma yapan Rus haber kanalı Vesti24'ün muhabirleri Marat Musin ve Olga Kulygina'nın ulaştığı bilgiler de şöyleydi:

"Katliam 25 Mayıs'ta kuzeybatıdan kente giren sayıları 700'ü bulan grup tarafından gerçekleştirildi. Saldırıya Rastan'dan Abdurrezzak Tılas'a bağlı Faruk

Tugayı, Akraba köyünden Yahya el Yusuf'un yönettiği militanlar ve Hula'daki yerel çeteler katıldı. Saldırganlar kasabanın merkezindeki kontrol noktasını ve karakolu ele geçirdikten sonra rejimi destekleyen ailelerin kadınlar, yaşlılar ve çocuklar dahil bütün fertlerini topladı. El Seyyid ve Abdurrezzak ailesinin tüm fertleri öldürüldü. Kurbanların bir kısmı bıçakla boğazları kesilerek bir kısmı yakın mesafeden ateş açılarak öldürüldü. Bazı evler ateşe verildi. İlk gün kasabanın doğusundaki kontrol noktasını da ele geçiren silahlı kişiler esir aldıkları askerleri infaz etti. Askerlerden birinin boğazı kesildi, biri canlı canlı yakıldı. Kontrol noktalarındaki çatışmalarda silahlı gruplar da 25 kayıp verdi. Bu cesetler de 108 sivilin cesediyle birlikte bir KIA araçla camiye taşındı. Akşam 8 sularında bütün cesetler camide sıra halinde diziliyordu. Ertesi gün sabah saat 11'de BM gözlemcileri kasabaya ulaştı ve cesetler "rejim kurbanları" olarak sunuldu. Halbuki 108 sivilden 38'i çocuk 83'ünün cesedi rejime sadık ailelere aitti. Siviller Taldu'yu terk etmiş, kalanlar da saldırıya karşı ordudan yardım istiyordu. Militanların çoğu keskin nişancıydı. 100-200 metreden kontrol noktasına ateş açıyorlardı. Keskin nişancı ateşleriyle çok sayıda asker öldürüldü. Sadece 29 Mayıs'ta 6 asker bu şekilde öldürüldü. Bir kontrol noktasında askerlerle görüşen BM gözlemcilerinin araçlarına da ateş açıldı; gözlemcilerin yanındaki Suriyeli askerlerden üçü yaralandı."⁵⁵

Tanıklardan biri de şunları anlattı:

"Teröristlerin destekçileri iki gün önce bize 'Hareket yakında başlıyor' dedi. Yerel teröristlerden bunu duyduk, bir karmaşa yaratacaklarını söylüyorlardı ama bu şekilde beklemiyorduk. Bu olaydan önce her Cuma teröristler kontrol noktalarına saldırı düzenliyordu. Birkaç saat saldırıyorlar, sonra her şey normale dönüyordu. Bazı silahlı kişiler kamera taşıyor ve her şeyi kaydediyordu. 25 Mayıs'ta saat 14.00'te Cuma sonrası kontrol noktası saldırıya uğradı ve saldırganlar püskürtüldü. Saldırı olduğunda saldırganlardan 25'i öldürüldü. Bu cesetleri de BM gözlemcilerine ordunun öldürdüğü siviller olarak gösterdiler. Saat 15.30 gibi kontrol noktasını ve sonra karakolu ele geçirdiler. Karakolun yanındaki evlerde aileleri katlettiler. El Seyyid ailesinin bütün çocuklarını katlettiler. Üç aileden 20 çocuk. Abdurrezzak ailesinden 10 kişiyi öldürdüler, nedeni yönetimi desteklemeleri. Seyyid ailesi milletvekili Abdullah el Meşleb'in kardeşinin ailesi. 24 Mayıs'ta seçilmişti. Seçimden bir gün sonra El Meşleb'in karısı, üç çocuğu, kardeşi ve onun ailesini öldürmüş olduklar. Akşam 7'de Abdurrezzak Tılas'ın komutasındaki Faruk Tugayı (ÖSO'ya bağlı) geldi. Tılas'ın Rastanlı 250 silahlı adamı vardı. Yahya el Yusuf'un liderlik ettiği El Kabu'dan bir grup ve Falla köyünden başka bir grup Tılas'la beraberdi. El Cezire'ye bağlandıklarında adamlarına yoğun bir şekilde ateş aç-

malarını emrediyordu. İkinci gün BM gözlemcileri ulaşmadan önce ordudan ayrılan askerler oldukları süsü vermek için silahlı kişilere askeri üniformalar giydirildi.”⁵⁶

Alman gazetesi *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'un yazarlarından Rainer Hermann, 7 Haziran'da tanıkların ifadelerine dayanarak “katliamı Suriye rejimine bağlı güçler değil ÖSO ile bağlantılı grupların yaptığını” yazdı.⁵⁷ Bunun üzerine Hula'ya muhabir gönderen *Der Spiegel* tam tersi hikâyeyle döndü.⁵⁸ Tanıklar “Saldırganların saçları kazılı, sakalları uzundu” diye tarif ederken Herman bundan “saldırganlar fanatik cihatçılar”, *Der Spiegel* muhabirleri Christoph Reuter ve Abdülkadir Adhun ise “saldırganlar Şebbiha” sonucunu çıkardı. *Der Spiegel*'in bir diğer delili saldırganların yarısının sivil yarısının askeri üniforma giymiş olmasıydı. Ancak Suriye sahnesinde artık herkes üniforma kullanıyordu. Geri adım atmayan Hermann 13 Haziran'da bir makale daha kaleme alarak kurbanların rejim yanlısı El Seyyid, Abdurrezzak ile Meşleb'in yakınları olduğunu hatırlattı.⁵⁹ Hermann “25 Mayıs'ta Cuma namazı sonrası Abdurrezzak Tilas ve Yahya Yusuf'a bağlı 700 silahlı kişi Rastan, Kafr Laha ve Akra'adan gelerek Taldou'daki üç kontrol noktasına saldırdı. Sayısal olarak üstün olan asiler ile çoğu Sünni olan askerler çatıştı, onlarca asker öldü. Çatışma sırasında ve sonrasında asiler, bazı Taldou sakinleriyle birlikte El Seyyid ve Abdurrezzak ailelerini tamamen katletti. Bu aileler muhalefete katılmayı reddetmişti” diye yazdı. Hollandalı gazeteci Martin Janssen'e konuşan Kara'daki Yakup Manastırı'ndan rahibebe- re göre de asiler ölen asker ve sivillerin cesetlerini camiye taşıyıp kendi kameraları karşısında BM gözlemcilerine katliamı rejimin askerleri ile Şebbiha'nın yaptığını anlattı.

Hula'ya gelinceye kadar Suriye krizinde geçen 15 ay bize şunu öğretmişti: Gelen iddialara şüpheyle bakılmalı. Ben aynı rezervi sahada araştırma yapmadan rapor yazan örgütler için de koyuyorum. Bırakın Amnesty International ya da Human Rights Watch gibi örgütleri Batılıların diplomatik savaş başlatırken referans aldığı BM İnsan Hakları Konseyi'nin kullandığı kaynaklar da telefonla ulaşıkları kişilerdi. Olay yerine giden BM gözlemci heyetinin başkanı Robert Mood faili anmadan söze “Her kim yaptı ise” diye başla-

56 Joyce Chediac, “Eyewitnesses blame anti-gov't fighters for Houla massacre”, 08.06.2012; www.workers.org/2012/world/syria_0614/

57 Rainer Hermann, “Abermals Massaker in Syrien”, 07.06.2012; www.faz.net/aktuell/politik/neue-erkenntnisse-zu-getoeteten-von-hula-abermals-massaker-in-syrien-11776496.html

58 Christoph Reuter-Abd al-Kadher Adhun, “Searching for the Truth Behind the Houla Massacre”, 23.07.2012. www.spiegel.de/international/world/a-look-back-at-the-houla-massacre-in-syria-a-845854.html

59 Rainer Hermann, “Eine Auslöschung”, 13.06.2012. www.faz.net/aktuell/politik/ausland/nahe-osten/syrien-eine-ausloeschung-11784434.html

di. Su her haliyle bulanıktı. Britanya Dışişleri Bakanı William Hague “Sadece hükümet güçlerini suçlamıyoruz” diyerek mesafe koyma gereği duydu. Ankara'nın söyleminde ise sıfır şüphe vardı: “Esad tanklarla katletti.”

Barış planına kastedildi: Muhalifleri kritik dönemde silaha boğdular

Hula'daki son kesit insanı dumura uğrattı ama fotoğrafın tamamını görmek için film şeridini biraz daha geri saralım: Birkaç hafta öncesine kadar muhalifler cephane kalmadığından yakınıyordu. Çok geçmeden Suriye sahnesinde alev topuna dönen orduya ait tankları görür olduk. Demek ki muhaliflere ağır silahlar ulaşılmaya başlamıştı. Bunun itirafını da *Washington Post*'tan okuduk.⁶⁰ Annan, BM Güvenlik Konseyi'nin onayıyla ateşkes ve siyasi çözüm için çabalarırken ABD ve Körfez'deki ortaklarının yaptığı şeydu:

Humus'un Baba Amr semtinde ağır darbe alan muhaliflerin elini güçlendirmek için ABD'nin koordinatörlüğünde Katar, Suudi Arabistan ve diğer bölge ülkeleri Mayıs 2012'de silah sevkiyatına yeniden hız verdi. Yine para Körfez'den, koordinasyon CIA'dendi. *Washington Post*'un haberine göre karaborsadan temin edilen silah ve cephane Şam, Türkiye sınırına yakın Idlib ve Lübnan sınırındaki Zebadani'de stoklanıyordu. İki ay önce muhalifler cephane kalmadı diye yakınıırken birdenbire Körfez ülkelerinin kesenin ağzını açma kararının ardından asiler silaha boğuldu. İhvan yöneticilerinden Mülhem Durubi, Suudi Arabistan ve Katar dahil Körfez ülkeleri ve özel bağışçılardan gelen paralarla isyancılara yeni bir tedarik kanalı açtıklarını söyledi. Muhalefetten biri sevkiyattan duyduğu memnuniyeti “Büyük bir sevkiyat gerçekleşti. Bazı bölgeler silahla doldu” sözleriyle dile getirdi. Yeni silahlar 14 Mayıs 2012'de Humus'un 25 km kuzeyindeki Rastan'da 23 askerin öldürüldüğü ve iki zırhlı aracın havaya uçurulduğu çatışmalarda kullanıldı. Çatışmaların bu şekilde kızıştığı dönemde Türkiye de Suriye krizinin güvenlik tehdidi oluşturduğu savıyla Chicago'da toplanan NATO zirvesinde ittifakı için içine sokmak için bastırıyordu.

DEBKAF ile da silah sevkiyatı ile ilgili 22 Mayıs 2012'de şu bilgileri ekledi:

“Asiler üçüncü nesil tanksavar, 9K115-2 Metis-M ve Kornet E edindi. Bunlar Obama'nın gizli mesajı üzerine Suudi ve Katar istihbaratı tarafından temin ediliyor. Türk istihbaratına muhalifleri silahlandırması için yeşil ışık yakıldı.”

The Henry Jackson Society'nin uzmanı Michael Weiss, Hatay'da muhaliflerin kendisine şunları söylediğini aktardı:

60 “Syrian rebels get influx of arms with gulf neighbors' money, U.S. coordination”, *Washington Post*, 15.05.2012.

“Türkiye sadece hafif silahlar temin etmiyor, İstanbul’da Suriyelileri eğitiyor. Son birkaç günde büyük miktarda AK-47 sınırı Türk ordusu tarafından gönderildi.”

Bu silahlar muhaliflerin elindeydi. Muhaliflerin hemen “Annan, planın başarısız olduğunu ilan etmeli” demeleri anlamlıydı. ABD ve müttefikleri muhalifleri silahlandırıp iç savaşı körükleyerek Annan Planı’nı zaten katletmişti. Ama “öldü” diyemiyorlardı, çünkü henüz üzerinde uzlaştıkları başka plan yoktu.

TÜRK JETİNİN DÜŞÜRÜLMESİ, BİR KAPASİTE TESTİ

Türkiye silahlı gruplara lojistik ve cephane desteği vererek komşu ülkede derinleşen iç savaşın tarafı haline gelirken bu yangın kendisine sıçramayacakmış gibi hareket etmekteydi. Bu rahatlık NATO üyesi olmasının verdiği güvenceye, “Esad nasıl olsa birkaç ayda devrilir” diye üstünkörü yapılan öngörülere ve rejimin Türkiye gibi bir ülkeyi savaşa çekerek sonunun gelmesini hızlandırmak istemeyeceği düşüncesine dayalıydı. Ama Suriye 22 Haziran 2012’de bir Türk jetini düşürürnce her an her şeyin değişebileceğini gördük.

Türkiye’nin “savaş nedeni sayabileceği” böyle bir çılgınlığa kalkışması iki ülke arasındaki gerilime yepyeni bir boyut kattı.

Malatya Erhaç Hava Üssü’nden havalandıktan sonra Suriye’nin liman kenti Lazkiye açıklarında düşürülen F-4 savaş uçağının başına gelenlerle ilgili Türk yetkilileri uzun süre çelişkili açıklamalarla kafa karıştırdı. Düştü mü düşürüldü mü sorusunun yanıtı kördüğümüne dönüştü. Ama sonuçta açılan ateş isabet etsin ya da etmesin Suriye’nin silahlı tepkisinin neticesinde uçak Akdeniz’in derinliklerine gömüldü ve iki pilot öldü.

Ankara uçağın neden Suriye hava sahasına girdiği sorusuna “Uçak silahsızdı, Türkiye’nin radar sistemini test için eğitim uçuşu yapıyordu” izahatını getirdi. Suriye açısından ise uçak hasmaneydi ve ülkenin egemenliğini ihlal etti; ya istihbarat topluyordu ya da Suriye’nin hava savunma sistemini test ediyordu. Suriye Savunma Bakanlığı, uçağın Suriye karasuları üzerinde vurulduğunu belirtti:

“Suriye sınırını 1 kilometre kadar geçen bir uçak görüldü. Sınır ihlali yapan uçağa, uçaksavar bataryaları tarafından ateş açıldı ve uçağın 10 deniz mili kadar uzaklığa düştüğü tespit edildi. Hedefi vurduktan sonra Türk uçağı olduğunu tespit ettik. Türk jeti karasularımız üzerinde alçak uçuş yapıyordu.”

Suriye Dışişleri Sözcüsü Dr. Cihad Makdissi de 25 Haziran’da şu açıklamayı yaptı:

“Uçak karadan otomatik uçaksavarla vuruldu. Mermiler uçağın kuyruk kısmına isabet etti. Bulunan kuyrukla ilgili rapor Türkiye’ye teslim edildi. Uçaksavar azami menzili 2.500 metre. Vurulma yeri 13 deniz mili olsaydı bu durumda uçaksavar değil füzeyle vurulmuş olması gerekirdi ama böyle bir şey söz konusu değil. Uçaksavar bataryasındaki askerler uçağı gözleriyle görüp ateş etti. Kendini tanımlamayan bir uçak bu şekilde sahile yaklaşırsa Suriye uçağı olsa bile vurulacaktı. İsbet karadan 1.000 metre uzaklıkta oldu. 15 aydan beri Türkiye hükümetinin Suriye’ye karşı gösterdiği tavır Suriye’yi alarm durumunda bıraktı. (Benzer bir saldırı da 2007’de Türkiye hava sahasını kullanan İsrail jetleri Deyr el Zor’daki bir tesisi hedef almıştı.) Kazadan hemen sonra Suriye, Türkiye ordusu ile irtibat kurarak, Türkiye helikopterleri ve botlarının Suriye sularında arama operasyonunu onayladı. Bu bir iyi niyet göstergesidir.”⁶¹

Suriye, 23 yıl önce de bir Türk uçağını düşürmüştü. 21 Ekim 1989’da Altinözü-Akamber köyü yakınlarında tapu kadastro çalışması yapan sivil uçak, MiG-21 tipi Suriye jeti tarafından düşürülmüştü. Türkiye sınırları içinde gerçekleşen olayda 2 mühendis, 2 pilot ve 1 teknisyen ölmüştü. Türkiye, Suriye’den özür ve tazminat istemişti.

F-4 jetini düşüren saldırı, muhalifleri silahlandırma kararı alan müttefiklere destek için CIA’in bir grup görevlisini Türkiye’de konuşlandığı; Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan’ın finansmanı ile muhaliflere Türkiye sınırlarından silah sevkiyatının hızlandırıldığı; İhvan’ın içinde olduğu gizli bir ağla sınırdan otomatik silah, roket fırlatıcısı, tanksavar ve cephanenin geçirildiğine dair *New York Times*’in 21 Haziran 2012 tarihli haberinden bir gün sonra yaşandı.⁶²

Suriye sokaklarında silahlı kişiler belirmediğinden beri Türkiye’nin muhalifleri organize etme çabası nedeniyle zaten Şam yönetimi içerideki çatışmalardan Türkiye’yi sorumlu tutuyordu.

Suriye’deki refleksin kodları şunlardı:

• Şam’dan konuştuğum kaynaklara göre yaklaşık bir ay önce İsrail uçağı hava sahasını ihlal edince uçaksavar bataryalarına “tetikte olun” emri verildi. Bunu bir kaynak “Vurma yetkisi verildi” diye aktardı.

• Sınırdan son dönemlerde ciddi bir silahlı milis hareketliliği tespit edildi. 25 Mayıs’ta Hula’da, 7 Haziran’da Haffe’de yapılan katliamlarla krizi derinleştirip tampon bölge koşulları oluşturulmak istendi. Haffe’de binlerce silahlı muhalif mevzilenmişti. Haffe’dekiler, Türkiye sınırındaki silahlı muhaliflerle eşzamanlı olarak Lazkiye’ye akın edip burayı kurtarılmış bölge ilan ede-

61 www.reuters.com/article/2012/06/25/us-syria-crisis-idUSBRE85D0IS20120625

62 Eric Schmitt, “C.I.A. Said to Aid in Steering Arms to Syrian Opposition”, *New York Times*, 21.06.2011.

cekti. Türkiye'nin denizden verdiği koruma desteğiyle tampon bölge oluşturulacaktı. Ancak kısa bir süre önce Lazkiye'ye kurulan Rus radar sistemi bu planı bozdu. Bu radar ve teknik perdeleme sayesinde Haffe'dekilerin Türkiye sınırındakilerle iletişimi kesildi. Türkiye sınırından gelen çok sayıda silahlı kişi de yakalandı. Haffe'de konuşlanan silahlı gruplar ordunun ağır silahlarla düzenlediği karşı operasyon nedeniyle Türkiye sınırlarına çekilmişti.⁶³

• 21 Haziran'da ÖSO'nun cesaretlendirmesiyle Hasan Merei el Hamade⁶⁴ adlı bir albay MiG-21 uçağıyla kaçıp Ürdün'ün Mefrek Askeri Havaalanı'na inince devamının geleceği endişesiyle tüm askeri uçuşlar yasaklandı, "havaalanı uçak olursa vurun" emri verildi. Nitekim Makdissi de "Uçak Türk değil de Suriye uçağı olsaydı da vururduk" dedi.

Amaç neydi?

Suriye'nin ani bir refleksle değil de kasıtlı olarak uçağı düşürdüğü varsayımından hareket edildiğinde şu mesajlar öne çıkıyordu:

• Türkiye'ye: "Eğer Suriye rejimini çökertmeye yönelik çalışmalara ve silahlı muhalifleri desteklemeye devam edersen bu ateş seni de yakar."

• Uluslararası topluma: "Suriye, Libya değildir, savunma kapasitesi caydırıcı boyuttadır."

• Suriye içine: "Firar eden uçak olursa vurulur."

Suriye'nin Türk uçağını vururken Türkiye'nin savaş çıkarmak gibi askeri bir yanıt vermeyi göze alamayacağı öngörüsünden hareket ettiği anlaşılıyor. Zira Şam'da bir panik havası yoktu. Hatay'da çatışmalar bizim sınırimızı aşip iki Türk görevli yaralandığında Türkiye, NATO'nun bir üyeye yapılan saldırıyı tüm ittifak ülkelerine yapılmış sayan 5. maddeyi gündeme getirmiş ama ABD'den aradığı desteği görememişti. Nitekim Türkiye, Hatay'dakinden çok daha vahim bir durum karşısında bu kez NATO'nun 4. maddesini yani istişare mekanizmasını çalıştırmayı tercih etti. Rusya kalkanı Esad rejiminin önünde durduğu sürece NATO'nun işin içine çekilemeyeceği hesabından hareket ediyordu.

ÖNLEYİCİ SALDIRIYLA FİİLİ TAMPON BÖLGE GİRİŞİMİ

"Suriye eli kanlı diktatör ve çetesinden kurtuluncaya kadar Türkiye gereken her türlü desteği verecek." Başbakan Erdoğan'ın Doğu Akdeniz'de Türk jetinin düşürülmesine misilleme olarak deklare ettiği yeni politikanın esas parolası buydu. Erdoğan'ın eylem planı şuydu.⁶⁵

63 <http://english.alarabiya.net/articles/2012/06/13/220320.html>

64 www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/06/2012621101311578831.html; www.hurriyet.com.tr/planet/20811822.asp

65 www.samanyoluhaber.com/gundem/Esedi-koseye-sikistiracak-hamle/784650/

Angajman kuralları değişti: "Sınırdaki güvenlik riskleri hiçbir şekilde karşılıksız bırakılmayacak. TSK angajman kuralları değiştirildi. Güvenlik riski oluşturacak her askeri unsur tehdit olarak değerlendirilip askeri hedef olarak muamele görecek."

Muhaliflere her türlü destek: "Suriyeli kardeşlerimize sesleniyorum; muhakkak ki Allah'ın yardımı yakındır. Her zaman yanlarındayız. Her türlü destek verilecek."

Diploması: "BM, Arap Ligi ve NATO gibi kuruluşlarla diplomasi trafiği sürecek. Türkiye yerini, zamanını ve yöntemini kendi tayin ederek bu haksızlığa karşı uluslararası hukuktan doğan haklarını kullanacak."

Erdoğan angajman kurallarını değiştirirken misillemenin çok ötesine giden bir hedef koymuş oldu. Bu hedef rejimin devrilmesiydi. Bunun için silahlı muhaliflere güvenli sığınak olacak tampon bölge sihirli bir formld! Muhalifler bunu öteden beri istiyordu. Rejimin bileşkelerindeki farklılığı dikkate almadan hesaplarını Sünni askerlerin kışlaları terk edeceği öngörüsü üzerine kuranlar, Libya'daki gibi orduda hızlı zlme olmamasını güvenli bölgenin yokluğuna bağlıyordu. Ancak ne içeride ne dışarıda tampon bölgenin koşulları oluşturulamadı. Tek taraflı davranmayı göze alamayan Türkiye uluslararası toplumdan adım atmasını bekledi.

Türkiye "nleyici saldırı" stratejisiyle fiili bir tampon bölge oluşturuyor ve muhaliflere silahlı desteği alenileştiriyordu. Erdoğan 1 Nisan 2012'de İstanbul'da Suriye'nin Dostları toplantısında muhaliflerin meşru müdafaa hakkını savunmuştu. Bu asilerin silahlandırılması ağırısıydı. Ne var ki Dostlar'ın Annan Planı'na tanıdığı şans Türkiye'nin "Esad rejimiyle müzakere ile zlme geçit vermeyen" söyleminin gerilemesine yol açmıştı. Annan'ın Rusya ve İran'ın katılımıyla bir konferans düzenleyip siyasi zlme üretmeye çalıştığı sırada düşürülen Türk jeti, Türkiye'yi birincil önceliği olan o keskin pozisyona geri döndürdü.

Artık Türkiye, CIA'in silah sevkiyatını organize etmek için güneyde üstlendiğini yazan yabancı basını yalanlama gereği duymayacaktı. *New York Times*, 25 Haziran 2012'de Hatay'da kurulan sofistike iletişim ve ulaştırma ağı sayesinde muhaliflerin Suriye ordusu karşısında etkili bir güce dönüştüğünü yazdı: "Suriye muhalefetinin ayak takımından oluşan milisleri Türkiye'nin güneyinde sınırdan silah, iletişim aygıtları, sahra hastaneleri ve ordudan ayrılan askerlere maaş dahil çok önemli tedarik malzemeleri geçiren gelişmiş aç sayesinde daha etkili bir güce dönüşüyor."⁶⁶ Körfez ve Batı'nın finanse ettiği Suriye Ulusal Konseyi ordudan ayrılan askerlere aylık 200 dolar maaş dağıtmaya başladı. Sahra hastaneleri Türkiye'nin teknik ve tıbbi deste-

66 Neil MacFarquhar, "Turkish Border Is Crucial Link in Syrian Conflict", *New York Times*, 25.06.2012.

giyle kuruldu. Tedarik ağı Suriye ile Türkiye arasında artan gerilim fırsat bilinerek büyütüldü.

Tabii Türkiye yeni politikasıyla istediği oranda uluslararası destek görmedi. Brüksel'deki toplantıda NATO, 5. maddeyi gündeme getirmeyerek krizin ittifakın meselesine dönüştürülmesine izin vermedi.⁶⁷ Toplantıdan çıkan sonuç gerilimin tırmanmaması temennisinin ötesine geçemedi. NATO, Suriye'ye verilecek tepkinin Türkiye'nin kendi inisiyatifine bırakıldığı izlenimini veriyordu. NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen'in "NATO'nun güvenliği ayrılmaz bir bütündür. Türkiye ile güçlü dayanışma içindeyiz"⁶⁸ sözü Türkiye'nin yeni pozisyonuna destek olarak yorumlandı. NATO bununla "yanındayız ama ne yapacaksan kendin yap, mümkünse bizi karıştıрма" demeye çalışıyordu.

25 Haziran 2012'de AB dışişleri bakanları toplantısından da ikircikli bir sonuç çıktı. Britanya daha şahin bir duruş sergilese de, AB'deki genel eğilim meselenin askerileşmesine karşıydı.

LES MISERABLES! SURİYE OYUNUNDA CENEVRE TANGOSU

Zavallı Kofi Annan! Kendisinden istenen BM ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi olarak Suriye'de ateşkes ve siyasi çözüm planının çıktığını bir an evvel ilan etmekte. Böylece çok yönlü müdahaleci cephenin önü açılacaktı. 23 Ocak 2012'de üstlendiği bu "imkânsız görev"e kendini kaptırdı, BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun gibi Amerikan söylemine kolayca teslim olmadı. Ama muhalifleri silahlandırıp iç savaşı körükleyenlere dönüp "Planı öldüren sizsiniz" de diyemedi. Haftalarca kıvranıp durdu, "Her iki taraf da ateşi kesmeli, muhalifler üzerinde etkisi olan ülkeler yardımcı olmalı" kabilinden iğnelemelerle resmi ortaya koymaya çalıştı. Ateşkes, insani yardım koridoru, gazetecilere serbestiyet, behemehâl tutukluların bırakılması ve muhaliflerle diyalogla siyasi çözümü içeren ilk Annan planı tökezleyince 30 Haziran 2012'de Cenevre'de 2. perde açıldı. BM Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesine ilaveten Türkiye, Katar ve Irak'ın katıldığı zirveden "siyasi geçiş hükümeti" formülü çıktı. "Cenevre Mutabakatı" diye anılan yeni planda şunlar vardı:

- Bütün taraflar silahlı şiddete son vermeli ve Annan'ın planı uygulanmalı.
- Esad'a bağlı yetkililer ile muhalefet üyelerini içeren bir geçiş hükümeti kurulmalı.
- Suriyeliler kendi ülkelerinin geleceğine karar vermeli; bütün grupların siyasi diyalog sürecine katılmalarına izin verilmeli.

67 <http://tr.euronews.com/2012/06/26/nato-turk-jetini-vuran-suriye-yi-siddetle-kinadi/>

68 www.haberturk.com/dunya/haber/753920-5-madde-gundeme-gelmedi

– Anayasal düzen gözden geçirilmeli; değişiklikler halkın onayına sunulmalı.⁶⁹

Beşşar el Esad'ın kaderinin ne olacağını vazetmeyen bir plandı bu. Muhalifler ile hükümetten isimlerin katılacağı tam yetkili bir hükümete “özgür seçim”, “anayasal reform” gibi ulvi görevler tevdi eden bir plan! Esad'a “git” demediği için Rusya'nın tezlerinin öne çıktığı bir anlaşmaydı. Haliyle o masadan Rusya “güleç”, Çin “ifadesiz”, ABD “daha bitmedi” havasında “öfkeli”, Türkiye olmayacak duaya “amin” diyecek duruma düşmüş “mutsuz” aktör edasıyla kalktı. Bu vekâlet savaşında “Esad'ın kaderine Suriyeliler karar vermeli” diyen Rusya ve Çin, anlaşmada Esad hanesinin boş olduğuna dikkat çekti. Öteki taraf anlaşmanın Esad'ın gitmesini gerektirdiğini savundu. Tam bir züğürt tesellisi! “Esad meşruiyetini yitirmiştir, gitmelidir” söyleminden “giderse ne âlâ” temennisine gerileyen bir duruştu!

Halbuki asıl hedef Esad değil, rejimin değişmesi ve Suriye'nin küresel düzendeki ekseninin yeniden tayin edilmesi idi. Hem Suriye'ye özel koşullar, hem muhalefetin yetersizliği hem de Rusya'nın “kalkan” pozisyonu sürdüğü sürece bunun kolay olmayacağı anlaşıldı. ABD ve yandaşları “beyin ameliyatı için kafatasını açıp operasyonu yarıda bırakan cerrah” pozisyonuna düştü. Esad asayı yardımcısına bıraksaydı müdahaleci kamp için “onurlu bir çıkış” olacaktı. Rusya buna bile razı olmadı. Bu nedenle Annan planına yakın bir kaynağın *Independent*'tan Robert Fisk'e aktardığı “Batılılar Esad'ın 2 yıl daha kalabileceğini kabul ediyor”⁷⁰ tespiti boş değildi. O vakte kadar zaten Esad'ın görev süresi dolmuş olacaktı! 2011'de “Ocak 2012'ye kadar rejimin ordusu dağılacak” diyen, Cenevre toplantısı olurken de “Suriye topraklarının % 55'i bizim kontrolümüzde” iddiasında bulunan Suriye Askeri Konseyi Başkanı Mustafa Şeyh'in kılavuzluğunda yol haritası çizenler öngörülerini yeniden revize etmek zorundaydı.

Aslında Cenevre mutabakatıyla Esad karşıtları, İran'ın durduğu yere gelmiş oldu. Ne önermişti İran? Muhaliflere 4 bakanlık verilmek suretiyle mutabakat hükümeti kurulsun! İran Cenevre'ye Amerikan engeli yüzünden gidemedi ama Rusya, Tahran'ın gönlünden geçeni anlaşmaya dönüştürdü. Esad'a bakılırsa dahili muhaliflerle kurduğu ve 23 Haziran 2012'de görev başlayan yeni koalisyon hükümeti çözüm için yeterliydi. “Terörist” dediği muhaliflerin ayaklarına kırmızı halı serineyeceği açıktı. Ama Annan planını reddedecek de değildi. Hakeza muhaliflerin de “katil” dediği Esad'ın iktidarına ortak olması zordu. Hele hele “Esad devrilineye kadar muhaliflere

69 Action Group for Syria Final Communiqué, 30.06.2012. www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniquéActionGroupforSyria.pdf

70 Robert Fisk, “Western agreement could leave Syria in Assad's hands for two more years”, *Independent*, 29.06.2012.

her türlü destek verilecektir” diye garantiler sunan Türk hükümetinin vadi ortada dururken...

Velev ki SUK ya da ÖSO bu plana razı olsun, değişen bir şey olmayacaktı. Sanki emir komuta zinciri var ve Mustafa el Şeyh ya da ÖSO lideri Rıyad el Esad “Ateşi kes” deyince silahlı gruplar ateşi kesecekti. Zoraki şemsiye örgütlerinin temsil kabiliyetini şişirenlerin açmazı da buydu. Eski SUK Başkanı Burhan Galyun’un İdlib’e gizlice girip silahlı 5-10 kişiyle verdiği pozdan “yekpare bir cephe” anlamı çıkaranlar yanıyordu. “Taraflar planı kabul etse bile masada kimin olacağına kimin karar vereceği belli değildi. Planın ancak 1 yılda şekillenebileceğini öngören Annan’a göre hükümet karşılıklı rıza ile eli kana bulaşmamışlardan seçilecekti. Herkesin ötekini kan banyosundan sorumlu tuttuğu bir ortamda bu da zordu. Vekâlet savaşının dış aktörleri pozisyonlarını korudukça dehşet dengesi değişmeyecekti. Nitekim değişmedi de.

CENEVRE’Yİ UNUT! KAPILAR DÜŞSÜN, ŞAM YIKILSIN!

Cenevre’de ortaya çıkan mutabakat etrafında siyasi çözüm tartışmaları sürerken Şam’da rejimin beyin takımını hedef alan bir saldırıya sınır kapılarının silahlı grupların eline geçmesi eşlik etti. Türkiye’nin yol vermesiyle önce 150 kişilik silahlı bir grup 19 Temmuz 2012’de Cilvegözü Sınır Kapısı’nın karşısındaki Bab el Heva Sınır Kapısı’nı ele geçirdi.⁷¹ Kendilerine “Taliban Şurası” diyen grup farklı ülkelerden geldiklerini ve “şeriat devleti” kuracaklarını ilan etti.⁷² Aynı gün Karkamış’ın karşısındaki Cerablus Sınır Kapısı da düştü. Ardından 22 Temmuz’da Öncüpınar’ın karşısındaki Selame Sınır Kapısı zapt edildi. Silahlı gruplar daha önce bu kapıyı ele geçirmek için 8 kez saldırıda bulunmuş ve ağır kayıplar vermişti.⁷³ Türkiye destekli cihatçı gruplar 19 Eylül 2012’de de Akçakale’nin karşısındaki Tel Ebyad’ı zapt etti. Bunlar Türk jetinin düşürülmesine misilleme olarak ilan edilen yeni angajman kurallarıyla oluşan “fiili tampon” bölge sayesinde oluyordu. Yine 19 Temmuz’da silahlı bir grup Irak-Suriye arasındaki El Bukemal noktasını ele geçirdi. Irak İçişleri Bakan Yardımcısı Adnan el Assadi, silahlı kişilerin sınırı ele geçirdikten sonra Iraklı askerlerin gözleri önünde 22 Suriyeli askeri kurşuna dizdiğini aktardı.⁷⁴

71 www.bbc.com/news/world-middle-east-18918473

72 <http://english.alarabiya.net/articles/2012/07/22/227739.html>

73 <http://uk.reuters.com/article/2012/07/22/uk-syria-crisis-border-rebels-idUKBRE86L04M20120722>; www.ih.com.tr/haber-esselame-sinir-kapisini-ele-gecirdiler-235882/

74 www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/07/201271919353589773.html

Rejimin beynine bomba

Sınırların düşmesi Şam'da üst düzey yetkilileri hedef alan bombalı saldırının ardından geldi. 18 Temmuz'da Ulusal Güvenlik Binası'nda meydana gelen patlamada Savunma Bakanı General Davud Raciha, Beşşar el Esad'ın eniştesi Savunma Bakanı Yardımcısı Asif Şevket, Esad'ın Güvenlik Danışmanı General Hasan Türkmani ve Ulusal Güvenlik Birimi Başkanı Hişam İhtiyar öldü. Kriz toplantısına denk gelen saldırıda İçişleri Bakanı Muhammed Şaar da yaralandı. Saldırıyı Suudi istihbaratının güdümündeki İslâm Tugayı üstlendi. ÖSO Komutanı Riyad el Esad ise saldırının odaya yerleştirilen bomba ile gerçekleştirildiğini söyledi. Reuters bombacınının bir koruma olduğunu iddia etti. Saldırının yabancı istihbarat örgütlerinin dahil olmadan düzenlenemeyeceği yorumları öne çıktı.⁷⁵

Yalan haberlerle Esad ve ailesini defalarca sürgüne göndermiş olan medyanın senaryolarına göre Raciha, Şevket ve Türkmani darbe hazırlığında oldukları için Esad tarafından tasfiye edildi! Şevket özellikle Esad'ın kardeşi Mahir Esad'la ters düşmüştü. İkinci senaryoya göre Esad ve kardeşi Mahir de yaralanmış, first lady Moskova'ya gönderilmiş, Devlet Başkanı Yardımcısı Faruk el Şara da 13 tümgeneralle birlikte kaçmıştı. Yani rejim dağılmak üzereydi. Üçüncü senaryoya göre muhalifler iki ay önce aşçıları ayartarak Raciha ve Şevket'i zehirlemiş, rejim de BM Güvenlik Konseyi'ne sunulan tasarıyı boşa çıkarmak ve uluslararası baskıları azaltmak için patlama tertip ederek bu ölümleri kullanmak istedi.⁷⁶

Şam'daki patlama BM-Arap Birliği Gözlem Misyonu'nun 20 Temmuz'da dolan görev süresiyle ilgili karar vermek üzere BM Güvenlik Konseyi'nin yapacağı toplantı öncesinde yaşandı. Her BM toplantısı öncesi vahim olayların yaşanması artık rutin hale gelmişti.

Sanıldığı gibi rejimin üç beş üst düzey yetkilinin varlığına bağlı olmadığını gösteren saldırı Şam'da ilk bombalı eylem değildi. Şam'da kayıtlara geçen eş zamanlı ilk iki intihar saldırısı 23 Aralık 2011'de askeri istihbarat binalarını hedef almış, 44 sivil, asker ve polis ölürken 166 kişi yaralanmıştı. 6 Ocak 2012'deki ikinci intihar saldırısında 24 polis ölmüş, 60 kişi yaralanmıştı. Mart 2012'de hava istihbarat binası, Nisan 2012, Mayıs 2012 askeri istihbarat, Haziran 2012'de El Ahbariye televizyonu saldırıların hedefiydi.⁷⁷

⁷⁵ www.reuters.com/article/2012/07/18/us-syria-crisis-idUSBRE8610SH20120718

⁷⁶ www.radikal.com.tr/dunya/saldiri_emrini_esad_verdi-1094680

⁷⁷ www.ydh.com.tr/HD13853_samda-yeniden-bombali-gunler-mi-.html

VE KÜRTLER SAHNEYE ÇIKIYOR

Türkiye'nin hesaba katmak istemediği Kürtler de artık sahnede idi. Kürtler 19 Temmuz 2012'den itibaren Kobani, Afrin, Amude, Dirbesiye, Serekaniye ve Derik gibi yerlerde hükümet binalarını ele geçirdi. Üstelik rejim güçleriyle çatışmadan!

Suriye Kürdistan Demokrat Partisi'nin sözcüsü Nuri Brimo'ya göre "bu Batı Kürdistan'ın özgürleştirilmesi için bir başlangıçtı!" Türk hükümeti, Esad rejimini tarihe gömmek isterken Suriyeli Kürtlerin sahneye çıkmasıyla Suriye'ninki kadar çetin bir sorunu kucağında bulmuş oldu. Neticede Suriye'nin sosyal ve siyasal dokusuna müdahaleler olurken ülkenin kuzeyinde Türkiye'nin mevcut "ulus-devletçi" kafa yapısıyla kolayca hazmedemeyeceği "Batı Kürdistan" (Rojava) özerk bölgesi doğuyordu.

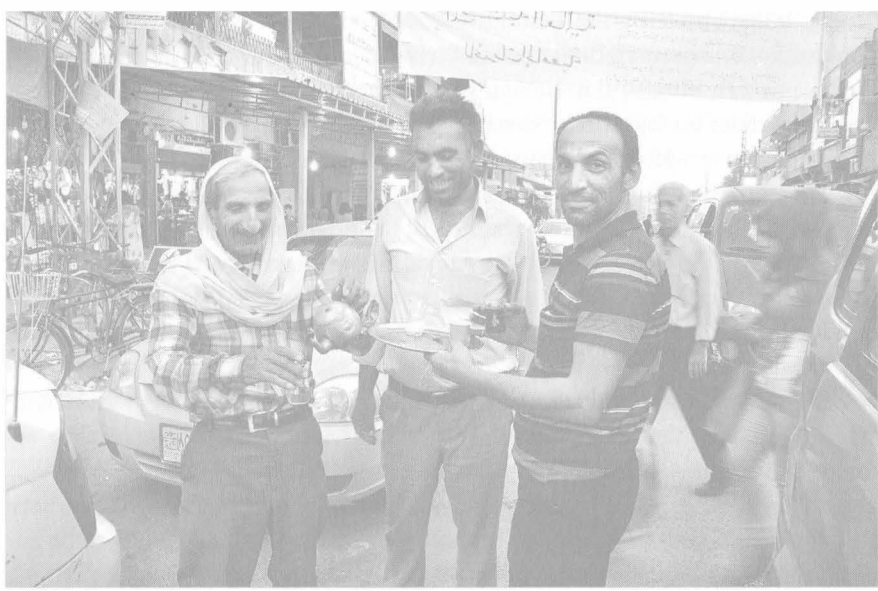
Kürtler bu ana kadar "bekle gör politikası" izlemişti. Esad da, ayrıca bir Kürt cephesinin açılmasını önlemek için Kürtler arasında kimliksiz olanlara vatandaşlık verilmesi gibi birtakım haklar tanırken Kürtlere karşı askeri gücünü devreye sokmamayı tercih etti. Kürt partiler, Türkiye'nin güdümünde diye SUK'a girmeyi reddetti. Bu reddin bir diğer önemli nedeni muhaliflerin Kürtlere özerklik ve kendi kaderlerini tayin hakkı konusunda garanti vermemesiydi. 3-4 Temmuz 2012'de Kahire'de Kürtlerle SUK arasındaki ihtilafı giderme toplantısı da yumruklu kavga ile bitti.⁷⁸ Kavganın nedeni Kürtlerin halk olarak tanınmasını içeren önerenin reddedilmesiydi. Toplantıya PYD'nin de içerisinde yer aldığı Batı Kürdistan Halk Meclisi ile Suriye Kürt Ulusal Konseyi (KUK) heyetleri katılmıştı.

SUK, daha önce İstanbul'da düzenlediği toplantıda kabul edilen "Milli Misak Belgesi" ile Kürtlere ayrı statü tanınması taleplerini reddetmişti.

SUK ile yaşanan restleşme sonrası daha bağımsız hareket etmeyi tercih eden Kürtlerin kentlerde kontrolü ele almasıyla ilgili süreç, 15 Kürt partinin oluşturduğu Kürt Ulusal Konseyi (KUK) ile PKK ile ilintili Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) başını çektiği "Batı Kürdistan Meclisi"nin Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin arabuluculuğunda 9-12 Temmuz 2012'de Erbil'de varılan anlaşmanın ışığında gelişti. PYD'yi rakip Kürt ittifakıyla buluşturan Erbil toplantısı Kürt cephesi için dönüm noktasıydı. Toplantıda Esad'ın düşmesi halinde "Batı Kürdistan"da işlerin nasıl yürüyeceğine dair 7 maddelik anlaşma imzalandı.

Kürtler arasında çatışma ve gerilimleri önleme amacıyla masaya oturan taraflar anlaşmayı hayata geçirmek için bir mekanizma ve stratejik ve siyasi konular üzerinde karar verecek "Kürt Yüksek Konseyi"ni oluşturdu. Konseyde PYD'nin en önemli bileşeni olduğu "Batı Kürdistan Meclisi" ile

78 www.bestanuce1.com/4881/kurtler-kahire-toplantisini-terk-etti&rdil=tr

Kürtler savaştan uzak durmak için üçüncü yolu seçti. Kamışlı, 2014.

KUK'tan beşer temsilci yer aldı. Ayrıca dış ilişkiler komitesi, yiyecek ve yakıt sorunlarıyla ilgili hizmetler komitesi ve güvenlik komitesi kuruldu. Anlaşmada binalara sadece Kürt bayrağının asılması da öngörüldü.

Gelişmeye hazırlıksız yakalanan Ankara, Esad'ın Türkiye'yi sıkıştırmak için kuzeydeki kentleri Kürtlerin eline kasten bıraktığına dair komplo üzerinden meseleye yaklaştı. Net olan şey Esad gitsin ya da gitmesin Kürtlerin her koşula göre stratejiler geliştirdikleriydi.

Son stratejik kurguda Barzani de bir yerde müdahil gözükse de asıl aktör ve uygulayıcı güç PYD'nin de içinde yer aldığı Demokratik Toplum Hareketi (TEV-DEM) idi. Siyasi programları birbirine zıt iki yapıyı Suriye'de buluşturan faktörler vardı. Olası bir özerk bölgenin kurulmasına uluslararası desteğin sağlanması ve geçiş döneminin desteklenmesi için Güney Kürdistan önemli bir kapıydı. Barzani'nin de PYD'yi dışlayarak sadece kendisine yakın KUK üyesi partilerle "Batı Kürdistan" da herhangi bir planı yürütmesi zordu.

Düne kadar PYD, faili meçhul Mişel Temmo cinayetinde olduğu gibi Esad karşıtı Kürtlere gözdağı veren güç olarak lanse ediliyordu. Barzani'nin Kürtler arasındaki çatlağı giderme girişimi işbirliğinin önünü açtı. 2004'te küçük çaplı Kürt isyanına sahne olan Kamışlı olaylarından beri toplumu örgütlemeye çalışan PYD, 4 ile 7 bin arasında silahlı adamla işe koyulmuştu. Bu da rejim yıkılsın ya da yıkılmasın Kürtlerin Batı Kürdistan'da yani Rojava'da

“özerk bölge” hedefine kilitlendiğini gösteriyordu. Rojava'nın savunma gücü olarak şekillenen Halk Savunma Birlikleri'nin (YPG) Kürtlerin kentlerin kontrolünü ele almasından hemen sonra Kamışlı'da Esad güçleriyle çatışmayı göze alması bu konudaki kararlılığı gösterdi. Şam ve Halep'e ağırlık veren rejim güçleri Kobani, Afrin, Amude gibi yerlerin aksine Kürtlerin “Ba'tı Kürdistan”ın siyasi başkenti olarak gördüğü Kamışlı'yı hepten terk etmedi. Kürtler için Kamışlı'dan sonra büyük balık petrol bölgesi Rimelan'dı. Ki bir süre sonra oranın kontrolü de özerklik hareketine geçti. PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'e göre 2013'ün başında rejim güçleriyle çatışmaların ardından Rimelan'da kontrol sağlandı ve aşiretlerle sorun yaşanmaması için diyalog kanalları kullanıldı.

Erbil mutabakatı Kürtlerin yekpare olduğu anlamına da gelmiyordu. Mesela Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin “Zeytun” kampında eğittiği Suriye ordusundan kaçmış Kürtlerin bölgeye dönüşüne PYD geçit vermek istemeyince gerilim yaşandı. Mini Peşmerge gücü Suriyeli Kürtlerin pozisyonunu hem ÖSO'ya hem rejime karşı güçlendirmek için oluşturulsa da PYD'nin milis gücünü dengeleme amacı güdüyordu. PYD, KUK'un silahlı gücü gibi formüle edilen bu birimin YPG'ye katılmasını şartı koşuyordu. PYD'nin kırmızı çizgisi şuydu: Güney Kürdistan'da KDP ve KYB'nin ayrı ayrı Peşmerge gücü olması gibi Rojava'da da YPG'ye paralel ikinci bir güç olamaz.

Ayrıca Rojava'da 2 farklı Kürt bayrağının binalara asılması da sorun oldu. KUK'un PYD ve YPG'ye yönelik suçlamaları da bu gerilimleri arttırdı. O suçlamalardan biri KUK Başkan Yardımcısı Mustafa Cuma'nın YPD'nin vergi ve harcırahlardan gelen 200 milyon dolara el koyduğu iddiasıydı. Bu suçlamadan sonra Cuma'nın bir süreliğine alıkonulması iki tarafın birlikte yürümesinin kolay olmadığını gösterdi.

Aralarındaki ihtilaflar bir yana Kürtler fiili bir özerklik durumu oluşturarak iktidarda kalmayı başarırca Esad'la, rejim dağılırsa yönetime talip olan Sünni Araplarla yürütecekleri pazarlık çitasını şimdiden belirlemiş oldu. Pe-ki, bu hamleyi Esad neden bastırmaya kalkışmadı? İki ihtimal vardı; Esad Şam ve Halep gibi rejimin bekası için kritik önemdeki merkezlere yoğunlaşırken mecburen Kürtleri kendi haline bıraktı. Ya da Kürt bölgesini daha sonra kolayca zapturapt altına alabileceğini hesap edip Türkiye'yi köşeye sıkıştırmak için kontrolü PYD'ye devretti. Bunun danışıklı dövüş olduğunu reddeden Kürt kaynaklara göre özerklikten geri dönüş olmayacaktı. Şam'daki kaynaklar ise Esad'ın eğer diğer bölgelerdeki isyanın üstesinden gelebilirse Kürtlere federatif bir yapı içerisinde özerklik verebileceğini, böylelikle hem hakları gasp edilen Kürtlerle barışabileceğini hem de bu şekilde Türkiye'den intikamını alabileceğini öngörüyordu. Bu senaryo işlerse Kürt sorununu çözememiş tek ülke Türkiye kalacaktı. Suriye yönetimi düne kadar va-

tandaşlık vermediği Kürtlerin taleplerini “Bunlar Türkiye’nin Kürtleri” diyerek ötelemişti. 1925’teki Şeyh Said isyanından sonra Suriye’ye sürülen ve sınırlar tahkim edilirken topraklar sahipsiz kalmasın diye güneye geçen Kürtler Şam’ın sorunu olduğu kadar Türkiye’nin de sorunuydu. Hatta son yıllarda Türkiye kökenli Kürtlerin vatandaşlık almak için Türkiye’nin Halep Konsolosluğu’na başvurmaya başladığı da söyleniyordu. Esad’ın ülke parçalanırken Lazkiye bölgesinde “Alevi devleti” kurmanın zeminini hazırlamak için Kürt özerk yapılanmasına ses çıkarmadığına dair teoriye ise Türkiye’de iktidar çevreleri dışında pek prim veren yoktu.

Rojava meselesi Şam’dan çok Türkiye’nin meselesi haline geldi. Suriye’nin kuzeyindeki gelişmeler, Türkiye’nin Kürt sorunuyla ilgili çözüm sürecini doğrudan etkileyecek kapasiteye sahipti. Bu nedenle Türkiye kategorik olarak özerk Kürt oluşumuna karşı bir tutum sergilemeyi tercih etti. Türkiye, PYD’nin olmadığı bir tablo ararken mevcut tablo içinde bölgede birlikte çalışabildiği güçlü bir Kürt partisi de yoktu.

Türkiye, Burhan Galyun’un istifasının ardından 9 Haziran 2012’de İstanbul’da toplanan SUK’un başına Kürt kökenli Abdülbasit Seyda’nın getirilmesiyle Kürtlerin yedeklenebileceğini umdu.⁷⁹ Beyhude bir çabaydı çünkü Seyda’nın Kürt tabanında karşılığı yoktu. Haliyle Türkiye açısından Barzani’nin oyun kuruculuğu önem kazanmıştı. Irak’taki Kürt özerk yönetimiyle “stratejik” ilişkiler geliştirmeye çalışan Ankara, Barzani üzerinden Suriyeli Kürtleri etkileyebileceğini düşünüyordu. Barzani gerek sınıra hendek kazarak gerek Semelka sınır kapısını kapatarak PYD’yi cezalandırma yoluna gitti ama istenilen sonucu elde edemedi. Barzani’nin yıldızı barışmadığı halde PYD’yi oyundan dışlayabilmesi mümkün değildi. Suriyeli Kürtler de Türkiye’nin oyun kurucu olduğu “müstakbel Suriye” projesinde yer almak istemiyordu.

Beri tarafta Türkiye adına özellikle ÖSO ve SUK’un Türkiye’de barınan unsurları kükrüyordu: “Bağımsız Kürt devletine izin vermeyiz.” Bu restleşmenin iki tarafı götürdüğü yer olası bir Kürt-Arap çatışmasıydı. Çok geçmeden Afrin’de ÖSO ile YPG arasında sorunlar başladı. Kürtler, ele geçirdikleri kentlere ÖSO’yu “Kürt bölgesini biz kontrol edeceğiz” diyerek sokmadı. Mesaj şuydu: “Kürtler ne Esad güçlerini ne de lhvan’ı istiyor.”

Türkiye, 2012 Temmuzunu Suriye’nin kuzeyinde kendi düzenini oturtmakla meşgul olan PYD’ye yönelik tehditlerle geçirdi. Barzani, 1 Ağustos 2012’de Erbil’de ağırladığı Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile 3,5 saat gerçekleştirdiği görüşmede Türkiye’nin “kırmızı çizgileri”ni öğrenmiş oldu. Başbakan Tayyip Erdoğan’ın, Suriyeli Kürtlerin “Batı Kürdistan”da 6 yerde kontrolü ele almasına ilk tepkisi “askeri müdahale” ve “tampon bölge” oluşturma tehdidini içeriyordu. Erdoğan PYD’yi açıkça hedef alarak “Kuzey Su-

riye'de bir terör örgütünün kamplaşmasına ve bunun ülkemiz için bir tehdit unsuru olmasına müsaade etmemiz söz konusu olamaz" demişti.⁸⁰

Rojava'daki özerklik hareketini boğma girişimleri gecikmedi. 19 Kasım 2012'de Türkiye'den destek gören silahlı gruplar YPG'yi Serekaniye'den (Rasulayn) çıkarmak için saldırıya geçti. 17 Şubat 2013'e kadar yer yer devam eden çatışmalara Nusra Cephesi, Guraba el Şam, Alırrar-ı Guveran, Faruk Tugayı, Ahfad-ı Resul, Ümmet Tugayı, Fetih Tugayı, Mişel Temmo Tugayı, Azadi Taburu gibi gruplar katıldı. Sonraki çatışmalara 14 Şubat 2013'te Urfa'da kuruluşunu ilan eden "El Cezire ve Fırat Kurtuluş Cephesi" de katıldı.⁸¹ Hem Türkiye hem de Nusra ve IŞİD gibi örgütlerin tehditlere rağmen 12 Kasım 2013'te YPG farklı bileşenlerle Rojava Kürdistanı'nda geçici yönetim tesis etmeye dönük kurucu meclis ilan etti.

HALEP'İN ÖZ EVLATLARI ERDOĞAN'I UTANDIRDI

Başbakan Erdoğan'ın "Rejim Halep'te gereken cevabı inşallah Suriye'nin öz evlatlarından alacak"⁸² sözü rejimi devirme stratejisinin Halep üzerine kurulduğunun habercisiydi. Erdoğan bu açıklamayı 27 Temmuz 2012'de Londra'da Mayfair İslâm Merkezi'nde Cuma namazından sonra yaptı. Ezici çoğunluğu Sünni olan Halep düşecek, ÖSO ve SUK kurtarılmış bölgede üslenip rejimin elindeki diğer kalelere buradan yüklenecekti. 2011'de Libya'da Albay Muammer Kaddafi'yi devirmek için Bingazi'nin geçici yönetime üs yapılması planında olduğu gibi... Muhalifler Halep'in kırsalını ele geçirmiş, kenti düşürmek için de farklı bölgelerden binlerce savaşçı ile yığınak yapmıştı. Rejim de kentin merkezinde tank ve ağır silahlarıyla gardını almıştı. Fakat Halep'in öz evlatları muhalif komutan Ebu Haşîş'in ifadesiyle "devrime katılmadı!" Ebu Haşîş "Halep'in kırsal kesimlerini özgürleştirdik. Halep'in ayaklanmasını bekledik fakat ayaklanmadı. Bunu kendiliğinden yapmaları konusunda onlara bel bağlayamazdık, bu yüzden onlara devrimi getirmek zorundaydık" dedi.⁸³ Halbuki Halep 1979-1982'deki isyanda Hama ile birlikte silahlı isyanın merkezidi. Muhalifler Hama, Humus ve Dera'da gösteriler olurken tarihin tekerür edeceğini ve Halep'in önderliği üstleneceğini ummuştu.

Kurtarılmış bölgelerin sakinlerinden imkânı olanlar muhaliflere destek olmak yerine kaçınmayı seçti. Kürtler kendi semtleri Şeyh Maksud ve Eşrefiye'ye

80 "Erdoğan: Müsaade etmeyiz", *Cumhuriyet*, 26.07.2012. www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/359644/Erdoğan__Musaade_etmeyiz_.html

81 www.rudaw.net/english/news/syria/5716.html

82 "Rejime cevabı Suriye'nin öz evlatları verecek", 28.07.2012, *Zaman gazetesi*. www.zaman.com.tr/dunya_rejime-cevabi-suriyenin-oz-evlatlari-verecek_1324301.html

83 Erica Solomon, "Rural fighters pour into Syria's Aleppo for battle", Reuters, 29.07.2012. www.reuters.com/article/2012/07/29/us-syria-crisis-aleppo-idUSBRE86S06T20120729

Halep'te "ölüm yolu" denilen cadde keskin nişancı ateşine karşı perdelendi.

muhalifleri sokmadı, rejim yanlısı Sünni aşiretler de silahlarını muhaliflere doğrulttu. Sünni kitlelerin beklendiği gibi muhaliflerin safında durmaması Halep planını zora soktu.

ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın 11 Ağustos 2012'de İstanbul'da mevkidaşı Ahmet Davutoğlu, Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile yaptığı görüşmelerde kartlar yeniden açıldı. Suriye'nin kuzeyindeki Kürtlerin de denkleme girmesi üzerine Ankara, Esad rejiminin sonunu getirecek daha cesur bir stratejiye ABD'yi ortak etmek istiyordu. Ankara kısa sürede sonuç almak için sabırsızdı; çünkü komşuda "silahlı kalkışma organize etmek" gibi bir yola girdiği için diplomasideki mayınlı tarla büyüyor, İran ve Irak'la restleşme derinleşiyor, Katar ve Suud'un finanse ettiği "seyyar mücahitler" sahada inisiyatif kazanıyor ve mezhep düşmanlığı Türkiye'yi de etkisi altına alıyordu.

İstanbul'daki toplantıların kritik başlığı uçuşa yasak bölgeydi. Denizden ve havadan dış müdahale olmadan asilere güvenli sığınak görevi görececek bir tampon bölgenin oluşması imkânsızdı. Ayrıca uluslararası mutabakat şarttı. ABD, Kasım 2012'de seçime giderken tek taraflı olarak yeni bir cephe açmaya gönüllü değildi. Zira Clinton uçuşa yasak bölgenin bir seçenek olduğunu ama üzerinde derinlemesine düşünülmesi gerektiğini söyledi. Türkiye, sınıra akın edecek sivilleri koruma adına müdahale seçeneğini de dillendiriyor-

du. ABD'nin desteği olmadan bu da zordu. Operasyonel planlama ihtiyacını gidermek için askeri ve istihbarat birimlerinin de katılımıyla bir çalışma grubu oluşturulması kararlaştırıldı. Aslında bu biraz malumun ilamıydı. Operasyon zaten vardı. CIA ajanlarının Katar ve Suudi Arabistan'ın finanse ettiği silahların muhaliflere sevkinde rol aldıklarını Amerikalı yetkililer de defaatle dile getirdi. Türkiye topraklarında silah eğitiminin verildiğine dair de bolca itirafnameler dinledik. Bir kez daha iç savaşı büyütme hesabı yapılıyordu. Bunun için rejime öldürücü darbeler vuracak bir "organize muhalif ordunun" teşekkülü için çabalar sürüyordu. Başından beri birbirinden kopuk milis güçlerini komuta düzeni içine sokmaya çalıştılar ama olmadı. Etkili komuta ve ağır silah olmadan muhaliflerin tutunması zordu. ABD ise sonuç garantisi sunmayan bir savaşla fazla ilişkilendirilmekten kaçınıyordu. ABD'nin tercihi iç savaş düzeninde bir tarafı destekleyerek vekâlet savaşı yürütmekti.

Tabii ABD'yi süreci zamana yaymaya iten bir başka neden rejimin alternatifinin net olmamasıydı. Batı'da El Kaide savaşcılarını ve azınlıkların kaderine dair yazılar, özellikle Avrupalıların rejimi devirme planını ağırdan aldıklarını gösteriyordu. ABD geçiş süreci hazırlıklarını hızlandırmayı kararlaştırırken Islmcılarla ilgili endişeleri gidermek için ağırlığı lhvan'dan başka gruplara kaydırmaya çalışabileceğinin sinyalini veriyordu. Ama malzeme kireçten, zoraki muhalif birlik büyümek yerine dağılıyordu. Müdahale ve silaha karşı çıkan öteki muhalefet zaten potada değildi. şam'ı terk eden General Menaf Tilas ve koltuğunu bırakıp kaçan eski Başbakan Riyad el Hicab gibi rejim eskilerinin geçiş sürecinde aktörler olarak pazarlanması da muhalifler açısından tam bir trajedydi. Katar'ın milyonlarca dolar ödeyerek rejimden kopardığı Hicab, 14 Ağustos 2012'de yeni müttefiklerine sunduğu ngr "Rejim okş aşamasında, yönetim ülkenin sadece % 30'unu kontrol ediyor" şeklindeydi.

Sözün z Clinton'la yapılan toplantının "Esad rejimi için sonun başlangıcı" diye sunulması yanıtıcıydı. Bu dağın daha çok fare doğuracağı aşıkrdı.

HATAY'IN KORKUSU PEşAVER OLMAK

25-26 Ağustos 2012'de Yeşilpınar Belediyesi'nin "Barışa ığlık" forumuna davetli olarak Hatay'daydım. Lazkiye'nin ışıklarının görülebildiği Samandağ sahilinde bölgenin ileri gelenleriyle kahvaltıdaıydık. "Suriye'de Dera, Hama ve Humus'ta çatışmalar azaldığı halde neden Halep'te sürüyor" diye sordu Meclis Dış İlişkiler Komisyonu yesi Mehmet Ali Ediboğlu. Bunun yanıtı Hatay'da gizliydi. Gizlilik lafın gelişi, yanıt herkes için malumdu. Suriye'deki ateş Hatay'ın her köşesinde hissediliyordu. Sadece Hatay kültürel, etnik ve mezhepsel doku açısından Halep'in izdüşümü olduğu için değil; sade-

ce sınırın ötesinde düşen her can buradakilerin akrabası olduğu için de değil. İç savaşın alev topları Hatay'ın Suriye ile 194 km'lik sınırından aymazca Suriye içlerine yuvarlandığı için; özellikle Sünni beldelere ya da köylere yerleşen “küresel mücâhitler”in burayı Türkiye'nin Peşaver'ine çevireceklerinden korktukları için...

Edipoğlu'nun “Silah ve savaşçı geçişi buradan sürdükçe savaş bitmez. Çünkü gece otobüslerle operasyona götürülen militanlar sabah geri dönüyor. Orada kalmadıkları için de temizlenmeleri mümkün olmuyor” sözleri Hataylıların ortak kanaatiydi. Konuştuğum insanlar milletvekili, belediye başkanı, parti teşkilatı lideri, doktor, işadama ve yerel gazetecilerdi... İlk bakışta şehir efsanesi izlenimi veren anlatıları onlardan da dinleyince mesele ciddiyet kazanıyordu. Kaygıların başında yabancı savaşçılar geliyordu; Hataylıları ürküten Libyalı, Pakistanlı, Afgan, Çeçenlerdi... Parayı bastıran yabancılar Sünni bölgelerde ev kiraliyordu. Yerel bir gazeteciye “Yabancı varlığı biraz abartılı değil mi” diye sordum, cep telefonundan çektiği Selefilerin görüntülerini gösterdi. Edipoğlu da bir olay aktardı:

“İskenderun'a bir gemi yanaştı. Yolcu gemisi değildi. 26 Libyalı geldi. İsim listesi elimizde. Bunları emniyet karşıladı. Adım adım izlettim, validen takip edilmesini istedim. İsrarlı telefonlarım sonucu polis artık bir noktada durdurmak zorunda kaldı, sorun yok deyip bıraktı. Bu kişiler Antakya Oteli'ne yerleştirildi.”

Sivillerin kaldıkları dışındaki kamplar muammaydı. CHP'li Hurşit Güneş, Barışa Çılgılık etkinliğinde “İzin aldığımız halde beni Apaydın kampına sokmadılar. Apaydın karanlıkta kalmamalı” diyerek meseleye dikkat çekti. Anlatılanlara göre Apaydın dışında İslahiye (Antep) ve Kilis'te askeri eğitim kampları vardı. İddiaya göre CIA işlerini Apaydın'dan yürütüyordu. Garip olan şeydu: Milletvekilinin giremediği Apaydın Kampı kısa bir süre önce Suudi Arabistan'dan cepheye yön vermeye çalışan Şeyh Adnan Arur'u ağırlamıştı. Arar kampa Mustafa el Şeyh ile Riyad el Esad arasındaki liderlik krizini çözmek için gitmişti.⁸⁴

Sınırdaki denetim hak getire. Yayladağı'nda üç köyün yanı sıra Reyhanlı ve Altınözünden silah geçişi sağlanıyordu. Ağır silahların sokulmasında Reyhanlı'daki Cilvegözü ile Kilis'teki Öncüpınar kapısı tercih ediliyordu. Antakya'da gece ikiden sonra elektrikler kesiliyor ve camları karartılmış otobüslerle savaşçılar sınıra taşınıyordu. Bu turlar gece operasyonları için... Otobüsler gidiyor bu kez ambulanslar yaralı taşımaya başlıyordu. Hastanelerin durumu zaten afişe olmuştu. Yaralılara öncelik verildiğinden muayene sırası beklemekten yorulan halkın ayağı devlet hastanelerinden kesildi. Tıbbi per-

84 Alptekin Dursunoğlu, *Suriye'de Elde Var Sıfır*, Önsöz, İstanbul, 2012, s. 302.

sonelin % 70'inin Alevi olduğu hastanelerde "Alevi doktor istemiyoruz" diyen muhaliflerin yol açtığı gerilimler de cabasıydı. Bir doktor "Kendi aralarında Alevi doktor olmasın diye konuşuyorlardı" dedi. Hastanelerde artan sorunlar nedeniyle Suriyeli muhalifler ve yabancı savaşçılar artık bazı evleri klinik olarak kullanıyordu. Özellikle ağır yaralıların tedavileri evlerde sürüyordu. Halkı çileden çıkartan başka vakıalar da vardı: Lokantada yemek yiyip de "Erdoğan'ın misafiriyiz, hesabı ona yaz" diyenler ya da minibüse para vermeden binenler. Hataylılar "özelleştirilmiş" bir savaşın tanıklarıydı. 26 Ağustos 2012 akşamı Uzunbağ'da Hz. Hızır'ın türbesinde bölgenin ileri gelenleriyle yemek yerken ortak kaygı şuydu:

"Alevi, Sünni, Ortodoks Arap, Ermeni fark etmez, hiç kimse Türkiye'nin bu savaşın içinde olmasını istemiyor. Şimdilik akliselim hâkim ama an gelir geriyeye bir kıvılcım kalır. Alevi-Sünni birbirine girer."

İstanbul'dan Hatay'a Suriye sancısı ve Neccar'ın müminleri

1 Aralık 2012'de yine Hatay yolcusuydum. THY uçağında 20'li yaşlarda 2 yabancı genç; Selefilğin alamet-i farikası kısa bıyık, uzun sakal. Bundan rahatsız değilim, herkesin kılığı kendine. Çantaları yerleştirirken çıkan ufak karmaşada da gayet naziktiler. "Ölüm yolunda 2 genç" diye söylendim. Ön sıralardan biri yanıma gelip "Bunları gör, Suriye'de savaşanlar bunlar" dedi, öfkeliydi. Yanına oturduğum kişi de Suriyeli çıktı. Kendisi Hamalı Sünni bir Arap, eşi Kazablankalı bir Berberi. Doha'da yaşıyorlardı. Yeni evlenmişler, el öpmeye gidiyorlar ama baba evine değil, İskenderun'daki mülteci konağına! "Esad bir ay içinde yıkılacak" dedi. Çok iddialı, zaferden emin ama nasıl olacağına dair bir fikri yoktu. "Ceys el Hur (Özgür Ordu) güçleniyor, başaracaklar" demekle yetindi. Kardeşi 2011'de Hama'da kaçırılmış, hâlâ haber yoktu.

Ölüm korkusuyla babası Türkiye'ye sığınmış, İskenderun'da ev kiralamış. Yol boyunca konuştuk; o tarihlerde sayıları 5 ile 8 bin arasında ifade edilen "küresel mücahitlerin" Suriye'deki savaşçıların % 1'ini geçmediğinde ısrarlıydı. Kafa kesenlerden, infazcılardan, fidyecilerden rahatsız ama yine de ÖSO üyeleri onun gözünde özgürlük savaşçılarıydı. "Bu savaş bitmez, Esad gitse bile muhalifler bu kez kendi aralarında savaşır" dedim, sustu!

Ertesi gün merkez ilçe Antakya'da butik otele çevrilmiş eski bir konakta yemektekdik. Medeniyet havzasında olağan bir bileşke: Şef garson Arap asıllı Rum Ortodoks, garson Sünni Arap, masa arkadaşlarımdan biri Arap Alevisi, diğeri Ermeni. Sünni garson "Biz hep böyleyiz, biz biriz" dedi. Hemen öncesinde Hac dağında doğal bir mağara olan St. Pierre Kilisesi'ne tırmanmıştık.

Tadilat nedeniyle kapalıydı. Bir çocuktaşı şivesiyle “Abi sana Habib-i Neccar’ı anlatayım mı?” diye sordu. “Anlat” dedim, anlattı:

“Habib-i Neccar burada İsa’ya inanan ilk kişiydi, marangozdu. Romalılar kafasını kesti, aha buradan yuvarlandı. Kafasının yuvarlandığı yere Müslümanlar Habib-i Neccar Camii’ni yaptı.” Doğru ya da yanlış ama birleştiren bir hikâye. Yukarıda Hıristiyanlar, aşağıda Müslümanlar dua ediyor. Ortak payda Habib-i Neccar.

Samandağ’daki Hızır türbesinde Aleviler “Ya Ali ya Hızır” Hıristiyanlar “Ya Allah ya Mar Corcus” diye yardım istiyor. Hatay böyle bir yer. Ne var ki bu özel doku Suriye kriziyle örselendi. Sohbet ettiğim Ermeni toplum lideri, Kesebli Ermenilerin kendilerini rejim karşıtlarının olası saldırılarına karşı savunmak için silahlandığından bahsetti. Çatışmaların Türkiye sınırlarından beslenmesi yüzünden kentte çıkan gerilim 2012 Ağustos ve Eylül’deki kitle sel gösterilerden bu yana nispeten görünür olmaktan çıksa da devam ediyordu. Suriye’nin ıstırapı Sünnisiyle, Alevisiyle, Hıristiyanıyla tüm Hataylıları parçalıyordu. Her birinin bir parçası Halep’te, Idlib’de, Keseb’de.

SAVAŞA İTİLEN TÜRKİYE VE DİKİŞ TUTMAYAN ASKERİ CEPHE

Katar Emiri Şeyh Hamad el Sani, Eylül 2012’de BM Genel Kurulu’nda “Güvenlik Konseyi etkin pozisyon alamadı. En iyisi Arap ülkelerinin kendilerinin müdahale etmesi”⁸⁵ diyerek Suriye’ye Arap müdahalesini münasip gördü. Körfez’deki Arap şeyhlerinin canı savaş istiyordu. “Ortadoğu’da Suriye’siz savaş olmaz” tespitini bir deyiş haline getirmiş Araplar bunu tek başına yapabilir miydi? Körfez İşbirliği Konseyi’ne bağlı “Yarımada Kalkanı”nın gücü sadece Bahreyn’de silahsız muhalifleri bastırmaya yetmişti. Haliyle Araplar dışında Suriye’ye karşı bölgesel ittifakta savaş yapacak tek ülke Türkiye. Anadolu Ajansı, Mısır cumhurbaşkanının danışmanı Seyf Abdulfettah’ın Mısır’ın Katar’ın önerisi üzerine çalıştığını ve Türkiye’den destek isteyebileceklerini söylediğini öne sürdü.⁸⁶ Gerçi Abdulfettah bunu şiddetle yalanladı.⁸⁷

Tam da Türkiye üzerinden bir savaş kurgulanırken Dubai merkezli Suudi kanalı El Arabiya, Türkiye’yi kışkırtmaya dönük belgeler yayımladı. Güya 22 Haziran 2012’de Akdeniz’in sularına gömülen Türk jeti Rus malı Grad füzesiyle düşürüldü, ele geçirilen iki pilot sorgulandıktan sonra doğal yoldan öldürün emri verildi, Rusya’dan da “öldürün” emri geldi ve cesetler 1.300

85 “Qatari Leader Calls for Arab-Led Intervention in Syria”, Bloomberg, 26.09.2012. www.bloomberg.com/news/articles/2012-09-25/qatari-leader-calls-for-arab-led-intervention-in-syria; www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=43006#.VUI2gyI-tmk0

86 www.zaman.com.tr/dunya_misir-suriyeye-askeri-mudahale-secenegini-degerlendiriyor_1352326.html

87 www.ydh.com.tr/HD10788_mursinin-danismanindan-aaya-yalanlama.html

metre derindeki enkaza bırakıldı. Pilotların Hizbullah'a verilmesi de gündeme geldi. Ayrıca Türkiye'ye "PKK'yı harekete geçirme kapasitemiz var" mesajı verilmek istendi.⁸⁸ Berbat bir kurguydu. Sadece komşudaki bataklığa çekme değil Rusya'dan Lübnan'a Türkiye'nin birçok alanda ilişki ağına dinamit yerleştirme hamlesi. Neyse ki ciddiye alan çıkmadı. Muhalifler bile buna prim vermedi.

SUK'tan birine düşüncelerini sordum; daha önce Humus ve Halep'te ele geçirdikleri gizli belgelerin diliyle karşılaştırdıklarında El Arabiya'daki belgelerin kurmaca izlenimi verdiğini söyledi: "İnandırıcı gelmedi. Emirler muğlak. Bu gizli belgelerde gördüğümüz bir tarz değil."

El Arabiya'nın hamlesi, AKP yönetiminin ÖSO'ya üs verdiği ve savaşın Türkiye sınırlarından beslendiğine dair eleştiriler nedeniyle sıkıntılı olduğu sırada geldi. Dış aktörler Suriye'de yapılabileceklerin sınırını gördü ama Körfez'in efendileri savaşta ısrarcıydı. Türkiye'nin Hatay'daki "ÖSO komutası" üzerinden Suriye'deki silahlı süreci etkileme kapasitesi olduğu vehmedildi. Bu yüzden ÖSO'nun 22 Eylül 2012'de "Karargâhımızı Suriye'de kurularmış bölgeye taşıdık" açıklamasından muhalifler namına çok ümitvar sonuçlar çıkartıldı.⁸⁹ Ne var ki Türkiye'yi mesken tutmuş muhalif komutanlar, konuştuğum bir SUK üyesinin ifadesiyle "Suriye'de savaşan muhalifler tarafından kovuldular." Halep civarlarında birkaç gün geçiren komutanlar gerisin geri Apaydın Kampı'na döndü. ÖSO Komutan Yardımcısı Malik el Kürdi de Halep'ten terslenerek dönmüştü. İçeridekiler hariçten gazelle sıcak bakmıyordu.

Ekim 2012 itibariyle muhalif cephenin hal-i pürmelali şöyleydi:

ÖSO silahlı grupları birleştirmede başarısız oldu. Riyad el Esad, Hür Su-baylar Hareketi'nin kurucusu Hüseyin Harmuş ile nasıl liderlik krizi yaşayıp ÖSO'yu kurduysa bu kez Mustafa el Şeyh ile Ocak 2012'de benzer bir anlaşmazlık yaşadı. Bunun üzerine Şeyh, Şubat 2012'de "Yüksek Askeri Konsey"i kurdu. Hedef askeri güçleri birleştirmektir ama başarılı olamadı. Mustafa el Şeyh Katar ve Suudi Arabistan'ın sivilleri silahlandırmasına taraftar değildi. Bunun iç savaşta körükleyeceğini belirtip uluslararası güçlerden havadan müdahale etmesini ve özellikle rejimin askeri üslerini bombalamasını istiyordu. El Şeyh'in İslâmcı örgütlerin canını sıkacak başka bir ihtarı da vardı: "Batı, Esad sonrasında İsrail sınırının korunması, bölgedeki çıkarlarının güvence altına alınması, Suriye'nin aşırılık yanlısı İslâmcı akımların etkinlik gösterdiği ve azınlıkları ezdiği meydana dönüşmemesi için güvence isti-

88 "Turkish pilots killed by Assad, not in crash: leaked documents", Al Arabiya, 29.09.2012. <http://english.alarabiya.net/articles/2012/09/29/240805.html>

89 Oliver Holmes, Free Syrian Army rebel leaders move from Turkey to Syria, Reuters, 22.09.2012; Esad'a Gözdağı, Deutsche Welle, 22.09.2012.

yor. Gözlerimiz, devrimin İslâmlaşmasına karşı tetikte. Gelecekteki savaşımız bu olacak.”⁹⁰

El Şeyh “Batı ve Siyonizmin bekçisi” olmakla suçlanınca sözlerinin İhvan’a yönelik olmadığını söyledi. Ama İhvan’la da barışık değildi. Bir süre önce İhvan’ın Sivilleri Koruma Kurulu diye silahlı bir grubu örgütlediği ortaya çıkınca tepkisini “İhvan’ın gerçekten de sivil devlet kurmak gibi bir düşüncesi varsa, ÖSO altında çalışmak varken neden askeri birlikleri olan Sivilleri Koruma Kurulu’nu kurdular?” diyerek dile getirdi.⁹¹

Sahadaki silahlı mücadele artan oranda radikal İslâmcı saflara kayarken El Şeyh’in hassasiyetleri karşılık bulmuyordu. İslâmcıların öfkesi bir yana misyon olarak El Şeyh’in durduğu yerde duran Riyad el Esad de bütün askeri yapılanmaları temsil etme iddiasındaki Yüksek Askeri Konsey için “Devrimcileri değil sadece kendini temsil ediyor” diye çıkıştı.⁹²

Riyad el Esad benzer suçlamayı SUK’a da yöneltti: “Suriye devrimine ne maddi ne de manevi katkısı var.”⁹³ Aslında Suriye içinde de o dönemde 9 tane yerel askeri konsey vardı. Kimin kimi kontrol ettiği belirsizdi. Riyad el Esad’a göre konseyler ÖSO’nun alt birimleriydi. Ama bu konseylerin Esad’ı bir komutan olarak gördükleri söylenemezdi. Aynı şey El Şeyh için de geçerliydi. Çatı kuruluşu gibi kurgulanan Türkiye merkezli örgütlere yüklenen anlam daha çok dışarıdan gelecek yardımlar için aracı olmalarıydı.

Sonra “Askeri Büro” kuruldu. O da olmadı. Bu kez Mart 2012’de Hatay’da Akil Haşim, ÖSO’nun tüm grupları temsil etmediğini belirtip silahlı örgütleri bir araya getirme hedefiyle “Suriye Ulusal Ordusu”nu kurdu. Haşim de çareyi dış müdahalede görüyordu. Riyad el Esad’ın “O kim oluyor ki ordu kuruyor” diye yüklendiği Haşim’in silahlı cephede esamisi okunmadı. 3 Eylül 2012’de ise yine bütün silahlı grupları bir araya getirme iddiasıyla bu kez Tuğgeneral Muhammed Hüseyin Hac Ali, Hatay’da Suriye Ulusal Ordusu ile aynı adı taşıyan bir örgüt kurdu. Riyad el-Esad bu girişimi de kınadı. Bu grubun da hükmü geçmedi. Her yeni ordu ayrıştırıcı oldu. Hür Subaylar Hareketi, Özgür Suriye Ordusu ve Yüksek Askeri Konsey’in oluşumunda yol gösteren, katıldığı televizyon programında rütbe dağıtan ve talimatlar veren Şeyh Adnan Arur, 28 Eylül 2012’de askeri cephedeki dağınıklık ve kaosa son vermek için İdlib’e gidip “Devrimci Askeri Konseyleri Ortak Komutanlığı”nu kurduğunu törenle ilan etti.⁹⁴

Yeni yapılanmada Riyad el Esad ve Mustafa el Şeyh gibi figürler yoktu.

90 *El Hayat’tan aktaran (31.03.2012): Suriye’de Vekâlet Savaşı*, s. 913.

91 *Suriye’de Vekâlet Savaşı*, s. 898.

92 *Suriye’de Vekâlet Savaşı*, s. 910.

93 *Suriye’de Vekâlet Savaşı*, s. 910.

94 www.ydh.com.tr/HD10800_hataydan-tasinan-suriyeli-askerler-yeni-orgut-kurdu.html

Rejim saflarında ölenler. Humus'un Hıristiyan semti. Temmuz 2015.

Konsey'in komutanlığını üstlenen Misgal Naimi silahlı grupların % 90'ını temsil ettiği iddiasındaydı. Yeni çatı örgütünün ömrü ABD'nin müdahalesiyle 11 Kasım 2012'den itibaren başlayan yeniden organizasyon çabaları çerçevesinde 8 Aralık 2012'de ilan edilen Özgür Ordu Birleşik Komutanlığı'nın ortaya çıkmasına kadar sürdü.

Bu üst yapılanmaların dışında her bir şehirde oluşturulan yerel askeri konseylerin de aralarında eşgüdüm yoktu. Alan hâkimiyeti açısından da manzara çok griydi. Halep'e bağlı Cerablus ve Bab gibi "kurtarılmış" kasabalarda belediye ve yargı işlevi gören "sivil konseyler" kuruldu. Humus'un bir kısmında ve Şam'a bağlı Harasta, Duma ve Zabadani'de benzer yapılanmalara gidildi. Sivil konseyler de birbirinden kopuktu.

Türkiye'de konuşlu örgütlerin vaziyeti buyken cephede cihatçı Selefilerin ağırlığının arttığı yeni bir manzara vardı: Selefilelerden oluşan "Ahrar el Şam", "Cephet el Nusra" (Nusra Cephesi), "Fecr el İslâm" ve "Tecammu Ensar el İslâm" giderek inisiyatifi ele alıyordu. Şehadet inancı, mali kaynakları ve profesyonel savaşçı kadrosu bu tür örgütleri şiddetli ve ölümcül kılıyordu. Ama gelinen noktada zafer uzaktı: Ne rejim galipti ne de muhalefet. Halep bunun en kritik örneği idi. Halep'ten yeni dönen bir muhalif temsilciye "Şehri düşürme şansınız var mı?" diye sordum, "Zor" dedi. Şehirleri düşürmeye dönük bir taktik yıkımdan başka bir şey vaat etmiyordu. Muhalif-

ler terk edilmiş evlerde üslenerek şiddeti sivil alanlara çekiyor, haliyle sivil-leri kalkan olarak kullanmış oluyordu. Rejimin de insafı yoktu. Hal bu iken Körfez ülkeleri savaşı kızıştırmanın peşindeydi. Körfez diyordu ki “Para biz- den, savaş sizden!”

OSMANLI TEZKERESİ!

Türk jetinin düşürülmesi karşısında eli kolu bağlı kalınca ciddi prestij kay- bına uğrayan hükümet, Şam’a gözdağı vermeye yönelik ‘Suriye tezkeresi’ni 4 Ekim 2012’de Meclis’ten geçirdi. “Suriye tezkeresi”nden öte bir “Osman- lı tezkeresi”ni andırıyordu. Tezkere “hudut, şümül, miktar ve zamanı hükü- metçe tespit edilmek kaydıyla TSK’ya yabancı ülkelere gönderilmesi” yetki- si tanıyordu. Irak’ta aşına olduğumuz sınır ötesi operasyon yetkisi veren tez- kerelerin aksine spesifik bir ülke adı zikredilmiyordu. “Yabancı ülkeler” ifa- desini Türk dış politikasının “genişleyen vizyonu” kadar geniş bir müdahale alanını çağırıyordu. Tezkere Başbakan Erdoğan’ın AKP Kongresi’nde Ba- kü’den Belgrad ve Gümölcine’ye, Bağdat’tan Kabil ve İslâmabad’a, Mogadi- şu’dan Tunus, Cezayir ve Trablus’a, Kahire’den Şam ve Kudüs’e selam ede- rek oynadığı “İslâm dünyasının liderliği” vizyonuna üniforma gibi oturu- yordu. Ama telaşa mahal yoktu, savaşın eli kulağında değildi. Türkiye zaten Türk uçağının düşürülmesine misilleme olarak ilan ettiği yeni angajman ku- ralları çerçevesinde 23 Eylül 2012’den beri Akçakale’den Suriye’ye top ateş- leriyle karşılık veriyordu. İlk önce bu misillemeler dışarıda Suriye’nin ta- cizleri karşısında aciz ülke durumuna düştüğü algısını kırmaya yarayacak bir adımdı; içeride de 2 pilota ilaveten 3 Ekim 2012’de Suriye’den atılan bir top mermisinin Akçakale’ye düşmesi sonucu 5 kişinin ölümüyle⁹⁵ yaralan- mış kamuoyunu rahatlatacak bir hamleydi. İkincisi Suriye’ye karşı bir göz- dağı ve kararlılık gösterisiydi. Üçüncüsü olası tüm senaryolara karşı alınmış bir tedbirdi.

Her şeyden önce savaş Türkiye’nin tek başına alabileceği bir karar değildi. Pentagon’dan bir yetkilinin Akçakale’deki olayla ilgili “Bunun daha büyük bir çatışmaya dönüşeceğine dair bir işaret yok”⁹⁶ açıklaması en kritik müt- tefikin temkinli tutumunu sürdürdüğünü gösteriyordu. Karşı cephede Rus- ya olayın kaza olduğuna dair Şam’ın tezini sahiplenip BM Güvenlik Konse- yi kanalını tıkayan kararlılığını koruyordu. BM kanalları dışında müdahale meşruiyeti sunabilecek yegâne platform NATO idi. Burada da Kuzey Atlan- tik Konseyi’nin basmakalıp bir açıklamayla Türkiye’yi destekle yetinip “şa- mar” maddelerini işletmeye niyeti yoktu.

95 www.hurriyet.com.tr/gundem/21615000.asp

96 <http://edition.cnn.com/2012/10/03/world/europe/turkey-syria-tension/>

Sınır buysa her şey normal!

Burada asıl üzerinde durulması gereken “olası gelişmelere karşı tedbir” bağlamında tezkerenin nelere gebe olduğuydu. Türkiye-Suriye sınırı belirlenirken Akçakale gibi ikiye bölünmüş onlarca yer var. Bu yerlerin bir yarısının çatışma olurken diğer yarısının bundan etkilenmemesi mümkün değildi. Coğrafyayı dikkate aldığımızda “Suriye Akçakale’ye kasten mi ihmalen mi saldırdı” tartışması bir yerden sonra anlamsızlaşıyordu. Akçakale’nin öteki yarısı Tel Ebyad gibi muhaliflerin kontrolüne geçmiş Karkamış’ın karşısındaki Cerablus, Kilis-Öncüpınar’ın karşısındaki Bab el Selame ve Hatay-Cilvegözü’nün karşısındaki Bab el Hava gibi sınır kapıları bu tür çatışmalara davetiye çıkartıyordu. Bununla birlikte Türkiye’yi gardını almaya zorlayan senaryo şuydu: Esad güçleri Halep’in “kurtarılmış” bölgelerinden silahlı grupları temizlerse operasyon Türkiye sınırlarına dayanabilirdi. Sıra sınır kapılarını geri almaya geldiğinde Türkiye ciddi bir baskı ile karşı karşıya kalırdı. Ankara için asıl felaket buydu. Tezkere Türkiye’nin aslında angajman kurlarıyla sınır bölgesinde muhalifler için oluşturduğu tampon bölgenin kapanmasına karşı da önleyici bir tedbir sayılırdı. BM kararıyla fiili tampon bölge ve “uçuşa yasak bölge”nin mümkün olmadığı görülünce Türkiye kendi seçeneklerine bakıyordu. Tezkerenin psikolojik etkisi bile ağır kayıplar veren muhaliflerin nefes almasını kolaylaştırıyordu.

Beri tarafta tezkerenin hedefi Esad güçleri olsa da bunun en kolay kullanılabileceği alan Kürt bölgesiydi. Bölgede PYD’nin inisiyatifinde bir yapılanmaya karşı benimsenen müdahaleci söyleme ilaveten 2 Ekim 2012’de sınırda devriye gezen YPG üyelerine Türkiye tarafından ateş açılması ve 1 kişinin ölmesi gerilim yaratmıştı. Halbuki PYD Türkiye’ye dostluk mesajı veriyordu. Türkiye kazanabileceği bir Kürt entitesini peşinen karşısına alıyordu. Kuzey Irak’taki hatalar burada tekrarlanıyordu. Tezkere bir bakıma Kürtlere de gösterilmiş kırmızı karttı. Tezkere Suriye krizinin içselleştirilmesinin yeni bir adımıydı. “Demokles’in kılıcı” ya da “müdahale aracı” gibi duran tezkerenin Türkiye’yi nerelere savuracağını kestirebilen yoktu.

AMERİKAN MÜDAHALESİYLE YENİ BİR ÇATI: SMDGUK

2012’nin güzünde Amerikan yönetimi uzun süre Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan’a havale ettiği Suriye dosyasında inisiyatifi ele almaya başladı.

CIA 2012 yazı boyunca Türkiye-Suriye sınırında silah geçişini organize ederken ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, 31 Ekim 2012’de Zagreb’de radikal unsurların “Suriye devrimini çaldığından” söz etti. Dahası SUK’un defterini dürdü: “SUK artık muhalefetin lideri olarak görülemez. Cephede

savaşan ve ölenlerin temsil edilmesi gerekiyor. Muhalefet 20, 30, 40 yıldır Suriye’de bulunmayan kişiler tarafından temsil edilemez.”⁹⁷

SUK bırakın Suriye içindekileri diasporada kümelenmiş muhalif unsurları kuşatmadığı gibi ülke içindeki süreçlere etki edemedi. 1 Nisan 2012’de İstanbul’daki toplantıda SUK’un 129 ülke tarafından tanınması sanıldığı gibi temsil kabiliyetini arttırmadı. ABD’nin bölgedeki müttefikleri fanatik İslamcı grupların palazlanmasına yol açtı. ABD de aslında bu süreçten sorumluydu. Peki, ne değişti de ABD, SUK’un üzerini çizdi ve “özgürlük savaşçıları” birdenbire “devrim korsanları”na dönüşüverdi!

Belli ki Türkiye üzerinden yapılan hesapların hiçbiri tutmayınca ABD süreçle daha yakından ilgilenmeye karar verdi. ABD, SUK ile ilgili açık tutumuyla “oyun kurucu” olarak ortaya çıkan Türkiye’nin kapasitesinin sınırlarını da göstermiş oldu.

ABD başından temkinli yaklaşım muhalefet olgunlaşınca kadar işi ağırından almayı tercih etmişti. Esad rejiminin en fazla mağdur ettiği Kürtleri dahi içine alamayan SUK’un temsil kabiliyetindeki sorunların zaman içinde aşılabileceği düşünülürdü. ABD epey zaman Suriye muhalefetinin kapsama alanını genişletmek için uğraştı. Şam’dan çekilen Amerikan Büyükelçisi Robert Ford’un neredeyse tek işi buydu. Ama olmadı. Üstelik Türkiye ve Katar’ın etkisiyle SUK içinde İhvan öne çıktı. Buna ilaveten Esad rejiminin kısa vadede düşeceğini öngören Türkiye kaynaklı projeksiyonlar da tutmadı.

Clinton’ın çıkışının zamanlaması önemliydi. Muhalifler 3-11 Kasım 2012’de Doha’da bir araya gelip Clinton’ın dillendirdiği yeni yapılanma üzerinde çalıştı. *Foreign Policy* dergisine konuşan bir Amerikalı yetkiliye göre Robert Ford toplantılar sırasında 15’i İstanbul merkezli Suriye Ulusal Konseyi’nden, 15’i farklı muhalif gruplardan ve 20’si Suriye içindeki muhalif gruplardan olmak üzere 50 kişilik yeni bir konsey kurulması için bastırdı. Konuştuğum bir SUK üyesi, Kürtlerle uzlaşma çabalarının çöktüğü 4 Temmuz 2012’deki Kahire toplantısından beri ABD ile sorun yaşadıklarını aktardı.

Muhalif temsilcinin söylediği şuydu:

“Kahire’deki toplantıda SUK ile Ford arasında sert bir tartışma yaşandı. Tartışmanın nedeni SUK’un Suriye’nin üniter yapısında ısrar edip Kürtlere özerklik garantisi vermekten kaçınmasıydı. ABD daha sonra doğrudan Suriye içinden sivil toplum örgütlerine ulaşma çabasına girişti. Suriyeli muhaliflere yardım adı altında ayrılan 100 milyon doları da tamamen casusluk faaliyetlerine harcadı. SUK, Doha’da oluşacak yeni çatı örgütünün bel kemiği olarak kalmak istiyor ama ABD, SUK’un temsil gücünü zayıflatmaya çalışıyor. ABD Suriye’de bir rejim değişikliğine hazır değil ve zaman kazanmak istiyor. (Ko-

fi Annan'ın ardından BM-Arap Birliği Özel Temsilciliği görevini üstlenen) El Ahdar el Ibrahimî'nin de siyasi çözüm çabalarını dikkate alarak Esad rejimiy- le pazarlık yapabilecek yeni bir yapı ortaya çıkarmaya çalışıyor.”

Bu yeni süreçten ABD'nin bastırmasıyla 11 Kasım 2012'de Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDGUK) ortaya çıktı. Koalisyonun başkanlığına eski vaiz Muaz el Hatib seçildi. Koalisyonun kuruluşuna diren- nen SUK da Türkiye, Katar ve ABD'nin baskıları sonucu 27 üyelik elde ede- rek SMDGUK'ya katıldı. Yeni koalisyonla hedeflenen şeydu:

- Sivil ve askeri muhalefeti birleştirmek.
- Bir geçiş hükümeti kurmak.
- SMDGUK'yu Suriye'nin tek meşru temsilcisi haline getirmek.

Sahadan uzak liderlerin aksine ülkeyi henüz yeni terk etmiş Hatib liderli- ğindeki SMDGUK farklı bir dalga yarattı.

SMDGUK'nın hem Suriye içindeki muhalifleri hem de Kürtleri kuşatabi- leceği umulmuştu. Bu konuda ilerleme olmadığı halde Suudi Arabistan, Ka- tar, Türkiye, ABD, Fransa ve Britanya gibi ülkeler SMDGUK'yu yegâne meş- ru temsilci olarak tanıdıklarını duyurdu. Diğerlerine nazaran ABD daha tem- kinli giderken Hatib'in “ağır silah verin” çağrısına da en hararetli desteği su- nan Fransa, 17 Kasım 2012'de daha ileri bir adım atarak muhalif isimler- den Dr. Munzir Mahus'u “Suriye'nin Paris büyükelçisi” olarak tanıdı. 22 Ka- sım 2012'de ise SMDGUK, Ihvan'ın temsilcilerinden Velid Saffur'u Lond- ra büyükelçisi tayin etti. Ancak SMDGUK'nın yegâne temsilcisi olduğu id- diası da uluslararası alanda karşılık bulmadı. Sonuçta Suriye'yi BM'de temsil eden kişi hâlâ Şam'ın atadığı Ibrahim el Caferî'ydi. İnisiyatif, bir bakıma ek- senin Türkiye'den başka bir yere kaydığını gösteriyordu. El Hatib İstanbul değil Kahire'de üslendi.

Askeri kanattaki yeniden yapılanmaya gelince: Doha'da verilen istikamete uygun olarak 8 Aralık 2012'de Antalya'da düzenlenen toplantıda Özgür Or- du Birleşik Komutanlığı kuruldu. Selim Idris'in komutanlığındaki bu yeni çatı örgütüne “genelkurmay” misyonu biçildi. Asıl hedef silah sevkiyatında muhatap alınacak ve silahların “ılımlı” gruplara dağıtımını organize edecek bir kanal oluşturmaktı. Idris'in yardımcılığını üstlenen Tevhid Tugayı Ko- mutanı Abdülkadir Salih yeni oluşumun hedefinin Batı'nın söz verdiği silah- lara ulaşmak olduğunu kaydetti. Toplantı ABD, Fransa, Türkiye ve Katar ist- tihbaratının güdümünde gerçekleştirildi.

Radikal unsurları dengeleme amacı güdülse de yeni yapılanmada “ılımlı” diye nitelenen komutanlara görev verilmedi. Eylül 2012'de Türkiye'den ay- rılarak Suriye'ye geçmiş olan ÖSO komutanı Riyad el Esad ve Suriye Ulusal Ordusu Komutanı Muhammed Hüseyin Hac Ali ve Devrimci Askeri Konsey-

leri Ortak Komutanlığı Komutanı Miskal Batış Naimi yeni yapılanmada yer almadı. Doha'da kararlaştırılan geçici hükümet kurma işi de sonraya kaldı.

YENİ YAPILANMA VE TERÖR ÖRGÜTÜ İLAN EDİLEN NUSRA

ABD muhalefeti yeniden organize etmek üzere inisiyatif kullanırken kafa karıştırıcı bir adım daha attı: 11 Kasım 2012'de Nusra Cephesi'ni terör örgütü listesine aldı.⁹⁸ Ebu Muhammed el Colani liderliğindeki Nusra, Irak'taki El Kaide'nin Suriye koluydu. ABD Dışişleri Sözcüsü Victoria Nuland'a göre Nusra, Kasım 2011'den Aralık 2012'ye kadar en az 600 saldırı gerçekleştirdi. ABD'nin bu kararına karşı Nusra, 19 Kasım 2012'de 13 Selefi örgütle şeriat devleti kurma amacıyla güç birliği yaptı.

Nusra, muhalifler arasında Esad'ın devrilmesine hizmet eden "devrimci unsur" muamelesi görüyordu. Türkiye ve Katar'a yakınlığı ile bilinen Tevhid Tugayı komutanı Abdulkadir Salih, 20 Ağustos 2011'de El Cezire'ye "Hedefimiz Esad rejimini devirmek. Nusra da bu hedef doğrultusunda çalışıyor. Esad'ı devirmek için çalışan herkesi memnuniyetle karşılıyoruz" dedi. Suudi Arabistan, Türkiye ve Katar bağlantılı muhalifler Nusra'nın terör örgütü ilan edilmesine tepkiliydi. ABD'nin yeni gözdesi Muaz el Hatip de kararın yanlış olduğunu belirterek Washington'ı kısa sürede mahcup etti!

SUK Başkanı George Sabra, Nusra'nın Suriye devriminin bir parçası olduğunu savunurken lhvan lideri Riyad el Şukfa şu çıkışı yaptı:

"Nusra, Esad'a karşı halkı koruyor, rejimle savaşıyor. ABD'nin onu terörist ilan etmesi bizi ilgilendirmiyor. Biz onu Esad'a karşı savaşan ve halkı koruyan bir grup olarak görüyoruz."⁹⁹

lhvan Başkan Yardımcısı Faruk Tayfur da "ABD çok aceleci ve hatalı bir karar aldı. Amerika, Suriye'deki halk desteğini yitirecek çünkü Suriyeliler, Nusra Cephesi'ni seviyor" dedi.

SMDGUK üyesi Edip Çiçekli "Nusra'yı terör örgütü listesine ekledikten sonra Beşşar Esad'ı da Nobel'e aday göstermek gerekiyor" diye çıktı.¹⁰⁰

Halbuki Türkiye'de hükümet çevreleri "fanatik silahlı grupların başından beri devrede olduğuna" dair tespitleri reddederken "Esad devrimi kirletmek için Sednaya Hapishanesi'ndeki Kaidecileri bırakarak bu örgütleri kurdurttu, bunlar küçük ve önemsiz gruplar, devrim olduğunda bunlar kendiliğinden ortadan kalkacaklar" iddiasındaydı.

Erdoğan'ın da Suriye'de El Kaide ve radikal grupların güçlendiğine da-

98 www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/12/201759.htm

99 "Suriye'deki lhvan Batı'ya tepkili", Anadolu Ajansı, 31.12.2012

100 *Suriye'de Vehâlet Savaşı*, s. 762.

ir yorumlara tahammülü yoktu. Erdoğan, Kasım 2012'de İspanya dönüşünde uçağındaki gazetecilerin "Batılı ülkeler sık sık Suriye muhalefetiyle ilgili endişeler dile getiriyor. Radikal hareketler vurgusu yapılıyor" hatırlatması üzerine "Saçma sapan" derken "El Kaide'nin Suriye'ye savaşmak için militan gönderdiği söyleniyor. Bu Suriye'yi yeni tehlikelere açık hale getirmez mi?" sorusuna şu yanıtı verdi:

"El Kaide'nin Suriye'de esamisi okunmaz. Muhalefet orada neticeye varsın, orada El Kaide filan diye bir şey kalmaz. Geçenlerde biliyorsunuz, Resulayn'ı ele geçirme operasyonu yapmak istedi PYD, PKK filan. Koalisyon güçleri müdahale ederek hemen kendilerini Haseki'ye Kamaşlı'ya kadar sürdüler. Resulayn şu anda tamamen onların kontrolünde."¹⁰¹

Aslında Erdoğan'ın son derece memnun olduğu Rasulayn (Serekaniye) operasyonunun arkasında başbakanın "esamisi okunmaz" dediği Nusra vardı.

Nusra ve türevleri 2012 yazından itibaren Türkiye'nin lojistik desteğiyle sınır boylarında mevzi kazandı. Ceylanpınar'daki kaynaklarıma göre kuzeyde Kürtlerin kontrolüne son vermek için buraya giren Nusra ve Ahrar el Şam militanları Türkiye toprakları üzerinde Suriye sınırına bir özel firmaya ait otobüslerle taşındı. YPG güçlerini bölgeden çıkarma planı tutmadı ve savaşçılar birkaç gün sonra ağır kayıplarla Türkiye'ye döndü.

Suriye'yi yakın plana alır almaz muhalif cepheye Nusra'nın etki alanını minimize edecek ayarlamalara giden ABD'nin Özgür Ordu Birleşik Komutanlığı ile bu amacına ulaşması kolay değildi. Bu operasyonların hemen ardından görüşüne başvurduğum bir muhalif temsilcinin değerlendirmesi şu oldu: "SMDGUK'dan da Birleşik Komutanlık'tan da bir şey çıkmaz. Bunların hepsi hikâye."

Sahayı izleyenlerin vardığı sonuç da 2012 itibariyle savaşçıların % 10'unu oluşturan Nusra'nın oyun dışına itilemeyeceği yönündeydi. Bir kere her yeni çatı, kısa sürede çatırıyor ve rakipler doğuruyordu. Zira 13 Aralık 2012'de beş örgüt "Hilafetin Yardımcıları" adlı tugayı kurup ÖSO'ya "Bize katılın" diye seslendi. Ayrıca ÖSO'da Nusra'yı bastırarak irade yoktu.

Nusra'nın sırrı: Disiplin, para ve tecrübe

Nusra küresel El Kaide ağı sayesinde büyüyordu. Bu ağla istihbarat örgütlerinin yolları illaki kesişiyordu. Ne para sorunları vardı ne de militan. Bu sayede güç, ÖSO'nun omurgasını oluşturan birliklerden Nusra'ya kayıyordu.

¹⁰¹ Nihal Bengisu Karaca, "El Kaide'nin Suriye'de esamisi okunmaz", *Habertürk* gazetesi, 30.11.2012.

AFP ve Reuters gibi ajansların haberlerinden Nusra'nın sırrına dair ilginç bir tablo çıkıyordu: Nusracılar Afganistan, Irak ve Çeçenya'da deneyim kazanmış savaşıtlardı, ÖSO üyeleri ise toydu. Nusra modern silahları, ÖSO eline geçeni kullanıyordu. Nusra mangalda et pişirirken ÖSO'nun azığı sandıvıttı. Nusracılar kurşun geçirmez yelek kuşanırken ÖSO'cular ne bulsa giyiniyordu. Hatta Nusra, ÖSO birlikleri arasında çıkan ganimet kavgalarında arabuluculuk yapıp otorite sağlıyordu.

ABD'nin kararı Türkiye başta olmak üzere muhalifleri destekleyen ülkelelerin hareket alanını sınırlarken sahadaki işbirliğini çok da etkilemedi. El Kaide ile bağlantılı olmasalar da Nusra ile aynı ideolojiyi paylaşan başka gruplar da sahnede idi. Birçoğu da rejim güçlerine karşı ortak operasyonlarda Nusra ile birlikte hareket ediyordu. Körfez-Batı ittifakı savaşı büyütmede kararlı olduğu sürece muhatabı yine bu örgütlerdi. Bu Ahrar el Şam ya da Guraba el Şam'ın Nusra'dan fazla bir farkı yoktu. Amerikan hassasiyetinin kaynağı şuydu: Libya'da Katar eliyle silahlandırılan kişiler, 11 Eylül 2012'de Bingazi'de ABD Konsolosluluğuna saldırıp ABD'nin Trablus Büyükelçisi Christopher Stevens¹⁰² ile birlikte 4 Amerikalıyı öldürünce Washington, Suriye'de de silahların "yanlış" ellere geçmesinden endişe duyar oldu. Stevens'in Libya'dan Suriye'ye militan ve silah kanalının oluşturulmasında emekleri az değildi. Dışişleri Sözcüsü Nuland'a göre Nusra'nın kara listeye alınmasıyla müttefiklere verilen mesaj şuydu: Yardım ettiğiniz gruplarla ilgili uyanık olun.

ÇERKESLER ATEŞ ÇEMBERİNDE

Çerkesler uzun zaman Arap isyanlarının pek konuşulmayan sayfası olarak kaldı. Çerkesler ilk kez Libya'da 2011'de Mısırata direnişi sırasında ses verdi. Suriye'de ise rejimlerle uyumlu çizgileri yüzünden pozisyonları çok kırılğandı. Çatışmaların ilk aylarında birkaç Çerkes silahlı gruplara katılırken ezici çoğunluk tarafsız kaldı. Kasım 2012'de ÖSO adını kullanan silahlı gruplar İsrail işgali altındaki Golan ile Suriye sınırı arasında BM denetimindeki tampon bölge üzerinden Çerkes köyü Bir Acem'in yanı başındaki ormanlık alana kamp kurdu. Silahlı grupların Golan'dan geçmesine İsrail göz yumdu. Muhaliflerin bölgede mevzilendiği istihbaratını alan Suriye ordusu sıfır noktasındaki köyü geri almak için tankları tampon bölgeye soktu. Muhammed Sa'id Tsey "Biz tarafsızız, ne rejimin yanındayız ne de muhaliflerin. Lütfen gidin, savaşı köyümüze getirmeyin" dedi. Çerkeslerin "thamate"si, yani sözü dinlenen toplum lideriydi. Aynı zamanda tanınmış alim Cevdet Sa'id'in kardeşiydi. Sa'id'in yakarışını ne ordu dinledi ne de ÖSO. Korkulan oldu, iki ateş

102 Anne Gearan, "J. Christopher Stevens, U.S. ambassador to Libya, dies at 52", *The Washington Post*, 12.09.2012.

arasında kaldılar. Çatışma başlar başlamaz Çerkesler İsrail’le olası savaş için inşa edilmiş olan sığınaklara indi.

Humus ve Halep’te olduğu gibi muhaliflerin mevzilendiği yerleşim yerlerini bombalamakta beis görmeyen rejim Çerkes köylerini de vurmaktan kaçınmadı. Top ateşiyle çok sayıda köy yıkıldı. Çatışma sırasında 5 Suriye tañkı Golan’a geçince İsrail de Suriye tarafına toplarla misilleme yaptı. Dışişleri Bakan Yardımcısı Faysal Mikdad’a göre Suriye tampon bölgeye BM’nin izniyle geçti.

Muhaliflerle rejim güçleri arasında üç gün süren çatışmaya 8 Çerkes kurban gitti; yerde kalanlardan biri de Muhammed Said’di. Ne gariptir ki Said’in “Köyümden uzak durun” talebi kendi öldükten sonra karşılık buldu; muhalifler çekildi, ordu da köye girmedi. Çerkesler ölüleriyle baş başa kaldı. Cenazeleri gömen köylüler Şam kırsalındaki daha güvenli yerlere kaçtı.

Benzer trajedi eşzamanlı olarak Şam’a 15 km ötedeki Çerkes köyü Med Sultan’da başladı. 18 Kasım 2012’de Adana’ya gelen Med Sultanlı Bedredin Kamalmaz’ın bana aktardığı bilgilere göre köydeki çatışmalarda ilk etapta 10-15 ev yıkıldı. Kamalmaz ölenlerin sayısını bilmiyordu. Bu 2 köy düne kadar Şam ve Halep’ten kaçan Çerkesler için güvenli sığınaktı.

Suriye’de nüfusları 100 bin civarında olan Çerkesler tarafsız kalmalarına rağmen Kasım 2012’ye kadar 35 kurban verdi. Bu, Çerkesler arasından hiç ÖSO’ya katılım olmadığı anlamına gelmiyordu. Nitekim yaralı olarak Türkiye’ye getirildikten sonra ölen Bumbujlu Çerkes, Serekaniye’deki çatışmada ÖSO safındaydı.

Çerkesler çatışmalar yüzünden yüzlerini bir kez daha 1864’te Rus Çarlığı tarafından sürüldükleri anavatanları Kafkasya’ya çevirdi. Yüzlerce Çerkes Rusya Federasyonu’na bağlı Adıgey, Kabardey Balkar ve Karaçay Çerkes cumhuriyetlerinin yanı sıra Abhazya Cumhuriyeti’ne sığındı. Türkiye’ye gelenler ise başlangıçta kamplara gitmeyip sınır köylerindeki Çerkes ailelerinin yanına yerleştirildi. Türkiye’nin geçici ikamet tezkeresi verdiği kişiler Kafkasya’ya gitmek üzere Rusya’dan daha kolay vize alabiliyordu. Yine de Kafkasya’ya büyük bir göç dalgası yaşanmadı.

Temel sorun Rusya’nın kolay kolay oturma izni ya da vatandaşlık vermemesiydi. Rusya’nın Kafkas cumhuriyetlerine tanıdığı göçmen kotası yıllık ortalama 3 binle sınırlıydı. Anavatanlarına gidişlerinde Çerkeslere uygulanan prosedürler tüm yabancılara uygulanandan farklı değildi. Sadece vize almak 500 dolara patlıyordu. Aslında istikamet 1860’larda sürüldükleri anavatanları olsa da Suriye krizi nedeniyle yaşananlar bir nevi sürgün, altüst oluştu. Çoğu güvenli bir sığınakta bekleyip Suriye’deki gidişatı görmek istiyordu.

Mart 2013’te Gaziantep-Nizip’te kurulan çadır kampları gezerken tesadüfen Türk Dışişleri’nin yardımıyla Dünya Çerkesleri Dayanışma Komitesi’nin

Beyrut üzerinden 15 gün süren bir operasyonla getirdiği 178 Çerkes'in yerleşme telaşesine denk geldim. Komite yetkilisi Kenan Kaplan'a göre Çerkesleri ateş çemberinden çıkarmak için Facebook'tan çalışma yürütüldü. Kamp bilgileri paylaşıldı, kimlerin geleceği tespit edildi, güzergâh belirlendi, aileler Beyrut'ta buluştu ve özel uçakla getirildi. Kaplan daha önce 500 Çerkes'i farklı illerde Çerkes ailelerin yanına yerleştirdiklerini söyledi. Torpilli bir yerde olsalar da Çerkesler için kamp fikri biraz ürkütücü. Yemek kuyruğuna girmek bile psikolojik hazırlığı gerektiriyordu. Kuyruğun fotoğrafını çekmeye kalkıştığımda insanların ellerindeki kapları sakladığını gördüm.

Kampa yerleştirilenler Golan'da ateşkes hattının dibindeki Bir Acem ve Barika köylerinden gelmişler. Daha önce Reyhanlı'ya gelen Çerkeslerin aktardığı hikâyenin biraz farklı versiyonunu onlardan dinledim. Çerkeslerin anlattıklarını Türkiye'nin ev sahipliğini, biz konuşurken yanımıza gelip İdlib'de nasıl yaralandığını anlatan Ahrar el Şam'dan Muhammed gibi muhalif savaşçıların burada barındığını dikkate alarak yani "kamp etkisi"ni hesaba katarak değerlendirmekte fayda var. Çerkeslerin anlattıkları şuydu:

"Kasım'da Dera'ya gitmek isteyen 500-1.000 arasında ÖSO savaşçısı, rejim güçleri İsrail'den korkar ve saldırmaz diye Golan'daki ateşkes hattından geçti. Bir Acem'in yanındaki ormanlık alanda kamp kurdular. Bunu fark eden ordu bombardımana başladı. Çerkesler de iki ateş arasında kaldı. Bir Acem'de evlerin % 70'i, Barika'da da birkaç ev yıkıldı."

Barikalı Muhlis Ghış: "Çatışma oldu, evlerimiz bombalandı, kaçmak zorunda kaldık. Biz köyü boşalttıktan sonra evler askerler tarafından yağmalandı. Halbuki biz taraf değildik. Yaşlılar evler yağmalanmasın diye geride kaldı. Öncelikle delikanlıları ve kızları çıkardık, çünkü kızlara musallat olmaya, erkekleri de zorla askere almaya başladılar."

Bir Acemli Hukun Yusuf: "Bir Acem diye bir şey kalmadı. Üzerimdeki elbiselerle çıktım. Bombardıman başlayınca hep birlikte sığınaklara indik. Bir hafta aç susuz kaldık. Yiyecek getirmek için sığıntaktan çıkan 5 genç öldürüldü."

Barikalı el sanatçısı Hişam Hacımaf: "Aylarca mahsur kaldık. 10 gün önce Barika'dan çıkmayı başardık. Önce rejimi destekliyordum ama artık rejime güvenim kalmadı. Askerler güya bizi korumak için geldi ama köyümüzü mahvetti."

Barikalı Ahmet Osman: "Barika'ya ÖSO değil askerler girdi. ÖSO'ya yardım ettiğimiz suçlamasıyla evleri yağmaladılar. Evin birinde ev sahibi evi terk etmemişti, görünce afalladılar, ellerini bağlayıp tokat attılar. Telefon ve televizyonu alıp çıktılar. Evde çalınacak bir şey yoksa duvarlara çirkin resimler çizip tahrip ettiler. Hatta Çerkes General Faruk İsa'ya Hafız Esad'ın ödül olarak verdiği evi yağmaladılar. Rejim artık Çerkeslerin eskiden rejim yanlısı

olduğunu hatırlamıyor bile. Çerkes subaylar da bu köylere yapılanlar karşısında çaresiz kaldı. Güvenli çıkış bulurlarsa onlar da ülkeden ayrılabilirler.”

Daha önce Çerkeslerden bir kısmı anavatanları Kafkasya'ya dönmüştü. Kampa gelenlere sordum, şimdilik Kafkasya'yı düşünen yoktu. Müteahhit Varoka Hami “Kafkasya'ya 4 kez gittim, beğenmedim. Savaş uzarsa Türkiye'de kalırım” yanıtını verdi. Hukun Yusuf “Henüz Kafkasya'ya gitmeyi düşünecek durumda değiliz” derken bir başkası “Orada yaşayamayız, pahalı, iş yok. Suriye'de halimiz iyiydi” ifadelerini kullandı.

Diasporik bir azınlık olarak Çerkesler için patlak veren kriz ya da çatışmalarda taraf tutmak iki tarafı keskin bir kılıca sarılmaktan farksızdı. Tabii önceki dönemlere kıyasla doğrudan hedef oldukları söylenemez. Malum Çerkesler bu topraklarda 1860'lardan 1920'ye dek Osmanlı namına düzeni sağlayan neferlerdi. Golan'da Dürziler ve Bedevilere karşı tampon olarak 13 köy şeklinde tespah gibi dizilmişlerdi. Zeytun'da Ermenileri, Rasulayn'da (Serekaniye) Kürtleri ve Bedevilere gözetlemeyi görevleri. Üstelik kendilerine verilen topraklar yüzünden yerel halklarla az savaşmadılar.

Çerkesler, geçen yüzyılın başında Araplar isyan ettiklerinde Osmanlı'ya sadakatlerini sürdürünce Araplarla aralarında güvenliksiz oluştu. Arapların güvenini Çerkes subayların Fransız işgaline karşı yürüttüğü savaş sayesinde kazandılar. Ancak Çerkeslerin önce direndikleri Fransız mandası sırasında Doğu Ordusu'na katılıp güvenliği üstlenmeleri üzerine güvensizlik yeniden nüksetti. Sonradan Doğu Ordusu'nda hizmet ettikleri Fransız manda yönetimi 1946'da sona ererken de düştükleri nazik durumdan ancak İsrail'e karşı kahramanlıkları sayesinde çıkabildiler.

1947-1948'de Filistin'de, daha sonra 1967'de Golan Tepeleri'nde Yahudilere karşı kahramanlıklarıyla öne çıktılar. Baas rejimi sırasında yapılan tasfiyelerden nispeten nasiplerini aldılar ama bürokrasiden tamamen silinmediler. Güvenlik birimlerindeki varlıklarının son yıllarda daha da erimesi nedeniyle rejimle bağları zayıfladı. Ama konuştuğum Çerkesler iktidara kim gelirse gelsin azınlıklar açısından tehlikenin geçmeyeceğinden korkuyordu. O nedenle dünden daha fazla Kafkasya'ya geri dönüş herkesin yedeğinde tuttuğu seçenekte.

MARAKEŞ TİYATROSU; SURIYE'NİN “BEYAZ” VE “SİYAH” KÜRTLERİ

ABD'nin Kasım 2012'de İstanbul merkezli Suriye Ulusal Konseyi'nin (SUK) üzerini çizip yerine Doha'da Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nu (SMDGUK) kurdurtması inisiyatifin Türkiye'den kayışının resmiydi. Buna karşın Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Marakeş'te muhalifle-

rin toplantısı sırasında *Radikal*'den Deniz Zeyrek'e verdiği röportajda hiç istifini bozmadı:

“Türkiye-şimdi istediği anda geniş bir koalisyon yaratıp, yürütüp, yönetebiliyor. Marakeş'teki koalisyonu da Türkiye oluşturdu.”¹⁰³ Yeni koalisyon Marakeş'teki Suriye'nin Dostları toplantısında 113 ülke tarafından tanındı.¹⁰⁴ Burada itici etken ABD'nin toplantı arifesinde SMDGUK'yu “tek meşru temsilci” ilan etmesiydi.

Bu süreçte rejim devirme oyununda Türkiye'nin rolünün tam olarak nelerde kendini gösterdiğine dair farklı bir hikâye vardı: Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) içinde yer aldığı Batı Kürdistan Halk Meclisi ile Kürt Ulusal Konseyi (KUK) Temmuz 2012'de Suriye'nin Kürt bölgesinde ortak hareket etmek için Kürt Yüksek Konseyi'ni (KYK) kurmuştu. Kürtler siyasal ve kültürel özerklik talepleriyle ilgili güvence verilmemesi nedeniyle SUK'a katılmamıştı. PYD'nin ayrıca Türkiye merkezli bir muhalif çatıda Kürtlerin olmayacağına dair rezervi vardı. Ancak iklim yılın sonuna doğru biraz değişti. Marakeş'teki toplantı öncesi Kürtler, yeni koalisyonun esnekliği ve Kahire merkezli olması nedeniyle SMDGUK'ya katılma kararı aldı. Ama toplantıya kadar birleşme bir türlü gerçekleşmedi.

Kürt kaynaklara göre PYD, KYK'nın Kürtlerin talepleriyle ilgili taahhüt verilmesi şartıyla SMDGUK'ya katılmasını destekledi. Hatta Türkiye'nin PYD'ye itirazı nedeniyle KYK'nın katılımı mümkün olmazsa KUK'un tek başına SMDGUK'ya dahil olmasına karşı çıkmadı. Burada da Kürtlerin taleplerinin temin edilmesi şartı esastı. PYD sözcülerinden Şirvan İbrahim'e PYD'nin yeni tutumunu sorduğumda yanıtı şu oldu: “PYD'nin SMDGUK'ya katılım yönündeki kararı stratejik değil taktiksel. Aksi halde Türkiye'nin PYD'yi Kürt partilerden tecrit politikası başarılı olurdu.” SMDGUK'ya katılma kararı almasına rağmen KUK, Marakeş'e gözlemci gönderdi ama resmen katılmadı. Çünkü pazarlıklar bitmemişti.

Kürtlerin 60 üyeli SMDGUK'da en az 12 koltuk, başkan yardımcılığı, Suriye Arap Cumhuriyeti adının “Suriye Cumhuriyeti” olarak değiştirilmesi gibi istekleri vardı. Ama bazı Kürt kaynaklara göre PYD'yi oyun içinde tutacak bir katılıma Türkiye taş koydu. Tabii kültürel haklara itiraz etmese de “siyasi özerklik” lafından alerji duyan SMDGUK'nın “Yeni Suriye kurulmadan özerklik garantisi olamaz, buna yeni meclis karar verir” yönündeki tutumunun değiştiğine dair bir emare yoktu. Bu tavır, Türkiye'nin bakışıyla da örtüşüyordu. Yine de taraflar pozisyonlarını yakınlaştırmaya çalışıyordu. Aralıkta 2012'de KYK adına 7 kişilik bir heyet SMDGUK ile müzakereleri nihayete erdirmek için Kahire'ye gitti. Yani PYD, KYK üzerinden sürecin bir parçasıydı.

103 Deniz Zeyrek, “Esad'a formül var, umut yok”, *Radikal*, 17.12.2012.

104 Deniz Zeyrek, “Esad rejimi siyaseten zorlanacak”, *Radikal*, 13.12.2012.

Davutoğlu ise PYD'ye karşı tutumlarına açıklık getirirken iki gerekçe sıraladı:

“Bir, Suriye rejimiyle yaptığı işbirliği ve orada dökülen kan. Rejimin terk ettiği her yerde silahları PYD'ye bırakması. İki, terör bağlantısını reddetmemesi. Terörü reddettiği ve rejimle işbirliği yapmadığı sürece bizim için bir sorunun yok.”¹⁰⁵

PYD'nin Kürtleri temsil eden en büyük yapı olduğu tezini reddeden Davutoğlu, bu örgüte karşı çıkma nedenlerinin Esad'ın Şebbiha'sına karşı çıkmakla aynı olduğunu savundu:

“Kürt oldukları için değil rejimle işbirliği yaptıkları için. Başta Kürtler olmak üzere insanlara terör estirdikleri için. Mişel Temo'yu, onun gibi birçok Kürt lideri kim öldürdü? Kürtleri korumak için de PYD'ye karşı ıkıyoruz. Haseki'de bir Kürt tugayı var, rejime destek olduğu için PYD ile de savaşan. PYD, 93-94'te PKK'nin yaptığını yapıyor. Saddam çekilirken silahlarını PKK'ya bırakmıştı. Biz bunun üzerine Barzani'yi destekledik. şimdi de Esad'ın desteği ile Esad'a rağmen değil benzer bir gelişme yaşanıyor. O zaman safını belirlemiş. Esad'ın yanında olan bir unsura nasıl nötr yaklaşabiliriz?”

Davutoğlu'nun Kürtlere garanti verilmemesi konusundaki gerekçesi de şuydu:

“Daha seçilmiş bir parlamento oluşmadan *de facto*, emrivaki oluşumlar başlarsa bunun sonu gelmez. Herkes kendi bölgesini ilan eder, bu da Suriye'yi bir arada tutmayı imkânsızlaştırır. Ama parlamento oluşur, kendinize en uygun yöntemi seçersiniz, memnuniyet duyarsınız.”

Tartışılan başka bir nokta; Kürtler SMDGUK'ya KUK olarak mı yoksa KYK olarak mı katılacaktı. Barzani, Türkiye gibi KUK'un katılımından yanaydı.

İRAN'IN ÇÖZÜM ÖNERİSİ

Suriye krizi yüzünden İran ile Türkiye arasındaki ilişkilere hiç bu kadar aynı anda tavan yapan iki zıt eğilim hâkim olmamıştı: Bir yanda diyalog kanalları görülmemiş düzeyde açık, diğer yanda gerilim hiç olmadığı kadar yüksekti. Suriye'deki olaylar komşuların komşularla ilişkilerini zehirledi. Türkiye'nin çizgisi ne denli tartışmalı hale geldiyse Suriye'ye desteği nedeniyle İran'ın Sünni âlemdeki yeri de o kadar hercümerç oldu. İran, bir taraftan Suriye'yi yalnız bırakmazken diğer taraftan krizin diyalogla çözümü için girişimlerde bulundu ama dikkate alınmadı. İranlı yetkililer Ekim 2011'de dış müdahale

105 Deniz Zeyrek, “PYD'ye karşı nötr kalmayız”, *Radikal*, 15.12.1012.

ve silahlı mücadeleye karşı çıkan Heysem Menna gibi bazı muhalif isimlerle bir araya gelerek krizin çözümü için konferans düzenleme girişiminde bulundu. Teklif “İran’a güvenmiyoruz” denilerek reddedildi.¹⁰⁶

18 Aralık 2012’de Kahire’de Mısır, İran, Suudi Arabistan ve Türkiye’nin katılımıyla yapılan “temas grubu” toplantısında İran Dışişleri Bakanı Ali Ekber Salihî, 4 ülkenin Suriye’ye ortak gözlemci göndermesi, ateşkes sağlanması ve diyalogla çözüm önerirken muhaliflerle Suriye hükümetini Tahran’da masaya oturtmayı teklif etti. Salihî’nin Kahire ve Şam temaslarının ardından Dışişleri Sözcüsü Ramin Mehmanperest, 28 Aralık 2012’de İran’ın İstanbul Başkonsolosluğu’nda benim de aralarında bulunduğunu bir grup gazeteci ile buluştu. Sözcü Suriye, NATO’nun Malatya-Kürecik’i konuşlandırdığı Patriot füze sistemi ve PKK konusunda İran’la ilgili Türk kamuoyunda oluşan berbat algıyı yıkmaya çalışıyordu. Bir süreden beri iki ülke arasında mesaj savaşı yaşanıyor. Karşılıklı tedirgin edici demeçlere rağmen Mehmanperest “Bazen iki ülke dışişleri bakanları günde 3 kez görüşüyor. İlişkiler üst düzeyde... Bizim için en iyi hükümet AKP hükümetidir; Türkiye’yi kalkındırdı ve bizimle ilişkileri geliştirdi” notunu düşse de Türkiye’nin Suriye’de Batı’nın oyununa geldiğini ima etti, hatta İran’ın PKK’ya nefes aldığını söyleyen İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin¹⁰⁷ ile “Kendisi 2.500 kilometrelik füzelere sahipken açıklama yapması kabul edilemez”¹⁰⁸ diyen Başbakan Yardımcısı Ali Babacan’ı iğneledi:

“Askeri yetkililer tedirgin. ABD hep bir plan peşinde. ABD’nin Irak ve Afganistan’daki varlığından kötü tecrübeler edindik. Şimdi yeni bir yere konuşlanmak istiyorlar. Bir taraftan da sürekli İran’a askeri müdahaleden bahsediyorlar. Bölge ülkeleri de bu planın farkına varmalı... Türk yetkililer de İran aleyhine konuşuyor. İran’ın füzelerinin kontrolü İran’ın elindedir... (PKK’ya destek suçlaması) Bu çok ilginç bir demeç. Bu konuda işbirliğinin düzeyini en iyi İçişleri Bakanı bilir. 5 düzeyde işbirliği mekanizmaları var. Bu meseleyi Türk Dışişleri ile konuştuk. ‘Bu şahsi görüştür, devletin yaklaşımı değildir’ dediler. Kamuoyunu böyle yönlendirmemek lazım.”

İran’ın Suriye krizinden çıkış senaryosunu sorduk. İran’ın 6 maddelik planını sıraladı:

- Çatışmalara karşılıklı olarak son verilsin.
- Tüm tarafların içinde yer alacağı milli diyalog sağlansın.
- Tüm tarafların katılımıyla geçiş hükümeti kurulsun ve uluslararası denetim altında şeffaf ve adil şekilde seçim yapılsın.

106· Richard Spencer, “Iranian officials meet with Syrian opposition”, *Daily Telegraph*, 14.11.2011.

107 İdris Gürsoy, “Şahin: Özal dışarıdan müdahaleyle öldürüldü”, *Aksiyon*, 24.12.2012.

108 www.ihha.com.tr/haber-iranin-aciklamalari-kabul-edilemez-255264/

- İnsani krizin yaşandığı yerlere yardımlar ulaştırılsın.
- Ayrırım gözetilmeden halkın zararları tespit edilsin.
- Basının sahadaki gerçeklere erişimi sağlansın.

Sözcü, Beşşar Esad'ın gitmesi şartına şu argümanla karşı çıktı:

“Suriye’de halkın ne istediğini kim biliyor? Silahlı gruplar devletle savaşmanın meşruiyetini nereden alıyor? Kendilerini silah zoruyla halka kabul ettiriyorlar. Yarın Batılıların İran ve Türkiye’de silahlı grupları desteklediklerini ve resmen tanıdıklarını düşünün... Halkın iradesini ortaya koymasına yardım edelim. Ama bunun için önce çatışmalar durmalı. Türkiye ve İran birlikte bunun için çalışabilir. Çatışmalar sürdükçe masumlar ölüyor. Masumları düşünüyorlarsa neden çatışmanın sürmesini istiyorlar. Zira normal seçimlerde halkın silahlı gruplara oy vermeyeceğinden korkuyorlar. Halkların hukukunu koruyalım. Bunun istisnası olmasın. Bahreyn’de de halkı koruyalım.”

Mehmanperest Türkiye’ye 2012 sonu itibariyle 150 bin Suriyelinin sığındığına ilişkin soru üzerine “İran problem yaşayan tüm halklara yardım ediyor. Biz 30 yıl 3 milyon Afgana, 30 yıl 2 milyon Iraklıya ev sahipliği yaptık. 34 yıldır Filistin’i destekliyoruz. İran’ın yardımları olmasaydı İsrail daha büyük kıyım yapardı” dedi.

Bir Kürt şeridinin yaratıldığı tespitine “Bölge ülkelerinin toprak bütünlüğünden yanayız. Batılıların planlarına izin vermemeliyiz” yanıtını veren sözcü, sıranın İran’a gelmesinden korkup korkmadıklarına ilişkin soru üzerine şunu söyledi:

“Bu değişim 34 yıl önce İran’la başladı.”

Toplantı sonrası özel olarak sohbet ederken İranlı bir diplomat “İran için kırmızı çizgi Esad değil direniş hattı” dedi. “Hep halkın iradesi diyorsunuz, ya halk aksini seçerse” dedim, yanıtı şu oldu: “Yapacak bir şey yok, ona da saygı duyarız.” Diplomat, Mehmanperest’in Türkiye-İran ilişkilerinin geldiği yere dair dillendiremediği şu sözü de söyledi: “AK Parti iktidarı İslâmcı diye İran’a yakın bir hükümet olarak görülüyor. Ancak ilişkilerimizde hiç bu kadar gerilim ve güvensizlik olmamıştı. İnanmayacaksınız ama Türkiye’de laik iktidarlar döneminde bile bu kadar sıkıntı yaşamamıştık.”

MEŞUM MİRAS: MEZHEBİ DÜŞMANLIK

Ve 2012’nin sonu: Suriye krizi üçüncü yılına kasvetli bir mirasla girdi. Öyle bir miras ki çatışmadan başka bir gelecek vaat etmiyordu. İsyan coğrafyasında yaşananlar tüm aktörler için turnusol kâğıdı işlevi gördü. Suriye’den

Irak'a, Mısır'dan Tunus ve Libya'ya, Bahreyn'den Yemen'e kadar birçok yerde ayrışmalar keskinleşti. Diktatörlerinden kurtulanlar kendi aralarında, kurtulamayanlar karşıt saflarda ayrıştı. Özellikle Suriye krizinin en berbat mirası herkese sırayet eden mezhepçilik virüsü oldu. Kriz, Sünni dünyanın önde gelen alimi Yusuf el Karadavi'yi Beşşar Esad'a şükran duyan bir çizgiden onu destekleyen sivillerin dahi öldürülmesine cevaz verecek noktaya savurdu. 2009'da Esad'ı ziyaret edip Filistinlilere desteğinden dolayı "Beşşar Esad'a tebriklerimizi sunuyoruz" diyen Karadavi, 2 Aralık 2012'de El Cezi-re'deki "Şeriat ve Hayat" programında "Rejimi destekleyenleri hedef almak caiz mi?" sorusuna şu fetvayı verdi:

"Rejimin saflarında duran herkese karşı ayırım gözetmeksizin savaşmalıyız. Asker, sivil, alim, cahil kim olursa olsun, bu rejimi destekleyen herkes zalimdir. Rejim için geçerli olan hüküm onlar için de geçerlidir. Rejim yanında savaşanlara karşı savaşılmalıdır. Rejimin yanında görünüp de öldürülenler içerisinde mazlum ya da masum biri varsa Allah ahirette ona hakkını verecektir."¹⁰⁹

Bu fetvadadan sonra Karadavi'yi fakih olarak görenleri kim nasıl dizginleyebilirdi?

"Firavunlaşacaksınız"

Buna karşı İslâmcıların el üstünde tuttuğu başka bir alim var ki, Suriye'nin Bir Acem köyünde kardeşini ve evini yitirdiği halde duruşundan taviz vermeyerek silahlı isyanı destekleyen cepheyi şoke etti. Bu kişi zulümden ziyadesiyle nasibini almış, rejimin tüm geçim kaynaklarını kurutması nedeniyle köyüne çekilip 2 ineğiyle birlikte kimseye minnet etmeden sivil isyanını sürdürmüş Cevdet Said'di. Kabil'e karşı Habil olmayı öğütleyen Said, Hilal TV'ye Türkiye skalasına birkaç numara büyük gelen şu değerlendirmeyi yaptı: "Muhالیfler silahla mücadele ediyor. Silah pisliktir. Elleri hiç silah almamaları gerekirdi. Kurşun atanlara gül atmalıydılar. Ben olsam karımı çocuklarımı öldürseler bile öyle yapardım. Devrim peşinde koşanlar iktidara gelince firavunlaşacaklar. Suudi Arabistan firavunlaştı, Katar, BAE de öyle. İran da firavunlaştı, tıpkı Osmanlı gibi. Osmanlı da Firavun yönetimiydi; silahla geldi, silahla yönetti ve silahla gitti."¹¹⁰

Said "Halkın silahtan başka çaresi kalmadı" diye itiraz eden muhabire "Siz Türkler silahtan başka bir şey bilmiyorsunuz" sözleriyle çıkıştı.

Ayrışmada bir yanda İran diğer yanda "Sünnilerin hamisi" diye adı öne

109 <https://www.youtube.com/watch?v=-e-J2977xB4>; www.liveleak.com/view?i=b53_1364169822

110 <https://www.youtube.com/watch?v=6r4HAwUMgul>

çıkartılan Türkiye vardı. İran'ın 1979'daki devrimiyle edindiği ve Filistin'e yardımlarla güçlendirdiği Sünni dünyadaki müstesna prestijini yerinde nefret fokurdar hale geldi. Türkiye'nin bu mezhepçi tabloya nasıl sokulduğunu görmek için de 28 Aralık 2012'de Irak'ta olanlara bakmak kâfiydi: Maliye Bakanı Rafi el İsvavi'nin korumalarını "terör"den tutuklatıp Sünnileri öfkeliendiren Başbakan Nuri Maliki'ye karşı Felluce'de düzenlenen gösteride Başbakan Tayyip Erdoğan'ın posterleri taşındı. Necef'te ise Şiilerin gösterisi Erdoğan'a karşıydı.

"Havada bulut yok bu ne dumandır; Mahlede ölü yok bu ne şivandır; Şu Yemen elleri ne yamandır" diye türkü yaktığımız uzak diyarda bile Türkiye algısı tepetaklaklı. Nedeni de Yemen'e giden silahlardı. 27 Aralık 2012'de Sana'dan gelen haberlerde Yemen meclisindeki oturumda yıl içinde 70'i aşkın üst düzey yetkili, istihbarat görevlisi ve askeri komutanın öldürüldüğüne dikkat çekilirken bazı vekiller bu saldırılardan açıkça Türkiye'yi de sorumlu tutuyordu. Aralık 2012 itibariyle Türk yapımı silahlarla dolu iki gemi yakalanmıştı. Oturumda Milletvekili Muhammed Roşli Razi, hükümete Ankara'yla diplomatik ilişkileri kesmesi çağrısı yaptı. Milletvekili Abdullah el Miklafi de "terör üçgeni" olarak nitelediği Türkiye, İran ve ABD'yi Yemen'de karışıklık yaratmakla suçladı.

Kasım 2012'de Necef'te karşılaştığım Yemenli Zeydilerin de Türkiye'yi hayırla anmadıklarını gördüm. Türkiye'ye karşı kızgınlıklarının iki nedeni vardı: Türkiye'nin gemilerle gönderilen ve yakalanan silahlar ile Ankara'nın Suriye'yi iç savaşa sürükleyen politikası.

Suriye krizi sivil kayıpların arttığı, kafa kesme ve bombalı saldırıların görüntülerini Körfez'den gelen yardımlar için "makbuz" olarak kullanan fanatik İslâmcı grupların inisiyatifi ele aldığı 21 ayı geride bıraktığında BM-Arap Birliği Özel Temsilcisi El Ahdar el İbrahimi'nin uyarısı şuydu: "Siyasi çözüm olmazsa ülke Somalileşebilir."

Ortaya çıkan neticeyi bir de İsrailli eski komutan Moşe Elad'ın gözüyle görmek gerekiyordu: "Suriye, bizim için en çetin düşmandı. Şimdi parçalanıyor. Üstelik İsrail'e bir tek kurşun bile sıkmadan."¹¹¹

2012 karanlık bir koridordu, 2013 de halkların daha fazla acı çekmemesi için herkesin duruşunu revize ettiği bir yıl olmayacaktı.

111 http://www.ydh.com.tr/HD11244_mose-elad--bizim-basaramadigimizi-arap-bahari-basardi.html

YAĞMALANAN ÜLKE SURİYE

Suriye'deki vekâlet savaşının gizlenmek istenen bir boyutu daha vardı: Yok edilen ve yağmalanan sanayi bölgeleri. Halepli bir işadama, Baas'ın Suriye haritasından sildiği gerçek bir mağdur. Ta çocukluğunda terk etmek zorunda kaldığı Halep'in yok oluşunu uzaktan izliyordu. "İnsanlar öyle bir yokluğa sürüklendi ki inanamazsın; Haseki'de teyzemin kızı sonunda bahçede çocukken al-

Sanayi kenti Şeyh Neccar'da silahlı grupların karargâha çevirdiği bir tesis.

unda oynadığım dedemden yadigar ağacı kesmiş, ısınmak için” deyip iç çekti. Sadece anılarının nasıl oduna dönüşüp kül olduğunu değil Halep’in sanayi bölgelerinde yağmalanan fabrikaları anlattı. Birinin “diktatöre karşı kutsal cihat”, diğerinin “terörle mücadele” dediği bu savaşın getirdiği felaket ülkeyi her anlamda çökertti. Savaş kendi ekonomisini, kendi ağa ve simsarını doğurdu. Dönen çarka dair en çok duyduğumuz üç kelime haraç, el koyma ve yağma.

Onun bana anlattıklarının peşine düştüm, doğrudan ya da aracılarla olayların aktörlerine ulaştım. Ocak 2013 itibariyle ortaya çıkan tablo ürkütücüydü:

– Humus’ta petrol sondaj makinesi söküldü, TIR’larla taşındı. Çıkış yeri Cilvegözü kapısı. 15-20 milyon dolarlık makine Birleşik Arap Emirlikleri’ne 1 milyon dolara satıldı.

– 4 ay önce Halep’in sanayi bölgesi Şeyh Neccar’da Kürt işadamı Muhammed Seydo’nun kot fabrikasını basan bir grup para karşılığı tesisi koruma sözü verdi. Aslında değişen haraççıydı. Önceden rejimin memurlarına verilen para bu kez silahlı gruba gidiyordu. Sonra ikinci bir grup geldi, onlar da Seydo’yu haraca bağladı. Ardından iki grup hâkimiyet savaşına tutuştu. Sonuç: Biner metrekairelik 4 katlı fabrika yandı, bitti, kül oldu!

– Ünlü Saliba ailesinin önde gelen isimlerinden Tuma Saliba, yağma ya da yanma tehdidi yüzünden Halep’teki tekstil fabrikasındaki 2 milyon dolarlık kot yıkama makinelerini Mısır’daki tesislerine taşıdı. Saliba gibi birçok Hıristiyan aile işlerini bu şekilde tahliye etti.

– Sami Abdi kot fabrikasını Mısır’a taşımaya uğraşıyordu.

– Şeyh Neccar’ın dışında sahibinin “Tüm varlığının kaynağı, gözbebeğim” dediği balata fabrikası söküldü, makineler satıldı.

– Ahrar el Şam örgütü Halep’in en büyük zeytinyağı fabrikalarından birine el koydu. Stoktaki 1.000 ton zeytinyağı “fabrikayı koruma bedeli” olarak götürüldü. İki ihtimal var ya dağıtıldı ya da Cilvegözü’nden Türkiye’ye sokuldu. Rivayet o ki Suriye’den getirilen yağlar litre başına 1-1,5 TL arasında satıldı.

– Nusra Cephesi, Halep-Şam yolu üzerindeki Alebi tekstil fabrikasına el koydu. Makineler söküldükten sonra fabrika yakıldı.

– Semiramis ailesinin gömlek üreten fabrikası boşaltıldı. Makineler bir başka ülkeye transfer edilmek üzere güvenli bir yerde saklandı.

“Robin Hood”lar ve “Ebu Ali’nin Devleti”

“Üçüncü kol” olarak devreye giren ve işi gücü yağma olan çeteler bir yana savaşçılar arasında yağmada iki saik vardı: Biri bir yandan savaşır diğer yandan kesesini dolduruyor, diğeri el koyup halka dağıtıyor yani kendince “Robin Hood”luk yapıyordu.

Yağmalanan sadece fabrikalar değildi. 27 Aralık 2012'de *Guardian*'dan Ghaitn Abdul-Ahad, Halep'te zapt ettiği mahalleden "Burası Ebu Ali Sulaibi'nin devleti" diye bahseden muhalif komutanın, evlerinin yağmalanıp yağmalanmadığına bakmak için gelenleri şöyle azarladığını yazdı: "Her bir ev çoktan yağmalandı, (Esad'ın) ordusu hiç burada bulunmadı. Evleri biz yağmaladık."

Ebu Ali'nin Devleti'nde işler şöyle yürüyordu:

"Bu sabah 6 sivil süklüm püklüm vaziyette önünde duruyor: 50 yaşlarında bir adam ve gencecik oğlu; giydiği ceket kendisine çok büyük duran sıska bir adam; gözlüklü genç bir mühendis; siyah örtülü kız kardeşiyle birlikte kel bir adam. Siviller ya saygıdan ya da kontrolsüz öfkesinden duydukları korkudan mesafeli duruyor.

'Ne istiyorsunuz?'

'Bazı eşyalarımızı toplamaya geldik, Ebu Ali' diyor yaşlı olanı.

'Bugün olmaz. Cumartesi gelin.'

'Fakat Çarşamba gelin demiştiniz.'

'Fikrimi değiştirdim. Bilin ki burası Ebu Ali Sulaibi'nin devleti.'

Korku içindeki sivillere 'Hepiniz ispiyoncusunuz' dedi.

'Hükümetin tarafına geçtiğinizi ve bizi ispiyonladığınızı biliyorum.'

'Hayır değiliz' dedi kel adam: 'Kalplerimiz sizinle.'

'Bunu dediğinde biliyorum ki sen ispiyoncusun.'

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 2011'de isyan sırasında Libya'da tutuklandığında bırakılmasını sağladığı Abdul-Ahad yazısına şu notu düştü: "İç savaş ilermedi, Halep militanların yan yana durduğu özgür yerlere dönüştü. Ali gibi askerler derebeylik misali oraların kralı oldu."¹

Taylor Luck ise *Washington Post*'ta çıkan haberinde "Esad'la savaşan asilerin silah alabilmek için tarihi eserleri yağmalayıp sattıklarına" dikkat çekti. "Ülkenin geleceği için savaş yoğunlaşırken asiler ülkenin geçmişini satıyor" tespitini yapan Luck, Ebla'da Sümerce yazılmış Bronz Çağı'na ait tabletler bulduklarını söyleyen İdlibli Cihad Ebu Saud'un şu sözüne yer verdi: "Bazı günler savaşçıyız, bazı günler arkeolog."²

Fransa merkezli Suriye Arkeolojisini Koruma Derneği'ne göre Suriye'nin 36 müzesinden 12'si yağmalandı. Gerçi Suriye Antik Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü eserlerin güvenli yere taşındığını açıkladı. Ancak arkeolojik alanları kazan kazanaydı. ÖSO'nun koordinatörlerinden Ebu Muham-

1 Ghaitn Abdul-Ahad, "The people of Aleppo needed someone to drag them into the revolution", *The Guardian*, 27.12.2012.

2 Taylor Luck, "Syrian rebels loot artifacts to raise money for fight against Assad", *Washington Post*, 12.02.2013.

med Hamad paha biçilmez eserlerin satışını “Bulabildiğimiz bütün kaynakları kullanma hakkımız var” diyerek savundu. Kaçakçıların ilk durağı Amman’dı. Ammanlı antikacı Muhammed Halid durumu şöyle özetliyordu: “Her gün Suriyeli altın, mozaik ve heykellerle ilgili aranıyoruz. Şam, Amman’da parça parça satılıyor.”

Atme’de AFP’ye konuşan ‘Tabur 309’un komutanı Ebu Mahmud ise bazı komutanları “şehitlerin kanı pahasına zenginleşmekle” suçluyordu:

“Gerçek devrim bitti, ihanete uğradık. Güzel devrimimiz hırsızlar ve yolsuzlar tarafından çalındı. Bizi ölüme gönderirken kendileri ceplerini şişirmek için arkada kaldılar. Nereye gittilerse yağmaladılar, taşıyabilecekleri her şeyi çalıp Türkiye’de sattılar; ister araba, ister elektronik eşya, ister petrol ve anti-ka olsun hayal edebileceğin her şeyi sattılar.”³

Bu haberlerin ardından Anadolu Ajansı, muhaliflerin suçla mücadele ettiğini anlatmaya çalışan bir haber geçti. Buna göre ÖSO’nun Halep’te kurduğu hapisanede tutulan 450 kişiden 100’ü ÖSO askeri. Yani denilmek isteniyordu ki endişeye mahal yok, ÖSO suça karşı gereğini yapıyor!

Tabii kaçakçılık ya da talanda asker, istihbaratçılar ya da rejim yanlısı milislerin olmadığı söylenemez. Bir tarafta fabrikaların yağmalanması ya da boşaltılmasıyla yaşanan çöküntü, diğer tarafta ülkenin geçmişinin satılması, öbür tarafta çatışmalar yüzünden boşalmış ev ve işyerlerinin talan edilmesi... Onbinlerin canına mal olan savaşın öteki yüzü buydu. Sonuçta savaş sadece öldürmüyor, kirletiyordu da...

ESAD’IN ÇÖZÜM KRİTERLERİ

Beşşar Esad uzun bir aradan sonra 6 Ocak 2013’te çıktı, konuştu, yol haritası verdi. Halbuki muhaliflerin gözünde diktatörden kurtulmaya ramak kalmıştı! Türkiye’nin güzide gazeteleri de Esad’a sığınacak yer de bulmuştu. 2013’e girerken öyle bir hava estirildi ki herkes Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in 3 Aralık 2012’teki İstanbul ziyareti sırasında Esad’ı gözden çıkardığına, Suriye liderinin artık kaçacak yer aramaya başladığına inanmıştı! *Akşam* gazetesi 26 Aralık 2012’de Esad’ın Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez’e mektup yazıp sığınma istediğini Türkiye’nin Caracas Büyükelçiliği’ne teyit ettirmişti! Haberde “Esad’ın, Chavez’e, durumun kötüleşmesi halinde sığınma istediği iddiası Ankara tarafından doğrulatıldı” deniliyordu.⁴ *Yeni Şafak* ise “Esmâ’nın yeri hazır” manşetini atıp “Sığınacak ülke arayan Esadlar için en uygun yer olarak Moskova yakınlarındaki jet sosyete beldesi Barvik-

3 Herve Bar, “‘Beautiful’ Syria revolt marred by corruption”, AFP, Atme, 12.02.2013.

4 “Esad Caracas’ı bekliyor”, *Akşam* gazetesi 26.12.2012.

ha öne çıkıyor⁵ iddiasındaydı. Kaynağı da *New York Times* gazetesiydi. Halbuki Esad'a ömür biçen siyasi demeçler, köşe yazıları ve haberlerle dolu 21 ay geçmişti. Esad'a Lazkiye'de Alevi devleti kurdurtan analizlerden, sarayının bir köşesine ya da Lazkiye'de köyüne çekilip işi şahin kanada bıraktığı haberlerine kadar bir dizi komplo teorisiyle yatıp kalktık. Gerçeğe uyanma vaktiydi. Öyle bir gerçek ki iç karartıcı: Coğrafya hâkimiyet alanlarına göre bölündü, halk da öyle. Bir yanda "Canımız feda ey Beşşar" diyenler, diğer tarafta Esad'ın iktidarda olduğu her anı "zulüm" sayanlar.

Esad'ın son yol haritasını açıkladığı 10 Ocak 2012'den bu yana 41 bin kişi öldü. Rakam Suriye Devrim Şehitleri Veritabanı'na ait. İlk yol haritasıyla yeni anayasa hazırlandı, 26 Şubat 2012'de referandumda oylandı, 7 Mayıs 2012'de genel seçime gidildi ve "dahili muhalefet" in katılımıyla "uzlaşma hükümeti" kuruldu. Ama derde deva olmadı. Esad bu saatten sonra gitmek istese de gidemezdi! Bir kere Esad'ın kaderini kendi kaderi sayanlar ya da muhalefete güvenmeyenler az değildi. Varsayalım gitti ya da devrildi, yine de düşmanlık bitmeyecekti. Esad'ın yardımcısı Faruk el Şara'nın tespiti dürüstçeydi: "Hiçbir muhalefet savaşı askeri yollarla bitiremez, aynı şekilde güvenlik güçleri ve ordu da nihai sonuca ulaşamaz."⁶ Şara'ya göre Esad isyanı askeri yollarla ezme stratejisi yerine müzakereci çözümden yanaydı.

Buna rağmen Esad'ın parlamentoda ayakta alkışlanan 6 Ocak 2013'teki hitabı "çaresiz bir liderin son konuşması" gibi değildi. Vaatkârdı. Sanki kendisine zımnen iki yıl daha iktidarda kalma vizesi sunan Cenevre'deki Amerikan-Rus mutabakatının verdiği rahatlık içinde konuşuyordu. Hatta kuzeyde Türkiye'nin yönlendirdiği silahları gruplara karşı Kürtlerin sergilediği direnişi rejime mal edecek kadar kendinden emindi: "Rasulayn'da halkımız Türkiye'den gelen teröristleri püskürttü." Esad'ın yol haritası özü itibarıyla Cenevre Mutabakatı'nı yansıtıyordu. Öngördüğü adımlar şöyleydi:

"Yabancı güçler silahlı gruplara silah ve mali desteği keser. Terörist eylemler sona erer. Hükümet güçlerinin operasyonları durur. Sınırlarda kontrol sağlanır. Milli mutabakat konferansı toplanır. Milli misak hazırlanır ve referanduma sunulur. Misakı uygulayacak hükümet kurulur. Yeni anayasa hazırlanır ve referanduma gidilir. Seçimler düzenlenir ve hükümet kurulur. Ulusal uzlaşma için konferans düzenlenir. Krizde hapsedilenler için genel af çıkartılır. Yeniden yapılanma ve inşaa başlar."

Eline silah alan kesimler dışarıdan destek gördükçe ne Esad'ın yol haritası ne de El Ahdar El İbrahimi'nin çözüm planı işe yarayabilirdi. Ama Esad

⁵ "Esmâ'nın yeri hazır", *Yeni Şafak*, 30.12.2012.

⁶ "Syrian VP Farouk Al-Sharaa Proposes Alternative to War," *Al-Akhbar*, 17.12.2012; <http://english.al-akhbar.com/node/14401>; www.bbc.com/news/world-middle-east-20755279

bu haritayla kendi destek hatlarını güçlendiriyordu. Zaten muhalefetin Esad sonrasına hazır olmadığını düşünüp çöküş sürecini zamana yayan Batı kana-
dı Esad'ın 2 yıl daha kalması önerisine fit olmuştu. Tek kılıçığın saplı kaldığı
yer Esad'ın 2014'te yeniden aday olup olamayacağı konusuydu. Bu, kamu-
oyuna yapılan "Esad gitmelidir" ve "Esad'ın Suriye'nin geleceğinde yeri ola-
maz" şeklindeki açıklamalara rağmen ABD'nin yutamayacağı bir kılıçık değıl-
di. ABD, bölgesel müttefikleri gibi bir yerde takılı kalmıyor, birden fazla se-
naryo ile yürüyordu.

HİZBULLAH SAHNEYE ÇIKIYOR

Suriyeli muhaliflerin Ürdün üzerinden silahlandırılmasına paralel olarak Şu-
bat 2013'te Lübnan sınırında Hizbullah ile ÖSO arasında çatışmalar yaşandı.
Bir taraf "Hizbullah 5-10 bin militanla Suriye'de rejim adına savaşıyor" iddia-
sındaydı. Diğer taraf "Hizbullah'ın Suriye krizine müdahil olduğuna dair de-
lil namına ne bir fotoğraf, ne bir video var" yanıtını veriyordu. Bunlar sava-
şın propagandif yansımalarıydı. Hizbullah ne binlerce savaşçıyla Suriye'de,
ne de Suriye'den çok uzaktaydı.

İki nokta önemliydi: Suriye-Lübnan sınırındaki etnik ve mezhebi dağılım
krize farklı bir boyut katıyordu. İkincisi savaşa yön veren üç stratejik güzergâhtan biri bu bölgedeydi. Diğer güzergâhlar Ürdün sınırında Dera, Türki-
ye sınırında Idlib ve Halep hatları. Lübnan'ın kuzeyindeki Akkar bölgesi Hu-
mus'taki isyanı besliyordu. Humus ayrıca hem Şam'ın Halep'le hem de ki-
milerine göre rejimin kaderini tayin edebilecek öneme sahip Lazkiye, Ceb-
le, Banyas ve Tartus'un sıralandığı Akdeniz şeridi arasındaki bağlantı yolları
üzerinde duruyordu. Rejim Akdeniz hattını sağlam tutmaya çalışıyor ve di-
ğer sıcak bölgelerde olduğu gibi burada da "Halk Savunma Birlikleri"nin ku-
rulmasını teşvik ediyordu. Dışarıda dillendirilen senaryo cephede son perde-
nin açılacağı yerin burası olduğuydu. Muhalif kaynaklar epey zamandır reji-
min sahil şeridinde verdiği önem nedeniyle bölgenin mezhebi haritasının de-
ğiştğini öne sürüyordu. Konuştuğum muhaliflerin iddiası "Alevi ve Hıristi-
yanlar burada sığınak bulurken Sünni köyler boşalıyor. Esad, Şam'ı kaybet-
tiğinde burada bir Alevi devleti kuracak" şeklindeydi. Ama gerçek farklıydı:
Rejim, stratejik olarak muhaliflerin denizle buluşmasını ve bu şekilde yeni
bir tedarik yolu açmasını önlemek için hiçbir şeyi şansa bırakmıyordu. Ay-
rıca Akdeniz hattı Alevi bölgesi diye bilirse de Hama, Humus, Halep ve Id-
lib gibi yerlerden kaçan Sünnilerin sığındığı yer de burasıydı. Yani Sünni te-
mizliği değil iç göçle Sünnileşme söz konusuydu. Bu bölgeyi tehdit eden şey
muhaliflere lojistik destek sağlayan Lübnan hatlarının açık olmasıydı. Bu
tehdidin bertaraf edilmesi ve savaşın Lübnan'a sığramasının önlenmesi için

Hizbullah'ın rolü öne çıktı. Lübnan İçişleri Bakanı Mervan Şerbil'in 28 Şubat 2013'teki açıklamasına göre mülteci gibi sınırı geçen muhalifler Lübnan'ın kuzeyinde askeri eğitim kampları kurmuştu.⁷

Bir süredir sınırın her iki tarafı da karışık. Lübnan tarafında Akkar, Sünni çoğunluğun yanı sıra önemli ölçüde Hıristiyan ve Alevi barındırıyor. Sünniler muhalifleri, Aleviler Esad'ı destekliyordu. Doğuda Bekaa Vadisi'nde Şii yoğunluklu Hermel rejimden, altta Sünni Selefilerin üssü Arsel muhaliflerden yanaydı. Suriye tarafında ise Hermel'in uzantısı sayılan 30 kadar Şii köyü var. Bazı kaynaklar Şii köylerin sayısını 14 ya da 23 olarak veriyor. Çünkü hepsi sadece Şiilerden müteşekkil değil. *Al Monitor*'a yazan Nasır Şerare'ye göre Sykes-Picot Anlaşması'yla Suriye'de kalan 14 köyün sakinleri aslında Lübnan vatandaşı. Bu köyler Arsel ve Kaa ile Suriye kasabaları Kusayr ve Tel Kelek arasındaki kaçakçılık hattının ortasında yer alıyor. Rejim yanlısı bu köyler, az ötede Kusayr'ı tutan muhaliflerin tehdidi altındaydı. Aynı baskı bölgedeki Hıristiyan köyler için de geçerliydi. İşte tam bu noktada Hizbullah devreye girdi. Hizbullah üyeleri Şii nüfusu koruma adına 2012'den beri 8 köyde bulunuyordu.⁸ Reuters'a konuşan Suriye Genel Devrim Komisyonu'ndan Hadi el Abdullah'a göre çatışma 16 Şubat 2013'te Hizbullah üyelerinin ÖSO'nun elindeki 3 köye girmeye çalışması üzerine başladı. ÖSO, 2 tankla Hizbullah'ı püskürttü. Hizbullah 3, ÖSO 5 kayıp verdi.⁹ *Al Monitor*'a göre Nusra Cephesi de, Kusayr'dan Hermel'deki Hizbullah kampına saldırıp bir kişiyi öldürdü, 10 kişiyi yaraladı.

Hizbullah'tan ilk kayıp Ekim 2012'de yaşanmıştı. Ali H. Hasif sınırda öldürüldüğünde Hizbullah lideri Hasan Nasrallah, gençlerin rejimi değil kendi ailelerini savunduğunu belirtirken örgütün tutumunu şöyle özetlemişti: "Hizbullah üyesi olsun ya da olmasın kimseyi sınır bölgesinde kalmaktan men edemeyiz. Bir gün gelir Suriye'de savaşmamız gerekirse bunu saklamayız ama şimdilik böyle bir şey yok."¹⁰

Lübnanlı bir kaynağa göre Hizbullah'ın Suriye'de iki amacı vardı: "Şam'daki türbeleri ve örgütün silah rotasını korumak." Örgüt faaliyet alanını rejimin milis güçlerine askeri eğitimi vererek genişletiyordu. Bazı kaynaklara göre 27 Şubat 2013'e kadar Hizbullah 15-20 cenaze kaldırdı. Hizbullah ise Suriye'deki faaliyetleri "bireysel" deyip örgüte mal etmiyordu. ÖSO ya da bu şemsiyeyi kullanan Selefî örgütler, Şii köylerini tehdit ederek İsrail gi-

7 "Lebanon minister says Syrian rebels posing as refugees", *Al Akhbar*, 28.02.2013. <http://english.al-akhbar.com/node/15108>

8 Nasser Chararah, *Hezbollah Defends Shiite Villages in Syria War*, 20.02.2013; www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/02/hezbollah-shiites-syria.html

9 www.reuters.com/article/2013/02/17/us-syria-crisis-hezbollah-idUSBRE91G08B20130217

10 www.aljazeera.com/programmes/insidesyria/2013/03/2013338151970551.html

bi sofistike bir gücün yok edemediği Hizbullah'ı savaşa çekiyordu. Aslında böyle bir durum Lübnan'ı patlatma riski arz etmekle birlikte Esad'a hayat öpücüğü anlamına geliyordu. Hizbullah'ın Lübnan'ı iç savaşa sürüklemeye, İsrail'e karşı tuttuğu silahları başka bir yere çevirip meşruiyetinin sorgulanmasına yol açma, seçim öncesi siyaseten kaybetme pahasına Esad için savaş girmesi kolay değildi. Hizbullah'ın savaşa girmesi için "direniş hattı"nın çökmesi, Şiiilerin tehlike altına girmesi ya da savaşın Lübnan'a sıçraması gerekiyordu. Ama Şubat 2013 itibariyle durum henüz bu noktada değildi. Yine de muhaliflerin silah akışının gerçekleştiği güneyi tutma çabaları ve bölgeden aldıkları lojistik güçle Şam'ı düşürme planları her geçen gün bölgedeki ateşi büyütüyordu.

Nasrallah 30 Nisan 2013'te Suriye'nin ABD, İsrail ve tekcircilerin eline düşmesine izin vermeyeceklerini belirterek Suriye'deki savaşa müdahil olacıklarının işaretini verdi: "Kalabalık bir grup Lübnanlıların yaşadığı köyleri ele geçirmeye hazırlanıyor. Suriye ordusuna gereken yardımı teklif etmek normal." Bu, Hizbullah'ın hâlihazırda Suriye'de olduğunun teyidi sayılırdı. Nasrallah, Şam'daki Seyyide Zeynep Türbesi'nin çevresinde konuşlanan muhalif güçleri de "Türbe yıkılırsa her şey kontrolden çıkar" diye uyardı.¹¹ Seyyide Zeynep Türbesi gibi kutsal mekânları tekcircilerden korumak için Irak'taki Şiiiler de seferber olmuştu. Reuters'a göre Haziran 2013 itibariyle Mehdi Ordusu, Asaib el Hak ve Hataib Hizbullah'ın Suriye'ye gönderdiği milis sayısı 600-1.000 arasındaydı.¹²

Sonraki aylarda muhaliflerin Şam'ı ele geçirme planı yürümeyip hamleleri ters tepince Kusayr ve civarında çatışmalar kızıştı ve Hizbullah tamamen savaşın içine çekildi.

BİR TEKSASLI İLE HÜKÜMET VE TAHTEREVALLİDE SUUD-KATAR DANSI

Suriye'de rejime karşı savaşan muhaliflerin tıkanmasında iç kavgalar kadar dış aktörlerin birbirine zıt gündemlerinin payı büyüktü. Pek çok yerde müttefik görüntüsünün gölgesinde birbirine çelme atan Suudi Arabistan ile Katar arasındaki rekabet Suriye sahnesinde kimi zaman parodiye dönüşüyordu. "Esad gittiğinde kimin adamı sahnede kalacak?" İşte bu soru parodiyi kışkırtıyordu. Dışa yansıyan imaj şuydu: Doha özellikle İhvan'la çalışırken Riyad, laik-ılımlı kanadı tercih ediyor, Selefilere konusunda da "seçici" davranıyordu. Suudiler, 2003'teki Amerikan işgali sonrası Şiiilere kaptırdığı Irak'ta-

11 'Hezbollah's Hassan Nasrallah in Syria pledge', BBC, 30.04.2013; www.bbc.com/news/world-middle-east-22360351

12 www.reuters.com/article/2013/06/20/us-iraq-syria-zebari-idUSBRE95JOB220130620

ki kaybını “Sünni bir Suriye” ile telafi etmeyi umarken olası İhvan iktidarını da, bu örgütün “siyasal İslâmcı” dili nedeniyle Körfez’deki hanedanlar için tehlikeli görüyordu. Peki, Suudi seçiciliği Suriye’de nasıl pratik buluyordu? *Daily Telegraph*’a konuşan Deralı asi Ahmet Masri’ye göre “Suudi Arabistan ılımlı grupları destekliyor. Gönderdiği paraların çoğu Yüksek Askeri Konsey kanalıyla dağıtılıyor. Suudilerin parasını ödediği silahların akışını Amerikalılar denetliyordu.”¹³

Cidde’den yaptığı vaazlarla mezhep şiddetini körükleyen Hamalı Şeyh Adnan Arur, ÖSO sözcüsü Luay Mikdad, Lübnan’dan yardımları koordine eden Müstakbel Partisi’nden Ukab Sakr Suud’un adamıydı. Suudi yardımları ağırlıklı olarak Ürdün ve Lübnan üzerinden gidiyordu. Görünüşte Ürdün’de eğitilen muhalifler “ılımlı Sünni” aşiretlerden seçiliyordu. Dışarıya verilen izlenim buydu. Beri tarafta cihadi Selefilere Suudi din adamları ve işadamlarının bireysel yardımlarla cihatçı grupları beslediğine dair yaygın bir kanaat vardı. Ayrıca Suriye’den önce Irak sahnesinde Suudilerin cihadi Selefilere kurduğu ilişkilerin Suriye’ye yansımaları söz konusuydu. İddiaya göre Suudi İstihbarat Şefi Bender bin Sultan, Irak’taki El Kaide kaynaklarını Nusra Cephesi’ne yönlendiriyordu. WikiLeaks’in sızdırdığı belgelere göre Suudi-Amerikan ilişkilerinin kara kutusu Bender, 22 yıl sürdürdüğü Washington Büyükelçiliği’ni 2005’te bıraktıktan sonra Bush yönetimiyle, bölgede İran destekli unsurlara karşı Selefilere palazlandırma planı üzerinde çalıştı. Bu “yatırım” Suriye’de kriz patlak verince yeni cepheye kaydırıldı. Riyad kendi ülkesinde savaş açtığı cihadi Selefilere başka yerlerde desteklemekten kaçınıyordu. Yeter ki o silahlar bumerang etkisiyle kendisine yönelmesin. Suudi gençlerin Suriye’de cihada katılıp savaş deneyimi kazanmaları gelecekte Suud hanedanlığının başına bela olabilirdi. Çünkü geçmişte Kaide ile böyle bir deneyim yaşadılar. Suudilerin Suriye’de Selefilere konusundaki seçiciliği Suriye giden Suud vatandaşlarının sayısının artması, Nusra ve Ahrar el Şam gibi Selefî grupların palanlanması ve ABD’nin Nusra’yı terör örgütü listesine alıp müteteklerini uyarmasının ardından belirginleşti.

Suudi İçişleri Bakanlığı cihada giden Suudilerin dönüşte tutuklanacağı uyarısında bulunurken Başmüftü Şeyh Abdulaziz cihat ilan eden hatipleri dizginlemeye kalkıştı: “Suudi gençlerin Suriye’de cihada gitmelerine karşıyım. Kimin gölgesinde savaştıkları belli değil. Para ve duayla Suriyelileri destekleyin.” Suudi yetkililere bakılırsa ağır ceza tehdidi kısa sürede etkisini gösterdi ve Suriye’de savaşan 1.200 Suudi’den 220’si geri döndü.

Katar ile Suudi Arabistan arasındaki rekabet hükümeti belirleme çalışmalarına da yansdı. Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu’nun

13 Ruth Sherlock-Magdy Samaan-Suha Maayah, “Saudi Arabia backs push to carve out liberated southern Syria,” *Daily Telegraph*, 5.04.2013.

(SMDGUK) “geçici başbakan” seçmek için üç kez ertelenen toplantı 17-18 Mart 2013'te İstanbul'da gerçekleşti. SMDGUK 12 aday arasından geçici başbakanlığa Şam doğumlu olup ABD'nin Teksas eyaletinde yaşayan Ghassan Hitto'yu seçti. İstanbul'da kapalı kapılar ardında 14 saat süren tartışmaların ardından Hitto, 63 üyeli SMDGUK'nın oy kullanan 49 üyesinden 35'inin desteğini aldı. Ihvan'ın desteklediği Hitto'nun rakiplerinden eski Tarım Bakanı Esad Mustafa 7, Velid el Zu'bi 2 oy aldı.¹⁴

Lübnan gazetesi *Sefir*'e göre Doha ve Riyad, Esad Mustafa isminde anlaşmıştı. Ama son dakika golüyle Katar, Ghassan Hitto'yu SMDGUK'ya dayattı.¹⁵ Bunun üzerine Suudi destekli 12 kişi SMDGUK üyeliğini askıya aldı. SMDGUK'nın resmi sözcüsü Velid el Bunni bazı devletlerin Hitto'yu kendilerine dayattığını belirterek “70 bin kişinin ölümünden sonra Suriye'nin geleceği Suriye'nin elinde olmalı” diye çıkıştı. SMDGUK Başkanı Muaz el Hatib de “Ihvan'ın kuklası olmamak için” istifaya kalkıştı. Aslında ABD “geçici hükümet” değil Hatib'in başkanlığında bir “yürütme”nin Arap Birliği'nde tanınmasını istiyordu. Geçici hükümetle Hatib'in diyalog çağrısı, Cenevre süreci ve BM-Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi El Ahdar el İbrahimi'nin siyasi çözüm planı sabote edildi. “Katar işimizi bozdu” diyen El İbrahimi, görevi bırakma sinyali verdi.

SMDGUK üyesi Kemal Labvani, Ihvan'ı kendi adayını dayatmakla suçlayarak “Mısır'da olanın Suriye'de tekrarlanmasını istemiyoruz. Devrimi çaldılar” dedi. Ihvan temsilcisi Faruk Tayfur ise “SMDGUK'nın adayı olduğu için Hitto'yu destekledik” diyerek suçlamayı reddetti. Dini bütün bir kişi olarak tanınan Hitto'nun kendisi değil babası Ihvan üyesiydi. ÖSO temsilcisi Fahd el Masri ise “Tek niteliği ABD'de bir şirketin müdürü olması. Peki ama bu başbakan seçilmek için yeter mi?” diye sordu.

Farklı Selefî ve İslâmcı örgütlerin koalisyonu İslâmî Cephe ile Suriye Devrimi Genel Konseyi de Hitto'nun başkanlığındaki geçici hükümeti tanımadıklarını ilan etti.

Kürt asıllı Hitto Kürt cephesinde de karşılık bulmadı. PYD lideri Salih Müslim şu tepkiyi verdi: “Kürt kökenli olması bir şey ifade etmiyor. Ne bir Kürt tanıyor, ne Kürtçe biliyor ne de Kürt siyaseti ile bir ilgisi var.”

SMDGUK'da varılan mutabakat gereği Hitto'nun muhaliflerin kontrolü altındaki bölgelerde çalışması gerekiyordu ama hükümet Suriye'ye taşınmayıp Gaziantep'i mesken tuttu. Geçici başbakan seçimiyle alternatif yönetim oluşturma sürecinde bir aşama kat edilmişken muhalif cephede 24 Mart 2013'te SMDGUK Başkanı Muaz el Hatib'in istifasıyla yeni bir deprem yaşan-

14 www.radikal.com.tr/dunya/hitto_icin_kotu_bir_baslangic-1125907

15 Mohammad Ballout, “Qatar Trumps Saudi Arabia on Syrian Opposition Leader”, *Al Monitor*, 21.03.2013.

di. Erdoğan'ın 20 Aralık 2012'de Akçakale'de düzenlediği mitingde elinden tutarak "Zalim Esed zulmüyle anılacaktır. Er veya geç Suriye'de hak hâkim olacaktır. Şu anda 100'ü aşkın ülke bu kardeşimizin ve ekibinin liderliğini kabul etmiş vaziyette. Bu ne demek? 'Ey Esed biz seni artık tanımıyoruz, hadi defol' demektir"¹⁶ diye takdim ettiği Hatib, üç ay sonra Dostlar Grubu'nun ayak oyunlarına isyan etti: "Kırmızı çizgilerime erişilmesi durumunda istifa edeceğim noktasında halkıma ve Allah'a karşı söz verdim. Şimdi sözümü yerine getiriyorum ve resmi kurumlarda bulamadığım özgürce çalışma imkânını elde etmek için istifa ediyorum."¹⁷ Muhalif isimlerden Favez Tello'nun istifaya dair yorumu şuydu: "Katar ve İhvan Hatib'i istifaya zorladı. Hatib'in şahsında Suriye içinde desteği artan bir figürleri oldu ama Hatib fazlasıyla bağımsız hareket etti. Hitto'yu getirdiler ve Hatib'in pozisyonu savunulamaz duruma düştü." Şam'dan Muaz el Şami'ye göre de "muhalifler ılımlı ve mezhapçı olmayan Hatib'i hak etmiyordu."

İstifa depreminden iki gün sonra Katar Başbakanı Hamid bin Casim el Sani'nin davetiyle Hitto, 26 Mart'taki Arap Birliği zirvesine Suriye'nin koltuğuna oturtuldu. Buna itiraz eden bir tek Irak'tı. Bir gün önce ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Bağdat'a giderek Başbakan Nuri el Maliki'den Irak hava sahasını kullanarak Suriye'ye yapılan silah sevkiyatının engellenmesini istemişti. Arap Birliği'nin sonuç bildirisi iki kritik maddeyi içeriyordu:

- Suriye geçici hükümeti seçimler gerçekleştirilip resmi kurumlar tamamlanana kadar Arap Birliği'nde Suriye'nin meşru tek temsilcisidir.
- Halkın kendisini zalim Esad rejimine karşı savunması için her ülke askeri destek dahil olmak üzere ÖSO'ya yardım etme hakkına sahiptir.

Zirve sonrası Katar Suriye'nin Doha Büyükelçiliği'ni SMDGUK'ya teslim ederek kendi oyununu sürdürürken bu adımların hiçbiri ne sahadaki ne de uluslararası arenadaki durumu değiştirecek güçte değildi. İstanbul, Antalya ya da Kahire ve Doha'da şekilden şekile sokulan muhalefet gerçek bir temsilcilik kabiliyetine kavuşamadı.

SMDGUK, yeni başkanı belirlemek ve Cenevre 2 Konferansı'na katılımın koşullarını tartışmak üzere 24 Mayıs 2013'te İstanbul'da toplanırken müstafi başkan Hatip bir gün önce 16 maddelik bir yol haritası açıkladı. Siyasi çözüm için kritik şartlar şunlardı:

- Esad 20 gün içerisinde bir geçiş otoritesini kabul eder ve tüm yetkilerini yardımcısı Faruk el Şara veya Başbakan Vail el Halki'ye devreder.
- Devlet başkanı meclisi fesheder ve tüm yasama yetkilerini yerini alacak kişiye devreder.
- Mevcut hükümet 100 gün boyunca görevine devam eder.

16 Başbakan Erdoğan, Akçakale'de, Anadolu Ajansı, 30.12.2012, Şanlıurfa.

17 <http://uk.reuters.com/article/2013/03/24/uk-syria-crisis-alkhatib-idUKBRE92N07A20130324>

– 100 günlük ara dönemde geçiş hükümeti güvenliği ve askeri sistemi yeniden inşa eder.

– Esad yanına ailesinden ve seçtiği insanlardan 500 kişiyi alarak herhangi bir ülkeye gider.¹⁸

KİMYASAL SALDIRILAR VE OBAMA'NIN KIRMIZI ÇİZGİSİ

Suriye'deki krizin gündemi Mart-Nisan 2013'te alternatif hükümet kurma çabalarına paralel olarak kimyasal silah tartışmasına gömüldü. 19 Mart 2013'te rejim destekçisi olarak bilinen ve ordunun kontrolünde bulunan Han el Asel'de kimyasal silah kullanıldı. 25 kişi yaşamını yitirdi. Olağan şüpheli Suriye hükümetiydi ama Şam derhal BM'den araştırma istedi. Şam yönetimi kan örneklerini ve fiziksel kalıntıları analiz için Rusya'ya da gönderdi. Suriye hükümetinin danışmanlarından Dr. Besam Bereket'e göre "Rusya'nın kullanılan kimyasalın SSCB döneminde Libya'ya satılan sarin stokundan olduğunu tespit. Libya'dan temin edilen bu sarin Türkiye üzerinden Suriye'ye sokuldu."¹⁹ Rusya daha sonra failin muhalifler olduğuna dair bazı kanıtları BM'ye sundu.

BM Bağımsız Suriye Soruşturma Komisyonu'nun "doğrucu Davut"u eski savcı Carla Del Ponte, 5 Mayıs 2013'te İsviçre televizyonuna "Suriye'de ilk bulgulara göre kimyasal silahı muhalifler kullandı, hükümet yetkilileri değil" diyerek herkesi şaşırttı.²⁰ ABD istihbaratının bilgilerine göre Nusra ve IŞİD kimyasal silah kapasitesine sahipti. Pentagon'a bağlı "Ulusal Saha İstihbarat Merkezi"nin gizli raporuna göre "IŞİD sarini Irak'tan Türkiye'ye soktu. Bunların bir kısmı yakalanırken daha fazlası Han el Asel'de Suriye askerleri üzerinde kullanıldı."²¹

İkinci vakıa 24 Mart 2013'te Şam yakınlarındaki Adra'da yaşandı.

Üçüncü saldırı 13 Nisan 2013'te Halep'te Kürtlerin kontrolündeki Şeyh Maksud'da oldu. Atık kapsül ve kurbanların görüntülerini *GlobalPost* ve *Independent*'a değerlendiren uzmanlara göre burada sarin ihtimali düşüktü. Sarine maruz kalanlar 10 dakikada ölmüş olmalıydı. Kurbanlarda sarinin en önemli semptomu olan gözbebeğinin büzülmesi belirtisi yoktu.

29 Nisan'da İdlib'in Serakib kasabasında benzer bir olayda yaralanan 13 kişi Hatay'a getirildi. İlk tahlillerde kimyasal bulguya rastlanmadı. Kan ör-

18 www.facebook.com/ahmad.mouaz.alkhatib.alhasani/posts/652145578145839

19 Reese Erlich, *Inside Syria*, s. 106.

20 "U.N. has testimony that Syrian rebels used sarin gas", 05.05.2013; www.reuters.com/article/2013/05/05/us-syria-crisis-un-idUSBRE94409Z20130505

21 F. Michail Maloof, "U.S. Military confirms rebels had sarin", 09.11.2013; www.wnd.com/2013/09/u-s-military-confirms-rebels-had-sarin/

nekleri Ankara'ya götürüldü. Rejim ve muhaliflerin birbirini suçladığı bu 4 olay da gizemini koruyordu.

Suriye hükümetine göre bir başka kimyasal saldırı Mayıs 2013'te Şam'da Bilimsel Etütler ve Araştırma Merkezi'ne yönelik yapıldı. Havan topu ile atılan sarin 20 askerin ölümüne yol açtı.²²

Suriye yönetimi El Nusra militanlarının Halep'te bir klor fabrikasını ele geçirmesinden sonra kimyasal saldırı yapabilecekleri uyarısında bulundu.²³

Rejimin kimyasal silah kullandığı iddialarının hangi koşullarda arttığı önemli. Rejimin düşmesi için müdahaleyi yeğleyenlerin argümanı şuydu: "ABD müdahale etmeyerek Suriye'de krizin uzamasına yol açıyor." Sanki muhaliflere silah sevkinin organize eden, teknik destek ve eğitim veren CIA'in sürecin askerleşmesinde rolü yokmuş gibi. Ama müdahalenin bu türü yeterli bulunmuyordu. ABD'den istenen dengeyi değiştirecek silahlar vermesi, "uçuşa yasak bölge" oluşturması ya da "kurtarılmış bölgeler"i korumasıydı. Başkan Barack Obama ise Ağustos 2012'de müdahale için kırmızı çizgiyi kimyasal silahların kullanıldığı noktadan çizmişti. Belki bunu yaparken müttefikleri ve Neo-Con kanattan gelen baskıyı minimize etmek istedi ama bir yandan da kendisini oldubittiye açık bir pozisyona soktu. Bir kere kırmızı çizgiden herkes kendi zaviyesine göre mesajı aldı. Rejim "Silahlı grupları imha operasyonunu sürdürebilirim, yeter ki kullandığım silah kimyasal olmasın" sonucunu çıkarmış mıdır? Muhtemelen. Peki, muhalifler kimyasal silah kullanıp suçu rejimin üzerine atarak dış müdahaleyi kışkırtabilir mi? Bunda beis görme-yen gruplar yok değildi. Hatta ÖSO sözcüsü Bessam Dade, Ocak 2013'te Anadolu Ajansı'nın sadece Arapça sitesinde yayımlanan demecinde "kimyasal silahlara sahip olduklarını, gerekirse kullanabileceklerini" söylemişti:

"ÖSO artık kimyasal silah üretiminde kullanılan ham maddelere sahip. Ham maddeleri, ÖSO'nun ordudaki casusları sızdırdı. ÖSO subayları, bu ham maddeleri kullanarak kolayca kimyasal silah üretebilir. Esad'ın bizi kimyasal silahlarla tehdit ettiği gibi biz de rejimi kimyasal silahlarla tehdit ediyoruz. Fakat kimyasal silahı, rejim bize karşı kullanmadığı sürece kullanmayacağız. Kullanırsak da sadece rejimin üs ve merkezlerini vururuz."²⁴ ÖSO'nun Dera'daki komutanı Ahmed Naime ise El Arabiya kanalına tuhaf bir iddiada bulundu: "Kimyasal silahların kötü ellere düşmesini engelleme konusunda bizimle işbirliği yapmaları için (saf değiştiren) bazı askerlerin orduda kalmalarını istedik."²⁵

22 *Inside Syria*, s. 109.

23 www.ydh.com.tr/HD12193_yalan-kimyasi.html; <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/60077/World/Region/Syria-warns-terror-groups-may-use-chemical-arms.aspx>

24 www.ydh.com.tr/HD11275_oso--kimyasal-silahimiz-var-gerektiginde-kullanacagiz.html; www.hurriyet.com.tr/planet/22273267.asp

25 <http://english.alarabiya.net/en/2013/03/26/FSA-elements-in-the-Syrian-army-to-secure-chemical-weapons-rebel-leader.html>

Öncesinde BBC'ye kapılarını açan ÖSO'nun "kimyagerleri" de Türkiye'nin Suriye sınırındaki bir bölgede laboratuvarında iş üstünde poz vermişti. BBC bu görüntüleri 30 Ocak 2013'te ekrana taşımıştı.²⁶ Son dönemde sahadaki durum kendi lehine gelişirken rejim neden kimyasal silaha başvurup dış müdahale için bahane sunsun? Esad'ın elinde öldürmek için kırmızı çizginin altında kalan yeterince silah vardı.

Obama da kuşkularını gizlemedi: "Kimyasal silahları kimin, nerede, nasıl kullandığını bilmiyoruz."

Obama, istihbaratın "Kimyasal silah kullanıldı" raporuna rağmen müdahale konusunda acele etmedi. Belli ki kitle imha silahları yalanıyla Irak'a giren Selefînin ayak izinden gidip âleme rezil olmak istemiyor ve Esad'ın kimyasal silah kullandığına dair delil zincirini sorguluyordu.

Peki, Obama müdahale bahanesi aramıyorsa ne yapmak istiyordu? ABD'nin tercihi Esad'a karşı savaşı vekâleten yürütmektir. Obama'nın konvansiyonel savaş aşığı Neo-Con'lardan ayrıldığı nokta da burasıydı. "Büyük Ortadoğu"da Obama onlarca savaşı, Amerikan postalları toprağa değmeden insansız uçaklarla ve eğitip donattığı yerel güçlerle yürütüyordu. Obama dümeni Asya ve Afrika'ya kırmış durumdaydı. Kimyasal silah kullanıldığı suçlamalarıyla gündemin kızıştığı Nisan'da ardı ardına Beyaz Saray'da ağırlanan bölge liderleri, ABD'nin eksenini tekrar Ortadoğu'ya kaydırmak için bastırdı. Mevcut politikada ne denli kırılma olacağını görmek için de Obama'nın Rus lider Vladimir Putin'le Haziran 2013'teki randevusunu beklemek gerekiyordu. *Washington Post*'a bakılırsa Obama, ölümcül olmayan yardımlarla tahkim ettiği Özgür Suriye Ordusu'na artık silah göndermeyi de düşünüyor ve kimyasal silah retorikleriyle Rusya'yı geri adıma zorluyordu. Kimyasal mesele muhaliflerin istediği tarzda Amerikan müdahalesini getirmese de Esad'ı masaya oturmaya zorlayacak koşulları yaratan farklı müdahalelerin önünü açabilirdi.

İSRAİL'DEN KİMYASAL PROPAGANDA VE HAVA SALDIRISI

Suriye rejiminin kimyasal silah kullandığı iddiasını özellikle İsrailli yetkililer kızıştırdı. Dengelerin Esad lehine döndüğü bir sırada eski Savunma Bakanı Benyamin Ben-Eliezer gibi İsrailliler, Suriye'nin kimyasal silah kullandığı ve bu silahların Hizbullah'ın eline geçmeye başladığına dair iddialarla kamuoyunu iyice yoğurdu. Ardından İsrail Hava Kuvvetleri 2-3 Mayıs'ta Suriye'de belli hedefleri vurdu.²⁷

Times gazetesine konuşan bir İsrailli istihbaratçı, vurulan konvoyda "uçaksavar füzeleri ve insansız hava araçlarının GPS sistemlerini devre di-

26 www.bbc.co.uk/turkce/multimedya/2013/01/130130_dg_bombmaker

27 "Israel Targeted Iranian Missiles in Syria Attack", *New York Times*, 04.05.2013.

şı bırakacak elektronik sistemlerin” olduğunu öne sürdü. İstihbaratçı, askeri istihbarat şefi Tümgeneral Aviv Koçavi'nin İsrail'in "Suriye'nin kimyasal silahlarının Hizbullah'ın eline geçmesi" kaygısını iletmek üzere birkaç gün önce Washington'a gittiğini belirtip ekledi: "Koçavi, kimyasal silah transferiyle ilgili kaygılarımızı yeniden Amerikalıların önüne koydu. Başbakan Benyamin Netanyahu, güvenlik danışmanını Rusya'ya gönderdi."²⁸ Saldırıdan ABD haberdardı. Hatta İsrail'in gelişmiş silahların Hizbullah'ın eline geçmesini önleme hakkı olduğunu belirterek Yahudi devletinin saldırılarına kalın olan Obama'nın bastırmasıyla Ürdün hava sahası, Suriye'ye nokta atışları için İsrail'e açılmıştı. Yani İsrail uluslararası toplumun ne yapacağından tamamen bağımsız olarak Suriye'yi vurabiliyordu.

Güya İsrail'in Suriye'ye hava saldırılarının hedefi Hizbullah'a giden İran yapımı Fetih 110 füzeleriydi. Ama vurulan yerler Şam'ın dışındaki Cemraya tesislerindeki Suriye Bilimsel Etütler ve Araştırma Merkezi, iki askeri kışla, hava savunma birliği ve silah deposuydu. Ortada Lübnan yolunda bir kargo da yoktu. Hizbullah bahanesiyle Suriye'ye ocaktan beri üçüncü kez saldıran İsrail'in derdi neydi?

Devlet televizyonu İhbariye "Yeni İsrail saldırısı kahraman ordunun saldırılarıyla yüzleştikten sonra sendeleyemeyen terörist grupların moralini yükseltme girişimidir" yorumunu yaptı.

İsrail'in Suriye politikası "kasten" bulanıktı. İsrail, işgal altındaki Golan Tepeleri'nde statükonun sürmesinden memnun olsa da Suriye'nin Hizbullah'ı besleyen "direniş" ekseninden çıkarılması hayati önem arz ediyordu. Ama muhaliflere açık destek vermesi de Esad'ın elini güçlendireceğinden Başbakan Benyamin Netanyahu bakanlarının ağızına fermuar çekmişti. Esad'ın alternatifini görünceye dek ikircikli davranırsa da rejimin bu savaştan sağ çıkma ihtimali İsrail için de kâbus senaryosuydu. Muhaliflere yardım konusunda bölünme yaşayan İsrail için her halükârda asilerin üstün gelmesi en olumlu sonuçtu.

Suriye ordusu son haftalarda silahlı gruplara Humus ve Şam civarlarında çok ağır darbeler indirerek "rejimin ömrüne müddet biçenlerin" öngörülerini açığa düşürmüştü. Fransa ve Britanya'nın muhaliflere silah ambargosunun kaldırılması için AB'ye baskı yapması, Obama yönetiminin de silah desteğini değerlendirmeye alması sahada işlerin tersine döndüğünün işaretiydi. Tam bu kritik dönemde kimyasal silah iddiaları devreye girdi ve ardından İsrail harekete geçti.

ABD, kendi eliyle yapamadığını İsrail'in yapmasına göz yumuyordu. İsrail'in saldırılarıyla rejimin olası müdahaleler karşısında tepki kapasitesi de

28 www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/israel-s-mi-chief-accompanied-netanyahu-to-putin-meet-gave-fresh-intel-on-syria.premium-1.524062

test ediliyordu. Elbette İsrail, oyunu değiştirecek silahların Hizbullah'a gitmesi konusunda ciddiyetini göstermek istiyordu. Ama Hizbullah bahanesiyle hedefin kapsama alanı keyfe keder genişliyordu. Nitekim İsrail Savunma Bakanlığı'ndan Amos Gilad, Ben-Eliezer'in aksine Hizbullah'ın kimyasal silah peşinde olmadığını ve silahların Esad'ın kontrolünde olduğunu söyledi. Hatta eski ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in özel kalem müdürü Lawrence Wilkerson kimyasal silah kullanımının İsrail'in örtülü operasyonu olabileceğini öne sürdü.

Ayrıca İsrail savaş sebebi olan bir harekâta kalkışırken gayet rahattı. Zira Netanyahu 5 günlük Çin seferine çıkmakta beis görmedi. Yani misilleme beklemiyordu. Bu rahatlığı  Şeye borlıydı: ABD'nin sarsılmaz güvenlik garantisi, bölgedeki düşmanlarının içinden geçtikleri zor süreçler ve Esad'a düşman kesilen Sünni blokla çıkarlarının örtüşmesi. Bir kere ABD açısından İsrail saldırısıyla yeni bir cephe açılması riski fazla değildi. İsrail, Suriye ve Hizbullah'la teknik olarak savaştaydı ve salvolar nemsizleştirilebiliyordu. Geçmiş saldırılara da Şam misilleme yapmadı. Hizbullah'tan bir misilleme gelme olasılığı daha yüksekti ama Lübnan'ın seçim sürecinde olması nedeniyle Şii örgütün eli kolu bağlıydı. 2006'daki gibi Lübnan'ı ateşe atacak bir hamlenin Hizbullah açısından bedeli bu kez ağır olabilirdi. İsrail'le yeni bir savaş Suriye'nin etkisiyle mezhep çatışmasının nüksettiği Lübnan'ı paralayabilirdi. İsrail'in asıl düşmanı İran da Haziran 2013 seçimleriyle meşguldü. İranlıların nceliği 2009'daki gibi bir "yeşil dalga"ya kapılmadan gemiyi sağ salim yzdrmekti.

Bir diğer rahatlatıcı etken Suriye kriziyle Sünni blokun İsrail'le yolunun keşişmesiydi. *Sunday Times*'a konuşan İsraili bir yetkiliye göre İsrail, İran'a karşı Türkiye, Ürdün, Arabistan ve Birleşik Arap Emirliği'nin yanında "ılımlı hilal"e katılmak istiyordu. İsrail, Arabistan ve BAE'deki radarlara erişime karşılık savunma sistemlerini paylaşmayı ve Ürdün' Arrow ile korumayı öneriyordu.

OBAMA'NIN ZOR OYUNU VE OYUNBOZAN DEL PONTE

Suriye'de krizin askerileşmesine yönelik manevralar sürürken ABD ve Rusya Esad rejimi ile muhalifleri uluslararası konferansta buluşturmak üzere anlaştı. Gücün dili diplomasinin diline gücü veriyor. ABD de, Rusya da kafalarınındaki "siyasi çözümü" zorlamak için masaya oturmadan önceki son darbenin belirleyici olduğunu biliyordu.

ABD muhaliflere doğrudan silah temin etme seçeneğini dillendirince Rusya da Moskova'da ağırladığı Dışişleri Bakanı John Kerry'yle Suriye'ye S-300 füze sistemi göndereceği bilgisini paylaştı. Güya ABD, Esad gclerince kim-

yasal silah kullanıldığı iddiasıyla Rusya'yı geri adıma zorlayacaktı ama BM Bağımsız Suriye Soruşturma Komisyonu'nun "doğrucu Davut"u Carla Del Ponte'nin kimyasal silahları muhaliflerin kullandığını söylemesi oyunu bozdu. Sonuçta Washington, Rusya'nın dediğine gelip dümeni yeniden Cenevre Mutabakatı'na kırdı. Obama'nın Haziran'a, Suriye politikasında dramatik bir değişiklik yaparak gireceğini uman müdahaleci taraf biraz hayal kırıklığına uğradı.

30 Haziran 2012'de Cenevre'de kabul edilen ve "siyasi geçiş hükümeti" kurulmasını içeren anlaşmayla ilgili ilerleme sağlanamamasının nedeni Esad'ın kaderine dair hanenin boş bırakılmasıydı. ABD anlaşmayı "Esad'a gidiş bileti" sayarken Rusya "Esad'ın görevi bırakması şart değil" diyordu. ABD mini bir çarkla Esad'ın gidişini "önkoşul değil sürecin bir neticesi" olarak görmeye başladı. Rusya da ufak bir ayarla "Kişilerin değil Suriye halkının kaderiyle ilgileniyoruz" havasına girdi. "Esad geçiş hükümetinin bir unsuru olmayacak" diyen Kerry'deki bulanıklığı açıklamak Türk vecizesine düşüyordu: "Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz."

ABD ile Rusya'yı birbirine yakınlaştıran yeni süreçte her şey yolunda mıydı, hayır. Yeni kriz konferansta taraftarı kimin temsil edeceği noktasında düğümlendi. Rusya, ABD'nin tanıdığı SMDGUK dışında silahla rejim değiştirme stratejisini reddeden muhaliflerin de katılmasını istiyordu. İkinci sorun tarafların nasıl ikna edileceği noktasında düğümlendi.

Suriye'nin ilk tepkisi olumluydu. Sadece Şam'ın değil muhaliflerin de ikna edilmesi gerekiyordu. SMDGUK "Önce Esad gitmeli" şartında ısrar etti. Esad'ın gitmesini de kâfi görmeyen ÖSO ise daha keskin ama aynı zamanda ihtiyatlıydı: "Rejimin adamlarının olduğu masada biz olmayabiliriz." SMDGUK başkanlığını bölge ülkelerinin Suriyelilerin iradesini hiçe sayan müdahaleleri ve geçici başbakan seçimi yüzünden bırakan Muaz el Hatib ise El Cezire'ye Esad'la müzakereye açık olduğunu söyledi. Sadece muhalefet değil bölgesel destekçilerinin de barış masasına ikna edilmesi gerekiyordu. Belli ki Obama, Esad'ın ikna edilmesi konusunda Rusya'nın nüfuzuna güveniyordu. Fakat Rus etkisinin % 100 garantisi yoktu. Burada *Kommersant* yazarı Sergey Strokan'ın şu uyarısı kayda değerdi: "Moskova'nın Suriye rejimi üzerindeki etkisi oldukça sınırlı."

Sahada üstün gelmeye başlayan, son olarak muhalifleri Lübnan sınırındaki Kusayr'da kuşatan ve Dera-Şam yolunu ulaşıma açan ordu güven tazelemişken Esad'ın vereceği taviz sadece muhalefetin belli unsurlarını yönetime ortak etmekle sınırlı kalabilirdi. Bir başka handikap ABD'nin İran'ı süreçten dışlamasıydı. Cenevre Mutabakatı'na destek veren İran'ın barış sürecine ortak edilmesi Şam üzerindeki baskıyı arttırabilirdi.

Bütün bu faktörler nedeniyle çift yönlü stratejiyle yürüyen ABD, siyasi çö-

züm üzerinde çalışırken Esad rejimini masaya zorlayacak koşulları yaratmak için uğraşmaya devam ediyordu. ABD, bir süredir Nusra gibi radikal unsurları tecrit etme görevi verilen Selim İdris üzerinden yol almaya çalışıyordu. İdris'in silahlı unsurları kontrol edebildiğini gördüğü takdirde birtakım etkili silahlarla ÖSO lehine dengeleri değiştirebilirdi. ABD'nin eski Şam Büyükelçisi Robert Ford Mayıs'ın ilk haftası Türkiye'den Halep'e gidip askeri kanadı yokladı.

Başbakan Tayyip Erdoğan da Mayıs 2013'te Obama ile Beyaz Saray'da yapacağı görüşmede Reyhanlı'daki saldırıları hatırlatıp "Suriye meselesini tezelden halledelim yoksa ateş ülkemi sarıyor" diyerek "uçuşa yasak bölge" talep etmeye hazırlanıyordu. Tabii, Reyhanlı olayı tersinden de kullanılabilircek bir kozdu. Nitekim Rusya-Duma Dış İlişkiler Komisyon Başkanı Aleksey Puşkov "Arkasında barış konferansını engellemek ve askeri operasyonu öne çekmek isteyenler var" dedi. *Washington Post* yazarı David Ignatius'a göre, Obama da ılımlı unsurlar üzerinden kurgulanan planın yürüyebilmesi için ABD'nin terör örgütü listesine aldığı Nusra gibi "cihatçı" grupların Türkiye sınırlarından beslenmesinin önlenmesini istiyordu.

Siyasi çözüm bir ölçüde Türkiye'nin silah zoruyla rejim devirmeye kilitlenmiş politikasını değiştirmesine bağlıydı. Mevcut koşullarda uçuşa yasak bölge beklentisinin karşılık bulması da zordu. ABD'li yetkililer, "uçuşa yasak bölge" ya da "güvenli bölge"nin tam teşekküllü bir askeri operasyonu gerektirdiğinin altını çiziyordu. Pentagon'un hesaplarına göre Suriye'nin hava savunma kapasitesi Libya'yı beşe katlıyordu. Bu yüzden Obama, son olarak Senatör Robert Menendez'in muhaliflere silah verilmesini öngören tasarısıyla baskılansa da temkini elden bırakmıyordu. Muhalifleri silahlandırma seçeneği öne çıktığı sürece Rusya'nın da Esad'a kalkan olan duruşunu değiştirmesi zordu.

BEYAZ EV'DEN KALANLAR VE DİPLOMASİ SAVAŞI

Erdoğan'ın Suriye'ye müdahale konusunda Obama'yı ikna için gittiği Washington ziyareti Türk-Amerikan ilişkileri açısından en ciddi fiyaskolarından birine sahne oldu. Mayıs 2013'te sıradışı tartışmaya sahne olan toplantıda Obama'nın pozisyonu değişmedi. Dahası geri vitese takan taraf Türkiye oldu. Türk medyasını büyüleyen debdebeli sofralar vermek değil almak içindi. Erdoğan, düne kadar "İpe un sermek" dediği "Cenevre 2" sürecine destek sözü verdi. Obama'nın istediği de buydu. Erdoğan açısından Esad'ı devirmenin yolu "uçuşa yasak bölge" idi. Ama görüşme sonrası "Bu, ABD ile Türkiye'nin karar verebileceği konu değil" diyerek yelkenleri indirdi. Ankara yeterince müdahil olmadığı gerekçesiyle Obama'ya yüklenirken Amerikalılar da

Türklerin elini taşın altına sokmadığını düşünüyordu. RAND Corp'tan Christopher Chivvis şunu yazdı:

“Türkiye, ABD'nin desteğiyle müdahaleye önyak olacak iyi bir pozisyon-
da. Türkiye daha fazla sorumluluk almak istemiyorsa Obama haklı olarak
ABD'nin neden müdahaleyi desteklemesi gerektiğini sorabilir. Libya'ya mü-
dahalede Fransa ve Britanya asıl yükü taşımaya hazır oldukları konusunda
Amerikalıları ikna etti. Türkiye ABD'yi daha büyük bir role itiyor ama çok az
taahhütte bulunuyor.”

Tabii mesele sadece Türkiye'nin öncü olamaması değil. Obama'ya fren
yaptıran başka nedenler de vardı. ABD muhaliflere silah vermenin koşulla-
rını oluşturmaya çalışırken diğer yandan dümeni siyasi çözüme kırmış du-
rumdaydı. Obama, basın toplantısında Cenevre sürecindeki yol haritasını
şöyle çizdi: “Başbakan, Esad'ın olmadığı demokratik Suriye'ye geçiş için
uluslararası çabalarda ön safta yer alıyor. Ve biz rejim ile muhalefeti bir ara-
ya getirirken Türkiye önemli rol oynayacak.”

Rusya'dan Esad'ı, Türkiye'den de etkisi altındaki muhalifleri sürece ha-
zırlaması isteniyordu. Muhalifleri yoğurma işini ABD'nin tamamen Türkle-
re bıraktığı da yoktu. Halihazırda Amerikalı, İngiliz ve Fransız elçiler Robert
Ford, John Wilkes ve Eric Chevalier askeri ve sivil muhalefete istikamet ve-
riyordu. Ford'un çabaları kritikti. Sahada silahlı grupları toparlaması için Se-
lim Idris'in ÖSO'nun dümenine geçirilmesi Ford'un işiydi. *Sefir* yazarı Mu-
hammed Ballut'a göre bu “uç şövalye”, muhalifleri Cenevre'de temsil ede-
cek heyeti belirlemeye çalışıyordu. Ford, Antakya'da bulunduğu George Sab-
ra, Faruk Tayfur, Semir Naşer, Abdülhad Astifo, Suheyr Atası ve Selim Id-
ris'i “Cenevre 2” için ikna etti. SMDGUK'da yer almayan müdahale karşıtı
Koordinasyon Kurulu temsilcisi Heysem Menna gibi muhaliflerin sürece da-
hil edilmesi için sıkı pazarlıklar dönüyordu. Menna'ya ABD ses çıkarmasa da
Fransa, Katar ve Türkiye karşıydı.

Iran ve Rusya da sahayı boş bırakmış değildi. Iran Dışişleri Bakanı Ali
Ekber Salihi, 7 Mayıs 2013'te Amman, 12 Mayıs'ta Cidde'deydi. Suudiler,
1980'lerde cihada gidenlerin dönmesiyle yaşadığı “Afgan sendromu”na yine
yakalanmamak için Suriye'ye savaşçı ve silah sevki konusunda önlemler al-
dı. Ateşin kendisini yakacağını düşünen Ürdün Kralı Abdullah da pek rahat-
sızdı. Ürdün hükümetinin Katar-Türkiye-ABD ekseninde olmasına ve silah
sevkinde izin vermesine rağmen. Bu da kralın dramı. Ürdün ekonomik sıkıntılı-
rı ve Amerikan yardımlarına bağımlılığı yüzünden istemediği bir savaşta
sıçrama tahtasına dönüştü. *Al Monitor*'dan Nasır Şerare'ye göre Salihi, “Ame-
rikan tuzağına düşme, İran ekonomik olarak Ürdün'e yardım eder” mesajı
verdi. Kral da Salihi ile Esad'a şu mesajı gönderdi: “Ben siyasi çözümden ya-

Halep Üniversitesi'nde Baas'ın bürosunda Hafız, Beşşar ve Mahir Esad'ın portresi.

nayım, sen de gerçekçi ol." İran aynı hesapla Mısır'a da yaklaşıyordu. *El Hayat*'tan Salih Sudkiyan'a göre 28 Nisan'da Tahran'a giden Mısır heyetine "Mısır'ın Arap âlemindeki rolüne dönmesi için iktisadi ve siyasi desteğe hazırız" denildi. 16 Mayıs'ta Mısır Dışişleri'nin "Askeri müdahaleye karşıyız" çıkışı dikkat çekiciydi. Rusya da bölgedeki temaslarla siyasi çözüm eksenini güçlendirmeye çalışıyordu. Rus-Amerikan mutabakatıyla gelen yeni yönelim en fazla Türkiye yönetimini kasiyordu.

HİZBULLAH'LA DEĞİŞEN DENGELER VE ALEVİLER NAMINA "ZİON" DÜŞÜ

Suriye'de hem rejim hem muhaliflerin Kusayr sahnesinde açtığı son perde siyasi çözüme odaklı Cenevre konferansına daha çok "kelle" ile gitme yarışını andırıyordu. En eski savaş oyunu: "Son hamlesi güçlü olan masada kazanır." Ve sahnede bu kez Hizbullah da vardı. Hizbullah sınırın Suriye tarafında Hermel'in uzantısı ve aslen Lübnanlı Şiilerin yaşadığı 14 kadar köyü koruma misyonunu genişletti. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah tehlikeli manevrayı şöyle gerekçelendirdi: "Suriye tefirciler, ABD ve bölgedeki unsurları tarafından devrilirse, direniş kuşatma altına alınacak, İsrail şartlarını dayatmak için yeniden Lübnan'a girecek. Suriye düşerse, Kudüs unutulacak, bölge karanlığa gömülecek."

Kusayr iç savaşın yönünü tayin edebilecek kadar kritikti. Kusayr muhalifler için Lübnan kaynaklı lojistik desteğin dağıtım merkeziydi. Kasaba muhaliflerin elinde kaldığı sürece de rejimin sağlam tutmaya çalıştığı Akdeniz hattı için tehditti. Haliyle Hizbullah devreye girince muhalifler de binlerce savaşıyı bölgeye yığdı.

Al Monitor yazarı Nasır Şerare'ye göre Nusra Cephesi lideri Ebu Muhammed el Colani, Lübnan'daki Filistin mülteci kampı Ayn el Hilve'de Feth el İslâm ve Cund el İslâm gibi Selefi örgütleri Hizbullah ile BM gücü UNIFIL'e saldırarak Lübnan'da cephe açma konusunda ikna etti. Batılı kaynaklardan Lübnan istihbaratına gelen bu bilgi Hizbullah'a da ulaştı. Bir yoruma göre Hizbullah, Lübnan içinde cephe açmaya dönük Selefi ittifakını başarısızlığa uğratmak için Kusayr savaşına girmek zorunda kaldı. Hizbullah işin içine daha fazla karışma sinyalini İsrail'in Suriye'yi bombalamasının ardından "İşgal altındaki Golan'da direniş hattı açılır" tehdidiyle vermişti. O zaman BM ve NATO üzerinden müdahale edemeyen Batılı güçlerin İsrail eliyle bir "korsan müdahale" planladığı öne sürülmüştü.

Hizbullah'ın savaşa ortak olmasına en şiddetli tepkiyi veren taraf Türkiye oldu. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu "Esad, Hizbullah ve İran'ın desteğiyle Bekaa'ya uzanan bir Nusayri-Şii kuşağı oluşturma çabasına girdi. Banyas'taki katliam, Bosna'da Müslümanlardan arındırmak amacıyla yapılan Srebrenitsa katliamına benziyor. Reyhanlı saldırısı da Güney Lübnan'dan Hatay'a uzanan Nusayri-Şii kuşağını oluşturma çabasının bir parçası" iddiasında bulundu. Türkiye başından itibaren gelişmeleri Esad'ın Lazkiye'de Alevi devleti kuracağı senaryosu üzerinden okudu. Selefi savaşçıların üsse dönüştürdüğü Banyas'a bağlı Beyda Köyü'nde yaşanan katliama yapılan atıfta Esad'ın Alevi devleti için önce Sünni temizliği yaptığı iddiası bu senaryonun en önemli dayanağıydı. Muhalifler 2 Mayıs 2013'te Beyda'da 70 ile 165 kişi arasında insanın öldürüldüğü olayı "Sünni soykırımı" olarak lanse etti. Muhalif kaynaklardan biri ölü sayısını 400, diğeri 800'e kadar çıkardı. Katliamdan hemen önce köyün yakınında silahlı bir grup Suriye askerlerini pusuya düşürüp 7'sini öldürdü, 20-30 kadarını yaraladı ya da rehine aldı. Yaygın kanaate göre köye baskın bu saldırıya misilleme olarak düzenlendi. Ancak sivil katliamı kimin yaptığına dair rivayet muhtelifti. Kurbanlar arasında yönetimin oluşturduğu Ulusal Uzlaşma Komisyonu'nun üyesi ve eski Merkez Camii imamı Şeyh Ömer Biyasi, karısı, 2 oğlu da vardı. Biyasi ailesinden 36 kişinin öldürülmesi "Rejim neden kendi destekçilerini öldürsün" sorusunu gündeme getirdi. Şeyh Ömer'in son eylemi 2 Mayıs'ta rehine alınan askerlerin bırakılması ve çatışmanın önlenmesi için yaptığı diyalog girişimiydi. Katliamdan ordu ve Şebbiha'yı sorumlu tutanlar ise Biyasi ailesinden bazıları'nın 2011'de kısa süreliğine tutuklanmış kişiler olduğunu belirtti. Ancak Su-

riye genelinde başlangıçta rejim karşıtı gösterilere katılıp da silahlı grupların devreye girmesi üzerine pozisyonlarını değiştirmiş çok sayıda insan da vardı. Şeyh Ömer'in kendisi için de gösterilere destek verdiği ama silahlı süreci reddettiği için tehdit edildiği ve bir seferinde otomobilinin kundaklandığı söyleniyordu. 3 Mayıs 2013'te ise Banyas'ın Ras el Nabaa bölgesinde 77 kişi öldürüldü. Muhafifler bu katliamı da "Sünni soykırımı" olarak sundu. Ras el Nabaa'daki çatışmalarda 4 askerini kaybeden ordu ise Beyda ve Banyas'ta 40 teröristin öldürüldüğünü kaydetti. Katliamda kimin sorumlu olduğu tartışması bir kenara "Nusayri-Şii kuşağı oluşturuluyor" iddiasının bir karşılığı var mıydı? Halep, Idlib, Hama ve Humus'tan kaçan Sünnilerin izini sürdürümümüzde karşımıza çıkan tablo farklıydı. Evlerini terk etmek zorunda kalan yüzbinlerce Sünni Lazkiye bölgesinde Alevilerle iç içe yaşıyordu. Gelenlerin hepsi de rejim yanlısı değildi. Yani sahil hattına sadece Hıristiyan ve Aleviler sığınmadı. 2013 itibariyle Ras el Basit'te nüfusun yarısı Halepli Sünnilerden oluşuyordu. Türkiye'ye gelmek istemeyen Idliblilerin de gittiği yer Lazkiye idi. Hatta bu yüzden Lazkiye'nin merkezinde kiralar 15-20 bin Suriye lirasından 40 bine çıktı. Parası olan ev tutuyor, olmayan devletin tesislerinde kalıyordu. Tesislerde kalanlara hem devlet hem de gönüllü gruplar yardım ediyordu. Esad'ın hesabı Sünni temizliği ise bu göçmenlere neden izin veriyordu? Dahası bu kuşakta rejim yanlısı ciddi bir yerli Sünni nüfus vardı. Bu insanların Akdeniz hattına sığınmalarının nedeni de açıktı: Güvenlik. Lazkiye ve Tartus'ta savaş pek hissedilmiyordu. Kontroller üst seviyede olsa da hayat canlı, akşamları kafeler doluydu. 2,5 yılda bölgeye yaklaşık 20 bin cenaze getirilmiş olmasına rağmen durum buydu.

Bir başka iddia şuydu: "Esad 60 bin milisle müstakbel Alevi devletini garantiye alıyor."

Sadece Akdeniz hattında değil diğer bölgelerde de Halk Savunma Birlikleri kuruldu.

En kritik soru ise "Aleviler bir Alevi devleti istiyor mu?" Bölgeden bir Alevi'nin yanıtı şu oldu: "Lazkiye, Tartus ve Banyas'taki Aleviler kesinlikle yalnız yaşamak istemiyor. Lazkiye'ye sığınmış Halepli Aleviler de Sünni komşularını hayırla yâd ediyor. Ama cihatçı Selefilere iktidara gelirse Aleviler ve Hıristiyanlar son çare olarak kıyıya çekilir."

Bir başkasına göre Alevilerin en büyük korkusu tamamen yok edilmek.

Lazkiye-Tartus-Banyas hattı yok olmamak için son çıkış kapısı, (Matrix filmindeki gibi) bir nevi Alevi "zion"u olarak görülebilir ama bunu Aleviler bile istemiyordu. Hizbullah'ın Esad için hayat öpücüğü, kendisi için Rus ruleti sayılan yeni stratejisinin saiklerini hayali bir kuşakta aramak gerçekçi değildi.

İhvanı cephenin Hizbullah öfkesi

Hizbullah'ın sahneye çıkışı sadece Türkiye'deki hükümet çevrelerinde değil etkili Sünni çevrelerde de mezhep savaşı olarak yorumlandı. Nasrallah "tekfirci" tehdide işaret ederken Katar'ın kanat gerdiği Şeyh Yusuf Karadavi, Hizbullah'ı (Allah'ın Partisi) "Şeytanın partisi" olarak niteleyip cihat ilan etti: "Şeytanın partisinin lideri Sünnilerle savaşmaya geliyor. Şimdi İranlıların ne istediğini biliyoruz. Sünnileri öldürerek katliamları sürdürmek istiyorlar."²⁹

Karadavi, 2006'da İsrail'e karşı savaştığı sırada "Hizbullah'a destek dini bir vecibedir" demişti. Karadavi daha sonra Şii-Sünni birlikteliği için harcadığı çabadan dolayı pişman olduğunu açıkladı.

İhvan'ın Filistin uzantısı Hamas da gücünü Suriye, İran ve Hizbullah'ın desteğine borçlu olmasına rağmen "direniş eksenine"ne sırt çevirerek Sünni kampta yerini aldı. Kahire'de bulunan Hamas lideri Halid Meşal, Hizbullah'ı mezhepçiliği kışkırtmakla suçlayıp safını belli etti. 2001'de Ürdün'den kovulduktan sonra kısa bir süre Doha'da kalıp sonra siyasi büroyu Şam'a taşıyan Meşal, rejimden yana görünmemek için Suriye'yi terk ettiği 2012'ye kadar Esad'dan kesintisiz himaye gördü. Meşal daha sonra muhalefete desteğini gizlemedi.

İhvan kökenli Mısır Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi de 15 Haziran 2013'te Şam'la diplomatik ilişkileri kesip Hizbullah'a Suriye'den çekilmesi çağrısı yaptı.

Hizbullah'ı savaşa çeken üç aşamalı yol

El Alem televizyonunun Suriye temsilcisi Hüseyin Murtaza ile Temmuz 2015'te Şam'da karşılaştığımda Hizbullah'ın savaşa müdahil olmasının nedenlerini sordum. Üç aşamalı bir süreçten söz etti:

"Olaylar başladığında ilk günden itibaren Hizbullah lideri Nasrullah ile Esad arasında iletişim vardı, doğrudan görüşüyorlardı. Nasrallah, bazı önerilerde bulunduğu zaman Esad bunları kabul etti. Hizbullah'ın istediği muhaliflerle yönetim arasında arabuluculuk yapmaktı. Nasrallah o zaman önerilerde bulunduğu 'Esad'ın her şeyi yapmaya hazırım demesi benim için sürpriz oldu' dedi. Ancak olayların asıl hedefinin Suriye'nin merkezinde yer aldığı direniş olduğu kısa sürede anlaşıldı. Hizbullah'ın henüz tavır koymadığı dönemde Hizbullah ve direnişe karşı sloganlar atılıyordu. Hizbullah'ın Suriye'ye müdahalesi birçok devletin bazı gruplara silah göndermesinden çok sonradır. Hizbullah'ın Suriye'deki krize dahli aşamalı oldu. İlk aşama 2013 başında

29 www.bbc.com/news/world-middle-east-22741588; www.reuters.com/article/2013/06/01/syria-crisis-qaradawi-idUSBRE9500CQ20130601

Humus'un Şii semtinde çatışmalarda ölen bir doktorun silahla verdiği poz.

Şam'daki Seyyide Zeynep Türbesi'ni korumakla sınırlıydı. İkinci aşama silahlı grupların Lübnan'a doğru yönelmesiyle başladı. Lübnan silahlı militanların ana geçiş güzergâhlarından birisi haline geldi. Trablus ve Arsel bölgesinden sevkiyat yapılıyordu. Lütfullah 2 gemisinin silahlarla Trablus'ta nasıl yakalandığını biliyorsunuz. Humus kırsalı ve Kusayr taraflarındaki köylere sızmalar başladı. Bu köyler Suriye'de ama oralarda yaşayanlar Lübnanlı. Silahlı kişiler bu köyleri boşaltmaya başladı. Lübnan içindeki bazı köylere de girmeye başladılar. İsrail'le savaş sırasında Suriye'nin direnişe silah gönderdiği güzergâhlardan biri bu bölgedeydi. Silahlı gruplar bu güzergâha hâkim olup direnişin lojistik desteğini kesmek istedi. Bu gelişmeler bazı devletlerin stratejik planları doğrultusunda hareket edildiğini gösterdi. Daha sonra silahlı gruplar buradan Lübnan'a bombalı araçlar geçirdi. Lübnan çok sayıda bombalı eylem sahne oldu. Hizbullah bu gelişmelere karşı sınırda önlemler aldı. Bu Lübnan ve Lübnanlıların bölgelerine sızmalar olmasın diye önleyici bir stratejiydi. O zaman 'Silahlı grupları Lübnan içinde mi yoksa sınırda mı karşılayacağız' diye ikilem vardı. Hizbullah'tan beklenen silahlı grupları sınırda karşılayıp önlemektir. Özellikle Kusayr ve Arsel'de. Yine Kalamun tarafında bazı Hıristiyan köylerini de boşaltmaya çalıştılar. Eğer Hizbullah savaşa dahil olmasaydı şu an Lübnan'ın büyük bir bölümü Nusra ve IŞİD'in üssü haline gelecekti. Üçüncü aşama: Nusra gibi silahlı grupların İsrail'le ilişkileri açığa çık-

tı. Yaralılar İsrail'de tedavi edildi, onlar için sahra hastanesi kuruldu. Silahlı grupların sınırda İsraili askerlerle ilişkilerini gördüm. Bütün bunları ben gör-
rüntüledim. Bu gelişmeler ışığında Hizbullah, Suriye'nin resmi daveti ile Su-
riye'deki savaşa müdahil oldu. Hizbullah çok kişiyle savaşmıyor. Cephelerde
10-15 kişilik timlerle hareket ediyor. Bunlar gerilla savaşı veren gruplar. Bir
bölgeyi kurtardıktan sonra Suriye ordusuna devredip başka yere geçiyor. Ay-
rıca bu savaşa Hizbullah dışında Şii milisler de katıldı. Seyyide Zeynep çevre-
sinde onlarca yıldır yaşayan Afgan mülteciler vardı. Bunlar da kendi istekle-
riyle bu savaşa katıldılar.”

ŞAMİL'İN TORUNLARI YOLUNU ŞAŞIRDI: BAĞIMSIZ KAFKASYA'DAN KÜRESEL CİHADA

Roja'ya musallat olan IŞİD'e bağlı birliklerin başına Ebu Ömer Şişani'nin
(Tarhan Batıraşvili) getirilmesi; Halep, İdlib ve Lazkiye kırsalında ordu güç-
leriyle çatışmalarda Kafkasya asıllı cihatçıların öne çıkması; en kritik mevzi-
lerin alındığı operasyonları yönetmeleri “Çeçenlerin Suriye'de ne işi var” so-
rusunu gündeme getirdi.

Sonuçta Çeçenlerin yüzyıllardan beri tek bir düşmanı vardı: Ruslar. Çe-
çenlerin Suriye ile ne alıp veremediği olabiliirdi? Belki birçoğu El Kaide'nin
küresel cihat ağına düşmüş birinin kaçınılmaz akıbeti diye düşündü. Yıllar-
ca Afganistan cephesinde ölen Afgan, Tacik ya da Özbek militanlarla birlik-
te anılan Çeçenlerin haberleri düştü ajanslara. Kimsenin dikkatini çekmedi.
Benim için onlar hep “hayalet Çeçenler” oldu, çünkü ne adları vardı ne fo-
toğrafları. Bu haberler kuşkuluydu ama farklı bir sürecin yaşandığı da haki-
katti. “Vehhabilik Çeçenya'da tutmaz” diye düşünen Tarık Cemal Kutlu ya-
nılmıştı. Tarihçilerin gözünde Çeçen direnişini besleyen manevi damar ci-
hatçı Selefilik değil Kafkasya'ya özgü Sufilikti. Ama küresel cihat ağı Çeçen
direnış kültürünü geleneksel köklerinden söküp yeniden kodladı.

Suriye'ye “cihada giden” Çeçenlerin hikâyesi özellikle 1999'da başlayan
2. Çeçen-Rus savaşında direnişin geçirdiği değişimle doğrudan alakalı. Do-
ku Umarov'un 2007'de ilan ettiği Kafkasya Emirliği, Çeçenya'daki savaşı ön-
ce diğer Kafkas cumhuriyetlerine taşıdı. Çeçen mücadelesi Adıge, Karaçay-
lı, Balkarlı, Oset, Nogay, Dargin, Lezgi ve Avar gibi diğer etnik gruplardan
devşirilen militanlarla çok milletli bir yapıya büründü. Ve sonunda Kafkas-
ya sınırlarını aştı. Bu çeşitlilik Suriye cephesine yansıdı. Suriye, Kafkasya'da-
ki militanizmin “küresel cihada” entegrasyonunda önemli bir aşama olarak
karşımızdaydı.

Kafkasyalılar katıldıkları gruplarda savaşçılıklarıyla öne çıktı. Ebu Ömer
Şişani'nin kurduğu Hattab Tugayları kısa sürede nam saldı. Şişani, Gürcis-

tan'ın Pankisi Vadisi'nde Çeçenlerle aynı etnik havuzda yani Vaynakh grubunda yer alan Kistlere mensup. Tugayın ismi de Çeçenya'daki savaşı Selefi- leştiren savaşçılardan Ürdünlü Emir Hattab'dan esinlenme. Suriyelilerin on- lara taktığı isim ise "Türk Kardeşler" idi. Libya'dan akan savaşçıların Lazki- ye kırsalında oluşturduğu Muhacirin Tugayı, Muhammed Tugayları Ordu'su ve Hattab Tugayları Mart 2013'te Şişani'nin komutasında Muhacirler Ordu- su'nu (Ceş el Muhacirin) oluşturdu. Halep civarında etkin olan Şişani kâh El Kaide bağlantılı gruplarla kâh ÖSO ile ortak operasyonlara katıldı. Şişani, El Kaide lideri Eyman el Zevahiri'nin övdüğü "küresel mücahitler" arasında kısa sürede bir marka haline geldi.

Şişani, Minnig Havaalanı'nı ele geçirirken gösterdiği savaşçılığı ile cihatçı- lar arasındaki gücünü arttırdı. Türkiye'deki Çeçen sığınmacılar başta olmak üzere hem mülteci havuzu hem Kafkasya'dan savaşçı akışıyla Şişani'nin kad- rosu genişledi. Öyle ki militan akışı Kafkasya'da Doku Umarov'un liderliğin- deki Kafkasya Emirliği'ni zayıflatacağına dair bir endişeye de yol açtı. Savaşı- nı "Suriye'yi Nusayrilerden temizleme" hedefiyle kurgulayan Şişani, Kafkas- yalı bazı savaşçılarla yolunu ayırmasına rağmen gücünü korudu.

19. yüzyılda Kafkasya'dan sürüldükten sonra Suriye'ye yerleştirilmiş bir avuç Adıge, Dağıstanlı ve Çeçen diasporasından kaç kişinin Şişani'ye katıldı- ğı konusunda rivayet muhtelifti. Rus güvenlik birimlerine göre 400'ü Çeçen- ya'dan olmak üzere Rusya Federasyonu'ndan Suriye'deki savaşa katılanların sayısı 1.500'ü buldu. Bu sayıya Tatarlar ve sonradan Müslüman olmuş Ruslar da dahildi. Şişani'nin ses getiren adamlarının çoğu Kafkasya'dan...

Çeçenler başta olmak üzere Kafkasyalı militanları Suriye'ye çeken birincil neden elbette küresel cihat dayanışması ve İslâm coğrafyasının kurtarılmış bir parçasında "şeriat emirliği" kurma hayaliydi. Ama bunun ötesinde bazı nesnel saikler de vardı.

Aileleriyle birlikte cihada!

Kafkasyalılar için kadim düşman Rusya'nın Suriye'ye kalkan olması kışkırtıcı bir etkendi. Yani Kafkasya'nın nevezuhur Selefilere için Suriye'deki savaş anavatandaki savaşın bir devamıydı. Bu militanları Suriye'ye çeken bir başka etken şuydu: Kafkasya'da Rusya tarafından aranan ve sürekli "Siloviki"nin yani polis ve gizli servisin baskısı altında kalan militanlar Suriye'yi bir kaçış yeri olarak gördü. Türkiye'de bin bir zorluk çeken Kafkasyalı sığınmacılar da Suriye'ye kaydı. Hem de bazıları aileleriyle...

Suriye'deki savaşçılarla yakın ilişkisi olan ve kendini Magomed diye tanıtmamı isteyen Kafkasyalı kaynağın verdiği bilgiler şöyleydi:

“İstanbul’da 5 yıldır kaçak yaşayanlar vardı, Suriye onlar için de bir fırsat kapısı oldu. İstanbul’daki Çeçen mülteciler ile Kafkasya Emirliği üyesi Adıgelelerden oluşan 50-60 kişi Suriye’ye gitti. Aileleriyle gidip Suriye’de kurtarılmış bölgelere yerleşenler oldu. Çünkü İstanbul’da çok zor durumdaydılar. Kafkasya’ya da dönmeleri mümkün değildi. Suriye’de onlara pasaport soran ya da kira isteyen yok. Siloviki de peşlerinde değil.”

Türkiye’deki bazı Çeçen mülteciler, cepheye kâh gönüllü kâh zorla sürüklendi. Küresel cihad ağının parçası olanlar bir yana “Ya Rusya’ya teslim edirsiniz ya da Suriye’ye gidersiniz” seçeneği belli ölçüde işe yaradı.

Kafkasya’daki çatışmalar, savaşı yaşam biçimine getirmiş bir nesil bıraktı. Suriye’deki ateş bu nesli kendine çağırıyordu. Ürdün’de okuyan bazı Çeçen öğrenciler, hatta Avrupa’daki mülteciler de Suriye’deki vekâlet savaşının birer parçası haline geldi. Magomed’e göre, Suriye’ye cihada giden birçok Kafkasyalı orada evlendirildi. Kültür ve dillerini korumak için kolay kolay başka bir milletle evlilikten kaçınan Kafkasyalılar için bu çok şaşırtıcı bir durum. Ama artık ideolojiler baskın çıkıyordu, savaşçılar için cephede evlilik “vaat edilmiş” bir ödüldü. Silahlı gruplar arasında saflaşmalar derinleşince Şişani tercihini IŞİD’den yana yaptı. Ömer Şişani’nin liderliğinde farklı ülkelerden yabancılarla kurulmuş “Muhacirin Ordusu”nun çatısında savaşan ve marka haline gelen “Şişani” (Çeçen) soyadını kullanan Seyfullah (Meclikayev), Müslim, Ebu Velid (Murad Margoşvili), Selahaddin ve Ebu Musa 2013’te şu şekilde saf tuttu:

- Bağdadi’ye biat eden Şişani, Mayıs 2013’te IŞİD’in kuzey cephe komutanı oldu. Şişani, IŞİD’e katılmayı reddettiği için “kâfir” ilan ettiği yardımcısı Seyfullah ile birlikte 27 Çeçen’i örgütten kovdu.

- Seyfullah ise Hilafet Ordusu’nu kurup Nusra Cephesi’ne katıldı. Aslen Kist olan Seyfullah Şubat 2014’te Halep’te hapisane baskınında öldürüldü. Örgütün yeni lideri de Nusra’ya bağlı kaldı.

- Moldova’da Sovyet ordusunda havacı olarak görev yapmış Müslim ise Cunud el Şam’ı kurup bağımsız kaldı.

- “Ensar el Şam”ı kuran Ebu Musa ise bir süre sonra yaralanıp Türkiye’ye getirildi. Ondan ayrılan Abdülhakim Şişani Lazkiye kırsalında Hilafet Cemaati’ni kurdu. Ermenilerin yaşadığı Kesbe’ye yönelik saldırıda bu grup da yer aldı.

- Bir Kist olan Selahaddin ise eski örgütle aynı ismi taşıyan “Ensar ve Muhacirin Ordusu”nu kurdu. Yeni örgüt hem Nusra’yla birlikte hareket etti hem de Kafkasya Emirliği’nin Suriye kolu olarak öne çıktı. Örgüt, Nusra Cephesi ile birlikte Halep’e bağlı Şii beldeleri Zehra ve Nubbul’a düzenlediği saldırılarla gündeme geldi.

Sürgünün çocukları da cihatçıların hedefinde

Kafkasyalıların manevra kabiliyeti kattığı IŞİD'in kurbanları arasına 19. yüzyılda Osmanlının buralara yerleştirdiği Kafkasyalıların da eklenmesi gecikmedi.

Deyr Ful, 1860'lardaki Kafkas sürgünü sonrası Osmanlı topraklarında "asi aşiretlere" karşı birer ileri karakol gibi dikilmiş köylerden biriydi. Suriye'de Hama ile Humus arasında Dağıstanlıların ağırlıkta olduğu 2 bin nüfuslu bir köydü. Civardaki Çerkes köyleriyle evlilik ilişkilerinden dolayı Suriye'deki "küçük Kafkasya" olarak da bilinirdi. Humus'ta mevzi kaybeden IŞİD, Mayıs 2014'te köyü ele geçirdi. Örgüt başlangıçta müşfikti! Sonra fetvalarla kendi şeriatını dayattı: "Namaz vakti dükkânını kapatıp camiye gitmeyen esnaf, yanında mahremi olmadan sokağa çıkan ya da 12 yaşından büyük olduğu halde peçe takmayan kadın kırbaçlanacak."³⁰ Kırbaçlandılar da...

2013'te Golan'da Bir Acem gibi Çerkes köyleri tarafsız kaldıkları halde çatışmaların kurbanı olmuştu. Burada kahredici olan 19. yüzyılda sürülmüş Çerkesleri 150 yıl sonra bir kez daha yerinden eden IŞİD gibi örgütlere Kafkasyalıların da katılmış olmasıydı.

BÖLÜNEN KAİDE VE IŞİD'İN RAKKA EMİRLİĞİ

El Kaide'nin Suriye kolu Nusra Cephesi, eski Kaidecilerin kurduğu Ahrar el Şam ve İslâmcı gruplar 4 Mart 2013'te Rakka kentini ele geçirdi. Rakka rejimin kontrolünü tamamen kaybettiği ilk vilayetti. Aleviler ve Hıristiyanların kaçtığı kentte Nusra kendi kontrol ettiği yerlerde şeriat kurallarını uygulamaya başlarken Ahrar daha esnek davrandı. Rakka'daki gelişmelere paralel olarak Irak'taki El Kaide yapılanması Irak İslâm Devleti (IID), Nusra üzerinden iştirak ettiği Suriye cephesiyle ilgili radikal bir karar aldı. IID lideri Ebu Bekir Bağdadi, 9 Nisan 2013'te yayımladığı ses kaydında örgütün adını Nusra'yı da içine alacak şekilde Irak-Şam İslâm Devleti (IŞİD) olarak değiştirdiğini duyurdu. Bağdadi örgütün faaliyet alanını Bilad-ı Şam'a genişletmiş oldu. Yeni hedef Irak'la birlikte Suriye, Lübnan, Ürdün ve (İsrail dahil) Filistin'de oluşturulacak bir şeriat devletiydi. Nusra lideri Ebu Muhammed el Colani ise "Nusra'nın oğulları Şeyh Eyman Zevahiri'ye bağlılık sözü veriyor. Fakat Bağdadi'nin yaptığı açıklama konusunda bize danışılmadı. Irak İslâm Devleti'nin bayrağı ile gurur duysak da Nusra kendi bayrağını değiştirmeyecek" dedi.³¹ Colani kendisiyle istişare edilmeden alınan Nusra'nın feshi ka-

30 Suhaib Anjarini, "Syria's Dagestan ruled by the sword of ISIS", *Al-Akhbar*, 24.04.2014. <http://english.al-akhbar.com/node/19533>

31 www.bbc.com/news/world-middle-east-22095099

rarını tanımadığını ilan edince Suriye sahnesinde Kaideci örgüt sayısı ikiye çıktı. “Bağdadi hata yaptı, bize danışmadı, birleşme planı bütün mücahitlere zarar verir” diyen El Kaide lideri Zevahiri, Bağdadi’nin “Irak-İslâm Devleti” olarak Irak’ta, Colani’nin de Nusra olarak Suriye’de savaşmasını istedi.³² Bağdadi bu emre karşı çıkarken Colani, Zevahiri’ye doğrudan biat etti. Sözü-nü dinletemeyen Zevahiri, Kasım 2013’te IŞİD’i El Kaide’den dışlayıp Nusra’nın El Kaide’nin Suriye’deki uzantısı olduğunu teyit etti. Bağdadi ile Colani’nin Suriye’de ayrıştığı nokta şuydu: Nusra rejimi devirmeye odaklanırken IŞİD “kurtarılmış” bölgede devlet kurmayı hedefliyordu. Colani, eski patronu Bağdadi’nin Irak ve Bilad-ı Şam’da şeriat ilan etmesini zamansız buluyor ve hedefini Suriye ile sınırlandırıyor.

Kendinden olmayanları kâfir sayan IŞİD, daha çok Suriyelilerden oluşan Nusra’dan daha katıydı. IŞİD ilk darbeyi Nusra’ya yaptı ve bu örgütün mevzilerini ele geçirdi. Artık tek başına hareket eden ve kendi gündeminin peşinden giden IŞİD, Rakka’da diğer İslâmcı örgütleri kovup hâkimiyetini tesis etti. 21 Ekim 2013’ten itibaren Rakka’yı tamamen örgütün emirliğine dönüştüren IŞİD kendi yorumuna göre “şeriat devleti” pratigine yöneldi!

Rakka ile 60 km doğudaki Maadan arasında otobüs seferleri başladı. Irak sınırına dek Fırat’ın yeni efendileri artık onlardı. Vahşi bir örgütün halkın kalbine girebilmek için Fırat gibi bir akarı olmalıydı! Sınırdaki ele geçirilen pek çok köy militanlara Suriye-Irak hattında geçiş sağlıyordu. *Al Monitor*’dan Haris Hasan’a göre Bağdadi’nin örgütü Ninova’nın başkenti Musul’da tedarik ağı kurmuştu. Esnaftan “vergi” topluyordu. Haracı reddedenlerin öldürüldüğü, kaçırıldığı ya da evinin bombalandığı bir vergi politikası! Toplanan para ayda 8 milyon doları buluyordu.

Iraklının parası Suriye’ye, Suriyelinin silahı Irak’a... Fırat’ta akış artık çift yönlüydü! Ve Musul’u hepten Sünnileştirmek için de Şii Türkmen ve Şebekeler hedefledi. Şiddet sarmalında Irak 2013’te 7 bin, 2014’ün ilk 10 ayında 6 bin evladını toprağa verdi. Şimdi bu şebeke Fırat boyunca kurduğu saha hâkimiyetiyle hem Suriye hem Irak’ın başına belaydı.

İYİ KAİDE, KÖTÜ KAİDE

Amerikan istihbarat servislerinin raporlarına göre Suriye’de silahlı grupların sayısı 3 yılda 1.000’i aştı. Esad’a karşı yeni bir grup, yeni bir bölünme, yeni bir ittifakın doğmadığı gün yoktu. ABD, Kasım 2012’de Nusra Cephesi’ni terör örgütü listesine aldığı anda “Hepimiz Nusra’yız” haftası ilan edenler bir süre sonra El Kaide’nin öteki versiyonu IŞİD ile savaşa tutuştu. Çünkü IŞİD Deyr el Zor ve Rakka’da durmayıp hâkimiyet alanını İdlib, Halep ve

32 www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/2013615172217827810.html

Lazkiye'ye doğru genişletiyordu. Meşrepleri ve taktikleri aynı olmasına rağmen umutsuzlar cephesi "iyi Kaide" ve "kötü Kaide" ayrımıyla kendini avutmaya başladı.

El Kaide'nin sahada öne çıkması Esad yönetiminin uluslararası pozisyonunu güçlendirince IŞİD'e karşı Irak'taki gibi "Sehva (Uyanış) Konseyleri"⁴ kurma fikri gelişti. IŞİD'in Eylül 2013'te Azez, Kasım 2013'te Atme'yi zaptedip lojistik desteğin geldiği Türkiye sınırlarına yönelince alarm zilleri çaldı. Şam kırsalında etkili olan Suudi istihbaratının güdümündeki İslâm Ordusu (Ceş el İslâm), Katar ve Türkiye destekli Ahrar el Şam, Tevhid Tugayı ve Sukur el Şam gibi gruplar 22 Kasım 2013'te İslâmî Cephe'yi kurdu. Bu dört örgütün ideolojik çizgilerini koyu Selefi, Selefi, ılımlı Selefi ve ılımlı İslâmcı diye tonlayabiliriz. İslâmî Cephe'nin bazı bileşenleri geçmişte ÖSO şemsiyesindeydi. Savaşçı sayısı 50 bini aşan yeni koalisyonla birlikte birçok grubun tabela olarak kullandığı ÖSO'nun ruhuna Fatiha okunmuş oldu. İslâmî Cephe de ilk darbesini yakın işbirliği içinde olduğu ÖSO'ya indirdi: Cilvegözü'nün karşısındaki Bab el Heva yakınlarındaki ÖSO cephaneliğini ve karargâhını ele geçirdi. Gerekçe ÖSO'yu Azez'den kovan IŞİD'in her an Bab el Heva'yı da ele geçireceği ve ÖSO'nun buna direnemeyeceği korkusuydu. IŞİD'e göre İslâmî Cephe kendilerine karşı Batı'nın bir komplosuydu. Diğerleri ise IŞİD yüzünden uluslararası desteğin gelmediğini düşünüyordu. Eski müttefiklere yönelik adam kaçırma, işkence ve infazlar süreci hızlandırdı ve IŞİD'e savaş açıldı. Bu savaşta İslâmî Cephe kendine yeni bir müttefik de buldu. Halep civarındaki Nureddin Zengi Tugayları, İslâmî Nur Hareketi, Ensar Tugayı gibi İslâmcı gruplar IŞİD'e karşı savaş için 2 Ocak 2014'te Mücahitler Ordusu'nu kurdu.

3 Ocak 2014'te saldırılara başlayan İslâmî Cephe, Türkiye sınırına yakın Atme ve Azez'den IŞİD'i çıkarttı. IŞİD intikamını bomba yüklü araçlar ve rehinelere infazıyla aldı. İslâmî Cephe'nin ilan edilmemiş müttefiki ise Nusra'ydı. Halbuki IŞİD, Nusra, Ahrar el Şam ve ÖSO bayraklarının birlikte dalgalandığı zamanlar çok olmuştu. İslâmî Cephe de IŞİD gibi "demokratik laik" sisteme karşı çıkıp şeriat devleti kurmayı hedefliyordu.

ABD, belki terör listesinde olduğu için Nusra'yı içine alamayan ama birlikte hareket eden İslâmî Cephe'ye potansiyel ortak gözüyle bakıyordu. İşbirliğine açık olduğu sürece bu grubun Cenevre-2 Konferansı'na katılmasına itiraz yoktu. Batı destekli Selim İdris'in ÖSO'su dağılınca ABD, Cenevre'de Esad yönetiminin karşısına oturtacak sahadan bir muhatap bulmak zorundaydı. Ama İslâmî Cephe'nin arkasında duran diğer bölgesel müttefikler Cenevre'ye direniyordu.

KİMYASAL FELAKET; YENİDEN

Mart-Nisan 2013'te Suriye'ye yönelik dış müdahaleyi tahrik eden kimyasal silah kullanımı etrafındaki tartışma Ağustos 2013'te Doğu Guta'da korkunç bir katliamla yeniden gündemin merkezine oturdu.

Haziran 2013'te Lübnan üzerinden gelen destek hattının üzerinde oturan Kusayr'ı kaybedince Cenevre Konferansı'na yenik halde gitmek istemeyen muhalifleri avantajlı konuma getirmek için "eğit-donat" diye dilimize pelesenk olan yeni Amerikan planı devreye sokuldu. Ürdün'de eğitilip silahlandırılan asiler Şam'a bir kez daha yüklendi. *New York Times*'a göre Başkan Barack Obama, 2 Eylül 2013'te Beyaz Saray'da senatörlerle yaptığı toplantıda CIA'in Ürdün'de eğittiği 50 kişilik ilk hücrenin Suriye'ye sızdığı bilgisini paylaştı. Onbinlerce savaşçı bir buçuk yıldır Şam'ın batısında Mezze, güneydoğusunda Kabun ve Cobar'dan başkente girmek için konuşlanmış durumdaydı. Guta bölgesine lojistik akışını Ürdün hattı sağlıyordu. Hattı Suudiler finanse ediyordu. Özellikle Cobar girişi Şam'ın kalbine vurmak için muhaliflerin elindeki son kart olarak görülüyordu. Suriye ordusu bir süre önce asilerin kontrolündeki Cobar ile Kabun arasında saldırılar ve tedarik için kullanılan 320 metre uzunluğunda, 2 metre yüksekliğinde ve 3 metre genişliğinde bir tünel keşfetmişti.³³

Şam kırsalındaki bölgelere ayrı ayrı düzenlenen saldırılardan sonuç alamayan ordu güçleri bu kez 21 Ağustos'ta "Şam Kalkanı" operasyonu ile 13 yerde birden bombardıman başlattı. "Önleyici saldırı" olarak sunulan operasyonun amacı Kusayr'da olduğu gibi savaşçıları söküp atmaktı. Bölge cehenneme döndü, büyük bir facia yaşandı. Saldırıda Fransa'ya göre 281, Britanya'ya göre 350, Sınır Tanımayan Doktorlar'a göre 355, İnsan Hakları Gözlemevi'ne göre 502, Devrim Genel Konseyi'ne göre 635, Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'na (SMDGUK) göre 1.300, ABD yönetimine göre 1.429, ÖSO'ya göre 1.729 kişi öldü. BM kimyasal denetçi ekibinin başı Ake Selltrom muhaliflerin kayıp rakamlarını abarttığını söyledi.

Kimyasal silah meselesi ve BM heyetinin iddiaları araştırmak için bölgeye girmesiyle "Şam Kalkanı Operasyonu" yarım kaldı. Guta'da Nusra gibi örgütler de varlık göstermekle beraber asıl etkili olan grup Suudi İstihbarat Şefi Bender bin Sultan'ın güttüğü Liva el İslâm (İslâm Tugayı) idi. 25 bin savaşçısı olduğunu iddia eden Liva el İslâm'ın liderliğini Suudi Arabistan'da meskün Şeyh Muhammed Alluş'un oğlu Zehran yapıyordu.

Önceki kimyasal saldırı iddialarına soğukkanlı tepki veren ABD yönetimi bu kez *Independent* yazarı Robert Fisk'in deyişiyle "El Kaide ile aynı safta savaşına" pahasına Suriye'ye saldırıyı göze alıyordu. Üstelik gerçeği öğrenmedeki yegâne şansımız BM denetçilerinin raporunu beklemeden!

33 Sammy Ketz, "Syria rebel moles wage battle from underground tunnels", AFP, 05.08.2013.

“Olağan şüpheli” rejimin yanı sıra bu suçlu işleyebilecekler arasında şunlar vardı:

– Emir komuta zincirini kıran askeri bir unsur.

– Bombardıman sırasında bilmeden muhaliflere ait kimyasal laboratuvarı vuran bir birim.

– Rejim içindeki muhalif şebeke.

– Mayıs'ta Adana'da 2 kilo sarin gazıyla yakayı ele veren, silah ürettikleri bir kimyasal laboratuvarı teşhirden kaçınmayan, BM Bağımsız Soruşturma Müfettişi Carla Del Ponte'nin “Sınır gazı kullandılar” suçlamasına muhatap olan ve Halep'teki klor fabrikasını ele geçirdikten sonra alarm zilleri çaldırtan muhalifler.

– Casuslarıyla sahada bulunan üçüncü taraflar.

ABD ve Britanya'ya göre “Rejim BM denetçilerine 3 gün geç izin vererek delilleri yok etti.” *New York Times*'e konuşan uzmanlar ise aksi görüşteydi: “Deliller 3 günde kaybolmaz, 5 yıl sonra bile izlerine rastlanabilir. Irak'ta Kürt köyünde (Halepçe) 4 yıl sonra delil bulundu.”

Şam cephesi: “BM heyeti Suriye'deyken kimyasal silah kullanmak ahmaklık. Silahlı gruplar müdahaleyi meşrulaştırmak için kimyasal silah kullandı. Füzeler muhaliflerin kontrolündeki bölgeden atıldı. Rejim delilleri karartmaz çünkü olay yeri muhaliflerin kontrolünde.”

Müdahaleci cephenin yanıtı şuydu: “Muhaliflerin elinde kimyasal silah taşıyacak füze yok.”

Hal bu iken BM'yi by-pass eden ve gelecek BM raporunu peşinen çöpe atan bir çaba “Müdahaleye bahane yarattılar” ithamının da muhatabıydı. Hele de 2003 Irak işgalinde yutturulan kitle imha silahı yalanı unutulmamışken... Saldırıdan 3 gün önce *Foreign Policy*, CIA belgelerine dayanarak ABD'nin 1988'de kimyasal silahla vuracağını bildiği halde İran ordusunun koordinatlarını Saddam'a verdiğini ortaya çıkarmışken... Ki Saddam'ın kimyasallarıyla 20 bin İranlı asker ölmüştü.

ABD medyası, Suriye bataklığından uzak duran ABD'nin neden müdahaleye meylettiğini günlerce yazdı. Özetle, birileri Obama'nın kırmızı çizgisini aştı ve bu durum Beyaz Saray üzerinde baskıya dönüştü. Obama baskıdan kurtulmak isterken nahoş neticelere yol açmayacak bir planlamaya girişti. Hedef “rejimi yıkmak değil cezalandırmaktı” Hareketin türü de “cerahi operasyon” olacaktı. Peki, 3 yıldır rejimi devirmek için savaşımları destekleyen ABD kısıtlı harekattan ne umuyordu?

Savaşı bölgeselleştirmemek için bir “smart saldırı” ile yetinileceği konuşuldu. *New York Times*'a göre bu iş 1-2 güne sığdırılacaktı. Senaryoya göre rejim hayati bir darbe alınmazsa kendi sonunu getirecek topyekün bir savaştan kaçınmak için misilleme yapmayacak ya da İsrail'in saldırıları karşı-

sında yaptığı gibi göstermelik misillemeyle yetinecekti. Kısmi cezalandırma-
yı Rusya içine sindirecek, İran ve Hizbullah da kendini tutacaktı. İkinci se-
naryoda şu vardı: Müdahale rejimi yıkmaya yönelirse Suriye, İsrail ve Ame-
rikan çıkarlarını hedef alabilir. Savaş İsrail, Lübnan, Ürdün, İran hatta Tür-
kiye'yi içine alarak bölgeselleşir. Kaosta ABD'nin terörist listesindeki Nusra
ve IŞİD'e, Rakka ve Deyr el Zor gibi yeni hâkimiyet alanları açılır. Mesele bir
halk savaşına dönüşebilir. Rejimin çöküşünü kendi ölüm fermanı olarak gö-
ren kitleler olduğu gibi El Kaide'ye boğun eğmektense savaşmayı seçenler de
çıkabilir. Bu durumda ABD "postalları yere indirmeden ve savaş uçağı kul-
lanmadan seyir füzeleriyle operasyon" parolasını unutup uzaktan alevlendir-
diği Ortadoğu cehennemine döner. Ki bu, Obama'nın göze alabildiği bir se-
çenek değildi. ABD'nin derdi Suriye'nin sittin sene İsrail'i tehdit edemeyecek
hale sokulmasıydı. Rejim "düşman" olsa da alternatifi ABD'nin de idare ede-
meyeceği büyüklükte bir kaos olmamalıydı.

Üçüncü seçenek ise şuydu: İkinci senaryodaki felaketten kaçınma adına
rejimi yıkacak büyük bir operasyon olmasa da savaş kapasitesini düşürmek.
Böylece muhaliflere alan açılacaktı. Değişen güç dengesiyle 2. Cenevre Kon-
feransı'nda muhaliflerin eli güçlenmiş alacaktı. İstanbul'da ABD'li elçi Robert
Ford, Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'na (SMDGUK)
"Cenevre'ye hazır olun" demiş, BM Genel Sekreter Yardımcısı J. Feltman da
Tahran'a "Cenevre-2'ye destek verin" mesajı götürmüştü.

Son seçenek saldırı tehdidiyle Esad'a yeni Cenevre koşulları kabul ettir-
mekti.

Bu seçenekler konuşulurken ABD Başkanı Barack Obama, başkomutan
olarak Suriye'ye saldırma konusunda yetkisi olduğu halde onay için topu
Kongre'ye atarak "sınırlı askeri operasyon" planını rötara soktu. Ya bunu si-
yasi riskleri paylaştırıp daha güçlü destekle Suriye'ye vurmak için yaptı ya
da bu bir çekilme manevrasıydı. Suriye'nin resmi gazetesi *El Sevra* bunu "ta-
rihi çekilme" olarak yorumladı. Amaç ister operasyondan çark ister saldırı
için siyasi zemini güçlendirme olsun Kongre'den onay istemek Savaş Yetki-
leri Yasası'nın çıktığı 1973'ten beri Beyaz Saray sakinlerinin alışkanlığı değil-
di. Haliyle kimilerinin gözünde Obama'nın tutumu nedeniyle Amerikan baş-
kanlarının kararlı duruşlarında kendini gösteren "süper güç" otoritesi sarsıl-
dı! Kırmızı çizgisi aşılmış bir süper gücün fiyakası kalır mıydı? Nitekim mü-
dahaleden yana olanlar Obama'yı dış politikada zayıflık göstermekle suçladı.

Obama'nın ikilemde kalmasının nedeni tuzağına düştüğü kendi kırmızı
çizgisi kadar önündeki "uyarıcı" sarı çizgilerdi. Obama'nın iki cephede savaş
açmış Selefî George W. Bush'un aksine kovboy diplomasisini bırakacağına
yani BM Güvenlik Konseyi'ni by-passtan kaçınacağına dair sözü bir nevi sarı
çizgiydi. Libya için BM Güvenlik Konseyi'nde yapılan hileden sonra şim-

di Suriye'de BM'yi by-pass gündemdeydi. Bir başka sarı çizgi, barış adamı olsun diye kendisine verilen Nobel Barış Ödülü idi. Güya Obama bir barutçunun ihdas ettiği Nobel'e hürmeten yeni bir işgale kalkışmadı ama baruttan da uzak durmadı. "Postallar yere değmeden operasyon" esprisiyle savaşın şeklini değiştirdi; deniz piyadelerinin yerini insansız bombardıman uçakları aldı. Obama'nın Pakistan, Afganistan ve Yemen'de insansız uçaklarla yürüttüğü savaş binlerce can aldı. "Umudun başkanı" Kaidecilerin yer aldığı "küresel infaz listesi"ne onay verdi. Sonuçta Amerikan ölüm makineleri Obama ile susmadı. Libya'da postal yoktu, Suriye'ye saldırı planında da olmayacaktı.

Ortadoğu'ya savaş değil diyalog getiren başkan diye anılmaktı hedefi. Gerçi bu sarı çizgi de Suriye'deki vekâlet savaşıyla zaten tepelendi. Amerikan başkanı olacaksın ama sarı çizgilerle dans etmeyeceksin, bu mümkün mü? "Güç gösterisi" için bastırılanlarla kendi çizgileri arasında kalan Obama'yı Suriye'de mütereddit kılan başka etkenler de vardı:

Bir kere "Kimyasal silahları kim kullandı?" sorusu hâlâ yanıt arıyordu. Dışişleri Bakanı John Kerry tüm asabiyetiyle "Rejimin yaptığından eminiz, sarin gazı kullanıldığına dair kanıtımız var" dese de sözcüsü emri kimin verdiğini bilmediklerini söyledi.

Daha sonra Obama'yı dikkatli davranmaya iten birtakım analizler ortaya çıktı. Beyaz Saray 30 Ağustos 2013'te bir istihbarat haritası yayımlayarak sarin gazını taşıyan roketin Esad'ın kontrolündeki bölgeden atıldığını öne sürdü. Ancak eski BM denetçisi Richard Lloyd ve Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nden Prof. Theodore A. Postol'un BM denetçilerinin bulgularından hareketle roketlerin en fazla 2 km mesafeden Guta'ya atıldığını rapor etti. Raporunda "Roketlerin Doğu Guta'ya rejimin kontrol ettiği bölgeden atılması mümkün değil" denildi.³⁴ BM'den Selltrom ise roketlerin 1 km öteden atıldığı sonucuna vardıklarını açıkladı. Ayrıca BM kullanılan roketlerden en az ikisinin Grad olduğunu tespit etti. *Independent*'tan Rus kaynaklar da SSCB döneminde üretilen Grad füzelerinin Yemen, Mısır ve Libya'ya satıldığını ama Suriye'ye hiç gönderilmediğini kaydetti.³⁵

Yani teknik bilgiler Beyaz Saray ve Dışişleri'nin tezini zayıflattı. Ayrıca olası saldırı senaryolarının ABD'yi nasıl çıkınaza sürükleyeceğine dair uyarılar arttı.

Dış İlişkiler Konseyi'nden Ed Husain tereddütlere işaret etti: "Kimyasal silahları Esad'ın mı yoksa asi grupların mı kullandığı kesin değil. Bu aşamada Esad'ın kullanması için bir neden yok çünkü kaybetmiyor."³⁶

34 *Inside Syria*, s. 104-105

35 Robert Fisk, Gas missiles "were not sold to Syria", *Independent*, 22.09.2013.

36 <http://edition.cnn.com/2013/08/28/opinion/syria-husain-opinion/>; <http://edition.cnn.com/2012/02/09/opinion/husain-syria/>

Üstelik 21 Ağustos'ta Şam kırsalında aynı anda 13 yere düzenlenen ağır bombardımanda Nusra Cephesi'nin tünellerde depoladığı kimyasal silahların patladığı ya da savaşçıların bunları yanlışlıkla kullandığına dair iddialar geldi. Bu iddiaları AP ve BBC'ye çalışan Dale Gavlak ile Ürdünlü meslektaşısı Yahya Ababneh, Mint Press News'e taşıdı. Olası bir saldırı sonrası kırmızı çizginin bir başka tarafça aşıldığına dair ortaya çıkacak bir bulgu "Irak'taki hata tekrarlanmayacak" diyen Obama yönetimini zora sokardı.

Britanya'da Avam Kamarası'nın saldırı planını reddetmesi de müdahaleci cephenin ayarını bozdu. Britanya, Tony Blair zamanında ABD'nin fino köpeği konumuna düşürülse de Amerikan kararlarında hâlâ psikolojik etkiye sahipti. Operasyon karşıtı argümanlar "İngilizler bile reddetmişken" diye başlıyordu. Dünyayı bir Amerikan planına ikna etmenin yolu ince diplomasinin mimarı eski sömürgeci Britanya'dan başlıyordu.

Obama, Suriye'ye vurarak kimyasal silah kullanmanın cezasız kalmayacağına dair vermek istediği mesajın kapsama alanına nükleer programları nedeniyle İran ve Kuzey Kore ile birlikte Hizbullah'ı da soktu. Bu da amacı muğlaklaştırdı.

"Sahada güç dengesini değiştirmeyecek ve rejimin sonunu getirmeyecek bir operasyonu neden düzenliyorsun?" sorusu planın yumuşak karnına vuran en muzip yumruktu. Net sonuç bekleyenler sınırlı değil kapsamlı operasyon istiyordu.

Sınırlı saldırıya destek verenler ise Suriye, İran ve Hizbullah'tan gelebilecek misillemelerle operasyonun komple bir savaşa dönüşmeyeceğinden emin olmak istiyordu.

Operasyonun muhtemel maliyetine dair öngörüler tatmin edici değildi. Özellikle Kongre üyeleri operasyonun bütçesini soruyordu.

Operasyonun kestirilemeyen sonuçları herkesi iki kere düşünmeye zorladı. Suriye bir Libya değildi. Ortadoğu'nun özü sayılan bir ülkeye müdahale tüm bölgeye müdahale demekti.

Obama'ya göre amaç ceza vermek ve tekrar kimyasal silah kullanımını önlemektir. Ama saldırının bunu temin etmesi imkânsızdı. Üstelik vurulan yerlerde kimyasal facialar yaşanabilirdi. Obama koalisyon kuramadığı gibi genişleyen bir muhalefetle karşı karşıya kaldı. Akdeniz operasyonlarının vazgeçilmezi İtalya "Ben yokum" derken Almanya bir cezadan yana olsa da "Bu belaya beni bulaştırma" pozisyonundaydı. Amerikalıdan daha Amerikancı Kanada "Saldır" diye tuttursa da operasyona ortak olmak niyetinde değildi. Operasyonun en hararetli savunucusu Türkiye de şeytan şeytanın eliyle yok olsun istiyordu. Irak, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Tunus saldırıya karşı çıktı.

Rusya'nın kararlı tutumu da caydırıcı etki yaptı. Rusya lideri Vladimir Putin, G20 zirvesini operasyonu sorgulamak için iyi bir fırsat olarak kullandı.

Esad'la en çok çay içmiş Amerikalı unvanına sahip Kerry'nin şahin çıkışları çark görüntüsünü dağıtma ve "çarpmışarak çekilme" havası veriyordu.

Obama'yı kurtaran Rus ruleti!

Obama yönetimi kimyasal silah saldırısıyla ilgili Suriye yönetimini suçlayıp askeri harekât planına odaklanınca muhalifler yeniden umutlandı: "ABD, Mezze Askeri Havaalanı dahil Şam'daki üsleri devredışı bırakırsa biz de doğudan ve batıdan Şam'a gireriz." Ne var ki Kerry'nin "Suriye bir haftada kimyasal silahları teslim ederse saldırı olmaz ama bunu yapmaz" sözünü havada kapandı Rusya kimyasal silahların devriyle ilgili geliştirdiği planla bu umudu boşa çıkardı. Rusya aynı zamanda Kongre'de zorlanan, kendi ailesini bile ikna edemeyen Obama'ya "onurlu çıkış" imkânı sunmuş oldu. Almanya'nın G20'de ABD'nin bildirisine imza atmayıp desteğini bir gün sonra iletmesi, Obama ile Rus lider Vladimir Putin arasındaki görüşmelerde de gündeme gelen "üçüncü yol" ile ilgili baskıyı arttırdı. Tabii Rusya müttefiki Suriye'yi de olası saldırıdan kurtardı. Suriye, İsrail'e karşı geliştirdiği kimyasal silahların kendi sonunu getireceğinin farkındaydı. Ne İran ne de Rusya'nın kimyasal silah söz konusu olduğunda kendi arkasında duramayacağını da gördü. Haliyle iki müttefikinin telkinleriyle elindeki insanlık dışı kozu gözden çıkardı. Obama ise operasyonu askıya aldığı için gelen eleştiriler karşısında "Saldırısam bile elde edemeyeceğim kimyasal silahların bertaraf edilmesi gibi bir sonuca tek füze atmadan ulaştım" diyebilecekti. Bir kere ABD'nin cerrahi müdahale planı rejimi yıkmayacağı gibi Esad'ın ömrünü uzatmaktan başka bir işe yaramayacaktı. Muhalifler lehine saldırıdan beklenen tek sonuç oluşacak kaosta mevzi kazanıp ellerini güçlendirmeleriydi. Saldırı böylesi kısmi bir sonuç için sonuçları kestirilemeyen bir macera olacaktı. Sonuçta Obama, Kongre'de kendini erkenden total ördek durumuna düşürecek bir yenilgi-den kaçınma fırsatı bulurken müdahale bekleyen tarafların heveslerini kursaklarında bıraktı.

GÖNÜLLÜ KOALİSYON VE TÜRK'ÜN KAPASİTESİ

Rus ve Çin vetosu yüzünden BM Güvenlik Konseyi'nden karar çıkmaması üzerine Suriye'ye karşı gönüllüler koalisyonu gündeme geldi. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu koalisyonu Türkiye'nin de katılacağını söyleyince³⁷ Türk ordusunun olası bir operasyonda rolünün ne olacağı ve kapasitesinin sınırları tartışma konusu oldu. Türkiye ABD'nin öncülüğündeki bazı uluslararası operasyonlara katılsa da Kore savaşından beri hiç "muharip" ortak ol-

37 www.milliyet.com.tr/davutoglu-koalisyonu-katiliriz/siyaset/ydetay/1754626/default.htm

mamıştı. BM'den ümidini kesen Türkiye'nin bir süredir dilendirdiği "Uluslararası toplum Suriye'ye müdahale etmelidir" çağrısının alt metninde ABD, Britanya ve Fransa'nın öncülüğünde bir koalisyonun Kosova örneğini Suriye'de tekrarlaması arzusu vardı. Türkiye bu çağrılarla beklentilerin aksine kendisine muharip bir rol biçmiyordu. Ancak gönüllüler koalisyonuna katılım konusundaki yüksek iştiaak "Acaba Türkiye farklı bir role mi talip?" sorusuna yol açtı. İstanbul, 26 Ağustos 2013'te Dostlar Grubu'nun Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDGUK) ile toplantısına ev sahipliği yaparken askeri kanadın Amman toplantısında Türkiye de vardı. Bu toplantılar, Türkiye'nin koalisyonda yerinin büyük olacağı beklentisini arttırdı. Ancak hükümet kaynakları "Suriye'ye askeri bir müdahale olursa Türkiye'nin muharip bir görev üstlenmeyeceğini" söyleme gereği duydu.³⁸

Diğer müttefiklerden hiçbiri Suriye ile 911 kilometrelik sınırı paylaşan Türkiye kadar bedel ödemeye yakın değildi. Operasyona katılımın en az güvenlik kadar ekonomik ve siyasal sonuçları ağır olurdu. Buna ziyadesiyle kutuplaşmış olan toplumda yaratacağı tepki eklenince hükümet üyelerinin duygusal çıkışlarının pratikte karşılığı yoktu. Bir başka nesnel neden ise tecrübesizlikti. Türkiye'nin Irak'ın kuzeyindeki Kandil'de üslenen PKK'ya karşı yürüttüğü sınır ötesi harekâtlar, 1995'te Bosna'da, 1999'da Kosova'da üstlendiği güvenlik, lojistik ve istihbarat görevleri, 2001'deki Amerikan işgaline paralel olarak Afganistan'da yürüttüğü imar ve güvenlik işleri, 2006'da Lübnan'da barış gücü misyonuna katılması ve Hint Okyanusu'nda Somali korsanlarla mücadeleye ortak olması dışında fazlaca dış operasyon deneyimi yoktu. Dünyanın en büyük ordularından biri sayılsa da TSK saldırı değil sınırları korumaya odaklı bir geleneğe sahipti. 2012'de Türk jeti Akdeniz'de düşürüldüğünde meraklıları için Türkiye'nin askeri kapasitesini görme fırsatı doğmuştu. Türk medyası Reuters'ın Suriye ve Türkiye'nin askeri gücünü karşılaştıran tablosunu şaşkınlık içinde yayımladı. Çünkü küçümsedikleri Suriye'nin hava savunma sistemi Türkiye'den çok üstündü. Tabloya göre Suriye'nin 555, Türkiye'nin 426 savaş uçağı, Suriye'nin 191, Türkiye'nin 80 helikopteri, Suriye'nin 4.707, Türkiye'nin 178 hava savunma füzesi vardı. Kara kuvvetleri açısından da Suriye'nin 4.950, Türkiye'nin 4.503 tankı, Suriye'nin 2.600, Türkiye'nin .1363 taarruz füzesi, Suriye'nin 4.184, Türkiye'nin 148 füzesi ve Suriye'nin 3.440, Türkiye'nin 7.450 topu vardı. Türkiye'nin tek tesellisi deniz kuvvetlerindeki kıyas kabul etmez üstünlüğüydü. Hava savunmasında Türkiye'nin güvencesi NATO'ydu, nitekim ittifak Ankara'nın talebi üzerine sınırlara Patriot bataryalarını yerleştirdi. Bu durum egoları yeni Osmanlı hayaliyle şişirilmiş olanlar için düş kırıklığıydı. Ortadoğu'daki tüm süreçleri yönetme iddiasındaki AKP hükümeti kendi sınırlarını görmüş oldu.

38 Deniz Zeyrek, Türkiye 'savaşmayan gönüllü' olacak, *Radikal*, 27.08.2013.

“Saldırı üçlüsü” Türkiye’yi dışarıda tutan bir operasyonu da tercih edebilirdi. *Radikal*’den Cengiz Çandar’ın dediği gibi “Bu kez Türkiye, Batı’nın askeri müdahalesine hevesli ama bunda ironik biçimde 2003’te Irak’taki durumun aksine pek rol sahibi olacağı benzemiyor. ABD’nin başını çekeceği, Fransa ve İngiltere’nin belkemiğini oluşturacağı ‘gönüllüler koalisyonu’ Türkiye’ye hiç ‘borçlanmadan’ amaçlarını yerine getirebilir.”³⁹ Tabii bu gönüllü koalisyon işinden de bir şey çıkmadı.

KİMYASAL TEZKERE, GÖZDEN KAÇAN KAİDE VE İSLÂMCI KOALİSYON

Kimyasal silahların imhası ile ilgili mutabakat ABD’nin Suriye politikasını etkilerken Türkiye’de hükümetin “Suriye amentüsü” değişmedi. Müflis politikalara rağmen kesin inançlar üzerinden Meclis’ten sınır ötesi operasyonlar için hükümete yetki veren yeni bir tezkere geçirildi. 3 Ekim 2013’te kabul edilen tezkere kimyasal silahlarla oluşan yeni duruma göre güncellenmiş ama yeni tehdit (El Kaide) görmezden gelinmişti. Ayrıca bir askeri operasyon yetkisi ancak bu kadar tartışmalı bilgiler üzerine kurulabilirdi. “Rejimin 21 Ağustos’ta Şam’da kimyasal silahlarla yaptığı saldırıda 1.400’ü aşkın Suriye vatandaşı hayatını kaybetmiştir” denildi. BM raporunda fail zikredilmediği halde “Bu husus BM raporunda teyit edilmiştir” ifadesi yer aldı. Sarrın yapımı için kimyasal peşinde koşan Nusra, Ahrar el Şam ve Liva el İslâm ile bağlantılı kişilerle ilgili Adana savcılığının 132 sayfalık iddianamesi tartışmanın istikametini değiştirmişken daha dikkatli bir dil gerekiyordu. Tezkerede 1.400’ü aşkın diye geçen kurban bilançosu da çelişkiliydi. Rakamlar 281 ile 1.729 kişi arasında değişiyordu.

Asıl sorun hükümetin “kimyasal tezkere” çıkarırken Türkiye’yi Pakistan’ın konumuna düşüren sınır hatlarındaki El Kaide tehdidini küçümsemesiydi.

Kimse gemilerle Libya ve Yemen’den Mersin limanına taşınıp “resmi” kapılardan Suriye’ye sokulan yüzlerce savaşçının hesabını sormuyordu. Nusra ile IŞİD’i ayrı tutup ılımlıları güçlendirme yoluna gidildi. İlimlileri silahlandırmak için Aralık 2012’de Antalya’da Selim İdris komutanlığında Askeri Yüksek Konseyi oluşturuldu. İdris üzerinden istenildiği ölçüde silah akışının olmaması ve nihayetinde kimyasal silahların imhasıyla ilgili ABD ve Rusya arasında varılan anlaşmayla Suriye’ye müdahale seçeneğinin rafa kalkması hayal kırıklığı yarattı. Müdahaleye ilişkin umutların tükenmesi sahada yeni koalisyonlara yol açtı.

24 Eylül’de 13 örgüt, SUK’u tanımadığını duyurup tüm grupları “şeriata

39 Cengiz Çandar, “Batı, Suriye’ye saldırırsa Türkiye ne yapacak?”, *Radikal*, 28.08.2013.

dayalı net bir İslâmi çatı altında birleşmeye” davet etti. Suriye Ulusal Koalisyonu’nu tanımayan 13 örgüt arasında Nusra’nın yanı sıra Türklerle içli dışlı Tevhid Tugayı, ılımlı İslâmcı Sukur el Şam ve İslâm Tugayları da vardı. Yani Batılı müttefiklerin “desteklenebilir makul örgütler” diye baktığı gruplar sahada El Kaide’nin ortakları haline geliverdi. Batı’nın askeri müdahalesinden umudunu kestikten sonra El Kaide ile ortak hareket etmekte beis görmeyen bu üç örgüt, Batı-Körfez ittifakının Aralık 2012’de Antalya’da oluşturduğu ÖSO Askeri Yüksek Konsey’de yer alıyordu. Ağırlıklı olarak kuzeyde yapılan 13 grubun silahlı milis gücü, sayıları 100 bini aşan savaşçıların neredeyse yarısına tekabül ediyordu.

Güney cephesinde ise 29 Eylül 2013’te çoğu ÖSO etiketini kullanan 50’yi aşkın grup, Selefi Liva el İslâm’ın öncülüğünde ‘İslâm Ordusu’nu (Ceys el İslâm) oluşturdu. Suudi İstihbarat Şefi Bender bin Sultan’ın finanse ettiği Liva el İslâm aynı zamanda kimyasal silah tartışmasının odağındaydı. CIA’in gözetiminde Ürdün sınırından beslenen güney cephesi, El Kaide’nin gücünü kırmada bir umuttu. Güneydeki ittifak Selefi örgütlerin ÖSO’nun fişini çektiği, Katar’ın frene basmasıyla Suudi güdümlü kanadın güçlendiği; kuzeyde ise Kaideci-ılımlı ayırımının önemsizleştiği ve kendi kaynaklarını yaratabilen El Kaide’nin öne çıktığı anlamına geliyordu. Güneyde ÖSO kadar zayıflayan örgütlerden biri Kuveyt, Katar ve Türkiye’nin beslediği, ÖSO’yu tanımayıp El Kaide ile ortak hareket eden ve 13 örgütlü son ittifaka giren Ahrar el Şam; diğeri kuzeyde Katar’ın arka çıktığı, ÖSO’ya bağlı ve IŞİD’in düşmanı Ahfad-ı Rasul idi. İlimli, Selefi ve Kaideciler arası girift ilişkilere rağmen CIA’in ılımlılara destek planı sürüyordu. İş bittiğinde Katar ve Suud elini yıkayıp çekilebilir ama Türkiye’nin gideceği bir yer yoktu. “Hele devrim olsun bunların icabını bakılır” diyenlerin kucağında artık bir El Kaide sorunu vardı. Hem de yerli unsurlarla birlikte. İşte bunun adı Pakistan sendromu. Tezkere buna çare miydi, hayır. Tezkerenin bununla ilgisi var mıydı, hayır.

NOBEL’LE KAYBEDENLER

Suriye’de kimyasal silahların imhasıyla ilgili sorumluluk Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü’ne (OPCW) verildi. Örgüt misyonunu henüz tamamlamadan Nobel Barış Ödülü’nü kaptı. Suriye’nin kimyasal silahlarının imhası sürecinin başlaması OPCW’nin elde ettiği bir sonuç değildi. Perde arkasında Putin ve Obama ile perde önünde başdiplomatlar Sergey Lavrov ile John Kerry vardı. Ve tabii üçüncü sacayağında da kimyasal silahların imhası anlaşmasını kabul eden Suriye lideri Esad. Kim ne derse desin ödül Rusya ve ABD’nin yanı sıra Esad yönetimine gitmiş sayılırdı. Muhaliflerin Şam yönetimiyle hemfikir olduğu tek konu da sanırım buydu: “Asıl ödüllendirilen Esad

oldu." Ödül, OPCW'nin Suriye'de başarılı olacağına dair inancı da yansıtıyordu. Haliyle bu dolaylı olarak Esad'a tanınan bir krediydi. Suriyeli yetkililer de ödülü "Şam'ın güvenilirliğinin teyidi" olarak görmekteydi.

Halbuki Guta'daki kimyasal saldırının ardından ABD'nin kısmi saldırı planını beğenmeyen Erdoğan'ın istediği Esad'ın sonunu getirecek tam müdahaleydi: "Sınırlı operasyon bizi tatmin etmez. Kosova'daki gibi olmalı."⁴⁰ ABD düne kadar meşruiyetini yitirmişti dediği Esad'ı takdir eder hale geldi. Kerry "Süreç rekor sayılacak hızda başladı. Anlaşmaya uyduğu için Suriye'ye minnettarız" sözüne en sert tepkiyi veren de Erdoğan'dı: "Esad teröristtir." ABD Dışişleri Sözcüsü Marie Harf ise Erdoğan'ın tepkisi sorulduğunda "O ifadeyi kullanmayacağım ama ne kadar kötü biri olduğunu tarif için kitaptaki tüm terimleri kullanabilirim" yanıtını verdi.⁴¹ Tam da bu düellonun ortasında Nobel, Türkiye'nin beklentilerinin aksine meseleyi askeri müdahale noktasından çıkartıp Esad'ı en azından kimyasal silahlar bağlamında uluslararası toplumun ortağı haline getiren bir süreci ödüllendirdi. Halbuki 3 Ekim'de Türkiye kimyasal silahları gerekçe göstererek sınırötesi harekât için tezkere çıkarmıştı. Dahası ödül, Gaziantep'te Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nun (SMDGUK) atadığı "başbakan" Ahmed Tuma'nın katılımıyla kimyasal saldırılara karşı eğitim kursları düzenlenirken geldi.

İşin kötü tarafı ABD, Libya senaryosuyla Suriye'de çok erken aşamada isyanın askerileştirilmesine dahil olduğu halde işin içinden sıyrılırken Türkiye yanlışlıktaki ısrarıyla Kaidevari grupları palazlandıran ülke olarak ortada kaldı.

Kimyasal meseledeki zıtlaşma siyasi süreçte de kendini hissettirdi. Suriye dosyasını artık Rusya ile götürmeye karar veren ABD için Türkiye-Katar ek-seni sorunluydu. Türkiye sabitelerini korurken Katar olası yeni durumlara göre vaziyet almaktan kaçınmıyordu. *Sefir* gazetesine göre Katar'ın yeni emiri Şeyh Temim, El Fetih yetkilisi Abbas Zeki aracılığıyla Esad'a ilişkileri düzeltmek istediği mesajı gönderdi. Yine baskılarla Şam'dan Doha'ya taşınan Hamas lideri Halid Meşal ise "Tüm halk hareketlerinin kendi haklarını elde etmesini destekliyoruz ama bunun barışçı yollarla olması gerekiyor" dedi.

Türkiye-Katar ekseninden netice alamayan ABD bu kez Suudi kanalından giderek şansını denedi. Suudilerin finanse ettiği Ürdün merkezli eğit-donat çalışmalarının hızlandırılması ve İslâm Ordusu'nu kurması satranç tahtasındaki son hamleydi. Suudiler, Türkiye gibi sonuna kadar gitmekten yandı ama ÖSO'dan umduğunu bulamayan ABD'nin derdi El Kaide'yi "müzakereye açık" Selefilerle baskılamak ve Cenevre'ye giderken muhalifle-

40 www.aksam.com.tr/siyaset/erdogan-sinirli-operasyon-bizi-tatmin-etmez/haber-240481

41 www.hurriyetdailynews.com/us-skips-terrorist-label-for-assad.aspx?pageID=238&nid=56036

rin elini güçlendirmektir. Tabii Cenevre yolu taşıydı. Suudilerin adamı Ahmed Carba'nın SMDGUK'yu yekpare Cenevre'ye taşıma şansı azalmıştı. SMDGUK'nın en büyük bileşeni olup Ankara'nın hassasiyetlerini yansıtan Suriye Ulusal Konseyi (SUK) Başkanı George Sabra, Cenevre'ye gitmeyeceklerini açıkladı. Ayrıca savaşçıların yarısını temsil eden 13 grubun bayrak açmasıyla SMDGUK askeri kanadı temsil şansını iyice yitirdi. El Kaide karşısında mevzi kaybeden ÖSO'da da işler karıştı. ÖSO sözcüsü Fahd el Masri'nin, örgütün "genelkurmay başkanı" Selim Idris'i "İstihbarat servislerinin maşası" diye hedef alması içerideki fırtınanın boyutunu gösteriyordu. ABD, PYD ve Suriye Ulusal Koordinasyon Kurulu'nu Cenevre'de görmek isteyen Rusya'nın çizgisine yaklaştı.

TÜRKİYE'NİN ADI "SARİNCİ"YE ÇIKTI, EYVAH!

Suriye'de kimyasal saldırılar Şam yönetiminin kimyasal silahları BM'ye teslim etmesiyle üzerinde durulan bir mesele olmaktan çıkmıştı ki Pulitzer ödüllü gazeteci Seymour Hersh suyu bulandırdı! Hersh, Türkiye ve Suudi Arabistan'ın sorumluluğuna işaret eden ağır ithamlarla dolu bir makale yazdı. MIT Müsteşarı Hakan Fidan "Suriye'ye girmek için 8 füze atılır, gerekirse Süleyman Şah'ı vururuz" diyebiliyor olmasaydı makale de umursanmayabilirdi. Suriye'ye gönderilmiş 2 bin TIR'lık mühimmat itirafı olmasaydı "Geç bunları" demek mümkündü. Geçmişte Hersh'ün *New Yorker*'daki her makalesini nefesimizi tutarak okuduk. Saygınlığıyla malum *London Review of Books*'ta "The Red Line and the Rat Line" (Kırmızı Çizgi, Gizli Hat)⁴² başlıklı son yazısına sıra gelince hayli yutkunduk. Yazıdaki iddiaların kaynağı ABD istihbaratı ve eski CIA yetkilileri. "Doğru çıkmasın" diye yakardığımız şüuyu vukuundan beter iddialar!

19 Mart 2013'te Han Assal, 13 Nisan'da Şeyh Maksud, 21 Ağustos'ta Doğu Guta'da kimyasal saldırı olmuştu. Sonuncusu, BM heyeti ilk ikisini incelemek için Şam'a gittiğinde gerçekleşmişti. Rejim kadar Suudi istihbaratının kontrolündeki İslâm Ordusu olası zanlıydı. Hersh'ün eski yetkililerin ağzından aktardığı iddialar özetle şöyleydi:

"Kimyasal saldırı Tayyip Erdoğan'ın bilgisi dahilinde MIT ve Jandarma'nın desteğiyle El Nusra Cephesi tarafından gerçekleştirildi."

"Amerikan ve İngiliz istihbaratı, 2013 ilkbaharından itibaren muhaliflerin sarine erişimi olduğunu biliyordu."

42 Seymour M. Hersh, "The Red Line and the Rat Line," *London Review of Books*, cilt 36, sayı 8. 17 Nisan 2014; www.lrb.co.uk/v36/n08/seymour-m-hersh/the-red-line-and-the-rat-line

“2013’ün baharında ABD istihbaratı, Türkiye hükümetinin MIT ve Jandarma aracılığıyla kimyasal silah yeteneklerini geliştirebilmeleri için Nusra ve müt-tefikleriyle çalıştığını öğrendi.”

“MIT isyancılarla siyasi irtibatı sağlıyor, Jandarma askeri lojistik ve kimyasal eğitim gibi işleri üstleniyordu.”

“Erdogan cihatçılara desteğine son verirse her şeyin biteceğini biliyordu. Suudiler lojistik sebeplerden ötürü savaşa destek veremiyordu. Erdogan, ABD’nin kırmızı çizgiyi geçmesine yol açacak bir olay kundaklamayı umu-yordu. Fakat Obama Mart ve Nisan’daki saldırılara yanıt vermedi...”

“(16 Mayıs’ta Beyaz Saray’da) Erdogan, kırmızı çizgilerin geçildiğini anlatı-yordu. Başbakan bir ara Hakan Fidan’ı sohbete dahil etmek istedi ama Fidan konuşmaya başlayınca Obama ‘Biliyoruz’ diyerek sözünü kesti. Erdogan, Fi-dan’ı 2. kez konuşturmaya çalıştı, Obama müsteşarın sözünü ikinci defa ‘Bi-liyoruz’ diye kesti. Erdogan artık dayanamayıp ‘Ama kırmızı çizginiz geçil-di’ dedi. Obama, Fidan’a işaret edip ‘Biz de sizin Suriye’deki radikallerle neler yaptığınızı biliyoruz’ dedi.”

“ABD Savunma İstihbarat Ajansı, 20 Haziran’daki 5 sayfalık raporda El Nus-ra’nın Suriye’de sarin gazı üretilen bir hücreyi bulunduğunu belirtti. Türki-ye ve Suudi Arabistan’da bazı kişiler sarin yapımında kullanılacak onlarca kg maddeyi ele geçirmeye çalışıyordu.”

“21 Ağustos saldırısından hemen önce ABD Genelkurmay Başkanı Martin Dempsey ve Savunma Bakanı Chuck Hagel gizli raporla ‘Türkiye’nin ABD’nin askeri bir yanıtına yol açacak bir şey yapmak istediği’ konusunda uyarıldı.”

“21 Ağustos saldırısının ardından Rusya, Doğu Guta’dan alınan numunele-ri test için Britanya’ya verdi. Porton Down’daki testlerde gazın Esad yöneti-minin envanterinde olmadığı kanaatine varıldı. Britanya bulgular eşliğinde ABD’ye ‘Bize tuzak kuruluyor’ mesajı gönderdi. Bir istihbarat yetkilisi, ‘Bu-nun, Obama’nın kırmızı çizgisinin aşılması için Erdogan’ın adamlarınca plan-lanan gizli bir eylem olduğunu artık biliyoruz. Sarin Türkiye üzerinden tedarik edilmişti, oraya Türk desteği olmadan götürülemezdi. Türkler ayrıca sarin-in üretimi ve nasıl kullanılacağı konusunda da eğitim verdi’ dedi.”

“Öncelikle kanıtlar, saldırıdan sonra Türklerin çeşitli dinlemelerdeki keyif-li hallerinden edinildi.”

Demek ki ellerinde tapeler de vardı!

Peki, ABD bu bilgileri neden kamuoyuyla paylaşmadı? Hersh’e konuşan eski istihbarat yetkilisinin yanıtı şuydu: “Zamanında Esad’ı suçladığımız için

şimdi tükürdüğümüzü yalayıp Erdoğan'ı suçlayamayız. Erdoğan'ın sarin gazı saldırısındaki rolüne ilişkin bildiklerimizi açıklarsak sonucu felaket olur.”

O halde neden şimdi? Beyaz Saray'ın inkâr etmesinin önemi yoktu. Bu, “Bilgiyi veririm ama inkâr ederim” parolasını anımsatıyordu.

Yetkililerin Hersh'e konuşması meselenin bilinmesinin istendiğine delalet ediyordu. Belli ki ABD, Türkiye ile uyum sağlamakta zorlanıyor ve zorlayıcı bir ortam yaratmaya çalışıyordu. Bundan Türkiye'yi gözden çıkardıkları sonucu çıkmıyordu. Öyle olsaydı örtülü teyit yoluna gidebilirlerdi. Ayrıca “Doğru” demek de ABD'yi hayli sıkıntıya sokardı. Bu durumda kırmızı çizginin muhatabı Türkiye olurdu! Ve ayrıca bataklıkta birlikte girdiler. ABD temkinli polikayla beladan sıyrılmaya çalışırken Türkiye Rus ruletine devam etti. Saldırının ilk dakikasında şeksiz “Esad yaptı” diyen Türkiye, Adana'da 2

ERDOĞAN KIRMIZI ÇİZGİ İLE OBAMA'YI SIKIŞTIRMAK İSTEDİ

“Kırmızı çizgi, gizli hat” yazısıyla hem ABD hem Türkiye'yi köşeye sıkıştıran gazeteci Seymour Hersh'i arayıp sordum:

• *Kimyasal saldırıda Türkiye'nin rolü olduğu iddiası çok sansasyonel ve tartışmalı. Krizde taraf olan Rusya'nın Guta'dan temin ederek Britanya'daki laboratuvara gönderdiği örnekler ne kadar güveniliriz? Çoğu insan Rusya ve Suriye'nin işbirliği yaparken süreci maniple edebileceğine inanıyor.*

– Rusya'nın gönderdiği materyali Britanya'nın üst düzey komutası analiz etti ve üst düzey yetkililer gözden geçirdi ve sonra Pentagon'daki üst düzey generaller ve amirallere gönderdi. Kapsamlı laboratuvar araştırmalarından sonra şüphe kalmadı. Beni kandırabilirsin ama Britanya ve ABD'deki üst düzey yetkilileri kandırman mümkün değil.

• *Peki, Türkiye'nin dahiliyle ilgili kişisel olarak senin vardığın sonuç ne?*

– Ne düşündüğümün önemi yok. Bildiğim şu: Amerikan hükümetindeki birçok üst düzey istihbarat uzmanı, olaydan sonraki dinlemelere, MIT ve jandarmanın sarin üretiminde Nusra'ya eğitim verdiğine dair önceki bilgilere dayanarak Erdoğan'ın Suriye'nin askeri tesislerine yönelik bombardıman başlatması için Obama'ya kırmızı çizgisini hatırlatma ihtiyacı duyduğuna inanıyor.

• *Yalanlamanın dışında Obama yönetiminden bir tepki var mı? Belki bazıları bunların bilinmesini istiyordu. Mayıs'taki Beyaz Saray buluşmasından beri Obama'nın Erdoğan'la sorunları olduğunu biliyoruz.*

– Off the record bazı şeyler var ama ne olduğunu söyleyemem.

• *Dünya farklı bir resme tanık olduktan sonra ABD'nin Suriye politikasında bir değişim ihtimali var mı?*

– Dalga mı geçiyorsun? Politika değişikliği mi? Dünyada tarihten ders alan lider olduğunu mu öne sürüyorsun? Mümkünatı yok. ABD, Nusra ve diğer Selefi ve Vehhabi gruplarda sarin gazı olmadığına ısrar edecek, böyle bir saldırı olduktan sonra bile...

kilo sarin ile yakalanan 5 kişiyi saldıktan sonra bu konuda kendi savunması ve şüpheleri dağıtması o kadar kolay değildi.

SARİNLE DEĞİŞMEYENLER VE İLİMLİLER KARMASI!

Muhafifleri silahlandırma konusunda 11 Eylül 2012'de Bingazi konsolosluğuna yapılan saldırıya kadarki Türk-Amerikan ortaklığına rağmen "cihatçı" grupların palazlanmasından Türkiye'yi sorumlu tutan, askeri müdahale için ilan ettiği kırmızı çizgileri aşılın diye kimyasal saldırı tezgâhlandığını fark eden ABD'nin politikası Seymour Hersh'ün dediği gibi gerçekten hiç değişmedi mi? "Hiç değişmedi" demek zor. 21 Ağustos 2013'te Guta'da kimyasal saldırıyla ABD ordusunu savaşa çekme oyunundan sonra Obama en azından Rus çizgisine yakınlaşarak çift kulvarlı yola girdi. Yani bir taraftan radikallerle ilgili uyarıların dozunu arttırırken diğer taraftan "ılımlı" diye kategorize edilen gruplarla savaşı körükleyip Esad'ı en zayıf anında siyasi çözüme zorlamayı hedefledi. Cenevre'deki siyasi çözüm süreci ve kimyasal silahların imhası için kurulan işbirliğiyle "Esad meşruiyetini yitirdi, gitmeli" parolasından Esad'ı müzakere ortağı yapan çizgiye doğru bir kayış yaşandı.

Fakat ABD'nin dünyaya sattığı ılımlı-radikal ayrımı gözeten yeni politika hepten kozmetik hale geldi. Farklı kategorilere sokulan örgütlerin sahada ortak hareket etmesi nedeniyle bu ayrım kâğıt üzerinde kalıyordu.

Obama, 28 Mart 2014'te Riyad gezisinde Suudilerle Suriye politikasını senkronize etmeye çalıştı. *Washington Post*, Riyad'ın Ahrar el Şam, Nusra ve IŞİD ile çalışmamayı kabul ettiğini, Obama'nın da ılımlı kanatlara uçaksavar dahil gelişmiş silahlar vermeyi gündemine aldığını yazdı.⁴³

ABD, 2012'de sadece Nusra'yı terör listesine aldı ama hem rejim hem El Kaide ile savaşta bel bağlanan "güvenilir" örgütler ötekilerden çok da farklı değildi. Bu gruplar cephane paylaşımına gitmenin ötesinde ideolojik olarak birbirinin türeviydi. Mesela Suudilerin beslediği İslâm Ordusu'nun komutanı Zehran Alluş ile Nusra lideri Ebu Muhammed el Colani'nin Suriye için vaat ettikleri aynıydı. İslâm Ordusu, Suudilerin Obama'nın ziyareti sırasında dışlamayı kabul ettiği Ahrar el Şam ile birlikte Selefilere çatı örgütü İslâmî Cephe'de omuz omuzaydı.

Yine Batılı yardımlardan aslan payını kapan Suriye Devrim Cephesi lideri Cemal Maruf ılımlı ortak olarak öne çıkartıldı. Yardımları cebe indirerek savaş ağasına dönüşen Maruf da Suudilerin adamıydı. Maruf da Alluş'tan farklı olmadığını 2 Nisan 2014'te *The Independent*'a demecinde ortaya koydu:

43 David Ignatius, Obama appears ready to expand covert assistance to Syrian opposition, *The Washington Post*, 27.03.2014.

“El Kaide (Nusra) ile savaşıyorum. El Kaide ile savaş benim meselem değil. Rejime karşı savaşanlarla hiçbir sorunum yok.”⁴⁴

Maruf bütün kredisini IŞİD’i Halep’ten Rakka’ya çekilmeye zorlayan saldırılara borçluydu. El Kaide’ye bağlı Nusra ile omuz omuza savaştıklarını hatırlatacaktır. Yebrud’da cephaneyi paylaştıklarını söyledi: “Bizi destekleyen insanlar silah göndermemizi isterse göndeririz. Bir ay önce onlar bizden Yebrud’a silah göndermemizi istediler ve biz de gönderdik.”

Daha trajik olanı Amman’da Suud, ABD ve diğer Batılı istihbarat örgütlerinin kurduğu “Operasyon Odası”nın oluşturduğu Güney Cephesi’nin sorumluluğunu üstlenen Yermuk Tugayı’nın komutanı Beşar el Zubi de Nusra ile birlikte çalıştığını gizlemedi. ABD’nin makul gördüğü Suudi patentli ilımlılar bunlardı.

Kuveyt’in parası Çeçen’in kaması!

Libya senaryosunun “taşıyıcı gücü” olarak formüle edilen ÖSO’nun şapkasını kullananlar ya “para, silah ve ideoloji” bileşeniyle sağlam duran “cihadi Selefiler”in safına kaydı ya yağmayla savaş ağalarına dönüştü ya da etkinliklerini yitirip kendi bölgelerine hapsoldü. Yine de bir “ılımlılar” efsanesi bitmedi. Amerikalı ve Suudilerin Ürdün’de eğitip donattığı güneydeki grupların birçoğu El Kaide’yle aynı düşünsel kodları paylaşıyordu.

Kuzeyde ise denkleme başta Çeçenler olmak üzere yabancılar giriyordu. MIT’in Çeçenleri kullandığına dair kanaat yaygındı. Birkaç cepheye liderlik eden Çeçenlerin Ermenilerin yaşadığı Kesab’e yönelik Enfal Operasyonu’nu yönetmesi de sürpriz değildi. Enfal’in komutası Ebu Musa’daydı. Müslim de saldırıya katıldı. TSK ve MIT’in desteği olmadan Enfal’in yürütülemeyeceğini düşünen çok.

Muhalefetin şekillenmesinde hep Batılı istihbarat örgütleriyle birlikte Katar, Türkiye, Suudi Arabistan öne çıksa da siyasi kakafoniye fazla eşlik etmediğinden gözden kaçan bir aktör daha vardı, o da Kuveyt. IŞİD-Nusra kavgasından sonra Nusra’ya ağırlık veren Kuveytlilere sırtını dayayanların başında Ahrar el Şam geliyordu. İstanbul’da temeli atılan Ahrar el Şam’ın kurucusu Ebu Halid, El Kaide’nin Suriye temsilcisiydi. Yine Kuveytlilerin el verdiği komutanlar arasında IŞİD’e biat etmeden önce Ömer el Şişani de vardı. Şişani 2013’te Lazkiye’deki saldırıları Kuveytli Şeyh Haccac’ın telkinleriyle yürüttü.

Silahlandırılmalarında sakınca görülmeyen bir diğer örgüt Mücahitler Ordusu (Ceyş el Mücahidin). Bu örgüt Mart 2014’te Hıristiyan muhalif Marsel Şehvaro’yu başını örtmediği için şeriat mahkemesine çıkarttı. Örtüneceği-

44 Isabel Hunter, “I am not fighting against al-Qa’ida...”, *The Independent*, 02.04.2014.

ne dair yazılı taahhülle bırakıldı. Örgüt sonradan özür dilese de “mahkeme” kararı kaldı. Bu örgütleri eleştiren muhaliflerin başına gelmeyen de kalmadı. Mesela “örgüt suçlarını” rapor eden Hak İhlallerini Belgeleme Merkezi’nden avukat Razan Zeytune, eşi ve 2 arkadaşıyla Aralık’ta İslâm Ordusu’nun elindeki Duma’da kaçırıldı.

Askerin ciğerini yiyen “ılımlı” savaşçı

ılımlılar bahsinde Batılılara “Suriye’de biz kimleri destekliyoruz?” sorusunu sordurtan şoke edici bir sahne yaşanmıştı: 12 Mayıs 2013’te Faruk Tugay’ının komutanlarından Halid el Hamad nam-ı diğer Ebu Sakkar öldürdüğü askerin ciğerini çıkartıp ısırarak poz verdi.⁴⁵ Bütün Alevileri bu şekilde geberteceğini söyleyen Ebu Sakkar, daha sonra *Time*’a pişman olmadığını söyledi. Ebu Sakkar kendini savunurken de öldürdüğü askerin cep telefonunda bir video bulduğunu öne sürerek “Askerin cep telefonunu açtık ve tamamen çıplak vaziyette bir kadın ve iki kızının video klibini buldum, onları aşağılıyordu, sopayla sağına soluna dürtüyordu” dedi.⁴⁶ Öteki muhalifler Ebu Sakkar’ın tutuklanıp cezalandırılması çağrısı yapsa da ılımlılarla ilgili efsaneye bir kez daha gölge düşmüştü. Humus’ta Alevileri hedef almak, Hıristiyanları haraca bağlamak ya da sürmek, askerler tedavi oluyor diye bir hastaneyi bombalamak, Hula katliamına karışmak, kadınlara tecavüz etmek, Alevi ve Şiiilere karşı infaz politikası gütmekle suçlanan Faruk Tugayları’nın komutanlarından Abdurrezzak Tılas seks skandalları ile gündeme geldi. Bunun üzerine Hatay’da toplantı yapan Faruk Tugayları, komutan olarak Abu Sayeh Cüneydi’yi seçti. Toplantının MİT’in gözetiminde yapıldığı öne sürüldü.⁴⁷

Devrimci diye baş tacı edilen gruplar ya El Kaide ile işbirliği yapıyor ya da HRW’nin de defalarca uyardığı gibi insanlığa karşı suç işliyordu.

KAİDE İLE KOMŞU OLMANIN KİLOMETRE TAŞLARI

2013’ü devirirken “Suriye’de El Kaide’yi besleyen ülke” etiketi Türkiye’nin yakasına iyiden iyiye yapıştı. Bu noktaya Batılı müttefiklerle eşgüdüm halinde işleyen uzun bir süreçle gelindi. Ancak müttefikler yavaşça çark ederken Türkiye hatalarında ısrar etti.

Türkiye ayrımsız hepsine kapılarını açarken Amerikan-Suud eksenini söz-

45 Aryn Baker, “Savage Online Videos Fuel Syria’s Descent Into Madness”, *Time*, 12.05.2013.

46 Aryn Baker, “‘We Will Slaughter All of Them.’ The Rebel Behind the Syrian Atrocity Video”, *Time*, 14.05.2013.

47 <http://haber.sol.org.tr/dunyadan/pyd-liderinin-halepte-anlastik-dedigi-faruk-tugayinin-sicili-haberi-71369>

de “ılımlı” farkı gözetip özde Selefileri besledi. Bunun yarattığı fark şuydu: Nusra’ya sarını Türkiye’nin temin ettiği iddiasında olduğu gibi zor düneçte biri sahneden sıvışırken diğeri projekte yakalanıyordu. El Kaide ile deneyimi olanlar silahın çift yönlü ateşlendiğini bildikleri için kaçabilecekleri bir masaya oturdu. Acemi olan ise o masayı kendi toprağında kurdu.

Kanlı süreç Türkiye’yi suç ortağı haline getiriyordu. Human Rights Watch (HRW), Türkiye sınırlarını kullanan grupların Lazkiye bölgesinde Alevileri katlettiğine dair bir rapor yayımladı.⁴⁸ Ardından *Wall Street Journal*, MIT Müsteşarı Hakan Fidan’ın silah sevkiyatını organize eden ve kontrol noktalarından konvoyların geçişine izin veren bir trafik polisi olarak hareket ettiğini yazdı. Elbette hükümet El Kaide’ye yardım suçlamalarını zinhar kabul etmedi. Ancak sınırlardaki hikâyeler ise bize farklı bir tablo sunuyordu. Sınırdaki bir Batılı insani yardım örgütünün çalışması bana şunları anlattı:

“Bir süre önce Yemen’den Mersin limanına gemiyle 160 savaşçı getirildi. Bu kişiler otobüslerle Öncüpınar Sınır Kapısı’na taşındı. Burada ÖSO’nun komutanı arandı. Kapıya gelen komutanla pazarlık yapıldı, savaşçıların toplanıp ulaştırılması organizasyonu için istenen para 2 milyon dolardı. Suudi Arabistan’la telefon görüşmesinin ardından istenen para bankaya havale edildi. Ve savaşçılar Öncüpınar’dan Suriye tarafındaki Selame’ye geçirildi.” Buna benzer çok fazla olay Hatay, Şanlıurfa, Kilis ve Gaziantep’te dilden dile dolaşıyordu.

CHP Hatay milletvekili Mehmet Ali Ediboğlu sınırda peşine düştüğü birçok anormal olayı soru önergesi olarak TBMM’ye taşıdı. İktidarın yaptığı ise iddialara yanıt vermekten ziyade Ediboğlu’nun güvenilirliğini sorgulamaktı. Ediboğlu “Bir dokun bin ah işit” misali bana şunları anlattı:

“14 Ağustos 2012’de Libya bandıralı balıkçı teknesi Al Entisar, Iskenderun Limanı’na yanaştı. İnsani yardım malzemesi taşıdıklarını beyan etmişler. Gemiden Libya uyruklu 24 kişi indi. 31 S 4262 plakalı midibüsle Antakya istikametine doğru yola çıktı. Emniyet müdürünü aradım ‘Durdurun’ dedim, Antakya girişinde durdurdu, ‘Silah yok, karışamayız’ yanıtını verdi. Minibüs Antakya’ya ulaştı ve Büyük Antakya Oteli’ne yerleştirdi. O tekne getirdiği kişileri almadan döndü. Yine 07 Aralık 2012’de saat 23.50’de Anadolu Jet’in tarifersiz uçağıyla Arapça konuşan 200 kişi Hatay Havaalanı’na indi. 15 minibüs aprona girdi, uçağın merdivenlerine kadar gidip minibüslere bindirildi. Hatay Havaalanı’na İstanbul ve Ankara’dan günde onlarca Arapça konuşan insan iniyor. Bunlar Suriyeli değil. Yaşları 20-30 arasında. Büyük çoğunluğu VIP kullanıyor. Bunların hepsi diplomat olamaz! Milletvekili olarak soruyo-

48 Human Rights Watch, “You Can Still See Their Blood”, 2013, ISBN: 978-1-62313-0640

rum, havaalanındaki yetkililer 'Dışişleri ve Başbakanlığın talimatları var' diyorlar. Son zamanlarda azaldı. Önceden günde 50-100 kişi geliyordu.”

Türkiye'nin komşudaki isyan sürecine müdahil olmasında SUK ve ÖSO'nun oluşumuna ev sahipliğinin yanı sıra ordudan ayrılan askerlere Apaydın Kampı'nı açması milattı. Uzun süre ÖSO kampı karargâh olarak kullanıldı. Oluşturulan bir TBMM heyeti kampa gidip denetim yaptı ve askeri eğitim verilmediğine hükmetti. Halbuki burada yapılan eğitimden ziyade askeri planlamalar ve koordinasyondu. Ediboğlu ise Apaydın değil başka bir kampa işaret etti:

“Reyhanlı'da stadyumun yanındaki Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) binası radikal İslâmcıların eğitildiği, silahlandırıldığı ve sınıra nakledildiği yerdir. En az 10 dönümlük bir alanı var. Yüksek duvarlarla çevrili olduğu için içeriği görülüyor. Apaydın Kampı'nın adı çıktı ama asıl karargâh burası. Oradan lojistik destek yapılıyor. Savaşçılar geceleri otobüslere bindiriliyor, polis eskortluğunda Kuşaklı ve Bükülmez bölgelerinden Suriye'ye geçiriliyor. Bir yıl öncesine kadar cihatçılar daha çok Antakya'da barındırılıyordu. Örneğin Kuzeytepe'de North Hill Otel, Antakya'da Ottoman Otel, merkezde Büyük Antakya Oteli ve Narin Otel gibi otellerde kalıyorlardı. O zaman savaşçılar Yayladağı'nın Güveççi köyünden Suriye'ye geçiriliyordu. Yayladağı Sınır Kapısı'nı ele geçirmek için yoğun çaba vardı. Bir haftada üç kez saldırı düzenlediler ama ele geçiremediler. Çünkü Suriye tarafındaki Keseb'de Türkmen ve Ermeniler yaşıyor ve bölge halkı onlara yardım etmedi. Cilvegözü Sınır Kapısı'nı ise iki taraftan saldırı olduğu için kolayca ele geçirdiler. Yayladağı'nda başarılı olamayınca ve Antakya halkından tepkiler yükselince savaşçılar Reyhanlı'ya kaydırıldı ve TMO karargâh olarak kullanılmaya başladı. Reyhanlı'da misafirhaneler ve kiralanan evler de kullanıldı. Reyhanlı'da 3-5 bin civarında radikal unsur var. Son zamanlarda Cilvegözü Sınır Kapısı'ndan geçişler mercek altına alındığı için Suriye'ye geçişlerde daha çok Bükülmez köyündeki karakolun önündeki yol kullanılıyor. Tel örgüleri kaldırıp stabilize yol yaptılar. (Daha önce de Yayladağı-Güveççi'de kaçakçıların kullandığı yasadışı yolu da araçlar rahat geçsin diye asfaltlamışlardı.) Bükülmez karakolunun önünden rahatlıkla girip çıkış yapıyorlar. Askeri yetkililer 'Bize soru sormayın, gidin valiye sorun' diyorlar. Vali ise 'Yok böyle bir şey' diyor. Bir milletvekili olarak yanıt alamıyorum. Halbuki ben bunun filmi çektim.”

Ediboğlu silah geçişiyle ilgili de “Ukrayna'dan malı yüklüyorlar, Mısır'a gidiyorum diyorlar ama İskenderun'a yanaşıp silahları boşaltıyorlar” dedi. İşte sınırlardaki bu anormallik Türkiye'yi Suriye krizinin içine çektikçe çekti.

TÜRKİYE SINIRLARINDA YAKALANAN KİMYASALLAR

Türkiye'nin Suriye'deki silahlı gruplara cephane yardımı yaptığına dair suçlamaları hep reddeden hükümet Mayıs 2013'ten itibaren ardı ardına yaşanan skandallarla yakayı ele verdi.

18 Mayıs'ta Adana'da 12 kişi sarin gazı kullanımında kullanılan 2,5 kilo kimyasal madde ile yakalandı. Bu olay gerek sınırlardaki geçişkenliği gerek Suriye'deki kimyasal silah tartışmasına Türkiye'yi de dahil etmesi açısından önemliydi. Saniyelik fitil, havan topu yapılmak üzere krom boru, tiyonil klorür, potasyum florür, metanol, izopropanol, izopropanolamin, beyaz fosfor, medikal glikoz ve boksit gibi kimyasal maddeler temin etmeye çalışmakla suçlanan zanlılardan altısı polis sorgusunun ardından bırakılırken biri Suriyeli 6 kişi tutuklandı. Sanıklar Ahrar el Şam ve Nusra Cephesi'ne kimyasal silah yapımında kullanılan maddeler temin etmekle suçlandı. Ele geçirilen maddelerin birleşmesinden sarin gazı elde edilebileceği ama suç unsuru malzemenin doğrudan 'sarin' değil 'antifriz' olduğu gerekçesiyle sanıklardan beşi 17 Temmuz 2013'te tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edildi. Tutuklu tek sanık "Abu Salah" kod adlı Suriyeli Heysem Kassap (Hytham Qassap) da 30 Ekim'de bırakıldı. Savcılık Kassap hakkında "silahlı terör örgütüne üye olma" ve "silahlı terör örgütüne silah sağlamaya teşebbüs" suçlarından 25 yıla kadar hapis, tutuksuz yargılanan Halit Usta, Halit Ünalkaya, İbrahim Akça, Bekir Karaoğlu ve Raif Ay hakkında ise "silahlı terör örgütüne silah sağlamaya teşebbüs" suçlamasıyla 15'er yıla kadar hapis cezası istedi.

İddianameye göre Heysem Kassap ile kimyasal satıcı arasında geçen telefon görüşmesinde, satıcı talep edilen 8 kimyasal maddeden ikisinin satışının devletin iznine bağlı olduğunu söyledi. Ünalkaya ile Usta arasında 17 Mayıs 2013'te geçen telefon görüşmesinde bir kimyasaldan 5.000 dolara 10 adet alındığı, 10 ton glikoz istendiği ve kimyasalların Kilis'te teslim edileceği bilgileri yer aldı.

Kassap savcılıktaki ifadesinde kendisi hakkında şu bilgileri verdi: "Aslen Humusluyum. Yıllar önce babam Suriye'de idama mahkûm olduğundan Suudi Arabistan'a göç ettik. Suudi Arabistan'da doğup, büyüdüm. Daha sonra Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle rejim karşıtı gruplara yardım etmek amacıyla arayış içerisine girdim. Bu bağlamda Ahrar el Şam yetkililerinden Ebu Velid ile tanıştım. Onların yönlendirmesi ile Antakya'ya giderek ev kiralamadım. Antakya'ya geldikten sonra rejim muhalifi çeşitli gruplar benimle temas geçtiler. Bunlardan bazıları insani yardım malzemeleri ilaç talep ederken, bazıları da askeri malzeme talep ediyordu.

Dağa önce Bursa'dan temin edilip Suriye'ye sokulduğu iddia edilen 3 kamyonet dolusu kimyasal madde Lazkiye'de Suriye güvenlik güçlerince ele ge-

çirilmişti. Bursa'dan kimyasalların getirtilmesini organize eden kişinin Ebu Velid Temnam olduğu anlaşıldı. Mahkemede Ebu Velid Temmam ile ilişkili olduğu da ortaya çıkan Kassap, kimyasalları Nusra değil ÖSO'nun talep ettiğini savundu.

Iddianamede zanlıların devlete ait Makine Kimya Endüstrisi'nden (MKE) Suriye'ye götürülmek üzere 10 top yani yaklaşık 2,5 km uzunluğunda dinamit fitili temin etmeye çalıştığı belirtiliyordu ama hâkim bu konuda soru bile sormadı.

Duruşmayı izleyen CHP milletvekili Hürşit Güneş'le konuştuğumda şunları söyledi: "Halit Ünalkaya'nın avukatı Halis Yetkiner, AKP Yüreğir İlçe Teşkilatı eski başkanı. Yetkiner duruşma sırasında 'Bu dava hukuki değil siyasidir. Türkiye'nin dışarıdaki ilişkilerini zedeleyebilecek bir davadır. Iddianamede yer alanların hazırlık eylemi olduğu görülmektedir. Hazırlık eylemi suç sayılamaz' dedi." Güneş, Yetkiner'in duruşma öncesinde de kendisine "Kassab da tahliye edilecek, göreceksiniz" dediğini aktardı. Nitekim Yetkiner'in dediği oldu.

20 çuval dolusu kükürt mü? Yok önemi!

Sınırdaki tuhaflıklara dair çarpıcı bir başka örnek Genelkurmay'ın internet sitesinde bir not olarak yer aldı. Buna göre 2 Kasım 2013'te TSK, Hatay'dan Suriye'ye sokulmaya çalışılan bazı kimyasallar yakalandı. Askeri birlikler Hatay'a bağlı Narlıca beldesi yakınlarından Suriye'ye geçmeye çalışan ve "dur" ikazına rağmen yola devam eden 3 aracı lastiklerine ateş açarak durdurdu. Araçlarla her biri yaklaşık 50 kilo ağırlığında 20 çuval dolusu kükürt ve kapakları mühürlü 8 adet varil ele geçirildi. Mühürlü variller 3 Kasım'da Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'ne (AFAD) bağlı Kimyasal Biyolojik Radyolojik Nükleer (KBRN) ekibince incelemeye alındı. Araçtakiler Suriye tarafına kaçarken içlerinden biri yakalandı. Gözaltına alınan kişi Bosna Herkes uyruklu Fransız vatandaşı S.H. idi. Ele geçirilen malzemelerle ilgisinin olmadığını savunan S.H., nöbetçi mahkeme tarafından tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Hatay'da da mesele "basit bir kükürde" indirgenerek geçirildi.

KOMŞUDAKİ SAVAŞIN ROKETLERİ KONYA VE ADANA'DAN

Kimyasallarla ilgili skandalların ardından 7 Kasım 2013'te Adana'da uyuşturucu taşıdığı ihbarı üzerine durdurulan bir TIR'da 931 havan-roket kapsülü ve 10 rampa bulundu. Mahkeme kayıtlarına göre "TIR'da yakalanan 931 adet demir gövdenin, pik demirinden imal edilen el yapımı 120 mm'lik havan

mermisinin dış gövde kısmı, demir boruların da üzerinde yapılacak tadilat neticesinde mermileri fırlatmak için kullanılan rampa olduğu tespit edildi.”

10 kişi gözaltına alınırken malzemelerin Konya ve Adana'daki atölyelerde üretildiği belirlendi. Erdoğan, TIR'ın yakalanmasını “Mühimmatın üretimi için Konya ve Adana'ya kalıpları Suriyeli gruplar getirmiş. Parasını vermişler. Mühimmatın yakalanması Türkiye'nin hassasiyetini gösterir” sözleriyle bunu El Kaide'ye karşı mücadele çabası olarak sundu.⁴⁹

TIR sürücüsü L.K.'nin verdiği ifade ise Erdoğan'ın sözünü ettiği gibi bir hassasiyetin olmadığını ortaya koydu. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçda-roğlu'nun 26 Kasım'da TBMM'de ifşa ettiği mahkeme tutanaklarına göre L.K. şu ifadeyi verdi:

“Bu malzemeleri daha önce iki defa Reyhanlı'ya götürüp teslim ettiğim yer, Jandarma karakolunun korumasında olan etrafı çevrili bir yerdi. Zaten oraya girebilmek için jandarma kontrolünden geçiyordum. Ancak aracı aramadılar. Kasasına bakmadılar. Ancak TIR'ı götüren öncü aracı durdurup o araç ile konuştular, sonra karakol binasının 200 metre ötesinde etrafı çevrili bir alana yükü boşalttım.”⁵⁰ Sürücü son seferde Konya'dan 593 tane yükleyip kalanını Adana'dan bir başka tornacıdan aldığını ifade etti.

Zanlılardan Konyalı tornacı E.H. ise Suriye uyruklu Heysem Topalca'nın Ekim 2013'te kendisine gelerek 10 bin ila 20 bin civarında havan mermisi gövdesi yapmasını istediğini söyledi. E.H. bir ay içinde 1.179 adet havan mermisi yapıp bunları üç ayrı seferde gönderdiğini belirtti. İfadeye göre Topalca, Konya'da diğer esnaflara da bu şekilde mal yaptırıyordu. Adana'da şüpheli bir tornacı da Topalca'nın talebi üzerine 178 adet havan mermisi kovana ürettiğini anlattı. Mahkeme'nin kararında yükün götürüldüğü yerin Suriye sınırında El Kaide'nin kampı olduğuna dair emniyet raporu olduğu belirtildi.

Sır dolu Türkmen: Heysem Topalca

Niğde'de IŞID'çilerin yargılandığı davanın tutanaklarında da silah sevkiyatıyla ilgili bilgiler yer aldı. Saldırganlardan birinin kullandığı telefon kendi üzerine kayıtlı olduğu için yargılanan sanık Mehmet Aşkar, MIT adına sınırdan yasadışı yollarla Suriye'ye nasıl silah sevk edildiğini anlattı. Aşkar, MIT'e çalıştığı söylenen Heysem Topalca ile birlikte Yayladağı sınırında silah taşıırken Türk askerine yakalandıklarını ama birkaç telefon görüşmesinden sonra bırakıldıklarını ve teslimatı gerçekleştirdiklerini belirtti.

49 www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-34279s.pdf

50 www.zaman.com.tr/politika_jandarma-kontrolunde-suriyeye-silah-sevkiyati-yapiliyor_2173429.html; <http://arsiv. taraf.com.tr/haber-jandarmaya-komsu-el-kaide-kampi-140581/>; www.hurriyet.com.tr/gundem/25069404.asp

Topalca Niğde'deki saldırganları Suriye'ye geçiren kişi olarak da bu davanın zanlıları arasındaydı. 11 Mayıs 2013'te Reyhanlı'da bomba yüklü iki araçla düzenlenen ve 53 kişinin öldüğü saldırılarla bağlantılı olarak da Topalca'nın adı soruşturma dosyasına girdi. Erdoğan bu saldırı ile ilgili mezhebi vurgu yaparak "Reyhanlı'da 53 Sünni vatandaşımız şehit edildi. Peki bu tezgâhın arkasında ne var. En son saldırının bir numarası yakalandı. Bu kişi malum Beşşar el Esad'la adeta kol kola olan bir kişi" demişti.⁵¹

Iddianamede Jandarma Genel Komutanlığı'nın 9 Haziran 2014 tarihli raporuna atıf yapılarak Topalca'nın Adana'da roket başlıkları ile birlikte yakalandığı, Suriye'den kaçak yollarla tarihi eser getirip Türkiye'de sattığı, El Kade ve Nusra Cephesi'ne sürekli mühimmat temin ettiği, Reyhanlı'da patlayan araçları gönderen kişi olduğu belirtildi. Savcılık başka bir belgeye dayanarak Topalca'nın Adana'da ele geçirilen 931 adet havan mermisinin sahibi olarak yakalandığını ancak emniyet güçleri tarafından bırakıldığını, 2014'te Reyhanlı saldırısını organize ettiğini ve ayrıca Cund el Şam örgütü ile ilişkisi olduğunu öne sürdü. Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Daire Başkanlığı'nın raporuna göre Topalca 2011-2014 arası Türkiye'ye 873 kez giriş çıkış yaptı.⁵²

Topalca ve Ayhan-Adil Orli kardeşler sınır hatlarında Türkmenler üzerinden dönen gizli operasyonlarla ilgili neredeyse Türkiye'nin kara kutusu haline gelmiş kişilerdi. Ama hikâye sadece onlarla sınırlı değildi. Suriye rejimine karşı Yavuz Sultan Selim Tugayı, Fatih Sultan Mehmet Tugayı, Sultan Abdülhamid Tugayı, Ömer Muhtar Tugayı, Ricalullah gibi örgütler altında savaşan Türkmenlerin Türkiye ile bağlantıları sıklıkla gündeme geldi. (Ocak 2015'te Lazkiye kırsalında savaşan Osman Gazi, Ömer bin Abdülaziz ve Ömer Muhtar adlı birlikler bir araya gelerek Sultan Abdülhamid Han Tugayı'nı kurduklarını duyuran Türkçe video kaydı yayımlandı.⁵³ Suriye ordusu Lazkiye bölgesinde baskıyı arttırdıkça Türkiye'ye seslenen Türkmenlerin sayısı da artıyordu.)

51 www.radikal.com.tr/politika/erdogan_reyhanlida_53_sunni_vatandasimiz_sehit_edildi-1137612

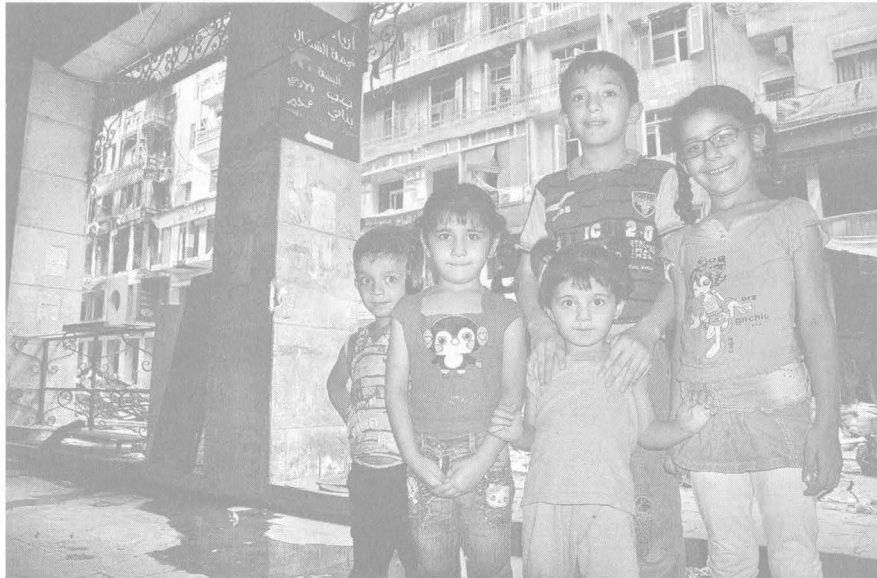
52 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27711653.asp>

53 www.kanalahaber.com/haber/dunya/suriyeli-turkmenler-abdulhamid-han-tugayini-kurdu-213647/

MİT TIR'LARI SIRRA KADEM BASARKEN

2014'te perde Türkiye'nin Suriye bataklığına ne kadar daldığını gösteren bir sahneyle açıldı.

1 Ocak 2014'te Hatay'da silah taşıdığı ihbarı üzerine durdurulan TIR, önce jandarma ardından savcının kararlı tutumuna rağmen arattırılmadı. Şüpheli TIR "devlet sırrı" denilerek cumhuriyet savcısı, jandarma ve polisten ka-

Eski Halep'te harabeler arasında yaşam mücadelesi veren birkaç aile kaldı.

çırıldı.¹ TIR'ı aramakta ısrar edince MIT görevlileri tarafından tehdit edilen Adana Cumhuriyet Savcısı Özcan Şişman görevden el çektilirdi ve Gaziantep'e tayin edildi. Şişman bir nevi cezalandırıldı. Yerine Gaziantep Cumhuriyet Savcısı Aziz Takçı atandı. TIR dosyası da Takçı'ya verildi.

Hükümetin resmi ve sivil aygıtlarıyla Suriye bataklığında nereye kadar battığını göstermesi açısından son derece kritik olan TIR parodisi şöyle oynandı:

Kırıkhan Başsavcısı Yaşar Kavalcıoğlu'nun yazdığı resmi tutanağa göre kaçak silah taşındığına dair gelen bir ihbar üzerine jandarma Kırıkhan-Reyhanlı yolu üzerinde TIR ve ona eşlik eden bir aracı durdurdu. Kendilerini MIT personeli olarak tanıtan araçtaki kişiler malzemenin devlet sırrı niteliği taşıdığını belirtip arama yapılmasına izin vermedi. Savcı Şişman kendisi olay yerine intikal edinceye kadar beklenilmesini istedi. Bu arada yukarıdan da müdahaleler gelmeye başladı. İlçe Jandarma Bölük Komutanı Kubilay Ayvaz'ı telefonla arayan İl Alay Komutanı aracın bırakılması talimatını verdi. Ancak Ayvaz, konunun adli nitelikte olması nedeniyle emir verme yetkisinin Şişman'da olduğunu belirtip talebi reddetti. Bu kez Hatay Valilisi Celallettin Lekesiz, malzemenin MIT'e ait olduğunu ve bırakılması gerektiğini belirten yazılı talimat gönderdi. Aslında vali "personelin özel statüleri ve doğrudan Başbakana bağlı olarak çalışmaları dolayısıyla alıkonulmalarının cezai sonuç doğuracağını" belirterek tehdit ediyordu. Bunun üzerine Yüzbaşı Ayvaz araç ve personeli bırakmak zorunda kaldı. Olay yerine henüz intikal etmemiş olan Şişman ise aracın bırakılmaması talimatını yineledi ve araç Reyhanlı istikametine giderken tekrar durduruldu. Bu kez durduran jandarma değil polisti. Şişman olay yerine vardığında aramayı gerçekleştiremedi. Çünkü jandarma ve polis çekilmiş, yanında sadece kendi koruması kalmıştı.

Tutanakta yer almayanlara gelince: Neredeyse bir çatışma ortamı oluştu ve Şişman olay sonrası yakın çevresine "Canımı zor kurtardım" dedi.

Ağır baskı gören Şişman'ın kendi isteğiyle dosyayı başsavcıya devrettiği söylene de aslında istifa etmesi istendi. *Radikal* gazetesinden Fatih Yağmur'a göre Ankara'dan kiralanan araçta bir MIT görevlisi ve İHH'nın bölge sorumlusu da vardı. İHH iddiayı reddetti.

Sözde "devlet sırrı" ile dolu TIR'ın kısmen Selefî ağırlıklı İslâmî Cephe, kısmen IŞİD'in kontrolündeki bölgeye açılan Öncüpınar Sınır Kapısı'ndan geçiriliyor olması da Türk hükümetinin bu gruplarla olası bağlarına dair kuşku attırdı. "Herkes işini bilecek" azarıyla savcı, jandarma ve polise ayar veren İçişleri Bakanı Efkân Ala "TIR'da Türkmenlere giden yardımlar var" savunmasını yaptı. Suriye Türkmenleri Meclisi'nin iki yöneticisi hemen Ala'yı yalanladı; Hüseyin Abdullah "Türkmenlere yardım getiren bir

1 <http://arsiv.taraf.com.tr/haber-tir-in-yuku-devlet-sirri-143887/>

TIR yok” derken Abdurrahman Mustafa “Böyle bir yardımla ilgili bir bilgim yok” ifadelerini kullandı. TIR’ın peşine düşen CHP Hatay milletvekilleri Refik Eryılmaz, Mevlut Dudu ve Hasan Akgöl de yaşanan skandalla ilgili Ala, Vali Lekesiz ile TIR’da görevli MIT mensupları hakkında suç duyurusunda bulundu.

YAKAYI ELE VEREN ROKET DOLU MİT TIR’LARI

19 Ocak 2014’te Adana’da durdurulan TIR’lar ise Türkiye’nin Suriye’ye silah sevkiyatında üstlendiği rolü gözler önüne serdi. Üç TIR içinde füze, havan ve uçaksavar bulundu. Adana Terörle Mücadele Mahkemesi Savcısı, Suriye’ye götürülmek üzere patlayıcı madde, silah ve mühimmat yüklü olduğu ihbar edilen 3 TIR’ın aranması için Adana İl Jandarma Komutanlığı’na 19 Ocak’ta saat 07.15 sıralarında talimat verdi. Saat 12.00 civarında 200 güvenlik görevlisi, 06 DY 0393, 06 EU 2115, 06 FC 9193 plakalı üç TIR ile Audi A3 marka aracı Adana Ceyhan-Sirkeci gişelerinde durdurdu. Arama yapılan TIR’larda sürücü ve görevli olan 8 kişi gözaltına alındı. TIR’lara eskortluk eden Audi araçta 2 MIT personelinin olduğu tespit edildi. Kontrol sırasında patlayıcı madde tespit köpekleri tepki verince savcılığın izni üzerine TIR’ların içindeki çelik kasalar açıldı. Tıbbi malzemeler içine gizlenmiş 6 çelik kasa içerisinde kilitli havan, roket başlığı ve çeşitli cins ve miktarda mühimmat bulundu. Yakalanan TIR’lar kapsamlı arama için Seyhan İlçe Jandarma Komutanlığı’na götürülürken Adana MIT Bölge Müdürlüğü personeli araçların önünü kesti. Tam bu sırada Adana Valisi Hüseyin Avni Coş, Emniyet Müdürü İl Jandarma Komutanı ve MIT Bölge Başkanı harekete geçti. Üç yetkili Adana İl Emniyet Müdürlüğü’ne bağlı 200 polisle olay yerine geldi. Coş 1 saat boyunca savcıyı ikna etmeye çalıştı ama sonuç alamadı. Bunun üzerine Coş, Ceyhan Kaymakamlığı ve Adana İl Jandarma Komutanlığı’na bir yazı yazarak başbakanlığın izni olmadan MIT’e bağlı araçlarda arama yapılmasının suç sayılacağı uyarısında bulundu. Valinin talimatı üzerine bırakılan araçlar Suriye istikametinde yollarına devam etti.

Adana Valiliği günün sonunda şu açıklamayı yaptı:

“3 yapılan kontrollerde MIT’in rutin görevlerini ifa eden personelin bulunduğu anlaşılmıştır.” Valiliğin “rutin görev” ifadesi MIT’in Suriye krizi başladığından beri sahada operasyonlara karıştığı yönündeki iddialarla ilgili bir itiraftı.

AKP Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik, “Bu MIT’e ait bir TIR’dır. İçinde ne var ne yok seni ilgilendirmez. Bu savcılar kimin adına bu işleri yapıyor? MIT’e ait TIR’ların durdurulması haddini bilmezliktir. Yanlış yapan savcıdan hesap sorulur” diye çıkıştı.²

2 <http://t24.com.tr/haber/mitin-tirindaki-malzemeler-hic-kimseyi-igilendirmez/248735>

Erdoğan da “MIT’in TIR’ını sen durduramazsın, arayamazsın, buna yetkin yok. Bunlar Türkmenlere insani yardım götürüyorlardı” diye çıktı.³ Hem Erdoğan araçların Türkmenlere yardım götürdüğü iddiasını her defasında tekrarladı. TIR’lar kaçırıldı ama her şey mahkeme sürecinde açığa çıktı.

Jandarma Komutanlığı’nın fezlekesinde tırlarda roket başlıklarının bulunduğu belirtildi. Fezlekedeki operasyon öncesi “araçların terör örgütü El Kaide’ye silah ve malzeme götürdüğüne” dair istihbarat bilgisinin geldiği not edildi. Bu bilgi daha sonra duruşma sırasında da teyit edildi.

Gizli belgelerde yer alan bilgilere göre özetle şu gelişmeler yaşandı:

– 19 Ocak 2014’te Adana İl Jandarma Komutanlığı, üç TIR’ın Hatay üzerinden Suriye’deki El Kaide’ye silah ve patlayıcı taşıdığı ihbarı üzerine arama kararı talep etti.

– Adana Başsavcılığı arama yapılması ve suç delillerine el konulmasına karar verdi.

– Güvenlik güçleri araçları Ceyhan ilçesindeki gişelerde durdurdu. MIT engel olmaya çalıştı.

– Araçlar kapsamlı arama için Seyhan Jandarma’ya götürülürken otoyolda bir Audi ile onlara eşlik eden MIT elemanları konvoyun önünü keserek hareket etmesini önledi. MIT mensupları araçların anahtarlarına el koyunca arbede yaşandı. Sürücülere araçlarda arıza çıkarmaları talimatı veren MIT mensupları jandarma görevlilerine tekme-tokat şiddet kullandı.

– Valinin engelleme çalışmaları ve MIT üyelerinin tehditlerine rağmen arama yapıldı.

Üç TIR’da toplam 6 çelik kasa vardı. Açılan ilk kasada 25-30 adet füze veya roket ile içlerinde mühimmat dolu 10-15 ahşap sandık bulundu. İkincisinde 20-25 adet füze-roketin yanı sıra 20-25 adet sandık içinde havan mermisi ve 5-6 çuval içinde Doçka uçaksavar tespit edildi. Bu şekilde devam eden adama video kaydına alındı. Sandıkların üzerinde Kiril alfabesiyle yazılmış yazılar vardı.

– MIT personelinin savcıya küfredip arama yapan askerlere de “Ulan armutlara bak, kazma kürekle mühimmat arıyorlar, bilen biri arasın, tırlar bomba dolu patlayacak” diye tepki gösterdiği not edildi.

– Vali Coş olay yerine gelip “tırların Başbakan’ın talimatıyla gittiğini, ölüm pahasına bu tırlara müdahale ettirmeyeceğini” söyledi.

– MIT bölge başkanının gönderdiği ve valinin de imza attığı bir teminat yazısı üzerine araçlar tekrar MIT’e teslim edildi.

– Sürücülerden Murat Kışlakçı verdiği ifadede şunları anlattı:

“Bu yükler TIR'lara Ankara Esenboğa Havaalanı'ndan yabancı uyruklu bir uçaktan yüklendi. Yükümüzü Reyhanlı'ya götürüyoruz. Audi'deki iki kişi (MIT üyeleri) bize eşlik ediyor. Reyhanlı'da Audi'deki iki kişiye TIR'ları teslim ediyoruz. Bizi otele yerleştiriyorlar. TIR'lar yurtdışına (Suriye) gidiyor. Daha önce birkaç kez bu tarz yükleri taşıdık. Devlet işi yapıyorduk. Ankara'da MIT'e ait bir yere akşamdan TIR'larımızı bırakıyorduk. Bize saat 07.00'de gelin diyorlardı. Aynı şekilde yük getiriyorduk. Yükün MIT'e ait olduğunu biliyorum. Devletin işi olduğu için rahat rahat geldik. İlk kez havaalanından yük aldık ve yükleme esnasında ilk kez aracımızın başındaydık.”

– Hükümet üyeleri ve iktidar medyasının casusluk suçlamaları üzerine Genelkurmay Başkanlığı askeri savcılığa soruşturma açması talimatı verdi. Askeri savcı 21 Temmuz 2014'te operasyonun “casusluk olmadığı” sonucuna vardı. Askeri Savcılık olayın askeri bir mesele olduğunu belirtip soruşturmanın savcılık değil kendilerince yürütülmesi gerektiğini kaydetti ama sivil mahkeme geri adım atmadı.

Normalde ülkeyi sarsması beklenen böylesi bir skandalın ifşası karşısında hükümet sıklıkla yaptığı gibi karartma yoluna başvurdu. Mahkeme olayla ilgili yayın yasağı getirdi. İktidara suçüstü yapmanın bedeli de ağır oldu. Adana Başsavcısı Süleyman Bağrıyanık, Başsavcıvekili Ahmet Karaca, Savcı Aziz Takçı ve Savcı Özcan Şişman açığa alınırken savcının arama emrini yerine getiren 13 asker tutuklandı. Yasadışılığı ortaya çıkaran kamu görevlilerinin “MIT”e ait yardım tırlarını durdurarak devlet kurumlarını terörle ilişkilendirme amacı güttüğü, “Türkiye’yi Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Lahey Adalet Divanı’nda yargılatmak amacıyla komploya karıştığı” öne sürüldü. İddianameyi hazırlayan savcı köşeyazarı gibi yorum yaptı. Hiçbir delil ortaya koymadan Suriye devleti ile El Kaide ve IŞİD arasında işbirliği olduğunu öne süren savcı ayrıca IŞİD üyelerinin 2014’te Niğde’de ikisi güvenlik görevlisi üç kişiyi öldürdüğü saldırının Türkiye’ye karşı Suriye devletinin gerçekleştirdiğini iddia etti. 13 asker hakkında “devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasal veya askeri casusluk amacıyla temin etme, devletin güvenliğine ilişkin gizli kalması gereken bilgileri casusluk maksadıyla açıklama” suçlarından birer kez ömür boyu ve 20’şer yıla kadar hapis cezası talep edildi.⁴

Daha sonra ikinci bir dava açıldı. Bu davada da 13 askere ilaveten 1 Ocak 2014’te Hatay’da MIT tırlarının durdurulmasıyla ilgili 4, 19 Ocak 2014’te Adana’da MIT tırlarının durdurulmasıyla ilgili de 15 kişi hakkında casusluk suçlamasıyla dava açıldı.⁵ İkinci davada da savcılarla birlikte askerlerden

4 www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/69349/MiIT_TIR_larini_durduran_askerlere_muebbet_istemi.html

5 www.hurriyet.com.tr/gundem/27782050.asp

17'si 10 Nisan 2015'te tutuklandı. Dört savcı hakkında da 8 Mayıs 2015'teki duruşmada tutuklama kararı çıktı. Ancak hükümetin karartma politikasıyla gizlediği gerçekler mahkemede alınan ifade tutanakları sayesinde açığa çıktı.

Tutuklanan Binbaşı Mehmet Fırat mahkemedeki ifadesinde olay yerindeki MIT mensuplarının kendisine, “Bu TIR ağzına kadar silah dolu. Eğer açılırsa yarın hükümet düşer. Yer yerinden oynar. Dünya ayağa kalkar. Altında kalırsınız açmayın’ dediler ve sınır ötesine bırakıp gelmek için süre istediler” dediklerini aktardı.⁶ Fırat bölgede MIT'in iki tane silah deposu olduğunu ve hükümetin bir politikası olarak buralardan Suriye'ye silah sevkiyatı yapıldığını anlattı. Fırat ayrıca hükümetin iddia ettiği gibi TIR'ların Türkmencilere gitmediğini kaydetti. Tutuklanan Üsteğmen Gökhan Bakışkan da, Reyhanlı'daki MIT depolarından sorumlu Deniz Ateş adlı MIT mensubunun kendisini daha önce ziyaret ettiğinde Suriye'deki bazı silahlı unsurlara silah ve mühimmat desteği verdiklerini, bunu askerlerin sınırdan çekilmesini sağlayarak yaptıklarını söylediğini anlattı. Bu davayla sınırda devlet eliyle yürütülen yasadışılığa dokunulmazlık kazandırılmış oldu.

Olayın kahramanı savcı Takçı ise öyle bir linç kampanyası ile karşılaştı ki ölüm tehditleri aldığını ve korku içinde yaşadığını açıklamak zorunda kaldı. Tutuklanmadan önce kendisini yazılı bir açıklama ile savunan Takçı, MIT'in silah taşıyarak suç işlediğini belirtirken Türkiye'nin silahlı gruplarla işgaline dair şu bilgileri paylaştı:

– 11 Şubat 2013'te Reyhanlı-Cilvegözü Sınır Kapısı'nda 13 kişinin öldüğü bombalı saldırının faillerinin Suriye'den geldikleri belirlendi.

– 11 Mayıs 2013'te Reyhanlı'da 53 kişinin öldüğü bombalı saldırıların faillerinin Suriye bağlantılı oldukları, Türkiye'de bazı odaklarca korunup kollandıkları, bu kişilerin eylem hazırlığında oldukları bilindiği halde bazı kamu görevlilerince korundukları, eylem bilgisinin emniyet ve savcılıktan gizlendiği, eylemden 12 saat önce yasak savma kabilinden adi bir kapalı zarf ile mesai saati bitiminde emniyete bildirildiği tespit edildi.

– 7 Kasım 2013'te bir TIR'da 935 adet havan topu mühimmatı ele geçirildi. Vali Coş polis şapkası giyerek “Bunlar insani ihtiyaç değil. Bu maddeler birtakım savaş gereçleri olduğuna göre birtakım örgütlere veya devletlere gitmesi muhtemel” dedi. Bir kısım kamu görevlilerinin mühimmatın sevkiyatını organize eden Suriyelilerle irtibatlı oldukları belirlendi. Bu dosya ne hikmetse devlet sırrı kapsamına alındı.

– 30 Mayıs 2013'te El Kaide bağlantılı kişilerin sarin gazı yapımında kullanılan malzeme temin ettikleri ve bunları Suriye'ye götürecekleri tespit edildi.⁷

6 www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/251625/Bu_TIR_lar_acilirse_yarin_hukumet_duser.html

7 <http://t24.com.tr/haber/mit-tirlarini-durduran-savcidan-aciklama-batiya-sirayet-eden-teror-eylemleri-tezghani-acik-ettik,284010>

Aziz Takçı mahkemede ifade verirken de Jandarma fezlekesinde geçen olayları detaylı bir şekilde anlattı. Takçı, 1 Ocak 2014'te durdurdukları TIR'a eşlik eden MIT mensuplarının kullandığı aracın El Kaide bağlantısı nedeniyle hakkında işlem yapılmış bir şahsa ait olduğunu tespit ettiğini söyledi.

Takçı'ya göre yüzlerce polisle olay yerine giden Vali Coş, Erdoğan'ın kendisini arayarak "Bu araçlar MIT'e ait, bu silah ve mühimmatı da biz gönderdik. Sayın savcı bey bu araçları bıraksın" dediğini aktardı. Ayrıca Adalet, Dışişleri ve MIT müsteşarları da valiyi arayıp baskı yaptı. "MIT'in mühimmatın hazırlanması ve Suriye'ye nakledilmesi konusunda büyük bir başarı sağladığını ve bu işleri organize eden Heysem Topalca'yla nasıl ilişkiler içerisinde olduğunu tespit ettik. Topalca'nın Ulukışla'da öldürülen asker ve polisin katilleriyle de irtibatlı olduğunu öğrendik" dedi. Takçı ayrıca Pakistan, Afganistan ve Irak gibi yerlerden El Kaide üyelerinin Adana, Hatay ve Antep üzerinden Suriye'ye gittiklerini anlattı.

Özcan Şişman da TIR meselesinden önceki dönemlerde bazı kamu görevlilerinin IŞİD ve benzeri örgütlerle yasadışı temaslarda bulduklarını tespit ettiklerini söyledi. Şişman 7 Kasım 2013'te durdurdukları TIR'da roket ve füze başlıkları bulduklarını, bu olaya karışan iki kişinin bunu devlet adına yaptıklarını, 6 Ekim ve 26 Ekim'de aynı TIR ile Reyhanlı-Bükülmez'deki sınır karakoluna mühimmat yığdıklarını söylediğini ifade etti. Şişman mühimmatın bırakıldığı noktada Ahrar el Şam'a ait bir kampın olduğunu tespit ettiklerini belirtti. Türkiye 7 Haziran 2015'te seçime giderken TIR'lar bir kez daha gündeme geldi. *Cumhuriyet* gazetesi savcılarının TIR'da arama yaparken çektiği görüntüleri 29 Mayıs'ta yayımladı. Habere göre "3 TIR'daki 6 kasadan, toplam 1.000 adet 100 mın'lık top mermisi, 50 bin adet makineli tüfek mermisi, 30 bin adet ağır makineli tüfek mermisi (12.7 mm) ve 1.000 adet havan mühimmatı çıktı ve bunlar kayıt altına alındı."⁸

MÜDAHALE PLANI TUTMADI; KRALIN SİNİRLERİ BOZULDU!

WikiLeaks'in sızdırdığı 2008 tarihli ABD Dışişleri'ne ait gizli belgeye bakılırsa Suudi Kralı Abdullah "Yılanın başını ezin" diye buyurmuştu.⁹ Burada yılan İran, balyoz ABD idi. Riyad İran'a karşı her türlü hamlenin petrol piyasalarında yol açacağı dalgalanmalara karşı sigortaydı. Sigorta işlevini daha fazla petrol pompalayarak ve petrodolarlarla ABD Hazinesi'nin istikrarına hizmet ederek gördü. Ne pahasına olursa olsun İran'ın nükleer programı ve Körfez'de Şii damarları kullanarak nüfuz alanını genişletmesi önlenmeliydi. Ne var ki İran'la Suriye üzerinden hesaplaşmaya giren Suudiler, ABD'yi as-

8 www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/287071/iste_Erdogan_in_yok_dedigi_silahlar.html

9 "Cut off head of snake" Saudis told U.S. on Iran, Reuters, 29.11.2010.

keri müdahale ya da en azından muhaliflerin ağır silahlarla donatılması konusunda ikna edemedi. Barack Obama'nın "kimyasal silah" gerekçesiyle Suriye'ye müdahaleden çark etmesi Suudi planını bozdu. Üstelik İran, kimyasal silahların imhası konusunda Şam'ı cesaretlendirerek ABD'nin "çözüm ortağı" oluverdi.

Yine İran lideri Hasan Ruhani'nin ABD ile husumeti bitirme hamleleriyle Suudi Arabistan'ın sınırları iyice alt üst oldu. Artık cızırtı çıkarmanın zamanı gelmişti: Önce Dışişleri Bakanı Suud el Faysal, BM Genel Kurulu'nda konuşma hakkında ABD'yi protesto kabilinden vazgeçti. Ardından Suudi Arabistan uzun süredir kapmak için lobi yaptığı BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğini reddetti. Suudi-Amerikan ilişkilerindeki ekşimsi tat İstihbarat Şefi Bender bin Sultan'ın çıkışlarıyla hayli dışa vurdu. Sultan, Cidde'de Avrupalı diplomatlara ABD ile ilişkileri azaltacakları ve başka müttefikler bulacakları uyarısında bulundu.

14 Ekim 2014'te Berlin'de ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin Faysal'la iki saatlik buluşması da oldukça çetin geçti. Kerry Suudilerin Suriye'ye saldırı olmamasından dolayı hayal kırıklığı yaşadığını ve sıkıntılar olduğunu söylemekten çekinmedi. Suudiler kendi çıkarlarının artık yeterince önemsenmediğini düşünüyor ve Amerikalıları dürtmek istiyordu.

1932'de ABD ile "petrole karşı güvenlik" anlaşmasıyla müttefik olan Suudilerden böyle bir zılgıt 40 yıl önce Batı'yı cezalandırmak için petrol ambargosuna katıldığı Arap-İsrail savaşı sırasında gelmişti. İlişkiler en son 11 Eylül 2001'deki saldırılarda korsanların çoğunun Suudi olması nedeniyle yaramıştı. Buna bir de 2003'te Irak işgaliyle iktidarın Şiilere geçmesinin yarattığı travmayı eklemeli.

Attığı son triplerle ABD'yi Suriye krizine çözümün adresi olan Cenevre sürecinde baskı altında tutma ve İran'la yakınlaşmayı önleme amacı güden Riyad, gerilimi ittifak ilişkisinin özünü değiştirecek boyuta vardırmadı. Bahreyn'de Sünni hanedanın tahtını sağlama alsa da, Yemen'de iktidar devriyle Suud lehine dengeyi korusa da ve Mısır'da İhvan'dan kurtulsa da Suudilerin Amerikan kalkını olmadan İran'la baş başa kalmayı göze alması zordu. Zira Riyad tam da bu curcunada ABD'den 6,8 milyar dolarlık füze sistemleri almaya çalışıyordu. 2011'de 84 adet F-15 için 29,4 milyar dolarlık anlaşma yapan Suudi Arabistan 2012'de 6,7 milyar dolara 25 adet C-130J kargo ve yakıt ikmal uçağı siparişi vermişti. Ancak bağımlılık ilişkisi, Suudilerin Türkiye'ninkine benzer bir taktikle ABD'yle belli düzeyde ayrışmaları göze alıp kendi ajandasını ilerletmek için denemeler yapmasına engel değildi. Bu tür bir çaba net olarak Mısır'da kendini sergiledi. ABD'nin İhvan'a tanıdığı siyasal krediye rağmen Riyad, 2013'te darbeyi destekleyerek Amerikan tercihlerinden sapaabileceğini gösterdi. Tabii paradoksal olarak İran-Amerikan ilişkilerinin nor-

malleşmesi Körfez açısından İran tehdidinin düşmesi anlamına gelse de Suudiler için kalıcı sorun aralarındaki siyasal rekabet. Her şeyden önce Suudiler Körfez'deki ağabeylik rolünü "İran bir tehdit" argümanına borçlu.

Amerikalılar da fazla telaşlı değildi. Çünkü Suudi-Amerikan ilişkilerinde arızalar hep oldu. Suudiler Şah döneminde Tahran-Washington hattındaki dostluktan hoşnut değildi. Yine "İran'ın nükleer programını durdur, durduramıyorsan vur" diye ABD'yi kışkırtma konusunda Riyad ile Tel Aviv birbirini aratmasa da Filistin meselesi iki ülke ilişkilerinde hafif baş ağrısı etkisi yaptı. Fazlası değil.

ABD'YE NAZİRE OLARAK SUUD-FRANSIZ AŞKI!

ABD'nin askeri müdahalenin tam eşiğindeyken Şam'la kimyasal silahların imhası konusunda yaptığı anlaşmayla Suriye politikasında dramatik değişime gitmesi ve İran'la nükleer krizi çözmek için 6 aylık gizli görüşmelerin ardından Cenevre'de yapılan müzakereler Suudilerin sınırlarını zıplattı. Londra Büyükelçisi Muhammed bin Navaf, 17 Aralık 2013'te *New York Times*'ta "Suudi Arabistan kendi başına yapacak" başlıklı yazısında Riyad'ın yeni yol haritasının ipuçlarını verdi:

"İlişkilerimiz İran ve Suriye konusundaki farklılıklar nedeniyle sınavdan geçiyor. Batı'nın İran ve Suriye politikası Ortadoğu'nun istikrar ve güvenliği için risk taşıyor. Bu bizim eli kolu bağlı duramayacağımız tehlikeli bir oyun. Bu yüzden Suudi Arabistan'ın uluslararası meselelerde daha iddialı olmaktan başka seçeneği yok."¹⁰ Suudi elçi Hizbullah'ı terörist diye niteleyip ÖSO'ya her türlü desteğin sürdürüleceğini vurguladı.

Riyad, Washington'a bozuk atıp ittifak ağını çeşitlendirmekten dem vururken ABD'den doğan boşluğu doldurmak için can atan Fransa, Suud'un yeni müttefiki olarak devreye girdi.

Kendi küresel etkinliğini Velhhabi ideolojisi pompalayarak sağlamaya çalışan Suudilerin cinliği ile fırsatçı müdahalecilikle eski sömürge bölgelerine dalan Fransızların ittifakından sakınmak için epeyce neden vardı. İki ülkenin hevesleri Suriye ve Lübnan'da çakışıyordu.

Hollande, 29 Aralık 2013'te Riyad'a ikinci ziyaretini gerçekleştirirken Kral Abdullah, Lübnan ordusu için 3 milyar dolarlık bağışta bulunma kararını açıkladı.¹¹ Hollande da Lübnan'ın istediği silahları temine hazır olduklarını duyurdu.¹² Hollande, Suudilerin Lübnan'daki adamı eski Başbakan Sa-

10 Mohammed bin Nawaf, "Saudi Arabia Will Go It Alone", *New York Times*, 17.12.2013.

11 www.reuters.com/article/2013/12/29/us-lebanon-saudi-army-idUSBRE9BS07W20131229

12 www.ibtimes.com/saudi-arabia-provides-3-billion-military-grant-lebanese-army-purchase-french-weapons-underlines

ad el Hariri ile Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nun (SMDGUK) "Suud damgalı" başkanı Ahmed Cerba ile de görüştü. Suriye-Lübnan bağlantılı Suud-Fransız ortaklığı şekilleniyordu.

Riyad'da sergilenen bu dayanışma tam da eski Lübnan Maliye Bakanı Muhammed Şatah'a yönelik suikastın ardından geldi. Aralık 2013'te Amman'da bir konferans sırasında konuşma fırsatı bulduğum Şatah, "makul, ılımlı Sünni aydın" olarak tanınıyordu. Eski ABD elçisi Şatah, 2005'te öldürülen eski Başbakan Refik el Hariri, halefi Fuad Sinyora ve Saad el Hariri'ye danışmanlık yapmıştı. Cinayetten Hizbullah'ı sorumlu tutmak isteyenler onun Hizbullah ve Suriye karşıtı son "tweeti"ne sıklıkla vurgu yaptı. Askeri İstihbarat, Şatah suikastının Selefi grup Feth el İslâm'ın işi olabileceğine dair bulgulara ulaşmışken Hariri tayfası yine de Hizbullah'ı suçladı.

Suud ve Batılı dostları aylardır Hizbullah'ın olmadığı bir hükümet için bastırıyordu. Suikast, Hizbullah'ı koalisyon dışı tutmak ve Suriye'den çekilmeye zorlamak için baskı malzemesi olarak kullanıldı. Suud-Fransız ikilisinin Lübnan ordusunu silahla ikame etmekteki amaçlarından biri Hizbullah'ın askeri olarak baskılanması, diğeri Suriye'ye dış gösterebilecek güce kavuşmasıydı. Suriye karşıtlığında başı çeken 14 Mart Hareketi, Hizbullah'ın silahsızlandırılması meselesini BM Güvenlik Konseyi'nden 1559 nolu karar çıktığından beri gündemde tutuyordu. Hizbullah da ordunun İsrail karşındaki acziyetini gerekçe göstererek silahlara veda çağrısına direniyordu. Ocak 2014 itibariyle Hizbullah'ın Suriye'deki savaşa dahliyle Lübnan'ın iç savaş günlerine geri döneceğine dair senaryolar önemli ölçüde tutmadı. Suriye ve İran konusunda duruşları birbirine yakınlaşan ABD ve Rusya'ya karşı şekillenen Suudi-Fransız ortaklığı Lübnan'ı ve yüzünü Cenevre Konferansı'na dönmüş Suriye'deki süreci zorluyordu. İran, Suudilerin hesaplarını boşa çıkarmak için Riyad'a diyalog önerdi ama yine "Önce Beşşar el Esad gitmeli" önşartıyla karşılaştı.

Aslında Fransa ile Suudi Arabistan'ın geçmişte Ortadoğu ve Afrika'da karşıt kamplarda bir nevi savaş verdiği de söylenebilir. 2013'te Fransızların Mali'de kovaladığı Selefi örgütler kısmen Suudi beslemesiydi. 1990'larda Cezayir'de Fransız kışkırtmasıyla ordunun savaş açtığı Selefililerin de Suud'la bağlantıları fena sayılmazdı. Aralık 2013'te Orta Afrika Cumhuriyeti'ne asker gönderen Fransız ordusunun, birbirini boğazlayan milisleri silahsızlandırmaya yeltenirken Müslüman "Seleka"ya göz açtırtmayıp Hıristiyan "anti-Balaka"yı kayırdığına dair haberler Suudi kralını rahatsız etmiş benzemiyordu. Uzaklardaki çatışan hesaplar bir yana iki ülke, 2011'de Libya'da yolları ortak düşman Muammer Kaddafi'ye karşı kesiştiğinden beri fingirdeşiyordu.

ATEŞİ HARLA KRALIN GÖNLÜ OLSUN!

Irak'ta iktidarın Şiilere geçmesi, Arap isyanlarının gölgesinde Mısır'daki travma, Suriye'deki vekâlet savaşı ve ABD-İran diyalogu, 1945'te Franklin D. Roosevelt'in Süveyş'te Quincy gemisinde Kral Abdülaziz ile kurduğu "Suudi Amerikan" düzenini biraz çatırdattı. Düzenin mili "petrole karşı güvenlik" ekseninde dönüyordu. ABD Başkanı Barack Obama'nın 2011'de Hüsnü Mübarek'e "güle güle" demesi, 2013'te Suriye'ye saldırmaktan son anda vazgeçmesi, "yılanın başı" İran'la diyaloga girmesi ve Mısır'da darbeci yönetime destekte gecikmesi yüzünden Kral Abdullah'ın keyfi kaçtı. Obama "yatıştırıcı misyon" ile 28 Mart'ta Riyad'daydı. Ziyadesiyle önemsenen ziyarette sarsılan özel ilişkiyi kurtarmayı umuyordu.

Ziyaret öncesi 1979'da ABD'nin Tahran Büyükelçiliği'ndeki rehine krizi ni ve 1983'te Lübnan'daki Amerikan üssüne saldırıyı hatırlatan Körfez medyası, "Tahran ve Beyrut'ta iktidarda olan 'Şii fanatizmi' Kudüs Gücü ve Hizbullah gibi örgütlerle istikrarı tehdit ederken Suudilerin terörle mücadelede ABD ile omuz omuza savaştığından" dem vurdu. Bu tutum, Obama'ya kırmızı çizgileri göstermeye çalışan Riyad'ın ruh halini yansıtıyordu. 1973'te ABD'nin İsrail'e koşulsuz desteğine tepki olarak Kral Faysal'ın petrol vanasını kapamasıyla sendeleyeni "Suudi Amerikan" efsanesi, İran İslâm Devrimi ve Sovyetler'in Afganistan'ı işgaliyle yeniden dirilmişti. 11 Eylül saldırısıyla gelen sarsılma ise Suudilerin El Kaide'ye savaş ilan etmesiyle aşılmıştı.

Şimdi ABD'ye "Yeni müttefikler buluruz" diye efelenen Riyad'ın attığı adımlar Obama'ya ayar çekme arzusunu yansıtıyordu:

– Batı'da Fransa ile stratejik ilişkiler geliştiriyordu.

– Ortadoğu'da İhvan ve destekçisi Katar'a karşı Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Mareşal Aldülfettah Sisi'nin gölgesindeki Mısır'la bölgede yeni eksen kurmaya çalışıyordu. Değişim dalgasına karşı Ürdün, Bahreyn ve Yemen gibi stepnede tutmaya çalıştığı ülkelere 2012'de 25 milyar dolar harcadı. Darbe sonrası Mısır'a kesenin ağzının açılmasıyla kabaran dış yardım bütçesi 2014'te 30 milyar doları buldu. Suudilerin Kuveyt ve BAE ile birlikte 2013'te Mısır'a aktardıkları para 15 milyar doları aştı.

– Asya'da da yeni ortaklar arıyordu. Obama'nın ziyaretinden önce Velihaht Prens Selman Pakistan, Hindistan, Çin ve Japonya'yı kapsayan Asya turunu gerçekleştirdi. ABD'nin Afgan cephesini terk ederken Afganistan ve Pakistan'la derin ve bulanık ilişkilere sahip olan Suudilerin etkisine ihtiyacı vardı. Özellikle Talibanlı bir çözüm için Suudi eline muhtaçtı.

Şuudilerin Obama'ya güveni sarsılrsa da Beyaz-Saray, Riyad'ın kilit müttefik rolünün değişmediği mesajı verdi. Yine de Obama, İran'la 5+1 grubunun yürüttüğü müzakereler nedeniyle gelen eleştirileri "Bu şekilde Tahran'ın

nükleer bombaya ulaşmasını engelleriz” diyerek göğüslemekte kararlıydı. Burada bir geri adım sinyali yoktu. Buna karşın Obama, Suudi öfkesini başta Yemen olmak üzere farklı bölgelerde El Kaide’ye karşı CIA Başkanı John Brennan ile Suudi İçişleri reisi Prens Muhammed bin Nayif arasındaki göz yaşartıcı işbirliği için şükranlarını sunup Suriye’de ortaklığı genişletmek suretiyle yatıştırmaya çalıştı. Obama’nın Riyad’ın istediği oranda Suriye’de saldırgan politika izlemesi zordu. ABD, Suriye’de “içe dönük patlama” senaryosu üzerinden bir süre daha gitmeyi tercih ediyordu. Bu senaryoda Suriye, ortak düşmanların birbirini tükettiği bir arena olarak görülüyordu. Bir tarafta Esad rejimi, İran, Hizbullah, diğer tarafta hem yerel radikal unsurlar hem onlarca ülkeden “cihatçılar” birbirini yok ediyordu. İsrail’in keyfi yerindeydi. ABD açısından “içe dönük patlama”, “dışa dönük patlamaya” dönüşmediği sürece bütün “şerleri” kendine çeken bir ateşin alevlenmesinde sorun yoktu. Bu nedenle ABD’nin, kontrollü yardım siyasetini biraz büyütmekten daha fazlasını yapmaya niyeti yoktu.

Muhaliflere rampa

Washington Post’ta David Ignatius, Obama’nın gündemindeki Suriye planında şu unsurların yer aldığını yazdı: “Muhalifler Ürdün, Suudi Arabistan ve Katar’daki kamplarda eğitilecek. Eğitim alacak militan sayısı 2 kat artışla ayda 600’e çıkacak. Eğitimleri CIA denetleyecek. Böylece radikal unsurlar dışlanmış olacak. Sofistike silahların El Kaide’nin eline geçmesinden endişe eden ABD, muhaliflere ilk etapta 5 füze rampası verebilir.”¹³

Ignatius’a göre muhalifler, eğitimi CIA değil Özel Kuvvetler’in vermesinden yanaydı. Ancak ABD yönetimi, Özel Kuvvetler’in süreçteki olası rolünü tartışmayı sürdürüyordu. Buna karşın Suudi Arabistan, Nusra, IŞİD ve Ahrar el Şam’ın dışlanmasını kabul etti.

Obama’nın onarmaya çalıştığı ilişkilerin Vehhabi ideolojisinden beslenen Suudi rejimindeki yobazlığa değinen bir boyutunun olacağını umanlar da vardı. Bazı senatörler Obama’ya mektup yazıp Suudilerin insan hakları ihlallerini, ahlâk polisinin tuhaf gerekçelerle tutukladığı insanları, Hıristiyan, Yahudi, Hindu, Şii ve Süfileri aşağılayıp şiddeti özendiren okul kitaplarını dile getirmesini istedi. Sanki 70 yıldır “Suudi Amerikan” düzeninde işler tıkırındaiken bu rezillikler yoktu.

13 David Ignatius, “Obama appears ready to expand covert assistance to Syrian opposition”, *Washington Post*, 27.03.2014; www.washingtonpost.com/opinions/david-ignatius-obama-appears-ready-to-expand-covert-assistance-to-syrian-opposition/2014/03/27/06717e6a-b5ff-11e3-8020-b2d790b3c9e1_story.html

ROJAVA'SIZ CENEVRE: GELİN AMA KÜRT MESELESİNİ AÇMAYIN!

Suriye'de hiçbir şekilde muhalif cephenin istediği şekilde gerçek bir geçiş süreci vaat etmeyen Cenevre-2 Konferansı hazırlıkları sürerken 15-17 Ocak 2014'te Almanya'nın Aachen kentinde muhaliflerle birlikteydim. Rosa Luxemburg Vakfı'nın desteğiyle Suriye İçin Uluslararası Barış Girişimi, Kurd-Akad ve İnitiativ'in düzenlediği konferansta "Suriye'de çözüm hâlâ mümkün mü?" sorusunun yanıtı arandı. Bir kez daha kanaat getirdim ki başından beri temel sorun gerçeklerden kopuk değerlendirmeler, manipülasyonlar ve ajitasyonlardı. Başlangıçta uluslararası toplumun desteğini almak için işe yarayan taktikler artık muhalefetin yalnızlaşmasının da nedeniydi. Muhalefet önce sahadaki durum, kendi kapasitesi ve rejimin dayanakları konusunda inandırıcı olmalıydı; bir diktatörü halkın önemli bir kesiminin gözünde "kahraman" haline getiren yanlışlıklarla hesaplaşmalıydı.

Dış aktörlerin elinde şekilden şekile giren muhalefet, ülkenin kaderini tayin edecek bir güç olarak Cenevre'ye gitmiyordu. SMDGUK'nın Cenevre'ye katılma kararı muhaliflerin özgür iradesinin değil ABD'nin 12 Ocak 2014'te Paris'te, "Cenevre'ye gitmezseniz desteği keseriz" tehdidinin sonucuydu. Aachen'da Suriye Demokratik Forumu'nun kurucusu Samir Aita'ya "Katar'la bağlantılı 40 üye Cenevre'ye gidilirse SMDGUK'dan çekilme resti çekti. Suudi bağlantılı üyeler de gitmekten yana değil. Direnebilirler mi?" diye sorduğumda şu yanıtı verdi: "Hiçbir şansları yok, Cenevre'ye gitmezlerse tamamen biterler. Pazarlık güçlerini artırmak için direndiler ama hepsi geri adım atmak zorunda." Nitekim İstanbul'daki 18 Ocak 2014'teki toplantıda sonuç Aita'nın öngördüğü gibi oldu.

Kuşkusuz muhalefet cephesinde en fazla ilgi uyandıran taraf Kürtler oldu. Demokratik Birlik Partisi (PYD) "El Kaide ile savaştan" ve "Kürt bölgesini yangından uzak tutan güç" imajıyla meşruiyet arıyordu. Hatta PYD'nin Dış İlişkiler Temsilcisi Zuhad Kobani, Aachem'de Kürtlerin yanı sıra Arap, Ermeni, Süryani, Ezidi ve Çeçenlerin de yer aldığı "demokratik özerk yönetim"in tüm Suriye için model olabileceğine dair önermeyle en dikkat çeken konuşmacıydı. Ne var ki Kürtler bu müstesna pozisyonlarına rağmen Cenevre'den dışlandı. 24 Aralık 2013'te Erbil'de PYD ve Suriye Kürt Ulusal Konseyi (KUK), Kürtlerin bağımsız bir heyetle, olmuyorsa SMDGUK içinde ortak heyetle katılması konusunda anlaşmıştı. Bu stratejisi yürümedi. PYD'ye vize çıkmayınca KUK'un canına minnet hemen SMDGUK ile Cenevre'ye gitme yolunu seçti.

Edindiğim bilgiye göre bu süreçte ABD adına muhalefeti yönlendiren kilit isim eski Şam Büyükelçisi Robert Ford, PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'e, "Ce-

nevre'ye davet edilseniz bile Kürt meselesini açmayacaksınız" şartını koştu. Amerikan vetosu, Rusya'nın Kürtleri gözetken tutumunu da etkiledi. 15 Aralık 2013'te Ruslar, Müslim'e "Kürt meselesini şimdi gündeme getirme. Bunu diğer toplantılara bırak" dedi. Zira ABD kadar Rusya için de Cenevre 2'yi toplamak öncelikli hedefti. SMDGUK da KUK da sahadaki aktörleri temsil etmiyordu ama bu saatten sonra bu gerçek kimsenin umurunda değildi. Yeter ki masa kurulsun! Cenevre evvela ABD ve Rusya için bir çıkış yoluydu. Rusya hem SMDGUK hem dış destekçileri arasında artan bölünmüşlüğü Kürtler nedeniyle Cenevre sürecini öldüren bir noktaya varmasını istemiyordu.

Rusya'nın beklentisi Esad'inkinden çok farklı değildi: "Cenevre ile rejime yeniden meşruiyet kazandırmak." Ayrıca Şam, konferansı "iktidarın devri" değil "krizin Suriye ile El Kaide arasında bir savaşa" dönüşeceği bir zemin olarak görüyordu. "Terörle mücadele" kartını Suriye'nin eline vermemek için Aita'nın tespitiyle, "CIA, IŞİD'e karşı son kart olarak İslâmî Cephe'yi öne sürdü." Beyhude bir karttı. Ayrıca IŞİD'e karşı Selefi kartını çekenler El Kaide'nin Suriye kolu Nusra'yı unutmuşa benziyordu! Haliyle Rusya ve Suriye, El Kaide'yi gösterip halihazırda Suriye'deki Avrupalı cihatçıların derdine düşmüş olan Batılıları etkilemeye çalışıyordu. Gizli servislerin Suriye ile temasa geçtiği dikkate alındığında Cenevre, Batılılar için Şam'a dönüş bileti sayılırdı. Peki bu durumda Kürtler Esad'la pazarlığa oturabilir mi? Bu soruyu 12 Ocak'ta BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş'a sormuştum, yanıtı netti: "Özerklik verecekse PYD'nin Esad'la görüşmesinde ne sakınca var? Bütün dünya Esad'la görüşürken Kürtler niye görüşmesin!" Rusya'nın istediği de buydu. Hasılı kelâm herkesin Cenevre kurgusu farklıydı. Ama ABD ile Rusya el sıkışmışsa fondaki gürültü teferruat sayılırdı.

SURİYELİ MUHALİFTEN ONE MINUTE: ASIL OSMANLI BİZİZ!

Suriye rejimi ülkeyi felakete sürükleyen silahlı isyandan en fazla Türkiye'yi sorumlu tutuyordu. Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim, Cenevre 2 Konferansı'nın açılışının yapıldığı Montrö'de Türkiye'yi "terörün destekçisi" olarak resmetti. Tabii Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da misliyle yanıt verdi. İki ülke arasında bu denli bir düşmanlık hasıl olduktan sonra düellolar kaçınılmazdı. Ne hazindir ki, muhalefet cephesinde de Türk hükümetini parmakla gösterenlerin sayısı artmaktaydı. 12 uluslararası insan hakları örgütü, Türkiye'nin müdahale için sığınmacı sayısının 100 bini bulmasını kırmızı çizgi tayin edip mülteci akınını teşvik ettiği, Suudi Arabistan hapishanelerinden bırakılanlar dahil dünyanın dört bir yanından militan taşınmasına ortaklık ettiği, silah sevkiyatında yer aldığı, silahlı gruplara lojistik ve aske-

ri eğitim sağladığı, Suriye'nin sanayi kuruluşlarının yağmalanıp sınırın bu tarafında satılmasına göz yumduğu gibi dudak uçuklatan iddiaların yer aldığı kabarık bir dosya hazırlıyordu. Silahlı süreci reddeden Heysem Menna gibi muhaliflerin destek verdiği dosyanın uluslararası mahkemelere taşınması planlanıyordu.

Hatalar zincirinin başında üç faktör vardı: Çevresinden bihaber “yeni Osmanlı egosu”, mezhepçilik ve İhvan’a hamilik. Ve yanlış hesapta ısrar daha çok yanlış beraberrinde getirdi.

Bir muhalefet cephesi kurma sürecindeki çalışmalarda aktif yer alan isimlerden Suriye Demokratik Forumu'nun kurucusu ve Paris'te yayımlanan *Le Monde Diplomatique*'in Arapça yayın yönetmeni Samir Aita'nın Almanya'da bana aktardığı iki anekdot Suriye bataklığında geride kalan üç yılın kıvrımlarına ışık tutuyordu. İlki farklı din ve ırkları barış içinde tutan Osmanlı mozaigine dair.

Aita, Ankara'da Türk yetkililerle görüşmeye gittiğinde söz Osmanlıdan açılıyor ve Davutoğlu'na “Bir dakika, orada durun!” diyerek itiraz ediyor:

“Asıl Osmanlı biziz. Osmanlı mozaigini koruyan da biziz.”

Davutoğlu beklemediği bu çıkışa şaşırıyor. Aita devam ediyor:

“Ermenileri katlettiğinizde onlara biz kucak açtık. Aynı şekilde Süryanilere de kucak açtık. Ardından katliamdan kaçan Kürtler bize geldi, onları da kucakladık. Birçok Türkmen korunmak için Suriye'ye kaçtı. Aleviler sizde haksızlığa uğrarken bizde hayat buldu. Osmanlı mozaigini Suriye halkı korudu, Türkiye değil. 1925'te Fransız işgaline karşı Suriye devrimine yardım eden Mustafa Kemal ile ilişkilerimiz iyiydi. Halefleri birkaç kez bizi işgal ile teh-

Halep'in tarihi mirası artık harabe.

dit etti. Halbuki sizin bağımsızlığınızı biz koruduk; yabancı işgale karşı Atatürk'ün kornutasında Çanakkale'de savaşan Halep ordusuydu. Biliyorsunuz Antioch (Antakya) bütün doğu kiliselerinin referans kentidir. Türkiye'ye ilhak olduğundan beri ışığını kaybetti. İhvan gibi düşünüp davranabilirsiniz ama Osmanlı olamazsınız. Suriye, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçek varisidir, Fransız ve İngilizler Lübnan'la birlikte Suriye'ye Osmanlı'nın eski borçlarının önemli bir kısmını ödetti.”

Ford: “Nusayri” değil “Alevi” de!

Aita'ya itirazlar gelebilir ama rejimin bütün kirliliğine ve kokuşmuşluğuna rağmen 2011'deki isyan ve ardından iç savaş başlayınca dek Suriyelilerin övündüğü şey işte bu mozaikti. Türkiye'de Kürtlerle, Ermenilerle, Nusayri-lerle, Alevilerle meselelerini halletmeden Emevi Camii'nde namaz kılma hayali kuranların neden hüsrana uğradığının yanıtını merak edenler biraz da konuya bu açıdan yaklaşmak zorundaydı.

Aita'nın ikinci anekdotu “Nusayri azınlık rejimi” retoriğiyle ilgiliydi. 2012'de Kahire'de muhaliflerle yapılan toplantıda Davutoğlu ikide bir “Nusayri” kelimesini kullanınca bu ifadenin Aleviler nezdinde yol açtığı alerjinin farkında olan ABD'nin eski Şam Büyükelçisi Robert Ford uyarıyor: “Nusayri değil! Lütfen Alevi deyin!”

O toplantıda Esad karşıtı Aleviler de vardı. Aita şunu da ekledi:

“Bu retorik Davutoğlu'nun Osmanlı ve Atatürk'ün mirasından ya da devrimin ilk zamanlardaki ruhundan ne kadar uzak olduğunu gösteriyor. Davutoğlu 'Nusayri azınlık rejimi'nden bahsetmekte ısrar etti. Hatta bu kelimeyi muhaliflerin birçok toplantısında Beşşar el Esad'a şiddetle karşı çıkan Alevilerin huzurunda da kullandı.”

“Nusayri rejimi” saçmalığı Suriye ile ilgili projeksiyonun temel yanlışlığı noktasıydı. “Suriye'de devrim” projesinin akıl hocaları “Nusayri” etiketiyle Anadolu Alevilerini Suriye Alevilerinden ayrı tuttuklarını, “Nusayri azınlık rejimi” ifadesiyle de “Sünni çoğunluğun ayaklanmasıyla azınlık rejiminin kısa sürede tepetaklak olacağı” varsayımının inandırıcılığını artırabileceklerini sandı. Bu arada Antakya'daki Arap Alevileri de “Vilayet-i Şam davası” için feda ediliyordu. Halbuki Suriye ile haşır neşir olan herkes bilir ki Suriye'de Aleviler kendilerini Nusayri olarak tanımlamaz. Bu tanım daha çok Alevileri “gayri İslâmi” göstermeye çalışan Selefi ve mezhepçi grupların tercihi.

Suriye'de “terör örgütü” ilan edilmiş İhvan ise Türkiye'nin Suriye politikasının ters tepmesinde bir diğer etkendi. İhvan'ın Siyasi Büro Üyesi Samir Ebu Leban'a “Türkiye hükümeti ile Esad arasındaki görüşmelerde İhvan'a ülke-

ye dönüş ve siyaset izni verilmesi kritik bir pazarlık konusuydu değil mi” diye sorduğumda önce bir yutkundü sonra “Evet” dedi. Yanımda Uluslararası Suriye Barış İnisiyatifi'nin kurucusu Wilhelm Langthaler de vardı. O da Şam'da Dışişleri Bakan Yardımcısı Faysal Mikdad'ın kendilerine şunu söylediğini aktardı:

“İlişkilerin iyi olduğu dönemde de Türkiye bizden hep lhvan'ın yasallaşmasını ve siyasete dahil edilmesini istedi. Esad reddetti. Çünkü seküler bir devlette dini harekete siyaset izni vermek mezhepçiliğin önünü açmak olurdu.”

Langthaler, lhvan'ın siyasete dahil olmasının dini aşırılıkçılığın önlenmesinde kritik önem arz ettiğini düşünen Avusturyalı solcu bir aktivist. Rejimin iddiasının aksine lhvan'ı dışlamanın mezhepçiliği körüklediğini savunuyordu.

HALEP AFFETMEYECEK!

Davutoğlu'nun Alevilerin huzurunda sürekli Nusayri ifadesini kullanması, mezhepçi yaklaşım ve örselenen etkin-dinsel mozaikle ilgili Samir Aita'nın verdiği tepki Arapların Osmanlı hasretiyle kavrulduğunu vehmedenlere ters gelse de Suriye'de yaygın olarak paylaşılan bir görüşün yansımasıydı. Üzerinde konuştuğumuz yer Arap milliyetçiliğinin beşiği. Geliştirdiğiniz argümanların Suriye'deki karşılığını idrak edemiyorsanız hep ofsayta düşer, cani bir rejime ilaveten ölüm makineleriyle baş başa kalırsınız. O yüzden “parayla yanınızda tuttuklarımız” ya da “mezhepdaşlarımız” değil harbi muhaliflerin, sizin onlara vaat ettikleriniz hakkındaki tepkilerine bakmalısınız. Aita bir aynaydı:

• *Sizce Türkiye nerede hata yaptı?*

– Türkiye'yi sorunun parçası ve Suriye'deki feci gidişatin baş sorumlularından biri haline getiren yanlışlıklar var. İsyanın başında Türk hükümeti lhvan'a koşulsuz destek verdi ve Beşşar el Esad ile lhvan arasında bir barışın sorunu çözeceğini sandı. Erdoğan'ın bunun işe yaramadığına şaşırmasına şaşıyorum. Daha sonra Türkiye muhalefetin bölünmesinde kararlı bir rol oynadı. Halbuki siyasi reformlarla isyanın başarısı için mutlak bir birlik gerekliydi. Türkiye'nin iddiası Demokratik Değişim İçin Koordinasyon Kurulu'nun PKK'ye yakın PYD'nin de bünyesinde bulundurduğu yönündeydi. Kaldı ki kendisi PKK ile müzakere yürütüyordu. Koordinasyon Kurulu ve PYD'ye karşı kapsayıcı olmak müzakereleri kolaylaştırabilirdi. Çeşitli vesilelerle Amerikalı ve Britanyalı diplomatların bana “Şimdi böylesi bir ortak adımı Suriye Ulusal Koalisyonu ile atabilirsiniz, çünkü Erdoğan ya da Davutoğlu buna karşı çıkmıyor” dediğini hatırlıyorum. Gülümseyerek verdiğim yanıt şuydu: “Ulusal Koalisyon'daki Suriyeli arkadaşlarımla mı müzakere edeceğim yoksa dolaylı olarak Türk hükümetiyle mi?” Bu tutum muhalefeti birleştirme hedefimize hizmet etmedi. Ayrıca Türk yetkililer barışçıl devrimin askeri bir çatışmaya dönüşmesinden yana oldular.

• *Türkiye'nin yaklaşımı neden mezhepçi olarak değerlendirildi?*

– Davutoğlu, Alevileri Nusayri olarak isimlendirmekte ısrar etti. Suriye'dekilerin de Türkiye'dekilerin de bundan hoşlanmadığını biliyor. Bu, bugünün Türkiye'sinde Alevilere Kızılbaş demek gibi

bir şey. Bu tipik mezhepçi bir tutum. Erdoğan, Esad'ın gerçek bir Müslüman olmadığını dile getiriyor. Esad bir diktatör, katil ve suçlu, bu doğru. Bunun İslâm'la ne alakası var. IŞİD'in adamları da Müslüman ama suçlu.

• *Türkiye'nin durumu kötü idare etmesinin rejimin eline kart verdiğini düşünüyor musunuz?*

– Türkiye'nin derin dahlî devrimin sosyal ve özgürlükçü yanını inkâr eden Esad'ın kendi oyununu oynamasına yaradı. Esad şiddet, mezhepçilik ve dış müdahaleden bahsetti. İktidarda kalmak için bu üç şeyi öne çıkardı. Türk hükümeti tam da Esad'ın oyun alanına gitti: Muhalefetin politikasına detaylıca karıştı, şiddet ve mezhepçiliği tercih etti. Askeri çözümü savundu, devrimsel dönüşümü iç savaşa sürükledi. İşte Esad'ın tam istediği buydu.

• *Peki, Türkiye'nin derdi neydi?*

– Dürüst olursak bilmiyorum. Amacı devrime yardım idiye başarısız oldu; devrimi iç savaşa dönüştürdü. Hedefi uzun vadede Suriye'de nüfuz sahibi olmak idiye başarısız oldu; sosyal ve siyasi dengeleri tehlikeye soktu. Kürtlerle hatta Halep'le ilişkileri bozuldu. Halepliler fabrikalar ve işyerlerinin sökülüp Türkiye'de satılmasını, El Kaide savaşçılarının tamamının Türkiye üzerinden gelmesini asla affetmeyecek. Türkiye'nin hedefi Körfez ülkelerinin yatırımını çekmek idiye bu da basiretsizlik. Başlangıçta Katar ve Türkiye'nin tercihi olan İhvan'dan Suudi Arabistan nefret eder.

• *Sizce de İhvan, Türkiye ile rejim arasında bir pazarlık konusu muydu?*

– Erdoğan ve Davutoğlu Türkiye'nin uzun vadeli çıkarları değil İhvan'a çok yakın olan AKP'nin çıkarları için hareket etti. İhvan, 1970 ve 1980'lerde Saddam'ın müttefikiydi ve Suriye'nin yakın siyasi tarihinde büyük hatalar yaptı. Türkiye'deki gibi İhvan'ın Suriye'nin yeni siyasi sisteminin belkemiği olacağını sanmak sadece yanlış bir bahis değil siyasi İslâm açısından da Türk modelinin sonu olur.

• *Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar'ın muhalefet cephesindeki rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?*

– Fransa ve Katar, Libya senaryosunu Suriye'de de uygulamak istedi. Bunun için Türkiye'ye ihtiyaçları vardı ve bu üçlü Libya Geçiş Konseyi'ne benzer bir muhalefet modeli oluşturmak için çalıştı. Mantık, barışçıl devrimi havadan dış müdahaleyle desteklenen askeri isyana dönüştürmekti. Haliyle Türkiye, Katar ve Fransa'nın Suriye Ulusal Konseyi'nin oluşturulmasında dahlî büyük. Konsey başarısız olunca yerini Suriye Ulusal Koalisyonu aldı. Başlangıçta Suudi Arabistan'ın desteği azdı çünkü Yemen, Bahreyn ve Mısır'daki devrimleryüzünden çok meşguldü. Suudi Arabistan daha geçen sene (2013) sahneyi Katar'dan devraldı ve savaşçıları sahada toplayarak doğrudan işin içine girdi. General Selim İdris'le ÖSO Genel Komutanlığı'nı organize etti, başarısız olunca bu kez İslâmî Cephe'yi kurdu. Bu dört ülke işbirliği yapıyor ama zaman zaman rekabet içine giriyor: Katar, İslâmî Cephe'yi yeniden ele geçirdi. Dört finansör arasındaki rekabetten dolayı bazen Koalisyon'da ve silahlı gruplar arasında komik çatışmalar oluyor. Kriz vekâlet savaşına dönüştü: Bir tarafta İran ve Hizbullah, diğer tarafta Katar, Suudi Arabistan ve Türkiye. Maalesef Suriye ile tarihsel ve sosyal bağları Türkiye'ye istikrar rolü biçerken o çözümün değil sorunun bir parçası haline geldi.

• *Cenevre-2 Konferansı ile ilgili senaryonuz nedir?*

– Uzun ve yorucu bir süreç olacak. Suriye savaş ağaları arasında bölündü ve Kaideci üretiyor. Bu komşular için de çok tehlikeli. Siyasi çözümden başka yol yok. Muhalefetin birleşmeye ve net bir liderliğe ihtiyacı var.

12-13 Temmuz 2014'te Paris'te Suriye Demokratik Değişim İçin Koordinasyon Kurulu, İhvan ve PYD'den temsilcilerin katıldığı toplantıya davetliydim. PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'in de yer aldığı toplantı sırasında ikili görüşmelerimde Suriye'deki sürecin nasıl silahlı bir kalkışmaya dönüştüğüne dair anekdotlar dinledim. Bunlardan biri Heysem Menna'ya ait. Hikâye şöyle:

Tarih 6 Ağustos 2013. Yer Paris'in tarihi tren garlarından Gare Saint-Lazare'in yakınında bir bar. Saat 17.00. Suriye muhalefetinin örgütlenmesi ve silahlandırılmasının mimarlarından ABD'nin eski Şam Büyükelçisi Robert Ford, iki yardımcısıyla birlikte Menna ile buluşuyor. Menna 40 yıldır Suriye rejimiyle mücadele eden saygın bir muhalif. 2002'de Arap İnsan Hakları Komisyonu'nun Paris'te organize ettiği uluslararası konferansta tanıştığımдан beri ilgiyle izlediğim bir insan hakları savunucusu. Üyesi olduğu Koordinasyon Kurulu da, Suriye'de silahlı isyan sürecine ve dış müdahaleye karşı çıkan muhalif güçlerin çatı kuruluşu. Bu örgüt, Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ya da Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDGUK) gibi İstanbul, Kahire ya da Doha'da otel kulislerinde değil Şam'da 13 siyasi hareket tarafından kurulmuştu. Suriye'deki vekâlet savaşını kışkırtan Suriye'nin Dostları Grubu'nun aile fotoğrafında yer almayı reddettikleri için dışlandılar. SMDGUK ve ÖSO da ucuz bir yolla Koordinasyon Kurulu'nu rejimin uzantısı olarak lanse etti.

Paris'teki o barda Menna ile Ford arasında Suriye krizinin en kritik kodlarından birini ele veren şu diyalog yaşanıyor:

Menna: "Silahlı gruplara desteği neden kesmiyorsunuz?"

Ford: "Şu an Suriye'deki savaşı durdurmak Amerikan çıkarlarına uymuyor."

Menna: "O halde ben sizin düşmanınızım, benden dostluk beklemeyin."

Suriye krizinde ne, nerede, nasıl, kim diye debelenenler için okkalı bir nokta. Koordinasyon Kurulu'nun neden Cenevre Konferansı'ndan dışlandığının da yanıtı bu diyalogda.

İsrail'in bir düşmanını iç savaşla ekarte etmek, İran-Suriye-Hizbullah-Hamas zincirini kırmak, kendi kendine yeten bir ülkeyi uluslararası sermayeye açmak ve bunlar olurken bölgeyi onlarca yıl uğraştıracak kaosu umursamamak; bölge için Amerikan vizyonu bu...

Bir de bunun Suud versiyonu var. 2013'e kadar Kral Abdullah namına Suriye dosyasını yürüten Suudi Arabistan'ın İstihbarat Şefi Bender bin Sultan, Koordinasyon Kurulu'nu yola getirmek için uğraşırken Menna'ya kancayı takmaya çalışıyor. Bender, Menna'ya bir temsilcisini gönderip görüşmek istediğini bildiriyor. Menna ise "Bender ile işim olmaz" diyerek kapıyı kapatıyor. Bender'in temsilcisinin yanıtı şu oluyor:

“Devrim sonrası başbakan olma şansını yitirdiniz.”

Ortadoğu'nun en rezil rejimlerinden birinin hayali koltuk dağıttığı bir devrim süreci!

Bu hikâyenin hayalperest tarafına gelince: Dışişleri Bakanı Ahmed Davutoğlu, krizin başında BDP'li vekillerle görüşmesinde “Suriye rejimin üç ay eñ geç altı ay içerisinde yıkılacağını ve ‘oyun kurucu’ Türkiye'nin nüfuz alanının genişleyeceğini” belirtip Kürtlerden bir nevi saflarını şimdiden belirlemelerini istiyor! Suriyeli Kürtler safını SUK ve SMDGUK'dan yana belirlemedi ve ülkenin kuzeyinde Rojava'da özerk yönetimlerini tesis ederek kıymeti kendinden menkul “oyun kurucu”yu hayal kırıklığına uğrattı. Rojava'nın en önemli siyasi aktörü PYD, yol arkadaşı olarak kendine Koordinasyon Kurulu'nu seçmişti. PYD'nin Koordinasyon Kurulu'nda yer alması ko-yu Arap milliyetçiliğinden kaynaklanan Kürt fobisinin en azından muhalefetin bir kanadında aşılmasına yaradı. IŞID gibi örgütleri bölgenin başına bela eden Suriye krizinin nasıl bir kurgu olduğuna dair perde arkası bilgiler çok. Menna gibi isimlerin sergilediği duruşun ne denli haklı olduğu görüldü. Suriye davası şiddet düşkünü gruplar ve SMDGUK'ı kullanan dış güçlerin rehinesi haline geldi. Bu yüzden üçüncü yolu tuturanların sesi her zamankinden daha önemliydi.

TÜRKİYE, ŞAM'A GİDECEĞİM DERKEN BEYRUT'TAN OLDU

Menderes dönemindeki ilk Arap açılımının ters teptiği yerlerde Erdoğan'ın Arap açılımı da mezhepsel karakter aldıkça tökezledi. Suriye'de Lübnanlı Şii ziyaretçilerin kaçırılmasından Türkiye'yi sorumlu tutanların Beyrut'ta 16 Ağustos 2012'de iki Türk vatandaşı ile 9 Ağustos 2013'te Murat Ağca ve Murat Akpınar adlı pilotları rehine alması yanlış dış politikanın bedellerinden biriydi.¹⁴

Türkiye'nin Osmanlı sonrası Arap sokaklarına dönüp de rüzgârı tersten yediği ilk vakıa elbette ne Suriye'de silahlı grupları destekleyerek içine sürüklendiği bataklık ne de Lübnan'daki son rehine olaylarıydı. Ancak sorun AKP yönetiminin pro-aktif diye tanımladığı agresif ve taraflı dış politikayla Ortadoğu'ya dizayn vermeye heveslenirken bu konuda öncü olduğunu zannediyor olmasıydı. Halbuki önceki hükümetler döneminde de Ortadoğu'ya keskin dönüş yapmaya yeltenenler olmuştu.

Türkiye'nin önceki dönüşleri daha ziyade Batı adınaydı, bu yüzden Truva atı gibi algılandı ve ters tepti. Türk hükümetinin İngilizlerin Süveyş hesaplarına alet olması ve Ortadoğu'yu Sovyetler'e kaptırmamak için Bağdat Pak-

14 www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/08/130809_thy_kacirma.shtml; www.cnnurk.com/2012/dunya/08/17/iste.lubnanda.kacirilan.turk/673303.0/

tı içinde girdiği macera nedeniyle Mısır'dan yediği zılgıtı bugün kimse hatırlamak istemez. 1951'de *Rose el Yusuf* dergisinin Türkiye Cumhurbaşkanı'nı ABD'nin "taşmalı köpeği" olarak resmeden karikatürleri modern Türkiye'nin ilk Arap açılımının duvara tosladığının resmidir.¹⁵ Bu öfkenin nedeni Britanya'nın 1936'da askeri üs bulundurma imtiyazı elde ettiği Süveyş'ten çıkmamak için ABD ve Fransa ile birlikte geliştirdiği Ortadoğu Savunma Paktı'nın dördüncü ayağında Türkiye'nin olmasıydı. Bu Demokrat Parti'nin (DP) Arap dünyasına açılma siyasetinin ilk sınavını verdiği yerdi.¹⁶ Süveyş Kanalı'ndaki son sömürgeciyi çıkarmaya çalışan Araplar, Türkiye'yi İngilizlerin yedeğinde görünce öfkelenmişti. *Rose el Yusuf* işte o öfkeyi resmetmişti. Ki Kral Faruk dördünün önerisini şiddetle reddetti. Türkiye'nin emperyal güçlerin yedeğindeki Arap açılımı kötü bir başlangıç yapmış oldu. Mısır'da tökezleyen Batılı güçler 1955'te İran, Türkiye ve Pakistan'a imzalattıkları Bağdat Paktı üzerinden Arap dünyasına vaziyet etmek isterken ittifakın eksik kalan Arap ayağını oluşturmak için Ürdün ve Lübnan'ı gözüne kestirmişti. Ortak Arap devleti kurma sevdalısı Cemal Abdünnasır'ın kontrolüne geçmiş olan Mısır'ın öfkesinden çekinen bu iki ülkeyi Bağdat Paktı'na girmeye razı etmek de yine Demokrat Parti iktidarına düşmüştü. Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1958'de Lübnan ve Ürdün turu kapsamında ziyaret ettiği Doğu Kudüs'te "Türkiye'nin sınırları buradan başlar" demişti.¹⁷ Bu açıdan DP ile AKP'nin Arap dünyasındaki serencamı amaç, yöntem ve içerikler açısından paralellikler arz ediyordu.

Yine Türkiye'nin 1958'de General Kasım'ın Kral Faysal'a yaptığı darbe sonrası Irak'a askeri müdahale planları ters tepmişti. Mısır-Suriye ortak devletine karşı kurulan Irak-Ürdün ortak devletini kutlamak için Başbakan Adnan Menderes o kadar hızlı davranmıştı ki birlik hükümetinin başkanı Nuri Sait Paşa bile bu aceleci tutumdan dolayı dost uyarısı yapmıştı.¹⁸ General Kasım'ın darbesi bu birliğe karşıydı.

Yine 1958'de Lübnan Cumhurbaşkanı Kamil Şamun'un daveti üzerine Türkiye'nin Lübnan'a müdahalesine ise ramak kalmıştı. Neyse ki bölgesel ve uluslararası dengeler buna müsaade etmedi ve Türkiye kendini fena halde uğraştıracak bir arı kovanından uzak kaldı. Gerçi Türkiye'nin Lübnan iç savaşında taraf olan ABD'ye İncirlik Üssü'nü açması özellikle bu ülkenin Müslüman kesimlerini kızdırmaya yetmişti.

15 Mahmud Dikerdem, *Ortadoğu'da Devrim Yılları*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1977, s. 25.

16 *Ortadoğu'da Devrim Yılları*, s. 24.

17 *Ortadoğu'da Devrim Yılları*, s. 164.

18 *Ortadoğu'da Devrim Yılları*, s. 179.

Menderes'in mirasını sahiplenmek

Bütün bunlar Menderes döneminin hatıraları. Kendisini siyaseten Menderes'le özdeşleştiren Erdoğan'la Türkiye ikinci Arap baharını yakaladı. Lübnan bu yeni dönemde özel bir yer aldı. Çünkü Türkiye uzun bir dönem Lübnan'ı Suriye fotoğrafı içinde görmüştü. Suriye'nin Lübnan siyaseti üzerindeki derin nüfuzu Ankara ile Beyrut arasındaki mesafeyi uzatan bir etkiye sahipti. PKK ile ASALA'nın Bekaa Vadisi'ndeki kampları kullanması ve Beyrut'un Kıbrıs Rum Yönetimi ile ittifakı da Lübnan'la yaşanan soğukluğun diğer nedenleriydi.

1998'de PKK'ya karşı Suriye ile imzalanan Adana Anlaşması, Şam'la ilişkileri normalleştirmeye başlarken Beyrut-Ankara hattında da bunun olumlu etkileri görüldü. Ama Lübnan'ın Türkiye'yi selamlaması, 2006'da İsrail'in Lübnan'a karşı yürüttüğü 34 gün savaşında Ankara'nın Tel Aviv'e karşı sesini yükseltmesi ve Lübnanlılara insani yardımlarda bulunması sayesinde oldu. Türkiye, 2006'da UNIFIL'e katılarak Ortadoğu'ya uzun bir aradan sonra askerini de göndermiş oldu.

Türkiye'nin Şii-Sünni ayrımı gözetmeden yaptığı yardımlar ve kurduğu diyalog da Osmanlıdan kalma olumsuz algıları da nispeten değiştirdi. Yine 2008'de Lübnan'daki siyasi krizi bitiren Doha mutabakatının olgunlaşmasında Türkiye'nin de tuzu vardı. Bu da Türkiye'yi tüm taraflarla eşit şekilde diyalog kurabilen ülke kategorisine sokan önemli bir diplomatik girişimdi. İkili ilişkiler de bu diyalog zemininde ivme kazandı. Aslında tüm bunlar tarafların birbirine saygı duyduğu ve önyargıların yıkıldığı devrim niteliğinde gelişmelerdi.

Biraz da Osmanlı perspektifini çağrıştıran bir düzenlemeyle Bilad-ı Şam'da "Yüksek Düzeyli Dörtlü İşbirliği Konseyi", 2010'da Suriye, Ürdün ve Lübnan'ın katılımıyla kurulmuştu. Ne var ki Suriye krizinin kurbanlarından biri de bu konsey oldu. Lübnan'la Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği ve Eşgüdüm Konseyi kurulmasına yönelik anlaşma da bölgesel krizler yüzünden kadük kaldı.

Fakat diyalogla başlayan Ortadoğu'ya açılım politikasında bir noktadan sonra "müdahaleci unsur" öne çıktı ve Türk'ün Arap baharında sapmalar baş gösterdi. Irak ve Suriye ile ilişkilerde karşımıza çıkan mezhepsel bağlarla iş yürütme alışkanlığı Lübnan'la temaslara da sirayet etti. Algıdaki kırılma noktası Ankara'nın ilgisini, Lübnan'da siyasi kriz yeniden çıktığında orantısız bir şekilde Başbakan Saad el Hariri'ye kaydırması¹⁹ ve Erdoğan'ın 24 Kasım 2010'da dönemin İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'dan bir ay sonra Lübnan'a yaptığı ziyareti.²⁰ Ahmedinecad güneyi ziyaret edip Şii

19 <http://yalibnan.com/2011/01/14/lebanon-pm-meets-turkish-counterpart-in-ankara/>

20 www.ntv.com.tr/arsiv/id/25153538/

Hizbullah'a desteğini gösterirken Erdoğan kuzeyde Hariri ile birlikte Akkar'da 20 bin kişiye seslenip Sünnilerin hamisi olduğunu hissettirmişti. Türkiye'den giden ekipler özel olarak Erdoğan'ı karşılamaya gidenlerin sayısını arttırmak için özel bir çalışma yapmıştı.

Erdoğan'ın Sünnilerle kucaklaşırken Hizbullah'la görüşmemesinin bedeli şuydu: Ortadoğu diplomasisi için çok değerli olan "tarafsızlık" pozisyonu yitirilmişti. Başlangıçta kimsenin dillendirmediği bu gerçek sonraki gelişmelerde tayin edici bir faktöre dönüştü. Halbuki Erdoğan'ın ziyaretten hemen önce *el Sefir* gazetesinde çıkan "Lübnan'da bir iç savaşa izin vermeyiz" demeci Lübnanlılar için altın değerindeydi.²¹

Ankara'nın Suriye krizinde açıkça taraf olması Lübnan'daki mezhepsel bölünmüşlük içinde Türkiye'yi sadece Sünni kanatla çalışan ülke durumuna soktu. En trajik dönüşümü Hizbullah'a karşı tutumda gördük. İsrail'e karşı "kahraman" ilan edilmiş olan Hizbullah, Kusayr'da Suriye rejimiyle aynı safta savaşa girdiği için AKP'lilerin gözünde birdenbire Hizbüşşeytan'a dönüştü.

Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, "Hizbullah'ın adını değiştirmesi lazım, hizbüşşeytan yapması lazım. Hem adınıza Hizbullah diyeceksiniz hem de masum çocukları, kadınları, yaşlıları öldürmek için harp ilan edeceksiniz. Böyle saçmalık olabilir mi?" ifadelerini kullanarak Lübnan siyasetine eklenen düşmanlığı deklare etmiş oldu.²²

Suriye'de Lübnanlı 11 kişinin Türkiye'nin desteklediği Kuzey Fırtınası Tugayı tarafından kaçırılması ise Türkiye-Lübnan ilişkilerinde çok daha kırılğan bir dönemi başlattı. Lübnanlı rehinelere bırakılması için Ağustos 2012'de Lübnan'da iki Türk vatandaşının kaçırılması Türkiye'nin müdahaleci dış politikanın olası riskleri hakkında basit bir ipucuydu.²³ Neyse ki iki Türk rehinenin kısa sürede bırakılmasıyla bir badire atlatılmıştı. Ama Lübnanlı rehine krizi çözülmedikçe Lübnan sokakları Türkiye için hâlâ mayınlıydı. Nitekim 9 Ağustos 2013'te Murat Ağca ve Murat Akpınar adlı Türk pilotlar Beyrut'ta yine rehinelere karşılık olarak kaçırıldı. Pilotlar Katar'ın dahilyle 10 Ekim 2013'te Lübnanlı Şiiilerin bırakılmasına karşılık özgürlüğüne kavuştu.²⁴

Sonuç olarak Suriye'deki vekâlet savaşı sadece Türk dış politikasını pek çok alanda başarısızlığa uğratmakla kalmayıp sıradan Türk vatandaşları için de kâbuslar üretmeye başladı. Tarihin tekerrürü bu; Suriye ve Şam'ın nüfuz alanlarında Menderes'ten sonraki ikinci Arap açılımı da tökezledi. Sekter-

21 www.aawsat.net/2010/11/article55248547/turkish-pm-vows-to-prevent-war-in-lebanon

22 Bozdağ: Hizbullah adını "hizbüşşeytan" olarak değiştirsin, CİHAN, 26.05.2013.

23 www.cnnurk.com/2012/dunya/08/17/iste.lubnanda.kacirilan.turk/673303.0/

24 www.sabah.com.tr/gundem/2013/10/20/lubnanda-kacirilan-iki-pilot-istanbulda

yen hatlarda dolaşmak, Türkiye'yi yönetemeyeceği risklerle yüz yüze bıraktı. Lübnanlıların el üstünde tuttuğu Feyruz, "Li Beyrut"u (Beyrut İçin) bütün Lübnan için seslendirmişti, bunu algılayamayıp hariçten gazel okuyanların ve Lübnan'ın mezhebi çatlakları üzerinden kendine kanal açmaya çalışanların başarı şansı yoktu.

SÜLEYMAN ŞAH TÜRBESİ: İŞİD TEHDİDİ VE BARIŞ GÜNLERİNDEN BİR KESİT

"Ben çocukken Caber Kalesi'nin eteklerindeki Süleyman Şah Türbesi'nde nöbet tutan Türk askerleri Fırat Nehri'nden eşeklerle su taşırdı. Eşeklerin semerlerine vurulmuş ağzı açık tenekeleri kullanıyorlardı. Eşeklere taş atıp ürkütürdük, tenekelerden sular dökülünce eğlenirdik. Askerler de aşırı tepki vermezdi. Bir gün üç kuzenimle yine eşeklere taş atarken babama yakalandık. Bizi azarladı, iki gün evden çıkmama cezası verdi."

1914'te Mardin'den Suriye'ye sürülen Ebu Basil ailesi, Türk toprağı sayılan Süleyman Şah Türbesi'nin olduğu bölgede bir pamuk krallığı inşa etmişti. Türbeyi koruyan Türk jandarmasıyla hep dost oldular. Su taşıyan eşeklere taş atan çocuklar hariç! İŞİD'in Süleyman Şah'ı "yıkma" tehdidini duyan Ebu Basil'in ilk tepkisi şuydu: "İçim acıdı.

Saad Abdunnur Ebu Basil'in Suriye sınırları içerisindeki yegâne Türk toprağı sayılan Süleyman Şah Türbesi ile ilgili çocukluk anılarından bir kesiti bu.

1921'de Fransızlarla yapılan Ankara Anlaşması çerçevesinde Türkiye'ye bırakılan türbe, birdenbire sınır ötesi operasyon bahanesi olarak gündeme geldi. Nedeni İŞİD'in 15 Mart 2014 tarihli internette dolaşan tehdit videosuydu. Deniyordu ki "İslâm toprağı Halep'teki bu kabirde bulunan askerler için 3 gün mühlet veriyoruz. Biz bunu şirk kabul ediyoruz ve aksi takdirde kabri yerle bir ederiz."²⁵

Üç gün geçti, saldırı olmadı. Ama Türkiye o tehde takılı kaldı. AKP hükümetinin Suriye'ye girip 17 ve 25 Aralık yolsuzluk dosyalarıyla çalkalanan gündemden böylece kaçacağına dair spekülasyonlar alıp başını gitti. Peki, Ebu Basil'in hikâyesinin İŞİD'in tehdidiyle gelen güncel krizle alakası neydi? Alakası şuydu: Türkiye ile Suriye arasında bol türbülanslı dönemlerde bile Süleyman Şah Türbesi çatışma ya da kavga konusu olmadı. Hatta Türkiye'den sürülmüş veya kaçmış "istenmeyen nüfus" unsurları bile Türk devletini temsil eden bu türbeyle barışık yaşadı. 1938'den beri Türk askerinin başında nöbet tuttuğu türbede Osmanlı'nın kurucusu Osman Gazi'nin dedesi

25 www.hurriyet.com.tr/dunya/26066897.asp

Süleyman Şah'ın naaşının olduğuna inanılıyordu. 1973'te Tabka Barajı nedeniyle Esad Baraj Gölü'nün suları altında kaldığı için türbe ve karakol az ötede yine Fırat kıyısında Halep'e bağlı Karakozak köyündeki yeni yere taşındı.

Ebu Basil, 1914 olayları sırasında Mardin'den Suriye'ye sürülmüş bir Süryani ailenin ferdi. Ebu Basil'in anlattığına göre sürgünden sonra yeniden bir hayat kuran, hatta türbenin bulunduğu bölgede kendisine "pamuk kralı" unvanını getirecek kadar toprağı mamur eden Basil ailesi sırtını Türkiye'ye dönmedi. Bölgedeki Hıristiyanlar yaşadıkları acılara rağmen Türk askerlerine asla düşmanlık etmedi. Araplar da öyle.

"Türbenin yıkılacağı tehdidini duyunca içim acıdı. Bugün karmaşa ve iç savaş bitsin, her şey eski haline dönebilir, barışçıl yaşam yeniden tesis edilebilir, bölge insanında böyle bir potansiyel var" diyen Ebu Basil'in hikâyesinden birkaç kesit şöyle:

"Dedem Selim Abdunnur, babam Basil Abdunnur Ebu Selim, amcam Moris ile birlikte toplam 80 aile Mardin'den sürüldükten sonra önce Karamaniye'ye, ardından Dırbesiyeye yerleşti. 10 Kürt aileyle birlikte Dırbesiyeyi bu 80 Hıristiyan aile kurdu. Dedem ilk belediye başkanıydı. Sonraları aileler Dırbesiyeden Kamışlı, Rakka ve Halep taraflarına dağıldı. Babam ve amcam Arap aşiretleriyle ortaklık kurup satın alarak ya da kiralayarak topraklarını genişlettiler. Yurtdışından modern traktör ve tarım aletleri getirdiler. Toplum geliştirme merkezi kurdular. Tarımda 'Marisi' hattı diye bilinen tekniği amcam Moris geliştirdi. Caber Kalesi civarında 6 bin dönümlük bir alanı ekip biçiyorlardı. Babamın en büyük Arap ortağı Şamar aşiretinden Hamri idi. Babam pamuk kralı oldu, 1966'da George Aro ile birlikte ödüller aldı. Baas rejimiyle birlikte millileştirme başlayınca önce fabrikalara, sonra topraklara el koydular. O yetmedi, toprağın üzerindeki ürünü de millileştirdiler. Baskılar arttı ve Türk vatandaşlığımız hâlâ muhafaza edildiği için Türkiye'ye geri dönmek zorunda kaldık. Bütün mülklerimizi geride bırakıp 13 Haziran 1970'te Halep'ten Haydarpaşa Tren Garı'na indiğimizde yanımızda getirdiğimiz 8 valizden başka bir şeyimiz yoktu. Şark Ekspresi'ni son kullanimımızdı. Şark Ekspresi bizim için efsaneydi. Ailenin 'lüks' eğlencesiydi. Lokantasında çok başarılı gurmeler vardı. Babam İstanbul'dan ne zaman kalkacağını bilirdi. İstanbul mutfağını tatmak özellikle kalkan balığı yemek için her şeyi önceden ayarlardı. Tren Suriye'ye girdiğinde arkadaşlarıyla birlikte binerdi. Tren hat boyunca defalarca sınırın Türkiye ve Suriye tarafına girip çıkardı. Bizimkiler incekleri yere kadar 4 saat boyunca lokantanın tadını çıkarırlardı. Babam arabaları önceden incekleri durağa yönlendirir ve o arabalarla evlerine dönerlerdi. Babam İstanbul'a yerleştikten sonra 1986'da vefat edinceye kadar her fırsatta hasret gidermek için Antakya'ya giderdi. Baas yüzünden sınırı geçemezdi,

toprakları koklar geri dönerdi. Suriye'deyken de Türkiye'ye karşı nefret söylemi olmadı. Babam Suriye'deyken de, Türkiye'deyken de 'Yaşadığın toprağı seveceksin, sevmiyorsan terk edeceksin' derdi bize. Fırat Nehri'nden eşekler üzerinde haftada iki ya da üç kez Süleyman Şah Türbesi'ne su taşıyan Türk askerlerine de hiçbir düşmanlıkları olmadı. Biz çocuklar olarak askerlerle birlikte şehitliğe gider, karakolun içine kadar girerdik. Biz ayrıldıktan sonra türbe barajın suları altında kaldı. Varılan anlaşmayla Hafız el Esad, biraz ötede bir toprak parçası verdi ve oraya daha heybetli bir türbe yapıldı. Ne Türkiye'ye ne de türbeye karşı bir düşmanlık yoktu. Türbenin yıkılabileceğini duyunca içim acıdı."

"İçim acıdı", bu sohbetimizde Ebu Basil'in belki 10 kez tekrar ettiği cümleydi.

Erdoğan yol gösterdi!

Ne oldu da türbe tehdit unsuru ve Türkiye'nin Suriye'ye askeri operasyonu göze alması için birdenbire bir gerekçe oluverdi? Türkiye'yi Suriye bataklığına çekecek akli bizzat Başbakan Erdoğan'ın kendisi 5 Ağustos 2012'de verdi. Başbakan dedi ki "Süleyman Şah Türbesi çevresiyle birlikte bizim topraklarımızdır. Orada yapılacak herhangi bir yanlış harekete bizim sabırlı olmamız mümkün değil. O çünkü topraklarımıza bir saldırıdır, aynı zamanda NATO topraklarına bir saldırıdır."²⁶

Asilerin havada kaptığı "tiyo" şuydu: "Çatışmaları Süleyman Şah'a çeker-seniz Türk ordusu da Suriye'ye girer."

Uzun bir zaman acaba muhalifler, çatışmaları türbeye doğru kaydırıp Türkiye'yi işin içine çeker mi sorusu herkesin aklındaydı. Elbette türbe düşmanı IŞİD'in gerekçesi ve hedefi ötekilerden farklıydı. 2012'den beri muhalif güçler arasındaki ayrışmalar ve Türkiye'nin yeni pozisyonu da durumu değiştirmişti. IŞİD, kendilerine savaş açan İslâmî Cephe ve ÖSO'ya desteği nedeniyle Türkiye'ye karşı öfkeliydi.

TSK'nın alarmına geçmesi de haliyle IŞİD'den gelen tehditlerin ciddiye alındığını gösteriyordu. IŞİD'in tehditlerine karşı TSK üç farklı eylem planı hazırladı. Sınırın 30 km ötesindeki türbeye olası saldırıda öncelikle hava kuvvetleri belirlenen hedefleri bombalayacaktı. Teyakkuz halinde bekletilen Malatya, Merzifon ve Diyarbakır'dan kalkacak uçaklar 5,5 dakikada görevi tamamlayacaktı. Yetmezse kara birliği devreye girecekti. Sınırdaki bekleyen özel kuvvetler operasyon için Skorsky helikopterleriyle bölgeye nakle-

26 www.milliyet.com.tr/basbakan-erdogan-dan-kritik-aciklamalar/siyaset/siyasetdetay/05.08.2012/1576696/default.htm

dilecekti. Bu da başarıya ulaşmazsa taarruz helikopterleriyle bölgeye yoğun müdahalede bulunulacaktı. Üç aşamada da sınır hattındaki Fırtına Obüsleri bölgeyi aralıksız top ateşi altında tutacaktı.²⁷ Tabii bunların hiçbiri olmadı. Tam da 30 Mart 2014 yerel seçimleri ile 10 Ağustos 2014 cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi milliyetçi ve muhafazakâr çevrelerin duygularını kabartan bir hazırlıktı.

SES BOMBASI: SÜLEYMAN ŞAH'A 8 FÜZE SALLAR, SURIYE'YE GİRERİZ

CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun²⁸ Türkiye'nin Suriye'deki toprak parçası Süleyman Şah Türbesi'nden dolayı Türkiye'nin 30 Mart 2014 yerel seçimlerinden önce orduyu Suriye'ye sokabileceğini belirtip Genelkurmay'ı uyarması ve Enerji Bakanı Taner Yıldız'ın "türbeye saldırı olması halinde nokta operasyonu yapılabileceğine" dair açıklaması üzerine gündem birdenbire olası bir sınır ötesi operasyona kaydı.

Sınır ötesi tartışmalar ve Türkiye sınırlarını kullanan grupların Lazkiye kırsalına yönelik saldırılar düzenlediği bir dönemde 24 Mart 2014'te internete bir ses kaydı düştü. Türkiye'nin düştüğü yeri anlatan ses kaydı Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Dışişleri Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu, Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Yaşar Güler ve MIT Başkanı Hakan Fidan'ın katıldığı toplantıda konuşulanları içeriyordu. IŞID'in tehdit ettiği Süleyman Şah Türbesi ile ilgili alınabilecek önlemler, Suriye senaryoları, Suriye'de savaşıyor grupların silah ve mühimmat sorunu, daha önce bölgeye gönderilen mühimmat ve elde edilen sonuçtan bahsediliyordu. Konuşmalar bir kez daha Türkiye'nin Suriye'ye ne kadar battığını gösterdi.

Fidan Suriye'ye girmek için gerekirse Süleyman Şah Türbesi'ne 8 füze atmaktan bahsediyordu. Ürkütücüydü. Hükümetin maceraya açık olduğunu gösteren diyaloglardan birkaç kesit şöyle:

- Güler: İvedi olarak silah ve mühimmatı muhaliflere ulaştırmasını sağlamamız lazım.
- Davutoğlu: Sayın paşam, zaten adamların kapasitesini bildiğimiz için girmeyelim diyoruz.
- Güler: Makine Kimya Enstitüsü sayın bakanın emrinde değil mi efendim. Parayla Katar mühimmat alıyor. Peşin para, üretsin, versinler.
- Davutoğlu: İşte burada koordine olamıyoruz.
- Güler: Oradaki ihtiyaç mühimmat. 1.000 kişilik bir ordu kuruyoruz di-

27 www.milliyet.com.tr/iste-tsk-nin-suleyman-sah-plani/siyaset/ydetay/1856711/default.htm

28 <http://gundem.bugun.com.tr/kilicdaroglu-turkiyeyi-maceraya-sokmayin-haberi/1023864>

yelim orada. Asgari 6 aylık mühimmatı depolamadan bu adamları muharebeyelime sokarsak 2 ay sonra bize döner.

– Davutoğlu: Döndüler zaten. Çobanbey'den döndüler.

– Davutoğlu: 2012 yıl, 2011'de yapmadık. 2012 yazında bile cesur kararla almış olsaydık...

– Sinirlioğlu: 2012'de en zayıf noktadaydılar.

– Davutoğlu: Geri dönmüştü, içeride Libya gibiydi yani...

– Güler: 2011'de ihtiyacımız silah ve mühimmatı. 2012'de 13'te bugün de. Aynı noktadayız.

– Davutoğlu: O kadar silah ve mühimmat gerekli değil ki. İnsan unsurunu düzene sokamadığımız için...

– Davutoğlu: 2011'de yapmadık. 2012 yazında bile cesur kararlar almış olsaydık.

– Fidan: 2.000'e yakın TIR malzeme gönderdik biz oraya.

– Güler: Bence orada silaha ihtiyaç yok. Mühimmata ihtiyaç var. Bir tane general verelim dedik. Hakan Bey kendisi istedi. Generali belirledik, gitti.

– Davutoğlu: Adamları ikna edemedik. Tank sokma, içeriye tahkim edeceğiz. O andan itibaren bir savaş halini göz önüne almak...

– Güler: Yapacağımız iş direk savaş sebebi.

– Sinirlioğlu: Suriye ile bir savaş sebebi değil.

– Fidan: Şimdi savaşa gireceksek bunu baştan planlayalım ve girelim.

– Güler: Biz başından beri bunu söylüyoruz.

– Fidan: Türbe için, 22-28 tane askerimizin şeyi için silah kullanmayı göz önüne alıyoruz, yahu kaç bin kilometre vatan toprağı var sınırda, kaç milyon insanın hayatı için almıyoruz.

– Davutoğlu: Laf aramızda Başbakan "Bu (türbeye saldırı) gerektiğinde bir imkân gibi de değerlendirilmeli bu konjonktürde" dedi yani.

– Fidan: Şimdi bakın komutanım şimdi gerekçeyse gerekçeyi, ben öbür tarafa 4 tane adam gönderirim, 8 tane boş alana füze de attırırım. Problem değil o! Gerekçe üretilir.

– Sinirlioğlu: Gerekçe lazım sağlam gerekçe.

– Fidan: Hayır gerekçeyi hallederim gerekçe problem değil yaa.

– Sinirlioğlu: Gerekçe üretmek başka, çok sağlam gerekçe lazım.

– Fidan: Gerekirse oraya da (türbe) bir saldırı düzenleriz, saldırtırız önden canım...

– Davutoğlu: Kaşettiğin strateji eksikliği dolayısıyla bir gerekçe üretme şeyiyse haklısın.

SURİYE BUMERANGI: NİĞDE SALDIRISI

İŞİD'in 15 Mart 2014'teki tehdidi sonrası Süleyman Şah ile ilgili korkular kabarıırken asıl sarsıcı gelişme Niğde'de yaşandı. 20 Mart 2014'te Ulukışla-Adana Otoyolu'nda rutin kontrol yapan güvenlik güçlerinin durdurduğu bir takside çıkan üç yabancı kaleşnikof silahla ateş açıp el bombası atarak bir polis ve bir askeri öldürdü, 5 askeri de yaraladı. Karşı ateşte yaralanan saldırganlardan ikisi kaçarken gasp ettikleri bir kamyonun sürücüsünü de öldürdü. Arapça ve İngilizce konuşan iki saldırgan, Eminlik köyünde Suriyeli oldukları zannıyla vatandaşlar tarafından tedavi için götürüldükleri sağlık ocağında yakalandı. Niğde Devlet Hastanesi'ne götürülen yaralılar daha sonra Ankara'da gelişmiş bir hastaneye sevk edildi. Üçüncü kişi ise ertesi gün Pozantı bölgesinde Ulukışla köyünde camide sabah namaz kılıp bakkaldan 50 dolarla ekmek ve çerez aldıktan sonra tekrar camiye dönerken durumdan şüphelenen vatandaşları ihbarı üzerine ele geçirildi.²⁹

Saldırganlardan ikisi Arnavut, biri Kosova doğumluydu. Saldırganların üzerinden 3 kaleşnikof, 3 tabanca, 7 el bombası, 2 susturucu, 3 kasatura ve telsiz çıktı.

İŞİD'in kontrolündeki Atme bölgesinden gelen saldırganların Hatay üzerinden Türkiye'ye girdikten sonra İstanbul'a gitmek için 2 bin 500 lira karşılığında taksi kiraladıkları belirlendi.³⁰ *Hürriyet*'e göre saldırganlar 21 Mart Nevruz kutlamaları veya seçim mitinglerine yönelik saldırı gerçekleştirerek kaos yaratmak için İstanbul'a gidiyordu.³¹ Gazete Jandarma İstihbaratı'nın 23 Şubat'taki raporunda İŞİD'in Türkiye'de saldırılar planladığına dair bilgilerin olduğunu hatırlattı. Bu olay üzerine Ankara'da acil terör zirvesi yapıldı.

İktidar daha önceki saldırılarda olduğu gibi Esad rejimini işaret edip ülkede kaos yaratılmak istendiğine dair komplolara sarıldı. Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay, Suriye'yi suçladı: "Dışarıdan Türkiye içine uzanmış seçim ortamını zehirlemeye dönük bir terör olayıdır."³²

29 www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/143125.aspx

30 www.zaman.com.tr/gundem_nigdedeki-esrareniz-saldirida-suriye-suphesi_2206213.html

31 www.hurriyet.com.tr/gundem/26051760.asp

32 www.trthaber.com/haber/gundem/secim-ortamini-da-sabote-etmek-isteyenler-var-121681.html

İNTİKAM HAMLESİ: UÇAN "HAŞHAŞI" DÜŞÜRÜLDÜ

Türkiye 30 Mart 2014 yerel seçimleri öncesinde yolsuzluk, telekulak ve Twitter'ın kapatılması gibi skandallarla yatıp kalkarken köşeye sıkışan Başbakan Erdoğan'ın imdadına Suriye krizi yetişti. Suriye içindeki Türk toprağı Süleyman Şah Türbesi'nin IŞID tarafından basılacağına dair karşılıksız çıkan tehdidin gündemi birkaç gün oyalamasından sonra asıl bomba Türkiye sınırındaki Kesib'i ele geçirmeye çalışan muhalif savaşıllara operasyon düzenleyen Suriye uçağının TSK tarafından düşürülmesiyle patladı. İktidarın mitingleri "muzaffer başbakan" havasına girdi.

Türkiye, 23 Mart'ta Hatay'ın Yayladağı ilçesinde hava sahasını ihlal eden Suriye uçağını vurarak, 22 Haziran 2012'de Akdeniz üzerinde Suriye sınırlarında keşif uçuşu yaparken iki pilotu ile birlikte düşürülen RF-4E Phantom uçağının intikamını ikinci kez almış oldu. Türkiye, 16 Eylül 2013'te Suriye'ye ait M-17 tipi askeri helikopteri, yine Yayladağı'nda sınır ihlali yaptığı gerekçesiyle F-16'dan açılan ateşle düşürmüştü.³³

Genelkurmay'a göre Suriye'ye ait iki adet MIG-23 uçağı, 23 Mart'ta saat 13.01'den itibaren Diyarbakır'daki kontrol merkezi BİKİM tarafından 80 deniz mili mesafeden izlenmeye alındı. Uçaklar Türk sınırına 10 mil mesafeden itibaren Türk hava sahasına yaklaştığına ilişkin 4 kez ikaz edildi. İkazlar üzerine uçaklardan biri Türk hava sahasına girmeden bölgeden uzaklaşırken diğeri saat 13.13 sularında Yayladağı'na bağlı Çanlı Tepe Hudut Karakolu bölgesinden Türk hava sahasına 1 km kadar içeri girdi. Daha sonra batıya yönelen uçak 1,5 km kadar Türk hava sahasında uçtu. Bu esnada bölgede devriye görevinde bulunan Türk F-16 uçağı angajman kuralları gereğince saat 13.14'te füzeyle uçağı vurdu. İsabet alan uçak sınırın 1.200 metre güneyinde Suriye topraklarındaki Kesib bölgesine düştü. Suriye'nin haber ajansı SANA'ya göre "uçak teröristleri takip ederken düşürüldü."

Suriye Dışişleri, Türk hükümetini "Suriye'nin egemenliği ve topraklarına eşi benzeri olmayan ve hiçbir geçerli nedeni bulunmayan düşmanca saldırıda bulunmakla" suçladı. Ayrıca "Türkiye hükümetinin silahlı terör çetelerinin Türkiye topraklarından Suriye'ye girişlerini temin etmek için Suriye topraklarına tank ve toplarla saldırdığı" belirtildi. "Bu saldırı, yolsuzluğa batmış ve halkı tarafından istenmeyen Erdoğan'ın başarısızlığının ve iflasının ilanından başka şey değildir. Suriye, Erdoğan hükümetinden saldırganlığa ve teröre desteğe son vermesini ve uluslararası yasalara uygun davranmasını istiyor" denildi.³⁴

Uçak, Nusra Cephesi ile İslâmî Cephe bileşenlerinin Lazkiye bölgesin-

33 www.radikal.com.tr/turkiye/vurulan_helikopterle_ilgili_suriyeden_ilk_aciklama-1151158

34 <http://sana.sy/tur/236/2014/03/23/534790.htm>

de Ermenilerin yaşadığı Kesenb'i ele geçirip Akdeniz sahiline ulaşmak için düzenlediği saldırılar sırasında düşürüldü.³⁵ Çatışmalarda yaralanan onlarca savaşçı Türkiye'deki hastanelere getirildi.³⁶ Çatışmalar sürerken Suriye'nin BM Temsilcisi Beşar Caferi, BM Güvenlik Konseyi'ne şikâyet mektubu yazdı: "Bazı bölge devletleri ve başka dış güçler terörizme destek vermekte ısrar ediyor. Cuma günü Kesenb bölgesine Türkiye sınırlarından ateş açılmış ve sınırı geçen militanlar Suriye birlikleri tarafından geri püskürtülünce, Türk ordusu saldırıyı gerçekleştiren gruplara lojistik ve askeri destek vermiştir."³⁷

2012'de Türk uçağı düşürüldüğünde gerekeni yapmamakla eleştirilen Erdoğan aldığı intikamın rahatlığı içindeydi. Erdoğan, 23 Mart 2014'te Kocaeli'ndeki mitingde bunu seçim malzemesi yapmaktan çekinmedi:

"Yine bir haşhaşi (Suriye uçağı) kalkıp hava sahamızı ihlal etti. F-16'larımız kalktı ve bu uçağı vurdu. Niye? Eğer sen, benim hava sahamı ihlal edecek olursan bundan sonra tokadımız ağır olacak. Başta Genelkurmay Başkanım olmak üzere şerefli pilotlarımızı, Hava Kuvvetlerimizi tebrik ediyorum. Mesele bu."³⁸

Erdoğan zaferi kutlarken Kesenb bölgesindeki çatışmalar özellikle Hatay'da endişeyle izleniyordu. Silahlı grupların Ağustos 2013'te Lazkiye'de yaptığı Alevi katliamı Hatay'daki Alevileri de derinden sarsmıştı.

KESEB BASKINI: ERMENİ SÜRGÜNÜ III

23 Mart 2014'te silahlı gruplar, Türkiye topraklarına 5 farklı yerden girdikten sonra Yayladağı Sınır Kapısı'ndan tekrar Suriye'ye geçerek Ermeni kasabası Kesenb'i ele geçirdi.

Operasyonun adı Enfal (Ganimetler) idi. Ermenilere "Yine Türkler" diye tweet attıran Enfal operasyonundaki "ganimetin ortakları" şunlardı:

Nusra Cephesi, eski Guantanamo esiri Faslı İbrahim Binşekrun'un (Ebu Ahmed el Mağribi) kurduğu Şam el İslâm, IŞİD'e yakın Sukur el İz, Ahrar el Şam, hem El Kaide hem IŞİD ile bağlantısı olan Ensar el İslâm ve Suudi istihbaratının güdümündeki İslâm Ordusu. Nusra lideri Ebu Muhammed el Colani, Eyman Zevahiri'ye biat etmiş Suriyeli bir Kaideci. Türkiye'de belli çevrelerde popüleritesi artan Ahrar el Şam'ın kurucusu Ebu Halid el Suri ise Usame bin Ladin'in yakın dostu ve Zevahiri'nin Suriye temsilcisiydi. Su-

35 Dovik Evans, "Rebels battle for Syria border post near Mediterranean", *Reuters*, 23.03.2014.

36 ' Kesenb'de çatışmalar şiddetini artırdı, *Anadolu Ajansı*, 22.03.2014.

37 <http://haber.sol.org.tr/dunyadan/suriye-turkiyeyi-yine-bmye-sikayet-etti-haberi-89814>

38 <http://t24.com.tr/haber/pensilvanyadaki-zat-ciftliginin-yanina-montaj-fabrikasi-kurdu,254129>

Keseb'ten sürülen Ermeniler Türkiye'nin tek Ermeni köyü Vakıflı'ya getirildi.

ri Şubat 2014'te Halep'te IŞID'in intihar saldırısında ölünce Zevahiri taziye mesajı yayımladı. Mart'ta Keseb'de öldürülen Binşekrun da Ağustos 2013'te Lazkiye bölgesinde örgütünü kurduğunda "Demokrasi Allah'a küfürdür" demiş, Aleviler ve Şiileri düşman ilan etmişti. Aynı düşmanlığı Selefi şeyhi Abdullah el Muheysini, Keseb bölgesindeki stratejik "Nokta 45"i ele geçirdiklerinde yaptığı zafer konuşmasında "Esad ve taifesini yok edeceğiz" diyerek göstermişti.

Keseb'in bu gruplar tarafından ele geçirilmesinden hemen önce Türk Dışişleri, BM'ye "iltica talebinde bulunabilecek Suriyeli Ermeniler için Martin'de 2 bin kişilik kampın hazır olduğunu" bildirdi. Saldırlardan birkaç gün önce beni arayıp "24 Nisan geliyor, 1915'in yıldönümünde yine mi Ermeniler katlediliyor" diye soran Halepli Hıristiyan dostuma "Ne alakası var" dedim. Bir paylamadığım kaldı. Ardından Türk Dışişleri'nin "zinhar olmaz" diyen açıklaması geldi: "Keseb'de çatışmalar sırasında Türkiye'nin muhalif güçlere topraklarını kullandırmak suretiyle veya diğer şekillerde destek sağladığı yönündeki iddialar bütünüyle mesnetsizdir." "Böyle buyurduysa devlet" demeye ramak kala devletin lafının üstüne laf kondururcasına adresime bir e-posta düştü.

TBMM Dışişleri Komisyonu Üyesi Mehmet Ali Ediboğlu günlerdir Hatay'daydı, olup bitenlerin peşindeydi. E-postada şunları paylaştı:

“Gözlekçiler Köyü, Çandır Köyü ve Teknecik Karakolu'na gittik. Önümüz askerler tarafından kesildi. Bizi sokmak istemedikleri yerlerde hatta askerlerin kullandığı alanlarda Suriye plakalı araçlar cirit atıyordu. En az 5 ayı noktadan aynı anda binlerce silahlı, Türkiye topraklarından sınırı geçerek saldırıyı başlattı. Görüntülediğimiz bir konu da Gözlekçiler ile Kayapınar Bölüğü arasındaki 'Askeri Hat Yolu'ndan onlarca Suriye plakalı aracın sürekli 'terörist' taşıdığı ve topraklarımızdan Suriye karakoluna mermi yağdırdıklarıdır.”

İddialar arasında doçka uçaksavar monte edilmiş kamyonetlerin yanı sıra 2 tank ve 30 kadar TIR'ın sınırdan geçtiği de var. *El Alem*'in iddiasına göre de “Türk ordusu Keseb yakınlarındaki askeri üssü bombaladı. Nusra, Keseb'de Türk tanklarına kendi bayrağını astı.” Yaygın kanaat ise TSK'nın Suriye jetini düşürerek Keseb'i ele geçiren silahlı gruplara karşı ordunun hava operasyonlarına engel olduğu yönündeydi. Lübnan sınırından Şam kırsalına uzanan bölgede yürütülen Kalamun Savaşı'nda darbe alan silahlı grupların kuzeye çekildiği bir süreçte Keseb, Nusra ve İslâmî Cephe'nin inancını tazeyen bir kazanım oldu. En azından hayal ettikleri Akdeniz'e inip poz verdiler. 3 yıldır Lazkiye'den Tartus'a uzanan Akdeniz hattını yaramamışlardı. Bu, Türkiye'nin lojistik ve askeri desteği olmadan mümkün değildi. Lübnan'da yayımlanan *Sefir* gazetesi, Keseb taarruzunda yabancı istihbaratçıların rolüne işaret etti: “Özellikle Türk istihbaratı saldırının hazırlığı ve planlamasında rol oynadı, uygulamasına da destek verdi.” Saldırıda yer alan Yıldırım Tugay'ının lideri İbrahim İdlibi de “Türkiye'den kendilerine uçaksavar ve roket ulaştığını” gururla anlattı.

Kritik aktör Türkiye, hedef de Ermeni kasabası olunca Keseb bambaşka bir sonuç doğurdu. Militanlar Keseb'de kiliseyi koruduklarını belirtse de Mısırlı Ebu Katade, Facebook'ta paylaştığı fotoğrafa “Haçları söktük. Kardeşlerimiz kiliseyi camiye dönüştürecek” notunu düştü. Tüm Ermeni diasporası haliyle bunu konuşmaya başladı.

Amerikan Ermeni Ulusal Komitesi, Ermenilerin bir kez daha sürüldüğünü belirtip Kongre ve Beyaz Saray'dan Türkiye'ye baskı istedi. Ermenistan Devlet Başkanı Serj Sarkisyan, Türk birliklerinin biri 1909, diğeri 1915'te olmak üzere iki kez Hıristiyanları Keseb'den sürmeye kalkıştığını ve tarihin tekerür ettiğini söyledi. Keseb, bölgede Ermenilerin topluca yaşadığı nadir yerlerden biri. Hatay'daki yegâne Ermeni köyü Vakıflı gibi simgesel.

Öyle bir hesap ki akla zarar. Hafızasında iki sürgün girişimini canlı tutan ve üç yıldır güvercin tedirginliğiyle yaşayan Suriyeli Ermenilerin kasabası Keseb'i ele geçiren El Kaide ve müttefiklerine lojistik destek vereceksin, sonra diaspora ayaklanınca, ABD Kongresi'ne mektuplar gidince ve Kars-Karakale asıllı Kim Kardashian #SaveKessab hashtagıyla kampanya başlatınca afallayacaksın, kendine gelince de numara çekeceksin! Silahlı gruplar Keseb'i ele geçirirken katliam korkusuyla halk Lazkiye'ye kaçmış, geride aciz, yaşlı ve "Öleceksem burada ölürüm" diyenler kalmıştı. Tam da 24 Nisan öncesi diaspora "Ermeni soykırımını" gündeme getirmek için güncel bir konu bulmuşken devletin iddialı haber ajansı Anadolu Ajansı (AA) kendini, muhaliflerin Ermenilere nasıl insani davranıp kiliseleri koruduklarına ve iki yaşlı Ermeniye Türkiye'ye taşıyarak nasıl büyük bir insanlık dersi verdiğine dair hikâyelere adadı. Keseb'den Vakıflı Köyü'ne götürülen Sirpuhi ve Satenik Titizyan kardeşlerin anlattıkları manipüle edilerek Türk kamuoyuna aktarıldı. AA'nın "Kendi istekleriyle Türkiye'ye gönderildiler" dediği Ermenilerden 82 yaşındaki Sirpuhi Titizyan'ın bana aktardıklarına göre önce Türkçe konuşan militanlar gelip evi aradı. Ardından Arapça konuşanlar gelip "Sizi Lazkiye'ye götüreceğiz" dediler ama ertesi sabah ikiliyi Lazkiye değil Türkiye'ye getirdiler. Yani Ermeniler kandırıldı. İşin Türkçesi, Türkiye'nin "Ermenilere kucak açtık!" başlıklı bir hikâyeye, militanların da Ermenisiz bir Keseb'e ihtiyacı vardı. Titizyan ikilisi şimdi Lazkiye'deki Keseb'linin yanına ya da Beyrut'a gitmek istiyordu.

Keseb'in korunduğu saviyla ilgili de durum şuydu: Nasıl olsa yağmalanacak bari kapıyı kırmasınlar diye evinin anahtarını militana veren Titizyan'a göre milisler evlerin kapıları ve pencerelerini kırdı, traktörlere el koydu. "Enfal" (Ganimetler) operasyonun ruhuna pek uygun! Anadolu Ajansı, Suriye Türkmen Meclisi Üyesi İzzet Zohta'nın "Keseb'in Karaduran ve Samra köylerinde 3-4 kilise var. ÖSO kiliseleri korumak için ellerinden geleni yapmaktadır" dediğini aktardı.³⁹ Ancak Beyrut'ta yaşayan Kesebli Şant Kerbabyan, akrabalarıyla konuştuğundan sonra katliam olmasa da şu tür olayların yaşandığını anlattı:

"Haçlar parçalandı. Bu bilgi teyit edildi, topluluğun bir ileri geleniyle konuştum. Nusra evleri yağmalayıp eşyaları Türkiye'ye taşıyor. Nusra savaşçıları kamplar ve çadırlardaki kardeşlerini Keseb'e getirmek istediklerini söylüyor."⁴⁰

39 <http://www.aa.com.tr/tr/tag/310150--muhalifler-keseb-teki-kiliselerin-halilarina-bile-dokunmadi>

40 Antoun Issa, "Syria's moderate rebels still losing ground to extremists", *Al Monitor*, 04.04.2014.

6 Nisan'da 19 Kesebli daha getirildi. Hepsi yaşlı. En genci 70'in üstünde. Kapıları çalınıyor, apar topar alınıp sınıra bırakılıyorlar. Günlük kıyafetleriyle gelenler vardı. Şilahlı kişiler Keseb'i boşaltıyorlar ama Ermenilerin canına zarar vermek istemiyorlardı. Türkiye'nin Keseb'in ele geçirilmesindeki rolüyle ilgili de anlatılanlar vardı. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu "Keseb bizim irademizle gelişmedi" dedi ya, bir de Agos'un "Saldırıyı bekliyor muydunuz?" sorusu üzerine Titizyan'ın söyledikleri vardı: "Erdoğan yolları açmasaydı Keseb'e bu kadar çok kötü adam gelmezdi. Bunlar Türkiye'den geldi."⁴¹

Savaşçıların Türkiye sınırından Keseb'e geçtiklerine dair çok şey yazıldı. Lübnan'daki *El Ahbar* yazarı Suheyb Ancarini de muhalif bir kaynağa dayanarak Ürdün'de eğitilen bini aşkın savaşçının Keseb operasyonu için Marka Havaalanı'ndan Hatay'a taşındığını iddia etti.

Türk medyası ise Ermeni kâbusundan misafirperverlik öyküsü çıkarmanın derdindeydi.

Benim için asıl hikâye, getirilen yaşlılar üzerinden üretilen misafirperverlik değil Lazkiye'de sığındıkları kilisede dua edenlerin gözlerindeki kahreden bakıştı; yüzyıl geriye dalan Ermeni bakışı. Gerisi müsebbibin propagandasıydı.

MUSA DAĞI'NDAN CASSA BELLA'YA SESSİZ AĞIT

Keseb'de 23 Mart 2014'te Ermenilerin yeni bir sürgün yaşaması yüreklere bir hançer gibi saplandı. İlk fırsatta Keseb tarafını dikizleyen Musa Dağı'ndaki Vakıflı Köyü'ne gittim. Olayların üzerinden 35 gün geçmişti. Lazkiye'ye kaçamayan Ermenilerin özel operasyonla getirilip yerleştirildiği Vakıflı'ya girerken üzerinde çiçekler bırakılmış yeni mezar dikkatimi çekti: Son sürgününün 23 mağdurundan biri olan 82'lik Loder Tırtıryan'a ait. Kalbi daha fazlasına dayanamamış, 24 Nisan 1915'in yıldönümünde sürüldükleri topraklara gömülmüş.

Köye ait misafirhanenin avlusunda dimdik ayakta duran, bir başına oturmuş uzaklara dalan, ağır adımlarla volta atan 70'lik, 80'lik, 90'lık Ermenilerin gözlerindeki ifadeler, alınlarındaki kıvrımlar o kadar derindi ki soru sormaya dilim varmadı. Papken Curyan'ı işte bu avluda dinledim. Her birinin sadece bugüne değil geçmişe dair anlatacağı o kadar çok hikâye var ki... Yokuşları adımlayan Hagop Giragosyan evlenemediği yegâne aşkından söze girip ekledi: "Ben ormancıydım, dağlara tırmanmaya alışkınım. Yürümeden duramıyorum." Ormancılıktan sonra Keseb'in "şipşakçısı" olmuş: "Tüm fotoğraf makinelerimi sakladım. Yedi tane, hepsi antika. Şimdi kim bilir başlarına ne geldi." Lazkiye vaadiyle 3 Nisan'da Türkiye'ye getirilen Sırpuhi ve

41 "Evin anahtarını sakallı adama verip geldim", Agos, 03.04.2013.

Satenik Titizyan kardeşler ise son sürgününün tanınan yüzü. Biz sohbet ederken Beyrut'taki yeğenlerinden gelen telefon nedeniyle ikilinin mutluluğu görülmeye değerdi.

“Biz Antepliyik” diye söze başlayan Anahit Aharonyan'ın hikâyesi ise daha önce “Bizi götürmeyin, buracıkta öldürün” sözleriyle basına yansımıştır. 66 yaşındaki Anahit, Halep doğumlu. Türkçeyi anne ve babasından öğrenmiş. 91 yaşındaki amcası Nerses Tangukyan ile birlikte her yaz olduğu gibi Keseb'e 20 dakika mesafedeki Öküzoluk'taki (Nebain) yazlığa gitmişler. Kısa doğru Halep'te çatışmalar artınca “Keseb daha sakin” diyerek dönmemişler. 95 yaşında yatağa mahkûm Kesebli ninenin acı çektiği odada içini bir kez daha döktü Anahit:

“Önce Suriye askerleri 3 gün evimizde kaldı, duvarları delip silahları yerleştirdiler. Vuruştular. Yan yana oturuyorduk, birbirimizi duyamıyorduk, yüksek sestense Nerses'in kulaklığı bozuldu. Askerler giderken ‘Yürüye bilerseniz sizi de götürelim’ dediler. Nasıl yürüyeceğiz, değnekle ayakta duruyoruz. Askerler kaçıp gitti, biz kaldık. Sonra ötekiler geldi. Gecenin üçü, biri girdi, mutfakta çekmeceleri karıştırdı, ‘Tamam bıçak arıyor, birilerini boğazlayacak’ dedim. Yatak odasındayım. Nerses'i de uyandırmadım. İki kişi daha geldi, odalara bakıp gittiler. Ses çıkarmadık. Ardından 50 kişi karınca sürüsü gibi daldı. Bizi gördüler, ‘Ne işiniz var’ dediler. ‘Hiç, burası evimiz’ dedik. Evin halini sordular. Çatışmalardan kapı pencere kalmamıştı. ‘Askerler yaptı’ dedik. ‘Hangi askerler’ diye sordular, ‘Bilemem’ dedim, ‘Artık sizden mi başka taraftan mı?’ Biri bağırdı, ‘Başını ört’ diye. Örtü yoktu, battaniyeyle örttüm. ‘Kimsiniz’ dediler. ‘Ermeniyiz’ dedim. Nüfus kâğıtlarını aldılar, ‘Alevi olsaydınız sizi boğazlardık’ dediler. Bizi götüreceklarını söylediler. Dedim ki ‘Vurun bizi, kurtulalım, zaten 5 gündür ölümü bekliyoruz’. ‘Biz adam vurmuyoruz’ dediler. Bizi kucaklayıp pikabın arkasına koydular. Hava soğuktu. ‘Bizi içeri alın’ diye ısrar ettim. Biri merhametliydi, zar zor içeri sığdı. Hastane gibi bir yere götürdüler. Yaralılar vardı. 4-5 saat bekledik. Tekrar bizi arabaya bindirdiler, 2 saat yol aldık. Bir çiftliğe vardık. Orada 13 gün kaldık. Yerde yattık. Çantaları yastık yaptık. Nerses'in ayakları şişti, kanadı. Orada 85 çocuk, 75 avrat, 50 erkek vardı. Onlar Halep'te muhaliflerin kontrolündeki bölgedenmiş. Hepsisi Sünniydi. ‘Beşşar'a silah çekmemek için buraya geldiniz değil mi’ diye suçladılar. Onları Halep'e saldılar. Sonra Ermenileri alıp Keseb'deki kiliseye götürdüler. Baktık ki bütün kameralar karşımızda. ‘Kiliseye bir şey yapmadık, gelin görün’ dediler. Ama bütün heykelleri ve haçları kırmışlardı.”

Gözyaşı sürmez ebediyyen; ya durulur ya kurur. Kasketinin altına gizlediği göz pınarlarında yaş kalmamış Papken Curyan'ın. Keseb'de ayağındaki postalın bedelini canıyla ödeyen 23 yaşındaki oğlu Kevork'un acısını, karısı

Nivart'tan tam 1 ay saklamış. Konuşmak istemedi, "Hayatım cehennem olmuş, ne konuşacağım ki" deyip uzaklaştı. Bir saat sonra kapı araladı: "Sora-caksan kalabalık içinde değil baş başa sor." Biraz öteye tenhaya gittik.

1939'da Hatay'ın ilhaki üzerine Musa Dağı'ndan ayrılan Ermenilerin Beyrut'ta aynı köy isimleriyle kurduğu Ancar semtindeki kunduracılık yıllarından başladı. Bir türlü 21 Mart'ta El Kaide ve cihadi Selefilerin eline geçen Keseb'de olup bitenlere gelemedi. Gelmek istemedi.

Gözleri kıpkırmızı kesildi, biz sustuk, o konuştu:

"Milisler geldiğinde eşim, annem ve iki kardeşimle birlikte villada saklandık. Kardeşim o villanın bahçevanıydı. Oğlum motosikletiyle gelmişti bizi götürmeye. Milisler bastı. Karımı ayırıp başka bir yere götürdüler. Oğlumun bahçe işinde kullandığı ayağındaki botlara bakıp 'Sen nizamın askerisin' dediler. 'Hayır' dedim, 'Tek bir oğlum var, ailenin tek oğlu olduğu için askerden muaf.' İnanmadılar, belge istediler. Bu kez duvardaki av silahını görünce oğluma 'Şebbiha' dediler. 'O silahtan her evde var' dedim. İkna edemedim. Çekip vurdular, oğlum kucagımda can verdi. Üzerini battaniyeyle örttüm oracıktaki. Bizi alıp başka bir eve götürdüler. Ceset orada kaldı. Daha yeni kendine dükkân açmıştı. Üç gün bekledim, gidip gömmeme izin vermediler. Ayrılmadan önce karanlıkta mezar kazmama izin verdiler. Ceset kokmaya başlamıştı. Başım silah dayadılar, kazamadım doğru düzgün. Yarım metreyi geçmez kazdığım. Sonra bizi bir çiftliğe götürdüler. 13 gün orada kaldık. Eşimle buluştuğumuzda söyleyemedim, çığlık atar onu da vururlar diye. Türkiye'ye getirildiğimizde de söyleyemedim. Fakat internete yazmışlar, Beyrut'ta kızım öğrenmiş, sordu, inkâr ettim. Kızım vazgeçmedi. Birileri '25 bin dolara kardeşini buluruz' demiş, o da parayı hazırlamaya başlamış. Bunu duyunca mecburen ona da karıma da söyledim. Ama bizimle gelen 92 yaşındaki annemin hâlâ haberi yok."

Kamerallı şova gelince: "Ermenilere zarar vermedik" kodlu mizansen, tam da 1915'in yıldönümü yaklaşırken Keseb'i ele geçiren gruplara sağlanan lojistik destek nedeniyle köşeye sıkışan hükümetin İstanbul'daki Ermeni Başepiskoposunu arayıp "Keseb'deki Ermenileri getireceğiz, İstanbul'a mı yoksa Vakıflı'ya mı yerleştirelim" diye sormasıyla başlıyor. Fütursuz bir mizansen. "Muhallifler evlerinden alıp sınırda Türk yetkililere teslim etti" denilen yaşlılar üzerine bir kilim atılmış beton zeminde 8 ile 15 gün arasında esir tutulmuş. Kilisede dua ederken dışarıda bomba patla(tıl)mış, "Bakın rejim bombalıyor" denmiş, gitmeye direnenler de böylece ikna olmuş! Şimdi devletin "uzaktan" ilgilendiği, bölge halkının ise ihtiyaçları için seferber olduğu bu insanlar Beyrut'a ve oradan Lazkiye'ye gitmek istiyordu. Milisler pasaportlara el koyduğundan Türk Dışişleri'nden seyahat belgesi bekleniyordu. Adı

“Cassa Bella” yani “Güzel Ev”den gelen Keseb, Vakıflı ve Ancar Ermeni bakiyesinin üç kurtuluş vahası. Birbirine bakan üç yüz. Keseb’in üzerinde kara bulutlar vardı. Ancar dün olduğu gibi bugün de kaçanlara sığınaktı. Vakıflı ise AKP’nin yeni büyükşehir yasası ile tek Ermeni köyü etiketini yitirmenin burukluğu içindeydi. Artık orası Samandağ’ın bir mahallesi idi. Bu da 100 yıllık yüke ilave bir ağırlıktı.

TSK’DAN GANİMETÇİLERE MÜTEVAZİ KATKILAR!

Türkiye’nin Suriye’deki iç savaşa müdahil olduğuna dair bilgiler bu kez delilleriyle mahkeme kayıtlarına girdi. Dava dosyalarından biri, Türkiye’nin muhalif güçlere silah ve mühimmat sevkiyatıyla yetinmeyip sınıra 3-4 km ötede Ermeni kasabası Keseb’i ele geçiren silahlı gruplara top ateşiyle destek verdiğini ortaya koydu. Mart 2014’te Niğde’de güvenlik güçlerine saldıran IŞİD üyelerinin yargılandığı davaya bakan savcı sanıkların telefonlarını dinleterek çarpıcı bilgiler elde etti. Telefon konuşmalarında Keseb’de savaşanlar Suriye ordusunun bulunduğu yerlerin koordinatlarını Türkiye’de ilgili kişilere bildiriyor, Türk ordusu da bu koordinatlara uygun olarak top atışı yapıyordu.⁴²

Keseb civarında çatışmalar sürerken 23 Mart 2014’te Suriye savaş uçaklarından biri Türkiye’den atılan bir füzeyle “sınırı ihlal” ettiği gerekçesiyle düşürülmüştü. Haziran 2014’te Esad güçleri “Nokta 45” denilen tepe dahil Keseb bölgesini tekrar ele geçirirken bu kez Türk ordusu Suriye tarafına top atışları yapmıştı. Hükümet ve TSK, Keseb dahil şimdiye kadar Suriye’ye yönelik bütün atışların 2012’de Türk jetinin düşürülmesinin ardından ilan edilen angajman kuralları çerçevesinde sınır ihlali olduğunda ya da Türkiye tarafına mermi düştüğünde misilleme olarak yapıldığını söylüyordu. Dışişleri Bakanlığı da Keseb’le ilgili suçlamayı “Türkiye’nin muhalif güçlere topraklarını kullandırmak suretiyle destek sağladığı yönünde ortaya atılan iddialar bütünüyle gerçek dışıdır” diyerek reddetmişti.⁴³

Niğde’deki saldırganlara yardım eden kişilerin telefonlarını teknik takibe alan savcının elde ettiği bilgiler resmi açıklamaları açığa düşürdü. Konuşmalara göre Bayır Bucak Türkmen Cephesi Komutanı Adil Orli, kardeşi Ayhan Orli aracılığıyla koordinatları Yayladağı Gençlik Derneği Başkanı Mehmet Toktaş’a gönderiyordu.

13 Haziran 2014’teki bir görüşmede Ayhan Orli, Toktaş’a Adil Orli’den aldığı 7 noktanın koordinatlarını Whatsapp’tan gönderdiğini belirtip “Atış-

42 Ahmet Şık, “Cihatçılara TSK’dan ‘topçu’ desteği”, *Cumhuriyet*, 12.02.2015.

43 www.mfa.gov.tr/no_-96_-26-mart-2014_-lazkiye_kesep-bolgesinde-son-donemde-yasanan-gecismeler-ve-bu-konuda-basinda-yer-alan-asilsiz-iddialar-h.tr.mfa

lar hayırlı oldu. Arkadaşlar da gerisini hallettiler yani ama hâlâ 7 nokta var. Bunlara birer tane atsanız yeter” dedi.

Toktaş da “7 nokta tamam. İlerleyen dakikalarda savunmada kalsınlar orada, herkese söyle” yanıtını verdi.

İkili arasındaki konuşmalarda askeri yardımlar da gündeme geldi. Orli mermi yokluğundan yakınırken Toktaş şu ifadeleri kullandı: “Ankara ile bir daha görüşeyim, bu cephane işi ne oldu ya. Cephane olmazsa boş valla-hi boş.”

14 Haziran 2014’teki görüşmede de Yaşar Benli adlı kişi, Ayhan Orli’ye Nokta 45’teki verici direklerinin olduğu yerde mevzilenen rejim güçlerine atış yapılmasını istedi. Bir müddet sonra Ayhan Orli, Toktaş’a “Syriatel’in tepesinde çok sayıda asker var. Vurabilirsiniz” diye mesaj gönderdi ve ardından telefonda konum tarifi yaptı.

13 Haziran 2014’te cephedeki bir Türkmen, Ayhan Orli’den köşeye sıkışan savaşçıların Türkiye’ye geçiş yapabilmesi için yardım istedi. Orli de Yayladağı Kaymakamı Turan Yılmaz’a durumu şöyle iletti:

Orli: Arfal’da 20-30 kişi var, onların karşı tarafa geçişini sağlayabilir miyiz?

Yılmaz: Şu anda mı, 20-30 kişi? Neredeler şu anda?

Orli: Arfal’da.

Yılmaz: 45 tarafından mı geçecekler?

Orli: Evet 45 tarafından.

Yılmaz: Tamam oldu.

Mahkeme tutanakların ifşası üzerine Turan Yılmaz “Yönergeye göre hareket ettik” savunmasını yaptı.

CHP milletvekili Umut Oran da TSK’nın topçu desteğini meclis gündemine taşıyarak Başbakan Ahmet Davutoğlu’na “TSK’nın Suriye toprakları içerisindeki bir bölgeye durup dururken topçu atışı yapmasının gerekçesi nedir? Bu durum Türkiye’yi açıklanması ve telafisi olanaksız zor bir duruma sokmuyor mu?” diye sordu.⁴⁴

Silah sevkiyatıyla ilgili de Türkiye’nin radikal gruplara yardım ettiğine dair şüpheleri arttıran ifadeler mahkeme kayıtlarında yer aldı. 13 Haziran 2014’te Ayhan Orli ile Ahmad Ohrin (Suriye Türkleri Derneği Başkanı Ahmet Şirin) arasında geçen konuşmada Türkiye’den gönderilen silahların Ensar el İslâm’a gittiği belirtildi. Ensar el İslâm bölgede genelde Nusra Cephesi ile ortak hareket eden bir örgüttü. Orli cephanenin bittiğini anlatırken Ahmad Ohrin “Hani Ensar’ın aldığı o silahlar” diye sordu. Orli de “Val-la ben bilmem onu. Ensar’a verene soracaksın onu” yanıtını verdi. 14 Haziran 2014’te gerçekleşen başka bir konuşmada Orli, Keseb’de durumun kö-

44 www.umutoran.com/2015/02/13/tsk-oso-icin-sinir-disina-topcu-atisi-mi-yapiyor/

tüye gittiğinden yakınırken Aziz Kikhia (Bayır Bucak Tugay Komutanı Albay Ahmet Arnavut) “O TIR’ların gittiği adamlar nerde?” diye sordu. Orli de “Yok abi, yok” diyor. Aynı gün Orli, cephane yokluğunu bu kez Suriye Türkmen Kitleleri Genel Koordinatörü Samir Hafez’le konuştu. Hafez, “Bir seneden bu yana bize bir şey gelmedi, şimdi mi gelecek” derken Orli “Yani satılıyor-ruz abi” yorumunu yaptı. Orli cephane sıkıntısını başka kişilerle de görüştü.

Türkmenlere silah yardımı 19 Ocak 2014’te Adana’da roket dolu üç TIR yakalandığında gündeme gelmişti. Sürücüyeye göre TIR’lar Cilvegözü’den Suriye’ye gidecekti. Cilvegözü’nün karşısındaki Bab el Heva Kapısı’nın bulunduğu bölge İslâmî Cephe ve Nusra’nın kontrolündeydi.

KESEB, KALAMUN YENİLGİSİNİN TELAFİSİ

Keseb’e saldırının hangi koşullarda gerçekleştiği de önemliydi. Suudi Arabistan güneyde ABD ile birlikte “Güney Cephesi” adıyla ılımlı muhalefet kanadı oluşturmaya çalışırken Türkiye ile Katar kuzey cephesini ısıtmakla meşguldü. 30-40 bin askeri olduğu söylenen Güney Cephesi, Ürdün üzerinden gelişmiş tank ve uçaksavar gibi silahların yanı sıra CIA’den askeri eğitim ve istihbarat desteği alıyordu. *Wall Street Journal*’a göre Güney Cephesi’nin liderliğini üstlenen Beşar el Zubi, Arap ve Batılı istihbarat servislerinin Amman’da oluşturduğu “Operasyon Odası”yla doğrudan irtibat halindeydi.⁴⁵ Bu operasyon, aşırılıkçılara karşı ılımlı muhalefeti güçlendirme operasyonu diye pazarlandı. Ama kimin ılımlı kimin radikal olduğu hepten izafiydi. Kuzey cephesinde rejimin uluslararası topluma karşı kullandığı “terörle savaş” kartını boşa çıkarmak için Türkiye sınırlarına yakın bölgelerde palazlanan IŞİD’i pasifize etmek üzere Selefi örgütler arasında organize edilen İslâmî Cephe, sahada Nusra Cephesi ile birlikte hareket ediyordu.

Muhalif cephedeki tüm yeniden yapılanma girişimleri, rejimin İran ve Hizbullah’ın desteğiyle muhaliflerin lojistik hatlarını koparmaya yönelik stratejisini ilerletmesine de engel olamadı. Kusayr’dan sonra Lübnan sınırında “Büyük Kalamun Savaşı” çerçevesinde Kara, Zara, Humus-El Vair, Yebrud ve Rasulayn’ın rejimin eline geçmesi muhaliflerin destek hatlarını önemli ölçüde kesti. Yebrud’da çok sayıda tünel bulundu. Şam-Humus-Halep üçgenini tuttuğu takdirde rejimin güney ve kuzeydeki operasyonlarını rahat yürütmesi mümkündü. Buna karşın Kalamun bölgesinden çekilen silahlı gruplar kuzeye yüklendi. Halep’in batısında Zehra’daki hava üssünü vurabilecek bir mevzi olan Şiveyhne’yi ele geçirdiler. Keseb’in düşmesi ise üç günlük çatışmaların ardından geldi. Türkiye’nin tek tarafı ilan ettiği “angajman

45 M. Abi Habib-S. Meichtry, “Saudis agree to provide Syrian rebels with mobile anti-aircraft missiles”, *WSJ*, 14.02.2014.

kuralları”nın muhaliflere fiili tampon yarattığını ve rejim güçlerinin hareket kabiliyetini sınırladığını düşünürsek Keseb’i ele geçiren gruplar Ankara’ya müteşekkiri olmalıydı! Bir süredir bizzat Batılı müttetikleri tarafından El Kaide unsurlarına destek olmakla eleştirilen Türkiye sınırındaki yeni komşusunu izah edebilecek durumda değildi. Ki bu gruplar 2013 yazında Lazkiye’de Alevi katliamına imza atmıştı.

KÜRTLERE İŞİD KAPANI

Cephe içinde cephe, düşmanlık içinde ittifak, ittifak içinde düşmanlıkların kafa bırakmadığı Suriye’de denkleme Kürtler girince işler hepten karıştı. Suruç’un karşısında Mürşitpınar Sınır Kapısı’nın açıldığı Kobani (Ayn el Arab-Arap Pınarı) etrafında 17 Mart 2014’ten itibaren ürkütücü gelişmeler yaşandı. Bir tarafta Rojava’nın savunma gücü YPG, diğer tarafta “paralel Kaide” olarak palazlanan İŞİD. İŞİD, Kürtlerin ilan ettiği üç kantonlu özerk bölgenin kritik halkası Kobani’yi çökertmek için saldırı üstüne saldırı düzenledi. İŞİD, adını “İslâm Pınarı” olarak değiştireceğini duyurduğu Kobani’ye yönelik hamleyi, doğuda Şeyuh’u ele geçirip ikisi çocuk 24 kişiyi infaz ederek başlattı.

YPG ise Kobani’nin düşüşünü önlemek için bütün Kürdistan’ı seferber olmaya çağırdı. PYD Dış İlişkiler Temsilcisi Zuhad Kobani’ye “Kimler yanıt verdi” diye sordum. Verdiği bilgilere göre “somut destek veren tek güç PKK. Irak’taki Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Goran, Rojava için her türlü katkıyı vermeye hazır olduklarını duyurdu. Süleymaniye’de ‘Rojava’ya destek komitesi’ kuruldu. Irak Kürdistan Yönetimi ise yuvarlak sözlerle destek açıklamasının ötesine geçmedi.” Barzani’nin desteklediği Suriye Kürdistan Demokrat Parti lideri Abdülhakim Beşar, YPG bayrağı altında savaşınayacaklarını söyledi. Türkiye ile ilişkileri iyi tutmaya çalışan ve Semelka kapısını bile açmaktan imtina eden Mesut Barzani, YPG’ye omuz verme konusunda gönülsüzdü.

Kendi tarihlerini yazmaya koyulan Kürtler, Rakka’daki emirliği Türkiye sınırlarına kadar genişletmeye çalışan İŞİD’in hesaplarını bozdu. İŞİD, Kürt bölgelerine defalarca tasallut oldu ve püskürtüldü. Kobani’yi 3 taraftan kuşatan İŞİD son olarak 1 Nisan 2014’te Fırat’ın kenarında Zor Muğar’dan top atışıyla saldırıya geçtiğinde onlarca kayıp verdi. Yine YPG, Kobani’nin doğusundaki Kendal’da pusu kurarak İŞİD safında savaşan 12 Azerbaycanlıyı öldürdü. Ebu Muhammed adlı Kürt kökenli komutanları da öldü. Ancak YPG, Kobani’nin güneyinde Arapların yaşadığı Sırrin’de tepeleri tuttuğu halde 2 tahlil silosunun İŞİD’in eline geçmesini önleyemedi. İŞİD silolara tanklarla saldırdı. Kobani hem Türkiye’ye açılan kapılardan biri hem de Rakka’dan

gelip Membic, El Bab ve Halep'e giden yolu tutuyordu. IŞID, Rakka'dan Cerablus ya da Membic'e gitmek istiyor ama YPG'nin kontrolündeki otobandan geçemiyordu. Bu nedenle düzen kurarken Kobani engelini aşması gerekiyordu. YPG'yi yenilgiye uğratmak için güneyde Rakka'dan güç alıyordu. Ayrıca kısa bir süre önce batıda Akçakale'nin karşısında ÖSO'yu oyuna getirerek ele geçirdiği Tel Ebyat ile doğuda Karkamış'ın karşısına denk gelen Cerablus'tan Kobani'yi kısıp aldı. Tel Ebyad'da Arap köylerinin arasındaki üç Kürt köyüne 5 Mart'a kadar "Evlerinizi boşaltmazsanız talan edeceğiz" diye süre tanıdı.

Kobani düştüğü takdirde IŞID stratejik üstünlük kazanacaktı. Rojava ise çok daha kırılmalı hale gelecekti. Zuhad Kobani'nin ifadesiyle "Kobani, Kürtlerin 19 Temmuz 2012'de kontrolü ele aldığı ilk yer olması nedeniyle psikolojik bir etkiye sahip. Kobani'yi düşürdüklerinde Cezire ve Afrin kantonları da zayıflayacak, moral çöküntüsü yaşanacaktı." Burada ilginç bir ittifak da gelişti. YPG'yi rejimin uzantısı olarak gören ÖSO unsurları da Kobani savaşında Kürtlerle aynı safa düştü. IŞID'den kaçıp YPG'ye sığınan ve kendilerine "Ahrar el Rakka" adını veren Araplar şimdi Kürtlerle birlikte IŞID'e karşı savaşıyordu. Halbuki 2013'te Serekaniye'de YPG ile savaşa tutuşan ya da Kobani ve Afrin'i kuşatma altında tutanlar arasında ÖSO birlikleri de vardı. 2013'ün sonuna doğru IŞID'e açılan savaşla hatlar yeniden karışmıştı. IŞID'le çatışmadan kaçan yaralı ÖSO üyelerini Afrin'de tedavi eden Kürtlerdi. ÖSO şemsiyesini kullanan Cephel el Akrad (Kürt Cephesi) zaten Kürt davası söz konusu olunca YPG ile güçbirliği yapıyordu. Yine IŞID'le savaşta onlar da YPG'nin yanındaydı.

Seferberlik ilan ettiklerini duyuran YPG sözcüsü Redur Halil bana "Bizi desteklerlerse Cezire'den Kobani'ye tüm yolu açabiliriz" dedi. Bir başka YPG savaşçısı da Afrin'e kadar tüm yollardan IŞID'i temizleyebileceklerini söyledi. Bu, Kobani ile Afrin arasındaki coğrafi kopukluğu giderme anlamına da geliyordu. Ancak Arap ve Türkmen bölgelerinde YPG'nin savaşa girişmesinin yerel direnişe yol açma riski vardı. Coğrafi kopukluğu giderecek şekilde bir hattı elde tutmak mevcut koşullarda imkânsızdı. Zuhad Kobani de aynı kanaatle:

"Kobani ile Afrin arası uzun bir mesafe. Orada Kürt köyleri olmasına rağmen iki kantonu birleştirmek kolay değil."

Aralık 2013'te YPG, Kamışlı civarında Tel Hamis ve Tel Brak'a giren IŞID'e cephe açtığına Tay, Cubur ve Şemmar aşiretlerini karşısında buldu. IŞID tehdidine rağmen rüzgâr aniden YPG'ye dönebiliyordu. Hele Türkmen bölgelerinde böyle bir plan "intihar görevi" sayılırdı.

VALİDEN DEVLETE KAİDE İTİRAFI

Suriye'ye savaşa giden El Kaide ve türevlerinin Türkiye sınırlarını kullandığına dair ortaya çıkan her olayı zinhar kabul etmeyen "inkârcı" bir hükümet vardı. Hatay Valisi Celalettin Lekesiz de hükümeti yalancı çıkarmamak için elinden geleni yapıyordu. Suriye'deki iç savaşın başından beri sınır hatlarındaki örtülü süreçlerde yer alan kritik birkaç görevliden biri olan Lekesiz'e göre silahlı kişiler asla Türkiye'deki kampları kullanmıyordu, sınır bölgesinde El Kaide'nin oryantasyon evleri yoktu, yasadışı militan ve silah geçişi mümkün değildi, silahlı grupların bölge insanlarını tehdit etmesi söz konusu olamazdı. Velhasıl ona göre rivayet olunan her şey şehir efsanesiydi. Gizli bir yazışmada o valinin yerinde devlet namına "kral çıplak" diyen bir vali vardı.

Lekesiz, Mart 2014'te İçişleri Bakanlığı'na bir yazı göndererek IŞİD'in kullandığı güzergâhı ve komplolarını deşifre etti. Türkiye'yi "tağut" yani "haddi aşan şeytani rejim" olarak tanımlayan IŞİD'in tehditlerini sıralayan Lekesiz'in önerisi de basitti:

"ABD'nin 11 Eylül'den sonra izlediği politikayı biz de izleyelim ve yabancı mücahitlerin Suriye'ye illegal geçişini engelleyelim."⁴⁶

Sınır bölgelerine yönelik her türlü saldırıyı "Esad rejimi yaptı" diyerek geçiştiren hükümetin uzun süre inkâr ettiği El Kaide gerçeğine dair Lekesiz'in aktardığı bilgiler şöyleydi:

• IŞİD üyeleri kendi ülkelerinden uçakla İstanbul'a geliyor. Kendilerini Suriye'ye geçirecek kişilerin telefon numarasını önceden biliyorlar. Türkiye'ye gelir gelmez irtibata geçiyorlar.

Havayolu ve karayoluyla Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep veya Hatay'a geçerek yerel işbirlikçilerle buluşuyorlar.

• Türkiye'ye yasal olarak giriş yapan bu kişiler 3-5 kişilik gruplar halinde kaçakçılar vasıtasıyla yasadışı olarak Suriye'ye giriyor.

• Hatay'a gelenler, Reyhanlı'nın Bükülmez, Kuşaklı, Beşaslan köyleri, Altınözü'nün Hacıpaşa beldesi ve Yayladağı'nın Güveççi köyünden kaçakçılar vasıtasıyla Suriye'ye geçiyor.

• İran, Irak, Lübnan ve Mısırlılar hariç diğer yabancılar geçişlerde Türkiye'yi kullanıyor.

• IŞİD'in sınır hattından Türkiye'ye yönelik bomba yüklü araç, adam kaçırma ve sınır birliklerine dönük yoğun eylem girişimlerine dair duyumlar alınıyor.

• 19 Ocak 2014'te Öncüpinar Sınır Kapısı yakınlarında 2 kadın vücutları-

46 <http://gundem.bugun.com.tr/sinirimizda-isis-soku-haberi/1090048>

na bomba düzeneği sarılı vaziyette intihar eylemi gerçekleştirecekleri sırada ÖSO tarafından etkisiz hale getirildi.

• 29 Ocak 2014'te IŞİD üyeleri Kilis'teki sınırda görev yapan Türk askerlerine ateş açtı.

• 5 Şubat 2014'te IŞİD mensuplarının Türkiye'ye yönelik bomba yüklü araçla eylem yapacağı ihbarı alındı. 10 Şubat 2014'te Suriye'den gelen bomba yüklü araç sınırı geçemeyeceğini anlayınca geri döndü. Araç İdlib yakınlarında ÖSO tarafından 2 şahıs ile birlikte yakalandı.

• 25 Şubat 2014'te IŞİD'in bir kırmızı Mercedes'le bombalı eylem yapacağı bilgisi alındı. Türkiye'ye giremeyen araç 27 Şubat'ta Suriye'nin Sincan kasabasındaki pazarda patlatıldı.

• IŞİD üyeleri Mart'ta Darkuş kasabasında toplanmaya başladı. 14 Mart 2014'te otobüs ile Darkuş'tan Zurrur'a geçtiler. Yaklaşık 150 kişi Türkiye sınırına en yakın nokta olan Kolcular köyüne 300 metre kala bir dubleks villada bir gün kaldı. 15 Mart'ta 45-50 kişilik gruplar halinde 4 noktadan Türkiye sınırını geçtiler. Bu kişiler Ebu Bera adlı kişi tarafından karşılanarak saat 06.00 sıralarında Reyhanlı'daki Kent Otel'e getirildi. Buradan yaklaşık 100 kişilik grup 2 otobüs ile Suriye'nin Rakka bölgesine gitmek üzere Kilis'e doğru yola çıktı. Kalan 45 kişilik grup saat 17.00 sıralarında Reyhanlı'da polis tarafından yakalandı. Reyhanlı'da 45 kişinin yakalanması IŞİD içinde olumsuz bir hava yarattı ve Türkiye'yi "tağut" olarak nitelendirdi. Örgüt unsurları Türkiye'ye yönelik eylem kararı aldı.

Vali Lekesiz raporunda vardığı sonucu da şu cümlelerle aktarmaktaydı: "Ülkemiz açısından ağır ağır tehdit oluşturan IŞİD'in Suriye alanında hâkimiyet tesis etmesi ve sınır bölgelerini ele geçirmesi halinde kendi inançlarına göre İslâmî kurallara uygun yaşamayan Türkiye tamamen hedef haline gelecektir. Eylemlerin Türkiye'ye döneceği kuvvetle muhtemeldir."

Raporun basına sızması Reyhanlı'da 11 Mayıs'ta 53 kişinin öldüğü, 236 kişinin yaralandığı saldırının birinci yıldönümünde davanın kapatılabileceğine dair tartışmalara denk geldi. Hükümet Esad rejimini sorumlu tutsa da 15'i tutuklu 33 sanığın yargılandığı saldırıyı IŞİD üstlenmişti.⁴⁷ AGİT toplantısında Türkiye temsilcisi Tacan İldem'in "Saldırıları El Kaide unsurları tarafından yapıldı"⁴⁸ sözleri de mızrağın artık çuvala sığmadığını gösterdi.

SINIRLI SINIRSIZ "ABSÜRDİSTAN"

"Çok boyutluluk" hükümetin Türk dış politikasının marka değerini şişirmek için yıllarca dilinden düşürmediği bir ifade oldu. Başka alanlardaki ge-

47 <http://haber.sol.org.tr/dunyadan/el-kaide-reyhanliyi-ustlendi-iddiasi-haberi-80328>

48 Turkey admits Reyhanli was attacked by al-Qaeda, Tülin Daloğlu, Al Monitor, 04.04.2014.

tirileri çok tartışılır ama Suriye ile 911 kilometrelik sınırın zikzaklarla dolu bu retorikğin ruhuna uygun olarak boyutlandırıldığı bir hakikat idi. Muhaliflerin elindeyse aç-kapa yapılan, Kürtlerin elindeyse kilit vurulan kapılar; iç savaşta muhalefeti güçlendirme adına yasadışı devlet eliyle meşrulaştırılırken “istenmeyen yasadışı” geçişlere önlem olarak örülen kazılan hendekler ve dikilen portatif duvarlar; keyfe keder göz yumulan ya da suçüstü yapılan kaçakçılar⁴⁹ sınırın dibine yani ateş hattına kurulan mülteci kampları; angajman kurallarıyla 10-15 km derinliğinde yaratılan tampon bölge yetmezmiş gibi muhaliflerin havan topları için fırlatma rampası olarak kullandığı sıfır noktası; Suriye uçaklarını sınırdan uzak tutmaya çalışırken zaman zaman radarlarca kilitlenen 7 F-16'lar⁵⁰ ve gizemli yükleriyle sınır aşan TIR'lar.⁵¹

Western filmlerinden geri kalmayan olayların yaşanmadığı gün yoktu. Sınırdaki sıradışılığı görmek için TSK'nın internet sayfasındaki günlük raporlarına bakmak kâfiydi.

Anormalliğin fotoğrafını sınır kapılarının ahvali veriyordu. Nisan 2014 itibariyle batıdan doğuya doğru kapıların durumu Suriye'deki iç savaştaki parçalanmanın da aynasıydı:

Keseb: Kapı 23 Mart'ta Enfal Operasyonu ile cihadi Selefi koalisyonun eline geçti.⁵² Rejim elinde düzenli işleyen tek sınır kapısıydı ve Türkiye tarafından Mayıs 2013'te kapatılmıştı. Lazkiye'ye açılan bir koridor olan Keseb düşünceye kadar Yayladağı'nın Güveççi gibi köyleri Suriye'ye savaşçı transferinde kullanılıyordu.⁵³ (Suriye ordusu 15 Haziran 2014'te Keseb ve sınır kapısında kontrolü yeniden sağladı.)

Bab el Heva: Hatay'ın Reyhanlı ilçesindeki Cilvegözü kapısının karşısındaki Bab el Heva, Temmuz 2012'den beri birkaç kez el değiştirdikten sonra Ocak 2014'te İslâmî Cephe'nin kontrolüne geçti. Sınırdaki daha çok Tevhit Tugayı öne çıkıyordu. İç savaşın en önemli tedarik yolu olan bu kapı açık. Çatışma olduğunda geçici olarak kapatılıyordu. Halep'te yağmalanan fabrikaların malzemeleri en fazla bu kapıdan dışarı çıkartıldı.⁵⁴

Bab el Selame: Kilis'e bağlı Öncüpınar'ın karşısındaki Bab el Selame, Mart 2014'ten beri başta Ahrar el Şam olmak üzere İslâmî Cephe'ye bağlı grupların kontrolündeydi. Bir süre IŞİD'in elinde kaldı. Bal el Heva gibi ticari mal ve insani yardım geçişinde kritik önemdedi.

49 www.milliyet.com.tr/sinirdan-bir-gecede-1500-ton-mazot/gundem/detay/1751618/default.htm

50 www.haberturk.com/gundem/haber/943120-suriye-f-16lari-taciz-etti

51 www.haber7.com/guncel/haber/1124219-tiri-verin-yoksa-catisma-cikar

52 www.hurriyetdailynews.com/syrian-rebels-seize-key-village-on-turkish-border.aspx?pageID=238&nlID=64000&NewsCatID=352

53 Fehim Taştekin, Radical Groups Operate on Turkey's Border, *Al Monitor*, 17.10.2013.

54 Fehim Taştekin, Yağmalanan ülke Suriye, *Radikal*, 18.02.2012.

Cerablus: Gaziantep'e bağlı Karkamış'ın karşısındaki Cerablus, Ocak 2014'ten beri IŞID'in kontrolündeydi.

Rai: IŞID Cerablus ile birlikte burayı da ele geçirdi.

Kobani: Şanlıurfa'nın Suruç ilçesine bağlı Mürşitpınar'ın karşısındaki kapı Temmuz 2012'den bu yana YPG'nin kontrolündeydi. Normalde kapı 1970'ten beri kapalıydı. Ancak nadiren insani yardım ve yaralı geçişine izin veriliyordu.

Tel Ebyad: Şanlıurfa'ya bağlı Akçakale'nin karşısındaki bu kapı, Ocak 2014'ten beri IŞID'in elindeydi. (YPG ve müttefiki Burkan el Fırat Haziran 2015'te IŞID'i Tel Ebyad'dan çıkarttı.)

Serekaniye (Rasulayn): Şanlıurfa'ya bağlı Ceylanpınar'ın karşısındaki kapı, Kasım 2012'de YPG'nin eline geçti. 1999'dan beri kapalıydı. 2012'de mülteci geçişi için açıldı ama Kürtlerin kontrolüne geçtiğinden beri insani yardımlara da kapatıldı.

Dirbesiye: Şenyurt'un karşısında olup 1953'ten beri resmen kapalı olan kapı YPG'nin elindeydi.

Kamışlı: Nusaybin'in hemen karşısında yer alıyordu. Suriye ordusunun denetiminde ama Kamışlı'nın kısmen YPG'nin kontrolünde olması nedeniyle kapalıydı. Hatta Türkiye kendi Kürtlerini kızdırma pahasına Nusaybin sınırına Kasım 2013'te duvar örmeye başladı. Mart 2014'te BM'nin yardım konvoyuna izin verildi.

Özetle Nisan 2014 itibariyle kapılardan 3'ü YPG, 3'ü İslâmî Cephe ve müttefikleri, 3'ü IŞID, biri rejimin elindeydi. Genel olarak kapılar Kürtler ve IŞID'in elindeyse kapalı, İslâmî Cephe'nin elindeyse çatışma dönemleri hariç açıktı... Kürtlere karşı katılık Kürt fobisinden beslenen klasik devlet refleksi, IŞID'e karşı tedbir ise dış baskıdan kaynaklanıyordu.

Sınırı tuhafılaştıran bir başka etken kaçakçılıktı: Bir tarafta silahlı gruplar lojistik desteği Türkiye sınırlarından alırken kaçakçılık da dudak uçuklatan boyutlara ulaştı. Yüzlerce hatta binlerce kişinin katılımıyla bidonlarla yürütülen petrol kaçakçılığı⁵⁵ artık sınıra döşenen plastik boru hatlarıyla da yapılıyordu.⁵⁶ TSK'nın ateş ederek dağıttığı sürü halindeki kaçakçılar⁵⁷ ya da ele geçirilen borularla⁵⁸ ilgili haberler sıradanlaştı. Hatay'da kaçak petrol alıcılarından biri dönen çarkla ilgili bana şunu söyledi:

“Karanlıkta aracı sınır bölgesine götürüyorum. Plastik boru hattının Türkiye tarafındaki kaçakçı elindeki feneri açıp kapatarak karşı taraftan vanayı açtırı-

55 www.meltemhaber.com/?haber,9785/tsk-suriye-sinirinda-2000-kisilik-grupla-catisti

56 www.hurriyet.com.tr/ekonomi/25247798.asp

57 www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/127532.aspx

58 www.yenisafak.com.tr/gundem/kacakcilar-330-metre-boruyu-birakip-kac-ti-29.04.2014-639997

yor. Depo dolunca tekrar fener işaretiyle karşı taraf vanayı kapatıyor. Bazen iletişimsizlikten petrol depodan taşımaya yere akıyor ama umurlarında değil.”

Birileri Suriyeli mülteciler için öngörülen “açık kapı politikası”nı insan, silah ve ticari mal geçişleriyle “açık sınır politikası”na dönüştürdü. İş çıkırından çıkınca da kaçakçılığın odağındaki Reyhanlı’ya bağlı Kuşaklı bölgesine yüksekliği 3 metre, genişliği 2,5 metre, kalınlığı 30 santim olan 3 tonluk beton bloklar dizilmeye başladı. Portatif duvar ilk etapta 1.200 metre, daha sonra 8 kilometreyi bulacaktı.⁵⁹

Sınırdaki absürtlüğün dibe vurduğu başka bir örnek Türkiye’den çalınan araçların Suriye’ye kaçırılıp satılmasıydı. Turizm Taşımacıları ve Butik Otel İşletmecileri Derneği (TTBOD) bu gerçeğe parmak bastı:

“Suriye’deki iç savaşın başlamasından bu yana Türkiye’den çalınarak bu ülkeye sokulan 5 bin aracın piyasa değeri 250 milyon dolar.”⁶⁰ Bu rakamlar sonraki aylarda şişmeye devam etti.

Bu çarkın kapıları tutan örgütlerin parmağı olmadan dönmesi imkânsızdı. Sınırları aşan otomobil hırsızlığı sonraki aylarda da hız kesmeden sürdü.

ANLI SANDIK KANLI SANDIK: BEŞŞAR’IN ZAFERİ

Suriye yönetimi 3 Haziran 2014’te iç savaşın gölgesinde halkı devlet başkanlığı seçimine götürdü. Bir tarafa göre Esad’ın yaptığına “seçim” dersen “Esadçısın”; “büyük” Başkan Barack Obama gibi “komedi” dersen “devrimcisin” Etiketlenmekten illallah! Kuşkusuz savaş ortamında seçim gediktir, eksiktir ama savaşta seçim bizatihi bir tarafın diğer tarafa zilgıt atmasıdır, güç gösterisidir, yıkılmadığının ilanıdır. Haliyle bu seçim biri için “kanlı parodi” iken öteki için Rick Stirling’in altını çizdiği üzere 1864’te Abraham Lincoln’u kanlı iç savaşta yeniden başkan seçen Amerikalılar gibi Suriyelilerin kendi başkanlarını seçme iradesini sergilemesidir.⁶¹

Resmi açıklamaya göre IŞİD’in kontrolündeki Rakka dışındaki tüm kentlerde toplam 11.776 sandık kuruldu. Türkiye, ABD, Fransa, Almanya, Belçika ve BAE gibi ülkeler dışında 43 ülkedeki elçiliklerde oy kullanıldı. Mültecilerin özellikle de kamplarda yaşayanların iradeleri sandığa yansımada. Bir kere yasadışı yollarla ülkeyi terk edenler oy kullanamadı. Milyonlarca iç göçmen ise buldukları yerde sandığa gitti. İran, Rusya, Lübnan, Uganda, Zimbabve, Bolivya, Venezuela, Tacikistan ve Filipinler gözlemci gönderdi. Esad’ın iki rakibi vardı: Bir tarafı Kürt olan Şamli işadamı Hassan el Nuri ve

59 · www.aa.com.tr/tr/haberler/318688--sinira-quot-seyyar-duvar-quot

60 · www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/62625/Ozgur_hirsiz_ordusu.html

61 · Rick Stirling, Why are They Afraid of the Syrian Elections?, *Counterpunch*, 30.05.2014.

milletvekili Mahir Heccar. Önceden Baas'ın belirlediği aday referandumuna sunuluyordu, şimdi adaylar doğrudan oylandı.

Suriye yönetiminin yanı sıra İran ve Rusya gibi destekçileri bu seçime halkın liderlerine güven tazelediği bir sınav anlamı yükledi. İran ve Rusya'nın öteden beri dediği "Suriye'nin geleceğine kendi halkı karar versin." Bu ülkeler seçimin sonucunu, "Suriye'nin Dostları" tangosunun kimin meşru olduğuna dair buyurganlığına karşı bir argüman olarak kullandı. Dostlar Grubu için sürekli "günleri sayılı" diye ömür biçilen Esad'ın koltuğunu koruması büyük bir fiyaskoydu. İlki 2012'de, ikincisi Ocak 2014'te düzenlenen Cenevre Konferansı sahada iç savaş senaryosuyla ulaşılamayan hedefin masada yakalanması için kurgulanmıştı. Amerikan yönetimi için elde edilebilecek en iyi sonuç rejim değişikliği değil Cenevre süreciyle hiç olmazsa Esad'ın seçimlerde aday olmaktan vazgeçmesiydi. Ama bir tarafta rejim sahada stratejik noktaları tekrar geri alarak kendi güvenini kazandı. Diğer tarafta Kaideciler, cihadi Selefiler ve çetelerin işledikleri suçlar ayyuka çıktıkça sadece ortada kalanlar değil rejimden nefret edenlerin önemli bir kısmı yön değiştirdi. Esad'a kenetlenenlerin sayısı arttı. Bu kenetlenmede ülkenin yıkılması ve muhalif saflardaki aşırı unsurların yarattığı korku birincil nedense ikinci sebep sadece güvenlik güçleri değil muhaliflerin de rejim unsurlarına ve sivillere ağır kayıplar verdirtmesiydi. Öldürmeler ve kayıplar ta başından beri asla tek taraflı olmadı. Varil bombalarının yaşattığı dehşeti unutmadan "162 bin insanın katili Esad" şablonunun dışına çıkıp rejimin verileri değil muhaliflerin kurduğu Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin rakamlarıyla Mayıs 2014 itibariyle tablo şuydu:

Kimin öldürdüğüne bakılmaksızın siviller: 8.607'si çocuk, 5.586'i kadın
80.836.

Asi ve İslâmcı savaşçılar: 26.858.

Ordudan ayrılan askerler: 2.314.

İslâmcı örgütlerin safındaki yabancı savaşçılar: 13.529.

Suriye ordusundan asker ve yetkililer: 37.685.

Rejim yanlısı Halk Savunma Komitesi, Ulusal Savunma Güçleri ve Şebbihalar: 23.485.

Rejim yanlısı yabancı Arap ve Asyalı milisler: 1.224.

Hizbullah savaşçıları: 438.

Bilinmeyen: 2.891.

Tam herkesin bedel ödediği iç savaşa uygun bir veri. Böyle bir tablo karşısında tepkiler ülkenin selametine kilitlenir; rejimle ilgili itirazlar ötelenir. Suriye'de olan da buydu. O yüzden Esad'ın hâlâ destek görüyor olması anlaşılır bir durumdu.

Yurtdışında oy verme işlemi sürerken ajanslar bazı mültecilerin ülkeye dönemeyecekleri korkusuyla istemeye istemeye sandığa gittiğini yazdı. An-

cak Beyrut'ta elçiliğe uzanan caddede binlerce insan yığıldı. Seçimin meşru-iyetini sorgulayanların sunduğu tabloya mızrak gibi giren bir görüntüydü. Manzara hikâyeyi farklılaştırıyordu. (Dönemin Idlib Valisi Safvan Ebu Saade bana Beyrut'ta oy atmak için kuyruğa girenlerin önemli bir kısmının Idlibli Sünniler olduğunu söyledi.) Toprağa gömülen bunca canın yanı sıra GSYH'nin % 40'ını yitirmiş, üç yılda korkunç bir yıkımla 144 milyar dolarlık zarara uğramış ülkenin insanları belli ki seçime "varoluş" anlamı yüklüyordu. Demokratik ya da parodi fark etmiyordu. Ülkeye komplo kurduklarına inandıkları dış güçlerin vereceği tepkiyi de umursadıkları yoktu.

Son dış politika konuşmasında "ABD'nin ortaklarıyla işbirliği yaptığında küresel meselelerde daha iyi sonuç aldığını" belirtip askeri müdahale faslını açmayacağını söyleyen Obama'nın seçime verdiği yanıt iç savaşın ateşini biraz daha harlamak oldu, fazlası değil.

Wall Street Journal'a göre Obama, CIA'in gözetiminde Ürdün'de daha fazla 'ılımlı savaşçı' eğitilmesine ve iyi silahlarla donatılmasına sıcağı ama bu destek uçaksavar füze talebini karşılamaktan uzaktı. Amerikan desteği, rejimin "kurtarılmış" bölgelere ilerleyişini yavaşlatsa da dengeyi bozacak oranda değildi. Üstelik gündem artık Esad'la savaştan "El Kaide ve türevleriyle savaşa" kayıyordu. Özetle seçim Esad'ın içerideki ve müttefikleri nezdindeki pozisyonunu güçlendirdi ama çatışmaların şiddetini de biraz arttırdı.

ALACAKARANLIKTA YENİ SAYFA: MEDENİYET HAVZASI MUSUL DÜŞTÜ!

IŞID, Suriye'nin Rakka kentinden eski ortaklarını kovup burada emirliğini tesis ettikten sonra en sarsıcı hamlesini 9 Haziran 2014'te Irak'ın Musul kentini ele geçirerek yaptı.

Yaklaşık 2 bin militanın Musul'u düşürmesi şok etkisi yarattı. Ordunun direnmeden dağılması üzerine kısa sürede Musul'dan Bağdat'a kadar birçok yer IŞID'in kontrolüne geçti. IŞID başta Musul, Tikrit, Felluce ve Ramadi olmak üzere pek çok yerde isyanın bayraktarlığını yapsa da Saddam Hüseyin'in sağ kolu Izzed Ibrahim el Duri'nin yönlendirdiği Nakşibendi Ordusu, eski Subaylar ve Baasçı aşiretlerin oluşturduğu Irak İslâm Ordusu, geçen yüzyılın başında İngiliz sömürmesine karşı direnişe atfen kurulan ve Irak bütünlüğünü savunan 1920 Devrimi Tugayları, İslâmcı "Ensar el Sünne", İslâmcı Kürtlerin kurduğu "Ensar el İslâm" gibi örgütlerle birlikte hareket ediyordu. Bu koalisyon IŞID'le ideolojik birliktelik içinde de değildi. Mesele Irak İslâm Ordusu ile El Kaide arasında daha önce çatışma da yaşanmıştı.

IŞID domino taşları gibi Musul'dan sonra Beyci ve Tikrit'i kolayca düşürdü. Artık Musul'daki Gizani üssü gibi askeri tesislerden ele geçirdiği cepha-

Musul'u ele geçiren IŞİD'den kaçan Şiiiler Erbil'e alınmayınca ortada kaldı.

ne ve bankalardan gasp ettiği milyonlarca dolara sahipti. Bu gidişin önündeki bariyer ise Şii-Sünni karışık bölgelerde başladı. IŞİD'i zorlayan yerlerden biri Sünni çoğunluklu olmasına rağmen Samarra idi. İmam Hasan el Askeri'nin türbesi nedeniyle Şiiiler Samarra'da savunma hattı oluşturdu. 2006'da El Kaide türbeyi bombaladığında milyonlarca Şii sokaklara dökülmüş ve iç savaş yaşanmıştı. Bağdat'ın güney, batı ve doğu yakasında IŞİD'in güçlü hücreleri olsa da başkentte hâkimiyet kurmak Amerikalıların kurduğu güvenlik sisteminin hâlâ sürüyor olması nedeniyle zordu. Benzer bir direniş hattını Kerkük'te Peşmergeler kurdu. Yine Babil'de 13 aşiret orduya 2 bin gönüllü milis verdi. Şii havzasıyla bağlantılı liderler mezhebi bir savaşa girişmek istemediklerini söylese de bu ateş, Mehdi Ordusu ve Bedir Tugayları'nı kısa sürede kendine çekti. "İraki" ve "vatani" bir çizgiye sahip Şii lider Mukteda Sadr kilise, türbe ve camileri korumak için ortak "barış tugayı" önerdi. Bu çatışmanın mezheblesmesini önlemeye dönük bir formüldü. Şii milisler gardını alırken İran da devreye girmekte gecikmedi.

IŞİD, 11 Haziran'da da Türkiye'nin Musul başkonsolosu ve diğer konsolosluk personelini rehin alarak olası dış müdahalelerin önünü kesti. Türkiye sınırlarını lojistik destek hattı ve militanlar için geçiş güzergâhı olarak kullanan IŞİD, Musul'u ele geçirdiğinde Suriye'de Cerablus, Tel Ebyad ve El Rai sınır kapılarını elinde tutuyordu.

Petrolün keşfinden önce Dicle'nin üzerinde oturan bir medeniyet kenti olarak bilinen Musul'un İslâmcı fanatiklere kucak açması belki şaşırtıcıydı ama son yıllardaki trajik değişimler dikkate alındığında kentin IŞİD'in eline geçmesi aslında sürpriz değildi.

Neden şaşırtıcı olmadığını anlamak için IŞİD'i doğuran koşullara ve ne tür bir serüvenle basit bir örgüttün devlet olma iddiası taşıyacak kadar büyüdüğüne bakmak gerekiyordu.

KANLI YOL: TERÖRDEN DEVLETE İŞİD

IŞİD'in tohumları ABD'nin 2003'teki Irak işgaliyle atıldı. Afgan cephesinde yetişmiş Ürdünlü Ebu Musab el Zerkavi'nin Irak'ta 2004'te "Tevhid ve Cihad Cemaati" adıyla kurduğu örgüt, El Kaide lideri Usame bin Ladin'e biat ettikten sonra "Mezopotamya'daki Cihad Kaidesi" adını aldı. Zerkavi 2006'da Sünni bir isyan başlatmak için birkaç örgütü "Mücahitler Şurası Konseyi"nde birleştirdi. Zerkavi aynı yıl ABD tarafından öldürülünce halefleri Mısırlı Ebu Eyyüb (Ebu Hamza el Muhacir) ve Ebu Ömer el Bağdadi konseyi Iraklı aşiretlerle genişletilip Irak İslâm Devleti'ni (IID) kurup 10 bakandan oluşan bir kabine oluşturdu. Hedefleri Neyneva (Ninova), Diyala, Selahaddin ve Anbar vilayetlerinden oluşan Sünni üçgeninde şer'i devlet kurmaktı. Statüsü tartışmalı Kerkük de IŞİD'in hilafet haritası içindeydi. 2010'da Ebu Ömer ve Ebu Hamza öldürülünce sahneye Ebubekir el Bağdadi çıktı.

Samarra'da 1971'de doğan Ebu Bekir Bağdadi'nin asıl adı İbrahim Ali el Bedri. Örgüt içinde Dr. İbrahim ya da Ebu Dua olarak anılıyordu. Bağdat Üniversitesi'nde İslâm üzerine doktora yaptı. Pentagon'a göre Şubat-Aralık 2004'te Amerikan üssü Bukka'da esir tutuldu. Bukka'da 2009'a kadar kaldığı da söyleniyordu ama bununla ilgili kayıt yoktu. Amerikalılara göre o dönem ellerine düşen ya da öldürülen birden fazla Bağdadi vardı! Neden bırakıldığı ise meçhul. Musul düştükten sonra bir camide hutbe okurken verdiği görüntüye kadar bilinen tek fotoğrafı Bukka'da çekilmişti. Hakkındaki bilgiler efsaneden ibaretti: Sessiz, sakin, insanların arasına çıkmayan, çıkınca maske kullanan ve saygı duyulan biri. Amerikan istihbarat raporlarına "Kaim'de halkın taciz edilmesi, işkenceden geçirilmesi ve öldürülmesi olaylarıyla bağlantılı. Fertleri ya da bütün bir aileyi kaçırıp yargılıyor, hüküm veriyor ve herkesin gözü önünde idam ediyor" diye girdi. ABD başına 10 milyon dolar ödül koydu. Kaide lideri Eyman el Zevahiri'den sonra en çok aranan ikinci kişi. ABD, Usame bin Ladin'in öldürülmesini El Kaide için sonun başlangıcı sayarken Bağdadi, 100 saldırıyla intikam alıp cihadi militanizmi yeniden diriltti.

ABD'nin işgal sırasında Sehva (Uyanış), Irak'ın Evlatları ve Milli Selamet Konseyi adlarıyla Sünni aşiret liderlerine kurdurttuğu milis güçlerinin ver-

diği savaş sayesinde El Kaide epeyce geriletildi. Ancak Suriye krizinin patlak vermesi ve ABD'nin 2011 sonunda Irak'tan çekilmesiyle örgüt kendine yeniden operasyon alanı buldu.

Bağdadi, Suriye'de krizin başında genel aflla hapisten çıkan eski yardımcısı Ebu Muhammed el Colani'yi Suriye cephesini organize etmek üzere görevlendirdi. Colani'nin liderliğini yaptığı Nusra Cephesi dünya çapında Suriye'ye akan militanlarla kısa sürede öne çıktı. Nusra, El Kaide'nin küresel ağını kullanarak büyüyünce Bağdadi, Suriye cephesini de tekeline almak istedi. Nisan 2013'te Bağdadi örgütün ismini Irak-Şam İslâm Devleti (İŞİD) olarak değiştirip faaliyet alanını Irak'tan Bilad-ı Şam'a genişlettiğini ve Nusra'yı da feshettiğini duyurdu. Colani, Nusra'nın feshi kararını tanımazken El Kaide lideri Zevahiri, Bağdadi'nin "Irak-İslâm Devleti" olarak Irak'ta, Colani'nin de Nusra olarak Suriye'de savaşa öncülük etmesini istedi. Sözü dinletemeyen Zevahiri, Kasım 2013'te İŞİD'i El Kaide'den tart etti. Colani ile eski komutanı Bağdadi arasında ayrışma noktası şuydu: Nusra, Suriye rejimini devirmeye odaklanırken İŞİD "kurtarılmış" bölgede ivedilikle devlet kurup bunu tüm Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün ve Filistin topraklarını da içine alacak şekilde genişletmeyi amaçlıyordu. Burada Bilad-ı Şam'dan bahsederken İsrail'in gündemlerinde olmaması dikkat çekiyordu.

İŞİD'in ideolojik kaynakları El Kaide ile aynı. İbn-i Teymiyye'nin "ehl-i sünnet" in katı yorumuyla temellerini attığı Selefilik bu tür örgütlerin temel ideolojik örgüsünü oluşturuyor. El Kaide'yi klasik Selefi hareketlerden ayıran iki özelliği var: Biri tekfirci yani kendisi gibi düşünmeyeni kâfir ilan ediyor. Diğeri cihat adına kör şiddeti meşru görüyor.

Örgütün mücadele taktiği katıksız şiddete dayanıyor: Hükümet güçleri, kamu görevlileri, din adamları, hükümetle işbirliği yapan Sünni aşiret liderleri, azınlıklar, hükümete çalışan yerli ve yabancılar, insani yardım örgütleri, gazeteciler, azınlıkları hedef alıyor.

Irak'ta yıllarca kutsal mekânları ziyaret eden Şiilere bombalı saldırılar düzenledi. Şiddet ve mezhep konusundaki ölçsüzlükleri nedeniyle Irak'taki El Kaide'nin hem Usame bin Ladin hem de halefi Zevahiri ile sorunları oldu. Irak'takiler başına buyruktu. Devlet ilanı da cihadi Selefilik arasında bölünmelere yol açtı.

Gerilla savaşçıları diye tanımlansalar da en iyi bildikleri şey yüz yüze çatışmaya girmeden bomba yüklü araçlar ve intihar bombacılarla saldırılar düzenlemektir. Irak'ta bu tür saldırıların attığı 2013'te 7 bini aşkın insan öldü.

Birçok silahlı grupla ilgili olduğu gibi İŞİD'in Irak ve Suriye'deki savaşçı sayısı da spekülatiftir. 2014'te İŞİD'in geniş bir coğrafyada 3 bini yabancı olmak üzere 9 ile 12 bin arasında savaşçıyla operasyon yaptığına inanılıyordu. Örgüt Haziran 2014'ün ilk iki haftası Irak'ta ele geçirdiği bölgelerdeki hapis-

haneleri boşaltarak savaşı kadrosunu genişletti. Irak ve Suriye ordusundan ele geçirdiği silahları kullandı. Geçmişte Suriyeli muhaliflere gönderilen silahları satın aldığına dair çok sayıda haber çıktı.

Ele geçirdiği bölgelerde ise kendi katı kurallarını çok acımasızca uygularken halkı kazanmak için sosyal hizmetlere ağırlık verdi.

Ortaya karışık sapkın adanmışlık: Güç, para, kadın, kan

IŞİD'in neden çekim merkezine dönüştüğü yanıtı aranırken bu örgütün dinamiklerine eğilmek gerekiyor. *The Guardian*'ın Ortadoğu muhabiri Martin Chulov, IŞİD'in bir proje mi yoksa kendi iç dinamikleri olan örgüt mü tartışmalarının komplo teorilerine bulandığı bir dönemde çok çarpıcı bir haber yaptı. Chulov'a konuşan Ebu Ahmed takma adlı IŞİD komutanı, Irak'ta Amerikan işgalinin ardından Bağdadi ve arkadaşlarının tutulduğu Bukka Kampı'nın örgütün doğuşundaki yerini anlattı:

“Irak'ta Amerikan hapishanesi olmasaydı şimdi IŞİD de olmayacaktı. Bukka bir fabrikaydı. Bizim ideolojimizi Bukka inşa etti.”

Amerikan güçlerinin Bukka gibi Ebu Gureyb Cezaevi ve Camp Cropper'de Sünniler arasında yarattığı mağduriyet, Ebu Musab el Zerkavi'nin Afganistan ve İran dönüşünde Irak'ta temelini attığı El Kaide'nin güçlenmesine hizmet etti. Ideolojik olarak taban tabana zıt olmalarına rağmen yolları, iktidardan düşen Baasçılarla kesişen El Kaide, savaşı büyütme ve Sünni kesimlerde yer edinmek için düşmanlığını iktidara gelen Şii'lere yöneltti. 2013'ten 2014'te kanlı bir yolun sonunda Bukka Kampı'nın mağdurları 'İslâm Devleti' adını verdikleri “hilafet” örgütlenmesiyle dünyanın karşısına çıkmış oldu.

Evet, “işgal” ve “mağduriyet” bu örgütün harcındaki güncel ve pratik neden. Osmanlı ve İngiliz sömürge döneminden beri sahip oldukları iktidarı kaybeden Sünnilerin öfkesi de bu örgütün kılıçlarını biletti. Bunun ötesinde Suriye kriziyle birlikte 93 ülkeden savaşı akınıyla Türkiye'yi de bir cihat otobanına dönüştüren yeni bir süreç yaşandı. ABD'yi parmakla gösteren mağduriyet söylemi, IŞİD'in oturduğu zemini ve çekim merkezine dönüşmesini izah etmeye yeterli değildi.

Sanırım tam 100 yıl sonra hilafetin geri döndüğü ve belli bir coğrafyada harici bir yorumla şeriat hükümlerinin uygulandığı fikri Selefi dünyanın duyarlı tarafına hitap ediyordu. Afganistan'da Taliban belki yerel ve milli yani “Afgani” olma eğilimi nedeniyle bu denli çekim merkezi olamamıştı. Ebu Ahmed'in ifadesiyle cihat yolculuğunu cazip kılan başka etkenler de vardı: Güç, para, kadın ve mevki.

Uzun süre kendi sesini El Kaide'de bulan cihadi Selefilik de dönüştü.

1970'lerde Ortadoğu'da yükselişe geçen, Afganistan, Cezayir, Çeçenya ve Bosna gibi sıcak cephelerde silahla tanışan ve El Kaide ile küreselleşen cihadi Selefilik IŞİD ile farklı bir boyuta geçti. Aşırı şiddetle El Kaide'den bile tepki çeken IŞİD ayrıca yeni nesillere mevcutla en acımasız şekilde bir hesaplaşma fırsatı sunuyordu.

“Hariciye” tasavvurunun pratik yapma imkânı bulduğu coğrafyanın işleri kolaylaştıran tarafıyla ilgili de bir saptama gerekiyor: Tarih boyunca kendinden olmayanlara yeni Kerbelalar yaşatma fırsatlarını asla kaçırmayan, geçen yüzyılda Suudi Arabistan'da resmi ideoloji haline gelen Vehhabilikle yeniden nükseden ve 1979 İran İslâm Devrimi'nden sonra Şia düşmanlığını tekrar şiar edinen cihatçı Selefilere “Yezid” isminin az da olsa takdis edildiği Irak'ın Sünni üçgeninde fikren taraftar bulması şaşırtıcı değildi. IŞİD'in korku ve tehditle kendine bağladıklarının yanında gönüllü taraftarlarının fikri altyapısından bahsediyorum. Suriye'de ise Hama katliamıyla beli kırılan İhvan'a karşı bir dönem antidot olarak Suud bağlantılı Selefilere göz yumulduğu ve Irak işgali sırasında ortak düşman Amerika'ya karşı “Sünni direnişçilere” kapılar açıldığı için IŞİD'in elini attığında hemen bulabileceği bir zemin vardı.

IŞİD'in mali kaynakları

IŞİD'in mali kaynakları ile ilgili de söylenenler şunlardı:

– Irak istihbaratına göre IŞİD'in mali gücü 2 milyar doları buluyordu. Bu da IŞİD'i dünyanın en zengin silahlı örgütü yapıyordu. Musul'da merkez bankasındaki 500 milyon dolara ve altın külçelerine el koyduğu öne sürüldü.

– Haseke ve Deyr el Zor'da ele geçirilen petrolden milyonlarca dolar kazanıyordu. Suriye yönetimi Humus ve Banyas rafinerilerine giden boru hatlarının kesilmemesi için ödeme yapıyordu. IŞİD'in kontrolündeki petrol hem Suriye'nin kuzey bölgelerinde hem de kaçak yollarla Türkiye'de satılıyordu.

– Başta Körfez olmak üzere yabancı ülkelerde toplanan bağışlar. Irak yönetimi bu konuda Suudi Arabistan ve Katar'ı suçluyordu. Suudi Arabistan IŞİD'i terör listesine alsada bağımsız kişi ve kuruluşlardan yardımlar devam ediyordu. Üzerinde durulmayan ama cihadi Selefilere en fazla paranın aktığı ülke Kuveyt'ti.

– Ganimetler. Örgüt kontrolü sağladığı yerlerde kamu ve özel şahıslara ait mallara el koymaktaydı.

– Kamyonlardan alınan haraçlar.

– Esnaftan toplanan vergiler.

– Gayri Müslimlerden cizye. “Ya cizye ödersin ya Müslüman olursun” emri uygulanıyordu.

– Kaçırılan rehinelere için fidye.

– Ele geçirilen tarihi eserler satılıyordu. Haseke ve Deyr el Zor'da 3 bin yıllık eserler satıldı.

İŞİD'in küresel çapta Selefi cihatçılar arasında desteğini arttırmak için de sanal propagandada ileri teknolojileri kullanıyordu. Furkan Medya Prodüksiyon Enstitüsü, İtisaam Medya Vakfı, Küresel İslâmî Medya Cephesi, El Hayat Medya Merkezi, Ecned Medya Vakfı örgütün etkili propaganda kuruluşlarıydı. Örgüt ismi konusunda hassastı. Militanlar örgütü kısaca "Devlet" ya da "İslâm Devleti" olarak anıyordu. Arapçada DAİŞ ve İngilizcede ISIS olarak kısaltılan örgütün baş harflerinden oluşan kısa yazılışını kullananlara 75 kırbaç cezası uygulanıyordu.

Militanlarının menşei açısından Suriye'de Nusra daha "yerli", İŞİD ise "yabancı" sayılıyordu. İŞİD, Irak'tan farklı olarak Suriye'de daha çok yabancı savaşçı barındırıyordu. İŞİD, Suriye'nin kuzeyindeki başarılarını Kafkasyalıların başını çektiği Muhacirler ve Ensar Ordusu'na borçluydu. El Kaide saflarındaki bu bölünmenin ardından Nusra'nın yabancı savaşçıların önemli bir kısmı İŞİD'e katıldı.

MUSUL NEDEN DİRENMEDİ?

İŞİD'in Suriye'de Rakka'nın yanı sıra Deyr el Zor, İdlib ve Halep kırsalında kendi emirliğini tesis etmesinden rahatsız olan Nusra, Selefi örgütlerin çatı kuruluşu İslâmî Cephe ve ÖSO'nun hayatta kalan unsurları Aralık 2013'te İŞİD'e savaş açtı. Ancak bu savaş İŞİD'i daha da büyüttü. İŞİD, kuzeyde Mart 2014'te Azez'i yeniden İslâmî Cephe'ye kaptırsa da Deyr el Zor'da Nusra'yı mevzilerinden attı. Halbuki Suriye'deki savaşın başından itibaren yer yer aralarında sorun olsa da İŞİD, Nusra ve ÖSO etiketini kullanan gruplar birlikte hareket ediyordu. Mesela Minnig Havaalanı, Lazkiye'de Alevi köyleri, Tel Ebyad ve Serekaniye'de düzenlenen saldırılarda birlikteydiler.

Suriye'de Azez'den çekilip geri kalan bölgede gücünü tahkim eden İŞİD, 2014'te yaza doğru Irak'a ağırlık vermeye başladı. İŞİD, Maliki hükümetinin ödeneklerini kestigi eski Selhva milislerini de saflarına çekmeyi başardı. Hükümet güçlerinin Sünni aşiretlere yönelik operasyonları da İŞİD'in destek bulmasını kolaylaştırdı.

Irak İslâm Devleti ve 2013'ten sonra İŞİD olarak, 7-8 yıldır nüfusu 2 milyonu bulan Musul'un kırsalı ve varoşlarında kendi düzenini alttan alta kurmakla meşgulken kimse bunu umursamadı. Örgüt yoksul Sünni kesimlerden militan devşiriyor, esnaftan vergi topluyordu. Her gün onlarca saldırının yaşandığı kentin görünmeyen efendisi İŞİD'di. Yeraltı hücreleri fırsat kolluyordu. El Kaide ideolojisiyle Irak'tan Levant havzasına geniş bir alanda emir-

lik hedefleyen IŞİD'in, Maliki yönetiminden mustarip olan insanlar arasında taban bulması da zor olmadı.

Musul bir süreden beri mezhepsel ve dinsel ayrışmaya sahne oluyordu. Başta Hıristiyanlar olmak üzere IŞİD'in hedefindeki binlerce kişi zaten kadim kenti terk etmişti. Siyasal, ekonomik ve sosyal çöküntünün yanı sıra yolsuzluk, kötü muamele, keyfi ve süresiz tutuklama, idamlar ve işkence politikaları Bağdat yönetimiyle bağların çöküşünü hızlandırdı. İş öyle bir noktaya geldi ki kentin güvenliği, Sünniler ordudan uzak durduğundan "paralı" Şii askerlere bırakıldı. Musul'un neden düştüğü sorusunun yanıtını ararken görüşüne başvurduğum Tel Aferli akademisyen Ziya Abbas "Hükümet ordu ve polisteki mezhebi dengeyi kurmak için Sünnilere 3 bin kadro açtı ama sadece 50 kişi müracaat etti. Nedeni IŞİD korkusu" dedi. Sünni kesimlerde Suriye senaryosunu Irak'a taşıma çabaları vardı. Maliki'nin 30 Nisan 2014'teki seçimi tekrar kazanmasıyla karamsarlık koyulaştı. Maliki'ye öfkeli aşiretlerin desteği ya da göz yumması sayesinde gelişmeler IŞİD'i, hükümete karşı Sünni isyanın taşıyıcısına dönüştürdü. Bayrak IŞİD'deydi ama tuhaf bir "memnuniyetsizler ve intikam koalisyonu" oluşmuştu. Musul'un düşmesi Kürdistan benzeri bir federal bölgenin kurulması için seslerin yükseldiği Sünni üçgeninde epey zamandır kıpırdayan dalgayı iyice köpürttü. Bu, eski rejim unsurlarına da Saddam'ın intikamını alma fırsatı sundu. IŞİD stratejik aklını eski Baasçılara borçluydu.

Musul'un düşüşünde herkesi şaşırtan IŞİD'in 2-3 bin savaşçıyla 25 bin asker ve 10 bini federal olmak üzere 40 bin polise galebe çalmış olmasıydı. "Maliki'nin ordusu" damgasını yiyen güvenlik güçlerine karşı güvensizlik IŞİD'in önünü açtı. ABD'nin eğitmek için 25 milyar dolar döktüğü orduya "ordu" demek mümkün değildi. Ordu aynı beceriksizliği 2013'te 500'ü aşkın Kaidecinin kaçtığı Ebu Gureyb hapishanesi baskını sırasında sergilemişti. Ordu çatışmalar çıktığında ancak sokağa çıkma yasağı uygulayarak hâkim olabiliyordu. Bu da halkı bezdiriyordu. Iraklı Sünni kaynaklara göre Saddam'ın Şii'lere yaptığı şimdi merkeze bağlı güçlerin eliyle Sünni kentlerde tekerrür ediyordu. Vali Esil Nuceyfi halk arasında sevilmeyen askerlerin polislerle değiştirilmesini istedi ama Maliki kabul etmedi. Hal bu olunca askerler çekilirken arkalarından ağlayan olmadı. Ordu kentten çekilerek de itibarını hepten yitirdi. İnsanları korkuyla sindiren, kendi yorumuna göre adalet ve "İslâmî" düzen vaadiyle kendine bağlayan IŞİD, Musul'u aldıktan sonra kamu hizmetinden sorumlu bir devlet modunda hareket etmeye başladı. Musul'u aldığı ilk icraatı halkı etkilemesini önlemek için kapanan ekmek fırınları ve gaz istasyonlarını açılmaya zorlamak oldu. Kaçan Musulluların anlattığına göre kesik olan elektrik ve su da IŞİD'le birlikte tekrar geldi.

İşsizlikten orduya yazılan paralı askerleri savaşta tutmak zordu. Nitekim zor zamanda askerler üniformaları çıkartıp kaçınca Maliki yeniden halkı si-

lahlandırmaktan bahsetmeye başladı ama Musul'dan bir direniş hareketi çıkarmak hayaldi. Felluce, Amerikan işgaline karşı zorlu bir direniş sergilerken Musul kolayca teslim olmuştu. Ki Felluce'deki direniş hareketi Kaide'nin de beslendiği damardı. IŞİD'e karşı Anbar bölgesinde olduğu gibi eski Sünni direnişçilerden bir "Sehva" (Uyanış) örgütü oluşturmak da kolay değildi. Nitekim şehir düşmeden önce Nuceyfi sokakta silahla poz verip aşiretleri savaşa davet etti ama karşılık bulamadı. Musul, Suriye'nin Halep kenti gibi farklı din ve milletten insanların bir arada yaşadığı ılımlı ve uzlaşmacı bir medeniyet havzası (idi). Tabii işgalin ardından palazlanan fanatik militanizm ve mezhepçilik toplumsal dokuyu fena halde örseledi.

IŞİD'in aniden kuzeyde Musul'un başkent olduğu Ninova ve Selahaddin vilayetlerine yüklenmesinin güncel nedeni ise ülkenin orta kesiminde Sünni üçgenindeki Anbar vilayetine bağlı Ramadi ve Felluce'de aldığı darbelerdi. Ayrıca IŞİD'in "savunma bakanının" Musul'da, "tarım bakanının" Samarra'da öldürülmesi örgütün prestijini sarsmıştı. IŞİD kuzeyde yeni cephe açarak Felluce ve Ramadi üzerindeki baskıyı azaltmak, Amerikan ve Rus silahlarıyla terörle mücadelede elini güçlendiren Maliki'ye sarsıcı bir "ders" vermek istedi. Ayrıca Baduş Cezaevi'ni basarak saldırdığı bini aşkın militanla da savaşçı kaybını giderdi. Daha önce Ebu Gureyb baskınıyla bırakılanlar hem Irak hem Suriye cephesini kızıştıran bir etki yaratmıştı.

Şİİ TÜRKMENLERE KAÇACAK YER YOK

IŞİD'in Musul'u ele geçirmesinin ardından 13 Haziran 2014'te yine Irak yollarındaydım. Erbil'e uzanan 80 km'lik yol üç gündür hareketliydi. Bir tarafta Musul'dan kaçanlar, diğer tarafta sığınacak yer bulamayan ve IŞİD'in "Maliki yönetimiyle bağlı olanlar ve halka karşı suça karışmamış olanlar dışında kimseye dokunmayacağız, geri dönün" çağrısına uyararak tekrar Musul'un yolunu tutanlar vardı. Kani Kırçalı kontrol noktasında üç pikabın kasasına dolmuş Şii Türkmen ailelerle karşılaştım. Yahya adlı yaşlı adam elinde Kürt bölgesinde ikamet edebileceğine dair belgeyi gösterip "Oturma iznim var ama Erbil'e giremiyorum" dedi, öfkeliydi: "Şerhan'dan geldik. Nəcəf, Kerbelaya ya da Bağdat'a gitmek istiyoruz. Havaalanına gitmemize izin verseler bari." Yahya böyle bir zamanda ancak Şii bölgelerinde güvenli olacaklarını düşünüyordu. Yahya'nın oturma izni var ama akrabalarının yoktu. Erbil'e geçebilmeleri için kentten birinin himaye sunması yani kefil olması gerekiyordu. Hüseyin adlı genç ise Türkiye'ye sitemkârdı: "Çatışmalar çıkınca kaçtık. Bağdat yolu kapalı. Burada sıkışıp kaldık. Bir Müslüman çıkıp bize kefalet versin. Türkiye hep Türkmenler kardeşimiz diyor, IŞİD bizi kesecek, Türkiye neden bir şey yapmıyor?"

Erbilli bir Türkmen ise insanların korktuğunu ve kim olduğunu bilmedikleri kişilere kefil olmak istemediğini söyledi. Sohbetin ardından Şerhanlı Türkmenler geri dönüp sığınak bulma ümidiyle Kelek kasabasına yöneldi.

Kelek kontrol noktası da hayli kalabalıktı. Türkmen Ahmet Hasan işi gereği Erbil'e gitmeye çalıştığını söylerken geldiği Bartilla ile ilgili "Orada sorun yok, Peşmerge kontrolü sağlıyor. Şii Şebeklerin yaşadığı Gökçeli ise IŞİD'in elinde. Ama kimseyi öldürmediler. Sadece orada yaşayan Şiilere gidin dediler, onlar da terk etti" dedi. Musul'dan gelen Ahmet Tai ise neden kenti terk ettiği sorusuna şu yanıtı verdi:

"IŞİD katliam yapmadı ama can güvenliğimiz yok. Halk Irak ordusunun hava saldırısı başlatacağından korkuyor."

KAÇAN VALİ İLE ERBİL BULUŞMASI: IŞİD'İN PANZEHİRİ SÜNNİLİK

Yorgun bir günün ardından Musul'u terk eden Vali Esil Nuceyfi ile temas kurmayı başardım. Erbil'de Divan Otel'de kalıyordu. Nuceyfi ailesi Irak siyasetinde etkili bir yere sahip. Kardeşi Usame bin Nuceyfi de Meclis Başkanı'ydı. Esil Nuceyfi, IŞİD kenti ele geçirmesinin ardından Kürt bölgesine sığındı. Nuceyfi'nin yanına çıkarken bana eşlik eden Musul'un maliyesinden sorumlu hanımefendi hemen söze girip "Durumumuz çok kötü. IŞİD merkez bankasında 500 milyon dolara el koydu, insanlara dağıttı, daha güçlü hale geldi" dedi. Esil Nuceyfi, IŞİD'i defetmenin yollarını arıyordu ama çözümlü Bağdat'ta görmüyordu:

• *Musul'u kim ele geçirdi, sadece IŞİD mi, yerel aşiretler de işin içinde mi?*

– Önce IŞİD Musul'un bazı bölümlerini işgal etti. Ardından askerler kaçınca bazı aşiretler ile 2003'teki işgalden sonra Amerikan güçlerine karşı savaşmış olan bazı direniş gruplarından her biri kentin bir parçasını ele geçirdi. Bu gruplar IŞİD'e katılmadılar. Ancak IŞİD bu grupların en büyüğü.

• *Bu durumda ana aktör IŞİD diyebilir miyiz?*

– Evet ilk gün öyleydi. Ancak dün (12 Haziran) Medine Belgesi adını verdikleri bir deklarasyon yayınladı ve IŞİD dışındaki hiçbir silahlı gruba izin verilmeyeceği ve buna karşı savaşılacağı belirtiyor.

• *Fakat Musul yolunda konuştuğum insanlardan çok sayıda spekülasyon duydum... Mesela kaçan askerlerden biri dedi ki, IŞİD'in arkasında (Saddam'ın ikinci adamı) İzzed Ibrahim el Duri, Baas ve Saddam'ın askerleri var.*

– Sanmıyorum. Çünkü dün (12 Haziran) Duri'nin bir açıklamasını gördüm, diyor ki bütün Safevi (İrani unsurlar) ve tekfiri gruplarla savaşacağız. Tekfiri gruplardan IŞİD'i kastettiğini biliyoruz. Birlikte çalıştıklarını sanmıyorum.

• *Hiç rolü olmadığını mı söylüyorsunuz?*

– Hayır, rolleri var. Askerler çekilince bu gruplar kendi bölgelerini ele geçirdiler ama bu IŞİD'le birlikte savaşttıkları anlamına gelmiyor. Duri ile Baas'ın yaptığı bu.

• *Baasçuların IŞİD'i kullandıkları iddiasına ne diyorsunuz?*

– IŞİD ve Baas Partisi aynı yollardalar. Aynı değerler ve olamazlar da.

• *IŞİD'in aşiretler ya da İslâmî gruplardan aldığı destek konusunda neler söyleyebilirsiniz?*

– Aşiret liderleri değil, ama bazı aşiret üyelerinden para ve militan desteği alabilirler. Aşiretlerin IŞİD'le birlikte çalıştığına dair bilgim yok.

• *Konuştuğum bir asker bazı aşiret üyelerinin gelip askerlere "IŞİD ile aramızda bir fark yok aynı gayeye hizmet ediyoruz, silahları bırakın" dediğini söyledi.*

– Buna inanmıyorum.

• *Musul gibi farklı din, mezhep ve milletlerin bir arada barış içinde yaşayabildiği bir kentte nasıl oldu da IŞİD gibi bir örgüt kök salabildi?*

– Çünkü toplum ordu ve rejimden çok büyük bir baskı gördü. Ordudan hoşlanmıyorlardı ve kendilerini ordudan koruyacak herhangi birine ihtiyaç duydular. Ayrıca askerler ve polisler meselelerle baş etmeye çalışırken mezhebi bir yaklaşım sergilediler.

• *Peki, siz, Bağdat ve Kürt Bölgesel Yönetimi (KBY) arasında ortak bir eylem planı şekillendi mi şimdiye kadar?*

– Bağdat'tan ziyade Kürt Bölgesel Yönetimi ile koordinasyon içindeyiz. Bağdat burayla ilgili bir çözüm getirecek durumda değil. Kendi kaynaklarımız ve KBY'ye bel bağlamış durumdayız. Şu anda bir koordinasyon içindeyiz, kentte belli yerleri ele geçiren gruplardan bazıları IŞİD'e karşı savaşmaya hazır.

• *IŞİD kentten çıkarılsa sorun çözülecek mi? Ayrıca Maliki'nin gitmesiyle her şey hallolacak mı? Mesela siz daha önce bu bölge için federalizm modeli önermişsiniz ama reddedildi. Sizce asıl çözüm nedir?*

– Bizce IŞİD ile mücadelede başka bir yol gerekiyor. Bu yol Maliki'nin değil bir Sünni düşünce projesi içinde çözülmelidir.

• *Biraz açabilir misiniz?*

– IŞİD ile kendi Sünni karakterimizle savaşmalıyız.

• *Yani bir Sünni antidot olmalı...*

– Evet. Şia ya da Maliki'ye bağlı olanların değil Sünnilerin mücadelesi. Maliki, IŞİD ile savaşmaz. Sünniler savaşabilir, çünkü IŞİD bu durumda mezhepsel meseleleri kullanamaz.

• *Fakat daha önce Sehva örgütlenmesiyle bunu denediniz...*

– Hayır, Sehva farklı. Sehva Maliki'ye bağlı bir grup olarak IŞİD ile savaştı. Para için savaştı. Biz aynı şeyi yapmayacağız. Sünniler olarak IŞİD'den hoşlanmıyoruz çünkü barış ve medeniyetten yana. Biz Arap olmaktan gurur duyuyoruz. Afgan ya da Arap olmak IŞİD'in umurunda değil. Kendi ulusal kimliğimiz vardı, şimdi siyasi rejimde bu yok. İşgalden sonra Sünni kimlik yok edildi. Tekrar bunun geri gelmesi gerekiyor.

Ahmet Tai kenti kimin kontrol ettiği sorusuna "Baasçılar olmadan mümkün değil. Bütün bunlar İzzet el Duri'nin işi. Hatta valiliği ele geçirdikten sonra Duri'nin fotoğrafını duvara astılar." Duri'nin resminin asıldığı tabii ki bir şehir efsanesiydi, Tai de bizzat görmüş değildi.

Kelek'ten sonra Hazır'ın kontrolü de henüz Peşmergedeydi. Peşmerge buralarda yeni durumdan pek memnundu. Düne kadar kameralara poz veremeyen askerler caka satıyordu. Biri "Mesut Barzani bu işten memnun. Birçok yerin kontrolünü ele geçirdi. Kürt bölgesinin güvenli olduğunu da gösterdi. Burada yaşayan Türkmenlerin de Kürtlerle sorunu yok. Zaten Erdoğan da Kürtlerle bir olun diye telkinde bulundu" dedi. Bir sonraki durak Bartılla. Orası da Peşmergenin kontrolündeydi. Hıristiyanlar yaşıyor. Yanı başında Ezidiler ve Hıristiyanların yaşadığı Beşika da Peşmergeye emanetti. Ama ortam pek tekin değildi.

Musul il sınırlarına girdiğimizde ilk dikkat çeken şey saçlı sollu yol boyunca işyerlerinin kapalı olmasıydı. Sokaklarda pek fazla insan yoktu. IŞİD'in kontrol noktasına çok az bir mesafede dağılan ordudan kaçan askerlerin bıraktığı araçlar, belgeler ve askeri kıyafetler vardı. Peşmerge güçleri ibret vesikası olarak bu manzarayı çekmemiz konusunda ısrarlıydı.

KÜRT'ÜN ARAP'LA SINIRI: ZAP SUYU

14 Haziran'da sıra Kerkük'ün nabzını tutmaya geldi. Kerkük'e girince yolun sağında Amerikan ordusunun geride bıraktığı beton bloklarla çevrili devasa askeri kampta Kürdistan bayrağı dalgalanıyordu. Irak ordusu "out", Peşmerge "in" Mihmandarın Muhammed Kebapçioğlu "Normal zamanda Peşmerge Kerkük'ü almaya kalksaydı kan gövdeyi götürürdü ama tek kurşun atmadan kontrolü ele aldılar" dedi. Irak Savunma ve İçişleri Bakanlığı ile Kürt yönetiminin yaptığı anlaşmaya göre ordu görevini ifa edemeyecek duruma düşerse Peşmerge devreye girebilir. Bu anlaşma Peşmergenin elindeki yasal dayanak. Türkmen, Arap ve Kürtlerden oluşan polis teşkilatı caddelerden tamamen kaybolmamış ama asker namına tek Peşmerge vardı. Merkez güçlerin kontrolünden çıkan Riyaz ve Havice'ye doğru ilerlerken Gaz Şimal bölgesindeki kontrol noktasından sonra Zap suyunun yanında kamp kurmuş Peşmerge daha ileriye "Bizden sonrası tufan" dercesine gitmememizi tavsiye etti. Burası Mektep Halid kontrol noktası. Peşmergeler yemek telaşındaydı. Kimi köprü'nün altında Zap'ın bulanık suyunda serinliyordu. Suya paralel kuzeye yönelince Zap'ın doğu yakasına iş makineleri topraktan tümsek yığıyordu. IŞİD ateş açarsa siper olsun diye... İki gün önce açılan ateşle bir Peşmerge yaralanmış. Manzaradan çıkan sonuç; Zap suyu sınır olmuş, doğusu Peşmergede, batısı Araplarda. Suyun ötesindeki Arap köyü Multeka ıssızdı,

Zap Suyu'nun kıyısında Peşmerge Kampı. Karşı yaka IŞİD'in elindeydi.

ilk günler Peşmergeden korkmuşlar. Beri tarafta iki asker ırmağın kenarında ateşin üzerinde çay demliyordu. Komutanları Talip Faruk istihkâm edilen alanı gösterip ekledi:

“Kim gelirse gelsin Kerkük'ü koruyacağız. Peşmerge olarak her şeye hazırız.”

Biraz ötede Peşmerge ile IŞİD arasında bölünen Molla Abdullah'ta bir gün önce çatışma yaşanmış. Tekrar Mektep Halid'e döndüğümüzde Irak ordusundan kaçan bir asker durduruldu. Sivil ama asker olduğu ve korktuğu her halinden belliydi. Multeka köyünde saklanmış. Kerkük'te güvenli bir yerde kalmak istiyordu. Araçtan indirip alıp barakaya götürdüler. Komutana “Ne yapacaksınız” diye sordum, “Birkaç sorudan sonra bırakacağız, günde bu şekilde birkaç asker geliyor” dedi. IŞİD gelince kaçan askerlerin durumu zordu; Musul ve Tikrit tarafları onlar için ölümcüldü. Bağdat'ın gözünde de firari askerler asılası hainlerdi! Yakındaki 46. Birlik'in askerleri kaçarken araçları Zap'ın kıyısında terk etmişti.

Barakadan komuta merkezinde yan bölmedeki askerlerin gürültü patırtıları eşliğinde Albay Akid Fatih'e “Kime bağlısınız; nereden geldiniz; Kerkük'e geldiğinizde askerler var mıydı; Irak ordusu niye çözüldü; ordu tek-

rar dönebilir mi, İzzed Ibrahim el Duri kontrolü sağlayabilir mi; siz o zaman Kerkük'ten çekilir misiniz; Musul'dan Bağdat'a kadar bin türlü silahlı grup var, bunlar birbirine düşebilir mi, Irak Suriye gibi olur mu?" diye sordum, yanıtladı:

"Kürdistan'ın emriyle hareket ediyoruz... Eskiden Kerkük'teydik. Kürdistan'dan takviye güçler gelebilir. Biz olmasaydık Kerkük de Musul gibi olurdu. Kürt, Arap, Türkmen herkesin güvenliğini sağladık... Ordu Bağdat'a kadar çekildi. Biz onlara gitmeyin bizimle birlikte direnin dedik. Direnmediler, o zaman silahlarını ellerinden aldık ve evlerine gittiler... Ordudaki Şiiiler Sünni halka eziyet ettiler, bu yüzden insanlar onlara yardım etmedi. Beyci'de bir birliğin komutanı Kürt ve sadece onlar kışlasını terk etmedi ve bir haftadır IŞİD ile çatışıyorlar. .. Irak ordusunda işler para ile dönüyordu. Bir makam için rüşvetin miktarı 50 bin dolardı. Bir general emrinde iki bin asker varsa üç bin gösteriyor, bini için ödenen maaşları cebe atıyor. Bizim ise Kürdistan'a inancımız tam ve kimseden korkmuyoruz... Ordunun tekrar toparlanması iki yıl alır. Şu an Kerkük'e geri dönemezler. Duri de eskisi kadar güçlü değil, sanıldığı gibi kontrolü sağlayacak kadar asker toplayamaz... Biz Kerkük'te Araplarla çatışmadan yana değiliz. Biz Kürt bölgesinde kalırız, onlar da Arap bölgesinde. IŞİD'le hareket eden gruplar parça parça. Aşiretler, Nakşiler, Duri'nin adamları, Baasçılar vs. Bir müddet sonra kendi aralarında çatışma çıkacak, Suriye gibi olacak."

Peşmergenin fiilen kontrolü almasına yönelik Türkmenlerin rahatsızlığı ile ilgili soruya da yanındaki bir başka komutan yanıt verdi:

"Türkmenlerle aramız iyi, yemin ederim aramızda fark yok. Türkmenler bizi, biz onları severiz, kız alıp veririz. Necad Hüseyin Peşmergeye teşekkür etti."

Kerkük merkezine geri dönerken Tikrit'ten kaçan 10 araçlık bir konvoya rastladım. Reisleri Abdülkerim Abdurrahim durumu anlattı:

"Çatışma yok ama silahlı adamlar ortalıkta dolaşiyor, kimin kim olduğu belirsiz. Bir kaos var. Ne olacağını bilmiyoruz. IŞİD, Duri, Baas, Nakşibendiler var. İş yok, emniyet yok."

Kerkük'ün girişinde Tikrit'ten gelen başka bir grup ise kente alınmadı. Kimileri için hakikaten kaçacak yol yoktu; Erbil geçit vermiyordu, Kerkük yasağ, Bağdat yolu kapalıydı. Sünni kesimlerin gözünde tek suçlu İran ve Maliki'ydi. Onlara göre El Kaide yada IŞİD ayrıntıydı.

IŞİD toplu infaz görüntüleri eşliğinde "Safevi rejiminden ele geçirilen ganimetler" altbaşlığı ile askeri araç ve malzemelerin fotoğraflarını yayımlarken Sünni Araplar IŞİD'in varlığını önemsizleştiriyordu. Ülkenin güneyinde

ulemanın fetvalarıyla Bağdat için seferber olan Şiiler ise IŞİD'i parmakla gösterip Sünni aşiretlerin isyandaki yerini görmezden geliyordu.

TÜRKMENLER DE MİLİSLEŞİYOR

Kerkük'te Peşmerge gücünde Türkmenler de vardı. Ama Muhammed Ke-bapçıoğlu gibi birçok Türkmen de Peşmergenin Kerkük'te kontrolü ele al-masından rahatsızdı. Diğerleri gibi milis gücü oluşturma çabası içindeydi-ler. Bugüne kadar Türkiye'nin kırmızı çizgilerine bel bağlıyorlardı. Bir süre-den beri Türkiye onlardan Kürtlerle birlikte hareket etmesini istiyordu. Bu da Türkmenler arasındaki bakış açısını etkiledi. Kebapçıoğlu, Kerkük Kale-si'nin yanından geçerken duygusal kopuşa dair ipuçlarını verdi:

“Türkiye'yi mukaddes, Türkleri mübarek bilirdik. 1960'larda biz çocukken büyüklerimiz, hacdan dönerken Danyal ve Üzeyir peygamberin makamlarını ziyaret eden Türklerden gidip kuruş almamızı isterdi. O kuruşları saklardık, mukaddes bir değeri vardı bizim için.”

“Peki ya şimdi, Türkiye ne değer ifade ediyor sizin için?” diye sordum. “Şimdi mi, şimdi para ve petrol ile ticaretten başka bir şey ifade etmiyor” de-di kahırla. İstikamet Irak Türkmen Cephesi'nin (ITC) merkezi. Valilik cad-desinde yol kenarında bir afiş dikkatimi çekti, Arapça “Peşmerge Kürdis-tan'ın her yerinde emniyeti sağlayacak” yazılıydı. Emniyeti sağladıkları için Peşmergeye müteşekkiri olan Türkmenler de vardı. Endişeler sonrası içindi.

ITC'nin Kerkük il merkezinin fotoğrafını çekmek için tam deklanşöre ba-sacakken yandaki kulübeden çıkan güvenlik görevlisi otomatik silahıyla görüntüye girdi, yakıcı sığın altında ciddi bir savaşçı pozunu verdi. Bu poz Türkmenlerin elinin silaha gitmekte olduğunun resmiydi! İçeri girince hum-malı bir şekilde “Türkmeneli”nin geleceğini tartışan Türkmenlerden milis-leşmenin artık kaçınılmaz olduğuna dair argümanları dinledim.

IŞİD'in bazı Sünni aşiretler ve Baasçılarla birlikte Maliki yönetimine kar-şı başlattığı isyan dalgası, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne yıllardır beklediği Kerkük'ü kontrol etme fırsatını sundu. Peşmerge Kerkük'te Irak ordusunun çekildiği üsler ve kontrol noktalarına yerleşirken nüfusunun % 80'i Türk-menlerden oluşan Tuz Hurmatu'da da güvenliği deruhte etti. Türkmenlerin yanıtını aradığı soru şuydu: Peşmergenin IŞİD tehdidine karşı güvenlik ge-rekçesiyle sağladığı fiili kontrol kalıcı hale gelirse ne yapacağız?

Kerkük petrolün çıktığı günden beri Kürt, Türkmen ve Araplar arasında paylaşım savaşına sahne oluyordu. 30 Nisan 2014'teki seçimde Bağdat'a gön-derilen 13 vekilden 8'inin Kürt olması kentten siyasal ve coğrafi haritasının Kürdistan yönetiminin arzu ettiği yönde değiştiğinin net göstergesiydi. Kürt-

ler, anayasada öngörülen ama gerçekleştirilemeyen referandumla Kerkük'ün Kürdistan'a katılmasını umarken Türkmenler Kürt, Türkmen ve Arapların ortak yöneteceği federal bir yapıdan yanaydı.

İl merkez binasının biraz ilerisinde bir kale gibi korunan ITC Genel Merkezi'ne girdiğimde tüm kurmaylar toplantı halindeydi. Türkiye'nin Kürdistan yönetimiyle stratejik ilişkilere yönelip Türkmenlere "Kürtlerle birlikte hareket edin" demiş olmasından dolayı ITC'de terk edilmiş hissiyatı hâkimdi. Şimdiye kadar Türkiye'yi garantör olarak gören ve silahlı savunma gücü oluşturmaktan uzak duran Türkmenler "Mademki Türkiye kendi kırmızı çizgilerini bir kenara bıraktı ve bizi koruyan yok o halde milis gücü oluşturalım" noktasına gelmişti.

ERŞAD SALİHİ: "TÜRKMEN BÖLGELERİ HEDEF HALİNE GETİRİLDİ"

ITC lideri Erşad Salihî kale gibi korunan binada değerlendirme toplantıları yapıyordu. Odasında masaya tabancayı koymuş, "Başkan hazırlıklısın" diye takıldım, ardından görüntüyü güçlendirmek için yardımcıları masaya bir de kaleşnikof koydu. Salihî saldırıya uğradığında silahıyla karşılık verirken çekilmiş görüntüsünü de gösterdi, o poz seçim afişinde de vardı.

Salihî, Kürtlerin oldubittiyle hareket etmemesi gerektiğini söylerken Türkmenlere de artık kuzeyde bir özerklik statüsü verilmesi talebini dillendirdi.

NTV'den Can Ertuna ile birlikte biz sorduk, Salihî yanıtladı:

• Bu kaos Türkmenleri nasıl etkiledi?

– Biz bugün görüyorduk, yeniden çizilen bu haritayı öngörüyoruz ama maalesef tedbirlerin alınması için merkezi hükümetten, Kuzey Irak yönetiminden ve komşu ülkelerden yeterince yardım eli uzatılmadı. Kaderimize bırakıldık. Halkımızın bizden beklentisi var ve bu emrivaki siyaseti kesinlikle kabul etmeyeceğiz. Bu bölgede hep beraber yaşadık, hep beraber hâkimiyetimizi sürdürmeliyiz.

• Peşmergenin kontrolü ele alması Kerkük için büyük bir değişiklik değil mi?

– Bu Irak'taki siyasi grupların anlaştığı bir plan gibi görünüyor. Irak Sünnî, Şii ve Kürt bölgeleri olarak bölünsün. Bunun da işaretleri iki üç yıldan beri görülüyordu. Türkmen bölgeleri hedef haline getirildi.

• Arkasındaki esas güç kim?

– Bölgede diğer ülkelerdeki gelişmelere bakıyoruz, hepsi birbiriyle bağlantılı. Mesela biz hep Suriye'de istikrardan yana olduk çünkü bunun Irak'ı da etkileyeceğini biliyorduk. Şimdi Irak'a da sıçradı ve en fazla da Türkmenleri tehdit ediyor.

• Ordunun çekilmesiyle Kerkük artık Kürt bölgesinde görülebilir mi?

– Kerkük'ü Kürt bölgesinde görmüyoruz. Oldubitti yapılırsa, bu bizim aleyhimize olursa, geçici bir durum kalıcı hale getirilirse bu kendileri için de gelecekte ciddi bir rahatsızlık konusu olacaktır.

• *Irak ordusu burayı koruyabilir miydi?*

– Evet ama maalesef Irak ordusu yeterince desteklenmedi. Erbil ve Süleymaniye'den gelen hırsızların Irak ordusunun silahlarını alması Irak'ı bu bölgede dönüm noktasına getirdi.

• *Bu hırsızlardan kimi kastediyorsunuz, Peşmerge'yi mi?*

– Kontrol onlarda olduğuna göre sorumlu onlar sayılır. Hırsızları durdurmak Peşmerge'nin göreviydi.

• *Türkiye'den beklediğiniz desteği gördünüz mü?*

– Türkiye'nin Türkmenlere daha yakın olması gerekirdi. Türkiye herkese eşit mesafede durdu, yeterince desteklenmeliydik. Türkiye'nin manevi gücü olmazsa Türkmenler burada bir an bile yaşayamaz.

• *Peşmergenin içinde Türkmenleri de görüyoruz...*

– Öyle bir şey yok, o insanlar geçimlerini kazanmak için kiralık asker gibi oradalar.

• *İŞİD, Kerkük'e yürürse Türkmenler de Peşmerge ile omuz omuza durur mu?*

– Bugün Peşmerge Kerkük'ün etrafında duruyor. Sivil halkımız da her türlü tehdide karşı duracak. Bizim halkımız da bugün silahlanmaya gidiyor. Kendisini müdafaa etmek için, buna kimse itiraz edemez. Ama silahlı gruplar Kerkük'ün genel emniyetini tehdit ettiğinde Türkmenler, Kürtler ve Araplar bir olurlar.

• *Halkın silahlanıyor olmasından Türkmenler için de bir milis gücü kurmaya yöneldiği sonucunu çıkartabilir miyiz?*

– Diğer tüm grupların milis güçleri var. Silahımız olmadığı için zorluklar yaşıyoruz. Merkezi hükümetin silahları Şii kardeşlerimize gidiyor. Sünniler de Kürtler de zaten silahlı. Kesinlikle biz de silahlı bir güç kurma kararlılığındaız.

• *Bu silahların tehdit ortadan kalktığıında Peşmergeye karşı dönme ihtimali var mı?*

– Kürt temsilcilere de söyledik: Ani gelişen durumda ordu yok, güç Peşmergenin elinde, bu senaryo bittikten sonra tekrar müşterek bir ordu kurulması gerekiyor.

• *Peşmerge ile ileride bir çatışma riski var mı?*

– Sanmıyorum. Peşmerge hata yaparsa bugün elde ettikleri başarıları ve istikrarı göremezler. Türkmenler en önemli faktördür. Ankara'da Türkmen lobisinin ne kadar güçlü olduğunu biliyorlar.

• *Barzani yönetimiyle diyalogunuz oldu mu bu krizin ardından?*

– Sürekli diyalog halindeyiz. Onlara emrivaki olmaması gerektiğini söylüyoruz.

• *Şii ve Sünni Türkmenlerin bu gelişmelere karşı tutumu ortak mı?*

– Hayır farklılık yok. Türkmenlerde mezhep kavgası yok.

• *Irak eski haline dönebilir mi?*

– Irak fiilen bölündü. Bu saatten sonra Irak'ın eski haline dönüşü zor. O yüzden tedirginiz, yağmuru beklerken doluya tutulduk. Bir Türkmen otonom bölgesi bizim için en iyi çözüm olacaktır. Bir

Şii, Sünni ve Türkmen bölgesi varsa müşterek bir Kerkük idaresinin yanı sıra Türkmenlerin de kendi bölgelerinde otonomiye sahip olmaları gerekir.

• *Bu isyan sürecinde işin içine Duri ve Baasçıların girmesi yeni bir karşı darbe dalgası yaratır mı sizce?*

– Bölgelerde farklı silahlı gruplar var. İsimleri de farklı ideolojileri de. Ortak tutum içinde görüyorlar ama bu durum böyle devam etmez. Baas'ın görüşü diğerlerinden farklı.

• *Baas'ın yeniden kitleleşme potansiyeli var mı?*

– Bu bölgeleri tek başlarına yönetmeleri zor. Dışarıdan gelenlerin de kendi ideolojileri ile buralara hükmetmeleri zor.

• *Maliki yönetiminin kusuru nerede?*

– Ordunun başına ehil kişileri getirmede. Çok tecrübeli Türkmen komutanlar var ama onları uzak tuttular. Havice'yi çok iyi idare eden Türkmen subaylarıydı.

İki gün sonra Tel Afer de IŞİD'in eline geçince Salihi milisleşme kararını resmen duyurdu. Yanına silahlı Türkmenleri alıp çelik yelekle basın toplantısı düzenleyen Salihi "Türkmenlerin de kendilerini korumak için silahlanma hakları var. Halkımızı korumak için bunu yapmak zorundayız" dedi.¹

1 www.hurriyet.com.tr/dunya/26623430.asp

Kerkük'ün 10 km güneyinde bulunan Şii Türkmenlerin yaşadığı Taze Hurmatu'da zaten 1.500 kişi ellerine silah alarak IŞİD'e karşı nöbet tutuyordu. Taze Hurmatu'da Peşmerge yoktu ama birkaç kilometre ötede Şii Türkmenlerin yaşadığı Beşir köyüne yönelik IŞİD saldırılarına karşı koyan da Kürdistan güçleriydi. Aralarındaki mezhep farklılığına rağmen birçok konuda ortak hareket edebilen Türkmenler, 2007'de Tel Afer'de bir patlama sonrası yaşanan Sünni-Şii çatışmasında olduğu gibi bu kez de iki kampa savrulmuştu. Şii Türkmenler hükümet güçlerinden yana tutumunu sürdürürken Sünni Türkmenlerin bir kısmı IŞİD'in başını çektiği isyana sıcak bakıyordu. Hatta yerel kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre bu kampanya Tel Afer'de fiilen çatışmaya dönüştü. Daha enteresanı Sünni Türkmenler kırmızı çizgilerini unuttuğu gerekçesiyle Türkiye'ye gönül koyarken Şii Türkmenler Sünni bölgedeki isyan dalgasından dolayı Türk hükümetini suçluyordu. Bu konuda çok sayıda eleştiriye tanık olmanın yanı sıra ilginç bir olay da yaşadım. Şiiilerin hali nicedir deyip Bağdat yolu üzerinden Taze Hurmatu'ya yöneldim. Şii güvenlik güçleri yola barikat kurmuş, eller tetikte, durdurdular. Pasaportumu alıp neden geldiğimi sordular. Gazeteci olduğumu, insanlarla röportaj yapmak istediğimi söyledim. "Ne so-racaksın?" diye çıktı. Ardından da Türkmence tersledi: "Türkiye başımı-

za çamur koydu.” Yani “Bütün bu belaları başımıza Türkiye açtı.” İsrarımız kâfi gelmedi ve geri çevrildik.

“Türkmenler neden bu kadar öfkeli?” diye sorduğum Tel Aferli akademisyen Ziya Abbas, şu değerlendirmeyi yaptı:

“Bu tepki bir birikimin sonucu. 2008’de Tel Afer’de bir kamyonu yüklenmiş bombalarla Şii Türkmenler hedef alındığında Şii-Sünni çatışması yaşandı. O zaman her iki taraf da mağdur olmasına rağmen Türkiye’nin insani yardımları orada sadece Sünni Türkmenlere dağıtıldı. Bu olay Türkiye ile ilgili kanatları çok etkiledi. Daha sonra Suriye krizi çıktığında bu bölgede kendi başlarına bela olan Kaideci grupların Türkiye’den beslendiklerini gördüler. Ayrıca birçoğu, IŞİD’e Türkiye üzerinden silah geldiğine inanıyor. Şimdi bu gruplar açıkça mezheplerinden dolayı Şiileri hedef alıyor. Tel Afer’de Sünnilerin yaklaşık % 20’si IŞİD’i destekliyor. IŞİD’i destekleyenler arasında Türkiye ile yakın bağları olanlar da var. Bu da Türkiye’ye karşı eleştirileri artırıyor.”

Tel Afer’in IŞİD’in eline geçmesi üzerine Türkiye’de hükümetin üzerindeki baskılar arttı. Muhalefet hükümeti Türkmenlere duyarsız kalmakla eleştirirken Başbakan Tayyip Erdoğan, Halep Başkonsolosluğu’na rehine alınanların can güvenliğini sağlamak için dikkatli davrandıklarını belirterek “Bu IŞİD unsurlarının bir olayı olmaktan daha da öteye geçti, adeta bir mezhep savaşına gidecek” dedi.⁶²

IŞİD’in elindeki Türk rehinelere güvenliği nedeniyle fazla seçeneği yokmuş gibi davranan ve bu konuda mahkeme kanalıyla yayın yasağı koydu-
ran hükümetin yapabildiği Tel Afer’den Sincar (Şengal) ve Duhok gibi civar yerleşim merkezlerine kaçan Türkmenlere yardımı gündemine almak oldu.

Erbil, Peşmerge ile Irak ordusuna omuz vermek isterken Kerkük’te ertelenen referandumun yapılması, petrol gelirlerinin paylaşımıyla ilgili krizin çözülmesi, Türkiye üzerinden petrol ihracatına izin verilmesi, Musul ve Sela-haddin’de ihtilafli bölgelerin Kürdistan’a bağlanması gibi tavizler bekliyordu. Yine IŞİD’e geçit veren Sünni aşiretler de eski statülerini arıyordu.

Sünnilerin yaşadığı dışlanmışlığı giderecek siyasi ve ekonomik bir program olmadan Sünni militanizminin dizginlenmesi zordu. Bağdat yönetiminin Peşmerge ve Sünni aşiretlerin desteği olmadan bu savaşı kazanması da zordu. Türkiye açısından işbirliği derken de Musul sevdasından mütevellit bir Osmanlıcılık hikâyesi akla geliyordu. “Şiilerin Bedir Tugayı ve Mehdi Ordusu, Kürtlerin Peşmergesi var ama Türkmenlerin öz savunma gücü yok. Tek garantimiz Türkiye” deyip Ankara’ya misyon biçen Sünni Türkmenlerin beklediği tarzda bir Musul macerasına burada yer yoktu.

62 www.milliyet.com.tr/erdogan-dan-kritik-musul-gundem-1897519/

HAYATI SIFIRLANANLAR: YOLLARDA BİR KADIN

16 Haziran 2014'te tekrar Erbil-Musul yolundaydım. Erbil'in çıkışında Kani Kırkala'da evini terk etmiş bir kadın, yol kenarında bir bakkalın yanında tabureye ilişmiş oturuyordu. Başında bir tülben, altında bir etek. Her şey ıngret. Makyajıyla, duruşuyla, konuşmasıyla farklı bir sosyal kesimden geldiği belliydi. Hemen tembihledi: "İsmimi yazma, fotoğraf çekme, kim olduğumu belli etme." Takip ve öldürülme korkusu. "Nuri el Maliki'nin listesinden milletvekili adayydım. Musul'u ele geçirenler bunu affetmez. Maliki'ye çalışmış insanların şehirde kalma şansı yok" dedi. Gemileri yakmış, Musul'a dönmeye niyeti yoktu. Hayatı sıfırlamak böyle bir şey.

Yabancı savaşçıların desteğinde IŞİD Musul'u bastığında ve ardından Sünni aşiretler, Baasçılar, Duri'nin liderliğindeki tarikat ehli Nakşiler ve Rifailer kendi bölgelerinde kontrolü ele aldığında eşiyile birlikte Duhok'a gidip geçici olarak bir ev tutmuş. Şimdi BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin yardımıyla sığınabileceği bir ülke aradığını söyledi. Kendisi Tai aşiretinden bir Sünni ve Şiiilerle akrabalıkları var. Şii lider Ammar el Hekim'in amcasının oğlunun enişterleri olduğunu söyledi. "Beş gündür buralarda dolaşyoruz" diyerek çaresizliğini dile getirirse de Musul'u ele geçirenler aleyhine bir şey söylemek istemedi. İki korku vardı: Birincisi Maliki yönetimine hizmet etmiş kişilerin başına nelerin geleceğini bilmiyorlardı. İkincisi Maliki'nin Ramadi ve Felluce'de yaptığı gibi hava operasyonuna başlamasının kendilerine felaket getireceğini düşünüyorlardı. Şemmar aşiretinden memur emeklisi olan eşi ise IŞİD hakkında olumluydu. Hatta bu isyanın arkasındaki isim olarak Duri ile IŞİD lideri Bağdadi arasında kıyas yaparken geride her şeyi bırakıp kaçtıkları adamlara da övgü düzüyordu: "Duri Musul'da, Bağdadi Bağdat'ta. Duri Nakşileri yönetiyor ama şimdi IŞİD ile birlikte hareket ediyor. Bağdadi'nin getireceği sistem Duri'ninkinden iyidir. Bağdadi daha adil. Şehre gelen IŞİD'çiler arasında Afganlar, Çeçenler, Avrupalı mücahitler de var. Bu insanlar halka bir şey yapmadı, insanlara zarar vereceklerini sanmıyorum. Grup liderleri camilere gidip çağrı yaptılar; mezhep, din, ırk ayrımı yapmayacaklarını söylediler."

El Kaide ve bölünme sonrası IŞİD'in yıllardır hücre yapılanmasıyla yeraltında çalıştığını, sonra zamanı gelince meydana çıktığını anlatırken "Bunlar bir süredir halktan açık açık vergi topluyor muydu?" diye sorduğumda şu yanıtı verdi: "Evet silahlı gruplar zorla esnaftan vergi topluyordu ama onların IŞİD olduğunu sanmıyorum."

Musul'dan Erbil'e doğru kaçışlar sürdüğü gibi dönüş trafiği de önceki günlere göre daha fazlaydı. Ancak bu kez Tel Afer'den kaçış yaşıyordu. Kelek'te BM ve yardım kuruluşlarının kurduğu kampta çok sayıda Tel Aferli

vardı. Şii-Sünni karışık olan Tel Afer'den kampa gelenler arasında Şii yoktu. Tel Aferlilerden bazıları IŞİD ile Şii Türkmenlerin çatıştığını belirtirken bazıları düne kadar aynı sokakları paylaşan Sünni Türkmenlerle Şii Türkmenlerin birbirini öldürdüğünü anlatıyordu. Çatışmalar Maliki'nin helikopterle gönderdiği Asaib el Hak milislerinin gelmesiyle şiddetlenmişti. 15 Haziran'da telefonla ulaştığım Tel Afer'in Şii aşiret liderlerinden Salim Kasım "Şiilerin bölgesine gece saat ikide bombardıman başladı, sabah dokuza kadar sürdü. 8 kişi öldü, 40'ı yaralandı. Teslim olmadık, silahlı adamlarımızla direniyoruz" dedi. Bazıları Tel Afer'deki Sünnilerin IŞİD'in safına geçtiğini iddia ederken Kasım "Tel Afer'in dörtte üçü Şii, üçte biri Sünnidir. Teröristlere karşı birlikte karşı koyuyoruz" ifadelerini kullandı. 16 Haziran'da Salim Kasım'ı tekrar aradığımda durum tamamen değişmişti:

"Dün gece yine bombardıman oldu. Polis ve askerler gitti. Biz de Tel Afer'i terk ettik. Maalesef Tel Afer tamamen teröristlerin eline geçti. Biz Sincar'a (Şengal) sığındık. Şiilerin % 99'u kaçtı. Sünnilerin de üçte biri kaçtı. Tel Afer'i savunmak için Bağdat'tan Asaib el Hak'ın gönderildiği doğru ama onlar Musul düştükten iki gün sonra geldiler."

Konuştuğum Musullu gazeteci Muhammed Paşa ise "Askerlerle birlikte gidenler çok ama Tel Aferlilerin ne kadarının evlerini terk ettiğini bilmiyoruz" dedi.

Süreç mezhep savaşına dönüştükçe kuzeydeki Şii adacıklar ve Sünniler içine karışmış Şiilerin durumu nazikleşti. Musul'dan telefonla ulaştığım Sünni bir Türkmen de durumu şöyle anlattı: "Musul'da Selahaddin Tugayı, IŞİD, Nakşibendi, Rıfai, Tusugi ve başka gruplar var. Ne zaman ne olacağı belirsiz. Dün askeri kamp etrafında gezinen bir Türkmen Şii'yi yakalayıp öldürdüler. 2003'te işgal başladığında vali olan Haşim Cemmas ortalık karışınca geri döndü. Bugün tekrar koltuğuna oturacağını ilan etti ama onu da öldürdüler."

Ben Erbil-Kerkük-Musul yollarında hikâyeler derlerken IŞİD, Şii Türkmenlerin yaşadığı ilçe ve köylere yönelik saldırılarını arttırdı. Tel Afer'den sonra Kerkük'ün güneyinde Çardağlı ile Biryaycı köyleri, Selahaddin vilayetinde Bakuba'ya bağlı Karanaz köyü ve Tuz Hurmatu'ya bağlı Bastamlı köyü teker teker düştü. Kerkük'e bağlı Beşir kasabası birkaç kez el değiştirdi ve sonunda orası da düştü. Musul'da Dicle kenarında tarımla uğraşan Türkmen kasaları Karakoyun, Üst Şerihan ve Alt Şerihan da daha fazla IŞİD'e direnemedi. IŞİD militanlarının Hıristiyanların yaşadığı Bartilla ile Ezidi kasabaları Beşika ve Tel Keyfe sığınan Karakoyun ve Şerihanlılara şu tehdidi gönderdi:

"Şeriata göre yaşamayı kabul edip evlerinize dönün yoksa gittiğiniz yerler de sizin için güvenli olmayacak."

Taze Hurmatu'da da çatışmalar sürüyordu. IŞİD, Salahaddin vilayetine bağlı Beyci ilçesindeki rafineriyi de hedef aldı.

Bunlar olurken Maliki, Musul'da görev yerini terk eden Musul Operasyonlar Komutanı Orgeneral Mehdi el Garravi, yardımcısı General Abdurrahman Handal ve Kurmay Albay Hasan Abdurrezzak'ı görevden uzaklaştırdı ve haklarında soruşturma açıldı. Musul 3. Askeri Okul Komutanı Albay Hidayet Abdulkerim'e de askeri mahkemede dava açıldı. Ancak Kürt asıllı olan Abdulkerim'in diğerlerinden ayrı tutulup askeri mahkemeye sevkedilmesi, mezhepsel ve etnik ayrımcılık uygulamakla suçlanan Maliki'yi bir kez daha boy hedefi yaptı. Peşmerge, firari Abdulkerim'in gıyabında yargılanma kararına tepki gösterdi. Maliki'nin tüm komutanları yargılaması gerektiği vurgulandı.

AH MUSUL SANA NE HALLER OLDU!

Musul sufi öğretinin önemli bir merkeziydi. Farklı din ve mezheplerin bir arada yaşadığı Mardin, Antakya ve Halep'in aynasıydı. Musul Arap milliyetçiliğinin ana damarlarından biriydi, Şam gibi. Önde gelen Arap aydınlarını bağrından çıkarmış bir şehirdi. Musul'a ne oldu da tekfirci ve şiddet düşkünü bir ideolojiye kucak açtı. Nasıl oldu da tarikatlar, sufizmi küfür sayan ve türbelerini bombalayan IŞİD ile aynı safa düştü? Günlerce Erbil-Musul, Tikrit-Kerkük, Kerkük-Havice hattında Maliki'ye karşı başlayan ve giderek mezhep çatışmasına dönüşen Sünni isyan dalgasından kaçan insanlarla konuşup bu intikam koalisyonunu anlamaya çalıştım. Aslında bu geçici bir ortaklıktı ve birbirlerine düşmeleri mukadderdi. Ninova, Selahaddin ve Anbar vilayetlerinde gelişen bu ortaklık bana işgal, iç savaş ve kaos ortamında kendisini Taliban'a teslim eden Afganları anımsattı. Erbil'de soluk almak için Bilgisayarcılar Caddesi'nde dükkânının önünde kaldırıma oturmuş bir Türkmen'in yanına çömeldim, gazeteci olduğumu da söylemedim. "Vaziyeti nasıl görüyorsun?" diye sordum, bir saat boyunca dinledim. Ona göre IŞİD, Hz. Ömer'in ordusu gibiydi, adalet vaat ediyordu, bundan bir Sünni olarak rahatsız olmak yersizdi! IŞİD'in kafa kesen acımasızlığını hatırlattığımda her kötülüğün altında İran'ın parmağı olduğunu söyledi. Vahşi bir gerçek ile zihinlerdeki algı arasındaki kopukluğun en çarpıcı resmi buydu. IŞİD güzellemesini onlarca insandan dinledim. Kesif bir Şii düşmanlığı... "Sen Türkmenisin, Tel Afer'de, Tuz Hurmatu'da, Taze Hurmatu'da Şii Türkmenler IŞİD'in hedefinde" dediğimde de şunu söyledi:

"Kastettiğim buranın Şiileri değil, güneyin Şiileri. Bizim Şiilerimiz iyidir." Şeytanileştirilen Basra, Nəcəf, Kerbela ve Bağdat'ın Şiileriydi.

Her ne kadar IŞİD kentlerden kaçanlara "Kurallarımı kabul edin ve dö-

nün” dese de gelişmeler bölgeyi “mezhebi soykırım” noktasına götürüyordu. IŞİD kök saldıığında Şii Türkmenlerin evlerine dönmeleri kolay olmayacaktı. Halihazırda 2006-2008 arasında yaşanan mezhep çatışması önemli oranda nüfus kaymalarına yol açtı. Korkmak için neden çok: Tel Afer’den bir kaynağın bana aktardığına göre ilçede Sünni Türkmenlerin % 20 kadarı IŞİD’e destek verdi. Tel Afer’de Şii-Sünni dengesi yaklaşık % 40-60 ya da 45-55 oranında. 2008’deki gibi Türkmenler yine farklı kamplarda.

Yeni bir Baas dalgası yaratmaya çalışan Saddam döneminin kallavileri mezhep düşmanlığından nemalanıyordu. Bu düşmanlık, 2-3 bin IŞİD militanının kente girmesi ve aşiret liderlerinin “IŞİD ile davamız bir, silahları bırakıp evlerinize gidin” çağrısıyla dağılan ordunun içindeki biçareliğin de nedeniydi. Orduda Sünni askerler Maliki için savaşmak istemedi; Şii askerler de halk tarafından taşlandıkları Sünni kentler için ölmeye değmeyeceğini düşündü. Ordudaki bu kırılma Maliki’nin son yıllarda darbe yiyeceği korkusuyla orduda tasfiyeye girişmesi ve Anbar vilayetinde El Kaide’ye karşı örgütlenen Selhva milislerinin unutulmasına bilenen Sünni aşiretlerin gösterilerini bastırmasıyla başladı. Halbuki Maliki, 2008’de Şii Mehdi Ordusu’nu bastırmak için Sünni birlikleri seferber ettiğinde “İraki başbakan” övgüsünü almıştı.

Maliki elde ordu kalmayınca Şii milislerle savunma hattı oluşturmaya çalışıyordu. Amerikan işgalinin bu topraklara bıraktığı bir virüs olan IŞİD’in Nakşibendi Ordusu ve Baasçılarla kesişim noktası da Şia ve İran fobisiydi. ABD Savunma İstihbarat Ajansı, Saddam dönemine ait 34 milyon 600 bin belgeyi taradı da Bağdat ile El Kaide arasında bağlantı olduğuna dair bir tane delil bulamadı. Şimdi Baas ile El Kaide’den türeme IŞİD aynı yoldaydı. Nereden nereye... Üzerinde en az durulan ama son derece kritik bir rol oynayan Nakşibendi Ordusu, 2006’da Saddam’ın asılmasının ardından kuruldu. Burada karşımıza Saddam’ın yardımcısı İzzed İbrahim el Duri çıkıyor. İktidardayken Baas özellikle de Duri, Nakşilerin hamisiydi. Duri’nin direktifleri ve toplayıp gönderdiği paralarla Nakşi müritleri Baas’ın askerleri haline geldi. Henüz ordu olarak formüle edilmeden önce 2004’te Felluce’de Amerikan güçlerine karşı El Kaidecilerle birlikte savaşmıştı. Nakşiler türbelelere düşmanlığı nedeniyle El Kaide’den ayrı bir yerde durmaya başladı. Bu intikam koalisyonunun destekçilerinden biri de Türkiye’nin “değerli” misafiri Tarık el Haşimi.

Sonuç olarak 2003’ten sonra iktidardan dışlanan ve mağduriyetleri katlanan Sünnilerin haklı itirazlarının sekter bir dil üzerinden şekillenmesi ve buna karşı Şii cephenin aynı dil ile karşılık vermesi bu ülkeyi ikellığın çukurlarına yuvarlıyordu. Azınlıktaki Sünni Arapların, çoğunluktaki Şii Araplara galebe çalması zor. Bir akşamüstü Kerkük’te evinde oturup sohbet ettiğim

emektar gazeteci dostum Muhammed Dağıstani'nin dillendirdiği en ölümcül senaryosu şuydu: “Tüm şanslarını zorlarsa Sünni koalisyon Bağdat'ı ikiye bölen Dicle'ye kadar gider. Bağdat ikiye bölünebilir.”

Dicle'nin iki yakasında başkentin doğusunu Azamiye Türbesi, batısını Kâzımiye Türbesi tutuyor. Sünni yakada ciddi sorun Şiilerin semti Sadr Kenti. Çok zor ama iş buraya varırsa Rusafe ile Kerh yani “Doğu Bağdat” ile “Batı Bağdat” arasında Dicle kıpkırmızı kan akar.

KAZAN PATLADI BAY OBAMA! MÜTTEFİKLER TEHDİT ALTINDA

“Şam'da devrim” hayaliyle yürütülen savaşın “hayırsız” meyvesi IŞİD, Irak ile Bilad-ı Şam'ı yani Suriye, Lübnan, Filistin-İsrail ve Ürdün'ü kapsayan coğrafyada şer'i devlet kurmak için sınırlara meydan okuyacak güce ulaştı. IŞİD ne insani ne de coğrafi sınırları tanıyan yeni bir trenddi. Ortadoğu'nun sınırlarını gizli bir anlaşmayla çizen İngiliz ve Fransız diplomatlar Mark Sykes ile François Picot mezarlarında hınzırca gülüyor olmalıydı. Azımsanamayacak sayıda insanın Kaide ideolojisini statükoya bir yanıt olarak algılıyor olması çok temel bir sorundu. Irak'ta bu trende bahane sunan üç gerekçe vardı: Biri epeyce düşman edinen Başbakan Nuri el Maliki'nin bizzat kendisi, diğeri Saddam'ın gidişyle siyaseten dışlandıklarını düşünen Sünni aşiretler, bir diğeri şeytanileştirilen ya da kriminalize edilen Baasçılar ve dağıtılan ordunun subayları.

Mesele çoğu zaman Sünni-Şii karşıtlığıyla izah edilmeye çalışılsa da Maliki sadece Sünnilerin sorunu değildi. Şii cephede de Maliki'ye veda etmeye hazır geniş bir cephe vardı:

– Şiilerin taklit mercii Büyük Ayetullah Ali Sistani “Derhal ulusal çapta kabul görecektir ve hataları tekrarlamayacak etkili bir hükümet kurulmalı” diyerek Maliki'nin biletini kesti.

– Irak İslâm Yüksek Konseyi, Şii cephede Maliki'ye “illallah” diyen bir diğer kritik aktördü.

– Yine Sadr Hareketi'nin lideri Mukteda Sadr iki yıldır Sünni ve Kürtlerle birlikte Maliki'yi devirmek için uğraşıyordu. Hepsi de hükümetin ortağıydı! Kürdistan yönetimi de Maliki karşıtı cephenin katalizörüydü.

Maliki ABD-İran mutabakatının ürünüydü. Sünniler arasında “Maliki, Tahran'ın kuklası” inancı yaygın olmasına karşın İran da, diğer Şiiğin kutsal mekânlarını korumak için her türlü desteği vermeye hazırdı ama Maliki'yi gözden çıkarmıştı. ABD Dışişleri Bakanı John Kerry de 22 Haziran 2014'te Bağdat'a hareketinden önce Kahire'de “ABD, Iraklıların bütün halkı temsil etmeye hazır bir lider bulmasını arzuluyor” diyerek sorunun kaynağına işaret etti.

Sünnileri teskin etmenin ilk adımı kuşatıcı bir başbakan bulmaktı. Koltuk, 30 Nisan 2014'teki yerel seçimlerden birinci çıkmış olması nedeniyle Kanun Devleti'nin hakkıydı. Buna kimse açıkça itiraz edemediğinden beklenti en azından Kanun Devleti'nin Maliki dışında birini başbakan olarak öne sürmesiydi. Kanun Devleti'nden alternatif olarak Maliki'nin eski özel kalem müdürü Tarık Necim öne çıktı. Yine Şii kanattan eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Adil Abdülmehdi ya da eski Başbakan İbrahim Caferi "makul" bir aday olarak görülüyordu. Abdülmehdi Irak İslâm Yüksek Konseyi'nden görece seküler bir liderdi. Caferi ise Maliki'den önce Dava Partisi'nin başkanıydı. Her dönemin orta oyuncusu Ahmet Çelebi ile İyad Allavi de akla gelenler arasındaydı. Ancak şapkadın Haydar el İbadi çıktı. Yolunu şaşırarak Irak'a Celal Talabani gibi âkil rehberler şart haline geldi. Buradaki eksiklikle yine İran ve ABD faktörü öne çıktı. Sünnilerle bir savaş istemeyen Barack Obama'nın, Selefî George W. Bush'tan farklı olarak hâlihazırda nükleer krize çözüm için diyalog içinde olduğu İran'la daha verimli bir işbirliği sergileme şansı vardı. İbadi de tıpkı Maliki'nin seçilmesinde olduğu gibi Washington ve Tahran'ın evet dediği bir isim oldu.

Talabani'nin koltuğuna Kürt cephesinden Fuad Masum otururken yönetimde Kürt-Arap ve Sünni-Şii dengesi şöyle oluştu:

Eski Başbakan İbrahim Caferi Dışişleri Bakanı olurken Kürt kontenjantından Dışişleri koltuğunda oturan Hoşyar Zebari başbakan yardımcılığına kaydırıldı. Şii lider Adil Mehdi kritik önemdeki Petrol Bakanlığı'na getirildi. Sünni siyasetçilerden Salih Mutlak da başbakan yardımcısı oldu. Nuri el Maliki, Sünni kökenli eski Meclis Başkanı Usame Nuceyfi ve Irakîye Bloku'nun lideri İyad Allavi ise cumhurbaşkanı yardımcılığını üstlendi.

İŞİD'in sömürdüğü Sünni öfkesini gidermek için Sünnileri siyaseten daha görünür kılmak elzemdi ama Sünni Arap nüfusun % 18-20 civarında olduğu dikkate alındığında pozitif ayrımcılığa gidilmesi dışında Sünnilere mevcudundan daha fazla koltuk ayırmak zordu.

Sünni isyanına yanıt olarak beklenen adım, bir süredir dillendirilen Diyalâ, Enbar, Selahaddin ve Ninova vilayetlerinde federasyona gidilmesiydi. Hükümet federal bölge oluşturma önerilerinden ziyade önceliği İŞİD'i kentlerden çıkarmaya verdi.

Irak Anayasası Kürtlere özerk statü verirken zaten federal bir karakter almıştı. 2011'de Diyalâ ve Salahaddin il meclisleri anayasanın 119. maddesine dayanarak özerklik ilanında bulunmuş, sonra Bağdat'ın talebi üzerine geri adım atmıştı. Ancak Şiiilerin de aynı adımı atacağı ve Irak'ın parçalanacağını düşünen bazı Sünni aşiretler federasyona karşı çıkmıştı. Yani federasyona tek engel Bağdat yönetimi değildi. Şiiiler açısından da geçmişte Irak Yüksek İslâm Konseyi güneyde federasyon talep ederken Mukteda Sadr olmaz de-

mişti. Ama son gelişmeler üzerine özerkliğe karşı çıkanlar için fiilen bölünmektense ülkeyi federatif yapı ile bir arada tutma fikri ehven-i şer olabilirdi.

Irak'taki krizlerin üstesinden gelebilmek için Suudi Arabistan ve Türkiye gibi komşu ülkelerin politikaları da önemliydi. Bu iki ülkenin rolü son yıllarda sorgulanır hale geldi. Enbar'daki Sünni aşiret liderlerinden Muhammed el Cuburi "Suudi istihbarat servisiyle bağlantılı bazı Iraklılar, aşiret liderlerini toplayarak Irak ordusuna karşı silahlanmaları halinde aylık 1.000, aşiret mensuplarına da 600 dolar maaş teklif etti" dedi. Türkiye'nin himaye sunduğu İhvan'ın Irak uzantısı Hizb-i İslâmî'nin eski lideri Tarık Haşimi de IŞİD liderliğindeki isyanı Sünni direnişi olarak selamlamıştı. Haşimi terör suçlamasıyla gıyabında yargılanırken Meşhedani aşiretinin lideri Şeyh Hıdır İbrahim mahkemede şu ifadeyi vermişti: "Haşimi güvenlik güçlerine saldırılarda bulunmamız için bize para verdi."

Türkiye Haşimi etrafında şekillenen yeni sürecin rehinesi haline gelmişti. Maliki ise Riyad yönetimini Sünni aşiretlerin de ötesinde IŞİD'i desteklemekle suçluyordu. Ancak Suudiler bir taraftan da bu örgütün Ürdün ve ardından Suudi Arabistan'a dayanmasından korkuyordu. Suudi monarşisi cihadi Selefilere uzaktayken seviyordu, sınırlarına dayandığında değil.

Ürdün hedefe girince...

Suriye'deki yangına benzin taşıyan "Dostlar Grubu" nun nevre, IŞİD'in Irak'taki kazanımlarını Amerikan müttefiki Ürdün'e taşımaya yeltenmesiyle fe-na döndü.

Irak işgalinin tohumunu ektiği, Suriye'deki vekâlet savaşının da yeniden ihya ettiği IŞİD, Fırat ve Dicle hattındaki ilerleyişini Taribil Sınır Kapısı'nı ele geçirip Ürdün'e de göz dikerek genişletti. IŞİD'in bir Ürdünlü militanı, kendi ülkesini "Ölüm ve bomba kemerleriyle geliyoruz" diyerek tehdit ederken Ürdün'ün Maan kentinde cihadi Selefiler, IŞİD'in ilerleyişini bir gösteri ile selamladı. ABD'nin Irak'ta Saddam sonrası kurduğu düzen tehdit altındaydı. İsrail'in güvenliğini temin eden Camp David düzeninde küçük ama önemli bir parça olan Ürdün de öyle. Amerikalılar ve İsrailliler Suriye kazanını, alevler kendi çıkar hatlarına sıçramadığı sürece alttan alta kaynatmaktan yanaydı.

Irak'taki manzara, Suriye politikasına da format atmaya gerektiren bir durumdu. Nitekim Beşşar el Esad'ın % 88,7 oy aldığı 4 Haziran 2014 seçimlerinin ardından "ılımlı muhalifleri" silahlandırma seçeneğini yeniden masaya koyan ABD Başkanı Barack Obama, Musul'dan Bağdat'ın dibine kadar domino taşı gibi şehirler IŞİD ve "imkânsız" müttefiki Baasçıların eline geçince, CBS'te "This Morning" programında şöyle buyurdu:

“Esad’ı devirebilecek ılımlı bir muhalefet olduğu fikri doğru değil, biliyorsunuz ılımlı muhalefetle çalışmak için çok zaman harcadık. Birkaç silah gönderdiğimizde sadece Esad değil acımasız ve iyi eğitim almış cihatçıları da hemen devirecekleri görüşü bir fantezi.”

Amerikalılar Ürdün’ün selamette olmadığını herkesten iyi biliyordu. Ürdün’ün Zerka kentinden Ebu Musab el Zerkavi’nin 2006’da Irak’ta öldürülünceye kadar El Kaide’nin Mezopotamya emiri olarak peşine taktığı Ürdünlü Kaideciler artık Suriye-Irak hattında savaşıyordu. Sayıları belki 2-3 bindi. Ürdün’de uyuyan hücreler ve elleri silaha rahatça uzanabilecek cihadi Selefilerle işbirliği ile bu sayı katlanıyordu. Haliyle Amerikalılar, Irak’a 300 askeri rehber göndermenin ötesinde sahada oyunu yeniden kurmak zorundaydı. Bunu tek başına da yapamayacakları için İran başta olmak üzere bölge ülkeleriyle örtülü ya da açık işbirliğine gitmekten başka çareleri kalmamıştı.

İŞİD HİLAFETİ: HADİ BUYURUN BİAT VAKTİ!

Bağdat’ta hükümeti kurup Sünnileri kazanmanın yolları aranırken İŞİD, 30 Haziran 2014’te hilafet ilan etti, adını da “İslâm Devleti” olarak değiştirdi! “Halife İbrahim”, nam-ı sabık İbrahim Avvad, nam-ı diğer Ebu Bekir Bağdadi ilk halife oluverdi.⁶³ Halifenin mührü muhkem olsun diye İbrahim’in Kureyş kabilesinden yani peygamberin soyundan geldiği vurgulandı! Artık tüm Müslümanların biatını bekliyordu! Türkiye sınırlarında “İslâm Devleti”nin bayrağı dalgalanırken ve Ortadoğu’ya uzanan güzergâhlar onların eline geçmişken mesele “Hadi oradan” diye küçümsenecek kadar basit değildi. Ankara’nın “depderin stratejik” analizini “Irak ve Suriye rejimlerinin sebep olduğu sonuçtur” ahkâmı üzerine kurması da derde deva olamazdı. Musul’un emaneten birilerinde olduğu vehminden hareketle Sünni coğrafyada “vekâlet bölgesi” yaratmak isteyen yeni Osmanlıları esir aldı. Yine aynı bölge üzerinden Şiiilerle “vekâlet savaşı” yürüten Suudi Arabistan’ı “Sıra sana da gelecek” diye tehdit etti. Nankörce! İşe bak; bu tehdit yüzünden şimdi Sudan Kralı Abdullah için ABD’lilere “Yılanın başı, behemehâl ezilmeli” dediği İran, “Asla güvenmiyorum, İran’ın ajanları” dediği Bağdat’taki Şii liderlik ve üç yıldır devirmek için dünyanın bütün cihatçılarını başına yığıldığı Suriye ile birlikte “İslâm Devleti”ne karşı saf tutmak zorunlu hale geldi. Suriye ordusu da fırsatı kaçırınayıp Irak’ta İŞİD mevzilerini bombalayarak uluslararası topluma “terörle mücadelede asil ortağınız benim” pozunu verdi. Ortadoğu oyununda kart atanla kart olanın farkı buydu...

Hilafet ilanıyla İŞİD, El Kaide’nin de keyfini kaçırdı. Aslında İŞİD saha-

63 www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/isil-declares-new-islamic-caliphate-201462917326669749.html

da emirlik ve sonunda halifelik ilan etme noktasına 2006'dan beri küresel El Kaide liderliği ile ters düşe düşe geldi. Bundan sonraki asıl tartışma ve bölünme "cihadi Selefiler" arasında yaşanmaya başladı. Usame bin Ladin sonrası emir etrafında katı örgütçü yapıdan esnek bir yapılanmaya evrilip "franchise yayılma" arz eden El Kaide ve uzantıları, "İslâm Devleti"nin sözcüsü Şeyh Ebu Muhammed el Adnani'nin "Bütün Müslümanlar halifeye biat etmek zorunda" sözü karşısında bunalıma girdi. El Kaide'nin Filistin asıllı en önemli figürlerinden Ebu Katade (Ömer Mahmud Osman) Amman'da çıkarıldığı mahkemede Nusra Cephesi ve IŞİD saflarında savaşanları El Kaide'nin küresel lideri Eyman el Zevahiri'nin emirliği altında birleşmeye çağırdı. Bir zamanlar Irak'ta öldürülen El Kaide lideri Ebu Musab el Zerkavi'nin akıl hocası olan Ürdünlü Selefi lider Ebu Mahmmed el Makdisi (Issam Berkavi) de hilafet ilanını şu sözlerle reddetti:

"Her bir Müslüman ya da mustazaf bu hilafette himaye bulabilecek mi? Ya da hilafet bütün muhaliflerine karşı keskin bir kılıç mı olacak? Diğer savaşçıların kaderi ne olacak?"

Kaideci gruplar arasında kılıçlar zaten çekilmişti. Ama hilafet tartışmaya daha farklı bir boyut kattı. Suriye'de Aralık 2013'ten bu yana IŞİD ile Nusra ve İslâmî Cephe arasındaki çatışmalarda ölenlerin sayısı 7 bini aştı. Bu denli düşmanlığa rağmen hilafet ilanının Nusra saflarını etkilemesi gecikmedi. Irak-Suriye sınırındaki El Bukemal'de yerel Nusra komutanının Bağdadi'ye biat etmesi çözümlenin ilk işaretiydi. Şam kırsalındaki Nusra liderleri arasında Bağdadi'ye meyledenler oldu, hatta Nusra'nın Doğu Guta komutanı Ebu Cafer el Şami ile Ebu Zehra el Ürdüni ve Ebu Hamza el Ensari gibi komutanlar Bağdadi'ye bağlılıklarını bildirdi. Nusra ile birlikte hareket eden Sahabe Ordusu ve Bilad-ı Şam da resmen Bağdadi'ye biatlarını sundu.

Buna karşı Suriye'de İslâmcı grupların çatı örgütü İslâmî Cephe, Mücahitler Ordusu, Suriye Müslüman Alimler Genel Heyeti, İslâm Birliği Şer'i Heyeti, Idlib İslâm Heyeti, Halep İslâm Heyeti'nin de yer aldığı 9 grup "İslâm Devleti"ni reddetti. Bunların aralarındaki retorik de çok sert idi. İki kamp da birbirini rejimle işbirliği yapmakla suçluyordu.

Irak ve Suriye dışındaki El Kaide âlemi de karıştı. El Kaide'nin Kuveytli para kaynağı Hamid bin Ali ve Londra'da yaşayan Mısırlı Selefi lider Hani Sibai de hilafet ilanına karşı çıktı. Körfez'in bağışlarını Suriye'deki El Kaide'ye aktaran Ganim el Mutayri büyük güçlerin İslâm Devleti'ne yaşama şansı tanımayacağını belirterek hilafet ilanını yersiz buldu. Eski kadrolar Zevahiri'den yana duruşlarını korusa da küresel El Kaide ağının genç kuşakları ideolojik olarak daha keskin, uygulamada şiddetli ve fırsatçı olan "İslâm Devleti"ne kaymaya başladı.

KAİDE'NİN TÜREVİ İLE SAVAŞI

Kobani'de Kürtlerin önderliğindeki özerkliği boğdurma hesabıyla YPG ile IŞİD aynı kefeye koyanların penceresinden Ortadoğu'ya bakanların küçümsemediği bir tehdit giderek daha geniş coğrafyalara kendi şiddetini tattırdı. El Kaide saflarından kopup IŞİD'e bağlanan örgütlerin oluşturduğu hareketliliğin ötesinde İslâm ülkeleri dışında "cihatçı Selefi" hücreler ya da "yalnız kurtlar" IŞİD'in halifesi İbrahim'e sadakatlerini şiddetle sunmaya başladı.

Çok eskilerden kalma "hicret, cihat, devlet" parolasıyla hareket eden IŞİD, Fırat-Dicle havzasında korkunun gücüyle kurduğu hilafetle bir anda cihatçı Selefiler arasında çekim merkezi haline geldi. Birkaç ay içerisinde Mısır, Ürdün, Libya, Cezayir, Lübnan, Tunus, Filistin, Bahreyn, Nijerya, Yemen, Sudan, Pakistan, Hindistan, Filipinler, Endonezya ve Özbekistan'da El Kaide paralelinde faaliyet gösteren örgütler Bağdadi'ye ya biat etti ya da müttefik olduklarını duyurdu.

Hilafet ilanı Selefi cihatçılar arasında rekabete de yol açtı. Zevahiri liderliğindeki küresel Kaide kendi saflarında IŞİD lehine çözülmeyi önlemeye çalışıyordu. İki örgütün taraftarları arasında karşılıklı ithamlar dikkat çekiyordu.

Pakistan'da 13 örgütün bir araya gelmesiyle oluşan Tehrik-i Taliban'ın eski sözcüsü Şahidullah Şahid Ekim'de Hangu, Peşaver, Orakzay, Kurram ve Hayber komutanları (Hafız Said Han, Hafız Devlet Han, Mevlana Gül Zaman, Müftü Hasan ve Halid Mansur) ile birlikte Bağdadi'ye biat ettiklerini açıkladı. Bunun üzerine Afganistan'daki Taliban lideri Molla Ömer'e bağlılığını sürdüren Tehrik-i Taliban lideri Mevlana Fazlullah, Şahid'i sözcülük görevinden alıp yerine Muhammed Horasani'yi atadı. Bu ayrılığın ardından Peşaver kentinde Tehrik-i Taliban örgütü, 16 Aralık'ta asker çocuklarının gittiği bir okulu basıp 132'si çocuk 141 kişiyi öldürdü. *The Guardian*'ın Asya muhabiri Jason Burke'ye göre bölünmelerden sonra baskı altında kalan örgütte başı çeken Mehsud kabilesinin Peşaver'deki katliamla güç gösterisinde bulundu.⁶⁴ 26 Haziran 2015'te Tunus'ta plaj katliamı ve Kuveyt'te Şiilerin camisine bombalı saldırıda olduğu gibi farklı ülkelerden IŞİD'e biat gösterileri kanlı eylemlerle gelmeye devam etti.

El Kaide saflarında sanal âleme de yansıyan bol ithamlı tartışmalar bir yana hilafet ve biat dayatmasının en fazla sorun arz ettiği yer Irak. IŞİD'le ortaklık eden ama zinhar El Kaide ideolojisiyle bir arada olamayacak gruplar vardı. Bağdat yönetimine karşı isyana katılan Selefi gruplardan Mücahitler Ordusu ile Ensar el Sünne ideolojik olarak IŞİD'e yakın ama sadece Irak sınırları içerisinde şeriat ihdasından yanaydılar. Türkiye'nin himaye ettiği Ta-

64 www.theguardian.com/world/2014/dec/17/peshawar-massacre-surge-militant-violence-south-asia

nk Haşimi'nin örgütü Hizb-i İslâmî ise Sünni üçgenine özerklik verilmesini kâfi görüyordu. Daha ulusalcı çizgideki İslâm Ordusu ve 1920 Devrim Tuğayları ise Sünni vilayetten ziyade Sünnilerin haklarının garanti edildiği siyasi değişim istiyordu. Nakşibendi Ordusu da Baasçıların 2003'teki işgalle yitirdiklerinin peşindeydi.

Farklı siyasi tercihler nedeniyle bu grupların "İslâm Devleti" ile tamamen örtüşmeleri mümkün değildi. Irak Aşiret Devrimcileri Konseyi lideri Şeyh Zeydan el Cabiri "Aşiretlerle aynı ilkeleri el üstünde tuttuğu sürece İslâm Devleti ile birlikteyiz" demişti ama Bağdadi dışında tüm otoriteler geçersiz kılındığında iş değişiyordu. George W. Bush gibi "Ya bizdensin ya onlardan" parolasıyla giden IŞİD yetkiyi paylaşmayı küfür saydığından "İslâm Devleti"ne eyvallah demiş olan Sünni aktörlerin geleceği karanlıktı.

İMKÂNSIZ GÖREV: IŞİD'E KARŞI İLİMLİ CEPHE

IŞİD'in ilan ettiği hilafeti genişletme çabası Suriye cephesini de karıncalandırdı. IŞİD, Irak'ta uluslararası toplumu alarma geçirince hem Esad yönetimi hem muhalifler krizi fırsata çevirmeye çalıştı. Nusra, İslâmî Cephe, ÖSO ve YPG'nin IŞİD'le savaşa tutuştuğu Kuzey cephesini kendi haline bırakıp düşmanlarının birbirini tüketmesini izleyen Esad yönetimi uluslararası topluma artık "terörle mücadelede" ortaklık teklif ediyordu. Tıpkı uluslararası dışlanmışlığı azaltmak ve dış müdahale hesaplarını bozmak için kimyasal silahları teslim ederek sergilediği işbirliğinde olduğu gibi...

Muhalif cephe ise yeni durumunun silah sevkiyatının önünü açmasını ummaktaydı. Ancak iki sorun vardı: Birincisi başta ABD olmak üzere muhalifleri destekleyen kanadın Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDGUK) ve ÖSO'ya yüklediği misyonun içeriği değişiyordu. ABD, Esad'ı devirmek amacıyla üç yıldır temasta olduğu, yer yer eğittiği ve kısmen donattığı muhaliflerden şimdi bütün kapasiteleriyle IŞİD'e karşı savaşmalarını istiyordu. ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, 30 Haziran'da Cidde'de SMDGUK Başkanı Ahmed Cerba'ya yeni ödevi tevdi ederken açık söylüdü:

"Suriye'deki ılımlı muhalefet sadece Suriye değil Irak'ta da IŞİD'i geri püskürtmede kilit rol oynayabilecek bir kapasiteye sahip. Başkan Cerba Irak'a da uzanan bir aşireti temsil ediyor."

Bunun arifesinde Başkan Barack Obama "ılımlı" muhaliflere destek için Kongre'den 500 milyon dolar istedi. Bu, Esad'la savaştan IŞİD ile savaşa doğru çarpıcı bir dönüşüm! Silahı verenler namlunun nereye bakacağını da tayin ediyordu. Fakat burada ciddi bir sıkıntı vardı: Muhalif cephede IŞİD'e bi-

atlar başlamıştı ve ABD'nin verdiği silahların yarın saf değiştirmeyeceğinin garantisi yoktu.

İkinci sorun; dağıla dağıla tüm kredisini tüketen muhalefetin ahvali. Muhaliflerin kurduğu geçici hükümetin başbakanı Ahmed Tome, 27 Haziran 2014'te ÖSO Yüksek Askeri Konseyi'ni feshedip, "genelkurmay başkanı" Abdulilah Beşir'i yolsuzluk ve rüşvetle suçlayarak görevden aldı. Bu tasarruf, SMDGUK'ta krize yol açtı.⁶⁵ Cerba, bu konuda yetkinin SMDGUK Genel Kurulu'nda olduğunu belirtip Tome'yi yetkiyi aşmakla suçladı. SMDGUK üyesi Ahmed Cakkal bu krizle ilgili bana şunları söyledi: "Alanda fikir ayrılıkları var. Tome bu grupların tamamının temsil edilmediğini düşünüyor ve bütün grupları kuşatacak şekilde yeniden yapılanma istiyor. Ancak SMDGUK tüzüğü'nün 31. maddesine göre askeri konseyle ilgili kararlar SMDGUK'nın yetkisi altında. Başbakana kararının geçerli olmadığını bildirdik."

Dışarıdaki muhalifin hali buydu. İçeride ise IŞİD karşısında bir bozgun yaşanıyordu.

Halep, Rakka, Deyr el Zor'daki muhalif komutanlar, yardım gelmezse silah bırakma tehdidinde bulundu:

"Ulusal Koalisyon, geçici hükümet, Yüksek Askeri Konsey ve devrimin diğer önde gelen organlarına destek kuvvet ve tam yardım göndermeleri için bir hafta süre veriyoruz. Sesimize kulak verilmezse silahları bırakacağız. Devrimimiz hilafet ilanından sonra tehdit altında."

Ahmet Cakkal bu isyanı yardım için baskıyı arttırma amacına bağlayıp yetersiz de olsa SMDGUK'nın bu taleplere yanıt vereceğini söyledi. Ancak daha SMDGUK toplanamadan Deyr el Zor'daki muhalif güçlerden bazıları IŞİD'e boyun eğdi. Mayadin, Şuheyli, Muhassen ve petrol havzası El Ömer kolayca IŞİD'in eline geçti.

Daha önce defalarca ılımlıları güçlendirme planları geliştirildi, kimisi uygulandı, kimisi iptal edildi. Sonuç fiyaskoydu. Mesela 3 Temmuz 2014'te BBC'nin ifşaatına göre 2012'de dönemin Britanya Genelkurmay Başkanı General David Richards gizli bir plan hazırladı. Türkiye ve Ürdün'deki kampalarda 100 bin muhalifi eğiterek silahlandırılacaktı. Muhalif güçler hazır olduğunda Körfez ve Batı'nın hava operasyonu eşliğinde Şam'a yürüyecekti. Ancak bir yıllık harekât planı, Başbakan David Cameron, Ulusal Güvenlik Konseyi ve ABD'li yetkililer tarafından "çok riskli" bulundu.⁶⁶

IŞİD'e karşı benzer bir plan tartışılıyordu ama durum iki yıl öncekinden çok daha karmaşık hale gelmişti. Sahada Selefi grupların yer aldığı İs-

65 <http://english.al-akhbar.com/node/20343>

66 www.bbc.com/news/uk-28148943

lâmî Cephe ve ABD'nin terör örgütü saydığı Nusra dışında IŞİD karşısında durabilecek fazla örgüt kalmadı. Nusra ile İslâmî Cephe ortaklığı ve SMDGUK'yı tanımıyordu. Geriye ABD'nin "ılımlı" dediği Hareket Hazm (Kararlı Hareket) ile Halid Hayani'nin liderliğindeki Bedir Şehitleri Tugayı gibi birkaç grup kalıyordu. Bedir Şehitleri, Ocak-Şubat 2014'te IŞİD'in Halep'ten çıktığı çatışmada rol almıştı. "Guantanamo" ve "Ebu Gureyb" adı verilen ve sadece Esad yanlıları değil muhaliflerin de tutulduğu iki hapishaneyi işleten Bedir Şehitleri'nin adı istismarcı, tecavüzcü, hırsız ve yağınacıya çıkmıştı. Halep'in sanayi tesislerini söküp Türkiye'de satanlar arasında bu örgüt de vardı. Ama IŞİD'e karşı kararlı savaşımdan dolayı ehven-i şer sayılıyordu. Abdullah Avda'nın liderliğindeki Hareket Hazm ise ABD'nin BGM 71 TOW füzeleriyle ödüllendirdiği gruptu. Hür Subaylar Hareketi'nin kurucularından olan Avda'nın 2012'de oluşturduğu Kuzey Faruk Tugayı, İhvan bağlantısıyla Türkiye ile Katar'dan destek alan Faruk Tugayları'nın bir parçasıydı. Hareket Hazm'ın Amerikan silahlarına rağmen El Kaide ve Selefilere galebe çaldığı sahada inisiyatif alması kolay değildi.

ABD'yi mütereddit kılan bir diğer faktör ise silahların akıbetiydi. SMDGUK üyesi Mişel Kilo, Kudis el Arabi'ye demecinde çarpıcı bir ifşaatla bulundu:

"Suriye'ye yaklaşık 500 milyon dolarlık silah geldi. Ancak ihtilaflar ve karmaşa arasında silahlar kayboldu. Silahlar komşu ülkelerde satıldı. Özellikle Türkiye'den gelen silahlar, Türkiye'ye geri döndü ve orada satıldı. Savaş baronları oluştu. Halkın buğdayını, petrolünü ve mallarını çaldılar, şimdi silah ticaretiyle meşguller."⁶⁷

Manzara umut vermezken ABD, IŞİD'e karşı hangi silahı ileri sürecekti? Seçenekler ABD için ölümlerden ölüm beğen misaliydi:

- Kirli, dağınık ve güven vermeyen "ılımlı muhalefet" ile vekâlet savaşı... Ki bu seçenek umut vermiyordu.
- İslâmî Cephe ve Nusra'ya gizli ortaklık. IŞİD'e karşı Kaide'yi desteklemek anlamına geliyordu.
- Irak'ta ordu, Peşmerge ve İran destekli Şii milis güçleri; Suriye'de ordu ve Kürtlerle işbirliği. ABD, IŞİD'in 15 Eylül 2014'te başlayan saldırılarına karşı 135 gün süren Kobani direnişinden sonra en çok Kürtlerle işbirliği seçeneğine yatırım yapıyordu.

ŞAM'IN TEFİYLE IŞİD'İN PEŞİNDEN!

Suriye ve Irak'ta birbirini besleyen krizin parametreleri sürekli değişiyordu. Hem sahadaki taşlar hiç yerinde durmuyor hem de vekâlet savaşının tarafları

67 www.ydh.com.tr/HD12965_misel-kilo--turkiyeden-gelen-silahlar-turkiyede-satildi.html

rı arasında yeni ortaklıklar şekilleniyordu. 2011'den bu yana bir dizayn operasyonunun ters tepmesi üzerine eski düşmanlar "düşman" tanımlarını revize edip birlikte maşaya oturmanın yollarını arıyordu. Sancılı ve ikiyüzlü bir süreç... Washington yönetimi IŞİD ile baş etmenin yolunun Suriye'den geçtiği gerçeğini sonunda dillendirdi. Haliyle kurulmakta olan yeni masanın bir kenarında artık Beşşar el Esad'ın gölgesi vardı.

IŞİD'e karşı koalisyon arayışı sürerken sahadaki son durumun fotoğrafı şuydu:

IŞİD'in Irak'ta 8 Ağustos 2014'ten itibaren ABD'nin havadan; Irak ordusu, Peşmerge, PKK/HPG ve YPG güçlerinin farklı bölgelerde karadan yürüttüğü operasyonlar karşısında ilk kez ciddi bir bariyerle karşılaşsa da insan ve silah gücü açısından hâlâ yayılma kapasitesini koruyordu. Üstelik Suriye'de Rakka'daki 17 ve 93. birliklerden sonra Fırat Nehri'nin kıyısındaki Tabka Askeri Üssü'nü ele geçirip rejime karşı sarsıcı darbeler vurdu. Ayrıca Rojava'lı Kürtlere saldırılarını sürdürürken Halep kırsalında da Esad rejimiyle savaşan diğer İslâmî Cephe gibi gruplara cephe açtı. Kobani'yi Kürtlerden alıp sınırı Türkiye ile sınırlamakta zorlanınca Azez gibi yerlerin kontrolünü sağlayıp kuzeye dayanmak istiyordu. Musul'un düşüşünü takiben hilafet ilanından sonra İslâmî Cephe bileşenleri ve Nusra'dan çok sayıda militanı saflarına çeken IŞİD'in Irak ve Suriye ordusundan ele geçirdiği onca silahla bunu yapması zor değildi. Nitekim Azez'in doğusunda Türkiye sınırına birkaç kilometre ötede Dudyan, Dabik, Soran ve Türkmen Bareh gibi 6 köyü kısa sürede ele geçirerek hedefine doğru ilk adımı attı.

Bu gelişmelere paralel olarak Irak ve Suriye'yi birlikte ele alan yeni işbirliği perspektifi öne çıktı. Ortak tehdit algısı Irak'ta bir tarafta Kürdistan ve Bağdat yönetimi, bir tarafta Peşmerge ve PKK/YPG, diğer tarafta İran ve ABD'yi birlikte çalışmaya mecbur etmekteydi. Irak'taki bu çapraz ittifakın izahı kolayken iş Suriye'ye gelince sancı depreşti. IŞİD'in ürettiği tehdidin boyutları ister istemez birbiriyle kanlı bıçaklı olan aktörlerin Suriye politikalarında dillendirilmeyen değişimlere yol açıyordu. Birbiriyle çıkar çatışması içindeki ülkelerin temas trafiği yeni işbirliğinin sancılarını içinde barındırıyordu:

• Suudi Dışişleri Bakanı Suud el Faysal 3 Haziran'da Moskova'yı ziyaret etti. *El Ahbar* gazetesinin oldukça iyimser iddiasına göre ziyarette Suud yönetimi Esad'ın iktidarda kalmasını öngören bir çözümü kabul etti. Test edilmeye muhtaç bir iddiaydı. (Ki 2015'te Suudi Arabistan'da taht değişimiyle politika da değişti.) "Körfez'de yeni bir Rus-Suud işbirliği mi?" sorusunu gündeme getiren bu temaslar Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un 21 Haziran'da Suudi Arabistan ziyaretiyle sürdü. Bu arada Suud yönetimi IŞİD militanlarına karşı sert önlemler almaya başladı. Çünkü Ürdün'ü tehdit eden IŞİD'in sonraki hedefi Suudi Arabistan olabilirdi.

• 10 Ağustos'ta Mısır Cumhurbaşkanı Abdülfettah Sisi, Cidde'yi ziyaret ettikten sonra 12 Ağustos'ta Moskova'da temaslarda bulundu. Kritik gündem maddelerinden biri Suriye idi.

• 24 Ağustos'ta Cidde'de Mısır, Suudi Arabistan, BAE, Katar ve Ürdün dışişleri yetkilileri Suriye krizi ve IŞİD tehdidini görüştü.

• 24-26 Ağustos'ta Bağdat ve Erbil'de temaslarda bulunan İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, yeni Başbakan Haydar el İbadi ve diğer liderlerle görüştü. En kritik konu IŞİD'e karşı savaştı. Kürdistan Bölgesel Yönetimi lideri Mesut Barzani, Zarifi kabulünde "Silah talep ettik ve İran size silah ve ekipman tedarik eden ilk ülke oldu" sözleriyle dikkat çekti.⁶⁸

• İran Dışişleri Bakan Yardımcısı Hüseyin Emir Abdullahiyan 25-26 Ağustos'ta Suudi Arabistan'da temaslarda yürüttü. Görüşmelerin yapıcı geçtiği açıklandı.

• ABD, IŞİD'e destek veren Sünni aşiret ve gruplara baskı yapılması konusunda bölgedeki müttefikleri Suudi Arabistan, Ürdün ve BAE'yi yakın markaja aldı.

• ABD'nin IŞİD'in Suriye'deki mevzilerini vurabileceğine dair sinyalin ardından Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim 25 Ağustos'ta ABD ve Britanya'nın yanı sıra muhalifleri destekleyen Suudi Arabistan gibi ülkelere işbirliği çağrısı yaptı.

Bu gelişmelere paralel olarak *Independent*'a göre ABD, Alman istihbarat servisi BND aracılığıyla Şam yönetimiyle istihbarat paylaşımına gitti.⁶⁹ Bu haber tam da ABD'nin Suriye'ye operasyon fikrini pişirmeye başladığı günlerde geldi. ABD'den pası alan Suriye yönetimi bu fırsatı değerlendirip kuzey cephesini temizlemek hem de dışlandığı uluslararası topluma yeniden dönmek istiyordu. Hiç de kolay değildi. Muallim "Suriye teröre karşı savaşta işbirliğine hazır. Fakat çabalar Suriye hükümeti ile koordine içinde olmalı" derken ABD'nin koordine olmaksızın hava operasyonu düzenlemesinin de "saldırı" olarak değerlendirileceğini belirtti.⁷⁰

Şam'ın koordinasyon şartı iki hedef için kritik önemdeydi: Koordine olmadığı takdirde ABD'nin müdahalesi IŞİD'i geriletirken öteki silahlı grupların önünü açabilirdi. Nitekim Associated Press'e göre, ABD ortakları Britanya, Fransa, Avustralya ve Kanada ile Irak'ta IŞİD'le savaşan Kürt güçler ile Suriye'deki "ılımlı" muhalefete askeri ve istihbarat desteği sağlanmasının yollarını tartışıyordu. Obama yönetimi birbirine tezat gibi gözükken birden fazla planla yürüyordu. 26 Ağustos'ta Suriye üzerinde başlayan keşif uçuşla-

68 'Iran provided weapons to Iraqi Kurds', Reuters, 26.08.2014.

69 Patrick Cockburn, West poised to join forces with Assad in face of IS *The Independent*, 22.08.2014.

70 www.sana.sy/tr/?p=8201

rını İŞİD hedefine ABD ordusunun nokta atışları izledi.

İŞİD'in gerilemesini dört gözle bekleyen sadece rejim değildi. İslâmcı güçlerin çatı örgütü İslâmî Cephe ve ÖSO'dan arta kalan birkaç grubun yanı sıra Nusra da olası bir Amerikan hava operasyonunun yaratacağı boşluğu doldurmak için pusudaydı. Nusra, Temmuz 2014'te Hama, İdlib ve Şam kırsalında kontrol ettiği bölgelerde "İslâmî Emirlik" ilan etmişti.⁷¹

Muallim'in işbirliği için esas aldığı BM Güvenlik Konseyi'nin 15 Ağustos'ta kabul ettiği 2170 nolu karar İŞİD ile birlikte Nusra'yı da hedef alıyordu. Ancak tam anlamıyla Nusra'nın da hedef alınması operasyonun Halep'ten Şam'a kadar yayılmasını gerektirirdi ki ABD'nin cepheyi bu kadar genişletmek gibi bir niyeti yoktu. ABD'nin olası müdahalesinin sahadaki kombinasyonları değiştirmesi kaçınılmazdı. Bu yüzden müdahaleden daha önemlisi hedef tanımlamasıydı. Ki bu tanım ABD ile Türkiye'yi karşı karşıya getirdi. ABD'ye göre hedef önce İŞİD, Türkiye'ye göre rejim olmalıydı.

DÜŞMANLAR ORTAK OLDU: HADİ ŞEYTANA "MERHABA" DE!

Bekir Bozdağ'ın başbakan yardımcısı sıfatıyla Suriye'deki iç savaşa müdahil olan Hizbullah'a "Hizbuşşeytan" demesinin üzerinden 15 ay geçmişti. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın eleştirilere yanıtı hep "Biz tekfirci güçlere karşı aynı zamanda Lübnan'ı savunuyoruz" oldu. Hizbullah'ın Suriye ordusu ile birlikte önce Kusayr, sonra Kalamun'da yenilgiye uğrattığı güçlerin başında Nusra geliyordu. Suriye'nin kuzeyi ve doğusunda birbiriyle çatışmalar da güneyde ortak hareket eden Nusra ile İŞİD 2 Ağustos 2014'te Lübnan'ın Arsel bölgesine saldırdığında Hizbullah'ın stratejik tercihi sadece Şii'ler değil Sünniler ve Hıristiyanlar arasında da kıymete bindi. Buna karşın Türkiye, İŞİD'in palazlanmasındaki doğrudan ya da dolaylı sorumluluğundan dolayı projeksiyon altındaydı. Üstüne üstlük ABD Başkanı Barack Obama'nın "Türkiye, Suudi Arabistan, BAE ve Ürdün de müdahil olmalı" diyerek yaptığı İŞİD'e karşı çekirdek koalisyona katılma çağrısının birincil muhatabıydı.

Oyunda bozguna uğramış bir aktörün hissiyatıyla Türkiye, İŞİD'e karşı Irak ve Suriye'deki operasyon planlamasıyla ilgili Musul Konsolosluğu'nda rehine alınan 49 kişinin can güvenliğinin tehlikeye atılmaması dışında çekinceler ileri sürdü:

- Irak hükümetinde de etkili olan Şii gruplar güçlenmemeli.
- Bölgeye sevk edilen silahlar PKK-YPG gibi Kürt unsurların eline geçmemeli.
- Suriye'de Esad yönetimine alan açılmamalı.

71 Hasan Sivri, İslam devletinden sonra yeni komşumuz: İslam Emirliği, 23.08.2014, ydh.com.tr.

Türkiye IŞİD'in desteklediği suçlamasını asla kabul etmiyor ama IŞİD ve türdeşlerini besleyen müflis politikaları terk etmeye de yanaşmıyordu. AKP yönetimi "Şii-Alevi despotizmine karşı Sünni isyanı" güzellemelerinden kurtulup bir türlü Türkiye'nin hangi çizgiye oturduğunun farkına varamadı.

Türkiye'nin Suriye'de sırtlarını sıvazladığı cihadi gruplara karşı en etkili savunmayı sergileyen güç 2012'den beri tek başına YPG idi. YPG geçen iki yılda halk desteğini perçinlemekle kalmayıp HPG (PKK) ile birlikte Ezidilere kalkan olmak suretiyle uluslararası alanda meşruiyet kazandı. Ne var ki YPG, Türkiye için hâlâ kırmızı çizgiydi!

Irak'ta Türkiye'nin çekince koyduğu Şii milisler de ABD'nin havadan yürüttüğü operasyona paralel biçimde kara unsurları olarak devreye girmişti. Şii Türkmenlerin yaşadığı Emirli (Amerli) kasabası böylesi bir işbirliği ile kurtarıldı. O operasyonda 2006-2007'de işgalci Amerikan güçleriyle kıyasıya savaşmış Mehdi Ordusu'nun uzantıları olan Barış Tugayları ile Ebu Ali Tugayları, İran dini lideri Ayetullah Ali Hamaney'in ABD, Irak ve Kürt güçleriyle işbirliğini koordine etmek üzere yetkilendirdiği General Kasım Süleymani, koordinasyon misyonuyla Kudüs Gücü unsurları ve İran silahları vardı. Evet, ABD çoğu NATO üyesi olan ülkelerle bir koalisyon kurmaya çalışıyor ama sahada fiili bir koalisyon vardı ve aktörlerin önemli bir kısmı Washington'un "düşman" ya da "eski düşman" kategorisine giriyordu.

"Model ortak" ile "model düşman"ın yerleri değişirken Ankara hâlâ kendi kalesinde ağlarla buluşmuş topu çevirmenin peşindeydi.

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin 4-5 Eylül 2014'te Galler'deki NATO zirvesi sırasında "Irak güvenlik güçleri ve bölgede onlara karşı koymaya hazır olan diğerlerini desteklemeliyiz" diyerek çizdiği ittifak çemberi, AKP yönetiminin sınırlarını bozan bazı unsurları da kapsıyordu.⁷² Hatta Batılı kaynaklara bakılırsa Suriye Muhaberatı ile de istihbarat işbirliğine gidiliyordu. Görünürde Obama yönetimi, operasyonun Suriye ayağında "ılımlı muhalifleri" kara unsuru olarak devrede görmek istiyordu. IŞİD'in sahadaki en güçlü alternatifinin Nusra ve İslâmî Cephe olduğu gerçeğini ABD'nin bilmemesi mümkün değildi. Sahada, Haziran 2014'te ılımlı muhalefet yaratarak Esad'ı devirme planını fantezi olarak niteleyen Obama'nın görüşünü değiştirecek bir gelişme de yaşanmadı. Fransa'nın gözü kara çıkışları bir yana Batı'da ılımlılar efsanesinin alıcısı kalmamıştı. Hele ki Eylül 2014'te kafası kesilen ikinci Amerikalı gazeteci Steven Sotloff'un "ılımlı muhalifler" tarafından 25 bin ya da 50 bin dolara IŞİD'e satıldığı ortaya çıkmışken.⁷³

Obama'nın IŞİD'e karşı istemeye istemeye İran, Şii milisler ya da Suriye rejimi gibi istenmeyen taraflarla örtülü işbirliğine gidiyordu. Sadece bu işbirli-

72 "U.S. says forms 'core coalition' to counter Iraq militants", Reuters, 08.09.2014.

73 <http://edition.cnn.com/2014/09/09/us/steven-sotloff-killing/>

ğinin tarafları nereye götüreceği meçhuldü. Elbette örtülü işbirliği ABD'nin bu aktörlere yönelik düşmanlık siyasetini bırakacağı anlamına gelmiyordu. ABD'nin ne İran'a ne gayrimeşru ilan ettiği Suriye yönetimine ne de tarihinde en büyük askeri darbeyi aldığı Hizbullah'a bu saatten sonra "ortağım" diyecek hali yoktu. Hakeza diğerleri de ABD ile işbirliği görüntüsü vermekten kaçınacak ve hiçbir şey resmiyete dökülmeyecekti.

Burada Suriye ve Irak kadar ciddi bir cephe hattına dönüşmediğinden geriplanda kalan Lübnan'daki duruma bir parantez açmak gerekiyor: Yeni gelişmeler mezhebi ve dini ayrımları tüm strateji ve söylemlerinin eksenine oturtanları ters köşeye yatıran cinstendi. Ağustos başında IŞİD ile Nusra, Lübnan'ın kuzeyindeki Arsel bölgesinde güvenlik güçleri ile çatıştıktan sonra 34 asker ve polisi rehine alıp çekilmişti. Bir kısmını bıraktığı rehinelere karşılık hapisteki 400 militanı isteyen IŞİD, önce bir Sünni ardından bir Şii askerin başını kesti. Kuzeyde birbirine giren Nusra ile IŞİD Lübnan-Suriye sınırlarında ortak hareket ediyordu. *Al Monitor*'a göre Lübnan'ın bir cephe hattına dönüşebileceğini öngören Hizbullah, 1998'de İsrail'e karşı Şiiler dışında farklı mezhebi ve dini kökenden gelenlerle oluşturduğu Lübnan Direniş Tugayları'nı yeniden canlandırdı.⁷⁴ Hizbullah'ın Baalbek'te Şii gençleri eğitmek için kurduğu askeri kamplara Bekaa Vadisi'ndeki Hıristiyanlar da katılmaya başladı. "Halk Savunma Komiteleri" adı verilen milis yapılanmaları içerisinde Sünniler de yer alıyordu. Suriyeli mültecilerin de sığındığı Arsel ve Akkar gibi Sünni yoğunluklu yerlerde militan devşirmekte zorlanmayan IŞİD'in Trablus üzerinden Akdeniz'e ulaşma planını engellemek mezhepler üstü bir koalisyonu gerektiriyordu. Bu gerçekten hareketle Hizbullah, Suriye'de Şii milislerle başlattığı seferberliğin karakterini "ulusal direniş gücü"ne dönüştürmeye çalışıyordu.

Özetle IŞİD'e karşı Irak'ta havadan ABD, karadan farklı cenahlardan Kürtler, Irak ordusu, Şii milisler ve İrani unsurlar; Suriye'de PKK'nin desteğiyle YPG, Suriye ordusu ve müttefiki Hizbullah savaşıyordu. Ortak düşmana karşı yeminli düşmanların yolları kesişiyordu. Ortadoğu mozağinin kimi kimle müttefik, kimi kimle düşman yapacağı belli olmuyordu. Ortadoğu, Türkiye gibi aceleyle gemileri yakanların oyun oynayabileceği bir sahne değildi.

CEHENNEME BU KEZ ARKA KAPIDAN...

Amerikan yönetiminin IŞİD'e Irak'ta kurgulayıp kısmen pratiğe aktardığı oyun planını Suriye'ye olduğu gibi taşımalarının handikapları vardı. Irak'ta ordu, orduyla ortak hareket eden Şii milis güçleri ve Peşmerge ABD'nin aradığı kara unsurlarına karşılık geliyordu. Sünniler ve Kürtlerin katılımıyla kuru-

74 Ali Hashem, Hezbollah prepares to fight IS in Lebanon, *Al Monitor*, 07.09.2014.

lan yeni hükümetin olumlu adımları sayesinde IŞİD'le uyumlu hareket eden küskün Sünni aşiretler de yavaş yavaş saf değiştirmeye başlamıştı.

Ama Suriye'deki durum hepten karışık. Hem ABD'yi Esad yönetimine askeri müdahaleye ikna için farklı yolları denemiş bölgesel müttefiklerin yarım kalan arzuları hem Suriye'de kara unsurları olarak gündeme gelen muhalif örgütlerin durumu işi zorlaştırıyordu. Irak'ta IŞİD'e karşı başarı için kuşatıcı merkezi otoritenin şart olduğunu düşünen ABD Başkanı Barack Obama'nın Suriye'deki formülasyonu farklıydı. Obama, istihbarat paylaşımı dışında Esad yönetimi ile ortaklık tesis etme seçeneğini dışladığı gibi rejim güçleri ve mevzilerini hedef almayı da düşünmüyordu. Bu yüzden öne çıkan seçenek 2011'den beri denenen ama başarılı olamayan vekâlet savaşının yeni sürümünden başka bir şey değildi. Bu yol radikal unsurları bitirme adına muhalifleri eğitip silahlandırmaktı. Eğitilenler hem IŞİD hem rejimle savaş sürdürcekti. Bu da, ABD'nin Irak'ta işbirliği yaptığı İran'la Suriye'de karşı karşıya gelmeye devam edeceği anlamına geliyordu. IŞİD, Kürdistan sınırlarına dayanıncaya kadar kılını kıpırdatmayan ABD, cerrahi müdahaleyle bir bakıma üç yıldır kendinden beklenen dış müdahaleyi farklı bir amaç ve formatla devreye sokuyordu.

Suriye'deki pirinç öyle kolayca ayıklanacak türden değildi. ABD'nin "ılımlı" diye nitelediği grupların gücü ya da ittifak ilişkileri ile ilgili hâlâ ciddi sorunlar vardı. Bir kere ABD'nin muhatap aldığı ya da silahlandırarak yeniden çekim merkezi haline getirmeyi hedeflediği grupların çoğu Nusra Cephesi ile birlikteydi. Suud'un verdiği akılla ılımlı İslâmcı ya da seküler gruplara yanaştırılarak yeni bir ambalaja sokulan ılımlı Selefi ya da radikal Selefilere de anlayış ve vaat ettikleri bakımından Nusra'dan bir kıl geride sayılırdı.

Eğer ılımlı Selefi ya da Kaideci ayırımı gözetilmeden yardım yapılmayacaksa sahada ABD'nin potansiyel ortaklarının kimler olduğu muğlak. Yüzlerce grup olsa da öne çıkan birkaç çatı örgütü vardı. ABD'nin potansiyel muhatapları şunlardı:

– Yolsuzluklara bulaşmış içinden bolca savaş ağası çıkararak gücünü yitirmiş ÖSO Genelkurmay Başkanlığı.

– Hem rejime hem IŞİD'e karşı savaşan ama Nusra ile sorunu olmayan ve kendini seküler olarak tanımlayan Suriye Devrimciler Cephesi.

– Hem rejimle hem IŞİD'le savaşan ve Nusra ile ortak hareket eden Selefilere en güçlü çatı örgütü İslâmî Cephe.

– Hem rejim hem IŞİD'le savaşan ama Nusra'yla da paslaşan Suriye Devrimci Genelkurmay Konseyi.

Nusra dışındaki bu grupların her birinin altında onlarca örgüt vardı. Bir şapkanın altında onlarca şapka!

Selefilere ve ılımlı İslâmcıların seküler gruplarla yeniden harmanlanmasiy-la ortaya çıkacak yeni bir koalisyonun muhatap alınmasından başka yol görülmüyordu. Bu noktada manidar bir zamanlama ile Suriye Devrimci Genelkurmay Konseyi ortaya çıktı. ÖSO Genelkurmay Başkanlığı'nın yapamadığı sahadaki koordinasyon ve birliği sağlama hedefiyle 3 Ağustos 2014'te 18 örgütün katılımıyla oluşturulan bu konseyin şapkası altına bakın kimler sığabildi:

- Suud istihbaratının kontrolündeki İslâm Ordusu.
- Sene başında ABD'nin yardımlarına mazhar olan Cemal Maruf'un liderliğindeki Suriye Devrimcileri Cephesi.
- ABD'nin TOW tanksavar füzelerini verdiği Hareket Hazm.
- IŞİD'e karşı İslâmcıların koalisyonu Mücahitler Ordusu.
- İslâmcı Sukur el Şam.
- 2013'te demokratik sistemi reddeden ve şer'i devlet kurmayı hedefleyen bir deklarasyonla Selefi örgütleri bir araya getiren İslâmî Cephe'nin en büyük bileşeni Ahrar el Şam. (Ahrar konseye 31 Ağustos'ta katıldı.)

9 Ağustos 2014'te İdlib'deki saldırıda lider kadrosunu yitiren Ahrar el Şam'ın kurucularından Ebu Halid el Suri, El Kaide lideri Eymen el Zevahiri'nin Suriye temsilcisiydi. Ahrar el Şam El Kaide ile ılımlı Selefi güçler arasında bir denge unsuruydu. Sene başında IŞİD'i Halep'teki kurtarılmış bölgeden çıkartan çatışmada İslâmî Cephe ile Suriye Devrimcileri Cephesi birlikte hareket etmişti. Bu türden bir ortaklık sayesinde IŞİD geriletilmişti.

Suriye Devrimci Genelkurmay Konseyi'nin ABD ve Suudi Arabistan tarafından muhatap alınacak bir çatı örgütü olarak kurgulandığı söyleniyordu.

IŞİD'e düşman olsalar da bu ılımlılar arasında El Kaide'yi dert edinen yoktu. Nitekim Nisan 2014'te Amerikan TOW'ları ile poz vererek dikkat çeken Hareketi Hazm'ın komutanlarından Asım Zeydan, *Los Angeles Times*'a demecinde “Nusra bize karşı savaşmıyor. Biz gerçekte onların safındayız” diyerek sahadaki durumu çok güzel özetledi.⁷⁵

Cemal Maruf da 2 Nisan 2014'te *Independent*'a demecinde cephanelerini Nusra ile paylaştıkları itirafında bulunmuştu. Nusra-ÖSO, Nusra-İslâmî Cephe hatta güneyde ÖSO-IŞİD arasında oluşan işbirliğine dair bunun gibi çok sayıda itiraf mevcut. Yine ılımlılara verilen silahların nasıl IŞİD'in eline geçtiğine dair ziyadesiyle veri vardı. Bu türden bir vekâlet savaşı ister ılımlılar ister Selefilere üzerinden geliştirilsin meyvesinin yine Kaidevari yapıların olacağını öngörmek zor değildi.

75 Raja Abdurrahim, Syria rebels, once hopeful of U.S. weapons, lament lack of firepower, *Los Angeles Times*, 07.09.2014.

SINIRSIZ SINIR: İŞİD'İN PETROL YOLLARI

Ağustos 2014'te Türkiye'nin gizemli sınır hatlarından biri olan Hacıpaşa'ya doğru yol aldım.

Ne bir Kemal Sunal filmi ne de Meksika sınırından bir kesit. Antakya'dan çıkıp Hıristiyan, Sünni ve Alevi köylerinin birbirinin yüzüne baktığı Altınöz ilçesini geride bırakıp "Hacıpaşa Belediyesi, hoş geldiniz" yazısının altından geçtikten sonra tepeden aşağıya Asi Nehri'nin yarıp geçtiği vadinin nefes görüntüsüne dalıp gittim. Yukarıda nefes kesen doğal manzara, aşağıda yine nefes kesen ama doğal olmayan bir manzara. Asi'nin suyuyla, yol verdiği kaçakçılıkla beslediği Hacıpaşa, Ahmet Davutoğlu'nun 2012'de TBMM'de dışişleri bakanı sıfatıyla "Ortadoğu'da değişim dalgasını yöneteceğiz. Yeni bir Ortadoğu doğuyor; bu Ortadoğu'nun sahibi, öncüsü, hizmetkârı olmaya devam edeceğiz"⁷⁶ diyerek deklare ettiği politikanın "z raporu"nu veriyordu.

Su, elektrik ve kanalizasyon şebekesine ilaveten evlere "petrol boru hattı" döşendiğini düşünün. Film kurgusu için bile fazla. Senaryo olsa birbirine rakip iki kaçakçının işlettiği birer boru hattıyla "motor" der, "kestik" der filmi bağlarsın. Ama yerinde gördüğüm hayatın içinden fıskıran bu gerçek kurgu gibi fantastik: Sınırın Suriye tarafında Ezmerin'den başlayan boru hatları Asi Nehri'nden geçiyor, tarlalarda toprağı yarıyor, belediyenin sokaklara döşediği taşların altından uzanıp evlerin arka avlusundan çıkıyor. Karşı yakadan pompalanan mazot avludaki depoları dolduruyor.

Hattın bir ucundaki pompacı ile öteki ucundaki alıcı arasında cepten cebe "bas"- "kes" komutlarıyla işleyen bir pipeline! Bazen komutlar gecikince litrelerce mazot yere akıyor. İŞİD'in elindeki Deyr el Zor ve Rakka'dan sınıra bilmem kaçınıcı aracından sonra Türkiye'deki son kullanıcıya ulaşan mazotun satış fiyatı litre başına 1,25 lira. Varsın bir varil toprağa karışsın, dert değil. Kapının önüne gelen müşteri 70 litrelik bidonları yüklenip gidiyor. Devletin Suriye politikasına omuz veren Hacıpaşalılarının ödülü bu. Askeri karakol 100 metre ötede sınıra hâkim bir noktada; Asi'den sallarla gidip gelen mülteciler bir yana mazot, çay, zeytin gibi kaçak mallarının geçişini rahatlıkla izliyor. Şimdi İŞİD'in ilkel yöntemlerle arıtıp sattığı petrolün Türkiye'de tüketildiğine dair haberlerin önünü almak için devlet birkaç ay önce bu çarka müdahale etti. Jandarma boruları kesti. Binlerce metre boru toplandı. Hacıpaşa'nın çıkışına kaçakçılığı önlemek için kontrol noktası kurdu. Böylece ortaklık bozuldu. Üç yıldır çuvallarla para kazanan bölge sakinleri şimdi isyandaydı.

76 www.milliyet.com.tr/davutoglu-ndan-net-mesaj/siyaset/siyasetdetay/26.04.2012/1533072/default.htm

Hacıpaşa'da IŞİD'in sattığı petrolü nehirden Türkiye'ye geçiren boru hatları.

Dudak uçuklatan itiraflar

Sağa sola uzandığımda 4-5 evin avlusundaki petrol tezgâhını görebildiğim bir yerde Suriye usulü kahve eşliğinde kaçakçılardan birkaçına kulak verdim; üniformasının şiddetine ve tehditlerine maruz kaldıkları için isimlerini saklı tutarak anlattıklarını şöyle özetleyebilirim:

- “Burada ailelerin % 80-90'ı bu işle uğraşiyor. Boruların çoğunu kestiler ama az da olsa mazotun geldiği hatlar var. Eskisi kadar mazot olmadığı için fiyat 1,25 liradan 3 liraya çıktı.”
- “Bizde ‘Kaçakçılığa gitmemiş adama kız vermezler’ diye bir söz vardır. Devlet de yaptığımız işi biliyor. Her şey askerin gözleri önünde oluyordu. Bazıları Japonya'dan boru döşeme makinesi bile getirdi. Makine bir taraftan kazıyor diğer taraftan döşüyor. Yatay boru döşeyen bile var. Bu açıkça yapılan bir iş.”
- “İşlerin iyi gittiği sıralarda sınırdan günde 30-50 tankerlik petrol geçiriliyordu. Sadece Hatay'da 4.500 TIR var. Hepsi bu petrolü kullanıyor. Mazot almak için Afyon'dan, Uşak'tan bile araçlar geliyor.”
- “Boru hattının yanında aracım çamura saplandı, asker gelip panzerle çıkardı. O zaman o boru hattı yasaldı da şimdi mi yasadışı oldu? Ne değişti, bize neden bunu yapıyorlar? (Hatay'da belediye başkanlığı seçimini kaybeden eski Adalet Bakanı) Sadullah Ergin'in intikamı mı?”
- “Borulara ve mazot bidonlarına el konuldu. Bazıları gözaltına alındı. Bu yüzden tepki oluştu. Askerler birkaç kişiyi dövdü. Gösteri yaptık, protesto ettik. Komutan gelip meydana halkın önünde pantolonu indirip hepimize küfretti.”

– “Biz Suriyeli mülteciler geldiği ilk günden beri onlara evlerimizi açtık. Hepimizin evinde birkaç aile kaldı. Üç yıl boyunca kimseden yardım almadan bu yükü çektik. İnsani yardım malzemelerinin Asi'den Suriye tarafına geçirilmesine yardımcı olduk. Gelen yaralıları hastanelere taşıdık. Mesela bir gece minareden anons yapıldı, aracı olanların Asi'ye gidip yaralıları taşıması istendi. Ben gittim üç yaralıyı taşıdım. Buna karşılık petrolden kazandık. Herkes buna göz yumdu. Mart'tan sonra iş değişti. Şimdi asker sınıra yaklaşanlara ateş açıyor. Asi'den yüzerek geçen bir Suriyelinin kafasına taşla vurarak öldürdüler. Bu benim gözlerimin önünde oldu. Bir başka Suriyeli 'yüzme bilmiyorum' diye yalvardığı halde Asi'ye atıldılar, boğuldu. Şimdi kendi askerimiz yaralandı diye anons yapsalar gitmem, o kadar kızgınım.”

– “Evet asker kaçakçılar diye Suriye tarafındaki insanlara ateş açıyor. Gece termal kameralı silahla ateş açtıkları için köpek ve kedileri bile vurdular. Benim bir yakınımın oğlu damda yatarken ayağa kalktığı anda vuruldu, babası oğluna doğru atıldığı anda onu da vurdular.”

– “Mazot bidonlarının arasında saklanan bir genç (Derkuş'tan 22 yaşında Emin Cemal) yanarak can verdi.”

– “Ezmerin'de asfaltta yürüyen genç (27 yaşındaki Muhammed Fatih) vuruldu. Antakya Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı.”

– “Askerler Mayıs'tan beri karşı tarafta hareket eden her şeye ateş açıyor. Asi'den geçmeden önce yolda dinlenen iki kadın öldürüldü. Bunlardan biri hamileydi. Askerin açtığı ateşle bir delikanlı (Deyr Zor'dan Raad Neccar) yaralandı, iyileştikten sonra Türkiye'ye gelip şikâyetçi oldu ama tutuklandı. Yine çocuğu ölen biri gelip burada şikâyetçi oldu. Bunlar mı kaçakçı? Bunun kaçakçılıkla mücadele ile ne alakası var? Kaçakçılıkla mücadele edeceksen önce kendi topraklarında olup bitenlere göz yummayacaksın.”

– “Bir genç (Kadefe köyünden 29 yaşındaki Maan Osman) Asi üzerinden salla geri dönmeye zorlandı, nehir üzerindeyken askerler sala ateş etti. Yaralanan genç suya düşüp öldü.”

– “Asker artık insanların geçişine de izin vermiyor. Ateş açıyor. İnsanlar geçmek için nöbet değişimini bekliyor. Tanıdığım bir aile geçmek için üç gün pusuda bekledi.”

Sohbetin bitiminde vedalaşırken ev sahibi ayaküstü şunları söyledi:

– “Suriye'de çatışmalar olurken herkese yardım ettik. Bazı Türk yetkililer ve görevlileri de sınırdan geçirdik. Birdenbire suçlu oluverdik. Tamam, şamar attılar, anladık, artık bizi şimdi rahat bıraksınlar! Bıraksınlar normal işimi-

ze dönelim, tarlamıza gidelim. Ama tarlaya gidenlere de ateş açıyorlar. Asker, 'Tapunu göster' diyor, yoksa izin vermiyor. Ama herkesin tapusu yok ki, bazı tapular Suriye'deki akrabaların üzerine. Tarlaya gidene tapu sorma uygulaması 12 Eylül döneminde vardı, tekrar geri döndü."

Askerin ateşiyle ölenleri başkalarına da sordum, bazılarını isimleriyle birlikte teyit ettiler.

Oylarını AKP'ye vermiş Hacipaşalılar Suriye halkının milli serveti petrolün bu şekilde transferinin IŞID'i zengin ettiği gerçeğiyle ilgilenmiyordu. Ağır birliğiyle dedikleri "Madem yasadışı idi neden devlet göz yumdu? Olanları kaymakam da biliyordu, belediye başkanı da, jandarma da."

IŞID'den petrolü alanlar ÖSO, İslâmî Cephe ve Nusra gibi örgütlerin kontrol ettiği bölgelerden geçirip Türkiye sınıra taşıyordu. Silsile halinde herkes cebini dolduruyordu.

Sınırlar tüm yabancı medya ve casusların gözü altındayken eski çarkın dönmesi zordu. Hacipaşalılar ise bunu 30 Mart 2014'teki belediye başkanlığı seçimini kaybeden eski Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in intikamı olarak görmekte ısrarlıydı.

TIR'cıların mazot isyanı

Ertesi gün Reyhanlı'daki Cilvegözü Sınır Kapısı'na gittiğimde kilometrelerce araç kuyruğu vardı. TIR'ların yükleri arasında en fazla dikkatimi çeken IŞID'in kullandığı beyaz renkteki arazi araçlarıydı. TIR şoförleri, araçların ülkeye 550 litreye kadar vergisiz yakıt sokma hakkı geri alındığı için kontak kapatıp eylem yapıyordu. Şoförlere göre Hacipaşa ve Sarsarin gibi yerlerde sıkı önlemler alındı ama Beşaslan'da 2 kaçak boru hattından petrol geliyordu. Köylüler iki hattın gelirini paylaşıyordu. Ancak petrol akışı düştüğü için 2 gün sıra beklemek gerekiyordu. IŞID sahneye çıkmadan önce Deyr el Zor'daki aşiretler ile Nusra gibi örgütler 11 petrol kuyusundan çıkartılan petrolü Bab el Heva ve Tel Ebyad sınır kapılarından Türkiye'ye satıyordu. 10 Nisan 2013'te Reuters'a konuşan Ebu Remzi adlı kişi günlük binlerce varil petrolün Türkiye'ye sokulduğunu, örgütler arasında bundan en fazla Nusra'nın yararlandığını anlatmıştı.⁷⁷

Sohbet sürerken bir şoför "Tamam diyelim ki IŞID'e karşı önlem için petrolü kestiler ama militanlar her yerden geçiyor. Git Esentepe'ye, sen de görürsün" dedi. Konuştuğum iki minibüs şoförü de sınırlardan hem militan hem silah geçişinin kesilmediğini söyledi. İkisi de VIP geçişlere dikkat çekti, yani gösterdikleri belge ile hiçbir arama olmadan geçen araçlara...

77 Marial Karouny, "In eastern Syria oil smugglers benefit from chaos", Reuters, 10.05.2013.

TIR sürücüleri dertlerini dökerken bir aracın grevi kırıp sınırı geçtiği haberi gelince ortalık karıştı. Onlarca şoför aracı engellemek için sınırı geçip bir kakofoni ile geri döndü. Bu serbest geçişi ben de test ettim; güvenlik ve ardından pasaport kontrol noktalarını geçtim. Birkaç dakika sonra elimi kolumu sallayarak geri döndüm, sorgusuz sualsiz.

Hatay sınırları çatışmalardan etkilendiği kadar ciddi bir savaş rantını da beraberinde getirdi. Bu ranttan Türkiye vatandaşları kadar Suriyeliler de besleniyordu. İç savaşla gelen üç tip oluştu: Savaşın mağdurları, savaş ağaları ve sınır bölgelerinde ev kiralayıp savaşa katılan militanlar.

Reyhanlı'da IŞİD'e giden cihatçılar için "transit otel" işlevi gören güvenli bir evin sorumlusu Aralık 2013'te BBC muhabiri Richard Galpin'e son 90 gün içinde evde 150'den fazla kişinin kaldığını söyledi: "Bunlardan 15-20'si İngilizdi. Arkadaşlarının daveti üzerine geliyorlar. Burada bir-iki gün kaldıktan sonra Suriye'ye gidiyorlar. Ülkelerine dönüşte uçaklarını beklerken de burada kalıyorlar."⁷⁸ Kasım 2013'te de bir kaçakçı CNN muhabiri Nick Paton Walsh'a son birkaç ayda Hatay havaalanından alıp bir eve, ardından gece vakti sınırdan Suriye'ye geçirdiği IŞİD'çi sayısını 400 olarak verdi.⁷⁹

Bir tarafta savaşın zengin ettikleri, diğer tarafta trafik ışıklarında dilenen Suriyeliler ve bir diğer yanda Reyhanlı'nın endişeli kesimlerine "Bu evlerde kalanlar bir gün burayı da ele geçirmeye kalkışır mı?" sorusunu sordurtan militanlar.

Bu tür geçişler, hükümetin "IŞİD'e karşı sıkı önlemler aldık" dediği sıralarda Gaziantep'te sınır köyü Elbeyli üzerinden de organize bir şekilde devam ediyordu.⁸⁰

IŞİD İLE SUYA ESARET!

Sınır aşan sular ve ortak su havzalarının paylaşımı Ortadoğu'daki çatışmaları tetikleyen faktörlerin başında gelirken IŞİD'in Irak ve Suriye sahnesine çıkmasının ardından su tehlikeli bir silaha dönüştü. Suların kullanımı, korunması ve geliştirilmesine yönelik ortak mekanizmaların kurulması halinde suyun çatışmaları tetikleyen faktör olmaktan çıkıp bölgenin siyasi sorunlarının çözümünü de kolaylaştıran "barış katalizörü" olabileceğine dair uluslararası çalışmalar yürütülürken denkleme IŞİD girdi.

78 Richard Galpin, Foreign jihadists "use Turkey safe houses", BBC, 07.12.2013; www.bbc.com/news/world-middle-east-25274886

79 Nick Paton Walsh, The secret jihadi smuggling route through Turkey, CNN, 05.11.2013; <http://edition.cnn.com/2013/11/04/world/europe/isis-gaining-strength-on-syria-turkey-border/>

80 www.birgun.net/haber-detay/sinir-isis-e-acik-suriyeli-ye-kapali-78383.html

Strategic Foresight Group (SFG), 18-19 Mart 2015'te Ürdün Prensi Hasan'ın başkanlığını yaptığı WANA Institute'ün ev sahipliğinde Amman'da tehlike altındaki şulaş üzerine iki günlük konferans düzenledi. Eskiden beri laf sudan açılınca herkes kendi zaviyesinden komşusuna yükleniyor. Ürdünlüler, Ürdün Nehri'ni kirletip suyunu çalan İsrail'den mustarip. Yermuk nehrinin sorumsuz kullanımı nedeniyle de Suriye'ye kızgınlar. Iraklılar Dicle'nin debisinin düşmesinden dolayı Türkiye'yi, yine Fırat'ın sularının azalmasından dolayı hem Türkiye hem Suriye'yi topa tutuyor.

"Türkiye suyumuzu kesiyor" diye sızlanan Suriye'yi dinleme şansımız olmadı. Hem iç savaş hem de Şam yönetimine yönelik diplomatik tecrit Suriye'nin bu tür konferanslara katılımını engellemekteydi. İşgal altındaki Golan Tepeleri'nde su kaynaklarını zapt eden, Ürdün Nehri'ni tepe tepe kullanan, Gazze Şeridi'nin yer altı sularını tüketen ve Batı Şeria'nın kaynaklarını istismar eden İsrail bu tür toplantılardan uzak durmaktaydı. İsraililer katıldıklarında da ziyadesiyle hazırlıklı geliyor ve İsrail çıkarları için manipülasyonun âlâsını yapıyordu. Keşke bölge ülkeleri de İsraililer kadar verilere hâkim olabilseler.

Konferansta uzmanların tebliğleri ve SFG'nin sunduğu "Su ve Şiddet"⁸¹ ile "Su-Güvensiz: Ortadoğu'da Hayatta Kalma Krizi"⁸² raporları gri bir tablo ortaya koydu. Özetle şimdiye kadar devletler arası gerilimler ve çatışmaların altında su varken son yıllarda bu soruna bir boyut daha eklendi: IŞİD gibi devlet dışı aktörler suyu silah olarak kullanmaya başlamıştı.

Su krizine dair IŞİD'in oluşturduğu tehdide geçmeden düne dair birkaç örnek sıralayayım:

• 1960'larda İsrail, Suriye'nin Ürdün Nehri üzerinde inşa ettiği su kanallarını bombaladı.

• 1970'lerde Irak, Fırat'ın suyunu kesiyor diye Suriye'nin Tabka Barajı'nı uçurma tehditleri savuruyordu.

• Türkiye öteden beri GAP nedeniyle Suriye ve Irak'tan şikâyet alıyor. Şimdilerde İlisu baraj projesi yüzünden Türkiye topa tutuluyor.

• Amerikan güçleri 2003'te Irak'ın su altyapısını mahvetti. Sadece Bağdat'ın su şebekesinin % 40'ı yok edildi.

• İsrail 2006'da Lübnan'da 1,7 milyon insanı susuz bırakacak şekilde su altyapısını tahrip etti. İsrail bombardımanına bağlı olarak sulama kanallarının tahribi ve kirlilik yüzünden mevsimlik tarımsal üretim % 90 düştü.

Yeni durumla ilgili tablo ise şöyleydi:

• Irak ve Suriye'de su kanallarının kesilmesi, suların siyasi amaçlarla yönlendirilmesi, kaynakların kirlenmesi, elektrik kesintilerine bağlı olarak arıt-

81 "Water and violence", Strategicforesight.com/publication_pdf/63948150123-web.pdf

82 "The Hydro-Insecure", Strategicforesight.com/publication_pdf/19317hydro-insecure.pdf

ma ve pompalama tesislerinin çalışmaması gibi onlarca sorun milyonları etkiledi, göçlere yol açtı.

• 2011'den beri Suriye'de hem hükümet hem muhaliflerin saldırılarıyla su altyapısı önemli ölçüde zarar gördü. Mesela Mayıs 2014'te Halep'in yarısı susuz kaldı. Altyapının çökertilmesine ilaveten Suriye genelinde su arıtma tesislerinin % 35'i devre dışı kaldı. IŞİD'in kısmen kontrol ettiği Deyr el Zor'da şebeke suyunun % 90'ı çalışmıyordu. IŞİD'in merkez haline getirdiği Rakka'da da benzer sorunlar yaşanıyordu.

• IŞİD şiddet kadar su ve elektriği halklara karşı boyun eğdirme aracı olarak kullanıyordu. Suriye'de Takba ve Tişrin barajı ile Irak'ta Samarra ve (bir süreliğine) Musul barajını ele geçiren IŞİD vanaları kapatarak ya da kapakları açıp baskınlara yol açarak suyu silaha dönüştürdü. Halihazırda Irak'ta 4 barajı kontrol eden örgüt, itaat eden yerleşim birimlerini suyla ödüllendirirken boyun eğmeyen bölgelerin suyunu keserek cezalandırıyordu. Ayrıca IŞİD, Suriye ve Irak'ta su arıtma tesislerinden ele geçirdiği klor gazını hükümet güçlerine karşı silah olarak kullanıyordu.

• IŞİD'in Suriye'de Tabka barajındaki sorumsuz tasarruflarına bağlı olarak 2014'te Esad Gölü'nün su seviyesi ciddi şekilde düşünce Rakka ve Halep civarında 5 milyon insan bundan etkilendi. Örgüt su seviyesinin düşüşünden Türkiye'yi sorumlu tutunca Türk Dışişleri Fırat'ın suyunu kesmediklerini açıklamak zorunda kaldı. Barajda çalışanlar ise IŞİD'den önce su seviyesinin istikrarlı olduğunu kaydetti.

• IŞİD, 2014'te Irak'ta güneydeki Şii kentlerini susuz bırakmak için Nuaimiye barajının kapaklarını kapattı. Kerbela, Necef, Babil gibi Şii bölgeler susuz kalırken yukarıda Ebu Greyb civarı sular altında kaldı. Bu durum 12 bin aileyi evsiz bıraktı.

• IŞİD suyla cezalandırma taktiğini Felluce barajlarını kullanarak da yaptı.

• IŞİD'in su oyunları ile Diyala vilayetine bağlı Mikdadiye ve Saadiye'de 22 köy sular altında kaldı.

• Yine IŞİD, Kürdistan bölgesinde Hıristiyan ve Şiilerin yaşadığı Karakuş'un Dicle'den gelen suyunu kesti.

• IŞİD Talkhaneim'den çekilirken su deposunun elektriklerini kesip 3.500 dolar fidye istedi.

• Ekim 2014'te Irak güçlerinin ilerleyişini durdurmak için Şirvan'da suyun yönünü değiştirerek 9 köyü sular altında bıraktı.

• Ekim 2014'te Diyala'ya bağlı Balad Ruz'da Şiileri susuz bırakmak için Suddur Barajı'ndan giden hattı kesti.

Suyun silah olarak kullanıldığına dair örnekleri bu şekilde uzatmak mümkün.

PATAVATSIZ BIDEN, KÜSKÜN PİRE, KOBANİ RULETİ

ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden, 2 Ekim 2014'te Biden Harvard Üniversitesi'ndeki konuşmasında Türkiye ve Körfez'deki "Sünni" ortaklarının Suriye'de çevirdiği işlere dair ciddi itiraflarda bulundu:

"Bölgedeki müttefiklerimiz, Suriye'deki en büyük problemimizdi. Türkler ki çok iyi dostumuzdur ve benim de uzun süre vakit geçirdiğim Erdoğan'la harika bir ilişkim var. Suudiler, Emirlikler vs... Ne yapıyorlardı? Esad'ı devirme ve bir Sünni-Şii vekâlet savaşı çıkarmada çok kararlıydılar. Ne yaptılar? Esad'la savaşacak herkese yüz milyonlarca dolar para ve on binlerce ton silah akıttılar, El Nusra, El Kaide için destek olacak, dünyanın diğer yerlerinden gelen cihatçıların aşırı unsurlarını kabul ettiler. Abarttığımızı mı düşünüyorsunuz? Bir bakın. Bunların (yardımlar) hepsi nereye gitti? İşte şimdi olan ise birdenbire herkes uyandı. Irak'taki El Kaide olan, IŞİD denilen bu ekip, Irak'tan atılmışken, Doğu Suriye'de açık bir alan, toprak buldu, bizim daha önce terörist ilan ettiğimiz El Nusra ile çalıştı. Ve biz, iş arkadaşlarımızı (müttefikleri) bunlara desteği kesmeye ikna edemedik. Peki, ne oldu? Birdenbire gerçeği gördüler. Şimdi Başkan'ın bir araya getirebildiği Sünni ülkelerden kurulu bir koalisyon var. Çünkü Amerika bir kez daha Müslüman bir ulusa gidip, agresif olamazdı. Sünni bir örgüte gidip saldırmaya Sünnilerin liderlik etmesi gerekir. Şimdi ilk defa olarak neyimiz var? Suudi Arabistan giden fonları durdurdu. Ayrıca kendi toprağında Amerikan güçlerinin açık askeri eğitim vermesine izin veriyor. Katarlılar, terörist örgütlerin en aşırı unsurlarına olan desteğini kesti. Ve Türkler... Erdoğan ki eski bir dosttur, bana dedi ki, siz haklıydınız, çok fazla insanın (Suriye'ye) geçişine izin verdik, şimdi sınırı mühürlemeye çalışıyoruz. Türklerin bugün ne yaptıklarını fark ettiniz mi? Erdoğan, geçen Perşembe (25 Eylül 2014'te New York'taki görüşmede) bunu yapacağını (tezkerenin çıkarılacağını) bana söylemişti ama yeterli oy oluncaya kadar bahsetmememi istemişti. IŞİD'e karşı Türk kara gücüne izin vermek, Türk hava sahasının NATO ve diğer müttefikler tarafından kullanılabilmesi, Türk hava sahasının bizim insansız hava araçlarına açılabilmesi için Türk Parlamentosu'nda (tezkere ile ilgili) oylama yaptılar. Bir Sünni devlet olarak Türkiye'nin IŞİD'in kendine yönelik doğrudan ve acil bir tehdit olduğunu fark etmesi epey zaman aldı."⁸³

Erdoğan ise "Eğer o ifadeleri kullanmışsa benim için tarih olmuştur" diyerek tepki gösterdi.

Diplomatik gerilim üzerine Beyaz Saray, Biden'ın özür dilediğini açıkladı, Beyaz Saray Sözcüsü Josh Earnest ise konuya şöyle açıklık getirdi: "Baş-

83 Hard Truths, VP Biden apologizes for telling truth about Turkey, Saudi and ISIS, 05.10.2014, TheDailyBeast.com

kan Yardımcısı'nın özrü, Erdoğan'ın özel konuşmalarındaki görüşlerini yanlış ifade etmesiyle ilgiliydi."

ABD'nin Ankara Büyükelçiliği de şu açıklamayı yaptı: "Biden, son açıklamalara netlik kazandırmak amacıyla Erdoğan ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Başkan Yardımcısı, müttefiklerin, kasıtlı olarak IŞİD'in veya Suriye'deki diğer şiddet yanlısı aşırılık yanlısı grupların büyümesini sağladığı ya da kolaylaştırdığı yönündeki her türlü imadan ötürü özür dilemiştir." Biden ise 4 Ekim'de CNN'e konuk olduğunda yine doğrucu Davut'tu: "Asla özür dilemedim. Onunla ilgilendim. Onu aradım ve 'Bak, rapor edilen söylediklerimi tam yansıtmıyordu' dedim." Bu kez Earnest özür değil pişmanlıktan bahsetti: "Biden'in iletmeye çalıştığı mesaj, kendi açıklamasının yorumlanmasından dolayı hissettiği pişmanlık idi."⁸⁴

Bu diyalogdan ikinci bir "one minute" zaferi çıkartanlar yanıyordu! Biden sözlerini geri almadı, tüm bunlar müttefikin gönlünü almaya dönük diplomatik manevralardı.

Belki patavatsızca, belki diplomatik gaf ama Biden'in sözleri bir hakikatin en üst düzeyde itirafıydı. Pişmanlık ifadesi, Başkan Barack Obama'nın Biden'dan farklı düşündüğü anlamına gelmiyordu. Zira 16 Mayıs 2013'te Beyaz Saray'daki toplantıda Obama, MIT Müsteşarı Hakan Fidan ile birlikte Suriye'ye müdahale için kendisini ikna etmeye çalışan Erdoğan'a "Radikallerle neler yaptığınızı biliyoruz" diyerek toplantıya son noktayı koymuştu.

Hükümet ise Türkiye'ye karşı algı operasyonu yürütüldüğü iddiasındaydı. Ama artık dostları da acı gerçeği söylüyordu. 17 Eylül 2014'te Erbil'de evinde ziyaret ettiğim KYB Dış İlişkiler Sorumlusu Sadi Ahmed Pire "Türkiye, IŞİD'in Türkiye sınırlarından geçişini engellemedi. Türkiye'nin rolü utanç verici. Türkiye sofrada misafir olarak iyi bir dost. Ama dostu saldırıya uğradığı zaman uzaktan seyrediyor. Neden bizim sınırlarımızdaki güvenliği sağlamıyor?" demişti. Belki Biden'a verilebilecek en makul yanıt şu olabilirdi: "Hepimiz oradaydık."

Evet, bu suçta ortaklıklar ta ki Libya'da eğitilip donatılan gruplardan biri Eylül 2012'de ABD'nin Trablus Büyükelçisi'ni öldürünceye kadar.

Hükümet ısrarla "Muhalliflere istedikleri silahlar verilseydi rejim kısa sürede yıkılır ve IŞİD palazlanmazdı" tezini işliyordu. Halbuki Libya'da tam da Ankara'nın Suriye'de tekrarlanmasını istediği tarzda bir operasyonla rejim çökertildi ama düzen kurulamadı.

Bu tecrübeler hiç yaşanmamış gibi Türkiye IŞİD'e karşı koalisyona katılmak için rejim değişikliği şartını koşuyordu. Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun CNN'den Christiane Amanpour'a yaptığı açıklamaların her cümlesi sahanın ve uluslararası ortamın geldiği noktadan uzaktı. Türkiye'nin IŞİD'e

84 <http://edition.cnn.com/2014/11/03/politics/biden-not-changing-brand/>

karşı koalisyona katılımı için Esad rejimini zayıflatma amacı gütmesi gerektiğini söylüyordu. Dediği şeydu:

• “İŞİD’den sonra, sınırlarımızın korunacağına emin olabileceğimiz açık bir strateji varsa elimizden geleni yapmaya hazırız.” Bunun anlamı; Ankara’nın dillendirdiği strateji yoksa İŞİD’e karşı bir duruş da yok. Zaten hükümet İŞİD’in Tel Ebyad, Cerablus ve Rai sınır kapılarını ele geçirip Türkiye’ye komşu olmasını çok da sorun etmemiştir.

• Davutoğlu’nun tekrarladığı diğer şart: “Uçuşa yasak bölge istiyoruz. Sınırlarımızda güvenli bir bölge istiyoruz.” Bu adımların atılması BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan imkânsızdı. Rus ve Çin vetosu nedeniyle o yol kapalıydı. BM kararı olmadan NATO çerçevesinde bir hareket başlatılabılırdi ama bu da bölgesel bir savaşı tetikleme anlamına geliyordu.

• Yine Davutoğlu diyordu ki; “Bugün Kobani’de İŞİD’i cezalandırmak ve bir sonraki adımı belirlememek gelecekte daha büyük sorun çıkarabilir... Kobani’ye müdahale ihtiyacı doğarsa o zaman tüm Suriye’ye, tüm sınır bölgesine de müdahale gerekir.” Yani Davutoğlu’nun mantığına göre Kobani’nin de İŞİD’in eline geçmesine seyirci kalmakta mahzur yoktu çünkü ortada rejimi düşürecek bir strateji yoktu.

• Davutoğlu ayrıca Biden’a yanıt verirken empati istiyordu: “ABD’nin de Meksika ile sınırı var. Tüm sınırı kontrol etmek kolay mı?” Sanırsınız yabancı savaşçılar 911 kın’lık sınırın her bir karesini kullanıyordu. Sanki uzun bir süre militanlar uçak ve gemilerle “onurlu devrimciler” olarak taşınmadı. Sanki geçiş için kullanılan yollar herkesin bildiği noktalar değildi; sanki Güveççi ya da Bükülmez’de karakolların önünden geçen yasadışı yollar V.I.P. geçişi olarak kullanılmadı. Sınır uzun kontrol edemeyiz izahatı bir izahat değildi. Ayrıca İŞİD’in cebini şişiren petrolün nasıl aymazca Türkiye’ye pompalandığını biliyorduk

İşin özüne gelince; Türkiye hem Rojava’daki kantonların varlığına son verecek hem de Esad rejimine karşı savaşı kızıştıracak bir strateji arıyordu. Ancak ABD ile Türkiye ayrı telden çalışıyordu. Beklendiği üzere ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Jen Psaki, Davutoğlu’nun Esad rejiminin hedef alınması şartına “Pozisyonumuz değişmedi. Odak halen İŞİD” yanıtını verdi. Psaki tampon bölge tartışmasıyla ilgili de yeni bir durum olmadığını vurguladı. Yani taleplerin hâlâ karşılığı yoktu. Stratejinin ikinci ayağı havada kaldığına göre hükümetin aklında olan neydi? Daha önce Rojava’ya ambargonun kaldırılması için PYD’ye dayatılan “Rejime karşı tutumunu netleştir, muhalif güçlere katıl, özerklik adımlarından kaçın” şartları şimdi Kobani’ye askeri yardımların geçirilmesi konusunda izin isteyen PYD Eşbaşkanı Salih Müslim’in önüne konuluyordu.

Erdoğan’ın “Şu anda Kobani’de olan, yarın belki Haseki’de olacak, belki

Afrin'de olacak"⁸⁵ sözleri Rojava'ya karşı IŞİD üzerinden büyük bir iştahla bir vekâlet savaşı verildiği kuşklarını güçlendiriyordu. Kobani'deki ikili ve ikircikli politika Türkiye'nin iç barışını ve çözüm sürecini tehdit ediyordu. Halbuki Kobani halklar arasındaki kardeşliği perçinleyecek ve barış sürecine ivme katacak bir fırsata dönüştürülebilirdi. Hükümet bir kez daha klasik devlet refleksine teslim oldu. Neticede ne Sadi Ahmed Pire haksız ne de Biden yalancıydı.

EĞİT-DONAT: BİR BATAK HİKÂYE, YENİDEN

IŞİD'e karşı koalisyon oluşturma tartışmalarına bakınca insanın "Ortadoğu'daki mevcut müttefiklerle Amerika olmak zormuş" diyesi geliyor. Bir yanda Körfez'deki efendilerin "Esad rejimini devirmeyeceksen ve İran'la iş tutacaksan ortağın değilim" resti. Diğer yanda "model" ortaklıktan "zoraki" ortaklığa tenzil edilen Türkiye'nin IŞİD'in Rojava'yı boğmasına geçit verip "Esad'ı devirmeye yönelik tampon bölge ya da güvenlik bölge oluştur" ısrarı.

ABD Başkanı Barack Obama'nın işi zordu, hele ki ılımlılarla devrim yapmanın fantezi olduğunu itiraf ettikten sonra... Bay Başkan, "Esad rejimini doğrudan hedef almayan" IŞİD'e karşı operasyon planını Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye'ye kabul ettirmek için "ılımlı" muhalifleri eğitip donatan bir ara formülle yol alma çabasındaydı.

Esad'a karşı tampon bölge talebinin kolayca karşılık bulmayacağını gayet iyi bilen Cumhurbaşkanı Erdoğan da şimdi planın "eğit ve donat" kısmını pek sevmişe benziyordu. 6 Ekim 2014'te Gaziantep'te tekrarladı: "Eğit-donat' anlayışıyla Suriye ve Irak'taki ılımlı muhalif kesimin hem eğitilmesi hem de donatılması lazım."⁸⁶

Bu eğit-donat meselesi çıktığından beri en bayıldığımız konu "ılımlılar" idi. Yani hem IŞİD'le hem rejimle savaşacak adamlar. Peki, kimdi bunlar? Böyle bir araya getirilebilecek, eğitilip donatıldıktan sonra "ılımlı" kalmaya devam edecek ve asla El Kaide'yle işbirliği yapmayacak bir grup var mıydı?

2014'ün sonuna doğru sahada dengeyi değiştirebilecek birkaç ana güçten bahsedilebilirdi: IŞİD, Nusra Cephesi, İslâmî Cephe ve Rojava'da YPG. Bunlara ABD'lilerin gözdesi Suriye Devrimciler Cephesi de eklenebilirdi. Bu yapılar arasında gelgitler yaşayan ÖSO artık garnitür görevi görüyordu.

Aslına bakarsanız bu gruplardan Batılı şablonları en iyi karşılayanı YPG idi. Üstelik YPG "ılımlı" denilen gruplardan bazılarıyla ittifak da yaptı. Hükümetin "ılımlı" diye göklere çıkardığı gruplardan 8'i YPG ile birlikteydi ama yardım alamıyordu. Çünkü hesap başkaydı; önce Kürtlerin kazanımları yok edilecek

85 www.sabah.com.tr/gundem/2014/10/05/obamanin-yardimcisi-benim-icin-tarih-olur

86 www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/127825/Erdogan__Su_an_Kobani_dustu_dusuyor.html

sonra Şam'daki Emeviye Camii'nde kazaya kalmış olan namazlar eda edilecekti! Ama Türkiye'nin Kürtlerle ilgili çekinceleri nedeniyle IŞID'e geçit vermesi ya da en hafifinden göz yumması Amerikalıların da canını sıkıştırmıştı benziyordu.

Obama'nın Kongre'den talep ettiği 500 milyon dolarlık fonla hangi grupları destekleyeceği sorusu tartışılıyordu. Hepimizin gayet iyi bildiği bir durumu BBC'den Jeremy Bowen, Şam gezisinin ardından şöyle aktardı: "Çok sayıda ÖSO savaştığı ile karşılaştım ve belli cihadi gruplara kıyasla ılımlı görüşlere sahipler. Fakat bu savaşçılar çoğu kez dindar ve ortak düşmana karşı cihatçılarla ittifak kurmakta sakınca görmüyorlar. Ayrıca savaşçılar bir gruptan diğerine kayıyor."⁸⁷

Bowen da silahların cihatçı gruplara geçmesini önlemenin imkânsız olduğunu vurguladı. Daha önce Suudilerin finansmanı ile Ürdün üzerinden ılımlılara gönderilen silahlar ertesi gün Kaidecilerin eline geçmişti. Yekpare bir ılımlı cephe oluşturmanın zorluğu şurada idi: Kaide'nin Suriye kolu Nusra, İslâmî Cephe, en muteber "ılımlılar" Suriye Devrimciler Cephesi ile Hareket Hazm özellikle Halep, Idlib, Dera, Şam kırsalı ve Golan gibi yerlerde birbirleriyle iç içe geçmişti. Mesela Dera'da Hara Tepesi'ni ele geçirmek için ÖSO, Nusra, Suriye Devrimciler Cephesi, İslâmî Cephe'nin bileşenleri Sukur el Şam ve İslâm Ordusu birlikte hareket etti. Saldırıda ABD'nin temin ettiği BGM-71 TOW füzeleri kullanıldı. Yine Ağustos ve Eylül 2014'te Kuneytra'daki saldırılarda Suriye Devrimciler Cephesi, Nusra ve İslâmî Cephe'nin en etkili grubu Ahrar el Şam omuz omuzaydı. Hareket Hazm da Nusra'ya biat eden Çeçenlerin kontrolündeki Muhacirler ve Ensar Ordusu ile birlikte Halep'in Handarat bölgesinde ortak operasyon düzenledi. Biraz daha geriye gidersek 4-18 Ağustos 2013'te Lazkiye kırsalında 190 Alevinin kurban edildiği katliama Ahrar el Şam, IŞID, Nusra, Muhacirler ve Ensar ile Sukur el İz birlikte imza atmıştı. Bu tür bir ittifak Minning Havaalanı'nın alınmasında da kendini göstermişti. Elbette şimdi IŞID bu ittifakın karşısında. Bunun gibi örnek çok.

ÖSO bileşenlerinin bir kısmı mafyoz örgütlere, bir kısmı cihadi gruplara katılırken sınırlı düzeyde komuta ve kontrol gücüne sahip olan ÖSO Askeri Yüksek Konseyi de yolsuzluk suçlamasıyla Haziran 2014'te dağıtılmıştı. Yani ABD'nin sahada muhatap alabileceği kuşatıcı bir komuta merkezi kalmadı. *Washington Post* yazarı David Ignatius, ABD'nin eğittikten sonra 4.200 civarındaki savaşçıları aylık 150 dolar maaşa bağladığı Hareket Hazm örgütünün lideri Hamza el Şimali'nin "Suriye sokakları ÖSO'ya olan güvenini kaybetti" dediğini aktardı.⁸⁸ Bu durumda ABD'nin birçok şeyi sıfırdan alması gerekiyordu.

87 www.bbc.com/news/world-middle-east-29260015

88 David Ignatius, "Unifying the moderate opposition is the biggest challenge in Syria", *The Washington Post*, 30.09.2013.

Eğitilecek ve donatılacak ılımlı ortakların kim olduğu sorusunun yanıtı yoktu. Olası ortakların durumu Ekim 2014 itibarıyla şuydu:

– Hareket Hazm: Bu örgüt ABD'den TOW füzelerini aldıktan sonra bile "Nusra'nın safındayız" diyebiliyordu.

– Ahrar el Şam: Türkiye'ye yakın grupların başında gelen ve Halep'te onlarca militanı IŞİD'e biat eden bu örgütün El Kaide bağlantıları hep gözardı edildi. Ankara'da Haziran 2013'te silahlı gruplarla yapılan toplantıya Ahrar da katılmıştı.

– Suriye Devrimciler Cephesi. En muteber örgütlerin başında geliyordu. 9 Şubat 2014'te 71 Alevinin öldürüldüğü Maan'daki katliamın sorumlularından biriydi. Bu katliamda Ahrar el Şam ve Muhacirun ve Ensar'a bağlı Cund el Aksa da vardı.

– İslâmî Cephe: İslâmcıların çatı kuruluşu olan bu örgüt de Aralık 2013'te Nusra Cephesi ile birlikte Adra'da Alevi, Hıristiyan, Dürzi ve İsmaililere yönelik katliamın sorumlusuydu.

– İslâm Ordusu: Suudi istihbaratının kontrolündeki bu örgüt sivil alanları roket yağmuruna tutmak dahil savaş suçu işleyen grupların başında geliyordu. Ayrıca bu grup kimyasal silah saldırısının zanlılarından biriydi. İslâmî Cephe de Ahrar ile ortaktı.

Afrin'in güneyinde Şiiilerin yaşadığı Nubbul ve Zehra'yı kuşatma altında tutanlar ya da Humus'ta Alevilerin yaşadığı İkrime'de çoğu öğrenci 45 kişiyi bombalı saldırıyla⁸⁹ katledenler hâlâ ılımlı diye baş tacı edilebiliyordu.

Burada başka bir sorun daha vardı: Muhalif gruplar sadece IŞİD'e karşı kara unsur olarak kullanılmak istemiyordu. Ki ABD'nin IŞİD'e yönelik hava saldırılarından sivillerle birlikte kendilerinin de etkilendiğinden yakınıyorlardı. "Ha rejimin varil bombaları ha Amerikan füzeleri" diyenler az değildi. ÖSO'nun kurucularından Albay Riyad el Esad, rejimi devirme garantisi vermedikleri sürece koalisyonun IŞİD'e karşı saldırılarına katılmayacaklarını açıkladı. Hareket Hazm, 23 Eylül'deki açıklamasında ABD'nin Suriye'deki hava bombardımanın ülkenin egemenliği ve devrimin hedeflerine yönelik saldırı olarak değerlendirerek "Dış müdahalenin fayda sağlayacağı tek taraf Esad rejimidir" itirazını yöneltti. Suriye Devrimciler Cephesi de, Şam kırsalında IŞİD'le çatışmalara son verdiğini duyurdu. Benzer bir açıklama İslâmî Cephe'den geldi. Kaldı ki İslâmî Cephe IŞİD'e karşı durabilecek en güçlü gruptu. Ayrıca ABD ile işbirlikçi unsurlara dönüşmeleri muhalif grupları, kendi kaynaklarını ve yerel destek unsurlarını oluşturan IŞİD'in propagandif salvolarının hedefi haline getiriyordu.

89 Hasan Sivri, "İkrime katliamının ayrıntıları", 02.10.2014, ydh.com.tr

Dahası eğitilip donatılacak ılımlı grupların başında gelen Suriye Devrimciler Cephesi ile Hareket Hazm 2014'ün güzünde ağır darbe aldı. Darbeyi vuran Nusra Cephesi'ydi. İlimlilerin mevzilerini Nusra'ya kaptırması eğit-donat programıyla Esad'a karşı yeni bir savaş kurgulayan cepheyi hayal kırıklığına uğrattı.

İŞİD'in Haziran'da Musul'u ele geçirdikten sonra hilafet ilan etmesi en fazla Nusra'ya darbe vurmuştu. Nusra'nın birçok adamı "yeni halife" Ebubekir Bağdadi'ye biat edince örgüt, Deyr el Zor'daki mevzilerini İŞİD'e kaptırmıştı. Nusra 2014'ün sonbaharında beklenmedik hamlelerle yeniden toparlanmaya başladı. Nusra normalde rejim düşmeden şeriat devleti kurma seçeneğini reddettiği halde İŞİD'in çekim gücünü kırmak için İdlib kırsalında emirlik ilan edeceğini duyurmuştu. Golan Tepeleri'ndeki Kuneytra ile Dera arasındaki bölgede rejimle çatışmalarını yoğunlaştıran Nusra kuzeyde de hâkimiyet alanını genişletti.

Nusra İdlib kırsalında Maarşorin, Maasaran, Dedikh, Kfar Betikh ve Kefir Ruma'nın ardından Han el Sebil ve Deyr Sünbül'ü ele geçirdi. Deyr Sünbül Suriye Devrimciler Cephesi Komutanı Cemal Maruf'un memleketi. Daha sonra Sermeda'ya akın eden Nusra böylece Türkiye sınırındaki Bab el Heva'ya 6 km yaklaşmış oldu.

Daha önce Hama'daki mevzilerini de Nusra'ya kaptıran Suriye Devrimciler Cephesi'nin saha hâkimiyeti neredeyse sıfırlandı. Han el Sebil başta olmak üzere İdlib'deki karargâhlarından çekilen Hareket Hazm ise Halep'teki varlığını bir anlaşma ile korudu ama elindeki kontrol noktalarını Nusra'ya bırakmak zorunda kaldı.⁹⁰ *Al-Raqqah Magazine*'e göre mevzi kaybetmenin ötesinde ABD'nin ılımlılara verdiği tanksavar TOW füzelerinin 80 kadarı Nusra'nın eline geçti. İlimlilerin bıraktığı ganimetler arasında 10 tank, 4 BMP, 130 top, çok sayıda mühimmat ve onlarca araç da vardı. Halbuki düne kadar bu gruplar, "kardeş" olarak niteledikleri Nusra ile ortak operasyonlara katılıyor, hatta yer yer cephane paylaşımına gidiyordu.⁹¹

Nusra savaşçılarının çok yaklaştığı kritik lojistik destek hattı Bab el Heva'yı bu örgütün müttefiklerinin yer aldığı İslâmî Cephe kontrol ediyordu. Geçmişte Nusra'nın terör örgütü listesine alınmasından rahatsız olan gruplar şimdi İŞİD'le savaşın Nusra'yı da kapsamasına daha da tepkiliydiler.⁹² Nitekim Nusra'yı ılımlılara karşı tetikleyen şey kuvvetle muhtemel Amerikan

90 <http://syriadirect.org/news/syria-direct-news-update-10-29-14/>

91 Jeremy Bowen, "Who will fight Islamic State?", 18.09.2014, www.bbc.com

92 Michael Karadjis, "Syrian rebels overwhelmingly condemn US bombing", 25.09.2014, <https://mkaradjis.wordpress.com>

operasyonları oldu. ABD, Idlib'in kuzeyinde Kfar Diryen'deki Nusra karargâhını bombalamıştı. ABD, IŞİD'le birlikte Nusra'nın da mevzilerini bombalayınca ılımlıları Amerikan ajanı olarak görenlerin sayısı arttı. ılımlıların bu şekilde Nusra karşısında hezimete uğraması eğit-donat'ın başarısıyla ilgili kuşkuları daha da arttırdı.

ABD'nin Irak'ta eğitip donattığı ordunun hali ortadayken Suriye'de oluşturulacak yeni ordunun kireç taşı gibi dağılmayacağını ya da radikallerle iş tutmayacağını hiçbir garantisi yoktu. Yeni ordunun rejimi düşürme ihtimali de zayıftı. Rejim düşse bile kimse bunların istikrarı sağlayabileceğine ya da düzen kurabileceğine inanmıyordu. ABD'nin "mücahitleri" destek programları Afganistan'da Taliban ve El Kaide'yi doğurdu. IŞİD ve Nusra da yine rejim değiştirme maceralarının bir ürünüydü.

ZİYA-ÜL HAK MEZARINDAN SURİYE FATİHLERİNE FISILDIYOR

Türkiye, ABD'nin IŞİD'e karşı milis gücü yaratma planını Suriye'de rejim değiştirmeye yarayacağı umuduyla kabul ederken Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ekim 2014'te Birinci Dünya Savaşı sonrası çizilen sınırların meşruiyetini sorgulamaya başladı.

Sykes Picot'a itiraz etmeyen var mıydı? Levant düşlerinin peşinden giden Suriyeliler de bu anlaşmaya veryansın ediyor, dört parçaya bölünmüş Kürtler de...

Asıl mesele sınırların iğretiliği değil Türkiye'nin bölgede yeni Sykes Picot'lara davetiye çıkartan serencamıydı. Türkiye geçmişte Pakistan'ın canını fena yakmış bir tecrübenin peşindeydi. Feci bir sürüklenme, sorgusuz sualsiz.

Hâlihazırda Suriye'de muhalifleri eğitip donatma ameliyesinin geçen 3 yılda Türkiye'yi IŞİD'e komşu haline getirdiği gerçeğini iskalayan müttefikler aynı delikten defalarca sokuluyordu. Türkiye'nin Pakistanlaşacağına dair uyarılara kulak tıkamanın da bedeli ağır olacaktı. Bir ülkede militan yaratmanın risklerini görmek için Pakistan bir aynaydı. Peki, Pakistan sendromu neydi? Erdoğan'inkine benzer heveslerle Pakistan'ı "cihat otobanı"na çeviren ve belki Kabil'de cuma namazı düşleyen Ziya-ül Hak'ın mezarından fısıldadıkları öğretici olabilirdi.

1979'daki Sovyet işgalinin ardından Pakistan 2 milyonu aşkın Afgan mülteciye kucak açtı. Mülteciler mücahit devşirme havuzuna dönüştü. Pakistan medreseleri de kutsal cihada adam devşirmeye girişti. ABD patron, Pakistan taşerondü. CIA, Pakistan üzerinden yaklaşık 3 milyar dolarlık eğit-donat programıyla mücahitleri Sovyet işgaline karşı seferber etti. Bu yolla en az 80 bin savaşçı eğitildi.

1989'da Sovyetler çekilince sıra Kabil'de iktidar savaşına geldi. Pakistan için peşini bırakmadı. Misyon Ziya-ül Hak'ın ardılları tarafından da sürdürüldü.

Pakistan destekli Hizb-i İslâmî'nin lideri Gulbettin Hikmetyar başarılı olmayınca çok sayıda Afgan mültecinin yerleştirildiği Diyübendi (Deobendi) medreselerindeki talebeler (Taliban) örgütlendi. 2001'de darbeye gelen Pervez Müşerref'in de itiraf ettiği üzere Taliban militanları Pakistan'da finanse edildi, eğitildi ve silahlandırıldı. Bu destekle Taliban 1994'te Kabil'de iktidarı ele geçirmek için harekete geçti.

ABD Dışişleri'nin gizli yazışmalarına göre Pakistan istihbaratı 1996'da Kabil'de iktidarı ele geçirdikten sonra da Taliban'a mühimmat, yakıt ve gıda malzemeleri göndererek desteği sürdürdü. ABD Dışişleri 1995'te bir toplantıda İran'ın da desteklediği "mutedil" Burhaneddin Rabbani hükümetine karşı Pakistan'ın Taliban üzerinden yürüttüğü savaşla ilgili endişeleri tartıştı. Bu arada İslâmabad gelişmelerden rahatsız olan İran ve Türkmenistan'a Taliban'ı kontrol edebileceği garantisi verdi.

CIA, 1996'da Hizb-i İslâmî ve Cemaat-i İslâmî gibi rakip grupların askeri kamplarını kapatırken El Kaide, Hareket el Ensar gibi örgütlere dokunmadığını not etti. Host'taki bu kamplar 1980'lerde CIA'in finansmanıyla kurulmuştu.

Bu arada Pakistan'ın verdiği teminatla Taliban'a geçit veren Özbek General Reşit Dostum da her şeyini kaybetmiş ve 1997'de çareyi kaçmakta bulmuştu.

Ocak 1997'de Washington'a gönderilen gizli yazıda Afganistan sınırları içinde kaldığı sürece Taliban'ın İslâmabad yönetimi için iyi olabileceği ama bunun ileride Pakistan'ı da etkileyeceği uyarısı yer aldı.

ABD, 1998'de Pakistan'a baskı uygulamaya başladı. Bunun nedeni El Kaideli lideri Usame bin Ladin'in teslim edilmesi konusunda Taliban üzerindeki nüfuzunu kullanmamasıydı.

26 Eylül 2000 tarihli yazışmada ABD, İslâmabad'ın Taliban'a desteğini sürdürdüğünü belirterek alarm verdi. 2001'de Dışişleri Bakanı Colin Powell'a giden raporda Pakistan halkı arasında Taliban'a desteğin giderek arttığı not edildi.

11 Eylül 2001'de ikiz kuleler ve Pentagon'a saldırıların ardından Pakistan, Taliban'la iştigaline son vermek zorunda kalınca silahlar asıl sahibine döndü. Pakistan'ın trajedisi bu noktada başladı. 2001'de Amerikan müdahalesiyle devrilen Taliban'ın liderleri Pakistan'ın Veziristan bölgesine yerleşti. Afgan cihadına katılmış Pakistanlı Peştunlar "ensar" misali "muhacirlere" kucak açtı. 2001'den sonra Taliban ile Pakistan ordusu arasında çatışmalar yaşanırken "cihat otobanı"nda yeşermiş 30 örgüt 2007'de Beytul-

lah Mehsud liderliğinde Tehrik-i-Taliban Pakistan'ı (Pakistan Taliban Hareketi) oluşturdu. Artık Pakistan'ın başının en büyük belası Tehrik-i Taliban ve Afgan cihadından miras örgütlerdi. Pakistan'ın ektiği tohumlar sadece merkezi otoriteyi tehdit etmekle kalmayıp mezhebi düşmanlık da saçıyordu. Ordunun baş edemediği bu örgütler karşısında Obama yönetimnin AfPak stratejisi çerçevesinde insansız uçaklarla yürüttüğü savaş da etkili olmadı.

CIA ile yolları kesişmiş Carnegie Endowment for International Peace'in araştırmacısı Selig Harrison, Taliban'ın yaratılmasında CIA'in Pakistan istihbaratına verdiği para ve silahların kullanıldığını anlatırken İslâmabad'ın bu maceraya sürüklenmesinin arkasındaki saikle ilgili ilginç bir anekdotunu paylaşıyor: "Ziya-ül Hak bana Pakistan'ın nüfuz alanını Afganistan'ı, ardından Özbekistan ve Tacikistan'ı, sonra İran ve Türkiye'yi kontrol edecek şekilde genişletmekten bahsetti."

Bu da Pakistani stratejik derinlik, Hint Okyanusu'ndan Akdeniz'e! Herkesin bir hayali var, Türkiye liderlerinin Şam'daki Emeviye Camii'nde namaz kılma hayali gibi...

Sadede gelirsek; Pakistan hem Hizb-i İslâmî hem Taliban'ın militan kaynağını oluşturan Peştunlar üzerinden Afganistan'da nüfuz savaşına girişmişti. Türkiye de aynısını eğit-donat'la Türkmenleri önceleyerek yapmaya gönüllüydü.

Afganistan sahnesinde Pakistan dışında İran ve Şiileri engellemek için milyarlarca dolar harcayan Suudi Arabistan'ın tuttuğu örgütler vardı. Suriye'de de her bir güç bir vekil örgütle savaşıyordu. Eğit-donat'ta da herkes kendi tarafına oynayacak ve yeni bir nüfuz savaşı kaçınılmaz hale gelecekti. Bunun içeriye yansımaları da olacaktı. Nasıl ki mücahit devşirme sürecinde Suudi finansmanıya tanışan Diyübendi medreseleri Vehhableştiyse Suriye krizi de Türkiye'deki İslâmcı grupları dönüştürüyordu. Taliban lideri Molla Ömer, Tehrik-i Taliban'ın kurucusu Beytullah Mehsud ve halefi Hakimullah Mehsud da vakti zamanında makuliyetiyle tanınan Diyübendi medreselerinden geçmiş liderlerdi. Şimdi Diyübendi uleması İslâm adına terörü reddediyor ama artık nafile...

Pakistan nasıl mezhepçi düşmanlığa sürüklendiyse Suriye'deki vekâlet savaşı da Türkiye'nin mezhebi fay hatlarını harekete geçiriyordu. İstanbul'da Şii camilere yönelik saldırılar bir işaretti. Pakistan Taliban'ı kontrol edemediği gibi Türkiye de desteklediği silahlı grupları kontrol edemeyecekti. Bu milisleşmenin tabiatında vardı! Eğit-donat programı denenmiş müflis bir yoldu ama Türkiye'de hükümet takıntı derecesinde ısrarlıydı.

Vitrindeki kitaplar kızıla çalmadan!

Türkiye’de Suriyeli muhaliflerin eğitilip donatılmasıyla ilgili tartışmalar sürerken 4-6 Mart 2015’te El Kaide ve Taliban gibi örgütlerle iştigal etmiş Pakistan’da yetkililer ve uzmanlarla konuşma fırsatı buldum. Pakistan, Müslüman dünya adına hevesleri tavan yapanlar için izlenecek bir patikaydı. Müslümanlar adına nükleer güç olmak isteyenler için...

Dinsel bir ayrışma ve pir-ü pak bir Müslüman nüfusla İslâm devleti düşleyenler için...

Düzeni oturtuktan sonra sınırları aşmaya sabırsızlananlar için...

Bölgesel güç olma fırsatı kollayanlar için...

Özetle emperyal olmaya can atanlar için ibret dolu bir patika.

Hindistan’ın bölünmesi ve nüfus mübadelesiyle kurulan Pakistan ulaştığı atom bombasıyla İslâm dünyasının ezilmişlik içindeki duygularına gurur kattı.

Doğu Pakistan’ı yani Bangladeşi kaybetti ama bölgesel heveslerini Afganistan’daki iç çatışmaya müdahil olarak tatmin etti. ABD de Afganistan’daki savaşı desteklemesinin karşılığında Pakistan’ın atom bombası yapmasına göz yumdu.

Peki, Pakistan ne elde etti? Gurur duyulabilecek hiçbir şey. 68 yıllık hikâyenin sonunda elde var istikrarsızlık, yokluk, yoksulluk ve terör. Her açıdan sefalet!

6 Mart 2015’te İslâmabad’da altı kontrol noktasından geçip girdiğimiz Serena Hotel kaleyi andıran görüntüsüyle misafirlerine verdiği güven kadar Pakistan’ın geri kalanına olan güvensizliği arttırıyordu.

Pakistan Senatosu Savunma Komitesi Başkanı Müşahid Hüseyin’e Pakistan’ın Afganistan cihadı ve Taliban’ın yaratılmasındaki rolünü hatırlatıp “Türkiye’nin Suriye’deki serüvenini nasıl görüyorsunuz?” diye sordum. Hüseyin, Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun İslâmabad’a yaptığı ziyaret sırasında kendisini “Pakistanlaşma sendromu” konusunda uyardığını söyledi: “Ahmet Davutoğlu buraya geldiğinde görüşmüştüm. O zaman kendisini uyardım. ‘Bizim Afganistan’da yaptığımız hataları siz Suriye’de tekrarlıyorsunuz. Desteklediğiniz örgütler size geri döner’ dedim. Pakistan’ın Afganistan’daki savaşa müdahil olması yanlıştı, sonradan Taliban’ın desteklenmesi de yanlıştı. Bunların bedelini ödüyoruz.”

Pakistan’ın içine düştüğü durumu anlamak için Afganistan sınırında dünyanın “en sarp cihat otobanı” Hayber-Pahtunhva (Khyber Pakhtunkhwa) ya da Kuzey Veziristan’a gitmeye gerek yoktu. Valhameti kavramak için Pakistan çıkmazına dair yazılmış yüzlerce kitabın işgal ettiği İslâmabad’daki kitapçı raflarına bakmak yeterliydi: Afganistan’da cihat, Taliban, terör, şiddet,

mezhep ve kabile çatışmaları üzerine yazılmış yüzlerce kitap Afganistan'a düzen verme heveslerinin bıraktığı mirası resmediyordu. Ne yazık ki Türkiye'yi içten duygularla seven Pakistanlıların kardeşçe yaptığı "Pakistanlaşmanın" uyarısını kimse dikkate almadı. Türkiye açısından Pakistanlaşma sendromunu Pakistan ve Körfez Etütleri Merkezi'nden (CPGS) Tahir Ahmad'e sordum, yanıtı şu oldu:

"İki olay arasında büsbütün benzerlikler var. Eğitilen gruplar ters tepen dindar yobazlar ki bunlar kendi şeriat anlayışlarına göre yönetim istiyor, demokrasinin yanı sıra Batılı ülkeler ya da seküler eğilimlerle herhangi bir ittifakı reddediyor. Ülke jeopolitik olarak bitişik; vekâlet savaşı sadece etnik ve bağımsız hareketlerde olabilir, bu tür dini savaşlarda değil. İkinci olarak bu durum, aşırılıkçı gruplar için yerli destek oluşturur ki bunlar yerelde de reform isteyip güvenlik sorunu yaratır. Üçüncüsü savaşın yol açacağı mültecilerle ilgili insani durum ve mezhebi çatışma ise dış tehditten daha tehlikelidir. Bu, Türkiye'de dindarlar arasında da olabilir. Bir savaşa gitmek yerine Türkiye diplomatik bir rol oynamalıdır. Vekâlet savaşı değil diplomasi ve liderliğin tam zamanı."

Pakistan deneyiminden Türkiye'de olup bitene gelirsek; Pakistan gibi Türkiye'nin İslâmcı damarları da komşu ülkedeki mücadeleyi "cihat" diye kutlamaya açıktı. Tehrik-i Taliban'a liderler yetiştiren Diyübendi cemaatinin sufizmden radikalizme kayan trajik dönüşümünün küçük çaplı örnekleri Türkiye'deki İslâmcı gruplarda da ortaya çıkmaya başladı. Ki yüzlerce Türkiye vatandaşı IŞİD ve Nusra gibi örgütlerin saflarına katıldı.

Pakistan'ı Afganistan'la ilgilenmeye iten süreçle Türkiye'nin Suriye bataklığına çeken saikler de paralellik arz ediyordu: Etki alanını genişletme ve bölgesel güç olma hevesleri.

Pakistan'ın nüfuz alanını Afganistan'ın ardından Asya'ya yayma planlarının peşine düşmüş Ziya-ül Hak ile Emeviye Camii'nde namaz kılıp Bilad-ı Şam'ın efendisi olmayı düşleyen Erdoğan'ın hevesleri arasında fazla bir fark yoktu.

Pakistanlaşma serüveninin özeti:

– Geçici gözüyle bakılan mülteciler kalıcı sorun olarak kalmaktaydı. İslâmabad ile Ravalpindi arasında yer alan Afgan mültecilerin kampının yolları çamurdan geçilmiyordu. Bata çıka bir 100 metre kadar ilerleyip fotoğraf çektim. 30 yılı geride bırakan kamplarda doğup büyüyen çocukların hiçbir geleceği yoktu. Altyapı bir kenara ne elektrik vardı ne su. BM aracılığıyla gerçekleşen geri dönüşlere rağmen Pakistan'da hâlâ 2 milyona yakın Afgan mülteci yaşıyordu.

– Düzen kurma ya da devrim getirme adına örgütlere verilen silah dönüp sahibini vuruyordu.

- İlmli diye bilinen cemaatler şiddete geçit verecek şekilde dönüşüyordu.
- İhraç edilen terör adeta üretim fazlası vermeye başlıyor ve iç piyasaya giriyordu.
- Bundan mütevellit yerli terör ülkenin en büyük sorunu haline geliyordu.
- Türkiye, kendi kitapçı vitrinleri kızıla çalmadan Pakistan'ın şiddet tarihinden ders almalıydı.

ÇALIM SIRASI RUSLARDA

Suriye'de muhaliflerle rejimi masada buluşturan Cenevre Konferansı'nın başarısızlığa uğramasının ardından bu kez iki farklı kanaldan çözüm inisiyatifi devreye girdi. Şam'a kalkan olan Rusya siyasi çözüm için muhalifler ve yönetimle temasa geçti. Beri tarafta BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura, Halep'ten başlamak üzere "çatışmaların dondurulması" üst başlığıyla mekik dokuyordu. Çatışmaları dondurup müzakere zeminini oluşturmaya çalışan De Mistura, 30 Ekim 2014'te Şam'da Beşşar el Esad, 7 Aralık'ta İstanbul'da SMDGUK Başkanı Hadi el Bahra, 8 Ekim'de Ankara'da Türk Dışişleri yetkilileri ve 9 Aralık'ta Gaziantep'te muhaliflerle görüştü.¹ Buna paralel olarak Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı Mikhail Bogdanov, Moskova'da Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim ve eski SMDGUK Başkanı Muaz el Hatib ile ön hazırlığını yaptığı çözüm planını taraflarla paylaştı. Türkiye'de SMDGUK Başkanı Bahra'yla bir araya geldikten sonra Lübnan'da tüm siyasi parti liderleri dahil en az 20 kişiyle toplantılar yapan Bogdanov son olarak Şam'da Suriye lideri Beşşar el Esad'a konuk oldu.

Peki, planda ne vardı? *El Sefir* gazetesinden aktardığı bilgilere göre Rusya'nın İran'la ortaklaşa ve Şam'la koordinasyon halinde hazırladığı plan şunları öngörüyordu:

- Suriye devlet başkanının yetkileri kısıtlanacak.
- Muaz el Hatib başbakanlığında çoğunluğu muhaliflerden oluşan bir hükümet kurulacak.

1 www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=49541#.VU-0Qvntmko; www.evrensel.net/haber/99437/bm-temsilcisi-mistura-gaziantep-te-muhaliflerle-gorustu

kümet kurulacak. Ancak savunma bakanlığı ve ordu devlet başkanına bağlı kalacak. İçişleri'nin muhaliflere bırakılması da bir ihtimal.

– Anayasa yenilenecek.

– Meclis seçimleri için hazırlık yapılacak.

– Bu plan temelinde muhaliflerle önce Moskova ardından Şam'da görüşmeler başlatılacak.

Rusya'nın temaslarına paralel olarak İran, Irak ve Suriye Dışişleri Bakanları Cevad Zarif, İbrahim Caferi ve Velid Muallim Tahran'da üçlü bir görüşme yaptı. Muallim siyasi çözümün yabancıların müdahalesi olmadan Suriyeliler ile Suriyelilerin diyalogunu öngördüğünü belirtti. Zarif de İran'ın müzakerelere desteğini ifade etti.

Cenevre düellosundan bu yana koşullar değişti ve top kendi argümanlarında haklı çıkan Rusya'nın ayağına geldi. Rusya'nın girişimini sahada ortaya çıkan şu koşullar ışığında değerlendirmekte fayda var:

• IŞİD geniş bir coğrafyada herkesin düşmanı haline geldi. IŞİD birbirine diş bileyen tarafları ortak düşmana karşı birlikte hareket etmeye zorluyordu. ABD açısından da rejim devirmeye endeksli Suriye siyasetinin zemini kaydı ve öncelik değişti.

• Rejim İran ve Hizbullah'ın da desteğiyle ipten döndü. Suriye ordusu başta Şam olmak üzere Hama, Humus ve Halep'te kontrolünü arttırdı. Halep'te muhaliflerin "kurtarılmış bölge" ilan ettiği alanı tamamen çevirmeye 4 km kaldı. Meyramon ile Handerat arasındaki alan muhaliflerin ikmal kanalları açısından önemliydi.

• Beri tarafta ABD ve müttefiklerinin ılımlı dediği kanat eridi. Bu erime üç yolla oldu: Birincisi IŞİD ele geçirdiği yerlerde kendinden başka kimseye alan bırakmadı. İkincisi Suriye güvenlik güçleri, devrimden umudu kesen ÖSO'ya bağlı gruplarla yaklaşık 30 yerde ateşkes sağladı. Yereldeki bu uzlaşma barışı getirmese de çatışmalar dondurulmuş oldu.

• Nusra "emirlik ilan ettim" dediği İdlib'de üslenmiş "ılımlı" muhalif güçleri Türkiye sınırına doğru küredir. Nusra'nın Kasım'da İdlib ve Halep kırsalından çıkardığı Suriye Devrimciler Cephesi'nin lideri Cemal Maruf bazı adamlarıyla birlikte soluğu Türkiye'de aldı.

Esad lehine gelişen bu koşullar ABD ve müttefiklerini devrim planlarını öteleyip yeni tehdide odaklanmaya itti. Peki, Esad şansı dönmüşken neden taviz vereceği bir yola girdi? Ordu güçleri ilerliyor ama kaplumbağa hızında. Son aylarda morali yükselse de onlarca cephede birden savaş yürüten birlikler yorgun düştü. Çevresel koşullar değişmeden ülkenin tamamının kontrol altına alınması hiç de kolay değildi. Eğer Rusya'nın planı yürürse belki savaşı bitirmeyecek ama savaşın düzenini değiştirecekti. Bu da bloklarda kaymalara yol açacaktı. Şam'ın "makul" gördüğü muhalif güçlerin hükümete katıl-

ması, hiçbir koşulda rejimle yan yana gelmek istemeyen Nusra ve IŞİD gibi örgütlere karşı yürütülecek savaşta daha büyük bir ortaklığın önü açılacaktı. Yeni durum uluslararası topluma Suriye politikasını değiştirmek için manevra imkânı sunacaktı. Rejim, IŞİD'e karşı savaşta sergilenecek işbirliğinin Suriye'yi uluslararası topluma yeniden taşıyabileceğini umuyordu ama özellikle ABD'nin bölgesel ortakları bu fırsatı vermedi.

Burada sahadaki grupları müzakereye oturtmak kadar onların dış destekçilerini 2011'den beri sürdürdükleri vekâlet savaşından vazgeçirmek de önemli. Hassaten ikna edilmesi gereken üç ülke vardı: Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye. Bu üç ülkenin ikna edilmesi sahadaki durumu değiştirebilirdi. Daha önce ABD ile Suriye arasındaki dolaylı görüşmeleri çökerten Suudi Arabistan'ın reddi olmuştu. *Al Monitor*'dan Jean Aziz'e konuşan Suriyeli bir yetkilinin dediğine göre Amerikalılar Esad'ın gitmesi şartını içermeyen bir çözüm önerisine başlangıçta sıcak baktı ama Suudileri ikna edemedikleri için “üzgünüz” yanıtını verdi.

Büyük laf yok

Bu koşullarda hazırlıklarını sürdüren Rusya nihayet Suriyeli tarafları 26 Ocak 2015'te Moskova'da topladı. Toplantı daha ciddi müzakerelerin yapılacağı bir konferansa zemin hazırlama niteliğindedeydi. SMDGUK Başkan Yardımcısı Hişam Merva, ABD'lilerin kendilerine “Moskova'ya gidebilirsiniz ya da gitmeyebilirsiniz; bu size kalmış bir şey” mesajı verdiğini belirtirken ABD Dışişleri Bakanı Jen Psaki “Toplantılara katılmalarını desteklediğimizi onlara ilettik” ifadelerini kullandı.

SMDGUK, Moskova'ya resmen temsilci göndermedi ama Suud'un adamı Ahmed Cerba dahil 5 kişi “kişisel” olarak katıldı. Rusya durumun nazikliğine binaen tüm davetleri kurumlara değil kişilere göndermişti. Suriye Demokratik Değişim İçin Koordinasyon Kurulu'ndan da 9 kişi katıldı. Suriye'yi BM Büyükelçisi Beşşar Caferi ile Dışişleri Danışmanı Ahmed Arnus'un başını çektiği 7 kişilik bir heyet temsil etti.

Suriye yönetimi başından beri Esad'ın kaderini pazarlık konusu yapmazken muhalifleri içine alacak yeni bir hükümet, parlamento seçimleri ve anayasal değişikliğe açıktı. Muhaliflerin hükümete katılmaları konusundaki tutumları yeni değildi. Daha önce Kadri Cemil ile Ali Haydar gibi isimler ulusal uzlaşi hükümetine katılmıştı. Esad, *Foreign Affairs*'e demecinde muhalifler arasında da “meşru” ve “kukla” ayırımı yapıyordu: “Normalde muhalefetin yerel idarelerde, parlamentoda ve kurumlarda temsilcileri olmalı. Temsil edebilecekleri bir toplumsal tabanları olmalı. Asilerin defalarca açık bir şekilde ‘muhalefet bizi temsil etmiyor’ dediği günlere dönün, onların bir et-

kisi yok. Verimli bir diyalog hakkında konuşmak istiyorsan bu hükümet ile bu asiler arasında olacaktır. Muhalefet ulusal demektir, Suriye halkının çıkarları için çalışan demektir. Katar, Suudi Arabistan ve ABD dahil herhangi bir Batılı ülkenin kuklası olanlar, dışarıdan maaş alanlar muhalefet olmaz. Muhalefet Suriyeli olmalı. Bizim ulusal bir muhalefetimiz var. Onları dışlamıyorum.”²

Röportajdaki yenilik Suriye liderinin daha önce “teröristlerle müzakere olmaz” dediği silahlı gruplarla (asilerle) müzakereden bahsediyor olmasıydı.

Esad’ın hesabı Moskova’da başlayan müzakereleri Şam’a taşımaktı. Bununla “Şam’a gelenler gerçek muhalif, gelmeyenler kukla” deme şansını bulacaktı. Bazı muhalifleri yönetime alırsa da uluslararası topluma “Artık bu, tamamen terörle savaştır” deyip destek isteyecekti. Nitekim Esad peşinen, “ABD’den beklentiniz nedir?” sorusuna “Asilere desteği kesmeleri için Türkiye’ye baskı, Suudi Arabistan’a bastı, Katar’a baskı” yanıtını verdi!

ABD, Cenevre Mutabakatı ile Esad’a esasen git demekten vazgeçmişken pozisyonu giderek bölgesel müttefiklerinin pozisyonundan uzaklaşıyordu. *New York Times*’ın 24 Ocak 2015 tarihli başyazısında ABD’deki eğiliminin perde arkasına ışık tuttu:

“Amerikalı yetkililer kalıcı bir çözümün Esad’ın gitmesini gerektirdiği ısrarını sürdürse de rahatsız edici gerçek acımasız diktatörün hâlâ iktidara sıkı sıkıya tutunuyor olmasıdır; şimdilik ABD ve müttefikleri onunla yaşamak zorunda. IŞİD’in Esad’dan daha büyük tehdit olması bir kenara IŞİD Suriye’de genişlemeye devam ederse daha fazla yabancıyı kendi saflarına katacak ve bu toprakları Batı’ya saldırmak için kullanacak. Rand Corporation’ın son çalışması Esad rejiminin dağılmasının Amerikan çıkarları için olası en kötü sonucu doğuracağını söylüyor... Senatör John McCain gibi siyaset tersinde ısrar etse de ılımlı bir gücün Esad’ı devirme fikrinin fantezi olduğu görüldü.”³

İSRAİL’İN SEYİR ÇİZGİSİ: İZLEDİ, SİNSİCE VURDU VE AÇIKÇA MÜDAHİL OLDU

Suriye’de isyan patlak verdiğinde tutumu en muamma olan ülke kuşkusuz İsrail idi. Özellikle nükleer silahlar ve yabancı ülkelerdeki suikastlarla ilgili “ne teyit ne inkâr” taktiğinde anlamını bulan muammacılık, İsrail dış siyasetinin enstrümanlarından biri. İsraililerin çok ketum olduğu zamanlar Yahudi devletinin pozisyonunu anlamak için Amerikan yönetiminin seyir def-

2 Jonathan Tepperman, “Syria’s President Speaks,” *Foreign Affairs*, Maru/Nisan 2015; www.foreignaffairs.com

3 Editorial, “Shifting Realities in Syria”, *New York Times*, 24.01.2015.

terine bakmak gerekiyor. İsrail, Şam'da Halk Sarayı'nda kimin oturacağına bakmaksızın kendi kırmızı çizgilerini takip etmekteydi. İstedığı 1967'de işgal, 1982'de ilhak ettiği Golan Tepeleri ile ilgili "çatışmasızlık" hali olarak kendini gösteren mevcut statükoyu zorlayacak bir durumun yaşanmaması, hiç olmazsa Golan Suriye siyasetinin merkezine oturmaması, Tahran'la Şam arasındaki ittifakın bozulması, Hizbullah ve Hamas'a Suriye üzerinden giden desteğin kesilmesi, Lübnan siyasetindeki İsrail karşıtı kampla Şam arasındaki etkileşimin ya da eşgüdümün ortadan kalkması! Yani İsrail açısından en elzem sonuç "direniş eksenini"nin çözülmesiydi. 2005'te Suriye'nin Lübnan'daki birliklerini çekmesi İsrail açısından da bir zaferdi. 2011'de başlayan isyan sürecinde Hamas lideri Halid Meşal'in de "Katar-Türkiye treni" ile Şam'dan çıkartılması Hamas-Suriye bağına önemli ölçüde çözdü.

İsrail uzun süre sonucu göremediğinden ihtimal senaryolarına odaklanıp sessiz kalmayı yeğledi. Beşşar el Esad'a göre "Suriye'deki isyan Amerikan-İsrail komplosu" idi. Muhaliflere göre ise "iki ülke teknik olarak savaşta olmasına rağmen Esad rejimi Golan'ı geri almak için tek kurşun atmadı, bu yüzden İsrail Esad rejiminin gitmesini istemiyordu."

Böylesi bir ikilemde İsrail muhaliflere destek verse Esad'ın, Esad'a destek verse muhaliflerin argümanına malzeme olacaktı. Haliyle İsrail bir süre karameti susmakta gördü. Ancak 30 Ocak 2013'te İsrail Suriye'nin başkenti Şam'ın yakınlarında Cemraya'daki araştırma merkezini vurunca Yahudi devletinin gelişmeleri izlemekle yetindiğini düşünenlerin kafası biraz karıştı.

Elbette İsrail'in en çok ilgilendiği senaryo, Esad'ın gidişiyile meydana gelebilecek komplikasyonlardı. O nedenle genel strateji kırmızı çizgilere odaklıyken taktikler değişkenlik arz ediyordu. Bu, bugünün politikası da değil. 2005'te dönemin İsrail Başbakanı Ariel Şaron, Suriye'yi hedef tahtasına koyan ABD Başkanı George W. Bush'u bunun sonuçları konusunda uyarıyordu. Bu değişkenlik ABD açısından da geçerli. Mesela ilk başta Esad rejimine karşı desteklenen Selefilere gücü kontrol edilemez boyuta ulaşınca ABD, Nusra Cephesi'ni terör örgütü listesine alarak gidişata ayar çekti. ABD maniple etme kapasitesini sürdürse de tamamen kontrol edemediği unsurların palazlanmasını Ortadoğu'daki Amerikan çıkarlarına ve İsrail'in güvenliğine tehdit olarak görmesi anlaşılır bir durum. Tabii El Kaide'nin fiiliyatta İsrail'in başını en az ağrıtan örgüt olduğu gerçeği de ayrı bir konu.

İsraili siyasetçiler Suriye ile ilgili politika belirlerken bir sonraki asıl büyük hedefi yani İran'ı da hesaba katmaktaydı. Suriye'nin dışları sökülürken İsrail, önce Hamas ardından Hizbullah'ın silah stoklarını tüketme planları yapıyordu. Kasım 2012'de Gazze'ye 8 günlük Bulut Sütunu Operasyonu biraz da olası bir büyük bir operasyon için peşrev niteliğindedeydi. İsrail bu saldırıyla hem Hamas'ın silah stoklarını eritme, hem savunma sistemi Demir

Kubbe'yi deneyip eksikliklerini giderme amacı güttü. Bölge yeniden şekillenirken İsrail kalkıştığı her saldırıyla herkesin hesaba katmak zorunda olduğu bir güç olduğunu, kendi geleceğini temin için hukuk tanımaz her türlü macerayı göze aldığı hatırlatıyordu. İsrail'in yaptığı İran'la yüzleşme gününe, yakın tehditleri bertaraf ede ede yaklaşmaktı. Suriye'ye vururken bir yandan da "Suriye'ye saldırı bana saldırıdır" diyen İran'ın ciddiyetini ve bölgesel tepkileri ölçüyor, olası riskleri açığa çıkartıyordu. Yani bir nevi İran'a çıkan yolda "mayın" temizliyordu.

Suriye'deki krizde bir süre renk vermeyen ve baş düşmanının dizlerinin üzerine çökmesini bekleyen İsrail, Hizbullah'ın Kusayr'dan başlayıp birçok cepheye rejim güçleri lehine dengenin değişmesine katkı sunması üzerine kritik hedeflere düzenlediği hava saldırılarıyla Suriye'deki vekâlet savaşına doğrudan karıştı. Golan Tepeleri'nde yer yer muhalif güçlerin önünü açan topçu ateşiyle savaştan uzak durmadığını gösterdi. Haziran 2014'e kadar 14 ayda 1.000 kadar yaralı savaşı İsrail'de tedavi gördü.⁴

Hizbullah ve İran diplomatik ve askeri olarak çok nazik durumda oldukları bir dönemde Suriye'de İsrail'in saldırısına uğradı. 18 Ocak 2015'te işgal altındaki Golan'da konuşlanmış İsrail güçleri, Kuneytra bölgesinde bir konvoyu vurarak İran Devrim Muhafızları Komutanı Muhammed Ali Allahdadi ile 6 Hizbullah militanını öldürdü. Kurbanların arasında yer alan Muhammed Ahmed İsa Hizbullah'ın Suriye ve Irak'taki operasyonlarından sorumluydu. Saldırıda ölen Cihad Muğniye ise İsrail'in 2008'de Şam'da suikast düzenlediği Hizbullah'ın komutanlarından İmad Muğniye'nin oğluydu. Yurtdışında suikast sicili kabarık olan İsrail "İranlı komutan hedef değildi" dese de ilk kez Suriye'de bir İranlı yetkiliyi açıkça öldürmüş oldu. Devrim Muhafızları, Allahdadi'nin görevini "Suriye hükümetine danışmanlık" olarak açıkladı. İran Devrim Muhafızları Genel Komutanı Muhammed Ali Cafferî "Siyonistler yıkıcı şimşeklerimizi beklesin" derken misilleme Hizbullah'tan geldi.

İsrail, 1973'te Suriye ordusu ile şiddetli çatışmalara sahne olan Golan sınırlarında Hizbullah'ın varlık göstermesini doğrudan kendisine tehdit sayıyordu. Hatta Hizbullah'ın bölgede eğittiği Halk Direniş Tugayları'nın amacının Golan Tepeleri'ni özgürleştirmeye yönelik bir cephe açmak olduğunu düşünüyordu. İddiaya göre eğitilen grupta Filistin Halk Kurtuluş Cephesi-Genel Komutanlık ve Özgür Filistin Hareketi üyeleri de yer alıyordu. Esad yönetimi, İsrail'in Mayıs 2013'te Suriye'ye düzenlediği saldırının ardından Filistinli grupların Golan'da faaliyet göstermesine yeşil ışık yakmış, Hizbullah ve İran da Golan'ın özgürleştirilmesine destek vereceklerini açıklamıştı.

4 <http://foreignpolicy.com/2014/06/11/exclusive-israel-is-tending-to-wounded-syrian-rebels/>

İSRAİL'DEN KAİDE'YE DESTEK!

İran, Suriye ve Lübnan'daki Hizbullah'ın yer aldığı "direniş cephesi" ile İsrail arasındaki dolaylı-dolaysız savaşa Golan'dan cephe açılması senaryosu konuşulurken asıl gözden kaçan Yahudi devletinin El Kaide'ye verdiği destekti. Bir süre kendi düşmanlarının Suriye cehenneminde kırılıp geçmesini keyifle izleyen İsrail, İran ve Hizbullah'ın desteği ile rejim güçleri toparlanma yoluna girince silahlı gruplara destek sunmaya başladı. İsrail'in muhaliflere desteği Nusra Cephesi ile ÖSO'nun 27 Ağustos 2014'te Kuneytra Sınır Kapısı'nı ele geçirdiği saldırıda kendini iyice ele verdi. Golan'daki ateşkes hattını denetlemekle görevli BM Ateşkes Gözlem Misyonu (UNDOF) ise yayımladığı periyodik raporlarla İsrail ile muhalifler arasındaki işbirliğine ışık tuttu.⁵

11 Mart-28 Mayıs 2014 arasındaki gelişmeleri içeren 10 Haziran 2014 tarihli rapora göre Golan'daki İsraili askerler ile silahlı asiler arasında 59 kez temas yaşandı.⁶ Bu temaslarda isyancılar ateşkes hattını geçerek 89 yaralıyı İsrail'in kontrolündeki tarafa taşıdı. Tedavisi tamamlanan 19 kişi ve 2 ceset tekrar Suriye tarafına geçirildi. İsrail askerleri çatışmaya giren asilere iki kutu verdi. Kutularda mühimmat ya da iletişim aygıtlarının olduğu sanılıyor. Ki muhalif kaynaklar iletişim aygıtlarının kolayca kullanılabilmesi için üzerlerine Arapça kılavuz yapıldığını kaydetti.

UNDOF'un 12 Haziran 2013 tarihli raporu ise İsrail'in silahlı asilere desteğinin daha erken başladığına işaret ediyordu. Bu rapora göre Golan'daki İsraili askeri yetkili, UNDOF'a yaralanan 20 militanın İsrail ordusu tarafından tedavi edildiğini bildirdi.⁷ BM Güvenlik Konseyi'ne sunulan bu raporlar El Kaide ile İsrail arasındaki işbirliğini açık etmesine rağmen İsrail'in tadını çıkardığı "fiili dokunulmazlık" sayesinde gündem oluşturamadı.

Al-Monitor yazarı Halid Atallah'a konuşan "Muhammed Kasım" takma adlı Kuneytralı bir eylemcinin verdiği bilgilere göre İsrail ile muhalifler arasındaki alışveriş şöyle cereyan etti:

27 Eylül 2014'te Kuneytra'nın alınmasıyla sonuçlanan taarruzun öncesinde Nusra liderlerinden Ebu Darda ile İsrail ordusu arasında saldırıya hazırlık babında temaslar ve koordinasyon oldu. Çatışmaya kısmen katılan ÖSO'nun bir komutanına göre İsrail askerleri, sınır bölgesinin haritalarını ve Suriye ordusunun güneydeki stratejik noktalarının yerlerini Ebu Darda'ya ilettiler. İsyancıların Nusra Cephesi önderliğinde Kuneytra sınır kapısına taarruzu İsrail ordusu ile Ebu Darda üzerinden sağlanan koordinasyonla gerçekleşti... Çatışmalar esnasında İsraililer bir dizi rejim noktasını yoğun bombardıma

5 www.un.org/en/peacekeeping/missions/undof/reports.shtml

6 www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/401

7 www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/345

na tuttu, savaşıçlıların ilerleyişini engellemeye çalışın bir savaşı uçasını düşürdü, başka uçaklara da ateş açtı. 23 Eylül 2014'te düşürülen uçak bir MiG-21 idi. İsrail, isyancılara haberleşme cihazları ve tıbbi malzeme verdi. Savaşıçlılar bu cihazlar sayesinde daha iyi iletişim sağladı. Tıbbi yardımlar Suriye'nin güney ve güneybatısında kurulan 4 yeni sahra hastanesine gönderildi. Sah'ra hastanelerinde tedavi edilemeyenler Golan'a, oradan da İsraili askerlerin yardımıyla ambulanslarla hastanelere götürüldü.

Nusra güneyde Dera kırsalındaki Tel el Hara'yı ele geçirmesini de İsrail'in teknik ve taktik desteğine borçlu. Ki İsrail, Suriye ordusunun bölgede çalışır durumdaki son radar istasyonunu 5 Eylül'de bombalamıştı. Bu şekilde Suriye ordusunun gözleri köreldi ve Nusra rahat hareket ederek 7 Ekim'de Tel el Hara'yı ele geçirdi.

Atallah'ın aktardığı bu bilgilerin dışında İsraili araştırmacı Ehud Ya'ari, 7 Ekim 2014'te *Business Insider*'da yayımlanan yazısında İsrail ile Nusra arasında deklare edilmeyen bir anlaşma olduğunu, militanlarla Celile kıyısındaki Tiberiye'de gizli toplantılar yapıldığını ve silah desteği verildiğini aktardı.⁸ Nusra sınır bölgesinde stratejik noktalar ele geçirdikten sonra Lübnan'da daha kolay tehdit eder hale geldi.

İsrail yardım elini ÖSO'ya bağılı gruplara da uzattı. Ağustos 2014'te *Times of Israel*, ÖSO komutanlarından Şerif el Safuri'nin İsrail'le tıbbi ve askeri yardımlarına karşılık İsrail'le işbirliği yaptığını yazdı. ÖSO'ya bağılı Hameyn Tugay'ının komutanı Safuri, 22 Temmuz 2014'te sınırda Nusra'nın eline geçtikten sonra bu örgütün kurduğu Dera Şeriat Mahkemesi'ne ifade verdi. İnternete yüklenen video kaydında Safuri, İsraili askeri yetkililerle görüşmek için 5 kez İsrail'e gittiğini, kendisine telefon, ilaç, giysi, 30 tüfek, 10 RPG, 47 roket, 5.56 mm'lik 48 bin mermi verildiğini anlattı.⁹

İsrail medyasına göre İsrail bu yardımlarla yetinmeyip Golan'da asiler için kamp kurdu. İsraili gazeteci Richard Silverstein'in 7 Aralık 2014'te kendi blogunda aktardığı bilgilere göre İsrail, Golan'da ateşkes hattının 300 metre ötesinde 70 ailenin kalabileceği bir kamp kurdu.¹⁰ Ancak Suriye yönetimi, bölgedeki ateşkesi gözetlemekten sorumlu olan UNDOF'a kampın askeri amaçlar için kullanıldığına dair şikâyette bulundu.

Jewish Press'in El Ahd'dan aktardığı bilgiye göre de 2013'te yaralandıktan sonra İsrail'de tedavi edilen ÖSO komutanlarından Abdullah el Beşir gizlice askeri eğitimden geçirildikten sonra tekrar Suriye cephesine gönderildi.¹¹

8 www.businessinsider.com/its-not-too-late-to-empower-the-moderate-rebels-of-syria-2014-10

9 www.timesofisrael.com/syrian-rebel-commander-says-he-collaborated-with-israel/

10 www.richardsilverstein.com/2014/12/07/israels-offers-aid-to-radical-islamists-in-syria/

11 www.jewishpress.com/news/breaking-news/report-commander-of-syrian-rebels-trained-in-israel/2014/02/24/

Halbuki herkes onun öldüğünü sanıyordu.

Ürdün ve Türkiye'deki askeri eğitim kamplarında da İsraillilerin parmağı olduğu öne sürüldü. Fransız gazetesi *Le Figaro*, seçilmiş 300 savaşçının Ürdün'de CIA, İsrailli komandolar ve Ürdünlü uzmanlar tarafından eğitildiğini yazdı. Şam'ı düşürme planı çerçevesinde eğitilen ilk grup 17 Ağustos 2013'te, ikinci grup iki gün sonra Dera sınırından Suriye'ye sokuldu. Anti-tank eğitimi vermeyi öngören ABD-İsrail ortak programının 2012'den beri Ürdün ve Türkiye'deki kamplarda yürütüldüğü öne sürüldü.

Bu türden işbirliği nedeniyle de son zamanlarda İsrail'e övgüler düzen muhalif figürlerin sayısı arttı. Mesela muhalefetin önde gelen isimlerinden Kemal Lebvani, Mart 2014'te *El Arab*'a demecinde "Neden Golan'ı İsrail'e satmayalım çünkü Suriye ve Golan'ı kaybetmekten iyidir" dedi.¹² İsrail'in Hizbullah'tan 6 militan ve İranlı generali öldürdüğü saldırıdan sonra 22 Ocak 2015'te *Times of Israel*'den Elhanan Miller, Amman'dan bir ÖSO komutanının Skype aracılığı ile İsrail'e şöyle seslendiğini yazdı:

"Suriye halkını kazanmak için elinizde tarihi bir fırsat var. Sizinle aynı safta savaşmak istiyoruz. Şiiler Suriye'de durmayacak. Bizim kadar sizi de tehlikeye atacak projeleri var."¹³

Türkiye'ye 2011'de verilen gazın bir benzeri İran ve Hizbullah korkusuyla İsrail'e veriliyordu. Türkiye'ye gelen ilk muhalifler de sahada henüz İran ve Hizbullah yokken "İran askerleri ve Hizbullah militanları Sünnileri öldürüyor, boğazlarını kesiyor, kadınlara tecavüz ediyor" propagandasını yapmıştı.

Petrol için tampon bölge

İsrail'in Suriye'de süreçlere müdahil olmasıyla Golan'da petrol çıkarma planlarının çakışması da pek tesadüf değildi. İsrail'in Şubat 2013'te lisans verdiği Genie Enerji şirketine bağlı Afek Petrol ve Doğalgaz, Aralık 2014'te sondaj çalışmalarına başladı. Fastcompany.com'a göre şirketin ortakları arasında eski ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney, medya baronu Rupert Murdoch, eski İsrailli Altyapı Bakanı Tuğgeneral Effie Eitam ve İngiliz bankacı Lord Jacob Rothschild de var. İsrail, Golan'da yürüttüğü petrol arama çalışmalarının selameti için Suriye içinde 15-16 km derinliğinde bir tampon bölge oluşturmak istiyordu. İsrail'in tampon bölge kurma niyetine dair haberler 2013'te Şam'da belli hedefleri bombalamasının ardından İsrail basınında yer aldı. *Middle East Eye*'de yazan gazeteci Dr. Nafiz Ahmed'e göre Suriye'de tırmanan çatışmanın Golan'a sıçraması İsrail'e kendi güvenliğini koruma adına

12 www.timesofisrael.com/syrian-dissident-offer-golan-heights-if-israel-removes-assad/

13 www.timesofisrael.com/west-refusing-free-syrian-army-plea-for-anti-aircraft-weapons/

bölgeyi fiilen kontrol imkânı sunuyordu.¹⁴ Yani teröre karşı güvenlik önlemi diye pazarlanan tampon bölge fikri İsrail'in 1967'deki Altı Gün Savaşı'nda ele geçirdiği ve 1981'de BM kararlarını çiğneyerek ilhak ettiği Golan'daki petrol planlarıyla doğrudan ilgiliydi.

Oyun içinde oyun. Birbiri içine geçmiş hesaplar arasında imkânsız ortaklıklar şekilleniyordu. Suriye'nin neden yandığına, El Kaide'ye bağlı Nusra'nın kısa sürede nasıl Dera ve Kuneytra'da hâkimiyet sağladığına, boşaltılan Çerkes köyü Bir Acem'in İsrail'in koruyucu kalkanı altında nasıl Nusra'nın eğitim üssüne dönüştüğüne, "One Minute"ün gölgesinde dönen dümenlere ve Esad düşmanlığının Türkiye ile İsrail'i nasıl ortak kıldığına bir de bu hesapların ışığında bakmak gerekiyordu.

EĞİT-DONAT ÇATLAĞI:

KAZAYA KALAN NAMAZLARIN ARDINDAN...

Suriye'deki vekâlet savaşında kartların yeniden karılmasına yol açan muhaliflerin eğitilip donatılmasını öngören eğitim-donatı programı 19 Şubat 2014'te Ankara'da Dışişleri Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu ve ABD'nin Ankara Büyükelçisi John Bass tarafından imzalandı.¹⁵ Suriye krizi dördüncü yılını geride bırakırken "Acaba devrim treni yeniden rayına mı oturuyor" diye umutlananlar oldu. Türkiye, Ürdün ve Suudi Arabistan'da eğitilecek ve sayıları üç yılda 15 bini bulacak muhalif ordunun Halep'te sabah namazı, Şam'da cuma kılabileceği umudunu koruyan Yeni Osmanlıların düşlerine hizmet etmesi zordu. Bu namazlar çoktan kazaya kalmıştı! Masa öylesine dağılmıştı ki toparlanacak gibi değildi.

Peki, eğitim-donatı anlaşmasıyla olan neydi?

Muhaliflerin eğitilip donatılması planının kapsam ve amacıyla ilgili Türkiye ile ABD arasında anlaşmazlıklar vardı. Obama yönetiminin önceliği Esad rejimini devirmek değil IŞİD ile savaştı. ABD eğitilip donatılacak muhaliflere IŞİD'e karşı operasyonun kara unsurları olarak bakıyordu. AKP yönetimi ise Esad devrilmedikçe IŞİD gibi tehlikeli örgütlerin sonunun gelmeyeceği savında ısrar ediyordu. Bu örgütleri palazlandıran kendi müflis politikaları değilmiş gibi! İmzalanan anlaşmanın hedefe dair bir şey vazetmemesi bu konuda hâlâ mutabakat olmadığını göstergesiydi. Bu Obama'nın Erdoğan'a büyük bir iyilik yapması anlamına gelir ki bunu kimse beklemiyordu. Demokratlara akıl veren Center for American Progress'in (CAP) Türkiye uzmanı Michael Werz, *Hürriyet*'e kitabın ortasından konuşmuştu: "Bugünler-

14 Nafeez Ahmed, "How Islamist rebels engineered Israel's oil grab in Syria", 28.01.2015, www.middleeasteye.net

15 www.aa.com.tr/tr/rss/468005--egit-donat-mutabakati-imzalandi

de Beyaz Saray, Dışişleri ya da Pentagon'da kimse Türkiye'ye büyük bir iyilik yapmaya hazır değil."¹⁶

ABD yönetiminin bölgesel müttefiklerini teskin için gösterdiği esneklik 5 Ocak 2015'te Dışişleri Sözcüsü Jen Psaki'nin dile getirdiğinden fazlası değildi: "Elbette ılımlı muhaliflerin eğitim ve donanımlarını Esad rejimiyle savaş sürdürmek için kullanabileceklerini tahmin ediyoruz ama IŞİD'i geriletmek ve yenmek biçim çabalarımızın odak noktası olmaya devam ediyor."¹⁷ Zaten savaş sürerken sahada böyle bir durum kaçınılmaz. Çünkü muhalifler ciddi bir taarruz altındaydı. Ki sonraki aylarda ABD programın amacını "IŞİD'le savaş ve ılımlı muhaliflerin bulunduğu bölgeleri rejimin saldırılarından korumak" şeklinde biraz daha billurlaştırdı. Yani ABD açısından eğitim-donat sahada yeni kurtarılmış bölgeler yaratmaya değil eldekileri korumaya yönelikti. Obama'nın kurguladığı strateji IŞİD'i geriletirken mümkünse muhaliflerin ayaklarını kurtarılmış bölgede sağlam tutup Esad yönetimini taviz vermeye zorlamaktan öteye gitmiyordu.

İki ülke arasında başka bir çatlak da eğitilecek kişileri kimin seçeceği ile ilgiliydi. Konuştuğum muhalif bir temsilcinin ifadesiyle "Türkiye kendine yakın grupları öne çıkarıp ben seçeceğim diye dayatıyordu." ABD ise inisiyatif şiddete ve mezhepçiliğe eğilimli grupların palazlanmasından sorumlu tuttuğu Türkiye'ye bırakmak niyetinde değildi. Sonunda varılan mutabakata göre Türkiye'nin önerdiği isimlere CIA onay verecekti. Aynı şey tersinden de geçerliydi. Sonuçta "önce Esad" şartına uygun bir anlaşma çıkmadı. Bu ordunun sanıldığı gibi ılımlılığını koruyacağı ve IŞİD'in uygulamaya koyduğu modelden farklı bir şey sunmayan Nusra gibi gruplardan uzak duracağını garantiye almıyordu.

İlîmlî muhalefetin zaman içinde radikalleştiği ve kolayca saf değiştirdiği gerçeğine karşın sorularımı yanıtlayan SMDGUK üyesi Ahmed Jakkal programla ilgili oldukça iyimserdi: "Seçilen kişiler radikal eğilimli olmayacak, bunların farklı amaçlar güden gruplarla ilişkisi olmayacak. İlîmlî İslâmcılar, laikler, Suriye'yi vatan olarak benimseyen kişiler eğitilecek." Muhalif temsilcilerden Fevzi Zakiroğlu ise İslâmcıları dışlayan bir ordunun beyhude bir çaba olacağını vurguladı. Dediği şeydi: "Dört sene içerisinde gerek Nusra'nın etkisiyle gerekse savaşın doğal sonucu olarak insanlarda İslâmî hassasiyet yükseldi. Eğer laik ve anti-İslâmcı bir ordu kurulursa bu proje doğmadan ölür. Millî ama İslâmî hassasiyetleri olan bir ordu kurulursa işe yarar." Her iki muhalif temsilcinin de kurulacak ordunun kısa vadede durumu değiştiğine inancı yoktu. Nitekim program planlandığı gibi yürümedi. AP'ye göre Mayıs 2015'te başlayan programa gönüllü olan 6 bin kişiden 1.500'ü

16 Cansu Çamlıbel, Werz: Gülen'in sınır dışı edilmesi zor gözüküyor, *Hürriyet*, 26.01.2015.

17 www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2015/01/235595.htm

kabul edildi. Ancak elemenden geçenlerden bir kısmı sakıncalı ilişkileri nedeniyle evlerine gönderildi. Hesapta 2015'te 5.400 kişi eğitilecekti ama eğitime alınan kişi sayısı 100'ü bulmadı. Haziran itibariyle eğitimi tamamlayan kişi sayısı ise sıfırdı. Pentagon sözcüsü Steve Warren elemeye kriter çitasının çok yükseğe konulduğunu söyledi. Halep'teki muhalif komutanlardan Abdülcebbar Ebu Sabit Amerikalıların daha çok ordudan ayrılmış askerlere ilgi gösterdiğini belirtip ekledi: "ABD'liler sadece IŞİD ile savaşmayı isteyen asileri eğitmek istediklerini söylüyor. Savaş IŞİD, rejim ve devrime karşı herkese karşı yürütülmeli."

SMDGUK, Gaziantep'te üslenen muhaliflerin geçiş hükümetinin savunma bakanı Selim İdris'in 60 bin kişilik bir ordu kurma planını 13-15 Şubat'ta İstanbul'da yapılan genel meclis toplantısında onaylamıştı. Eğitim-Donat'ın ılımlı bir ordu yaratacağı varsayımı gibi İdris'in planı da hayali bir hedefti!

Eğitim-donat bir diğer trajedisini Türkiye'de eğitilen ilk savaşçılar Suriye'ye sokulduğu an yaşadı. Nusra 29 Temmuz 2015'te eğitim-donat'ın ilk postasında yer alan 54 kişilik gruba Azez'de saldırdı, 5'ini öldürdü, 16'sını yaraladı ve 31'ini kaçırdı. "30. Bölük" adlı gruba mensup bu kişilerin hareket planını sadece ABD ve Türkiye biliyordu.¹⁸

KUBUR KAÇIRMA OPERASYONU

Viyana'da Kahlenberg'den Osmanlı'nın kenti düşürmek için konuşlandığı yerleri temaşa ettiğim günün gecesinde zır zır çalan telefonumun sesine uyandım. Gecenin köründe Türk televizyonlarından canlı yayın daveti vardı: "TSK'nın Süleyman Şah Türbesi'ne yaptığı operasyonu değerlendirir misin?" La havle! Ben Viyana sendromundayken Türkler yeniden sefere çıkmış! 22 Şubat 2015'te 39 tank, 57 zırhlı araç, 100 araç ve 572 askerle türbe tahliye edilmiş.¹⁹ Bu kadar askerle Şam'a kadar gitmedilerse yazık olmuş diyelim geldi!

İç politikada uzun süredir aşına olduğumuz "Ben yaptım oldu" mantığı fütursuzca dış politikaya da hâkim oldu. Adına ister "yeni Türk akli" ister "yeni Osmanlı" deyin fark etmez, kurnazlıkla işleri yürütme alışkanlığı giderek cari politika haline geldi. Ermeni soykırımının 100. yılında dünyadan gelecek baskıları savuşturmak için 18 Mart Çanakkale Şehitlerini Anma Gününü 24 Nisan'a taşıyıp bütün dünya liderlerini de davet etmek gibi... Türbenin tahliye edilmesi operasyonu da şark kurnazlığının yeni örneği idi.

Türbe "kaçırma operasyonu" MIT Başkanı Hakan Fidan'ın öngördüğü gibi oldu ama tersten. Dışişleri Bakanlığı'nda gerçekleşen ve 24 Mart 2014'te in-

18 <http://www.mcclatchydc.com/news/nation-world/world/middle-east/article32206167.html>

19 www.aa.com.tr/tr/haberler/468874--suleyman-sah-turbesinde-tahliye-operasyonu

ternete sızdırılan görüşme kayıtlarında Fidan, Türk ordusunu Suriye'ye sokmak için türbeye 4 adam gönderip 8 roket atmaktan bahsediyordu. Erdoğan da türbeye olası saldırıyı Suriye'ye girmek için bir bahane olarak telakki ediyordu. Saldırı NATO'ya saldırı sayılacaktı, işin içine mecburen müttetikler de girecekti. Suriye'de sarpa saran devrim gerçekleşecekti! Böyle akletmişti devlet ricali!

Türbe önemli bir geçiş güzergâhı üzerinde değil ama Türkiye'nin savaş nedeni sayacak kadar önemseydiği bir simgeydi. Devlet kendi eliyle türbeyi yıkarak olası bir askeri müdahale ya da savaş gerekçesini ortadan kaldırmış oldu. Ankara rejimi devirme hesabıyla Suriye'ye girmek için türbeye düşecek herhangi bir top mermisi ya da füzeyi bahane olarak kullanmaya pek teşneydi. Ama tehdit Türkiye'nin umduğu şekilde Şam'dan değil IŞİD'den gelmişti.

15 Mart 2014 tarihli internette dolaşan IŞİD ait bir tehdit videosunda türbenin boşaltılması için 3 gün süre verilmişti. Uzun bir sessizlikten sonra *Taraf* gazetesi, 21 Ağustos 2014'te IŞİD'in Türkiye'nin Musul Konsoloslugu'ndaki rehine aldığı 49 kişiye karşı Süleyman Şah Türbesi'ndeki Türk askerlerinin çekilmesini istediğini, hükümetin de talebi kabul ettiğini öne sürmüştü.²⁰ IŞİD, 20 Eylül 2014'te rehinelere bırakırken²¹ türbe ile ilgili yeni bir durum söz konusu değildi.

IŞİD açısından ele geçirilmiş bir türbeden ziyade Türkiye'nin yegâne parçasını ele geçirme tehdidi çok daha fazla işe yarıyordu. IŞİD'in 15 Mart 2014'te elinde henüz rehine gibi bir koz yokken sadece türbeye gireriz tehdidi bile Türkiye'yi açık sınır politikasına mecbur etti. Bu tehditten sonra Türkiye türbeye tedarik ve rotasyon için Rojava'nın silahlı gücü YPG ve IŞİD ile koordinasyon yapmak zorunda kaldı. IŞİD'in türbeden çok daha stratejik talepleri vardı. Her şeyden önce IŞİD, rehinelere kolayca vazgeçmeyeceği bir mecburiyet ilişkisi yaratmıştı. Mesela Musul'da konsolosluk çalışanları rehine alınınca IŞİD'in elindeki Tel Ebyad ve Cerablus sınır kapılarıyla ilgili kısıtlamalar kaldırıldı. Daha ilginç Temmuz 2014'te YPG'nin Zor Muğar, Beyadi ve Ziyarete'yi kaybettiği saldırılarda IŞİD Türkiye sınırını kullandı; Türk güvenlik güçleri bu duruma göz yumdu. Ancak türbe etrafında Ankara'yı ikilemde bırakacak yeni bir gelişme yaşanmıştı. Türbede Türk askerleri olsa da etrafı IŞİD'in kontrolündeydi.

Ağustos 2014'te IŞİD, Irak'ta Ezidilerin katledildiği Şengal ile Suriye'nin Til Koçer bölgesi arasında oluşturduğu güvenlik koridorunu ele geçirmek için hamle yapınca YPG de Süleyman Şah Türbesi'ne yakın IŞİD mevzilerine yüklendi. YPG, çoğu Arap olan Cade, Kubbe ve Harus köylerini ele geçirdi. YPG, Karakozak'a dolayısıyla türbeye yaklaşmış oldu. YPG'nin türbeye ulaş-

20 <http://arsiv.taraf.com.tr/haber-suleyman-sah-turbesi-iside-teslim-ediliyor-162000/>

21 www.haberturk.com/gundem/haber/992001-musuldaki-49-konsolosluk-calisani-serbest

ması ihtimalini sorduğum Kobani Kantonu Dış İlişkiler Bakan Yardımcısı İdris Nassan da şunu söyledi: “Karakozak’ı ele geçirirsek türbeyi biz koruruz. Ancak Türkiye bu konuda bizimle temastan çekiniyor.”

İŞİD türbeyi yıkma tehdidiyle Ankara’ya istediklerini yaptırırken hükümetin istemediği YPG türbeyi koruma garantisi sunuyordu. Ankara için zor bir ikilemdi.

Aslında Suriye’deki iç savaş koşullarında ta başından itibaren türbedeki askerler herhangi bir tarafın elinde Türkiye’ye karşı bir koza dönüşmemesi için tahliye edilmeliydi. Çatışma ortamında ülkeler kendi toprağı sayılan diplomatik temsilcilikleri bile boşaltırken türbede asker bulundurmaya devam etmek akıl kârı değildi. İŞİD isteseydi Musul’da konsolosluk çalışanlarını rehine aldığı gibi Süleyman Şah’taki askerleri de ele geçirmeye yeltenir, Musul ve Tel Afer’de sergilediği türbe düşmanlığını burada da gösterirdi. Neden yapmadı? Üç sınır kapısıyla komşu olduğu Türkiye’yi karşısına almak için; Türkiye’den aldığı nefesin kesilmemesi için. Elbette Türkiye, Mart 2014’ten beri bazı önlemler aldı. Ama İŞİD’in nefes boruları kesilmedi. Peki, ne değişti? Mesele üç boyutluordu:

- Türkiye, İŞİD’e karşı koalisyonla katılmamak için ayak diredikçe “İŞİD’i destekleyen ülke” imajı iyice oturdu. Türkiye’nin olası katkıları 18 Şubat 2015’te Riyad’daki koalisyon toplantısında da ele alındı. Operasyon Riyad buluşmasından 3 gün sonra gerçekleşti. Suudi Arabistan bile İŞİD’e karşı koalisyonla katılırken Türkiye’nin bu tür toplantıları artık daha fazla kaçamak yaparak geçiştirmesi zordu. Türkiye, İŞİD’e karşı bir şeyler yapmak zorunda kalacaksa Fırat’ın kıyısındaki türbe de bir yem gibi orada durmamalıydı.

- İkincisi İŞİD, Kobani’deki direnişten dolayı Türkiye’yi de sorumlu tutuyordu. Hükümet “terörist” dediği halde YPG/YPJ’ye silah yardımının önüne geçemedi, Amerikan operasyonlarını önleyemedi ve Peşmergenin geçişine izin vermek zorunda kaldı. Yani hükümet İŞİD’i hayal kırıklığına uğrattı!

- Üçüncüsü YPG/YPJ güçleri Kobani’nin ardından köyleri de teker teker kurtarıp türbenin bulunduğu Karakozok’a dayandı. Bölgenin YPG’nin eline geçmesi de Türkiye’nin işine gelmiyordu. Halbuki YPG ve Rojava’nın en güçlü siyasi aktörü PYD defalarca türbeyi koruyacakları garantisini vermişti. Tabii türbenin yeni yeri Eşme köyü de YPG’nin kontrolü altındaydı. Burada fark şuydu: Türbe eski yerinde kalsaydı TSK türbeye malzeme ve asker göndermek için her seferinde YPG ile koordinasyon sağlamak zorunda kalacaktı. Ankara’daki zevat için İŞİD ile koordinasyon, Kürtlerle işbirliği kadar rahatsız edici değildi. Daha önce türbeye tedarik sevkiyatında İŞİD ile koordinasyon sağlanmıştı. Türbenin yeni yeri sınıra 200 metre uzaklıktaydı. Türk askerinin bir taş atımlık mesafedeki türbeye gitmek için YPG ile koordinasyon sağlaması gerekmiyordu. Ayrıca hükümet Osmanlı heveslerinin bir yan-

siması olarak bu türbeyi halka açık bir ziyaretgâha dönüştürecekti. Fatihâ okumak için oraya gitmek sınır ihlali de sayılmayacaktı! Böylece ülke dışındaki yegâne toprak parçasından vazgeçildiğini düşünen milliyetçi-muhafazakâr çevrelerin öfkesi yatıştırılacaktı. 24 Şubat'ta Savunma Bakanı İsmet Yılmaz'ın TBMM'de operasyonu savunurken "Ecdadına bir Fatihâ okumak isteyenleri türbeyi ziyaret etmeye davet ediyoruz" demesi şaşırtıcı değildi. Nitekim Eşme'ye gidip ilk Fatihâ'yı okuyan da 10 Mayıs 2015'te Başbakan Davutoğlu oldu.

Hükümet bir algı operasyonu ile içerideki tepkileri nispeten savuşturmayı başarsa da askeri gücüyle böbürlenmiş bir NATO üyesinin içine düştüğü durum tek kelimeyle "alaylık" idi. İki sene öncesine kadar Ortadoğu'da devrim yapmak için can atan ülkeden "kubur kaçırılan ülke"ye doğru müthiş bir imaj çöküntüsü yaşandı. Buna "kahramanlık" değil "savunamadığı toprağı kaçıran devlet" payesi yakışırdı.

Dahası Suriye yönetimiyle anlaşmadan bu ülkenin topraklarından bir kısmını çevirdiği için Türkiye işgalci durumuna düştü. 1973'te baraj sularının yükselmesi yüzünden türbenin Karakozok'a taşınmasında olduğu gibi Suriye ile anlaşma yapmak gerekiyordu. Türkiye, Eşme'de yarattığı fiili durumla uluslararası hukuku ihlal etti.

Yine türbe için seçilen yer özel mülkiyet olduğu için Türkiye gaspçı konumuna düşürüldü. Suriyeli Kürt kaynaklardan edindiğim bilgilere göre Türk yetkililer, 20 gün önce Eşme köyüne gidip ileri gelenlerle konuştu, o toprakların tapularının kime ait olduğunu sordu. Sonra türbe için belirlenen yere doğru yol açıldı. Halkın türbenin buraya taşınacağına dair hiçbir fikri yoktu. Mülk sahibiyle temasa ancak operasyondan sonra geçildi. Komutan mülk sahibine "Zengin olacaksın" dedi. Dört dörtlük bir anomali. Hukuk, uluslararası hukuk, teamül hak getire. Hükümet operasyonla ilgili gerçekleri de sakladı. İktidar operasyon için YPG ile temas, koordinasyon ya da yardımlaşma olmadığını savundu. Temas da vardı, koordinasyon da vardı, yardım da. Operasyondan hemen önce PYD Eşbaşkanı Salih Müslim, Kobani Kantonu Eşbaşkanı Enver Müslim ve YPG Komutanı Polat Can Ankara'daydı. Hükümetin "terörist" dediği Kürt temsilciler Ankara'da bu operasyonla ilgili hazırlıkları konuştu. Nitekim YPG operasyonun birlikte yürütüldüğünü duyurdu. Açıklamaya göre YPG'nin belirlediği temsilciler ile Türk yetkililer 4 günlük müzakere ile operasyon planını şekillendirdi. YPG güçleri, Türk askerine türbeye gidiş ve dönüşte eşlik etti. Evet, şükranlık bir durum. Ama Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın'a göre "PYD Türkiye için hâlâ terör örgütüydü." Kalın'ın "Temas olmadı" açıklaması da bir gün sonra Davutoğlu'nun "PYD'ye bildirdik" itirafı ile yalana çıktı. Halbuki operasyonun tek olumlu tarafı Kürtlerle yapılan işbirliği idi. Ankara'nın inkârcı siyasetine

karşı Kürtler sergiledikleri işbirliğinin Rojava'ya karşı düşmanca politikanın değiştirmesine vesile olmasını umut ediyordu.

ANKARA'NIN GÖZÜYLE: İRAN OSMANLI ŞEHİRLERİNİ İŐĖAL EDİYOR!

Pompaladığı Vehhabilik ideolojisi ve Şii düşmanlığıyla öne çıkan Suudi Arabistan ile aynı safa düşmek Türk dış politikasının yeni trajedisiydi. Irak'ın Tikrit kentini İŞİD'den geri almak için düzenlenen operasyondaki İran ve Çi-ilerin rolü Sünni damardan girip ayağına basacak yer arayan tarafları rahatsız etti.

Başbakan Ahmet Davutoğlu, New York seferinde buyurdu: "DEAŞ'ın (İŞİD) boşalttığı yere Suriye rejimi girmemeli. Veya Irak'ta Şii milisler girmemeli."²²

5 Mart 2015'te ABD DıŐıŐleri Bakanı John Kerry'yi ağırlayan Suudi DıŐıŐleri Bakanı Prens Suud el Faysal da aynı dalga boyundan feveran eylemiŐti: "İran Irak'ı ele geçiriyor."²³

Türk mediasındaki siren de farksızdı: "Osmanlı Şehirleri İran kontrolünde",²⁴ "İran Tikrit'e girdi",²⁵ "İran Yemen'i ele geçirdi."²⁶

Evet, milisleşme ciddi bir sorundu. Ancak AKP yönetimi 2011'den beri bölgesel nüfuzunu arttırma adına Sünni milis güçlerini örgütleyip silahlandırmakta beis görmemiŐti. Irak'ta İletişim Bakanlığı ve Vilayet İşleri Bakanlığı'nın ardından cumhurbaşkanı danışmanı olarak görev yapan Milliyetçi Türkmen Hak Partisi Başkanı Dr. Turhan el Müfti'ye Davutoğlu'nun Şii milislerle ilgili uyarısını nasıl değerlendirdiğini sorduğumda yanıtı pek ağır oldu: "Türk halkına ve devletine duyduğum bütün saygı ve ihtiramıma rağmen Şunu söylemem gerekiyor. Irak'ta kimin ne yapacağı Davutoğlu'nun yetki alanına girmiyor. Bu, Irak'ın meselesidir. Burada Şiiler ile Sünniler birlikte hareket ediyor. Kimse Sünni-Şii diyerek ayrımcılık yapmasın. Irak'ta oyun böyle başladı. Ya Irak'ın birlikteliğini istesinler ya da buradan ellerini çeksinler."

Müfti aynı hassasiyeti neden İran'ın nüfuzuna karşı göstermedikleri sorusuna "İrak'ın birliğini destekleyen ve ayrımcılık yapmayanlarla beraberiz" yanıtını verdi.

22 www.milliyet.com.tr/rejim-kursun-siksa-hedefimiz/siyaset/ydetay/2023200/default.htm

23 <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2015/03/05/Kerry-arrives-in-Saudi-Arabia-for-key-talks-.html>

24 www.yenisafak.com.tr/yazarlar/ibrahimkaragul/turkiyeyi-durdurup-islam-ic-savasi-cikarmak-2008391

25 www.yenisafak.com.tr/dunya/iran-tikrite-girdi-2094055

26 www.milliyet.com.tr/iran-o-ulkeyi-ele-gecirdi/dunya/detay/2002202/default.htm

Hükümete yakın medyanın “İran Osmanlı şehirlerini ele geçiriyor” iddiasına ilişkin de Müfti'nin yorumu şu oldu:

“Tarihe geri dönmenin imkânı yok. Artık Irak bir devlet, Türkiye de bir devlet. Ülke idaresi zayıf olabilir ama Irak egemen ve bağımsız bir devlettir.”

Ankara'dakilerin Iraklılara vaaz vermeyi ve İran'ın rolüne ilişkin abartılı yorumlar yapmayı bırakıp düne kadar Sünnisiyle Şiisiyle Türkiye'ye bel bağlamış Türkmenlerin neden bu noktaya geldiğini düşünmeleri ve IŞİD'i kayıran yorumlarla kimi nasıl kaybettiklerine kafa yormaları gerekiyordu.

AKP yönetimi “Sünniler ile Şiiler, Müslümanlar ile Hıristiyanlar ya da Araplar, Kürtler ve Türkmenler birlikte hareket ederek IŞİD'i yenilgiye uğratmalı” demek yerine “Sünni kentleri Sünniler kurtarmalı” ısrarıyla kendi çıkmazını derinleştiriyordu. IŞİD'e karşı kim savaşıyordu? Operasyonun Tıkrit boyutunu Müfti'yi sordum ve şu yanıtı aldım:

“Tıkrit operasyonunda ordu ile halk birlikte hareket ediyor. Halk artık Irak'ta oynanan oyunun farkına vardı. Tıkrit operasyonu gücünü halktan alıyor. Sünni Arap aşiretlerinden 80'i binlerce savaşçı ile IŞİD'e karşı operasyona destek veriyor. Milliyetçi Türkmen Hak Partisi de silahlanarak IŞİD'e karşı mücadeleye katıldı.”

Konuştuğum bir başka Iraklı kaynağın aktardığı bilgiye göre Büyük Ayetullah Ali Sistani'nin çağrısıyla oluşturulan Haşd el Şabi'ye (Halk Yığınağı) sayıları az da olsa Sünniler, Hıristiyanlar ve Ezidiler de katıldı. Iraklı kaynak “Yoksa ordu ve milis güçleri Selahaddin Vilayeti'nde bu kadar hızlı ilerleyemezdi” dedi.

Elbette Sünnilerin bu seferberliğe katılımı istenilen düzeyde değildi. Ama her şeyi Şiilere ve İran'a mal etmek de doğru değildi. Hele “İran, Irak kentlerini ele geçiriyor” demek Iraklılara yapılmış bir hakaretti.

Ankara'nın İran'ın rol alması karşısındaki tutumu agresifti çünkü IŞİD'in Musul dahil Sünni üçgeni ele geçirmesine “Sünni öfkesi” diyerek hak veren AKP yönetiminin Sünniler namına yaptığı hesaplar tutmadı. Üstelik IŞİD'e karşı mücadelede başı Ankara için istenmeyen güçler çekiyordu. Fırat ve Dicle boyuna yerleşen IŞİD ile savaşan sahadaki istenmeyen aktörler şunlardı: Irak cephesinde Ankara'dakilerin sürekli “Şii ağırlıklı” diyerek itibarsızlaştırdığı Irak ordusu, önemli ölçüde İranlıların eğitip donattığı Haşd el Şabi, yeni oluşturulan Türkmen birlikleri, Kürdistan'ı çevreleyen hatlarda Peşmerge, hem Suriye'de hem Irak'ın Şengal bölgesinde. YPG ve HPG (PKK), Irak'ta Ezidi halk savunma güçleri, Suriye cephesinde AKP'li yöneticilerin “Şeytan'ın Partisi” ilan ettiği Hizbullah ve Suriye ordusu.

Ankara eğitim desteği verdiği Peşmerge dahil bunların hiçbiri ile barışık değildi.

Yine eski CIA Şefi David Petraeus'un Süleymaniye'de SuliForum'da itiraf ettiği üzere Şii milis seferberliği olmasaydı Bağdat da IŞID'in eline düşmüştü. Gerçi Petraeus'a göre Şii milisler IŞID'den daha tehlikeliydi.²⁷

İran'ın yaptığını yapamayan Türkiye, Musul Valisi Esil Nuceyfi'nin topladığı milisler üzerinden duruma vaziyet etmeye çalıştı. Türkiye'nin dile getirdiği mezhebi temizlik korkusu maalesef her taraf için geçerliydi. Ancak bu tehlikeye rağmen Irak'ın % 65'ini oluşturan Şii'lere "Siz şu şehre giremezsiniz" diye tahdit konması sağlıklı bir yaklaşım değildi. Musul bir Irak kenti olacaksa kurtuluşu da kolektif olmalıydı.

Ayrıca Sünnileri iktidara taşıma hayaliyle 2014'te "IŞID'in Bağdat yönetiminin mezhepçi politikalarına karşı bir Sünni koalisyon olduğu" iddiasını kamuoyuna satmaya çalışanların sıra Musul'u kurtarmaya gelince birdenbire IŞID karşıtı koalisyonun ortağıymış gibi poz vermesi de manidardı. Tabii bu ortaklık, IŞID'in Arapça kısa yazılışı olan "DAİŞ'i" "DEAŞ" diye tahrif etme uyanıklığından fazlasını gerektiriyordu.

Musul refleksinin altında yatan nedenlerden biri "Osmanlı kenti" takıntısı! Aynı şey Halep için de geçerli. İkincisi madem Sünniler Bağdat'ta iktidar olamadı ya da "Sünnistan" kurulamadı hiç olmazsa Musul'da Türkiye'nin nüfuz kanallarına sahip olduğu eski statükoya dönlün isteniyordu! Dimyat'a gidemedik bari eldeki bulgur bizde kalsın hesabı...

İran, IŞID Irak kentlerini ele geçirirken tereddüt etmeden sahada vaziyet alarak bu ülkenin geleceğinde kendine yer açtı. Meseleyi sadece Sünniler üzerinden okuyan Türkiye ise yanlış aktörlerle yol aldı. Birtakım kirli hesaplara da bulaşmış olan bu aktörler başından beri Ankara'yı yanlış yönlendirdi. Mezhebi nedenlerle İran'la doğal bir yakınlık içinde olsalar da Iraklı Şii'lerin siyaseten doğuya değil kuzeye yani Türkiye'ye baktığı unutuldu. Bağdat'ta Türkiye ile ilişkileri geliştirmek için çalışmalar yürüten ve Dışişleri Bakanı İbrahim el Caferi'ye yakın bir kaynak biraz kahır biraz hayal kırıklığı içinde bana şunları söyledi:

"Türkiye, Osmanlı tarihini hepten unutmuşa benziyor. Osmanlı Şii'leri dışlamış olmasına rağmen İngilizler işgal ettiğinde Osmanlı ile birlikte savaşa gidenler Irak'ın güneyiydi. Basra ve Kut'taki mezarlara bakın, çok sayıda Osmanlı askeri görürsünüz. Şii ulema İngilizlere karşı cihat fetvası yayımlamıştı. Musul, Kerkük, Tikrit ve Bağdat'taki Sünni Araplar ise İngilizlerle anlaşmıştı. Osmanlı çok ucuza satıldı. Şimdi Ankara % 25 ile anlaşıp % 65'i yönetmek istiyor. Ankara İngiliz taktiği güdüyor."

27 Liz Sly, "Petraeus: The Islamic State isn't our biggest problem in Iraq", *The Washington Post*, 20.03.2015.

TÜRK-SUUD ÇALIMI VE KAİDE İLE ORTAKLIK

Suudi Arabistan'ın başını çektiği Körfez gücü Yemen'de siyaseten İran'a yakın duran Husilere karşı askeri operasyon yürütürken Suriye cephesinde birdenbire hareketlilik yaşandı. 25 Mart 2015'te Ürdün sınırında Dera kenti yakınlarındaki Busra el Şam silahlı grupların eline geçti.²⁸ Burası UNESCO Dünya Mirasları listesinde bir tarihi hazine. 28 Mart'ta ise Nusra ve Ahrar el Şam'ın başını çektiği Fetih Ordusu, 4-5 günlük savaşın ardından rejim güçlerini Idlib'den çıkardı.²⁹ 1 Nisan'da Nusra ve diğer örgütler Ürdün-Suriye sınırındaki Nasib kapısını ele geçirdi. Bu örgütler 3 gün sonra kapıdan çekildi.³⁰ Asıl ses getiren kazanım Idlib oldu. Idlib'e giren Fetih Ordusu'nun bileşenleri arasında Nusra ve Ahrar el Şam'ın dışında Cund el Aksa, Ceyş el Sunne, Feylek el Şam ve Liva el Hak yer alıyordu.

El Kaide'nin önderlik ettiği bu hareketin yürüttüğü operasyon Türkiye'de "Muhalefet Idlib'i kurtardı" diye takdim edildi. İstanbul'da Fatih Camii'nin avlusunda zafer adına lokum dağıtıldı. Fetih Ordusu aslında El Kaide ve müttefiklerini maskeleyen bir etiketten ibaretti.

El Kaide'nin Idlib'i alması Ankara'yı da mutlu etti. Ankara'da istihbarat dâhil ilgili birimler bir değerlendirme toplantısı yapıp "Idlib'in Esad rejiminin elinden alınmasından duyulan memnuniyeti" dile getirdi. Aslında Türkiye, IŞİD'den sonra El Kaide'ye de komşu olmuştu! Zafer naraları atanlar bunu Türkiye'nin sunduğu katkılara borçluydu.

Idlib'in birdenbire düşmesi beklenmedi. Kentten kaçanlar orduya öfkeliydi ve olup bitenlere anlam veremiyordu. Hava üstünlüğüne karşın kara unsurları dağınık olan ve gerilla savaşına yanıt veremeyen ordu, daha önce başka yerlerde olduğu gibi Idlib'de de binlerce savaşçının katılımıyla düzenlenen ani baskınlar karşısında tökezledi. Idlib'de ordu sivillerden bir kısmını tahliye ettikten sonra 24 kontrol noktasından çekilip 16 km güneydeki Mastuma Üssü ve Ariha'ya gitti.

Esad yönetimi başından itibaren vilayet merkezlerini elinde tutarak moral üstünlüğünü korumaya çalıştı. Mart 2013'te 14 vilayet arasında düşen ilk vilayet Rakka'ydı. Türkiye sınırına 45 km ötedeki Idlib'in düşmesi de bir süredir rejim lehine esen rüzgârı dağıttı. Düne kadar Halep'te muhaliflerin çember altına alındığı bir kuşatma hareketi kaplumbağa hızında da olsa ilerliyor ve muhaliflerin devrim umudu yavaşça tükeniyordu. Rejim Idlib'i geri almak

28 Syrian rebels seize historic town in South, Rueters, 25.03.2015.

29 www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syria-conflict-idlib-city-falls-to-jabhat-al-nusra-as-president-assads-forces-flee-jihadists-claim-10141020.html

30 www.syriaahr.com/en/2015/04/the-nusra-front-retreats-from-the-gate-of-the-crossing-border-of-nasib/

için havadan operasyonlara başlarken kentten kaçamayan siviller ve kentin kuzeyinde Şiilerin yaşadığı Fua ve Kifraya köyleri birer koza dönüştü. Nusra ve Ahrar el Şam komutanları rejimin bombardımana devam etmesi halinde yapacakları ilk işin Fua ve Kifraya'ya saldırmak olacağını açıkladı. Idlib'in ardından 25 Nisan'da da bu vilayete bağlı Cisir el Şuğur kasabası düştü.³¹ Nusra ve müttefikleri sırtını Idlib merkezden sınıra kadar Türkiye'ye yaslamış oldu. Coğrafi devamlılıkla cephenin harareti daha da arttı. Idlib'i merkeze dönüştüren bu güçler güneybatıda Lazkiye, güneyde Hama üzerinde baskıyı arttırdı ve kuzeyde rejimin Halep'e ikmal hatlarını tehdit etmeye başladı. Cephe de güney ve kuzeydeki gelişmelerde denge rejim aleyhine değişti. Nusra'nın Idlib'de emirlik ilan edip etmeyeceği de tartışma konusu oldu.

Temmuz 2014'te Nusra lideri Ebu Muhammed el Colani, ÖSO bileşenlerini geriletip ayağına yer açtığı Idlib kırsalında emirlik kuracaklarını ilan etmişti.³² Idlib'in düşüşüyle Colani savaşçılarına verdiği sözü tutmak için yeni bir fırsat yakalamış oldu. Nusra'nın stratejik ortağı Ahrar ise emirlik konusunda oldubitti olmaması için ön almaya çalıştı. Ahrar'ın liderlerinden Haşim el Şeyh (Ebu Cabir) Idlib'de emirlik kurulmayacağını kaydetti. Ancak formel bir emirlik ilan edilmese de kentin bekleyen yönetim biçimi şeriatı. Nitekim daha işin başında Nusra'nın Suud asıllı komutanlarından Şeyh Abdullah Müheysini, Idlib'in şeriat ile yönetileceğini duyurdu. Kasım 2014'ten itibaren ÖSO'ya bağlı grupların mevzilerini ele geçiren Nusra, Idlib zaferinden sonra daha da palazlandı.

Bu durum Idlib zaferiyle umutlanan Türkiye merkezli muhalifler için yeni bir çıkmazdı. Gaziantep'te üslenip bir türlü sınırın ötesine geçemeyen muhaliflerin geçici hükümeti Idlib'e taşınma niyetini dillendirdi. Fetih Ordusu'nun bileşenlerinden gelen yanıt netti: "Sakin gelmeyin." Çünkü Idlib fatihleri aslında İstanbul'da üslenen SMDGUK ve geçici hükümeti tanıyordu.

Daha iş bu noktaya varmadan Nusra'nın güçlenmekte olduğunu gören Körfez'in ağaları bir süredir bu örgüte "El Kaide ile ilişkini kes, silahlar bizden" telkininde bulunuyordu. Konuştuğum İslâmcı muhalifler "Nusra gibi örgütler olmadan rejimi yıkmak mümkün değil" görüşünü dillendiriyordu. Bu mantıkla Kaideciler El Kaide şapkasını kullanmazsa makul sayılacaktı. Şimdiye kadar Türkiye üzerinden gelen yardımların kesilmemesi için Nusra sınır kapılarından uzakta durmuştu. Cilvegözü ve Öncüpınar sınır kapılarını Ahrar'ın içinde yer aldığı İslâmî Cephe tutarken arka cephede Nusra vardı. Muhalifleri destekleyen cephede "Nusra El Kaide ile bağıni koparırsa devrim şahlanır" diyenlerin sayısı artmaya başladı.

31 www.aljazeera.com/news/2015/04/reports-syria-government-loses-stronghold-idlib-150425083733226.html

32 www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/11/jabhat-al-nusra-idlib-islamic-emirate.html

Yemen'e karşı Suriye

Peki, Nusra ne oldu da birdenbire muhalif cephenin operasyonel pivotu oluverdi? Busra el Şam, Idlib ve Cisir el Şuğur'un düşüşüyle Suudilerin 26 Mart 2015'te Yemen'de Husilere karşı başlattığı Kararlılık Fırtınası Operasyonu arasında nasıl bir bağlantı vardı?

Rejimin ağır darbe yediği güney cephesi Ürdün, kuzey cephesi Türkiye sınırından güç almaktaydı. Ayrıca güneyde Golan Tepeleri taraflarında İsrail'in Nusra'ya desteği daha aleni hale gelmişti. Ürdün ve Türkiye, kraliyet tahtındaki değişimin ardından Suudi Arabistan'ın oluşturduğu yeni cephenin ortaklarıydı. Ürdün öteden beri bir elini ABD, diğer elini Suudi Arabistan'a vermiş bir biçeydi. Türkiye zaten muhaliflerin en kritik destekçisiydi.

Rejim Lübnan sınırındaki Kalamun bölgesinde elde ettiği başarıların ardından Halep'te muhalifler etrafındaki kuşatmayı tamamlamak için baskıyı artırıp Golan sıradaki Kuneytra'da ilerleme sağlayınca muhalifleri destekleyen güçler arasında "kurtarılmış bölgelerin kaybedilmesine izin verilmemesi" yönünde bir fikir birliği oluştu. ABD ile ittifak ilişkileri biri NATO diğeri petrolle tesis edilmiş iki müttefik (Türk-Suud) arasındaki yeni ortaklık "Yemen'e karşı Suriye" parolası üzerinden gelişti.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2 Mart 2015'te Riyad'da Kral Selman'la İran'a karşı cepheye destek sözü verirken iki konuda anlaştı: İran'ın etkisini kırmak için Sünni cephe oluşturma ve Suriye'de muhalifleri rejime karşı sonuç alacak şekilde destekleme.

Yeni Şafak gazetesi bu mutabakatı şu cümlelerle aktardı: "İki liderin görüşmesinde İran'ın bölgedeki mezhepçi yaklaşımının da gündeme geldiği, Suriye, Yemen ve Irak'taki bu yayılcı ve mezhepçi anlayışından iki ülkenin de rahatsız olduğu, 'İran var olan büyük imkânlarını Müslüman kanının akması ve Müslüman ülkelerin istikrarsızlaştırılması için harcıyor' değerlendirilmesi yapıldığı öğrenildi."³³

Erdoğan, yeni ortaklığa uygun olarak aldığı yeni tutumunu "Suudi Arabistan'ın müdahalesini destekliyoruz. Durumun gidişatına bağlı olarak lojistik destek vermeyi düşünebiliriz" diyerek ortaya koydu.³⁴ Dahası, İran'a açıkça cephe alarak "İran ve terörist gruplar Yemen'den çekilmeli" ifadelerini kullandı. Harf değiştirme oyunuyla "DEAŞ" diye andığı IŞİD'e karşı savaşa atfen "İran'ın DEAŞ'ı bölgeden kovmaya çalışarak hedeflediği şey onun yerine geçmektir" diyen Erdoğan İran'ın Suriye ve Irak'tan da çekilmesi gerektiğini söyledi.

33 www.yenisafak.com.tr/gundem/suriye-mutabakati-2090621

34 www.france24.com/en/20150326-turkey-support-saudi-yemen-erdogan-interview-france-24/

Riyad'la mutabakatın ardından 19 Mart'ta Türkiye ile Katar arasında istihbarat paylaşımı, askeri işbirliği ve iki ülkenin birbirinin topraklarına asker konuşlandırmasına imkân veren anlaşma imzalandı.³⁵ Suudilerle işbirliğini geliştirmeye dönük dikkat çekici iki anlaşma da ASELSAN ile Kral Abdülaziz Bilim ve Teknoloji Kenti (KACST) ve Suudi Teknoloji Kalkınma ve Yatırım Şirketi-TAQNIA arasında sağlandı.

Suudi Arabistan ile Türkiye/Katar Suriye'deki vekâlet savaşını yer yer rekabet yer yer çatışma düzeni içerisinde yürütüyordu. Katar ve Türkiye'nin lhvan, Kaideci Nusra ve Ahrar el Şam gibi diğer Selefi cihatçı örgütlere kukak açan politikasına karşın Suudiler (sözde) daha "ılımlı" ve "idare edilebilir" Selefi İslâmcılar üzerinden savaşı yürütüyordu.

Yemen'i kavuran Kararlılık Fırtınası Operasyonu'na Arap olmayan bir aktör olarak Türkiye'nin vereceği desteğe karşılık Riyad, Suriye'de daha çok Amerikan hassasiyetlerini yansıtan çekincelerini kaldırdı. Selefi gibi lhvan'a düşmanlık beslemeyen Selman, Yemen'de de Husilere karşı lhvan'la işbirliğine yöneldi.

Riyad mutabakatının ardından Suriye'de üç cephe birden ısındı:

Kuzeyde Esad'ı devirmek için Fetih Ordusu'na Suudilerin finanse ettiği silahlar Türkiye üzerinden ulaştırıldı. Antakya Operasyon Odası'nın koordinasyonuyla Idlib ve ardından Cisir el Şuğur düştü. Amman'daki Güney Operasyon Odası yine Suud'un finansmanıya güney cephesini yani Dera ve Şam'ı alttan kuşatan kemere doğru muhalifler harekete geçirildi. Şam'ın Guta bölgesinde etkin olan Suud istihbaratının kontrolündeki İslâm Ordusu'nun komutanı Zehran Alluş, İstanbul'a gelerek bazı toplantılara katıldı. Alluş'un genelkurmay başkanı edasında 2-3 bin üniformalı askerle yaptığı şovun görüntüleri de internette dolaştırıldı. Bu görüntüler yapılmış ve yapılacak yardımlar için makbuz işlevi görmekteydi. İslâm Ordusu bir süredir Nusra ve Ahrar ile sorunlar yaşıyordu. İslâm Ordusu'nun sözcüsü İslâm Alluş'a Nisan 2015'te "Fetih Ordusu'nda siz neden yoksunuz?" diye sordugunda "Nusra bizi dışlıyor" yanıtını vermişti. Katar ve Türkiye'nin etkisi altındaki cephenin Suud güdümündeki cepheyle bir araya gelmesi sahadaki yeni ambiyansın yansımasıydı.

Orta cephede İsrail'in Nusra ve diğer silahlı güçlerin önünü açacak birtakım cerrahi operasyonlara girişmesi Yahudi devletinin yeni planda üçüncü sacayağı olduğu anlamına geliyordu.

Riyad mutabakatının ardından cephede güç dengesinin rejim aleyhine değişmesi tesadüf değildi. Hatay'dan Suriye'ye artan oranda "sır" dolu TIR ve militan geçişleri bu mutabakattan sonra yaşandı. Idlib'e saldırılar başlama-

35 Katar'la anlaşma TBMM gündemine de taşındı. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=1238

dan kısa bir süre önce konuştuğum CHP Hatay milletvekili Mehmet Ali Ediboğlu şu bilgileri paylaşmıştı:

“Bir süre önce Hatay-Yayladağı’nda Aşağı Pullu Yazı Köyü’ndeki Arfalı Çiftliği’nden Keseb tarafına 200 kişinin geçtiğini haber aldım. Burası Yayladağı Sınır Kapısı’nın sol tarafında kalıyor. Sağ taraf rejimin, sol taraf Nusra ve diğer grupların kontrolünde. Arfalı tarafından TIR’larla bir şeyler götürdüler. Bunların içinde silah olma ihtimali yüksek. Ayrıca haftalardır Hatay’da belli aralıklarla Suriyeliler toplanıyor, Adana-Ceyhan arasındaki Adana Polis Okulu’nun karşısındaki otele yerleştiriliyor. Bunlar polis okulunda 100 kişilik gruplar halinde eğitimden geçiriliyor. Eğitimi tamamlayanlar kiralanan otobüslerle Suriye’ye gönderiliyor. Bu sevkiyat haftada bir yapılıyor. Yığınağın yapıldığı yerlerden biri Cilvegözü Sınır Kapısı’nın ötesindeki Atme diğeri Arfalı tarafında Keseb kırsalı.”

Bu askeri hareketlilik nedeniyle Ermenilerin kasabası Keseb’in bir yıl sonra tekrar saldırıya uğrayacağını öngörmüştük ama beklediğimiz gürültü İdlib’de koptu. Mantıken Türkiye’den lojistik destek olmadan ne İdlib ne de Halep’te bu türden bir askeri varlık sürdürülemezdi.

Washington merkezli haber sitesi McClatchyDC de, Reyhanlı’da iki muhalif temsilcinin Türkiye’yi ılımlılara verilmesi gereken silahları Nusra’ya göndermekle suçladığını yazdı.

“İlimli asilerin hukuk danışmanı” diye tanıtılan Usame Ebu Zeyd Türkiye’nin Nusra lehine ılımlı muhaliflere desteği kestğini öne sürerken Reyhanlı’da bir başka muhalif komutan Türkiye’nin önceleri ılımlılara giden silahları Nusra’ya gönderdiğini söyledi.³⁶ Suriye İnsan Hakları Gözlemevi’ne göre benzer şekilde Ürdün kanalından da güney cephesine silah akışı hızlandı.

Peki, yeni konsept ile neden normalde Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan’ın dört yıldır el verdiği gruplardan ziyade Nusra’nın yelkenleri şişti? Elbette Nusra bu ilerleyişinde yalnız değildi; aynı meşrepten İslâmcı gruplarla birlikte hareket ediyordu. Nusra’nın güney ve kuzeydeki müttefikler de farklıydı. Hatta başka yerlerde aralarındaki kesif düşmanlığa rağmen IŞİD ile Nusra Lübnan sınırındaki Kalamun bölgesinde rejime karşı ortaktı. Ama kuzey ve güney cephesinde inisiyatif önemli ölçüde artık Nusra ve müttefiklerindedi.

Nusra son iki yılda ciddi gelgitler yaşadı. 2013’te Ebubekir el Bağdadi’nin “Nusra’yı feshettim” açıklamasının ardından bölünen Nusra, IŞİD’in 30 Haziran 2014’te hilafet ilan etmesiyle ikinci kez sarsıldı. Çok sayıda Nusra militanı Bağdadi’ye biat etti. Ancak ibre 2014’ün sonlarına doğru tersine döndü. Bunun altındaki etkenler şunlardı:

36 www.mcclatchydc.com/2015/03/28/261325/al-qaida-affiliate-seizes-major.html

– Nusra'nın IŞİD'den sonraki en güçlü alternatifi Ahrar el Şam'ın lider kadrosunun Eylül 2014'te öldürülmesi ve ılımlı cephedeki dağınıklığın umutsuz boyutlara ulaşması El Kaide bağlantılı bu örgütün önünü açtı.

– Nusra bir süre önce ABD'nin TOW füzeleriyle donattığı Hazm Hareketi ve Suriye Devrimci Cephesi'ni Idlib ve Halep kırsalından kovduktan sonra Batı'nın ılımlı diye pazarladığı gruplar hepten alternatif olmaktan çıktı.

– Amman yönetimi, IŞİD'in yakaladığı Ürdünlü pilotu yakarak öldürmesi üzerine bu örgüte karşı Nusra'dan yana tavır alan Ürdünlü Kaideciler üzerindeki baskıları azalttı. Kral Abdullah IŞİD'e karşı El Kaide kartını kullanmaya yöneldi.

– Küresel El Kaide ağı IŞİD'e karşı Nusra'dan yana sesini yükseltti.

– Muhalif cephede Nusra'nın terör örgütleri listesine alınmasını sorgulayıp “Nusra Suriye devriminin bir parçasıdır” diyenler arttı. Muhaliflerin Körfez'deki destekçileri de Nusra gibi örgütleri dışlayarak Esad yönetiminin devrilmesinin mümkün olmadığı fikrine yanaştı. Bu yüzden Nusra'ya “El Kaide ile bağlarını kopar, destek bizden” telkinleri yapıldı.

– Muhalif eylemcilerin ifadelerine baktığımızda İran ve Hizbullah'ın sahadada artan varlığı “Suriye işgal ediliyor” diye tevil edildi. Bu da muhalif saflarda ortak düşmana karşı Nusra ile ilgili buzları eritti.

Rejim cephesinde de Nusra ve müttefiklerinin işini kolaylaştıran şöyle bir durum vardı: Ordudaki savaşan unsurlar yorulmuş ve motivasyon düşmüştü. Ayrıca Nusra'nın genişlediği bölgelerde rejimin kara unsurları zayıftı; Lübnan sınırında Kalamun ve Kusayr gibi bölgelerde etkin olan Hizbullah ve diğer rejim yanlısı milis güçleri kuzeyde varlık göstermiyordu.

Nusra'nın yükselişi üç boyutlu bir etki yarattı: Muhalif cephede devrimin devam ettiğine dair umutlar kamçılıandı; rejim cephesinde ordunun tekrar kontrolü sağlamakta olduğuna dair inanç sarsıldı; IŞİD üyeleri “Sehvacılar bizim önümüzü kesebilir” endişesine kapıldı. Sehva'dan kasıt Nusra ve müttefikleriydi.

Nusra'nın saha hâkimiyetini güçlendirmesine paralel olarak IŞİD, Hama'da birkaç köye ve Şam yakınlarında Filistinli mültecilerin kaldığı Yermuk kampına saldırdı. Bir süre sonra Humus vilayetinde “Çölün Geline” diye anılan 2 bin yıllık tarihi antik kenti Palmira'yı ele geçirdi.³⁷

Bu saldırılar Nusra'nın Rakka'ya yönelmesine ve elde ettiği başarılarla daha fazla savaşçı devşirmesine karşı bir ön alma hamlesiydi. IŞİD, Nusra ve müttefiklerini 2013'te Rakka'dan sürmüş, onlar da 2014'te IŞİD'i Halep ve Idlib kırsalından söküp atmıştı.

IŞİD ile Nusra arasındaki düşmanlık ne kadar keskinse Nusra ile yeni ortakları arasındaki ittifak da o kadar kırılıyordu. Hem Nusra'sız mevzi kazan-

malarının zor olduğunu düşünüyorlar hem de mevcut mevzilerini paylaşmak istemiyorlardı.

Özetle ABD'nin IŞİD'e karşı oluşturduğu koalisyonun atış menzilinde Nusra'nın olacağı öngörüsüne karşın yeni koşullar bu örgütü parlattı. Nusra'yı devrime ulaşmak için yeni bir şans olarak gören "ılımlılar" bu örgütün ne denli Suriyeli ve masum olduğunu anlatmaya başladı. Kimi "Nusra, İdlib'i kurtaran örgütlerden sadece biri" diyerek El Kaide'nin rolünü gizlemeye çalışırken kimi de "Nusra'yı El Kaide ile özdeşleştirmek doğru değil" tezini işliyordu. "Nusra devrimi önlemek için rejimin yarattığı bir örgüt" diyenlerin dört yıl sonra geldiği nokta buydu. Trajedi mi, evet!

Yemen'de öyle bir hava estirildi ki Suud liderliğinde 10 ülkenin katıldığı operasyonla Husilerin birkaç gün içinde kubur fareleri gibi yerin altına çekileceğini, ardından oluşan bu modeli Suriye'ye taşıyabileceklerini düşündüler. Körfez'in politik suflörleri medyaya "Yemen'den sonra Türkiye karadan, Suud havadan Suriye'ye saldıracak" diye tiyolar uçuruyordu. Ama Yemen Suud'un Vietnam'ı olma yolundaydı. Ayrıca Suriye bir Yemen değildi. O yüzden "kutsal ittifak" El Kaide, Selefî, ılımlı ayırımı yapmadan yeni savaşı ve silahlarla Suriye'de vekâlet savaşına asıldı.

İdlib düşer düşmez de Esad'a yeniden ömür biçilmeye başlandı. "Esad'ın gitmesine aylar değil haftalar kaldı" kehanetiyle malum Başbakan Ahmet Davutoğlu, İdlib heyecanıyla bu kez "Suriye'de dengeler süratle değişiyor. Muhalifler Lazkiye'ye baskıyı arttırdılar. Güneyde de Kalamun ve Şam'ın etrafında, Suriye-İsrail sınırında çok az bir yer kaldı rejimin elinde. Tümüyle muhaliflerin kontrolüne geçti. Hatta İsrail basınında bazı haberler çıktı, Esad Şam'dan Lazkiye'ye geçecek gibi" deyiverdi.³⁸

Kuzey cephesine askeri yardımların akınaya başlamasına paralel olarak Türkiye'nin başından beri önerdiği tampon ya da güvenli bölge formülü de yeniden gündeme geldi. SMDGUK, Suriye'nin bir bölümünün uçuşa yasak bölge ilan edilmesi için BM Güvenlik Konseyi'ne başvurdu.³⁹

"Devrim yakın, silah verin" mottosuyla gittiği Washington'da Obama yönetiminden destek isteyen SMDGUK Başkanı Halid Hoca, Suudi Arabistan'ın desteklediği güney cephesi ve Türkiye'nin desteklediği kuzey cephesine eşzamanlı olarak gelen silah yardımlarının arttığını söyledi.⁴⁰ Esad yönetiminde iç halkanın kendi derdine düştüğünü anlatan Hoca, "Silah yardımlarını arttırmaları son savaşa yansıdı. Esad çekiliyor şu anda" dedi. ABD Dışişleri Bakanı John Kerry ve Pentagon yetkilileriyle görüşen Hoca, çok önemli bir dönüm noktasından geçildiğini, İdlib'in ardından hedefin önce güvenli böl-

38 www.hurriyet.com.tr/gundem/28956881.asp

39 www.aa.com.tr/tr/tag/483772--SMDGUK-ucusa-yasak-bolge-icin-bmgkya-basvurdu

40 www.hurriyet.com.tr/dunya/28936565.asp

geler oluşturmak sonra da Şam'ı kuşatmak olduğunu söyledi.

Silahlı grupların elde ettiği kazanımlara paralel olarak Türkiye'nin karadan Suudi Arabistan'ın havadan Suriye'ye saldıracağına dair iddialar ortalıkta dolaştı. Türkiye'de de CHP Genel Sekreteri Gürsel Tekin, TSK'nın Suriye'ye sokulacağını iddia etti.⁴¹ Erdoğan'ın Türk askerini sınır ötesi bir maçera sokmak için hevesli olduğu ama Genelkurmay'ın buna direndiği spekülasyonları yapıldı.⁴²

Bu iddialara ilaveten İran'ın da ABD ile nükleer anlaşmayı imzaladığında Suriye'yi yalnız bırakacağı iddiaları tedavüle sokuldu. Idlib'in düşüşü üzerine Suriye Savunma Bakanı Casim Fahd el Freyc, Tahran'a gitti ve İran'ın desteğinin süreceği garantisıyla döndü. İran nükleer müzakerelerde Suriye dahil diğer uluslararası meselelerin pazarlık konusu olmadığını açıklarken Hizbullah lideri Hasan Nasrallah rejimin işinin bittiği, İran'ın Suriye'yi sattığı, Rusya'nın da çekildiği yönünde psikolojik savaş yürütüldüğünü belirterek "Sahadaki şartlar her ne olursa olsun Suriye halkının yanındayız ve öyle kalacağız" dedi. Çok geçmeden Hizbullah'ın dahliyle Lübnan üzerinden lojistik desteğin sağlandığı Kalamun bölgesinde en az beş yerde silahlı gruplar yenilgiye uğratıldı. Suriye ordusu da kuzeyde baskıları büyük bir yıkım eşliğinde arttırdı.

Bu gelişmelerin Cenevre'de alt düzeyde başlayan üçüncü tur görüşmelere denk gelmesi de önemliydi. Taraflar son dört yılda, öncesinde mutlaka bir büyük katliam ya da feci bir ifşaatin patlak verdiği tüm kritik toplantılarda olduğu gibi Cenevre'de kurulan masaya eli güçlü bir şekilde gitmek istiyordu.

Camp David restleşmesi

Türk-Suud ortaklığı ile Suriye cephesi bu şekilde ısınırken bunun Körfez-Transatlantik ilişkilerine de yansımaları oldu. ABD'nin İran'la nükleer diyalog ve Suriye'de rejim değil IŞİD'le savaşı önceleyen politikasına karşı Körfez'in öfkesi Yemen ve Suriye cephesinde kendisini gösteriyordu.

Ortadoğu'nun yeni orkestra şefi Kral Selman sinsi ve öfkeliydi; İran'ın nüfuzunu kesme adına Yemen'i yakıp yıkıyor, Suriye'de savaşın ateşini harlıyor, Irak'ta Şii ağırlıklı yönetime bel altından vuruyor, Hizbullah'ı sindirmek için Lübnan'ın sinir telleriyle oynuyordu.

Şaşırtıcı derecede cesurdu; Amerikan çıkarlarını kendi politikalarına sindirmiş, savunmasını 1945'te Kral Abdülaziz ile Franklin Roosevelt'in donanma gemisi Quincy'de yaptığı anlaşmadan beri ABD'ye havale etmiş, onlarca

41 www.taraf.com.tr/politika/48181/

42 Fehim Taştekin, Suud-Türk ortaklığı bir savaş narası mı?, *Al Monitor*, 08.05.2015

yıldır CIA'nın her türlü kirli işine ortak olmuş ama şimdi kalkmış Başkan Barack Obama'ya zılgıt atıyordu.

Ziyadesiyle mahırdı; Yemen ve Hicaz ellerine yeniden efendi olacağını düşleyecek kadar egosu hormonlu "Yeni Osmanlı"yı devenin terkesine atıyordu.

Evet Fars'ın oyun tarzı Körfez'i fena kasmıştı! Suriye'de devrim senaryosu ile Irak'ta nüfusun % 65'ini oluşturan Şiilere iktidarı kaptırmama oyununu sekteye uğrattığı gerekçesiyle İran'a karşı öfke büyüktü. Üstüne üstlük ABD'nin İran'la nükleer müzakerelerde bir taslak anlaşmaya ulaşması sınırları hepten bozmuştu.

Öyle ki Obama'nın İran konusunda endişeleri gidermek ve yeni bir ortak savunma konsepti oluşturmak üzere 6 Körfez ülkesi liderine yaptığı daveti Kral Selman reddetti. Obama 14 Mayıs 2015'te Camp David'de ağırladığı ortaklarına İran'la nükleer anlaşmanın Körfez ülkelerinin güvenliğini tehlikeye atmayacağı konusunda dil döktü. Sadece Kuveyt ve Katar lider düzeyinde katıldı. Suudi Arabistan'ı yeni Veliht Prens Muhammed bin Nayif temsil etti. Suud'un cinlikleri karşısında tarafsızlığını koruyan Umman bir yana Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn emirleri de Suud'la senkronize halde Washington'a gitmedi. Bahreyn Emiri Hamad bin İsa Halife, Washington'a gitmek yerine Windsor Sarayı'nda Kraliçe Elizabeth'in onuruna düzenlenen Kraliyet Windsor At Gösterisi'ne katılmayı tercih etti. Bu, Suud'dan ABD'ye ciddi bir çalımdı. Bölgesel çıkarların selameti için alttan alan Obama aslında Camp David öncesi Körfez şeyhlerinin sınırlarını zıplatacak laflar etmekten geri durmadı. ABD Başkanı, *New York Times*'tan Thomas L. Friedman'a verdiği özel röportajda "İran'la nükleer anlaşma imzalanırsa biz de nükleer teknolojiye yöneliriz" resti çeken Körfez ülkelerine yanıt verirken iki kritik noktanın altını çizdi:

– "Diyalog sonu gelmez yaptırın ve tecrit politikasından daha fazla Amerikan çıkarlarına hizmet edebilir."

– "Suudi Arabistan gibi müttefiklerimiz iç tehditlerden kaygı duymalıdır. Bu ülkelerde halklar yabancılaştırıldı, gençler işsiz, ideoloji yıkıcı ve inançsız, insanların kızgınlıklarını ifade edebileceği siyasi araçlar yok. İşimizin bir parçası bu ülkelerle 'dış tehditlere karşı kapasitenizi arttırmanın yanı sıra Sünni gençlerin İslâm Devleti'nden başka seçenekleri olduğunu hissettirecek siyasi organları nasıl güçlendireceğimiz konusunda bu ülkelerle çalışmaktır. Sanırım yüzleştikleri en büyük tehdit İran işgali değil kendi ülkelerindeki memnuniyetsizlikten geliyor."⁴³

43 Thomas Friedman, Iran and the Obama Doctrine, *New York Times*, 05.04.2015.

Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Adil bin Ahmed el Cubeyr, ABD'li mevkidaşı John Kerry ile Camp David'in ön hazırlık toplantısı sonrasında Riyad'ın histerik gündemini şöyle deklare etmişti: "Camp David'de İran'ın Suriye, Lübnan, Irak ve Yemen ve başka yerlere müdahalelerini konuşacağız. İran'ın terörist örgütleri desteklediğini görüyoruz, bu yüzden ABD ve Körfez'in çabalarının nasıl koordine edileceğini ele alacağız."⁴⁴

Suudiler, Selman'ın tahta geçişiyle birlikte ortaklığın konvansiyonel uyumunu bozan inisiyatifler geliştirmekteydi. Suriye'de Nusra'nın desteklenmesi kararı bunlardan biriydi. Camp David zirvesi birbirinden vazgeçemeyen ortakların ortaklığı belli düzeyde tutma ve senkronize etme çabasıydı.

Bu zirve öncesi öyle bir hava estirildi ki ABD'nin Suriye politikasını değiştirdiği ve Suud'un finansmanı ile Türkiye'nin Suriye'ye gireceğini öne sürenler oldu.

Hatta *Huffington Post*'a konuşan Ortadoğu uzmanı Firas Abi Ali şu yorumu yaptı:

"ABD-İran yakınlaşmasını tehdit gören aktörlerin eylemleri giderek öngörülemez hale geliyor, daha önce aşırı buldukları riskleri kendilerini korumak adına göze almak istiyorlar... İran yaptırımlar nedeniyle bir eli arkada bağlıyken Suriye'ye müdahil oldu. Sünni devletler arasında tahdit olmadığında İran'ın daha fazla katkı vereceği korkusu var. Bir Körfez kaynağı 'ABD'nin bizimle beraber hareket etmesini sağlamanın tek yolu dişimizi göstermemizse, diş gösteririz. Ve Sünni dişi azılıdır' dedi." 'Sünni azı dişi' gücünü petrodollardan alıyordu. Yeni bir savaşı finanse edemeyecek durumda olan Obama'nın cebinde ise akrep vardı.

ABD, kurtarılmış bölgelere koruma kalkını işlevi görecektir şekilde uçuşa yasak bölge oluşturmadan Türkiye ve Suudi Arabistan'ın böyle bir maceraya atılması zordu. Eski ABD Başkanı Jimmy Carter'ın dediği gibi uçuşa yasak bölge büyük bir muharip misyonu gerektiriyordu⁴⁵ ve Obama buna yanaşmıyordu. ABD ile onca temasa rağmen bu konuda tutum değişikliği olduğuna dair hiçbir gerçekçi işaret yoktu. Kerry 13 Mayıs'ta Soçi'de Rus lider Vladimir Putin ve Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'la temaslarını bitirirken Suriye'de Rusya ile diyalogu sürdüreceklerini söyledi. Kerry de Lavrov da Cenevre sürecini ilerletmek için çabaları iki katına çıkaracaklarını vurguladı.

Peki Firas Abi Ali'nin sözünü ettiği Sünni dişi 14 Mayıs'ta Camp David'de büyük patrona diş geçirebildi mi? Obama, zirve sonrası konuklarıyla birlikte düzenlediği basın toplantısında İran ve Suriye konusunda Körfez'deki müttefiklerinin istediği çizgiye gitmedi. İran'ın olası saldırıları karşısında Körfez İşbirliği Konseyi üyelerini savunma taahhüdüne bağlı kaldıklarını ve geliş-

44 www.state.gov/secretary/remarks/2015/05/241991.htm

45 www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/05/syria-no-fly-zone-ashton-carter.html

tirdikleri işbirliğinin İran'ı marjinalleştirme amacı gütmeyeceğini vurgulayan Obama, "İran ile ucu açık bir çekişme hiçbirimizin çıkarına değil... İran'ın nükleer programına yönelik çözümün Körfez ülkeleri dahil uluslararası toplumun güvenlik çıkarına uygun olacağı konusunda mutabık kaldık" dedi. Obama, Suriye politikasının temel parametrelerinin değişmediğini şu mesajlarla ortaya koydu:

- "Suriye'de Esad'ı içermeyen kapsayıcı bir hükümete doğru müzakere edilmiş bir geçişi başarma çabalarımız sürüyor."
- "ABD, Suriye'de tüm aşırılık yanlarına karşı ılımlı muhalifleri güçlendirecek."
- "İŞİD ile mücadelede destek sürecek."
- "Benim taahhüdüm Suriye'nin kimyasal silahlar kullanmamasından emin olmaktır. Aslında askeri eylemde bulunmaya istekli davrandık. Bunu yapmamızın nedeni Esad'ın kimyasal silahlarından vazgeçmesi oldu."

Yani ABD Cenevre sürecine sadıktı, kimyasal silah meselesi kapandığına göre askeri müdahale ihtimali yoktu, ılımlılara destek sürecekti.

Politika değişmediğine göre ABD, Suud-Türk ortaklığının yaptıklarına neden göz yumuyordu? Birkaç nedeni vardı:

Birincisi Obama İran'la nükleer pazarlıkların dinamitlenmesini istemiyordu. (Ki İsrail, ABD Kongresi ve Suudilerden gelen tehditlere rağmen 5+1 grubu ile İran arasında nükleer krizi çözen tarihi anlaşma 14 Temmuz 2015'te Viyana'da imzalandı.)

İkincisi İran'ın olumlu katkısıyla Irak'ta yeniden yakalanan siyasi istikrarı önemsiyordu.

Üçüncüsü İŞİD'e karşı savaşta İran'la örtülü ortaklık sonuç alıyordu.

Dördüncüsü Ortadoğu'daki Amerikan düzeni açısından çıbanbaşı olan Suriye'nin başına bela açmak için bu kadar hevesli olup risk alan bölgesel ortaklar varsın kendi eşiklerinde ateşi alevlendirsin; başarılılarsa ne âlâ (ki Amerika'nın rejimin birkaç hafta içinde düşeceğine dair senaryolara karnı toktu); başaramazlarsa denemiş olacaklar ama ellerinde onbinlerce cihatçıyla hüsrana uğramış halde ABD'nin dizinin dibine döneceklerdi. Yani vakti zamanında Afganistan'da radikallerle iştigal etmiş Pakistan gibi günlerini görmüş olacaklardı.

TÜRKİYE'NİN KORKUSU: KÜRT KORİDORU!

İŞİD'in Eylül-Ekim 2014'teki saldırılarını "Kobani düştü düşecek" diye müjdeleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Haziran 2015'te YPG Tel Ebyad'ı İŞİD'den temizlemek için harekete geçtiğinde de tedirgindi: "Sınırımızda Tel Ebyad'da

Arapları ve Türkmenleri uçaklar ile vuran Batı ne yazık ki onların yerine terör örgütü PYD ve PKK'yı yerleştiriyor."⁴⁶ İki gün sonra IŞİD'e Türkiye sınırından lojistik destek hattı işlevi gören Tel Ebyad kurtarıldı. Başta Erdoğan olmak üzere iktidar erkânı ve hükümete yakın medya histerik tepkiler vermeye başladı. Senaryo üzerine senaryo yazıldı:

- "ABD'nin yardımıyla Suriye'nin kuzeyinde bir Kürt devleti kuruluyor."⁴⁷
- "Kürtler Arap ve Türkmenlere etnik temizlik yapıyor."⁴⁸
- "Kuzey Irak petrolünü Akdeniz'e ulaştıracak koridor açılıyor."⁴⁹

Kürtler üzerinden üretilen korkuları kamuoyuna yutturmak için "PYD, DAEŞ'ten daha tehlikeli" manşeti bile atıldı.⁵⁰

Bütün tepkilerin odağında şu öngörü vardı: YPG, Tel Ebyad'da kontrolü ele alıp Kobani ile Cezire kantonlarını birleştirdikten sonra IŞİD'i Cerablus'tan da atacak ve ardından Azez bölgesini alıp Afrin kantonuna bir koridor açacak.

Burkan el Fırat gibi Arap savaşçılar ve ABD'nin hava desteği ile Tel Ebyad'a giren YPG son hamlesiyle Cezire'nin batı sınırı Serekaniye'den Cerablus'a kadar kuş uçuşu 180 km'lik alanı birleştirdi. Böylece Güney Kürdistan sınırından Fırat Nehri'ne yani Cerablus'a kadar yaklaşık 400 km YPG'nin kontrolüne geçti. Hedef olarak gündeme gelen Afrin ile Cerablus arasındaki mesafe ise 110 km.

Cezire'den Afrin'e kadar uzanan bölge farklı etnik grupları barındırıyor. Cezire Kantonu'nda Kürtler, Araplar, Süryaniler, Keldaniler, Ermeniler ve Çeçenler yaşıyor. Cezire'de Kürtlerden sonra gelen Araplar nüfusun % 30'unu oluşturuyor. Kobani ve Afrin kantonları ağırlıklı Kürt ama Tel Ebyad'da Kürtlerin oranı % 40-45. Cerablus ise Arap ve Türkmen yoğunluklu. Kuşkusuz birçok Kürt'ün gönlünde coğrafi kopuklukları giderip Cezire'den Afrin'e tam anlamıyla Batı Kürdistan'ı (Rojava) kurma ideali yatmaktadır. Fakat coğrafi ve demografik gerçeklik idealize edilen Rojava'yı inşa etmenin önünde en büyük engel. 2012'den beri izlenen yol haritası ve oluşturulan kanton sistemi coğrafi, etnik ve dinsel çeşitliliklerden kaynaklanan realiteyi esas aldı. Yani siyasi alanda PYD, askeri alanda YPG öncülüğünde Kürtler kazanımlarını bölgenin etnik unsurlarıyla sergiledikleri işbirliğine ve demokratik yönetim inşa etme perspektifine borçluydular.

46 www.evrensel.net/haber/115046/erdoganin-tel-abyad-dustu-dusecek-tedirginligi

47 <http://t24.com.tr/haber/akit-turkiyenin-guneyinde-kurt-devleti-kuruluyor,300238>

48 www.aa.com.tr/tr/haberler/537809--pyd-suriyenin-gelecegini-felakete-surukluyor

49 www.yenisafak.com.tr/politika/hedef-yeni-petrol-hatti-545046

50 www.sabah.com.tr/gundem/2015/06/19/pyd-daesten-cok-daha-tehlikeli-1434663598

Bu çizgiden sapıldığı takdirde özellikle Araplarla kurulan ittifak kolaylıkla çökebilirdi.

Kürtleri harekete geçiren temel motivasyon IŞİD tehdidini bertaraf etmek ve Kobani gibi Afrin'i güvenceye almak. Afrin 11 Temmuz 2012'de rejimden PYD liderliğindeki Kürt hareketinin kontrolüne geçmişti. 7 Haziran 2013'te YPG Afrin etrafındaki Kürt köylerinin kontrolünü de muhalif güçlerden alarak doğuda Tel Rıfat'a kadar koridoru açtı. Afrin'in 600-700 bin olan nüfusu Halep'e bağlı başka bölgelerdeki çatışmalardan kaçan Kürtlerle birlikte iki katına çıktı. Kobani'nin iki yakasında IŞİD olduğu için takviye güç göndermek en temel sorundu. Etrafı Arap ve Türkmenlerle çevrili olan Afrin de benzer şekilde İslâmî Cephe ve Nusra Cephesi tarafından kuşatılmış durumdaydı.

Kobani Dış İlişkiler Bakan Yardımcısı İdris Nassan'ın bana aktardığı bilgilere göre YPG'nin Fırat'ın batısına geçmesinin 4 koşulu vardı: Bölgesindeki muhalif güçlerle işbirliği; bölge halkının yani aşiretlerin talebi; Afrin'in tehlike altına girmesi ve uluslararası koalisyonun sunduğu desteğin devam etmesi.

Afrin'e doğru bir Kürt koridorunun açılması kolay değildi. 2014'ten beri Cerablus'tan Afrin'e doğru önce IŞİD, sonra İslâmî Cephe'nin hâkimiyeti vardı. Rakka'dan kuzeyde Türkiye sınırına doğru Bab, Menbic, Rai ve Cerablus'u IŞİD kontrol ediyordu. IŞİD'in hâkimiyet alanının batısında Halep ile Türkiye arasında Azez, Tel Rıfat ve Maria'da İslâmî Cephe bileşenleri hâkimdi. Bu bölgede kısmen Nusra da vardı. Sırtını Türkiye'ye dayayan Nusra daha önce güneyden Afrin'e girmeye kalkışmış ama başaramamıştı.

YPG'nin Kobani ve Tel Ebyad'da Burkan el Fırat güçleri ile kurduğu ittifakın bir benzerini İslâmî Cephe ile kurmasının önünde ideolojik engeller de vardı. Bu gruplar PYD ve YPG'yi hem sol kökenli oldukları için reddediyor hem de "Esad rejiminin Kürt Şebbihası" olarak görüyordu. Türkmen örgütler ise Türkiye'nin resmi tutumuna uygun olarak YPG'yi "PKK'nin uzantısı bir terör örgütü" olarak niteliyordu.

IŞİD, Tel Ebyad henüz düşmeden İslâmî Cephe'nin mevzilerine yönelerek Soran'ı ele geçirip Marea'ya yüklendi. IŞİD'in amacı Tel Ebyad giderse kaybını Selame Kapısı'yla telafi etmektir. Nitekim Tel Ebyad'ı kaybettikten sonra Azez bölgesine yüklendi.

Olası bir Kürt ilerleyişinin önünde bir diğer potansiyel bariyer Arap ve Türkmen aşiretleriydi. Kürt köylerinin bulunduğu Azez'de varlık gösteren Kürt Cephesi (Cephe el Akrad) YPG'nin müttefiki sayılsa da yerel unsurların YPG'ye karşı rezervi güçlüydü. Cerablus Arap ve Türkmen ağırlıklı. Burada Kürt nüfus çok az. Cerablus'taki aşiretler Nusra, ÖSO ve IŞİD arasında bölünmüştü. IŞİD Ocak 2014'te ilçeyi ele geçince nüfusun % 80'i Türkiye'ye kaçtı. Bölgede IŞİD'in elindeki Bab ve Menbic'in de ezici çoğunluğu

Arap. Koyu muhafazakâr olan bu iki bölge İslâmcı örgütlerin işini kolaylaştırırken YPG gibi seküler güçlere şans tanımıyordu. Yine Azez, Bab, Menbic, Cerablus ve Kürt Dağı civarında 150'ye yakın köye dağılmış olan Türkmen aşiretleri de YPG'ye Araplardan daha mesafeliydi.

YPG'yi Fırat'ın batısına geçmeyi düşünmeye zorlayan şey saldırıların Afrin'e yönelmesiydi. IŞID'in Afrin'i ele geçirmeden önce Marea ve Tel Rıfat'taki İslâmî Cephe'yi temizlemesi gerekiyordu. Afrin'e tehdit sadece IŞID'den gelmiyordu. YPG ile farklı yerlerde sorunlar çıktığında İslâmcı örgütler de zaman zaman Afrin'i abluka altında tutuyordu.

YPG'nin Cerablus'a yönelmesi Tel Ebyad'da olduğu gibi ABD'nin hava desteğinin sürmesine bağlıydı. ABD ile Kobani'de başlayan ortaklık Tel Ebyad'da önemli bir aşamaya geldi. ABD, YPG'ye havadan destek vermenin ötesinde özel bir şirket aracılığıyla bubi tuzakları ve mayınların temizlenmesinde de yardım ediyordu.⁵¹ ABD sahada Kürtlerle yakaladığı ortaklığı diğer muhalif güçlerle yakalayamadı.

IŞID'i bertaraf etme çabası bir yana YPG, Afrin yolunda bir Kürt-Arap ya da Kürt-Türkmen savaşı çıkarmak istemiyordu.

SURİYE SEFERİ: ERDOĞAN'IN SAVAŞ OYUNU

YPG'nin IŞID'i Tel Ebyad'dan çıkartmasının ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan "Suriye'nin kuzeyinde bir devlet kurulmasına asla müsaade etmeyeceğiz" diye çıktı.⁵² İddialara göre Erdoğan bir süreden beri Suriye'de tampon bölge oluşturmak için bastırıyor ama Genelkurmay Başkanı Necdet Özel buna direniyordu. Hükümetin talebi üzerine TSK'nın yaptığı harekât planına göre 18 bin asker Karkamış ve Öncüpınar'dan Suriye'ye girip 28-33 km derinliğinde ve 110 km uzunluğunda tampon bölge oluşturacaktı.⁵³ Tampon bölgenin derinliği 5 km olursa 2 tugay, 10-15 km olursa 4 tugay konuşlandırılacaktı. Ayrıca 110 kilometre boyunca asker tek tek sınıra dizilmeyecek. Hâkim bölgelere tabur ya da bölük seviyesinde, askeri birlik konuşlandırılacaktı. Menzili 40 kilometreyi bulan fırtına obüsleri içeride konuşlandırılacak ve tampon bölgenin güvenliği sağlanacaktı.⁵⁴ Harekât planı hazırды ama asker Suriye'ye girilmesine karşıydı, eğer girilecekse de yeni hükümetin beklenmesinden yanaydı.⁵⁵

51 http://sosyal.hurriyet.com.tr/Yazar/Tolga-Tanis_322/Tel-Abyad-39-da-ne-oldu_29340701

52 <http://t24.com.tr/haber/erdogan-suriyenin-kuzeyinde-bir-devlet-kurulmasına-asla-musaade-etmeyeceğiz,300973>

53 <http://m.yenisafak.com.tr/gundem/harekat-plani-hazir-2172666>

54 www.yenisafak.com/yazarlar/AbdulkadirSelvi/suriye-ile-savasa-mi-giriyoruz-2014751

55 www.hurriyet.com.tr/gundem/29406624.asp

29 Haziran 2015'teki Milli Güvenlik Kurulu'nda toplantıda eli kulağında bir müdahaleden ziyade frene basıldığı izlenimi veren bir bildiri çıktı. Bildiriye göre Suriye'de muhtemel tehditler ve sınırlarda alınan ilave güvenlik tedbirleri elé alındı, bölgenin demografik yapısının değiştirilmesine yönelik eylemlerden duyulan endişe dile getirildi. Sınırdaki ise savaş olacaktı gibi bir hareketlilik yaşandı. IŞİD Cerablus'ta Türkiye sınırına yakın yerlerde hendek kazıp mayın döşemeye başlarken TSK da bölgeye tanklar ve zırhlı araçlar sevk etti.

Müdahale planları YPG'nin Araplar ve Türkmenlere yönelik etnik temizlik yaptığı ve ABD'nin bir Kürt kuşağı oluşturduğuna dair komplo teorileri eşliğinde servis edildi.

Müdahale iç kamuoyuna "Kürt devletini önleme harekâtı", dış kamuoyuna ise "IŞİD'le mücadele" diye gerekçelendirildi.

Medyaya servis edilen müdahale gerekçelerinin altı boştu. En çok tekrarlanan suçlama etnik temizlik yapıldığıydı. YPG ve PYD'den gelen tüm açıklamalar evlerini terk eden bütün sivillerin kesinlikle döneceği yönündeydi. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi Başkanı Rami Abdurrahman'a göre de iddialar yersizdi: "Türkmen ve Arap nüfusa karşı etnik temizlik yok. Orada olan köylülerin IŞİD'in döşediği mayınlar nedeniyle geri dönmeleri. Doğan ve El Bacela gibi bazı köylerde de IŞİD'in saldırması tehlikesi olduğundan sivililerin girmesine izin verilmiyor."⁵⁶

Türk medyası savaşın Suriye'de herkesi yerinden ettiği gerçeği ile ilgilenmiyordu. Muhalif güçler Humus'ta Şii'leri ve Hıristiyanları, Lazkiye kırsalında Alevileri temizlerken kimseden ses çıkmamıştı. Türkiye üzerinden Tel Ebyad'a sokulan İslâmcı güçler nüfusun % 45'ini oluşturan Kürtleri sürdürdüğünde de herkes suskundu. Kürtlerin Temmuz 2012'de kendi bölgelerinde kontrolü ele alınca Türkiye destekli cihatçı gruplar 19 Eylül 2012'de Tel Ebyad'a girmişti. Kürt Cephesi ile çatışmalar yaşandı, sonra sükunet sağlandı. Bir yıl sonra, 19 Temmuz-5 Ağustos 2013 arasında camilerin hoparlörlerinden Kürtlere Tel Ebyad'ı terk etmeleri yoksa öldürülecekleri anonsları yapıldı. Ardından evler tek tek basıldı, erkekler öldürüldü, kadın ve çocuklar rehine alındı. O zaman YPG 70 kişinin öldürüldüğünü, 400 kişinin kaçırıldığını açıkladı. *El Alem* ise 120'si çocuk 330 kadının katledildiğini öne sürdü ama bu rakamlar başka kaynaklarca teyit edilmedi. Bu tam anlamıyla etnik temizlikti.

Kürtlerin sürülmesiyle Kobani ile Cezire kantonu da birbirinden koparılmış oldu. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov meseleyi BM'ye taşıyıp kınama talep etti ama "devrime leke sürülmesin" diye kimse üzerinde durma-

56 <https://www.gfbv.de/en/information/news/detail/news/detail/News/theres-no-ethnic-cleansing-in-til-abyad-against-the-turkmen-and-arabic-population/>

di. Nusra-IŞİD ayrışmasına paralel olarak IŞİD, Ocak 2014'te eski ortaklarını kanlı bir şekilde bastırarak Tel Ebyad'da kontrolü ele aldı. Benzer katliamların listesi uzun. Mesela Nusra ve ortakları Idlib zaferi sonrası 25 Nisan 2015'te İştibrak'ta onlarca Alevi'yi katletti. 10 Haziran 2015'te de Nusra, Idlib'e bağlı Kalp Loze köyünde en az 20 Dürzi'yi öldürdü. Suriye'deki suç dosyası tahminlerin ötesinde kabarık.

IŞİD 2014'te Rakka, Menbic ve Bab'da Kürtleri temizlerken de aynı ikiyüzlülük hâkimdi. 4 yılda Suriye nüfusunun büyük çoğunluğu yer değiştirdi. Rojava da Lazkiye gibi başka bölgelerden kaçanların sığındığı güvenli liman haline geldi. Mesela Halep kırsalından sürülen Kürtlerle Afrin'in nüfusu ikiye katlandı. Haziran 2015'te IŞİD'in Haseke'ye saldırıları yüzünden Kamışlı'ya sığınanların sayısı 100 bini aştı. Yine AKP yönetimi ve medyasının atladığı başka bir hakikat daha vardı: Rojava'da kanton sistemi tüm başarısını etik temizlik değil etnik, dinsel ve mezhepsel renkleri "toplumsal sözleşme" ile bir arada yaşatma ve bölgeyi iç savaştan uzak tutma becerisine borçluydu.

İkinci gerekçe: "Kürt koridoru açılıyor, bu Türkiye açısından güvenlik tehdidi arz ediyor."

Rojava'daki özerklik hareketinin 3 yıllık siciline baktığımızda buradan Türkiye'ye yönelen bir tehdit yoktu. Aksine sınırın en güvenli olduğu yerler YPG'nin kontrol ettiği bölgelerdi. YPG ve PYD defalarca Türkiye'ye güvenlik taahhüdünde bulundu. Bu taahhüt İslâmcı örgütlerin Türkiye topraklarını kullanarak Serekaniye gibi yerlere saldırdığı dönemlerde de değişmedi. Buna karşın Cerablus, Tel Ebyad ve Rai sınır kapıları önce İslâmcıların ardından IŞİD'in eline geçerken hükümetin güvenlik diye bir derdi olmadı.

Üçüncü gerekçe şuydu: "Kürt devletinin zemini hazırlanıyor."

Kürtler Rojava'da topraklarını, evlerini, kadınlarını ve çocuklarını korumak için savaşıyordu. Kürdistan tanımlamasından uzak duran Rojava anayasası Suriye'nin toprak bütünlüğü içinde kalmayı vaat ediyordu. Ayrıca PYD, dış müdahale ve silahlı isyanı reddeden Demokratik Değişim İçin Koordinasyon Kurulu'nun içinde yer alıyordu. Evet, Kürtler saldırılara karşı koruma kapasitesini arttırmak için kantonlar arasında koridor olmasını istiyor ama Cezire'den Afrin'e yekpare bir Kürt entitesi yaratmanın önünde coğrafik ve demografik engeller olduğu gerçeğini onlar da yadsımıyordu.⁵⁷ Müdahale senaryosu pişirilirken dillendirilen başka bir iddia: "IŞİD, Esad'ın desteği ile batıya yöneliyor. IŞİD, 'Marea hattı'na kayarsa Esad da havadan destek verecek." Marea hattı dedikleri Rakka'dan kuzeye doğru Türkiye sınırında Selame kapısına çıkan yol.

Başbakan Ahmet Davutoğlu "Rejim, IŞİD'le bizim bildiğimiz bir mekânda, Haseke'de, PYD kontrolüne yakın bir yerde görüştü. İki bölgeden rejim çe-

57 Fehim Taştekin, Kurds eye new corridor to Mediterranean, *Al Monitor*, 22.06.2015.

kildi, DEAŞ (İŞİD) ilerledi” iddiasında bulundu.⁵⁸ Hükümetin saha bilgisi feci hatalarla doluydu. Doğrusu Şam’ı 2 haftada altın tepside sunan istihbarat havuzunun derinliğini dört yılda bütün dünya gördü. Bir dönem Suriye’de Kaide gibi örgütlerin inisiyatif aldığı eleştirilerine karşı hükümet cenahı Esad’ın Kaidecileri Sednaya hapisanesinden bırakarak Nusra gibi örgütleri kurdurduğu tezini işledi. 2011’de krize müzakere yoluyla çözüm umuduyla Sednaya’dan bırakılan Zehran Alluş “İslâm Tugayı” ve “İslâm Ordusu”, Hasan Abbud “Ahrar el Şam”, Ahmed İsa el Şeyh “Şukur el Şam”, Abdurrahman Suveys “Liva el Hak” ve Ebu Muhammed el Colani “Nusra Cephesi”nin lideri olarak Esad yönetimine karşı savaşa katıldı. Bunlar epey zamandır Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan’ın beslediği örgütler listesindedir.

Müdahalenin en dikkate değer gerekçesi: “İŞİD, Marea Hattı’nı geçerse Bab el Heva ve Selame tehlikeye girer.”

Evet, bu gerekçe, müdahale senaryosunda zurnanın zırt dediği yer. İŞİD Selame ve Bab el Heva’yı ele geçirirse 2 Mart 2015’te Riyad’da şekillenen Türk-Suud patentli son “devrim” projesi suya düşecekti. Bu durumda Fetih Ordusu’nda yer alan Nusra, Ahrar el Şam ve diğer cihatçı grupların lojistik desteği kesilecekti. Kürtlerin önünü kesmenin yanı sıra asıl mesele buydu. Erdoğan, Riyad’da yeni Kral Selman ile İran’a karşı Sünni bir ittifak kurarken Suriye’de muhaliflere tam destek konusunda anlaşmıştı. Arapların iddiasına göre ortak planda Türkiye’nin karadan girip tampon bölge oluşturması da vardı. Şimdi bu plan 7 Haziran seçimleri sonrası AKP’nin tek başına iktidar olma şansını yitirmesi nedeniyle sallantıdaydı.

Seçim sonucu vekâlet savaşının aktörlerini pek endişelendirdi. Suudi Arabistan’da saraya yakın gazetecilerden Cemal Kaşıkçı, AKP kurmaylarının nabzını tuttuktan sonra *El Hayat*’ta “Endişeye mahal yok, patron hâlâ Erdoğan” mesajı veren bir yazı kaleme aldı. Kaşıkçı yazıyı şöyle bağladı:

“Türkiye, Suriye’de önemli bir role sahip; kuzeyde gelişmeler tırmanırken güneyde de Suudi Arabistan ve Ürdün görevlerini yerine getiriyor. Güney ve kuzey buluştuğunda birileri Erdoğan’ı aramalı ve üzerinde mutabakata varılan meseleyi hızlandırmasını istemeli. Sonuçta hâlâ patron o.”⁵⁹ Kaşıkçı daha önce Erdoğan’ın tampon bölge önerisine Kral Selman’dan destek aldığını ve Yemen’e yönelik operasyonun Suriye’ye model olabileceğini yazmıştı.⁶⁰

Erdoğan’ın sözünü tutmak için belli ki acelesi vardı. Olası bir koalisyonla Suriye politikasını mevcut haliyle sürdürmek mümkün olamayacağından geçiş döneminde Erdoğan Türkiye’yi bir maceraya sürüklüyordu.

Nitekim Türkiye, Kürtlerin Kobani’den Afrin’e koridor açmasını ve

58 www.aljazeera.com.tr/haber/davutoglu-hasekedeki-gizli-görüşmeyi-anlattı

59 Erdoğan hâlâ dümende, *El Hayat*, 18.06.2015.

60 Selman Doktrini, *El Hayat*, 01.04.2015.

IŞİD'in İslâmi Cephe'nin kontrolündeki Marea Hattı'nı ele geçirmesini önleme gerekçesiyle sınıra tankları yığdıktan sonra Halep'e yönelik yeni hamleler başlatıldı. Sırtlarını tanklara yaslayan silahlı 13 grup Şeriat Destekçileri (Ensar el Şeria) adıyla bir koalisyon kurdu. Koalisyonda Nusra Cephesi, Ahrar el Şam, Hilafet Şafağı, Ensar el Din, Tevhid ve Cihad Birlikleri, Ensar el Hilafet, İslâm Mücahitleri Hareketi, El Fevc el Evvel, Ebu Amara Tugayı, Saraya el Miad, Sahabe Tugayı, Cundullah, Sultan Murad Tugayı (Türkmen) yer aldı. Idlib'i alan Fetih Ordusu koalisyonunda olduğu gibi burada da baş aktör Nusra ve Ahrar'dı. Koalisyonun deklare ettiği hedef: Halep'i kurtarmak ve şer'i yönetim tesis etmektir. Ensar el Şeria'dan önce Halep bölgesinde faaliyet gösteren 34 örgüt 26 Nisan 2015'te "Halep'in Fethi" adıyla bir operasyon odası kurmuştu. Bu grupta da Şam Cephesi, Mücahitler Ordusu, Nureddin Zenki, Liva Sukur el Cebel ve Liva Hurriye el İslâmiye gibi örgütler vardı. Ahrar el Şam gibi Ensar el Şeria'nın bazı bileşenleri Halep'in Fethi'ne de katıldı. Bu iki koalisyon 2 Temmuz 2015'te 20 bin savaşıyla Halep'e yüklendi. Ensar el Şeria Cemiyet el Zehra'ya, Halep'in Fethi ise Leyramun, Eşrefiye, Halidiye ve Raşidin'e saldırdı. İlk gece muhalifler 300'ün üzerinde roket ve havan topu atarken 45 sivil öldü, 200 sivil yaralandı. Gece havadan operasyon yeteneği kısıtlı olan Suriye ordusu günün ağarmasıyla saldırıları püskürttü. Cemiyet el Zehra'da ele geçirdikleri birkaç binayı havaya uçurup çökilen muhalif güçlerin tek başarısı Bilimsel Araştırmalar Merkezi'ne girmek oldu. 5 gün süren çatışmalarda ordu ve muhalif koalisyon onlarca kayıp verdi. Sonuçta Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar'ın arkasında durduğu büyük bir yığınağa rağmen Halep düşmedi.

TAMPONU DÜŞEN TAMPON

Uzun müzakerelerin ardından Türkiye ile ABD, IŞİD'e karşı Incirlik Üssü'nün açılması konusunda 7-8 Temmuz 2015'te Ankara'daki görüşmelerde prensipte anlaştı. Erdoğan da nihai olarak Incirlik'i açmayı Obama ile 22 Temmuz'da yaptığı telefon görüşmesinde kabul etti. Ertesi gün (23 Temmuz) Elbeyli'de IŞİD'in ateşiyle bir Türk askerinin ölmesi ve iki asker yaralanması üzerine TSK'nın karadan ve havadan IŞİD mevzilerini vurduğu açıklandı. Ancak hükümet IŞİD'e karşı sınırlı operasyonu PKK'yi hedef alan kapsamlı bir savaşa dönüştürdü. Mutabakat çerçevesinde Türkiye-Suriye sınırının Marea-Cerablus arasında 90 km uzunluğunda ve 40-45 km derinliğinde uçuşa yasak bölge ilan edileceği, bölgenin havadan güvenliğini ABD liderliğindeki koalisyonun sağlayacağı bilgisi Türk basınına sızdırıldı.⁶¹ Ankara'nın "IŞİD'den arındırılmış güvenli bölge" diye süslediği uçuşa yasak bölge

61 Incirlik mutabakatı, *Hürriyet*, 24.07.2015.

iddiası ve IŞİD'e karşı YPG ile işbirliğinin sürdüğü bir dönemde PKK'ye yönelik kapsamlı bir harekât başlatılması Washington'ı rahatsızlık etti.

Pentagon Sözcüsü Jeff Davis "IŞİD'den arındırılmış bölgeden bahsederken biz tüm dünyanın IŞİD'den arındırılmasını istiyoruz. Uçuşa yasak bölge uygulanmasına dair haberler dolaştığını biliyoruz. Böyle planlarımız yok" dedi.⁶² Aslında olan şuydu:

ABD, IŞİD'e karşı operasyonlarda Incirlik ve Diyarbakır'ı kullanacaktı; ABD, Türkiye'nin PKK'nin Suriye kolu olarak gördüğü YPG ile ortak operasyonları sınırlama olmaksızın sürdürecekti; Türkiye, PKK'ye yönelik operasyonlarında YPG'yi hedef almayacaktı; Kürtler de Fırat'ın batısına geçmeyecek yani Afrin'e kadar Kürt koridoru oluşturmayacaktı.

Türkiye "PYD-YPG istihbarat havuzumuzda olamaz... YPG'ye hava desteği verilmesi konusunda mutabakat yok" diyordu ama kaçınılmaz olarak Ekim 2014'ten beri YPG o havuzda vardı ve istihbarat paylaşımı edecekti. Daha sonra ABD Dışişleri Sözcüsü John Kirby Incirlik mutabakatından sonra Türkiye'deki üslerden YPG'ye daha zamanında ve etkin hava desteği verebilecek bir erişime sahip olduklarını söyledi.

Incirlik mutabakatından hemen sonra tam da Ankara fiili tampon bölgeye Amerikan kalkını ararken ABD ve Almanya, Türkiye'deki Patriot füze savunma sistemlerini çekeceğini duyurdu. Hem Amerikan hem Türk tarafı "Patriotların yazılımı yükseltilecek", "Gerekirse bir hafta içinde tekrar Türkiye'ye gönderilecek" ve "ABD, Türkiye'yi savunma taahhüdüne bağlı kalacak" kabilinden mesajlarla bunun siyasi önemini düşürmeye çalışsa da çekilme kararı, müttefikler arası artan güvensizliğe dair yeni bir işaretti. *New York Times*'a göre Patriotların çekileceği kendilerine söylendiğinde Türk yetkililer mosmor oldu.⁶³

Morarmanın nedeni Türkiye'nin Suriye'de yaptıkları ve yapmayı planladıkları yüzünden "tehdit" algısının yükselmiş olmasıydı. Incirlik mutabakatından sonra fiili tampon bölge için Türkiye tek taraflı bazı adımlar attı. 10 Ağustos'ta sahaya Sultan Murat Tugayı ve Fatih Sultan Mehmet Tugayı adıyla örgütlenen Türkmen birlikleri sürüldü. Asıl hedefi Esad yönetimi olan bu birlikler MIT ve Türk özel timinin sevk ve idaresindeydi. Türk ordusu bu birliklere Bab el Selame'den Azez'e kadar zırhlı araçlarla koruma sağladı ve kamp kurmalarına yardımcı oldu.⁶⁴ Savaşa bu şekilde müdahil olmak Türkiye'yi saldırıya açık hale getiriyordu. Elbette ABD müttefikini terk etmiş değildi. Ancak Patriot misyonunu Ekim 2015 itibariyle bitirme kararı göster-

62 Pentagon: Uçuşa yasak bölge planlarda yok, *Hürriyet*, 28.07.2015

63 "U.S. Says It Will Pull Patriot Missiles From Turkey", *New York Times*, 16.08.2015.

64 "War with Isis: Is Turkey's buffer zone in Syria a matter of self-defence - or just anti-Kurd?", *Independent*, 20.08.2015.

di ki Suriye konusunda epey zamandır ayrı telden çalan Obama yönetimi Erdoğan'a daha fazla jest yapmak istemiyor. Birdenbire PKK'ye karşı başlatılan operasyonlar, IŞİD'le mücadelede ikircikli tavır ve defolu Suriye siyaseti dahil birçok konuda Ankara'nın seyir çizgisine kuşkuyla bakan Alman hükümeti de öyle. Zaten NATO talep edilen Patriot sistemine gönülsüz onay vermişti. 2012'de Suriye hava sahasını ihlal eden Türk jeti düşürülünce NATO sopasını göstermek için Patriot talep eden Türkiye'nin tehdit değerlendirmesi müttefikler tarafından abartılı bulunmuştu. Ama ittifakta bir üyenin talebinin geri çevrilmesinin yaratacağı gürültüden kaçınmak için 2013'te ABD Gaziantep'e, Almanya Maraş'a, Hollanda Adana'ya sistemi kurmuştu. Hollanda misyonu 26 Ocak 2015'te İspanya'ya devretmişti.

ABD'nin füze savunma konseptindeki öncelikli hedef İran'dı, Suriye değil. Bu çerçevede Kürecik'teki radar 2011'de İsrail hesabına İran'ı dikizlemek için kuruldu. Kalkanın avcı ayağını oluşturan Patriotlar ise Ankara'nın talebiyle geldi. Elde ettiği bilgileri İsrail'le de paylaşan radar hâlâ orada duruyordu ama eğer Tahran'la yapılan nükleer anlaşma yolunda giderse Kürecik'le bağlantılı tehdit değerlendirmeleri de değişebilirdi.

ÖTEKİ SURİYE

Suriye Enformasyon Bakanlığı'nın davetiyle Şam'daki Uluslararası Tekfir-
ci Terör Konferansı'na katılmak üzere 22 Temmuz 2015'te Türkiye'den üç
kişiyle birlikte gece yarısı Beyrut'a indik. Mihmandarımız bizi havaalanında
alıp birkaç kilometre ötede bir benzincide Suriye sınırına götürecek minibüs-
se bindirirken "Bunlar Seyyid'in adamları, endişelenme" dedi. Hizbullah li-

İdlib ve Halep gibi yerlerden kaçan Sünniler Lazkiye'ye sığındı. Sahilde eğlenen sığınmacılar.

deri Hasan Nasrallah'a adanmış iki genç. Hizbullah'ın marşları ve Hüseyniye ağıtlarıyla coşan sürücü Anti Lübnan Dağları'na son sürat sürdü. Şoföre eşlik eden Ali Ekber Bero Lübnan sınır kapısı Mesna'da indiğimizde kolu ve boyundaki yara izlerini gösterdi: "Üç yıldır Suriye'de savaşıyorum."

2012'de Şam'da Hz. Zeynep'in türbesini korumak için milis gücüne katılmış, ardından Kuseyr ve Kalamun cephelerinde savaşmış. Yaşı daha 22. Ali Ekber Lübnan ve Suriye'nin nasıl iç içe geçtiğinin küçük bir simgesiydi. Onlar için Suriye için savaş Lübnan için savaş anlamına geliyordu. Tekfirci Selefi gruplar Suriye'de durdurulamazsa bir sonraki cephe hattı Lübnan olacaktı. Mesna gümrüğündeki Hıristiyan memur pek keyifliydi, şaka yapıp durdu.

Lübnan gümrüğünden sonra hayli uzun mesafeli ara bölgeden geçtikten sonra Suriye'ye V.I.P 'ten girdik. Hizbullah ve Suriye ordusunun muhalif güçlere karşı savaştığı Kalamun bölgesi hemen kuzeyde. Sınırdan Şam'daki Dama Rose oteline kadar bize üç araçlık konvoy eşlik etti. Muhaberat'tan olduklarını söylemeye gerek yok. Elektrik kesintileri yüzünden karanlık bir Şam beklerken ışıklandırılmış caddeler ve parklardan geçip otele vardık. 2011 öncesi Dedeman'ın kullandığı ve şimdi devletin işlettiği otelin tüm personeli "hoş geldin" için ayakta idi. Oraya çıktıktan sonra yakındaki minarenden yükselen Kur'an tilaveti ve ezan sesiyle sessizlik bozuldu. Odanın penceresini açtım, karşımda Şam'ı dikizleyen Kasyun Dağı. Habil ile Kabil'in kavgaya ettiği, efsanelere konu olan dağ. Halk Sarayı da orada. Ama Devlet Başkanı Beşşar Esad sarayda değil, bulunduğu bölgeye çok yakın bir mahallede kendi konutunda yaşıyordu.

Mette çayının anlattıkları

Ertesi gün şehirde dolaşmak istedim ama fotoğraf çekebilmek için gerekli olan izin belgem henüz yoktu. Yine de kısa süreliğine çıkıp şöyle bir dolaştım.

Yollarda çift taraflı kontrol noktaları vardı ama araç yığılmaları insanları canlarından bezdirecek kadar değildi. Belli yerlerde yayaların da çantalarına bakılıyordu. Böylesi bir yerde fotoğraf makinesi yüzünden durduruldum, birkaç sorunun ardından bırakıldım.

Kontrol noktasında askerler Mette çayının keyfini çıkartıyordu. Arjantin'den gelen bu çay fincana dolduruluyor, su ilave ediliyor ve ucunda süzgeç olan metal bir çubukla içiliyor.

Çay deyip geçmeyin, bu biraz simgesel. Sahil ahalisi yani Lazkiye ve Tartuslular arasında çok yaygın. Mezhebi kimlik ibrazı Suriye'de bir tabu; insanlar genelde kendilerini mezhebiyle tanımlamaktan kaçınıyor; kimse kolay kolay "Aleviyim" ya da "Sünniyim" demiyor. Eğer bu konuda bir şeyler

demesi gerekiyorsa Lazkiyeliyim ya da Humusluyum diyor. Ama biri Mette içiyorsa “Evet bu kişi kesin Alevi” deniliyor. Tabii bu çayı sadece Aleviler içmiyor..

Kavurucu sıcakta sokaklar tenhaydı. Birçok işyeri kapalıydı. Dükkânlar da kepenklerin tamamı Suriye Arap Cumhuriyeti’nin iki yıldızlı kırmızı, beyaz ve siyah bayrağındaki renklerle boyalıydı. Muhalifler kendi bayraklarını ilan edince ülkenin bayrak hassasiyeti tavan yapmış ve yönetim 2012’de kepenkleri bayrak rengine boyatmış. Güvenlik için konulan beton bariyerler de öyle.

Şaalan semtinde bir gazete bayiine takıldım. Vitrinde baş köşeyi *Vatan*, *El Baas* ve *Sevra* gazeteleri almış. Vitrinin diğer tarafında yabancı gazeteler ve dergiler vardı. Bir yandan gazete satıp diğer yandan sipariş ettiği lavaş ekmekleri torbaya yerleştiren Muvaffak Keyyal satışlardan memnun değil, mutsuz da değildi: “Savaştan önce günde 200-300 gazete satardım. Şimdi en fazla 100. Elhamdülillah ekmek parası çıkıyor.” İnternet mecrası sınır tanımazken birbirinden farksız resmi çizgideki üç gazetenin az satması şaşırtıcı değildi. Az ötede başkentten en eski semtlerinden Şağur’un lüks parfümeri mağazasını şöyle bir kolaçan ettim, satış sorumlusu dert yandı:

“Fiyatlar 8-10 kat arttı. Ambargo nedeniyle ürün temin edemiyoruz. Körfez’de üretilen ikinci kalite Fransız malları artık gelmiyor.”

Kahve molası verdiğim Gemini Pastanesi’nin girişinde Beşşar Esad’ın portresinin üzerinde “Maek” yani “Seninleyiz” yazılıydı. Bu, işyerleri ve duvarlarda en sık rastladığım poster.

Eskiden bu türden lidere tapınmayı Muhaberat’tan “emin olma” ihtiyacıyla izah etmek mümkündü. Ancak savaş ortamında lideri daha fazla simgeleştirme durumu var. Yeşil nandeden yapılma enfes polo içerken “Biz Şam’ı da biliriz, Ortadoğu’yu da” diye böbürleneler için dev bir eser gözüme ilişti. Pastanenin bir köşesinde 39 ciltlik *Büyük Şam Tarihi*, Suriye ve Suriyelilik kimliğini küçümseyenlere bir yanıt gibi duruyordu.

24 Temmuz’da Opera Evi’ndeki konferanstaydık. İran ve Lübnanlıların damgasını vurduğu bir konferanstı. Tekfirci teröre karşı Suriye yönetimi İran ve Hizbullah ile birlikte farklı ülkelerden gelen davetlilerle uluslararası bir konsept oluşturmaya çalışıyordu. Savaşın direniş eksenine yönelik bir komplo olduğunu belirtip meseleyi tamamen tekfirci teröre indirgeme çabasıydı. Genel yaklaşım “Ya terörden yanasınız ya bizden.” Bush’vari bir yaklaşım.

Gazeteci olarak bu içerikte bir konseptte yer alamayacağımı belirtip deklarasyonun hazırlık komitesine katılma davetini reddettim. Ben farklı ülkelerden gelen insanlarla sohbet etme derdindeyken gazeteciler yakama yapıştı.

Bir Türk gazeteci ile röportaj yapmak isteyen ne kadar çok meslektaşım varmış. Bunalıp öğleden sonra kaçtım. Fotoğraf makinesi ile dolaşmak için yine izin kâğıdım yoktu, tek güvencem konferansta verilen tanıtma kartıydı.

Şam'ı biraz daha arşınladıktan sonra girdiğim "3 Tavilat" adlı mini lokantada milletin gözü, benim kaçtığım konferansı canlı yayımlayan televizyon'daydı. Yan masada oturan birine "Konferansı nasıl buldun?" diye sordum, toplumdaki çelişkili duyarlılığın ipuçlarını verdi: "Bu konferansta İranlı konuşmacıların bu kadar olması beni rahatsız etti. Evet, İran'a desteğinden dolayı müteşekkirimiz. Ama bir yandan da Suriye'nin içişlerine müdahale eder diye kaygılıyız."

Peki, Hizbullah'ın müdahil olması? Hizbullah'ın yeri ayrı: "Hizbullah üyeleri bu bölgenin insanları ve devlet değil örgüt. Bize bir şey dikte edemez." Zaten Nasrallah'ın fotoğrafları her yerdeydi.

"Ya Esad'ın durumu; İran ve Hizbullah olmadan Esad ayakta kalabilir mi?" Yanıtı şu oldu:

"Esad'ın gidip gitmemesi Suriyelilerin meselesi. Ama şu aşamada Esad giderse Suriye ordusu dağılır ve terör örgütleri sadece Suriye'yi değil Türkiye ve Ürdün'ü de tehdit eder." Bu kaygının üst düzeyde yönetime de yansıdığı söylenebilir. İran'a "kaygılı teşekkür", Hizbullah'a "coşkulu teşekkür" eden Suriyelilere konferans sırasında da rastladım. Gözlemlerimi paylaştığım İranlı gazeteci Hüseyin Murtaza ile din adamı Ali Mir Zai'nin yanıtı ortaktı: "İran direnişi destekliyor, Suriye'de solcu, komünist, sağcı ya da İslâmcı iktidar olması bizi ilgilendirmiyor. 1979'dan beri İran yakın müttefik olduğu halde Suriye'nin iç meselelerine karışmadı."

Konferansın ikinci gününde öğlen sonrası seanslara katılmayıp yine Şam'ın sokaklarına çıktığımda istikamet bir grup milliyetçi ve sosyalist Suriyelinin Baas Partisi'nin kuruluşuna karar verdiği Kemal Kahvehanesi'ydi. Yolda gitarını sırtlanmış, sakallı, uzun saçlı ve şapkalı bir gence denk geldim. Fotoğraf makinesini kaldırdım, keyifle poz verdi. Onun da mekânıymış, git-tik, oturduk, konuştuk. Adı Şadi el Hüseyini. Yaptığı iş Death Metal çalmak, dövmeçiler için çizimler yapmak. "Araplara benzemiyorsun" diye takıldım, "Çeçen'im" dedi. Tam da benim uzmanlık alanım! Suriye'deki Çerkesler ya da Çeçenler bu tür soyadlarını kullanmaz. Bunu hatırlattığımda "Annem Çeçen, babam Arap" dedi. Mihmandarımın Alevi olduğunu öğrenince sohbeti birden kesti: "Sizinle konuşmam, bu adam Muhaberat'tan olabilir!" Neyse mihmandarımın Muhaberat'tan olmadığına ikna oldu. Anlattıklarına bakılırsa bu kadar tepkili olmasının altında çocukluğundan beri takip edilmesi yatıyordu:

"Daha 17 yaşındayken evimize kâğıt gönderip merkeze çağırdılar, sorguladılar, gözdağı verdiler. Çünkü ilgilendiğim müzik, uzun saçlarım ve saka-

İmla standartların dışına çıkıyorum. Muhaberat bunu otoriteye başkaldırı olarak görüyor. Şimdiye kadar 10 kez sorgulandım.” Şadi, Trablus’tan Mersin’e gemi bileti almış. Kaçma planının nedeni savaş değil müziğini icra edebileceği bir mecrâ bulmaktı.

Güneşin batışıyla kahvehanenin bahçesi tamamen doldu, nargileler fokurdamaya başladı.

Sünni işadaminin başına gelenler

Akşam Enformasyon Bakanı Umran el Zubi’nin kaldığım otelde verdiği akşam yemeğine katıldım. Aynı masada oturduğum Halepli işadamı Kemal Bankesli’nin hikâyesi Suriye’de muhaliflerin “devrim” dediği, yönetimin “tekfirci terör” diye mahkûm ettiği sürecin nasıl kirli bir yolla ilerlediğini de özetliyordu: “Muhallifler beni kaçırdı. 1 milyon Suriye Lirası fidyeye istedi. Reddettim. İşkence yaptılar, kollarımı bıçakla kestiler, ayak parmaklarından ikisini kırdılar. Sonunda grubun kadısı silahla idam edilmeme karar verdi. Tam infaz sırasında liderleri ‘Dur, karar iptal edildi’ diyerek infazcının elini aşağı indirdi ama o sırada tetiği çektiğinden kurşun kafama değil dizime isabet etti. Kendi aralarında ‘Bu adam bizden yana değil ama rejimin adamı da değil. Yaşamaları bizim için faydalı olabilir’ diye konuşmuşlar. O ana kadar metanetimi korumuştum, ölümden dönünce yere yığıldım ve ağladım. 4 saat kanlar içinde beklettiler, sonra akrabalarıma teslim ettiler.”

Bizimle aynı masada oturan kadın gazeteci Rula el Salih de feci şekilde yaralandıktan sonra bilek kemikleri ortaya çıkmış kardeşinin fotoğraflarını gösterip acılarını paylaştı: “Bu savaşta 35 akrabamı yitirdim. Oturduğum mahallede 185 kişi öldü.

Şam’ın sokaklarında birçok binanın önünde “şehit” fotoğraflarına rastlamak mümkündür. 23 Temmuz’da benimle röportaj talebi üzerine gittiğim Radyo Televizyon Kurumu da kendi kayıplarını resmetmiş: Binanın önünde devasa panoda ölen 25 gazetecinin fotoğrafları sıralanmıştı. İç savaş bir şekilde herkesi vurmuş. Kayıp bilançosu büyük ama Suriye yönetimi bu konuda ketum davranıyordu. Opera Evi’nde karşılaştığım kadın askeri doktor hâlâ Bilal’a ısrarla sorduğum halde “Vatan için ne kadar can verdiğimizizin önemi yok” demekle yetindi.

Bu acılara rağmen insanlar yaşamlarına asılıyor. Dama Rose Otel’de her gece bir düğüne denk geldim. Ayrıca otelin teras bölümünde konuklar için özel konserler veriliyordu. 25 Temmuz gecesinin konuk sanatçısı Mecide el Rumi’ydi.

Eski Şam direniyor

26 Temmuz'da artık Enformasyon Bakanlığı'nın yazılı izni elimde. Şam'ın Fehhami bölgesinden başladım. Muhafazakâr bir semt. Pazar yeri kalabalıktı, sebze-meyve fiyatları üçe katlanmış. Maaş ve ücretler ise 5 yıldır aynı yerde sayıyordu. İnsanların alım gücü düşmüş. Bir dükkân sahibi "Önceden herkes bolca alırdı, şimdi azar azar alıyorlar" dedi. Fiyat artışlarının temel nedeni şu: Artan petrol fiyatları maliyetlere yansıyor. Mazot 17 liradan 140 liraya, benzin 40 liradan 150 liraya fırladı.

Hamidiye Çarşısı'nda hediyelik eşya satan bir kişi ise "Turist gelmediğinden krizin ilk yıllarında satışlarımız çok düştü. Şimdi yavaş yavaş açılıyor. Turist geldiği için değil. Çok sayıda Suriyeli yurtdışına çıktı. Onların yanlarında giden yakınları ya da kısa süreliğine gelip tekrar gidenler hediyelik eşya götürüyor" dedi.

Şam Kalesi, Bab Tuma, Emeviye Camii ve Hamidiye Çarşısı'nın bulunduğu eski Şam'ın ziyaretçisi çok ama eskisi gibi canlı da değildi. Kalenin yanında Ekolojik ve Botanik Bahçesi'nde bahçıvanlar ağaç ve çiçeklerle meşguldü. Eski Şam'ın daracık sokaklarında turist yokluğundan ayakta kalamayan dükkânlardan bazıları fast food ya da kahveye dönüşmüştü. Bana Şiraz halısını yok pahasına satmaya hazır bir dükkân sahibi muhtemelen o günü de siftingsiz kapattı. Bab Tuma yolunda Beyt el Ayli'de soluklanıp Şam dutundan meşrubatı kana kana içtik.

Buti, Selahaddin Eyyubi'nin yanında

Suriye nereye giderse gitsin ziyaretçisiz kalmayan yerlerin başında gelen iki mekân: Selahaddin Eyyübi Türbesi ve Emeviye Camii. Türbedeki yenilik şuydu: 21 Mart 2013'te Mezraa semtindeki İmam Camii'nde vaaz sırasında intihar saldırısıyla öldürülen ünlü Kürt alim Said Ramazan el Buti, İslâm dünyasının hayranlıkla andığı Kudüs fatihi Selahaddin Eyyübi'nin yanına gömülmüş. SANA'nın bir itirafa dayanarak Nusra Cephesi'ni sorumlu tuttuğu saldırıda Buti ve oğlu Muhammed Ahmed Tefvik ile birlikte 42 kişi ölmüştü. Ahmet Tefvik'in naaşı da türbenin dışında ilk Türk hava şehitleri Üsteğmen Nuri, Yüzbaşı Fethi ve Üsteğmen Sadık'ın mezarının yanına gömülmüş. "Levant'ın şeyhi" diye anılan Buti, silahlı isyanı reddedip Erdoğan'dan krizin barışçıl çözümü için yardım istemişti. Buti silahlı kalkışmaya karşı bu tutumunun bedelini canıyla ödedi. Türbenin ardından Erdoğan'ın Esad'ı devirip iki rekât namaz kılmayı kafaya koyduğu Emeviye Camii'ne uğradım.

Sonra Hıristiyan, Şii ve Yahudilerin yaşadığı Bab Tuma'da bildiğim mekânlardan Beyt el Şami'de yemek yedim. Mönüdekiler tabbuli (salata), cibni

(peynirli tavuk), baba gannuş, humus, polo... Bab Tuma lokanta ve otele çevrilmiş tarihi konakları ve el işlemecilerin maharetlerini sergilediği dükkânlarıyla ünlü. Her şeye rağmen akşamları buralarda canlı müzik sokaklara taşmaya devam ediyordu. Suriyeliler ölüm ile sevinci birlikte yaşıyordu. Erdoğan'ın Beşşar Esad'la birlikte yemek yediği Mithat Paşa Çarşısı'nın çıkışında Selami Sokak'taki lokantanın halini merak ettim. Kilit vurulmuş. Köşedeki kuruyemişiçi Mahmud Gassan'a sordum, "Burası iki kardeşe aitti, biri öldü, diğeri hastalandı. Çocukları yurtdışına gitti" dedi. Türkiye'den geldiğimizi öğrenince kepenkleri indirmek için kullandığı ucu kancalı değneği yere vurup duraksadı, sonra devam etti: "Türkiye'yi ve Türk halkını seviyorum. Erdoğan bu lokantaya geldi, yemek yedi; kızı evlenmeden önce gelip bu çarşıdan alışveriş yaptı, yine bu lokantada yemek yedi. İki ülke arasında çok güzel ilişkiler tesis edildi. Şimdi Erdoğan bize gönderdiği teröristlerle her şeyi mahvetti. Bu zehri üreten yarın kedisi tadar. Bu savaş sadece İsrail'e hizmet etti."

Elektrikler kesik, Mithat Paşa Çarşısı karanlıktı. Bir köşeye üşüşmüş ve cep telefonlarının ışıklarında kâğıtlar üzerinde çalışan çocuklarla karşılaştım. Latin Kilisesi her yıl yaz kampı düzenlemiş. Çatışmalar artık buna engeldi. Onlar da kapalı çarşığı gizemli bir oyun alanına çevirmişler. Gruplar halinde yarışan çocuklar belli yerlere bırakılan işaretler ve ellerindeki haritayla şifreleri çözerek yarışıyor.

Hamidiye Çarşısı'nda ise uğramadan geçemediğim yer tarihi dondurmacı Bekdaş. Burası her zamanki gibi ana baba günüydü. Önceden duvarda dondurma yemeğe gelen ünlülerin fotoğrafları vardı. Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan ve Ürdün Kralı Abdullah'ın fotoğrafları da asılıydı. 2012'de buraya uğradığımda bu isimlerin indirildiğini öğrenmiştim. Şimdi duvarda tek bir çerçeve vardı: Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın direnişe verdiği maddi destekten dolayı Bekdaş müessesesine teşekkür etmek için gönderdiği mektup. Kasada duran kişi "Fotoğrafları neden kaldırdınız?" sorusuna "Bu ülkeye kasteden hiç kimsenin fotoğrafı bu duvarda asılı kalmaz" yanıtını vermekle kalmayıp Erdoğan'a verip verişti, sipariş ettiğimiz dondurmaların parasını da almadı. Müessesenin sahibi Muhammed Hamdi de 2012'de aynı yanıtı vermişti. Güneşin batışıyla caddeler de şenlendi. Akşamın son yürüyüşünü yaptığım Şalan Caddesi kalabalık, dükkânlar doluydu.

İŞİD ve Nusra arasında kıvrıla kıvrıla

Şam'ın gecelerinde sessizlik dördüncü gece bozuldu. Sabaha doğru kırsaldaki Cobar'a yönelik bombardıman uyutmadı. Muhafifler de Dahiyet el Esad bölgesine roket attı. Sabah 09.00'da Halep'e doğru yola çıktım. Resmi ola-

rak davetli olduğum bölüm Şam'daki konferanstı. Şam'daki son gün ve ondan sonrası benim planladığım, çalıştığım gazetemın finanse ettiği ve Enformasyon Bakanlığı'ndan izin belgesi alarak gerçekleştirdiğim bir tur oldu. Şam'dan sonra rejim b6lgesi diye bilinen b6l6nm6ř Halep, Humus, Tartus ve Lazkiye'yi gezdim, g6nl6k hayatın fotoğrafını çektim. Devlet işliyor, memurlar maaşlarını alıyor, belediye çalışıyordu. S6nnisiyle Alevisiyle konuştuğum insanlara g6re bu artık rejim değil Suriye'yi koruma savaşıydı. Cephe hatında ordunun korumasında ilerleyen TIR filolarının yolculuğunu, b6l6nm6ř Halep'teki yaşam savaşını, devasa fabrikaların yağmalandığı Şeyh Necar'ı, "Şebbiha" diye nitelenen rejim yanlısı g6leri, milyonlarca S6nni g6mene g6venli liman olan Lazkiye ve Tartus'u, Suriye için savaşan Filistinlileri, muhaliflerin "devrimin başkenti" diye andığı Humus'taki korkunç yıkımı ve T6rke t6rk6lerle kederlenen Ermenilerin hik6yelerini derledim.

Bu t6r seyahatlerde benim gitmek istediğim yer ve g6r6şmek istediğim kişilere ulaşmam için sivil ve g6venlik birimleriyle koordinasyonu sağlamak amacıyla Enformasyon Bakanlığı'ndan bir kişi gezi boyunca bana eşlik etti. Bu g6revlinin t6m masrafları bana aitti. G6revi benim işimi kolaylaştırmak, sorun çıkaran askerlere had bildirmektir!

Daha Şam'dan çıkmadan yol 6zerinde Beşşar Esad'ın evinin bulunduğu b6lgede sıkı bir aramadan geçtik. Nusra ve IŞID'in kontrol ettiği b6lgelerin arasından kıvrılarak ilerleyen yol meşakkatliydi. Kiraladığımız aracın s6r6c6ř6 Hayfa asıllı bir Filistinliydi. Kendini tanıtırken "Ben Zekeriya Ferhat. Yermuk Kampı'nda silahlı grupların tehdit edip çıkardığı ilk Filistinli bendim. 6nk6 Suriye televizyonunda yapımı olarak çalışıyordum. Arabamı gasp ettiler, yenisini aldım onu da çaldılar" dedi.

Şam kırsalındaki Harasta'da keskin nişancı tehlikesi olduğundan Şam-Humus otoyolu yerine Kasyun dağı 6zerinden Tel yolunu tercih ettik. Haliyle yol uzadı. Bu yol 6zerinde Yeni Şam denilen modern binaların yapıldığı Dummar, Israil'in 2013'te bombaladığı Bilim Araştırma Merkezi, askeri kışla, ordunun tavuk iftliği, mucur fabrikası var. Bir s6re 6nce cami imamının 6ld6r6lmesiyle g6ndeme gelen Tel'e kadar 4 kontrol noktasından geçtik. Palmira ve Deyr el Zor'a çıkan bu yol askeri yol olarak kullanılırdı. Adra sapağını geçtikten sonra Humus yoluna saptık. Adra Aralık 2013'te Nusra ve Isl6m6 Cephe'nin 32 Alevi, Hıristiyan, D6rzi ve Ismaili'yi 6ld6rd6đ6 sivil katliamla g6ndeme gelmişti.

Yolun devamında sol taraf Hizbullah'ın Nusra ile çatıştığı Kalamun b6lgesi. Kıymete binen bu yolda genişletme ve yenileme çalışmaları devam ediyordu. Beşinci kontrol noktasının yanındaki k66k b6fede Hafız Esad, Beşşar Esad ve Nasrallah'ın fotoğrafının 6zerinde g6zdağı vardı: "Esad ebediyen! Suriye'ye saldırmaktan sakının!"

Biraz ileride sağı ayrılan yol, 2013'te Nusra'nın bir süreliğine ele geçirip tahrip ettiği Hıristiyanların tarihi köyü Malula'ya gidiyor. Sıradaki kasabı Nebk. Burada da çatışmalarda bazı binalar yerle bir olmuş.

Rüzgârın etkisiyle yan yatmış çam ağaçlarının arasında uzanan yolda ilerlerken Cobar'daki çatışmada Şam FM çalışanı Sair el Eclani'nin öldürüldüğü haberi geldi. Kendisiyle Şam'daki konferansta karşılaşmıştım. Şam FM, Eclani'nin son bağlantısını tekrar verip anısına Lübnanlı Julia Butros'tan direniş şarkıları dinletti.

Humus merkezine girmeden zeytinlikler arasında Tedmur ve Rakka yolundaki düzlüklerden ilerledik. Daha ilerisi çölden farksız. Sağ taraf IŞİD, sol taraf Nusra'nın elindeydi. Rakka yolundan kuzeye sapmadan Akrabiyat köyü yakınında mola verdik. Mola yeri IŞİD'in merkezi Rakka'dan gelenlerle doluydu. Kefiyeli erkekler ve siyaha bürünmüş kadınlar.

Aşiret üyesi Ebu Muhammed'e "Rakka'da hayat nasıl?" diye sordum, ayakındaki çorabı gösterdi: "Örtüneceksin. Adama bu sıcakta bu çorabı bile giydiriyorlar. Sigara yasak. Namaz vakti ya evde ya da camide olacaksın. Bütün bunlar Erdoğan'ın gönderdiği teröristler yüzünden başımıza geldi. Rakka'dan Tartus'a giderken sakalımı kısalttım. Kısa sakal orada sorun, uzun sakal ise burada şüphe çekiyor. Rakka'da sıkıntı çok. 15 lira olan ekmek 80 liraya çıktı. Ben Ürdün'den emekli oldum. Kızım orada maaşımı alıp "mektepe sarrafi" (geleneksel para transferinde kullanılan döviz bürosu) ile gönderiyor. Rakka'daki memurlar da maaşlarını çekmek için her ay Halep ya da Humus gibi yerlere gidiyor." Anlatılanlara bakılırsa rejim IŞİD'in silahlı elemanı olmadıkları sürece silahlı grupların elindeki bölgelerde yaşayan memurların maaşlarını aksatmadan ödüyordu.

Rakkalı Kürtlerden Muhammed Müslim de YPG ile çatışmalar nedeniyle Kürtlerin IŞİD'den fazladan baskı gördüğünü, IŞİD'in Tel Ebyad'ı kaybetmesine misilleme olarak Kürtlerin Palmira/Tedmur taraflarına sürüldüklerini ama tekrar geri döndüklerini anlattı.

Hanasır'a doğru ilerlerken yol boyu yanmış otobüs ve otomobiller vardı. Selemiye civarında yol inşaatında çalışan araçları koruyan asker "Suyunuz var mı?" diye sordu, verdik, sürücümüz "Sandviç de ister misin?" diye takıldı. Kontrol noktalarında asker-sivil diyalogu samimiydi. Çok sayıda binanın yıkıldığı Safira'yı geçtikten sonra devletin radyo frekanslarına silahlı grupların yayınları girmeye başladı. Filistin marşlarından uyarlanmış şarkılar ve Türk tarzı ilahiler çalınıyordu. Yazın soğuk kışın sıcak tutan çamurdan kubbeli yapılarıyla dikkat çeken köyleri teker teker geçtik. Yerleşim yerinde yerle yeksan olmuş çok sayıda bina vardı. Yıkılan evler genelde yol kenarlarındaydı. Tuz gölü El Cabul civarında yazın soğuk, kışın sıcak tutan çamurdan kubbeli yapılarla dolu köyleri geçtik.

Savaş ekonomisi

Ordunun, Şam'ın Halep'le irtibatın kesilmesini önlemek için ciddi bir savaş verdiği, Humus-Halep arasındaki güzergâhta yıkılmış binalardan anlaşılıyordu. Batıdan Nusra, doğudan IŞİD'in kısıpaca aldığı uzun ince şerit Suriye ekonomisinin ana damarıydı. Hafif tepelerde tanklar ve doçkalar bu yolu muhaliflere kaptırmamak için mevzilenmişti. Tehlikeli şeritte yüzlerce TIR ve kamyon seyir halindeydi. Kamışlı, Haseke, Rakka, İdlib ve Halep kırsalında, yani muhaliflerin bulunduğu bölgelerde toplanan tarımsal ürünler devletin anlaştığı araçlar tarafından diğer bölgelere taşınıyordu. Kuzeyin tahılı güneye, güneyin sebzesi kuzeye. İnşaat malzemeleri, petrol, gıda dahil her şey taşınıyordu. Gelen araçlar belli bölgelerde bekletiliyor, sonra ordunun korumasında kafiler halinde hareket ediyordu. Yönetim halk desteğini yitirmemek için çöplerin kaldırılması ya da sabote edilen elektrik hatlarının hızlıca tamiri gibi kamu hizmetlerine ve temel tüketim maddelerinin teminine önem veriyordu. 2015'te buğday rekoltesi 2 milyon tondu. Normalde bunun iki katıydı. Buna rağmen yeraltındaki stratejik stoklara henüz dokunulmamıştı. Unu fırınlara devlet dağıtıyordu. Rejim bu şekilde temel hizmetlerle güven vermeye çalışıyordu. Bu da bir noktadan sonra "düşman"la işbirliğini gerektiriyordu. Mesela Humus ve Banyas rafinerilerine taşınan petrolten IŞİD ve Nusra pay alıyordu. Yani rejim muhalefetle hem savaşıyor hem işbirliği yapıyordu.

YIKILAN MEDENİYET: HALEP

27 Temmuz'da öğleden sonra Halep'e ulaştık. Muhaliflerin elindeki bölgeleri by-pass etmek için Halep'e kuzeybatıdan kavisler çizerek girdik. Girişte Hamdaniye'de bombalanmış çok katlı binalar nedeniyle manzara ürkütücüydü. Yıkıntılar arasında hayat sürüyordu. Halep Üniversitesi'nin karşısında Bulman Otel'e yerleştim. Otel çatışma bölgesine 3 kilometre mesafedeydi. Otel çalışanı bir Ermeni, 2-3 Temmuz 2015'te "Ensar el Şeria" ve "Halep'in Fethi" adıyla organize olan iki muhalefet cephesinin Halep'i ele geçirmek üzere başlattığı operasyon sırasında atılan roketlerin buraya kadar ulaştığını söyledi. Ben Halep'teyken de bombardıman sesleri eksik olmadı. Güneşin batışıyla caddeler kalabalıklaştı; kafe ve lokantalar doldu, sokaklarda tavla masaları kuruldu.

Günü bitirmeden önce sığınmacıları ziyaret etmek istedim. 6,3 milyon nüfusa sahip Halep muhaliflerin elindeki bölgelerden gelen 1 milyona yakın sığınmacıya ev sahipliği yapıyordu. Sığınmacıların bir kısmı kamu binalarına yerleştirilirken çoğu ev kiralamış. Şehrin bu kadar mülteciyi nasıl içine al-

Halep'te tarihi Emeviye Camii'ne giden yoldan bir görüntü. Cami de zarar gördü.

dığını anlamak zordu. Sığınmacı varlığını sokakta fazla hissetmedim. Mesele İstanbul'daki gibi dilencilik yapan sığınmacılara rastlamadım. Sığınmacıların % 80'i bir şekilde kendi geçimini sağlamanın yolunu bulmuş. Hükümet, Suriye Kızılay'ı ve BM'nin yardımları da mülteci baskısını azaltmış. Halep Üniversitesi'nde 20 öğrenci yurdundan 17'sinde 33 bin iç göçmen barınıyordu. Karanlık koridorlardan yürüyüp mültecilerin hikâyelerini dinledim. Onlardan üçü şöyle:

Halid El İdlibi: "65 yaşındayım. Burada üç karım, evlat ve torunlarımla birlikte 120 kişiyiz. Bab el Nera'dan geldik. 50 odalı konağım vardı. Muhalifler hepsine el koydu. Ben ağayım, koyun ticareti yapıyorum. Şimdi ekmeğe muhtacız. Oğullarının üçü askerdi. 'Oğullarını getirmezsen öldürürüz' dediler. Getirmedim, diğer 4 oğlumu da askere gönderdim, ikisi şehit oldu. Devrimmiş, hırsızların devrimi!"

Ahmed Gaddah: "49 yaşındayım, memurum. Karım ve 4 çocuğumla Sela-haddin'den geldik. 2012'de ÖSO ve Nusra bölgeye girince bir subayı öldürdü. Babaları rejimle birlikte diye çocuklarını öldürdüler. Dükkânları kapatmaya zorladılar isyan hali olduğunu göstermek için."

Ramazan Muhammed Hüseyin: "58 yaşındayım, 7 çocuğum var. Taksiciyim. Terör yüzünden 2012'de Ameri'den geldim. 'Ya bizimle ya devletle olacaksınız' dediler. Kendilerine katılmayı reddettik. Maskeli kişiler evimizi ba-

sıp bizi çıkardı. Ben aslen Azezliyim, Türkiye ile kardeşiz, kız alıp kız vermişiz. Akrabalarının bir kısmı Türkiye’de. Şu halimize bir baksınlar. Terörü önlesinler, Türk halkımızdan istediğimiz bu.”

Sığınmacıların hepsi başlarına gelen felaketten dolayı Türkiye hükümetini suçluyordu.

Elektrik ve su savaşı

Kampta elektrik ve su kesintilerinden dolayı yaşanan sıkıntıyı görünce bu konunun peşine düştüm. Kentin varil bombaları ile vurulan diğer tarafı ve kırsaldan gelen göçmenlerle şişen nüfusuna rağmen sokaklara yansıyan olağanüstü bir manzara yoktu. Bombardıman seslerinin eksik olmadığı rejimin bölgesinde asıl savaş su ve elektrik için veriliyordu. Bazı sokaklarda devasa jeneratörler kurulmuştu. Bu işten para kazananlar da vardı. Jeneratörlerden bazı evlere kablolar çekilmişti.

Su İşleri Müdürü Mustafa Melhis’in kapısını çaldım. Sudaki oyunu anlattı:

“Su kaynaklarımız 90 kilometre ötede Hafse’de. Bu bölge IŞID’in elinde. Mayıs 2015’ten itibaren su miktarını % 50 azalttılar. Stoklarında olmasına rağmen sterilizasyon için ilaç istediler. Bu bahane ile suyu kestiler. İlaçları teslim edince vanaları açtılar. Oradakiler bizim mühendislerimiz. Onları esir tutuyorlar. Maaşlarını biz ödüyoruz. Sorunun ikinci kısmı dağıtımla ilgili. IŞID’in bastığı su burada Süleyman Halebi ve Bab el Neyrab’daki istasyona geliyor. Bu iki bölgeye Nusra hâkim. Kendi taleplerini kabul ettirmek için suyu silah olarak kullanıyorlar. Mesela suya karşı elektrik istiyorlar. Trafolara saldırdıkları için de elektrikler kesiliyor. Biz dizelden elektrik üretmeye başlayınca bu kez elektrik istediler. Biz pompa istasyonu çalışsın diye Kızılay aracılığıyla oraya dizel santral götürüldük. Ancak makineler bize de elektrik verecek diye şart koştular. Gönderdik ama pompalar yine durdu. Suyun % 50’sini bize pompalıyorlar. Kendi bölgelerine üç kat fazla basıyorlar. Bir gün su veriyoruz, sonra 5 gün yok. Nusra’nın yanında çalışanlar da bizim görevlilerimiz. 8 kişiler. Bir odada tutuyorlar. Dörder kişi olarak dönüşümlü çalıştırıyorlar. Cep telefonu kullanmaları yasak. Ayrıca tamir için ekipleri de biz gösteriyoruz. Onlar malzeme ile gittiklerinden rehine olarak tutmuyorlar.”

Elektrik idaresi ile de görüşmek istedim ama bu konuda en sağlıklı bilgileri validen alabileceğim söylendi. Muhaliflerin roketlerle sık sık hedef aldığı, dış cephesi bol hasar almış valilik binasında Vali Muhammed Mervan el Ulabi ile görüştüm. Odasında binaya düşen mermileri, üzerinde “Şebbihaya hediyeimizdir” yazılı havan toplarını sergilemiş. Ulabi önce Halep’teki durumu anlattı:

“Halep kırsalı ile birlikte 6,3 milyon nüfusa sahip. Dünyanın en eski yerleşimlerin olduğu bir kent Halep. Özellikle eski çarşıları ve camileri ile ünlü. Emeviye Camii 900 yıllık mesela. Halep Batı, Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar tarafından desteklenen silahlı grupların terörü nedeniyle zor günler geçiriyor. Kriz öncesinde Halep’in komşusu Türkiye ile çok önemli ilişkileri vardı. Hem coğrafi yakınlık hem akrabalık ilişkilerinden dolayı. Tabii bu şehri harap etmek istediler çünkü Halep’in Suriye’nin gelişiminde çok büyük etkisi var özellikle sanayisinin gelişiminde. AKP hükümeti dünyanın her yerinden gelip Suriye halkına karşı savaşan teröristlere her türlü desteği verdi. Bu gerçeği hiç kimse gizleyemez. Yani Erdoğan ve Davutoğlu insani durum adı altında açıklamalarda bulunuyor ama aslında bütün bu grupları Suriye’yi harap etmek üzere gönderen kendileridir. Terör güçlerinin girmesi için sınırı tamamen açtılar. Halep’te bulunan sanayi tesislerinin büyük bir bölümünü çalıp Türkiye’ye taşıdılar. Ve yağma silahlı grupların sanayi bölgelerine hâkim olmasıyla birlikte yaşandı. Makineleri Türkiye’ye götürdüler. Halep’ten malların çalınıp nasıl Türkiye’ye götürüldüğünü herkes gözleriyle gördü. Biz Halep’in Türkiye halkıyla olan tarihi bağlarına saygı duyuyoruz. Ancak Erdoğan hükümetinin politikalarına karşıyız. Çok kereler Suriye’ye sağlık ve gıda yardımında bulunacaklarını iddia ettiler. İlaç kutularının altında silahlar gönderdiler. Eğer Türkiye iddia ettiği gibi terörle savaşmak istiyorsa teröristlere kendi sınırlarından verdiği sonsuz desteği kesmelidir. Eğer komşu devletler lojistik ve silah desteğini keserse halkımız bu teröristlerin hakkından gelecek güçtedir. Bu savaş sadece İsrail’e hizmet etmektedir. Bu ülkeler bu teröristleri göndermeden önce Suriye iktisadi gelişim içindeydi ve son derece güvenlikti. Suriye halkı bu savaşın zalimce olduğunu ve Suriye’yi yüzyıllar öncesine geri döndürmeyi amaçladığını biliyor. Maalesef bu teröristlerin attığı roketler her gün şehrimize düşmeye devam ediyor. Bu roketler evlere, camilere, hastanelere isabet ediyor. Daha geçen gün roket saldırısında 5 çocuğunu kaybeden aileye taziyeye gittim. Haziran 2011’den itibaren 397 sivil bu saldırılar nedeniyle hayatını kaybetti. Bunların raporlarını BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura’ya da sundum.”

Valiye ordunun operasyonlarında ölen sivilleri hatırlattığımda “Devlet silahlı teröristlerin mevzilerini vuruyor. Teröristlerin hâkim olduğu yerlerde az sayıda sivil kaldı. İnsanlar Tartus, Hama, Şam ve Halep’e göçtü. Orada kalanlar mal ve mülklerinin çalınmasını istemeyenlerdir. Bakın biz silahlı grupların hâkimiyeti altında olsa da tüm vatandaşlarımıza hizmet götürüyoruz, memurların maaşlarını vermeye devam ediyoruz. Hiçbir bölgeden vazgeçmiş değiliz” savunmasını yaptı. Ulabi elektrik ve su sorunuyla ilgili de şu bilgileri verdi: “Elektrik santralleri şehrin dışında. Halep’e elektrik taşıyan iki geçiş noktasında teröristler hâkim. Suriye genel şebekesinden gelen bir

hat Zurbi'den geçiyor. Sürekli hatları vuruyorlar. Kuzeyde de bir termik santralimiz var. Orası da silahlı grupların elinde. Biz elektriği bütün vatandaşlara veriyoruz. Ancak teröristler Halep'e baskı uygulamak istediğinde kesiyor. Elektrik gidince su da kesiliyor.”

Halep değil 'harap'

28 Temmuz'da planımda eski Halep ve sanayi şehri Şeyh Neccar vardı. Halep'i bilenler eski şehre ağıtlar yakmakta haklılar. Tarihi eserlerin ve çarşıların bulunduğu bölge ordu ile silahlı gruplar arasında 2012'den itibaren cephe hattına dönüştü. 5 bin işyerinin olduğu bölge artık bir harabeydi. Eski şehri görmek için yola çıktık. Önden 4 özel timin eşlik ettiği aracımız Sultan Abdülhamid'in yaptırdığı saat kulesi ve Sheraton Otel'in bulunduğu Bab el Ferec'te kütüphanenin önünde durdu. Burada gerekli izin kâğıtları kontrol edildi. Kütüphanenin önündeki caddeden sağa döndükten sonra “Kanas tehlikesi” var diyen şoförümüz Mutenebbi Caddesi'ne doğru hızla ilerledi. Binaların her birinde mevzilenmiş askerler camsız pencerelerden etrafı dikizliyordu. Askeri unsurlar ve kontrol noktalarını fotoğraflamanın yasak olduğu bir kez daha hatırlatıldı.

“Ölüm Geçidi” denilen yol keskin nişancı ateşine karşı metal sacla perdenmiş. Eski şehirdeki savaşı yöneten komutanın arkasından harabeye dönüşmüş tarihi eserlerin arasında yürüdüm. Kazılan tünellerle havaya uçurulan bölgede fotoğraflar çektim. Kısmen yıkılan kale az ötemizdeydi. Abdülmünim Caddesi'nde objektifi Emeviyye Camii'nin bulunduğu alana çevirdiğimde Suriyeli komutan İyad Ebul Mecid uyardı:

“Sütunu geçmeden çek, karşı tarafta keskin nişancı var.” Bu sırada bir asker can havliyle geldi, yaralılar olduğu haberini getirdi. Bir iki dakika sonra yaralılardan biri sedyede, diğeri omuzlarda taşındı. Komutan metanetini korudu: “Bu her gün yaşadığımız bir olay. Burada iki senede 50 şehit verdim. Hâlâ enkaz altında olanlar var.”

Çatışmalara rağmen eski şehirdeki Bab el Ferec'i terk etmeyen 10 aile vardı. Yıkıntılar arasında toprağa bir şeyler ekmişler. Çocuklar nerelerden uzak duracaklarını iyi biliyordu. Semtin bakkalı Mahmud Memi Ebu Nur'un müşterileri de askerler ve bu 10 aileydi.

Peki, burası nasıl harabeye döndü? Komutan muhalifleri suçladı: “Kazılan tünellere yerleştirilen bombalarla 32 büyük saldırı düzenlendi. Ayrıca sürekli cehennem bombası dedikleri ev tüplerinden bombaları atıyorlar. Yıkıma ve yangına yol açıyor. Carlton Otel'deki patlamada taş bloklar 500 metre savruldu. 12 metre derinliğinde 200 metre çapında çukur oluştu. Bu saldırı da tünel kazılarak düzenlendi. 2 bin yıllık Medrese-i Husrufiye binasını patlat-

tilar. Çünkü buralar kendi tarihleri değil. Kaleye girmek için tünel kazdılar, erken fark ettik, biz de önlemek için yukarıdan delik açıp su basmaya başladık, onlar tüneli tamamlamadan ellerindeki patlayıcılarla kalenin bir kısmını havaya uçurdular. Tüneli ta Beyyada Camii'nden kazmaya başlamışlar. Hem şehrin altındaki eski tünelleri kullanıyorlar hem yenilerini kazıyorlar.”

Ordunun da sorumlu olduğu suçlamasını reddederken yıkılmakta olan bir kemerin altına konulmuş direkleri gösterip ekledi: “Bakın bunları biz koyduk. Kendi eserlerimizi neden yıkalım! Elbette operasyonda zararlar oluştu. Bu kaçınılmaz. Ama mümkün mertebe az zararla bu işi bitirmek istiyoruz. Yoksa bu teröristleri temizlemek için bize 24 saat yeter.”

Sohbetimize bir hanın içinde karargâha çevrilmiş korunaklı bir odada devam ettik. Varil bombalarının sivil kayıplara yol açtığını hatırlattığımda komutan şu savunmayı yaptı:

“Sivilleri hedef almıyoruz. Kendileri sivillerin bulunduğu binaları karargâha çevirmekten ve oradan bize saldırılar düzenlemekten kaçınmıyor. Aynı evden keskin nişancıyla kaç asker kaybettiğimizi bilemezsiniz. Ben o binayı vurmazsam onlar bizi öldürmeye devam edecek. Varil bombası en küçük silah, yerli üretim, maliyeti düşük. Ordu bu yüzden tercih ediyor. Bombalar militanların toplandığı bölgelere atılıyor. Elbette siviller de ölüyor. Ama sadece kadın ve çocukları gösteriyorlar, militanları gizliyorlar.”

Olayların kanlı bir sürece girmesinde rejimin sorumluluğu konusunda da “Bize en başından beri şiddet kullanmak yasaktı. Aynı şekilde dayak yesele bile polislerin şiddete başvurması yasaktı. Olayların başında ben Şam'ın Kiswe bölgesindeydim. Maskeli göstericiler sokaklara çıkardı. Halk yolsuzlukları bitirecek diye göstericilere inandı ama insanları ikna ettik, halk bunların ne olduğunu gördü ve desteğini çekti. Biz söylediğiniz gibi şiddet kullansaydık rejim çoktan çökerdi” dedi.

Suriye ordusuna Alevilerin hâkim olduğu tespitini de konuştuğum diğer askerler gibi o da reddetti: “Suriye ordusunda kimin Sünni, kimin Alevi, kimin Hıristiyan olduğuyla ilgilenmezdik. Alevilerin subaylar içinde çok olduğu doğru ama bunun nedeni Sünnilerin ticaretle uğraşması ve askeri okullara çocuklarını göndermemesidir. Aleviler hâkim olsaydı Rejimin düşmesi için ordudaki Sünnilerin teneke çalması yeterli olurdu.”

YAĞMALANAN ÜLKE

Halep'te eski şehrin harap hali herkesin içini yakarken asıl öldürücü savaşçı sanayi bölgesi Şeyh Neccar yaşadı. (Neccar'ın başına gelenleri kısmen 2013'te yazmıştım.) Normalde Halep'in merkezinden 20 dakikada varılan

Şeyh Neccar'a ulaşmak kentin rejim ve muhalifler arasında bölünmüş olması nedeniyle dolaylı yollardan 1 saati buldu. Kentin güneybatısından bir yay hareketi ile gitmek gerekmekteydi. Bombardıman seslerinin eksik olmadığı gecenin sabahında yola çıkmadan önce ilk iş dışarıda kahvaltı yapmak oldu. El Fayd Caddesi'nde bir fırında bulduğumuz peynirli ve zahterli "fetâ-yirler" (mini pide) enfesti. Dükkanlar daha yeni yeni açılıyor, çöpçüler caddede süpürüyordu. Şam'da olduğu gibi burada da sokaklarda gözlemlediğim şey; her şeye rağmen çöpler alınıyordu. Halep'in güneyinden bir kavisle zeytin ağaçlarının arasından kuzeybatıya doğru giderken Filistin mülteci kampı Neyrep'in kıyısında bir kaldırım büfesinde kahve molası verdik. Savaş her köşeye bir dram bırakmış. Büfenin sahibi Filistinli Muhammed Sabri duvara çatışmalarda ölen Filistinlilerin fotoğraflarını asmış. Baş köşede muhaliflerin Neyrep kampında öldürdüğü oğlu Halid var. Sabri, Şam'da yaşayan şair Halid Ebu Halid'in de kuzeniymiş. Bu civarda yolun güvenliğini Filistinli milisler sağlıyordu.

Büyük bir alana yayılan Şeyh Neccar'ın girişinde bir tesis muhaliflerin bölgeyi kontrol ettiği bir yıl boyunca Fetih Tugayı'na karargâh olmuş. Nusra da bir gıda deposunda üslenmiş. Şeyh Zeyyad yolunda keskin nişancı ateşine karşı siper olsun diye toprak yığılmış. Araçlar süratle geçiyordu.

Şeyh Neccar berbat bir savaşın tüm izlerini taşıyordu. Çatışmalar nedeniyle yıkılmış ya da yağmalanmış tesislere dair onlarca hikâye dolaşıyordu. Kontrol noktasının yanındaki karakola girdik. Komutanın masasında el bombası. Şeyh Neccar'ı nasıl geri aldıklarını anlattı:

"Fabrikaların % 80'ini işgal etmişlerdi. 2012'de Halep kuşatma altında olduğu için buraya gelmemiz zaman aldı. Operasyon Hanasır'dan başladı. 100 km'lik bir alanda savaştık. Hapishane kuşatmasını yardıktan sonra Şeyh Neccar'ı 48 saatte aldık. Kaçarken bubi tuzaklarını patlatarak işyerlerini harabeye çevirdiler. Şimdi piyade okulunun yakınındalar. Oradan havan atıyorlar."

Harap olan yerler arasında Uluslararası İslâmî Suriye Bankası, Suriye ve Denizaşırı Bankası, mimarisiyle göz alan camii de vardı. İplik ve kumaş fabrikası Delil Batal'ın üçte biri saldırıda çökmüş, makineler yanmış. Diğer kısım aktifti. Fabrika yetkilisine göre çalışan sayısı 50'den 25'e düştü.

Şeyh Neccar Sanayi Şehri Genel Müdürü Hazım Accan mırma eşliğinde şu bilgileri verdi:

"Buraya 2000'de 145 milyar Suriye Lirası yatırım yapıldı. 2005'te faaliyete geçti. 963 üretim tesisi var. Fabrikalar tekstil, gıda, kimya, ilaç, alüminyum, demir, plastik ağırlıklı. Bunların 366'sı çalışıyor. Geri kalanlar zarar gördü. Elektrik ve su altyapısı da çöktü. Çalışmayan tesislerin yarısı tamamen söküldü,

Türkiye'ye götürüldü. Kim çaldı bilmiyoruz ama sorumlusu Türkiye. Halep Sanayi ve Ticaret Odası üyeleri meseleyi uluslararası mahkemelere taşıdı.”

Accan'a muhaliflerden sonra bazı askerlerin de yağınayı sürdürdüğüne dair iddiayı hatırlattığımda şu yanıtı verdi: “Bu iddia yalan. Fabrikalar şu anda ordunun temin ettiği mazotla çalışıyor. Bizim onayımız olmadan bir vida bile çıkartılamaz. Sahipleri çekip gitmiş olan fabrikaları da koruyoruz.”

Dönüşte davaları Halep Sanayi ve Ticaret Odası Başkan Yardımcısı Basil Joseph Nasri'ye sordum. Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı'na Türkiye aleyhine çok sayıda kişisel başvuru olduğunu söyledi:

“Dava süreciyle ilgili özel bir ekip kurduk. Sahipleri çalınan makinelerin izlerini sürüyor. Bazılarının seri numaraları silinerek taşınmış. Ama bunlar nadede makineler. İzini bulmak zor değil. Mesela Çin'de makineyi üreten firmaların kayıtlarında kime satıldığı yazılı. Çalıntı malların izini bulan işadamlarımız var. Hatta biri Türkiye'de makinesini bulup tekrar satın alarak geri getirdi. Bu makinelerin Mersin, Hatay, Kilis ve Gaziantep'te satıldığını biliyoruz. Hatta kıymetli parçaları göstermek için Türkiye'den mühendisler getirtilip gösterildi. Daha önce açılışa gelen Türk firmalar buradaki kıymetli parçaların farkındaydı. Bazen tüm makineyi bazen makinedeki kıymetli bir parçayı söküp götürdüler. Bazı olaylarda fabrika sahibini arayıp ‘Makinelerini geri istiyorsan şu kadar para getir’ diyen yağmacılar oldu.

“Yağmanın izi sürülüyor, bilgiler toplandıkça yeni davalar açılıyor. Şeyh Neccar'ın dışında 17 sanayi bölgesi var ve oralarda da yağmalar yaşandı. Mesela geçen Haziran'da (2015) Idlib'i ele geçirdiklerinde devlete ait mensucat fabrikasını söküp Türkiye'de sattılar. Suriye'deki en büyük mensucat fabrikasıydı. Yağma devam ediyor. Çok değerli makineler sökülüp götürüldü. Silahlı gruplar kendi bölgelerinde makine pazarları kurdu.”

Hükümetle arası iyi olan Halepli bir işadınının Şam'da sohbet ederken bana “Önce muhalifler yağmaladı. Sonra bölgeye ordu girince askerlere ‘Alın alabildiklerinizi’ dedi. Hem muhalifler hem ordu bu suça ortak” dediğini aktardım. Nasri önce reddetti sonra şunu söyledi: “Önce şunu belirtmem gerekiyor: Makinelerin Suriye içinde satılması imkânsız. Çünkü bu makinelerin sahipleri olarak bunu tespit eder ve suçluyu yakalatırız. Yağmalanan mallar için tek çıkış kapısı Türkiye. Evet, askerler arasında makine ya da makine parçası değil ama bilgisayar, yazıcı gibi ofis malzemeleri ya da kasalardan para çalanlar oldu. Bunlar tespit edildi ve hapse atıldı. Ama bunların sayıları iki elin parmaklarını geçmez.”

Nasri kendi işleriyle ilgili de “Benim fabrikam Leyramun'da. Kimya üzerine. 100 kişi çalıştırıyordum. Başına ne geldiğini bilmiyorum, arasıra Goog-

le'dan uydu görüntüsüne bakıyorum. Bu terör bitsin, aynısını hemen yeniden inşa ederim. Bu azim hepimizde var” dedi. Sanayi ve Ticaret Odası'nın girişinde içimi burkan ve ülkem adına utanmama neden olan bir tablo ile de karşılaştım: Binanın girişinde yerde Erdoğan'ın fotoğrafı ve üzerinde şu ifade vardı: “Erdoğan İnkişari Lıs” yani “Devşirme Hırsız Erdoğan.” ‘İnkişari'nin' çok kötü bir çağrışımı var. Cemal Paşa'nın pis işlerinde kullandığı Suriyeliler bu ifade ile anılırdı.

Aslında Şeyh Neccar sanayi kenti Türkiye ile Suriye arasında “komşularla sıfır sorun” politikası çerçevesinde geliştirilen ilişkilerin ana üssüydü. Çok sayıda Türk şirketi de Suriyelilerle ortaklık kurmuştu. Halep'te karşılaştığım insanlar önce bu ortaklığı hatırlatıyor, sonra kamyonlara yüklenen makineler ve ürünlerin Cilvegözü ve Öncüpınar sınır kapılarından nasıl Türkiye'ye taşındığını anlatıyordu. Suriyelilerin formatlanan hafızalarında yeni dönemi tanımlayan ifade terörle birlikte maalesef yağmaydı.

FİLİSTİNLİLERİN ELİ TETİKTE

Filistinli şoförümüz, Şeyh Neccar'dan dönerken Neyrep Filistin Mülteci Kampı'nı görmem gerektiğinde ısrar etti. Neyrep istikametinde solda metruk vagonlar, raylara salınmış koyun sürüsü ve raylar üzerine kurulmuş bir kahve vardı. Sahibi ısrarla içeriye girmemi istedi, içerisi Esad'a destek veren yazı ve fotoğraflarla süslüydü.

Yüksek duvarlarla çevrili avlulu evler, çok katlı binalar, hareketli sokaklar ve Gazze Şehitleri Mezarlığı... Tipik bir Filistin mülteci kampı. 1956'da kurulan kampta 2015 itibariyle yaşayan Filistinli sayısı 27 bin.

Filistinliler Suriye'deki iç savaşta bölündü. Hamas'a yakın olanlar muhaliflere, El Fetih ve FHKC-GK'liler rejimle saf tuttu. İç savaşın ilk dört yılında Neyrep 209 kurban verdi. Suriye genelinde ölen Filistinli sayısı 4 bin. Neyrep'i Kudüs Tugayı koruyordu. Ağaçların gökyüzünü perdelediği bir çay bahçesine götürüldüm. Burası artık Kudüs Tugayı'nın karargâhıydı. Komutanları Adnan el Seyyid, İsrail'in Safad'dan sürdüğü bir ailenin çocuğu. El Fetih'li Seyyid söze “Bu mekân benim lokantamdı, karargâha çevirdim” diyerek başladı. Neden silaha sarıldıklarını anlatırken bir dizi olay sıraladı. Seyyid'in verdiği bilgilere göre “silahlı muhalifler, Neyrep'te otobüsle askeri kamptan dönen 19 Filistinli genci öldürdü. Otobüse de bomba yüklediler, şoförünü zincirlediler ve zorla kontrol noktasına sürdüler. Araç hedefe 100 metre kala patladı. Sonra muhalifler kamptan adam kaçırmaya başladı. Hüseyin Masri, Hikmet Dirbes, Muhammed Cedah rejimle işbirliği yaptığı gerekçesiyle kaçırıldı, cesetleri 2 km ötede bir evde bulundu. Hepsi sivildi. Amaçları Neyrep'i alıp buradan Neyrep Askeri Havaalanı'na girmektir. 3 km öteden havan topu atmaya başladılar. 13

Halep'teki Meyrep Filistin Mülteci Kampı'nda El Fetih hakim. Kamp muhaliflere direndi.

kişi öldü. Saffet el Şerif adlı uzman Cezire'de dedi ki 'Havaalanını alabilmeniz için Neyrep'e girmelisiniz.' Sonra saldırılar arttı. Kamp 10 ay boyunca kuşatma altında kaldı. İnsanlar açlıktan ot yemeğe başladı. 4 çocuk gıdasızlıktan öldü. Muhalifler defalarca saldırdı. Hepsi püskürtüldü. 21 günde 72 grad füzesi atıldı. 100 ev yıkıldı. Muhaliflerin Mercii'den attığı füzeyle vurduğu bir helikopter kampa düştü, 18 kişi öldü, 50 kişi yaralandı, 50 ev zarar gördü. Sonra muhalifler Handerat'ı kuşatıp 15 genci rejimle çalıştıkları gerekçesiyle öldürdü. Handerat'taki 15 bin Filistinliden 10 bini Neyrep'e sığındı. Başka yerlerden gelenlerle birlikte kampın nüfusu 50 bine çıktı. Handerat'taki gençlerin Kudüs Tugayı'na katılmasıyla Halep'in batısını da Filistinliler korumaya başladı. Kudüs Tugayı'ndan 209 kişi öldü, 400 kişi yaralandı.”

Seyyid'e göre kampa saldırıların bir başka nedeni Filistinlilerin burayı terk etmesini sağlamaktır:

“Tehditlerle kampı boşaltmamızı istediler. Direndik çünkü kamplar Filistin'e dönüş hakkımızı temsil ediyor. Suriye'ye olduğu kadar Filistinlilere de komplo kurdular. Bize 'Sizin Suriye ile ilginiz yok' dediler. En az 100 bin kişiyi Almanya, İsveç ve Norveç gibi ülkelere götürdüler. Amaç Filistinlileri Filistin sınırından uzaklaştırmak ve geri dönüş davasını bitirmek. Halkımızın Handerat'tan çıkartılması da bu komplonun parçası. Benimle Suudi bağlantı-

lı kişiler temasa geçip 10 milyon dolar teklif etti. Direnişten vazgeçmemizi istedikler. Halep'te de 60 bin Filistinli yaşıyor. Suriye'nin kuzeyinde bu tekdüze teröristlere katılan Filistinli sayısı 10'u geçmez.”

1.500 askeri olan Kudüs Tugayı'nın ordu ile ilişkisini sordum, “Cephane, yi ordudan alıyoruz” dedi. Peki, Neyrep'in aksine Şam'daki Yermuk kampı neden muhaliflere teslim oldu? Aradaki farkı anlattı:

“Yermuk'un düşmesinin en büyük nedeni Hamas. İnsanların acılarını ve gençlerin Filistin'e ilgilerini sömürdüler. Yermuk'un % 60'ı Filistinli. George Habaş'ın FHKC'si ve Naif Havadmi'nin Filistin Demokratik Halk Cephesi taraflı kaldı, bu da muhaliflerin işine yaradı. Filistinliler ortak hareket etseydi Yermuk düşmezdi.”

Sohbetin bitiminde müsaade istediğimde Filistinli komutan “Gelmek sizin iradenizde göndermek bizim” deyip yemeğe kalmamızda ısrar etti, kaldık!

Terminalde Rakkalılarla: IŞİD'çi kadınların çoğu Tunuslu

Bir sonraki gün kahvaltıyı bir caddede yine ayaküstü felafla yaptım. Caddede üzerinde siyahlara bürünmüş bir kadının işporta tezgâhına neler var diye baktım. Suriye bayrağı, Hasan Nasrallah, Beşşar Esad ve Hafız Esad'ın resmedildiği rozetler, ordu birliklerine ait armalarla doluydu. Bu tezgâh Suriye ordusunun kontrolündeki bölgelerde öne çıkan ya da çıkartılan fotoğrafın bir yansımasıydı. Hatırı sayılır Şii nüfus barındıran Hamus'ta duvarları süsleyen Nasrallah'ın fotoğrafları şaşkıncı değil ama hariçten gazel okuyanların “Sünni” kimliğiyle tanımlamaya bayıldığı Halep'te bazı işyerlerinde Esad ile birlikte Nasrallah'ın portreleri biraz ezber bozucuydu. ‘Öteki Suriye’de Nasrallah mezhepler üstü bu teveccühü Hizbullah'ın Kusayr ile başlayıp Kalamun cephesi ile devam eden askeri katkısına borçluydu. Benzin almak için girdiğimiz istasyonun yanındaki bankanın önünde oluşan kuyruk dikkatimi çekti, “Maaşlar yattı” denildi. Aybaşına daha iki gün vardı!

Ayrılmadan önce şehirde merak ettiğim yerlerden biri de otobüs terminaliydi. IŞİD'in merkezi Rakka'ya da seferler yapıyordu. Erken saatte gitmek gerekiyormuş, Rakkalı sadece iki kişi bulabildim. 20'lerinde Halil el Zaik kolumdaki Mahir Esad dövmesini ve yara izini gösterip “ÖSO'nun adamları bu dövme yüzünden kolumu kesti. Ne kadar zengin varsa kaçırıp fidye istedikler, evlerini gasp ettiler. Benim için ÖSO, IŞİD'den farklı değil” dedi.

Bir müteahhit IŞİD'in gölgesindeki hayatı anlattı:

“Hayatımız tamamen değişti. İşyerlerine el koydular. Şehirde satacak mal yok. Çok fazla baskı yapıyorlar: Namaz kıl, cihada katıl ve zekât ver. Memur-

ları kovdular. İşleri kendi adamlarıyla yürütüyorlar. Petrol gelirleri ve topladıkları paralarla 25-30 bin kişiye maaş ödüyorlar. Devletin 3 bin kadar memuru ise maaşlarını Halep ve Hama'dan çekiyor. Üretim tesisleri onların elinde. Ailesini geçindirmek için onlarla çalışanlar var. Sakalın 1 aylık olması lazım. Ben burada kısalttım. Bu halde dönersem 40 kırbaç ve 10 bin Suriye Lirası ceza ödemem gerekiyor. Gitmeden önce uzatacağım. Kadınlar peçeli olmak zorunda. Bir kadın yanında mahrem biri olmadan dışarı çıktıysa kendisini eve gönderiyorlar, şoföre de ceza veriyorlar. Bir kadın Rakka'dan kaçmaya kalkışırsa kendilerine cariye yapıyorlar. Hıristiyanlara 'Ya cizye öde ya git' diyorlar. Hıristiyan kadınlar da kapanmak zorunda. 8 yaşına giren kızlar kapatılıyor. Türkçe konuşan IŞİD üyeleri var. Türk malları çok geliyor. Militanların % 5'i Türk. Suudiler, Cezayirli ve Tunuslular çok. Yabancı IŞİD'çi kadınların % 90'ı Tunuslu. Az sayıda Batılı kadın da var.”

Buralarda fidye hikâyeleri çok. Bunlardan birini Afrinli Arap ve Baas üyesi Amri Amri'den dinledim: “3 kardeşim orduda. Amcamı ve doktor ağabeyimi kaçırıp 12 milyon lira fidye istediler. Sonra Arap edebiyatı okuyan kardeşimi kaçırıp 12 milyon daha istediler. Bizim aile de fidyecilerin topraklarına el koydu, bunun üzerine rehineleri bıraktılar.”

YIKILAN VE DİRİLEN KENT: HUMUS

Halep'in çıkışında Süleyman Şah Türbesi'nin yolunu gösteren tabela olduğu gibi duruyordu. İronik tabii; malum türbe artık yerinde değildi. Türbe Mart 2015'te IŞİD tehdidi gerekçe gösterilerek hükümetin emriyle düzenlenen sınır ötesi harekâta TSK tarafından havaya uçurulmuş, kabirler sınıra birkaç adım ötedeki Eşme'ye taşınmıştı! Ara yollardan yeniden Humus yoluna çıktık. Yol yine askeri araçların eşlik ettiği TIR kabileleriyle doluydu. Rakka ayırımındaki mola yerinde doğkayla poz veren asker birkaç km ötede IŞİD'in karşısındaki mevziye gideceklerini belirtip “Hadi gel seni de götürelim” dedi. “Olur” dedim ama ektim! Önceliğim muhaliflerin 2011'de devrimin başkenti ilan ettiği Humus'tu. Şehre girerken Hizbullah bayrağını dalgalandıran doğkayla iki pikap önümüz sıra gidiyordu. Halep ile kıyasla Humus'taki kontrol noktaları daha sıkıydı.

Kenti gezmeye Halidiye ile Zehra semtleri arasında uzanan caddeden başlamayı tercih ettim. Çünkü bu hatta olanları bilmeden rejime karşı “barışçıl” gösterilerin neden kanlı bir isyana dönüştüğünü çözmek de zor. Humus Sünni, Alevi, Şii ve Hıristiyanların iç içe yaşadığı bir kent. Hıristiyanlardan sokakta elhamdülillah, bismillah, inşallah, selamünaleyküm gibi ifadeleri duymak şaşırtıcı gelebilir ama bu insanların nasıl birbirini özümstedikle-

Humus'ta muhaliflerin kurtarılmış bölgeye dönüştürdüğü semtlerden biri.

rinin de göstergesi. Müslümanlar da Hıristiyanlara has ifadeleri kullanabiliyor. Onları birbirinden ayıran tavla masasında birinin ezan okununca camiye, ötekinin çan çalınca kiliseye gidiyor olması.

2011'de gösteriler sürerken kimilerinin “üçüncü kol” dediği silahlı gruplar bir Sünni-Alevi savaşı çıkarmak için işe Humus'tan başladı. Kitlesel gösterilerin ilk çıkış yeri Dera'da da işin başında onlarca asker öldürüldü ama Humus'ta özellikle mezhebi hedef gözeten şiddet olayları yaşandı. Mesela 17 Nisan 2011'de General Abdu Hudr el Tellavi aracılığıyla Zehra'daki evine giderken Bab el Tedmur'da durduruldu, iki oğlu ve kuzeniyle birlikte mezarlık bölgesinde satırla öldürüldü ve uzuvları kesildi. Tellavi ailesi Aleviydi. Yine Alevileri hedef alan başka bir katliamın ayrıntılarını farklı kişilerden dinledim:

“Tellavi cinayetinden hemen sonra Zehra'ya giden bir otobüs muhaliflerin barikat kurduğu Halidiye'den geçerken durduruldu, üçü kadın 13 kişi yüzleri duvara dönük dizildikten sonra öldürüldü. Kadınlardan biri halimeydi, bıçakla karnı deşildi, ardından boğazı kesildi. Sağ bırakılan bir kadın da çıplak olarak yürütüldü. Akıl sağlığını yitiren o kadın hâlâ hayatta.”

Bu dehşetengiz olayı birbirinin bilgilerini tamamlayan üç kişi anlattı.

Humus'ta kanlı sarmalın karşılıklı öldürme, adam kaçırma, işkence, infaz ve ordunun ağır bombardımanı ile sürdürüldüğüne dair onlarca vakıa kayıtlı-

ra geçti. Mezhepçi savaş çıkarmaya dönük iğrenç tezgâhlarla başlayan bir süreçte karşılıklı ağır suçlar işlendi. Bu süreçte 36 mahalleden 14'ü yani şehrin % 40'ı silahlı muhalif grupların eline geçti. Tankların devreye sokulduğu yıkıcı operasyonla kontrol önemli ölçüde yeniden rejime geçti. Eski kentteki silahlı grupların 2014'te anlaşmayla bölgeyi boşaltmasının ardından muhaliflerin elinde sadece Nusra'nın etkin olduğu Vaer kaldı.

Halidiye istikametinde ilk durağım Ermen Caddesi'nde iç savaşta ölen 18 bin Humuslu asker ve milisten 1.300'ünün fotoğrafının sıralandığı devasa pano. Panonun önünde fotoğraflara dalıp giden bir Ermeni kadın kardeşinin öldüğünü belirtip muhalifleri destekleyen ülkelere, özellikle Türkiye hükümetine karşı tepkisini dile getirdi. Ermen'i Şii semti Zehra takip ediyor. Duvardaki resimde orduya katılan ve ölen bir doktorun silahla verdiği poz vardı. Bu fotoğrafın önünde durduk, Enformasyon Genel Müdürlüğü'nde görevli Hayat Avvad, bir anne olarak kendi acılarını paylaştı:

“Oğlum Mahmut Ferzad 2 yıllık askerdi. Çatışmalar çıkınca terhis edilmedi. 1,5 yıl önce Dera'da Nusra Cephesi'nin kuşatıp havaya uçurduğu hastanede ölen 40 askerden biri. Cesedini vermediler.”

Zehra ve Akrama semtleri 2011'den itibaren 20 kadar bomba yüklü araç saldırısına tanık oldu.

Yolun devamında eski Humus bir cephe savaşının yıkıcı tablosuyla içim ürperdi. Bab el Tedmur'a giren yola barikat olarak konulmuş ve yanmış otobüsün arkasında hayat yeniden kıpırdıyordu. Üç çocuk; Fatma, Nuran ve Cenaz oyun oynuyordu. Tankların dış cephedeki binaları harabeye çevirdiği mahallenin içindeki sokaklarda molozlar kaldırılmış ama bazı binaların hali haraptı. Mahalle sakinlerinin % 30'u evlerine dönmüştü.

Bir apartmandan çıkan yaşlı kadın Umm el Fuad Harrara olayların nasıl başladığına dair yaşadıklarını paylaştı:

“Bir sabah kalktık, burayı çevirmişler. Silahlı kişiler dedi ki 'Bizi destekleyenler kalsın desteklemeyenler gitsin.' Çoğunluğu gitti, kalanlardan bazıları çatışmalarda öldü. Ordu silahlı grupları temizledi, insanlar yavaş yavaş dönüyor.” Eşi Ömer Nasır ekledi:

“Kalanlar muhalifleri destekledikleri için değil imkânları olmadığı için kaldı. Yaşlılar, başka yerde akrabaları olmayanlar çıkamadı. Ordu geldi 'Evlerinize dönebilirsiniz' dedi, biz de döndük.”

Hıristiyanların bölgesine ilerlerken kilisede satranç oynamaya giden gençlerle karşılaştım. Gada Ahras adlı kadın Türkiye'nin silahlı gruplara desteğinden dolayı öfkesini dile getirdi. Annesi kuşatma sürerken ölmüş, oğlu yaralanmış, silahlı muhalifler arasında çıkan tartışmaya tanık olduğu için ken-

disine doğrultulan silahtan kaçarak kurtulmuş. “Bir planları yoktu, ne olaçağını bilmiyorlardı, liderlerini suçluyorlardı. Gıda ve para sıkıntısı arttıkça kendi aralarında tartışmalar başladı” dedi.

Bostan Caddesi’nde balkondan aşağıya “Merhaba, hoş geldiniz” diye seslenen yaşlı çift hâlâ meydan okuyordu: “Teröristler geldiğinde burayı terk etmedik, etmeyeceğiz. Öleceksek burada öleceğiz.”

Beyt el Ağa’da fetva kitapları

Ağır hasar gören yerlerden biri de tarihi Beyt el Ağa lokantası. Bütün Suriye’de bilinen tarihi bir mekân. 1912’de Ferfur ailesi tarafından konut olarak yapılmış bina 2000’de satılmış ve lokantaya çevrilmiş. Esad çiftinin yemek yerken çekilmiş fotoğrafı duvara yeniden asılmış. İçerideki odalardan biri muhaliflerin kadısı tarafından kullanılmış. Kadı kaçarken geride eski basım kitapları bırakmış. Lokantanın çalışanlarından İlyas Seman Ebu Goerge antika mobilyayı gösterip “Kadıları bu koltuğa oturup fetvalarını veriyordu” dedi. Muhalifler ordu ile anlaşmayla bölgeyi terk ederken Beyt el Ağa’yı da patlatmışlar. Bir cephesi tamamen uçan, diğer cephesi kısmen zarar gören lokantanın sahibi, 18 Ağustos’ta Hıristiyanların 5 yıl sonra ilk kez kutlayacağı Seyyide Bayramı’na yetiştirmeye çalışıyordu ama restorasyonun bitmesi zordu. Bostan el Divan’da kilise ile cami yan yana. İkisi de haraptı. Kilise yağmalandıktan sonra bomba ile patlatılmış.

Alevilerin hikâyesi

Humus’ta isyanın nasıl kanlı bir yola saptığına dair hikâye bol. Rejim yanlılarının anlattıkları her türlü şiddetten Şebbiha’yı sorumlu tutan muhaliflerinden oldukça farklı. Alevi mahallesi Akrama’da Ruveyda el Salih ve emekli Albay Nafi Selmu çifti evlerine çaya davet etti. Nafi Selmu mette ikramının ardından muhaliflerin attığı kurşunlardan eve düşenleri sehpaye dizerken Ruveyda el Salih “3 yıl boyunca bu kurşunların altında hayatım cehenneme döndü. Her patlamada şu salondan banyoya gidip saklanıyordum” dedi. Selmu ekledi: “Eski Humus’ta 900 kişi kaçırıldı. Humus’un altında başka bir şehir var. Toprağın altındaki evleri birbirine bağladılar. Kaçırdıkları kişileri buralarda sakladılar. Kazdıkları tünellerle buldukları yerleri tahkim ettiler. O yüzden ordu girmeye karar verdiğinde ağır silahlar kullandı.” Olayların başında Alevileri hedef alan saldırıları burada da dinledim. Biz sohbet ederken askeri üniformalı bir adam geldi. Taksicilik yaparken Ulusal Savunma Komiteleri’ne katılmış. Tellavi ailesi ve otobüsteki 14 Alevi’nin başına gelen olayların Ulusal Savunma Birlikleri’ne katılmasında etkili olduğunu söy-

ledi. “Aleviler bu iki olayla ilgili misillemede bulunmadılar. 4 ay boyunca sustular. Temmuz 2011’de sorumluların bulunması için şikâyetle bulundular. Olaylardan sonra kendi bölgelerinde kontrol noktaları kurmaya başladılar” dedi. Ardından kendi zaviyesinden gelişmeleri aktardı:

“Vali istifa etmeli dediler, vali görevden alındı. ‘Olağanüstü hal yasası kalkmalı’ dediler, kalktı. Yetmedi Haziran 2011’de saat kulesinin yanındaki resmi binalara girdiler. ‘Ya rejim gidecek ya savaş ilan edeceğiz’ dediler. Yolları kesip Alevileri ayırıp götürüyorlardı. İnsanların araçlarına el koyup bombalı eylemlerde kullandılar. Cenazelere ateş açan kendileriydi. El Cezire televizyonu bu planlı saldırıları canlı yayınlıyordu. Kurdukları kontrol noktalarında iki kez onların elinden Sünni Arapların şivesiyle konuşarak kurtuldum. Sünniler de mağdur oldu, onlar da kendi mahallelerinde kontrol noktaları kurdu.”

Humus’ta bir başka durağında SANA’nın foto muhabiri kendi başına gelenleri anlattı: “29 Ağustos 2011’de evimi bastılar, beni çocuklarımla gözleri önünde alıp götürdüler. Bab el Hud’a işkence ettiler. Görüntülerimi yayımladıklarında babam kalp krizi geçirdi. Daha sonra beni bir ceset gibi sebze haline bıraktılar.” Sohbeta katılan Humus Valiliği’nde görevli memur Said Nasri ise “Evet mezhep savaşı çıkarmak istediler. Şunu bilmeniz lazım: İsrail’le Tişrin Savaşı’nda (6-26 Ekim 1973) beş asker bir tankta öldü. Bu semgesel bir olay. Ölenlerin her biri ayrı bir mezhep ve dinden idi. Kanımız karıştı. İşte Suriye bu. O yüzden mezhepçi komplo tutmadı” dedi.

Yıkan devlet; yapan devlet

Humus’ta 150 bin kişinin yaşadığı Vaer’deki krizin sona ermesi için görüşmeler sürüyordu. BM’nin arabuluculuğunda sağlanan ateşkes yer yer ihlal edilse de durum istikrarlıydı. Bölgede çalışan memurlar işlerini yapmak için Vaer’e gidip geliyordu. 2012’de Baba Amr’dan kaçanlar Vaer’e yerleşmişti. Vaer’de yaşayanlar da kentin başka yerlerindeki işyerlerine gidip geliyordu. Devletin bu semte su, elektrik ve okul hizmetleri de sürüyordu. Ayrıca Vaer’de 14, Humus’un kuzeyinde silahlı muhalif grupların kontrolündeki bölgelerde 68 okul vardı. 2015’te bu bölgelerdeki tüm öğrenciler Humus’ta ilk ve lise bitirme sınavlarına girdi.

BM heyeti her hafta Vaer’de inceleme yapıyordu. Makamında görüştüğüm Vali Talal el Barazi’ye göre hükümet 2014’ten itibaren ağır yıkıma yol açan askeri operasyonlar yerine müzakere yolunu seçti. 2014’te eski şehirdeki militanlar bu şekilde teslim oldu. Militanlardan 1.170’si rejimle anlaşarak muhaliflerin “Şebbiha” diye andığı Ulusal Savunma Komiteleri’ne katıldı. Eski

militanlar bu güç içerisinde mahallelerdeki kontrol noktalarında görev yapıyordu. Teslim olan militanlardan 1.900'ü hafif silahlarıyla Humus'un kuzeyinde muhaliflerin kontrolündeki Dar el Kebir ve Telbise'ye gitti. Benzer bir anlaşma Vaer için sağlanmak üzereydi. Yedi aydır süren görüşmelerde birkaç pürüz kalmıştı. Anlaşma sağlanırsa militanların % 60-70'i silahlarını bırakıp sivil hayata dönecekti. Geri kalanlar ağır silahlarını bırakıp hafif silahlarla Dar el Kebir'e gidecekti. Yabancı militanların olmadığı bölgelerde hükümetin diyalogla sorunu çözme girişimleri daha hızlı sonuç veriyordu. Hükümet Vaer'den sonra Bab el Kebir ve Hula gibi yerlerde de anlaşma sağlamayı umuyordu.

Vali Barazi toplumsal doku ve mezhepsel uyumun ne kadar örselendiği sorusuna şu yanıtı verdi:

“Krizin ilk senesinde mezhep gerilimi oldu ama ancak mezhepçiliğin bizim kültürümüzde yeri yok. Sünni, Alevi, Hıristiyan iç içe yaşıyor. Halkın içinde fitne yaratma çabası başarılı olamadı. Son iki senedir tekrar bir araya gelmeye başladılar. Hâlâ farklı kesimlerden insanlar birlikte yaşıyor. Eski şehir onarıldıkça birbirimizin yüzüne baktığımız o eski günlere döneceğiz. Bu bölgenin çok özel bir dokusu var. Bakınız Doğu Humus'ta 500 köy var, her renkten ve dinden insan yaşıyor. İnsanlar birlikte yaşamaya alışmış, bu kültürü sarstılar ama yok edemediler.”

Vali hafif hasarlı binaları onaracaklarını, Baba Amr, Halidiye ve Sultaniye gibi ağır hasar gören mahallelerin yeniden inşa edileceğini söyledi: “Baba Amr 16 bin konutluk proje ile yeniden inşa edilecek. 65 bin kişinin yaşayabileceği bir proje. Daha önce 10 bin konut vardı ve 41 bin insan yaşıyordu. Finansman 6 bin ilave konutun satışından sağlanacak.”

Yıkılan şehrin Tedmurlu sığınmacıları

Valiliğin izniyle Baba Amr'a gittik, her kontrol noktası kendi muhitinin ağası, öyle bakanlıktan ve valilikten izinliyim diye otomatik geçiş vermediler. Bir iki telefon görüşmesiyle teyit ve tahkik olmadan geçiş yok. Baba Amr'da yıkılmayan binalarda yaşamlarını sürdürenlerin sayısı yaklaşık 7 bindi. Semtin girişindeki okul binası da IŞID'in ele geçirdiği Tedmur'dan (Palmira) kaçanlara sığınak olmuş. İnsanlar Tedmur'da kalan yakınları öldürülür diye fotoğraf çekmemi istemedi. Konuşmak istediğim bir delikanlı “Bana sormayın” deyip ağlamaya başladı, yanımdaki görevlinin arkasına geçti, kendiliğinden içini döktü: “Kışlayı bastılar, herkesi öldürdüler. Sokakta insanların kafalarını kesip vücutlarının üzerine koydular. Babam Basil Hastanesi'nde çalışıyordu. IŞID orayı bastı, biz kaçtık ama babam kaçamadı. Başına ne geldi, bilmiyorum.”

Kocası Tedmur'da kalan bir kadın da kaçış hikâyesini şöyle anlattı: "Para ödeyerek çıktım. 20 gün evde kaldım. İnsanların kafasını kesip caddelerde cesetlerinin üzerine koydular. Çatışmalar başladığında ekmek stokladık. Tedmur'la iletişim kuramıyoruz. Gençleri bırakmıyorlar, genç kızları da bırakmıyorlar. Biz otobüsle çıktık. IŞİD kişi başına 24 bin lira aldı. 10 bin de otobüse verdik. Rakka'ya gideceğiz dedik, yoksa IŞİD bırakmazdı. Yol ayrımında inip Humus'a geldik."

Okula sığınanlardan Ebu Süleyman adlı kişinin hikâyesi anlatıldı: "IŞİD, Palmira'da Ebu Süleyman'ın 20 yaşındaki oğlunu kaçırıp kendisinden teslim olmasını istedi. Haberi alınca kalp krizi geçirdi, öldü."

2011'de cuma namazlarının ardından gösterilerin başladığı cami harabeğe dönmüş. Rivayet o ki caminin imamı ve göstericilerin lideri Raid el Curi Türkiye'ye kaçtı. Az ileride Yemen kraliyken Müslüman olmuş Amr bin Madi Yakrib el Zübeydi el Mezhic'in ismini taşıyan cami de öyleydi. Caminin mimarisinde yer alan bir delikten dışarıya tünel kazılmış. Cami içindeki türbe de tahrip edilmiş. Daha sonra öldürülen askerin kalbini ısırırken poz veren eski ÖSO komutanı Ebu Sakkar'ın evine de uğradık. Ev dağılmış ama eşyalara dokunulmamış. Komşusu "Aslında dindar biri değildi. Olaylar çıkınca birden dinden bahsetmeye başladı ve anında zenginleşti. (Evin giriş katında) Babasının dükkânında birkaç parça mal vardı, dolup taşı" dedi. Ebu Sakkar'ın evinin karşısında tek katlı bir bina hem "hapishane" hem "klinik" olarak kullanılmış; bir odada ilaç kutuları, demir kapısından bir pencere açılmış diğer odada zincir, araba lastiği ve tavana asılı bir ipler vardı.

Ertesi gün Bostan Divan'daki Bostan Lokantası'nda "fetti" ile kahvaltımızı yaptık. Altında ekmek içinde nohut, tahin, zeytinyağı ve kimyon bulunan fetti cuma sabahları halkın satın almak için kuyruğa girdiği bir lezzet.

TRAJİK BİR DÖNÜŞÜM: PATRONDU "ŞEBBİHA" OLDU

2011'de Dera ve Humus'ta "yıkılsın nizam" diye gösteriler olurken büyük bir kalabalığın Beşşar Esad'a destek için kilometrelerce uzunluğunda bayrakla yürüdüğü sahil şeridine gitmek üzere Humus'tan ayrılınca riskli bölgeyi de arkamda bırakmış oldum. Son tehlike uyarısı Nusra'nın elindeki Vae'er'de yüksek binaların dikizlediği güzergâhtan geçerken kiraladığım Humuslu taksiciden geldi: "Keskin nişancı tehlikesi var, hızla geçeceğiz."

Uzakta Vadi Nasara, biraz sonra onlarca köyü tepeden izleyen Husun Kalesi. Sol tarafta 2011-2012'de silahlı direnişin lojistik hattı Tel Kelah. İsyanı besleyen bu damar Lübnan'ın fırtınalı bölgesi Vadi Halid'e çıkıyor. Taksici, Lübnanlı şarkıcı Mervan Mahfud'un 1970'lerden kalma şarkılarını çaldı; Hayef Kun Aşikik (Sana Aşık Olmaktan Korkuyorum). Tartus'a kadar bize eş-

lik eden Enformasyon yetkilisi Hayat Avvad şarkıya kendini kaptırdı. Bir ara duraksadı: “Evet oğlumu bu savaşta yitirdim, içim yanıyor ama hüznüm bana neşem size.” Sonra sıra Nasrallah ve Esad’ı öven şarkılara geldi; Alevi şoför ve Hıristiyan rehber coşkuyla şarkıya eşlik etti.

Suriye krizinde Tartus hem Rus üssü hem Esad’a desteğiyle öne çıktı. Esad’ın kaybetmesi halinde Tartus-Lazkiye hattında Alevi devleti kuracağına dair spekülasyonlar yapıldı. Sahil hattı Esad’ın gönüllü milisleri, muhaliflerin tanımıyla “Şebbihalar” ile de gündeme geldi. Tartus’a varınca karşılaştığım bir kişi ne aradığımı sordu. Savaşın toplumu ve ekonomiyi nasıl etkilediğini gözlemlemeye çalıştığımı söyledim. “Aradığın yanıt benim” dedi. “Gel seni köyüme götürüyüm, her şeyi anlatabayım.” Kabul ettim ve gittim. Duver Taha Köyü’ne tırmandık. Manzara Rize’nin ikizi. Bir villaya girdik. Bir tarafta Tokyo, Pekin, Moskova gibi şehirlerden getirilmiş biblolar, diğer tarafta silah, mermi, dürbün, telsiz.

Kendini “Adım Hatim Ali Steyti. Sizin Şebbiha dediğiniz Ulusal Savunma Komiteleri’nde komutanım. Otomobil distribütörlüğü yapıyordum. (Teleskopunu gösterip) Astronomi ile ilgileniyordum” diye tanıttı. Şüpheli bakışlarım üzerine “Anlıyorum bir işadamı olduğuma inanmıyorsun, gel benimle” deyip üst kata çıkarttı. Üç adet pasaport, çok sayıda çek defteri, içinde azıcık para ve 3 el bombasının bulunduğu para kasasını gösterdi. “Bu kasa para doluydu, bu savaşta boşaldı” diye ekledi. Sonra bilgisayarını açtı, Şam’dan Kalamun’a, Keseb’den Humus’a birçok cephede çekilmiş görüntülerini gösterdi. Ürperdim mi, evet; şaşırdım mı, hayır.

Bir iş adamını savaşçıya dönüştüren neydi? Anlattı:

“El Zaim şirketinin sahibi olarak Tartus, Halep, Şam, Rakka ve Idlib’de ofislerim vardı. 200 kişi çalıştırıyordum. Olaylar çıkınca 250 otomobilim çalındı ya da tahrip edildi. Banyas’ta 5 yıldır çalıştığım Ebu Enes’in galerisindeki iki arabamı almaya gittim. Kapalıydı. O sırada cami hoparlöründen ‘Haydin cihad, Aleviler mezara, Hıristiyanlar Beyrut’a’ diye sesler geldi. Kalabalık yürüyüşe geçince Ebu Enes ‘Bu adam Alevi’ diyerek beni hedef gösterdi. Oradaki iki arabam tahrip edildi, ben ve yanımdaki iki çalışanımlı geldiğimiz araçla uzaklaştık. 7 yıldır birlikte çalıştığım Hamalı arkadaşımı aradım, olanları anlattım, ben destek beklerken, ‘Artık Alevilerin dönemi kapandı, bu savaş bir ayda kazanacağız, karlarınız ve kızlarınız dahil her şeyinizi alacağız’ dedi. Çok sarsıldım. Bana düşman kesilmişti. Buraya gelip tehditlerini gerçekleştirmelerini bekleyemezdim. Bir grup kurdum, savaşa katıldım. Ordu ile birlikte operasyonlara katılıyoruz. Şu anda 93 adamım var, çatışmalarda 12 kişi kaybettim. Dünyayı gezen, eğlenen biriyken şimdi geceleri dağlarda yatıp kalkıyorum. Çocuklarımı da 60 kilometre ötede bir villam daha var, oraya gönder-

dim. Çünkü çok düşmanım oldu. Bu insanlar dindar değildi, birlikte içer eğlenirdik. Tek istediğim bu beladan kurtulmak ve tekrar ticarete dönmek. Param bitiyor, maaş almıyoruz. Sadece Zara'da savaşı kazanınca devlet ödül verdi. Tabii cephanemiz ordudan.”

Humus ve Şam'da birçok kişiden duyduğum “Olaylar barışçıl başlamadı” görüşünü Hatim Ali de dillendirdi. Buna dair aktardığı bir olay var: “Bir grup, 15 Nisan 2011'de Banyas'ta meyve-sebze işiyle meşgul Nidal Cennud adlı Alevi'yi ve arkadaşını durdurdu. Beşşar ve Hz. Ali'ye küfretmelerini istedi. Arkadaşı küfretti, dayakla kurtuldu. Nidal, Beşşar'a küfretti ama Hz. Ali'ye küfretmedi. Onu satırla öldürdüler. O tarihe kadar Banyas'ta bir şey yoktu.”

Hatim Ali'ye göre gösteriler komploiydu: “Banyas'ta insanlara 5 biner Suriye lirası verip gösteri yaptırdılar, El Cezire kanalı bunları rejime isyan diye yayımlıyordu. Biri gelip 700 bin peşin parayla benden Kia Rio satın aldı. 2 gün sonra Muhaberat geldi, ‘Bu kişi senden otomobil aldı mı’ diye sordu. Katar para göndermiş, bu kişi göstericilere dağıtması gereken parayla kendine araba almış. Para transferinde aracı olan kişi de aptallığından gidip dolandırıldım diye polise şikâyetinde bulunmuş. Polis şüphelenip sıkıştırınca itiraf etmiş.”

Merak ettiğim konu, Türkiye'de hükümet yetkililerinin “Alevi devletinin altyapısı için Banyas'ta Sünni temizliği yapıyor” diye tepki gösterdiği Beyda katliamında Hatim Ali'nin parmağının olup olmadığıydı. Doğrudan sordum, o da eğip bükmeden yanıt verdi:

“Beyda'daki katliamda oradaydım. Olay biraz karışık, anlatayım: Aranan bir kişiyi almak için 6 kişilik askeri bir devriye Beyda'ya gidiyor. Ekibin başında Binbaşı Samir Ammuri var. Beydalılar aranan kişiyi saklıyor. Arabaya ‘Şu eve gitti’ diyorlar, ekip oraya gidiyor, bu sefer başka bir yere yönlendiriyorlar. Bir saat boyunca oyalıyorlar. Ekip Beyda'dan ayrılırken yokuş aşağı inişte mayınla saldırıyorlar, hepsi yaralanıyor. Samir telsizle merkezden yardım istiyor. Bu iki araba yola çıkıyor, köye girişte onlara da ateş açılıyor. Devletin imamı Şeyh Ömer Biyasi köydeki gençleri yatıştırılmaya çalışıyor. Arabuluculuk yapıyor. Askerlere de sorunu çözmeye çalıştığını belirtip ‘Operasyon yapmayın’ diyor. Şeyh ile iletişim kesiliyor. Bunun üzerine bizi arayıp ölen ve yaralananları almamız için yardım istediler. Biz yoldayken ordudaki sivil çalışanların bulunduğu askeri bir araç Kous köprüsünden geçerken saldırıya uğradı. Biz vardığımızda bize de yağmur gibi kurşun yağdırdılar. 60 kişiydik, her taraftan ateş açıldı. Biz de karşılık verdik. 45 dakika çatıştık. Başka bir yönden köye yaklaşan askeri birlik yanlışlıkla bize saldırdı. Bu arada Şeyh Ömer, eşi ve oğlunun öldürüldüğü haberi üzerine onun akrabaları da çatışmalara karıştı. Köyün içinde devlet yanlıları ile karşıtları da çatıştı. Her şey birbirine karıştı,

olaylar çığırından çıktı. Biz koordine oluncaya kadar 30 dakika geçti. Subaylar gelip duruma el koydu, köye girdiğimizde her tarafta cesetler vardı. Kimin devlet yanlısı kimin karşıtı olduğu da belli değildi. Devletin bundan menfaati ne ki katliam yapsın? Tahkikat ve tazminat çalışmaları başlatıldı. Sünni temizliği yok, köylüler hâlâ orada. Burada olaylar patlak verdiğinde bazı Sünni aileler evlerini terk etti. Korku karşılıklıydı. Şam gibi yerlerden de buralara dönen Aleviler oldu. Ama kısa sürede bu korku geçti ve insanlar tekrar eski yerlerine döndü.”

Sohbet sırasında ben 2012’de Dera’da askerlere “Neden cesetleri tekme-liyorsunuz?” diye sorduğumu aktarınca “Bir dakika, cesetler değil gözaltı-na alınanlar tekmelendi. Tekmeleyen bendim” diye itiraz edip ekledi: “Bey-da’da gösteride Aleviler mezara diye bağıldılar. Çevredeki Alevi köyleri bu-nu duydu, insanlar toplandı. Ben de oradaydım. 15 kişinin kafasını kırmaya niyetliydim. Biz oraya vardığımızda Muhaberat göstericileri kuşatmıştı. Bizi teskin etmeye çalıştı, bunun için bazılarını gözaltına aldı. Biz vurmaya başla-yınca, bizi teskin için bu kez kendileri de birkaç tekme attı. Biz tamam Mu-haberat hallediyor diye köyden uzaklaştık. Sonra duyduk ki Muhaberat biz gidince göstericileri bırakmış, üstelik özür dilemiş. Bu kez biz çılgına dön-dük. Dayak videosunu bizden biri çekmiş. Salaklığı yüzünden video El Ce-zire’ye sızmış.”

Sünnilere düşmanlığının olmadığını göstermek için yanda villa inşa eden komşusuna seslendi, o da “Sağ olsun inşaatın suyunu ve elektriğini ondan alıyorum” diyerek teşekkürlerini dile getirdi. Diğer komşusunun da Sünni olduğunu belirtip “İstersen git konuş, dilediğin soruyu sor” dedi. Hatim Ali, Esad yönetiminin karakterine dair dillendirilen “Alevi azınlık rejimi” ifade-sini de reddetti: “Benim Alevi olarak hiçbir ayrıcalığım yok. Bu ülkede ban-kadan istediğim miktardaki krediyi bile alamadım. Devletin bölgelere göre belirlediği kredi limitleri var, Deralı Sünni arkadaşım benden daha fazla ve daha kolay kredi alabildi. Alevi bölgesi diye devlet buraya ayrıcalık tanı-mıyor, aksine burası için belirlenen koşullar daha ağır. Evet devletten istediğini alabilen güçlü Aleviler vardı ama onun 10 katı Sünni vardı. Tartus’ta bütün Muhaberat Sünni. Tartus’ta üst düzey yetkililer Sünni. Bakın şu anda Tartus nüfusundan daha fazla Sünni sığınmacı var. Eğer buralı bir Alevi ile Sünni sığınmacı arasında kavga çıkarsa Alevi yanar.”

Esad kaybederse sahil şeridinde Alevi devleti kurar iddiasını hatırlattığım-da dedi ki “Öyle bir şeye kalkışırsa Esad’ı burada kabul etmeyiz. Biz bütün Suriye için savaşıyoruz. Burada olaylar patlak verdiğinde bazı Sünni aileler evlerini terk etti. Korku karşılıklıydı. Şam gibi yerlerden de buralara dönen Aleviler oldu. Ama korku geçti ve insanlar evlerine döndü.”

Mezhep savaşının tezgâhlandığını ama halkın bunu erken fark edip ona göre tutum aldığını söyleyen sadece Hatim Ali değildi.

Köyden aşağı iniyoruz, bir cami, ardından kilise. Kontrol noktalarında askerlere sahil ağzıyla “keyfek habibi” (nasılsın dostum) ya da “keyfek ibn-ül amm” (nasılsın amcaoğlu) diye seslenen şoförümüz. Sahil aksanı bir kimlik ibrazı gibi. Ama her zaman işe yaramıyor. Asker “Ehleyn”den (hoş geldin) sonra “Aç bagajı” diyebiliyor. Halk arasında Arapçadaki “kaf” harfini vurgulu söyledikleri için sahil insanı “ehli kaf” diye de anılıyor.

Dağdan sahile inerken; “Sağda Rus üssü var çekme”, tamamdır.

“Solda stratejik tesisler var çekme”, olur çekmem.

“Buralarda çok göz var, dikkatli ol”, anlaşıldı.

Akşamüstü Tartus’un merkezine indik, yavaş yavaş halk Akdeniz’e nazır kafe ve lokantalara akınaya başlamış. Tartus % 70 oranında Alevi ama vali Dürzi, emniyet müdürü Sünni, belediye başkanı da Sünni’ydi. Geç vakit Tartus Valisi Safvan Ebu Saade’yle görüştüm. Odasında Suriye’nin ekranda dini kanalı açıktı. Dini kanal 2011’de göstericilerin talebiydi. Valiye göre Tartus’un 900 bin olan nüfusu Sünni bölgelerden gelen sığınmacılarla iki katına çıktı. Ayrıca 60 bin öğrenci geldi. “Tartus şu an küçük Suriye. Rakka, Halep, Humus, Deyr el Zor ve Idlib’den geldiler. Tamamı Sünni” dedi. Kimi ev tutmuş kimi devletin tahsis ettiği binalara yerleşmiş. İş bulup da çalışan çokmuş.

Geceyi Tartus’ta geçirdim. Sabah yine sahildeydim. 3 km ötede Arvad Adası’na giden tekne kalkıyordu. Nüfusu 24 bin. Günübürlük insanlar gidip geliyor, biletler 100 Suriye Lirası. Özellikle Humus’tan gelen sığınmacılar oraya da akın etmiş.

LAZKİYE: SÜNNİ İLE ALEVİNİN BİRBİRİNE TUTUNDUĞU ŞEHİR

Tartus’tan Lazkiye’ye doğru yol alırken sağda tepede Merkab kalesi var. Muhafifler 2011’de burada üslenmişti. Ordu havadan indirme yaptı, cephanelik ele geçirdi. Ceble’ye vardığımızda Cuma ezanı okunuyordu. Alevilerin bir kısmı da Şiilerin camisine cumaya gidiyor. Tatil olduğu için dükkânların çoğu kapalıydı. Lazkiye Enformasyon Müdürlüğü yetkilisi Meysem Ahmed’e Sünni-Alevi ilişkilerini sordum, “Burada Sünnilik ve Alevilik çok konuştuğumuz bir konu değil. 1960’larda bizim köyden kız alan Sünniler vardı. İlişkiler hâlâ çok iyi, sorun yok. Krizin ilk yılında bir stres oldu ama geçti” dedi.

Ceble’nin nüfusu da sığınmacılarla birlikte 200 binden 600 bine çıkmış. Yol boyu villalar var, mihmandarımın yorumu: “Alevilikle ilgisi olmayan yiyici yetkililerin evleri.”

Lazkiye'nin girişinde Tişrin Üniversitesi. Burada beklerken bir askerin cenazesi geldi, kontrol noktasından havaya ateş açarak geçtiler. Cenazeler kaldırılırken hep olan şey; ölen arkadaşlarının şerefi için havaya ateş açmak!

Yetkililere göre Lazkiye'nin kırsalı ile birlikte 4 milyon olan nüfusuna 3 milyon sığınmacı eklendi. Lazkiye'de normal koşullarda Sünniler % 40, Hıristiyanlar % 20, Aleviler % 40 civarındaydı. Sığınmacılarla demografik denge değişti. Kiralar 5-6 binden 25-30 bine çıktı. Lazkiye'nin sorunu da artan fiyatlardı. Türkiye sınırı hattındaki çatışmalar burayı da tehdit etse de şehir savaştan uzaktı. Şehrin merkezinde ağaçların gölgesindeki kafe doluydu. Sokakları arşınladım, biraz nabız tuttum.

Manav Ebu Ahmet dertliydi: "Domates ve salata Hama ve Humus'tan geliyor. Halep'ten bir kamyon 5 bin liraya gelirdi, şimdi 100 bin lira. Mazot 7 binden 140 liraya yükseldi. Nakliyat maliyeti üç katına çıktı. Satışlar düştü."

Tavla oynayan iki gence rastladım. Silahlı gruplara desteğinden dolayı Türkiye hükümetine öfkeliydiler. Biri "Ailemden üç kişiyi kaybettim" derken öteki "Benim köyüm El Muzera'da 28 şehidimiz var" diye konuştu. Pideci Muhammed Ebu Abdullah, 20 yıl önce Halep'ten gelmiş bir Sünni. O da öfkeliydi: "Halep cennetti cehennem oldu. Bu felakete sınırları teröristlere açan Erdoğan yol açtı. Erdoğan burayı mahvettikten sonra şimdi Türkiye'yi mahvediyor. İnsanlar uyandı. Burada Sünni, Şii, Alevi, Hıristiyan birlikteyiz. Mezhebi sorunumuz yok. Satışlar çok düştü, evlenecektim olaylar çıktı, vazgeçtim."

Ebu Velid ise Haziran 2015'te Fetih Ordusu'nun ele geçirdiği İdlib'den kaçmış bir laborant: "Kadın ve çocukları katlettiler. Türkiye sınırından geldiler, çok kalabalıklardı, ordu yetersiz kaldı. Hastaneyi bastılar, arka kapıdan kaçtım. Burada ev kiraladım, hastanede çalışmaya başladım."

Müteahhit Basim İsmail'in derdi daha derindi:

"Benim köyüm Sınobar 2.500 kişilik, 45 şehit verdik. Sığınmacılardan 30 aile de bizim köye yerleşti. Savaş burada değil ama baskısını yaşıyoruz. Han el Asel'de 23 Temmuz 2012'de kontrol noktasında 41 askeri açık alanda infaz ettiler. Ellerinde yaralı esirler vardı, kardeşim de aralarında vardı. Şer'i anlayışlarına göre yaralıları iyileşinceye kadar idam etmiyorlar. Sonra sahra hastanesi olmadığı için kardeşimi infaz ettiler. Görüntülerini bize gönderdiler. Daha sonra devlet o bölgede toplu mezar buldu. 13.08.2012'de kardeşimin cesedinin tespiti için başvuruda bulundum. Başvuru numaram 4212. Bu, o tarihe kadar kimlikleri tespit edilemeyen asker sayısını gösteriyor. Yılda 400 cesedin teşhisini yapabiliyorlar. Hâlâ netice bekliyorum. Kimlik tespiti yapılmadığı için devlet şehit saymıyor, bu da hak mahrumiyetlerine yol açıyor. İki arkadaşının şahitlik etmesi lazımmış ama 41'i de öldü."

Lazkiye'de sığınmacıların akın ettiği, Filistin mülteci kampının da bulunduğu sahil.

Amerikan Caddesi'ni arşınladım, markalı ürünler, kokular... Sonra Müslüman ve Hıristiyanların birlikte yaşadığı, bir tarafta kilise diğer tarafta camilerin olduğu sokaklardan yürüdüm. Bir duvarda savaşta ölen Sünnilerin duyurusu, diğerinde bir Hıristiyan'ın ölüm ilanı. Birinde Kur'an'dan, diğerinde İncil'den ayet. Mahallede Müslüman-Hıristiyan iç içe; birbirlerinin sevinçlerine de acılarına ortak olan farklı inançlardan insanlar; Türkiye'de yok edilen bir arada yaşama kültürü burada her şeye rağmen hâlâ hayatta.

Sahildeki sığınmacılar

Akşamüstü Lazkiye sahili ana baba günüydü. Çoğunluğu sığınmacıydı. Filistin mülteci kampı Remil el Cenubi de iç göçün yükünü çeken yerlerden biriydi. Bu kamp "Rejimin donanması Lazkiye'yi bombalıyor" iddiasıyla gündeme gelmişti. O zaman kampı otobüslerle boşaltıp silahlı gruba operasyon yapmaya başlayan ordu bota binip kaçan birkaç kişiyi kovalamıştı. 1978'de kurulan kampın girişinde "Suriye ordusu güvendesiniz" pankartı asılıydı. Kumsal panayırı andırıyordu. Aileler sofralarını kurmuş, keyif yapıyordu. Maarat Numan'dan gelen bir aileyle sohbet ettim, onlar da Türkiye'ye tepkiliydi. Aralarından bir kadın "Maarat Numan'ın dörtte üçü göçtü. Militalardan korktuğumuz için buraya geldik. Lazkiye'de mezhep-

çilik yok. Buraya gelmekten korkmadık. Ev kiraladık, Kızılay yardım ediyor” dedi.

Az ötedeki masada bir asker, örtülü bir kadın ve annesi oturuyordu. Kadının İdlibli bir sığınmacıydı, okuluna Tışın Üniversitesi’nde devam ediyordu. Askerle burada tanışıp nişanlanmış. Çift sustu, anneleri konuştu: “Bu isyan bir komplo. Bütün zenginliklerimizi yok ettiler. (Ünlü şair) Ebul Ala el Maarri’nin heykelini bile yıktılar.”

Rejimle ilgili eleştiriler bir yana Suriye’de 2011’de şiddet olayları patladığında ülkenin mezhebi hatlarında oluşan çatlağın “Suriyelilik” kimliğı ve Suriye devletini koruma refleksiyle geriletildiğini söylemek abartılı olmaz. Önceki Suriye gezilerimde edindiğim izlenimlere kıyasla “Alevi misin Sünni mi?” sorusunda bir art niyet gören ve buna “Suriyeliyim” diye vurgulu bir şekilde yanıt verenlerin sayısındaki artış hikâyenin değıştiğini gösteriyordu. Gerçi eskiden de mezhebi aidiyetin sorulması tabuydu. Fark şuradaydı: Önceden yadırganan sorular şimdi öfke nedeniydi. Mezhepçi ve dinci saldırılara rağmen toplumun bu özel dokusu zor zamanlarda birleştirici bir zamm etkisi yapabiliyor.

ERMENİLER TÜRKİYE’YE KIRGIN

şam, Halep, Humus, Tartus, Ceble ve Lazkiye’yi kapsayan turu Ermenilerin yaşadığı Keseb’de noktaladım. Keseb’in doğı tarafları muhaliflerin elinde olduğundan sahil yoluna inip Basit’ten tekrar yukarı çıktım. Sahildeki yazlıklar da sığınmacılarla doluydu. Ermeniler tarihi trajedinin bıraktığı yaralara ilaveten Mart 2014’te hükümetin desteklediğı silahlı grupların saldırılarına uğramaları nedeniyle Türkiye’ye hayli kırgın. Hepsi Mart 2014’te Keseb’i ele geçiren muhaliflerin Türkiye sınırlarından girdiğinde hemfikir. Keseb’de silahlı gruplarla çatışmaya katılmış olan Hamalı Sünni komutan ise Türkiye’nin silahlı gruplara sınırlarını açmaktan fazlasını yaptığını söyledi: “Türk ordusu Keseb’de tank ateşi açarak silahlı kişilere koruma sağladı. Bu yüzden biz sınıra yaklaşmadık. İdlib ve Cısr el şuğur’da da Türk ordusu Suriye topraklarına girdi.”

Keseb’in girişinde Namar Oteli’nin sahibi eski muhtar Murad Alikyan “12 işyerim ve 6 evimi yaktılar. Lazkiye’ye kaçtım, oradan ABD’ye gittim. 10 ay sonra döndüm. Burada toplam 42 bina zarar gördü. 4 kilise tahrip edildi” dedi, kırık ve tatlı Türkçesiyle. Silahlı gruplar tarafından iki dükkânı yakılan Avridis Zatoryan harap haldeki dükkânını gösterip, tamir ettiğı öteki dükkânından soğuk içecek ikramında bulundu. Türkçesi gayet güzeldi. Dile hâkimiyetiyle ilgili merakımı “Annem Türkçe biliyordu. Ben de akşamları bardağıma Arak koyar, Nuri Sesigüzel dinlerim” diyerek giderdi.

Keseb’in merkezindeki Ermeni Kutsal Teslis Kilisesi’ne girdim. İçi yanıp kavrulmuş. Restorasyon çalışması başlatılmış. Kilisenin papazı Cilayır Gazar-

Yayladağı'nın karşısındaki Keşeb'te silahlı gruplar Ermeni kültür merkezini yıktı.

yan'a Keşeb'de olup bitenleri ve kilisenin başına gelenleri sordum, o da anlattı:

“Bir grup terörist (Türkiye sınırında Gözlekçiler köyünün karşısında yer alan) Sev Aghpyur (El Sakhra) tarafından geldi. Onlar her tarafı bombalamaya başlayınca insanlar burayı tahliye etti. Araçlarıyla kaçan insanlar Lazkiye'deki Ermeni kilisesine sığındı. Üç ay sonra ordu Keşeb'i özgürleştirdince halk tekrar evine döndü. Bu kilisenin nasıl yakıldığını tam olarak bilmiyoruz ama biz döndükten sonra kiliseye girdiğimizde içeride yakılmış araba lastikleri bulduk. Kilisenin zemini bile küle dönmüştü. Yangından geriye bu duvarlar dışında hiçbir şey kalmadı. Diğer üç kilise de zarar gördü. Biri Nebayn'de (Ekizoluk), diğeri Karaduran'da (Samra), bir diğeri Rabve/Kerkune'de... Dördü de yağmalandı ve tahrip edildi. Ayrıca Ermeni kültür merkezi yakıldı. İçinde 5 tane çok değerli piyano vardı.” Mart 2014'te silahlı gruplar Keşeb'i ele geçirdiğinde Suriye Türkmen Meclisi Üyesi İzzet Zohta, Anadolu Ajansı aracılığıyla “Muhalifler Keşeb'deki kiliselerin halılarına bile dokunmadı” demişti.¹ Keşeb'in merkezinde yakılan kilisenin çaprazında da bir cami var.

Gazaryan, Türkiye'nin rolüyle ilgili de “Hükümet sınırı açtı ve saldırganlar Türkiye tarafından geldi. Saldırganların bu dağdan geldiğini gözlerimizle gördük, o dağda keskin nişancılar vardı. Buradaki halkın % 90'ı buna şa-

1 <http://www.aa.com.tr/tr/tag/310150--muhalifler-keseb-teki-kiliselerin-halilarina-bile-dokunmadi>

ERDOĞAN'IN EZBERİ VE KAYIP BİLANÇOSU

Erdoğan'ın Mart 2015'te "350 bin insanın katili Esed" diyerek değindiği kanlı süreçle ilgili Suriye devletinin bilançosu hâlâ sırdı. Ancak muhaliflere yakın Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin 7 Ağustos 2015'te yayımladığı rapora göre Mart 2011'den itibaren çatışmalarda 240.381 kişi öldü. En büyük kaybı da devlet verdi.

Suriye yönetiminin yanında savaşan güçlerin kaybı 88.616'yı buldu.

Kayıp bilançosunun detayları şöyle:

Siviller: 11.964'ü çocuk 71.781.

Muhalifler: 42.384.

Yabancı savaşçılar: 34.375.

Suriye ordusu: 50.570.

Ulusal Savunma Birlikleri: 33.839.

Hizbullah: 903.

Diğer ülkelerden Şii savaşçılar: 3.304.

Kimliği ve milliyeti bilinmeyenler: 3.225.

Kendilerinden haber alınamayanlar: 30.000 (20.000'i tutuklu olabilir).

Muhaliflerin kaçırdığı kişiler: 9.000.

İŞİD'in kaçırdığı kişiler: 4.000.

Suriye dışından Kürtler: Meçhul.

Süreçle bağlantılı dahili ve harici hiçbir aktörün "Benim elim temiz" diyemeyeceği "iç savaş" ve "vekâlet savaşı" gerçekliğine uygun bir bilanço.

hit oldu. Bu teröristler için tek bir geçiş noktası var, orası da Türkiye. Coğrafi ve mantıksal olarak başka bir geçiş güzergâhı yok" ifadelerini kullandı.

Ve Suriye-Türkiye sınırına vardım. Suriyeli askerler sınır kapısında geçişin tam ortasına langırt koymuş, oynuyordu. "Suriye'ye nereden girdin, nerede kaldın, ne yaptın..." Ahret sualinden sonra Türkiye tarafına geçtim. Bariyer zincirlenmiş, kimse yoktu. Bağırardım duyan olmadı, tekrar bağırardım, olmadı, bu kez avaz avaz bağırardım. Arkadan Suriye askeri "Atla geç" diye seslendi. Geçmedim tabii. Sağda tepede çamlar arasındaki gözetleme kulübesinde Türk askeri vardı, geçmek tehlikeli olabilirdi.

Sonunda tepedeki asker fark etti, dürbünle bakmaya başladı.

Sonra Türk askeri aşağıdaki arkadaşlarına bağırıldı: "Arapça bilen var mı, Arapça?"

Ben aşağıdan bağırardım: "Türk'üm Türk."

Asker arkadaşlarına seslendi: "Türk'müş Türk."

Bekçi geldi, köpeği yanında; zinciri açtı, tanıdı:

"Hoş geldin Fehim kardeş."

"Hoş bulduk vatan."

OYUNU BOZAN RUS MÜDAHALESİ

Kriz boyunca Suriye'yi uluslararası alanda kollayan ve ikili askeri anlaşmalar çerçevesinde silah sevkiyatını sürdüren Rusya, Ağustos 2015'ten itibaren oyunun kurallarını değiştirecek şekilde savaşa doğrudan müdahil oldu.

Rus lider Vladimir Putin, 23 Eylül'de Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın katılımıyla Moskova'da yeni caminin açılışını yaparken 2011'den beri Suri-

Lazkiye'de Hıristiyanların ve Müslümanların iç içe yaşadığı bir mahalle.

ye'de yürütülen rejim değiştirme oyununu alt üst edecek hazırlıklar sürüyordu. Ağustos ortalarından itibaren Rusya, Suriye'ye havadan ve denizden silah sevkiyatını arttırdı. ABD Bulgaristan ve Yunanistan'dan hava sahalarını Rus uçaklarına kapatmalarını isteyerek bu akışı önlemeye çalıştı. Bu girişimler istenilen sonucu vermedi. Zaten İran ve Irak hava koridoru Rusya için açıktı. Boğazlar'dan geçen silah yüklü onlarca Rus savaş gemisi için de yapılacak bir şey yoktu. Bu hamleleri önleyecek durumda olmayan ABD, Kırım'ın iltihakı yüzünden sona erdirdiği Rusya ile askeri diyaloga geri döndü. Amaç Amerikan uçaklarının da IŞİD'e karşı uçtuğu Suriye semalarında Rusya ile ABD güçleri arasında istenmeyen karşılaşmaları önlemektir.

Rusya, Soğuk Savaş zamanlarından beri kullandığı Tartus deniz üssüne ilaveten Lazkiye'ye bağlı Ceble'deki Basil Uluslararası Havaalanı'nı Rus savaş uçakları için yeniden düzenledi. Buna paralel olarak Rusya, İran, Suriye ve Irak arasında terörle mücadele koalisyonu oluşturuldu. Bunun için Bağdat'ta askeri istihbarat koordinasyon merkezi kuruldu. Ortadoğu'daki askeri varlığını arttıran Rusya'nın Tartus üssünü Ceble'nin kuzeyindeki Rimeyli'ye taşıması da gündeme geldi. Tartus'un yetersiz olması nedeniyle büyük Rus gemileri Lazkiye limanına yanaşmak zorunda kalıyordu. Rusları Lazkiye'ye taşıdıktan sonra Suriye'nin iç bölgelerine daha fazla erişim imkânı sunan Tartus limanının serbest bölgeye dönüştürülmesi de öngörülyordu.

Putin, Eylül 2015 sonunda BM Genel Kurulu toplantıları sırasında 'terör örgütleri' ile mücadele planını muhataplarına anlatırken Başbakan Ahmet Davutoğlu da, Avrupa'ya mülteci baskısını kullanarak tampon-güvenli bölge oluşturma planına destek arıyordu. Davutoğlu planını "Cerablus/Azez arası boşalsa 100'er bin kişilik 3 şehir kurabiliriz. Biz bunu Van depreminde kurduk. Maliyetini siz (AB) üstleneceksiniz, inşasını biz yapacağız" diye sundu. Bunun için güvenli bölge oluşturulması şarttı.

Putin'in Barack Obama ile 29 Eylül'de yaptığı ikili görüşmenin ardından 30 Eylül'de Rusya Federasyon Konseyi, Suriye'nin resmi talebine uygun olarak asker konuşlandırma yetkisi verdi. Birkaç saat sonra Rus savaş uçakları saldırılara başladı. IŞİD, Nusra Cephesi, İslam Ordusu, Ahrar el Şam ile Nusra'nın başını çektiği Fetih Ordusu Koalisyonu'nun mevzileri vuruldu. Hemen "Rusya sadece IŞİD'i değil Özgür Suriye Ordusu'nu (ÖSO) da vuruyor ve rejimi güçlendiriyor" itirazları yükseldi. Rusya'nın argümanları ise şunlardı:

- ÖSO kalmadı. Bu artık bir terörle mücadele meselesidir.
- ABD'nin liderliğindeki uluslararası koalisyon geçen bir yılda IŞİD'le mücadelede başarılı olamadı. Suriye'yi koalisyona ortak etmeden terör örgütlerini bölgeden söküp atmanız mümkün değil.
- Terörle mücadele bitmeden ve siyasi çözüm bulunmadan mülteci krizi de bitmez.

– Suriye’de cihatçı gruplar arasında binlerce Rusya Federasyonu vatandaşı var. Bunlarla Suriye’de mücadele etmezsen yarın beni kendi evimde vururlar.

NATO’dan uyarılar sürerken Rusya, 7 Ekim 2015’te Hazar denizindeki 4 gemiden 1500 km ötede Suriye’deki 11 hedefe 26 güdümlü füze göndererek ciddiyetini gösterdi.

Herkes Putin’e yeni Ortadoğu macerasından dolayı 1979’daki Afganistan hezimetini hatırlatıyordu ama Rusların hatırlanmasını istediği Sovyetlerin ‘Kavkaz Operasyonu’ydü. SSCB ordusu 1969-1970’de Mısır’da stratejik noktaları koruma altına alarak İsrail karşısında Nasır yönetiminin çöküşünü önlemişti. Sovyet kalkını İsrail uçaklarını Mısır semalarından uzak tutmuştu.

Rusya’nın IŞİD’le mücadeleye katılması ve siyasi çözüme ağırlık verilmesi konusunda prensipte anlaşılan ABD’nin Rus hamlelerini tersine çevirecek seçenekleri sınırlıydı. Eğitilen ve donatılan ılımlıların Suriye’ye girer girmez silahlarıyla birlikte Nusra’ya teslim olması ya da elimine edilmesinin ardından Eğitim-Donat Programı’nı iptal eden ABD’nin elinde güvenilir unsur olarak Kürtler kaldı. ABD, Ekim 2014’ten itibaren Türkiye’ye rağmen tercihi net olarak YPG’den yana koyarken ‘ılımlı’ muhalifleri de Esad’a karşı olası siyasi çözüm sürecinde güçlü kılacak bir takım ince ayarlamalar denemişti. Rusya son hamlesiyle Amerikan müttefiki grupları da hedef tahtasına koyup ABD’nin siyasi süreçteki kartlarını zayıflatırken Suriye ordusu dışında IŞİD’le gerçek mücadele eden yegâne güç olarak Kürtleri de selamladı. Bu noktada Kürtler iki güç arasında rekabet unsuru olarak kıymete bindi. Türkiye’nin örtülü savaş yürüttüğü Suriyeli Kürtlerin Rusya ile müttefik olması ve günün sonunda Şam’a kayması ABD’nin işine gelen bir seçenek değildi. Bu yüzden 3 Ekim’de Kürtlerle çalışmaya ağırlık verileceği duyuruldu. Bu çerçevede YPG-YPJ, Süryani Askeri Konseyi ve Suriye Arap Koalisyonu (Ceş el Suvvar, Burkan el Fırat, El Sanadid, El Cezire Tugayları) ile birlikte Suriye Demokratik Güçleri adıyla bir koalisyon oluşturuldu. ABD bu koalisyonla ilk sevkiyatını 11 Ekim’de Haseke’ye havadan 50 ton mühimmat bırakarak yaptı. Bu hem IŞİD’e karşı sonuç alıcı bir tercih hem de Rusya’nın daha fazla inisiyatif almasını önlemeye yönelik bir taktikti.

Kürtler ise ikili yol izlemekteydi: Bir taraftan ABD’nin yardımlarıyla IŞİD belasından kurtulup bu ittifakı Batı’da meşruiyet zemini bulmak için kullanmak istiyordu. Diğer taraftan Suriye’nin geleceğinde Rojava’nın anayasal bir çerçevede özerk bölge olarak kabul edilmesinde Şam üzerinde Rus etkisinin daha işlevsel olacağına inanıyordu. Yani Kürtler iki küresel aktörün de kendilerine sunduğu ittifakın değerli olduğunu düşünüyordu.

Rusya bu hamlesiyle asıl Türkiye hükümetinin tampon bölge dahil tüm planlarını boşa çıkardı. Rusya operasyonları Türkiye sınırlarına doğru genişletirken Ankara-Moskova hattı hava sahası ihlalleri yüzünden gerildi.

Rusya, Türkiye'nin düşürülen Türk jetine misilleme olarak Suriye ordusunun sınır bölgelerinde operasyon yapmasını engelleyecek şekilde ilan ettiği angajman kurallarıyla oluşturduğu koruma rejimini felç etti. 3 Ekim'de 'bomba yüklü' SU-30 Rus savaş uçağı, Hatay-Yayladağı'nda Türkiye hava sahasını 2 dakika boyunca ihlal etti. 4 Ekim'de ise bir MIG-29 sınır hattında devriye görevi yapan iki Türk F-16 uçağını 5 dakika 40 dakika boyunca radar kilitleyerek taciz etti. 5 Ekim'de üçüncü taciz gerçekleşti. Sekiz adet F-16 ile Türkiye-Suriye sınır hattında devriye uçuşu icra edilirken MIG-29 uçağı tarafından radar kilidi ile 4 dakika 30 saniye boyunca taciz edildi. Ayrıca Suriye'de karada konuşlu SA füze sistemleri tarafından toplam 4 dakika 15 saniye süre ile tacizde bulunuldu. Bu tacizler sonraki günlerde de tekrarlandı. Bu, Rusya'nın sınır bölgesinde fiilen uçuşa yasak bölge kurduğu anlamına geliyordu. Notalar verildi, Davutoğlu "Uçan kuş bile olsa, kim Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını ihlal ederse, gereken müdahalede bulunulur" diye çıkıştı ama bu ihlaller sırasında angajman kuralları uygulanmadı. Türkiye, Suriye'nin Akdeniz kıyısında bir Türk F-4 keşif uçağını 22 Haziran 2012'de düşürmesi üzerine sınıra yaklaşan Suriye askeri unsurlarını vuracağını ilan etmişti. Türk Hava Kuvvetleri bu angajman kuralları çerçevesinde 16 Eylül 2013'te Suriye'ye ait bir helikopteri, 23 Mart 2014'te bir MiG-23 uçağını ve 16 Mayıs 2015'te bir hava aracını düşürmüştü.

Rusya sadece hava sahasını ihlal etmedi, uçaklarındaki radar kilitlerini ve karadaki füze savunma sistemini devreye sokarak Suriye hava sahasını teke-line almış oldu. Yani Türkiye'nin 4 yıldır oluşturmak için bastırıldığı uçuşa yasak bölgeyi fiilen kendi inşa etti.

Türkiye'nin binlerce TIR silahla tahkim ettiği silahlı grupların alan hakimiyetini güçlendirme saikiyle istediği güvenli bölge uygulamasını Rusya bu grupları temizlemek için hayata geçiriyordu.

Özetle Rusya'nın Suriye'deki oyun kurgusu tutarlı bir devamlılık arz etmekteydi. Suriye krizinin ilk yıllarında Moskova'nın Esad'ı gözden çıkaracağı ve 2014'den sonra da iltihak edilen Kırım'a karşılık eski müttefikini satacağına dair senaryolar eksik olmadı. Putin 2015 yazı itibarıyla tüm bu senaryoları çöpe atmış oldu.

2012'de Rus ve Amerikan tutumunun ilk çakışma noktası Cenevre Mütabakatı'nda Rusya siyasi geçişi sağlayacak çözüme 'Evet' derken Esad'ın geleceğine dair haneyi boş bıraktırmıştı. 2014'te İkinci Cenevre Konferansı'nda da 'Önce Esad gitmeli' diyen kampın baskılarına geçit vermedi. Suriye'de IŞİD, Nusra ve Ahrar gibi grupların palazlanmasına paralel olarak Dostlar Grubu'ndaki bütünlük bozulurken Rusya, "Esad'lı geçiş süreci" tezini daha da öne çıkardı. 2012'de denge Esad'ın aleyhineyken 2014'de Esad artık ip-ten dönmüştü.

Iran da 1979'dan beri Arap dünyasındaki yegâne müttefikini akıntıya bırakmadı. Rusya'nın doğrudan müdahalesine paralel Iran da sahadaki operasyonel varlığını attırdı.

Suriye'de devletin (düzenin) devamlılığı Rusya'nın, rejimin rengi ne olursa olsun Suriye'nin 'direniş ekseninde' kalması ise Iran'ın bölge politikasını şekillendiren ilkeler oldu. İki ülke de Esad'ın kaderine özgür seçimlerde Suriye halkının karar vermesi gerektiğini savundu. 'Bizim için önemli olan Esad değil Suriye' mesajları verildi. Sağlıklı geçiş dönemi olmadan Esad'a 'git demenin de Suriye'yi Libya'ya dönüştüreceği tezi işlendi.

SONU OLMAYAN SON SÖZ

Suriye'de kanlı süreç beşinci yılına uzanırken birkaç ay ömür biçilen rejim yaklaşık 90 ülkeden cihatçı akınıyla genişleyen vekâlet savaşı karşısında hâlâ ayakta. "Suriye'de Nusayri azınlık rejimi Sünni çoğunluğun isyanıyla tarihe gömülür" diyenler yanılmıştı. Kaderi "Sahil şeridinde bir Alevi devletine hapsedilmek" diye tarif edilen Beşşar el Esad'ın Sünni kesimlerdeki desteği örselense de hâlâ sürüyordu ve kadrosu Sünni karakterinden bir şey kaybetmemişti. Başkan yardımcısı, başbakan, savunma bakanı ve yardımcısı, dışişleri bakanı ve yardımcısı, içişleri bakanı ve üç güvenlik şefi, enformasyon bakanı, siyasi istihbarat ve askeri istihbarat şefleri, meclis başkanı, BM temsilcisi ve başkanlık güvenlik danışmanları Sünni'ydi. Müttefikleri Iran, Rusya ve Hizbullah da hâlâ yanındaydı. Ancak rejim Şam, Halep (yarısı), Lazkiye, Hama ve Humus gibi Suriye'nin ana damarlarına hükmetse de henüz ülkeyi yeniden toparlayabilecek noktada da değildi. Güneyde ÖSO ve Nusra, Rojava'da Kürtler, kuzeybatıda Nusra ve İslâmî Cephe, başta Deyr el Zor ve Rakka olmak üzere farklı yerlerde ahtapotu andıran IŞİD'in hâkimiyeti ülkedeki fiili bölünmüşlüğün resmiydi. Suriye ordusunun ülke genelinde hâkimiyeti tesis etmesi önemli ölçüde Ürdün ve Türkiye sınırından silah ve savaşçı akışının kesilmesine bağlıydı. Suudi Arabistan "direniş ekseninden intikamını alırken Suriye'nin diz çökmesini keyifle izleyen ülke İsrail'di. 13-14 Mart 2014'te NOREF'in davetiyle Oslo'da katıldığım bir tartışma programında eski bir MOSSAD yetkilisi "İsrail tarihinde ilk kez komşularımızdan birinde olup bitenlerden dolayı kimse bizi suçlamıyor, çok mutluyuz. İsrail'in düşmanları birbirini yiyor," demişti.

Komşuda rejim değiştirme oyununda asıl kaybeden Türkiye oldu. AKP yönetimi İhvan kuşağının kendisini Arap dünyasının efendisi yapacağını sandı. Ama Suriye'nin Arap milliyetçiliğinin ana damarı olduğunu, "ehl-i Şam"ın gurur duymak için büyük bir tarihsel birikimin üzerinde oturduğunu ve "direniş ekseninde" olmanın Suriye toplumuna kazandırdığı farkında-

lği unuttu. Unuttuğu ya da kühüne varamadığı daha başka şeyler de var. Suriye 1915'te sürülen Ermenilerin, ardından Süryanilerin sığınağıydı. Türkiye'den sürülen ya da kaçan Kürtlerin yeni hayatlarında sayfa açtıkları yer de Suriye'ydi. Türkiye kendi Kürt sorununu çözmeden, Ermeni ve Süryanilerle barışmadan, Alevilerin haklarını tanımadan Suriye'ye model olma iddiasıyla kendini parladı. Dahası teknik olarak hâlâ İsrail'le savaş halinde olduğundan ordusunu ona göre tanzim etmiş, Lübnan gibi çetrefilli bir ülkede 30 yıl asker bulundurmuş, Ortadoğu'nun en cingöz istihbaratına sahip bir ülkeye karşı vekâlet savaşına kalkıştı. Krizin askerileşmeden çözümünde rol alabilecek en kritik ülke iken komşusuna diz çöktürme projesinde fırlatma rampası oluverdi. Neticede Türkiye önce Nikaragua'da solcu Sandinista iktidarına karşı Kontraları besleyen Honduras'ın durumuna düştü; ardından Afganistan'a mücahit devşirip kendi başını belaya sokan Pakistan'ın ayak izlerinden gitti. Neticede Suriye kolay kolay toparlanamayacak bir ülke haline getirildi. Yavuz'un savaş takımlarını kuşanan "yeni Osmanlılar" önce "Suriye benim iç meselem" dedi, yol alamadı; "Suriye bölgesel mesele, Araplarla birlikte hallederiz" dedi, olmadı; sonra meseleyi BM'ye havale etti, Rus ve Çin seddini aşamadı; ardından krizi NATO'nun meselesine dönüştürmeye yeltendi, ittifak burun kıvrıdı; umudunu gönüllü koalisyona bağladı, Batı yüz vermedi; son çare olarak Suud ve Katar'ın yedeğinde vekâlet savaşına yeniden gaz verdi. Sonunda bu politikalar Rusya'yı savaş takımlarıyla Ortadoğu'ya çekti. Ortadoğu'da her gelişmeye yön verme iddiasındaki yeni Türkiye tahayyülünün kıvrıla kıvrıla vardığı yer trajikti. 22 Temmuz-1 Ağustos 2015 arasındaki son Suriye gezisinin ardından 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül 20 Ağustos 2015'te beni Ayazağa Köşkü'ne davet etti. Kendisine Suriye izlenimlerimi uzun uzun anlattım, tespitlerime önemli ölçüde katıldığını gördüm.

Rusya'yı doğrudan içine alan bu kanlı sarmal daha çok mürekkep tüketecekti. Maalesef bu çalışmanın hacmi hayli şiştiğinden Rojava'daki gelişmeler dışarıda kaldı. Kürtlerin hikâyesine ayrı bir fasıl açma ümidiyle şimdilik üç nokta...

Suriye 2011'den beri süregelen bir savaşla cehennemi soluyor. Şehirlerin yıkıldığı, yüz binlerce insanın öldüğü ya da yaralandığı, milyonlarca insanın yerinden yurdundan olduğu bir savaş. Muhaliflerin özgürlükler için başlattığı gösterilerin feci şekilde bastırıldığı, silahların ivedilikle devreye sokulduğu, öfkenin kısa sürede silahlı isyana dönüştüğü, çok geçmeden bölgesel ve küresel aktörlerin vekâlet savaşına girdiği, ardından küresel cihat ağları ve Selefi grupların inisiyatifi ele geçirdiği kanlı bir süreç.

Sünni, Alevi, Şii ve Hıristiyan cemaatlerin; Arap, Kürt, Türkmen, Süryani, Ermeni, Keldani, Çeçen ve Çerkes halklarının bir arada yaşadığı Suriye'nin toplumsal fay hatları çatırdadı. Denklemlerden denklemlere savrulan, kaynakları IŞİD tarafından kullanılan, bölünme senaryolarına konu olan bir coğrafya artık Suriye... Bir tarafta Türkiye, Katar, Suudi Arabistan, ABD ve Avrupa ülkelerinin, diğer tarafta İran, Rusya, Irak ve Hizbullah'ın yer aldığı bir savaş düzeni; her savaş gibi pek çok diplomatik, siyasi ve iktisadi çıkar hesabını içinde barındıran bir şiddet sarmalı...

Suriye'de ne oldu? Deneyimli gazeteci Fehim Taştekin bu konuda verilebilecek cevapları, en zengin biçimde ortaya koyuyor.

***Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*, sadece Suriye'yle sınırlı olmayan, bölgenin tarihine ve toplumsal zeminine de vâkıf bir araştırmacının bilgisiyle ve bir gazetecinin ihmal edemeyeceği insan hikâyeleriyle kaleme alınmış, kapsamlı bir eser.**

